

SLAVŲ FOLKLORAS

Tekstų rinkinys

Parengė ir tekstus išvertė
Bronislava Kerbelytė

Vytauto Didžiojo universitetas
Kaunas, 2012

UDK 783+398](=16)
Sl-15

Apsvarstyta Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Etnologijos ir folkloristikos katedros posėdyje 2011 m. lapkričio 16 d. (protokolo Nr. 10) ir Humanitarinių mokslų fakulteto tarybos posėdyje 2011 m. gruodžio 6 d. (protokolo Nr. 4).

Recenzentai:

Doc. dr. Laima Anglickienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Prof. dr. Rimantas Balsys, Klaipėdos universitetas

ISBN 978-9955-12-767-3
e-ISBN 978-9955-12-768-0

© Bronislava Kerbelytė, 2012

© Vytauto Didžiojo universitetas, 2012

TURINYS

Pratarmė	7
SLAVŲ TAUTOS IR JŲ TRADICINĖS KULTŪROS ŠALTINIAI....9	
Slavų tautosakos rinkimas ir skelbimas.....	10
ŠVENČIŲ IR DARBŲ METINIO CIKLO FOLKLORAS	15
Vėlyvo rudens ir žiemos šventės	16
Pavasario šventės	52
Vasaros ir rudens šventės	97
Darbų kalendorius	106
ŽMOGAUS GYVENIMO ŠVENČIŲ FOLKLORAS.....	130
Gimtųjų ir vaikų folkloras	130
Vestuvių folkloras	145
Laidotuvių folkloras	202
ŽMOGAUS PROBLEMAS SU APEIGOMIS	
NESUSIJUSIOJE LYRIKOJE	213
Dainos apie meilę	213
Dainos apie šeimos gyvenimą.....	222
Rekrūtų, kareivių dainos	232
Kazokų dainos.....	243
Vežėjų dainos.....	244
Plėšikų dainos.....	245
Kalinių dainos.....	246
EPINĖS GIESMĖS	248
Mitologinės giesmės	248
Mitologinių giesmių reliktai rusų bylinose	249
Pietų slavų mitologinės giesmės	254
Baltarusių mitologinės giesmės.....	262
Istorinės epinės giesmės.....	264
Rusų bylinos.....	265
Pietų slavų junakų giesmės.....	285
ISTORINĖS DAINOS	297
Rusų istorinės dainos.....	298
Pietų slavų istorinė daina	314

BALADĖS IR DUMOS.....	318
SAKMĖS.....	337
Etiologinės sakmės.....	337
Mitologinės sakmės.....	342
Žmogus elgiasi teisingai.....	348
Žmogus elgiasi neteisingai.....	359
Žmogus – stebėtojas.....	371
Padavimai.....	385
PASAKOS.....	391
MAGIŠKI TEKSTAI.....	452
Linkėjimai.....	453
Priesaikos.....	455
Prakeikimai.....	455
Maldos.....	455
Užkalbėjimai.....	456
POSAKIAI. PATARLĖS.....	473
Posakiai apie lietuvius ir Lietuvą.....	473
Rusų raštijoje užfiksuoti posakiai.....	473
Tradiciniai posakiai.....	473
Papročių, mitologijos, tikėjimų atspindžiai patarlėse ir frazeologizmuose.....	474
Patarlių reikšmių pavyzdžiai.....	476
SVARBESNI SLAVŲ FOLKLORO	
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA.....	478
SIŪLOMOS NAMŲ DARBŲ TEMOS.....	486

Pratarmė

Dėstydamą slavų tautosakos kursą Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto etnologijos specialybės studentams, pastebėjau, kad vis mažėja sugebančiųjų suprasti net rusiškus tekstus, o kitų slavų folkloro kūrinius retai kas paskaito. Tai verčia nerimauti, kad netolimoje ateityje etnologijos specialistai lietuvių folklorą suvoks izoliuotai nuo kaimynų kultūros, su kuria baltų protėviai buvo pažįstami nuo senų senovės. Slavų ir baltų kalbose esama gana daug gal net iš indoeuropiečių prokalbės laikų paveldėtų tos pačios šaknies žodžių, šių kalbų panašios gramatikos ir sintaksės. Ypač svarbu, kad lietuviai ir rytų, o kartais ir vakarų bei pietų slavai atlikdavo gana daug analogiškų papročių, kartais dainavo beveik tas pačias dainas, sekė labai panašias pasakas, pasakojo sakmes ir padavimus.

Bet kurios tautos folkloro raida netolygi, todėl net tuo pačiu metu užrašoma ir gana archajiškų, ir naujiems laikams pritaikytų to paties kūrinių variantų. Skirtingų tautų folkloro raidos nevienodumai dar ryškesni. Lygindami savoje ir kaimynų tradicijose išsaugotus analogiškus kūrinius, folkloro tyrinėtojai daug ką sugeba suprasti ir paaiškinti.

Taigi šiuo darbu norėčiau paskatinti etnologus pažinti slavų tradicinę kultūrą ir vertinti lietuvių folkloro reiškinius lyginant juos su kaimynų analogijomis. Tautosakos kūriniai pristatomi taip, kaip jie funkcionavo gyvosiose tradicijose. Stengtasi parodyti visų apeiginių tautosakos kūrinių santykius su papročiais, apeigomis, tikėjimais. Dalį kūrinių slavai, kaip ir lietuviai, atlikdavo per kalendorines šventes ar pradėdami ir baigdami reikšmingus ūkio darbus. Šie tautosakos kūriniai glaudžiai susiję su kalendoriniais ir darbo papročiais. Jie pristatomi skyriuje *Švenčių ir darbų metinio ciklo folkloras*. Su gimtųjų, vestuvių bei laidotuvių papročiais susiję tautosakos kūriniai lydėdavo svarbius kiekvieno žmogaus gyvenimo įvykius. Jie sugrupuoti skyriuje *Žmogaus gyvenimo švenčių folkloras*. Su konkrečiomis apeigomis nesusiję kūriniai grupuojami pagal žanrus.

Be abejo, iš milžiniško paskelbtų slavų tautosakos tekstų ir etnografinių aprašų masyvo atrinkta, išversta ir primenama tik maža dalelė. Atrinkant tautosakos tekstus pirmenybė buvo teikiama dabartinių lietuvių kaimynų – Lietuvos rusų sentikių, baltarusių, rusų, lenkų kūriniams. Stengtasi atrinkti kuo daugiau tekstų – lietuvių tautosakos kūrinių analogijų. Kartu siekiama supažindinti su savitais slavų folkloro reiškiniiais (pvz., su rusų bei pietų slavų mitologiniu ir istoriniu epu).

Daugiausia dėmesio skirta archajiškiems variantams, galintiems padėti paaiškinti analogiškus lietuvių tautosakos kūrinius. Todėl atrinkta gana daug tekstų, užrašytų regionuose, kuriuose iki mūsų laikų išsaugota ilgaamžė folkloro tradicija – Ukrainai ir Baltarusijai priklausančiame vieningame Polesės regione, Rusijos Federacijos šiaurėje (Archangelsko srityje, Karelijoje ir kt.).

Rytų, vakarų slavų ir dalis pietų slavų tautosakos tekstų į lietuvių kalbą versta iš originalų, o dalis pietų slavų tekstų – iš mokslinių vertimų į rusų ar anglų kalbas (kartais autorės atlikti originalų vertimai palyginti su vertimais į minėtas kalbas). Verčiant stengtasi kuo tiksliau perteikti kūrinių turinį. Dėl to kartais nukenčia dainų ritmas. Deja, XIX a. dažnai pateikėjams diktuojant, o ne dainuojant ranka užrašytuose slavų dainų tekstuose taip pat esama ritmo sutrikimų, netiksliai išskirtų strofų ir kt.

Tekstai netaisyti, grafiškai neišskirtos dainų strofos nerekonstruojamos, priedainiai rašomi taip, kaip užrašyta originaluose (pvz., užrašyti vieną kartą ir pridėta pastaba, jog jie kartojami). Jei prie dainų ar kitų tautosakos kūrinių esama pateikėjų ar užrašytojų pastabų, jos rašomos kursyvu. Kursyvu rašomi ir užrašytojų perpasakoti tautosakos kūriniai. Apeiginiai terminai, objektų pavadinimai, jei įmanoma, verčiami lietuviškais atitikmenimis, bet skliaustuose rašomi ir originale esantys žodžiai. Prie kiekvieno išversto teksto nurodoma šaltinio santrumpa: rašoma rinkinio sudarytojo pavardė (kelių sudarytojų pavardės) ar jau įprasta leidinio pavadinimo santrumpa ir teksto numeris. Jeigu tam tikro šaltinio yra keli tomai, tomą žymintis skaitmuo ir teksto numeris skiriami kableliu. Jei leidinyje tekstai sunumeruoti skyriais, teksto numeris rašomas po puslapio numerio (santrumpa *c. / str.* – puslapis), o jei tekstai nesunumeruoti, nurodomas tik spausdinto rinkinio ar tyrinėjimo, kuriame tekstas cituojamas, puslapis. Pridedamame sąrašė *Svarbesni slavų folkloro tekstų šaltiniai ir literatūra* pagal santrumpas galima surasti atitinkamus leidinius bei tekstus ir vertimus palyginti su originalais.

SLAVŲ TAUTOS IR JŲ TRADICINĖS KULTŪROS ŠALTINIAI

Slavai – tai 210 milijonų Europos ir Azijos (Sibiro) gyventojų. Vakarų Europos raštijoje slavai minimi nuo V a., kai jų gentys ėmė slinkti į šiaurę ir į pietus. Iki šiol nėra vienos pripažintos teorijos, nustatančios slavų protėvynės arealą. Vieni mokslininkai mano, kad senų senovėje slavai gyveno dabartinės Lenkijos teritorijoje ir toliau į vakarus (slavai sorbai ir serbai-lužitėnai iki šiol gyvena Vokietijoje), o kiti teigia, kad protėvynė turėjusi būti prie Dunojaus. Yra žinoma, kad hunai (vengrų protėviai), atvykę prie Dunojaus, ten rado slavus. Prie šios upės slavų tautos (serbai, slovakai ir bulgarai) gyvena iki šiol. Kitų mokslininkų teigimu, slavai slinko iš Karpatų regiono. Archeologų sukaupti duomenys ir vandenvardžiai leidžia teigti, jog pasislinkę į šiaurę slavai atsidūrė rytinių baltų gyvenamoje Padnieprėje, o į pietus – Balkanų pusiasalyje (maždaug dabartinėje Bulgarijos teritorijoje) pateko į trakų ir frygų apgyventas žemes.

Visoms slavų kalboms būdingas gana didelis bendros leksikos masyvas, tačiau jose susiformavo ir esminių skirtumų. Dalis bendrų žodžių įgijo skirtingas ar net priešingas reikšmes, atsirado tarties, gramatikos nevienodumų.

Pagal kalbos ypatumus skiriami *pietų slavai* (bulgarai, serbai, kroatai, slovėnai, makedoniečiai, juodkalniečiai), *vakarų slavai* (slovakai, čekai, moravai, lenkai, košubai, mozūrai, sorbai, serbai-lužitėnai), *rytų slavai* (rusai, ukrainiečiai, baltarusiai). Vienur kalbos, papročių ir istorijos savitumai lėmė, kad susiformavo atskiros tautos (pvz., slovakai ir čekai), o kitur – tik ypatingi tos pačios tautos ir valstybės regionai (pvz., košubai ir mozūrai Lenkijoje, moravai Čekijoje).

Skirtingos geografinės sąlygos lėmė slavų svarbiausios ūkinės veiklos ypatumus. Skiriamos penkios slavų ūkio ir kultūros zonos: vakarų, rytų, Prie-karpatės, Balkanų, prie Adrijos jūros. Ryškiausiai skiriasi slavų šiaurės ir pietų kultūros. Pietuose gyvenantys slavai nuo seno augina vynuoges ir avis, o šiaurėje – javus ir stambius raguočius.

Rytų slavai ir dauguma pietų slavų krikščionybę priėmė iš Bizantijos. Rusijoje po XVII a. bažnyčios reformos krikščionys suskilo į *pravoslavous* ir *sentikius*. Vakarų slavai – Romos katalikai. Kadangi pietų slavai ilgai buvo turkų valdžioje, dalis jų perėjo į musulmonų tikėjimą ir dabar save vadina pagal teritoriją *bosniečiais* arba pagal tikyba – *musulmonais*.

Slavų raštą, vadinamąją *kirilicą*, IX a. graikų rašmenų pagrindu sukūrė pietų slavai broliai Kirilas ir Metodijus. Šis raštas greitai prigijo ir rytų slavų žemėse. X a. pabaigoje senovės Rusios Kijevo vienuolyno vienuoliai parašė metraštį *Povest vremennyh let*. Šiame seniausiame metraštyje panaudota nemažai rytų slavus liečiančių liaudies padavimų. Jame teigiama, jog slavų tėvynė buvusi prie Dunojaus.

Slavų raštas kelis kartus buvo reformuotas, bet iš esmės panašus į senąjį. Jį naudoja rytų slavai, bulgarai, serbai, juodkalniečiai. Vakarų slavai ir dalis pietų slavų naudoja lotynų alfabeto rašmenis.

Slavų tautų gyvenimo sąlygų, istorinio likimo, tikybos ir kiti skirtumai lėmė ir folkloro nacionalinius savitumus. Skirtingos slavų tautos nemažai analogiškų papročių atlieka ne tuo pačiu metu. Esama net folkloro žanrų sistemos nevienodumų. Pavyzdžiui, epines giesmes iki XX a. išsaugojo pietų slavai, o iš rytų slavų – tik rusai. Ukrainiečiai sukūrė savitas lyrines-epines giesmes, kurias vadinamos *dumomis*. Vakarų slavų tradicijose epinių giesmių neužfiksuota; esama tik lyrinių-epinių baladžių.

SLAVŲ TAUTOSAKOS RINKIMAS IR SKELBIMAS

Bene daugiausia užrašyta ir paskelbta rusų tautosakos tekstų. Rusų istorinių dainų ir pasakų, kuriose veikia caras Ivanas Rūstusis, XVII a. užrašyta anglų keliautojų Richardo Jameso ir Collinso prašymu. Autentiškų kūrinių užrašyta XVIII a. viduryje: Uralo fabrikantų Demidovų rūpesčiu buvo kruopščiai užrašytas plieno liejyklos meistro Kiršos Danilovo (Kirilo Danilovičiaus) atliekamų bylinių ir kitų folkloro kūrinių rinkinys; pirmą kartą paskelbtas 1804 m. Keturių dalių rusų dainų rinkinį 1770–1774 m. paskelbė Michailas Čulkovas. Folkloro tyrinėtojai šį rinkinį iki šiol vertina atsargiai. Įspūdį gaudina knygos pradžioje paskelbti paties M. Čiulkovo ir kitų asmenų sukurti menkaverčiai eilėraščiai. Kai kam kelia abejonių skelbėjo – savamokslio raštininko, aktorius ir ponų tarno (liokajaus) – gebėjimai. Vis dėlto šiame rinkinyje paskelbta daug autentiškų liaudies dainų. Pugačiovo sukilimą menančios dainos varianto (žr. Nr. 364) fragmentą Aleksandras Puškinas

panaudojo „Kapitono dukrelės“ epigrafu. 1790 m. pasirodė Nikolajaus Lvovo dainų rinkinys su gaidomis (jas užrašė Ivanas Pračas).

XIX a. pirmoje pusėje poeto Vasilijaus Žukovskio paskatintas dvarininkas Piotras Kirejevskis ėmė organizuoti liaudies dainų rinkimą. Jam talkino to meto rašytojai (tarp jų – Aleksandras Puškinas, Nikolajus Jazykovas ir Nikolajus Gogolis) bei kiti išsimokslinę asmenys. P. Kirejevskis sukaupė 4 160 dainų variantų, kurių dauguma buvo paskelbta XIX a. viduryje. Nors poetas V. Žukovskis svajėjo apie leidinį, kuriame panašios dainos atsidurtų greta, P. Kirejevskiui pavyko sudaryti tik epinių giesmių, istorinių ir lyrinių dainų skyrius.

XIX a. viduryje susikūrė Rusų geografijos draugija, kurios skyriai buvo įsteigti visuose Rusijos imperijos regionuose. Draugija rūpinosi Rusijos imperijos gamtos išteklių tyrinėjimu, žemėlapių sudarymu, gamtos ir istorijos paminklų registravimu ir kt. Buvo sudaryta ir programa folkloro medžiagai rinkti. Draugija skatino skirtingų tautų tautosakos užrašinėtojus. Rusų geografijos draugijos narių bei kitų asmenų užrašytas pasakas 1855–1863 m. atskirais pluoštais bendru pavadinimu „Rusų liaudies pasakos“ išleido teisininkas Aleksandras Afanasjevas (vėliau pluoštai sudėti į 3 tomus). A. Afanasjevo rinkinyje paskelbta ir baltarusių bei ukrainiečių pasakų. To paties siužeto variantus A. Afanasjevas jau skelbė greta. Vėliau Peterburgo universiteto profesorius Aleksandras Sobolevskis iš XVIII a. ir XIX a. pradžioje paskelbtų dainų rinkinių atrinko 4 772 tekstus, kuriuos sugrupavo 7 tomų leidinyje „Didžiarusių liaudies dainos“ (1895–1902 m.). Tų pačių dainų variantai sudėti greta; grupės pradedamos darniausiai ir geriausiai užrašytais variantais.

Rusų kalba ir jos tarmėmis domėjęsis gydytojas Vladimiras Dalis kartu su talkininkais sukaupė daugybę patarlių, priežodžių bei mįslių. Apie 30 tūkstančių paremių jis paskelbė rinkinyje „Rusų liaudies patarlės“ (1862 m.); daug vaizdingų posakių bei mįslių panaudojo žodžių reikšmėms aiškinti keturių tomų „Gyvosios rusų kalbos aiškinamajame žodyne“.

Į Kareliją ištremtas Pavlas Rybnikovas važinėdamas tarnybos reikalais užrašė daug epinių giesmių, aprašė vestuvių eigą, su šia apeiga susijusias dainas bei verkavimus, nemažai užkalbėjimų ir kt. Jo surinkta tautosaka buvo paskelbta keturių tomų leidinyje „P. N. Rybnikovo surinktos dainos“ (1861–1867 m.). Gyvos epinės tradicijos atradimas Rusijos imperijos šiaurėje buvo stulbinantis: iki P. Rybnikovo buvo žinoma tik minėtas Kiršos Danilovo rinkinys ir keletas pavienių tekstų. 1871 m. vasarą P. Rybnikovo kelionių maršrutą pakartoto filologas Aleksandras Gilferdingas. Antrą kartą iš tų

pačių pateikėjų bei iš naujai atrastų dainininkų tiksliai užrašyti bylinų variantai paskelbti 3 tomų leidinyje „Onegos bylinos“ (1873 m.). XIX a. pabaigoje bei XX a. pirmoje pusėje Rusijos šiaurėje bylinų užrašė Aleksejus Markovas, Aleksandras Grigorjevas, broliai Borisas ir Jurijus Sokolovai ir kt.

Petrozavodsko seminarijos logikos ir psichologijos dėstytojas Elpidiforas Barsovas susidomėjo laidotuvių raudomis ir netrukus atrado neseniai iš kaimo į minėtą miestą persikėlusią Iriną Fedosovą, kuri nuo pat jaunystės buvo samdoma raudoti laidotuvėse ir verkauti vestuvėse. Iš jos ir šiek tiek iš kitų raudotojų užrašytas laidotuvių ir rekrūtų raudas bei vestuvių verkavimus E. Barsovas paskelbė dviejų tomų rinkinyje „Šiaurės krašto raudos“ (1872 m.). I. Fedosovos atliekamas raudas ir dainas užrašinėjo ir kiti tautosakos rinkėjai; šiai talentingai asmenybei, jos santykiui su tradicija skirta Kirilo Čistovo monografija (1955 m., 1988 m.); Bela ir Kirilas Čistovai paskelbė ir E. Barsovo rinkinio akademinį leidimą (1997 m.).

XIX a. pasirodė Ivano Chudiakovo, Nikolajaus Ončukovo, Dmitrijaus Zelenino, A. Smirnovo ir kitų užrašytų pasakų rinkiniai (XX–XXI a. sandūroje šie rinkiniai vėl paskelbti Sankt-Peterburge). Skirtingų žanrų tautosakos tekstus ir medžiagą tarnei tyrinėti Vladimiras Dobrovolskis išleido keturių dalių leidinyje „Smolensko etnografinis rinkinys“ (1891–1903 m.).

XX a. paskelbta daugybė tam tikrų folkloro žanrų antologijų, įvairių regionų folkloro leidinių, iš atskirų pateikėjų užrašytų pasakų rinkinių ir kt. Sankt-Peterburge pradėtas leisti „Rusų folkloro sąvadas“. Pirmiausia skelbiami visi autentiški epinių giesmių (bylinų) variantai (bylinų serijos išleisti 5 tomai). Rusų tautosakos tekstų užrašoma iki šiol. Tekstų rinkiniai ir tyrinėjimai aprašyti bibliografiniame leidinyje „Rusų folkloras“ (paskelbti 8 stambūs tomai; darbas tęsiamas).

Pirmąjį rusų pasakų katalogą pagal suomių mokslininko Antti Aarnės klasifikavimo sistemą sukūrė Nikolajus Andrejevas. Naujų spausdintų šaltinių duomenimis papildytas katalogas „Lyginamoji siužetų rodyklė: rytų slavų pasakos“ išleistas 1979 m. Rankraštiniai pasakų variantai dar nesisteminti. Rusų dainų, patarlių ir kitų tautosakos žanrų variantai iki šiol taip pat nesusisteminti.

Kadangi rytų slavų kalbos panašios (pvz., kartais net tie patys dainų variantai skelbiami ir rusų, ir baltarusių folkloro leidiniuose), XIX a. kai kurie asmenys užrašinėjo rusų ir baltarusių ar ukrainiečių pateikėjų atliekamus kūrinis. Pavyzdžiui, Pavlas Šeinas užrašė ir paskelbė du stambius baltarusių dainų ir papročių rinkinius ir vieną rusų dainų rinkinį. P. Jefimenko rinko ir rusų, ir ukrainiečių užkalbėjimus.

Įvairių žanrų baltarusių tautosakos tekstų ir medžiagos žodynui rinkinį devyniais pluoštais išleido E. Romanovas (1886–1912 m.). Vakarų Baltarusijoje labai daug tautosakos tekstų ir etnografinės medžiagos 1877–1905 m. sukauptė lenkų etnografas M. Federovskis (8 tomai paskelbti 1897–1981 m. Krokuvoje ir Varšuvoje). XIX a. ir XX a. pradžioje pasirodė M. Dovnar-Zapolskio (1895 m.) baltarusių dainų rinkinys, N. Nikiforovskio surinkti papročiai ir sakmės (1897 m. ir 1907 m.) ir kt. Baltarusių tautosaka intensyviai buvo renkama po Antrojo pasaulinio karo (per karą žuvo folkloro rankraščiai), darbas tęsiamas iki šiol. Baltarusių folkloristai paskelbė daugelio tomų seriją „Baltarusių liaudies kūryba“: po vieną ar net po kelis tomus skirta tam tikriems tautosakos žanrams. Meniškiausi tautosakos tekstai atrinkti chrestomatijai „Baltarusių folkloras“ (1985 m.).

XX a. paskutiniais dešimtmečiais Polesės regione (jo dalys priklauso ir Baltarusijai, ir Ukrainai) patyrę rusų folkloristai ir kalbininkai užrašė daug archajiškų tautosakos tekstų. Labai svarbu, kad užfiksuoti ne tik užkalbėjimų tekstai, bet ir su jais siejami veiksmai, atlikimo laikas, vieta. Prie anksčiau užrašytų užkalbėjimų tokių žinių nedažnai aptinkama. Ši medžiaga naudojama etnolingvistinio žodyno „Slavų senovė“ autorių straipsniuose; išleistas rinkinys „Polesės užkalbėjimai“ (2003 m.).

1827 m. ir 1834 m. du ukrainiečių dainų rinkinius paskelbė botanikas M. Maksimovičius. XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje išleisti vertingi M. Dragomanovo (1876 m.) ir B. Grinčenko (1901 m.) ukrainiečių pasakojamosios tautosakos leidiniai. Pasirodė ir Užkarpatės regiono tautosakos rinkinių: J. Golovackis išleido paties surinktas dainas (1878 m.), o V. Gnatukas – šešių tomų pasakų ir etnografinės medžiagos rinkinį (1897–1911 m.). Vakarų Ukrainoje užrašytų dainų su melodijomis ir kitokios tautosakos tomą paskelbė žymus lenkų folkloristas Oskaras Kolbergas. Podolėje 1850–1860 m. užrašytas pasakas ir sakmės išleido M. Levčenko (1928 m.). XX a. antroje pusėje ukrainiečių folkloristai parengė ir paskelbė nemažai dainų bei pasakų rinkinių, pasakojamosios tautosakos tekstų chrestomatiją „Putino švilpynė“, leidžia daugiatomę seriją „Ukrainiečių liaudies kūryba“ (išleisti tomai skirti kalėdojimo, vaikų, rekrūtų bei kareivių dainoms, pasakoms). Ukrainiečių tautosaka užrašinėjama iki šiol.

Iškiliausi XIX a. pabaigos lenkų tautosakos rinkėjai – O. Kolbergas ir Janas Karlovičius. Sukauptą medžiagą O. Kolbergas suskirstė į 60 tomų pagal Lenkijos etnografinius regionus. Kaip minėta, vienas tomas skirtas Vakarų Ukrainos Peremyslio regionui. Savo ir įvairių asmenų užrašytus tekstus J. Karlovičius skelbė žurnale „Wisła“ ir rinkinyje „Padavimai ir pasakos,

surinktos Lietuvoje“. J. Karlovičius pasirūpino, kad būtų išleisti M. Davainio-Silvestraičio užrašytų ir į lenkų kalbą išverstų „Žemaičių pasakų“ pirmieji du tomai. Čekų folkloristai (F. Čelakovskis, I. Polivka) kaupė ir skelbė skirtingų slavų tautų folkloro tekstus. XX a. pabaigoje ir XXI a. pirmaisiais metais pasirodė slovākų kalėdotojų dainų rinkinys bei regioniniai moravų dainų rinkiniai.

Visi vakarų slavai iki XX a. išsaugojo nemažai archajiškų papročių ir tikėjimų, gana darnių pasakų ir sakmių, tačiau nedaug išliko senovinių apeiginių dainų. Ir O. Kolbergo Lenkijos regionams skirtuose tomuose, ir moravų dainų rinkiniuose dominuoja su apeigomis nesusijusios lyrinės dainos, romansai; stabiliausiai išsaugotos tik liaudies baladės.

Analogiškas įspūdis susiklosto susipažinus su pietų slavų folkloro šaltiniais: gana daug XIX a. aprašytų papročių ir apeigų (aprašymai išvardyti etnolingvistinio žodyno „Slavų senovė“ pirmame tome), o bene vienintelis Vukas Karadžičius sugebėjo paskelbti šiek tiek savo surinktų serbų ir kroatų tautosakos tekstų. Tai suprantama: 1383 m. pralaimėję mūšį su turkais Kosovo lauke, pietų slavai iki XIX a. pabaigos kentė Osmanų imperijos priespaudą ir neturėjo galimybių puoselėti savo kultūrą. Daugelio asmenų atmintyje XIX a. ir iki XX a. išsaugotų ir užrašytų tautosakos tekstų rinkiniai, net tomų serijos (pvz., daugiatomis leidinys „Bulgarų liaudies kūryba“) pasirodė tik XX a. viduryje ar pabaigoje. Ir iškilios V. Karadžičiaus asmenybės visas palikimas paskelbtas tik XX a. Jo užrašytų kūrinių rinktinė išleista rusų kalba.

ŠVENČIŲ IR DARBŲ METINIO CIKLO FOLKLORAS

Visų slavų liaudies kalendoriuje labai svarbūs du sezonai – vasara ir žiema. Slavų kalbose metai skaičiuojami naudojant žodį *leto* (vasara), bet vieni metai įvardijami skirtingais žodžiais (*god, rok*). Manoma, kad senovėje slavų kalendoriuje buvo labai svarbios trumpiausios bei ilgiausios dienos bei lygiadieniai. Metai dalijami į 12 mėnesių. Pravoslavų bažnyčia iki šiol laikosi senojo, vadinamojo Julijaus, kalendoriaus, todėl religinės šventės 13 dienų atsilieka nuo analogiškų švenčių katalikų kraštuose, kur naudojamas Grigaliaus kalendorius.

Senoviniai mėnesių vardai ir tam tikri apibūdinimai primena to meto gamtos būseną, paukščių elgesį, svarbiausius žmonių darbus. Pavyzdžiui, vasario mėnuo rusų buvo vadinamas *sečen* arba *liutyj*, nes būdingas sniego pūgos. Kiti vasario epitetai – *bokogrej* (žmonės daug laiko praleidžia trobose), *širokije dorogi* (per sniegą galima važiuoti ne tik keliais). *Berezozol* šiaurėje buvo vadinamas balandis, o pietuose – kovas (tuo metu rinko beržų sulą). Balandžio mėnuo vadintas *snegogon, zaigrai ovažki*, o gegužės mėnuo – *traven*. Vardu *listopad* skirtinguose regionuose vadinami spalio ir lapkričio mėnesiai. *Gruden* vardu skirtingi slavai senovėje vadino net tris mėnesius (spalį, lapkritį ir gruodį).

Atskiros šventės ar ypatingos dienos vadinamos tiek su ikirikščioniškais tikėjimais susijusiais senoviniais vardais (pvz., vasario 2 diena *Gromnica* iš *grom*, perkūnija), tiek krikščioniškais vardais. Neretai paraleliai naudojami abu švenčių pavadinimai (pvz., Rusijoje žiemos solsticijų šventė vadinamai *Kutja, Sočelnik* ir *Roždestvo Christovo*). Daug dienų vadinama krikščionių šventųjų vardais, pridedant tam tikrus apibūdinimus, primenančius gamtos būseną bei žmonių darbus. Pavyzdžiui, Rusijoje ir visų rytų slavų kraštuose gruodžio 12 diena – *Spiridon Povorot* [Spiridonas Posūkis]. Sakoma: *Saulė į vasarą, o žiema – į šaltį* [pasisuka].

Sausio 24 diena – *Aksinja Poluchlebnica* [Aksinija Pusė duonos]: jau pusė grūdų atsargų suvalgyta. *Gerasim Gračevnik* – kovo 4 diena, atskrenda varnėnai. *Marja-Zažgi-Snega* / *Marja-Zaigraj-Ovražki* [Marja-Uždek-Sniegą / Marja-Žaiskite-Grioveliai] – balandžio 1-oji, tirpsta sniegas; *Nikita Guseproliot* [Nikita Žašų Skrydis] – rugsėjo 15-oji, žąsys išskrenda į šiltus kraštus. Esama tik pietų slavams reikšmingų dienų. Pavyzdžiui, vasario 1 diena – *Trifon Zarezan* arba *Trifon Pjanica* [Trifonas Genėtojas / Girtuoklis], vynuogių augintojų ir karčemninkų globėjo diena. Dienos nuo vasario 1 iki vasario 3 vadinamos *Trifuncy*, vilkų šventė. Vasario 10 diena Bulgarijoje – *Čiumin den* [Maro diena] arba Charalampijaus diena. Tą dieną kepavo apeiginę duoną, kurią *maro sveikatai* dalydavo žmonėms ir gyvuliams.

Kai kurie lietuviški švenčių pavadinimai, regis, yra perimti iš rytų slavų arba per rytų slavus net iš graikų ar lotynų kalbų. Pavyzdžiui, graikų *kucci* – pupos > rusų *kutja* – ritualinis laidotuvių valgis ir Kalėdų išvakarės, sinonimas – *kanun Roždestva* > lietuvių *Kūčios*; lotynų žodis *kalenda* – pirmoji mėnesio ir metų diena (šio žodžio vedinys – *kalendorius*) > rytų slavų *koliada* ir išvestiniai namų lankytojų pavadinimai *koliadniki*, *koliadovniki*, pietų slavų *koliadary*, *kalendary* > lietuvių *Kalėdos*, *kalėdoti*; rusų *Velik den* [Didžioji diena] > lietuvių *Velykos* > personažas *velykė*, *Velykų bobutė*; rusų *Gromnica* > lietuvių *Grabnyčios*. Slavų kalbų žodžio *govet* senovinė reikšmė – tyliai garbinti; paprotys vadinamas veiksmožodiniu daiktavardžiu – *govenije* > lietuvių septynių savaitių periodas prieš Velykas *gavėnia* > personažas / iškamša *gavėnas*; slavų *Zagoveni* / *Zagovelki* > lietuvių *Užgavėnės* ir kt.

Senovės Rusijoje metų riba buvo laikomos įvairios dienos. Oficialūs Naujieji metai iki XV a. buvo kovo 1 dieną, o nuo XV a. pradžios – rugsėjo 1 dieną. Naujuosius metus sausio 1 dieną įteisino Petras Pirmasis (1700 m.). Metų ribos papročių ar tikėjimų relikto aptinkama visų minėtų Naujųjų metų datų papročiuose.

VĒLYVO RUDENS IR ŽIEMOS ŠVENTĖS

Vėlyvą rudenį, kai lauko darbai užbaigti ir javai iškulti, pradedama rūpintis vedybomis. Kadangi baigiasi metai ir artėja naujo metų ciklo pradžia, rūpinamasi ir būsimu kitų metų derliumi. Spalio 14 d. *Pokrovas* [nuo žodžio *pokryt* – padengti] – merginų šventė. Merginos linkėjo, kad Pokrovas padengtų trobą šiluma, šeiminingą – gėrybėmis, šeiminingę – audeklais, o jas – gerais jaunikiams.

Analogiški tikslai atsispindi lapkričio 14 d. folklore. Ši diena buvo skirta dviem šventiesiems – Kuzmai ir Demjanui. Tai irgi buvo rusų merginų šventė. Jos vaidino vestuves – dvi merginos rengėsi jaunikiu ir nuotaka, kitos vaidavo jaunųjų palydą. Merginos prikimšdavo šiaudų į vyriškus drabužius, iškamšą nešdavo į mišką ir ten suplėšydavo. Paskui šokdavo ant iškratytų iš iškamšos šiaudų, kad būtų geras kitų metų derlius, bei vaišinosi vištiena.

Šios šventės dainose Kuzma ir Demjanas laikomi kalviais ir prašyta, kad nukaltų vestuves *stipriai stipriai – iki ilgos barzdos, iki žilos galvos*. Kai kuriuose dainų variantuose kreipiamasi į šventuosius kalvius, bet naudojamas kreipinys *matuška – motinėle Kuzma Demjanai*. Tai leidžia manyti, kad šie šventieji galėjo užimti kokio nors ankstesnio moteriško personažo vietą.

Pravoslavų kraštuose nuo apaštalo Pilypo dienos prasideda Pilypo pasninko metas, kuris katalikiškuose kraštuose vadinamas Adventu. Šiuo metu buvo rengiamos jaunimo vakaronės – *posidelki* [pasisėdėjimai] arba *supriadki* [bendras verpimas]. Kaimo jaunimas susirinkdavo vienoje troboje; merginos verpdavo, vaikinai sukdamo pančius. Vaišindavosi gira / alumi, pagamintu iš visame kaime surinktų miežių (bendras alus vadinamas *bratčina* [brolystė] arba *ssypki*, plg. lietuvių rugių lankymui per Sekmines pagaminto bendruomenės alaus pavadinimą – *sambėriai / sambariai*).

Dirbant buvo dainuojamos dainos apie verpimą, kuodelio pirkimą, apie tinginę verpėją. Svarbiausia tema – nuotakos ar jaunikio rinkimasis, porų sudarymas, nenoras tekėti už nemylimo / į svetimą šalį. Dainuojama, kad merginai laikas tekėti, apie merginos pagrobimą.

Buvo žaidžiami vestuvinės tematikos žaidimai, vedžiojami rateliai (*chorovody*), pabaigoje poros viešai pasibučiuodavo. Ratelių dainose ir vaidybinių elementų turinčiuose žaidimuose dažnai figūruoja vijoklinis augalas – *vjun, chmel* [vijoklis, apynys]. Baltarusių ir lenkų žaidimai analogiški lietuvių advento žaidimams: „Snaudalei“ (viena mergina verpia ir ruošiasi tekėti; ji klausinėjama, už ko tekės), „Jievaro tiltui“ (dainuojama apie beržo šakų bei amalo lapų tilto grindimą ir nuotakos ar jaunikio rinkimą). Advento žaidimas baltarusių variantuose vadinamas „Jaščeru“. Vienas vaikinai arba mergina yra ratelio viduryje; jis / ji ir vadinama *jaščeru* [šis žodis sutampa su driežo pavadinimu]. Vaikinas surenka merginų skareleles arba vainikus; daiktai gražinami, kai merginos įvykdo *jaščero* skirtas užduotis. Taigi žaidime galima pastebėti brandos amžiaus merginų išmėginimo relikto. O. Kolbergo paskelbtame variante iš Vakarų Ukrainos žaidimas vadinamas „Jaščiu“ (žodis skiriasi nuo driežo pavadinimo). Jame nebėra ir išmėginimo elementų: ratelio viduryje esanti mergina pašokdina visas ratelį sudarančias merginas. Vis dėlto šiuose variantuose *jaščiu* sėdi *virksčių vainike*. Dainose *virksčių*

vainikas siūlomas skaistybę praradusiai merginai, o papročiuose mergina duoda virkščias jai nepatikusiems piršliams. Daina, kurioje pamotė siunčia merginą naktį į tuščią trobą miške žalių rugių malti (žr. Nr. 8), taip pat gali būti susijusi su brandos amžiaus sulaukusių merginų išmėginimu. Pas merginą atėjusi *motina didelė juoda, kudlotos kojos, uodega nutraukta* primena mešką, kuri ir rytų slavų, ir lietuvių pasakose išmėgina merginas miško trobelėje. Šios rusų dainos žinomas vienintelis Kursko gubernijoje XIX a. užrašytas variantas. Analogiškos lietuvių Advento–Kalėdų ciklo dainos apie *juodą kudlotą* užrašyta gana daug variantų. Daugumoje jų *juodas kudlotas* suvokiamas kaip turtingas, bet netinkamas jaunikis, taip pat turintis žvėries požymių.

1

Jaščiuuras

Merginos padaro ratelį ir dainuoja stovinčiai viduryje:

Sėdi jaščiuuras, sėdi jaščiuuras

Virksčių vainike. [2]

Išsirinki, jaščiuurėli,

Gražiausią mergaitę. [2]

Ta, kuri viduryje, išsirenka vieną iš ratelio ir šoka su ja.

Kai su visomis pašoka, žaidimas baigiamas.

(Vakarų ukrainiečių; Kolberg t. 35 str. 42, 49).

2

Jaščeras

Vidury trobos dedama kaladė. Ant jos sodinamas vaikinai, o aplink jį merginos dainuoja:

Sėdi, sėdi jaščeras,

Ladu, ladu!

Riešutų krūme,

Riešutus gliaudio,

Akelėmis mirksi,

Strėles drožia,

Ženytiis nori.

Imki sau, jaščerai,

Imki sau mergaitę,

Oi, už baltos rankos,

Už mažojo piršto,

Už aukso žiedo.

Tada ant kaladės sėdintis vaikas griebia vienos mergaitės skarelę. Daina pradedama iš pradžių. Jaščero nuožiūra čiumpama kitos merginos skarelė ir t. t. Kai visos skarelės jaščero surinktos, merginos jam dainuoja:

Poneli, poneli,
Atiduok vainiką!
Aš kojeles nušalau,
Kai vainiko vaikščiojau,
Aš savo rankas subadžiau,
Kai vainikui gėles skyniau,
Nuo motulės slėpiausi,
Nuo tėvelio dengiausi.

Jaščeras atsako:

Aš tavo vainiku
Žarijas sėmiau,

Troba šlaviau,
Kaminą užkimšau,
Pasišluosčiau!

Ir meta kieno nors skarelę. Merginos vėl dainuoja iš pradžių, kol gražina visas skareles. „Ladu, ladu“ kartojama po kiekvienos strofos pirmos eilutės.

(Baltarusių; БНТ ГЗИ 38).

3

Tenai už sienos, už akmeninės,
Ten Marysenka rožę sodino.

Rožę sodino, raktus prarado,
Ai, rože mano, raudonoji.

„Tėveli, eiki, raktelius raski“,
Ai, rože mano, raudonoji.

„Motulė eiki, raktelius raski“,
Ai, rože mano, raudonoji.

Motulė ėjo, raktų nerado,
Ai, rože mano, raudonoji.

„Mielasai eiki, raktelius raski“,
Ai, rože mano, raudonoji.

Mielasis ėjo, raktelius rado,
Ai, rože mano, raudonoji.

Kai tik suėjo, trobon suėjo
Ir ėmė jiedu abu bučiuotis.

Taip jiedu abu bučiavosi,
Kol jiedu vedė.

(Vakarų ukrainiečių; Kolberg t. 35, 16).

4

„Aš tau pasakysiu didį stebuklą,
Didį stebuklą, dyvus nuostabius,
Kad pas mus Petrinėse Dunojus užšalo,
Jeigu netiki, aš pats ten buvau,
Eketę prakirtau, žirgą pagirdžiau“.
„Aš tau pasakysiu dar nuostabesnį,
Kad pas mus Kalėdose rožė pražydo.
Jeigu netiki, aš pati ten buvau,
Pati ten buvau, rožę nuskyčiau“.

(Ukrainiečių; Потебня т. 1, с. 595).

5

Ėjo, perėjo mėnuo dangumi,
Sutiko mėnuo šviesiąją aušrą:
„Oi, aušra, aušra, kur pas Dievą buvai,
Kur pas Dievą buvai, o kur sustosi?“
„Kur aš sustosiu? Pas poną Ivaną,
Pas poną Ivaną, didžiame dvare.
Didžiame dvare, o jo troboje,
O jo troboje yra du džiaugsmi:
Pirmas džiaugsmas – sūnų apvesdinti,
Antras džiaugsmas – dukrą išleisti“.

(Ukrainiečių; Потебня т. 2, с. 89).

6

Oi, anksti, anksti gaidžiai giedojo,
 Kalėda, gaidžiai giedojo.
 Oi dar anksčiau Ganačka kėlės
 Kalėda, Ganačka kėlės.
 Ganačka kėlės, kasą šukavo,
 Kalėda, kasą šukavo.
 Kasą sušukavus, povas pavarė
 Kalėda, povas pavarė.
 Povas pavarius, plunksneles rinko
 Kalėda, plunksneles rinko.
 Plunksneles rinko, prijuostėn dėjo
 Kalėda, prijuostėn dėjo.
 Iš prijuostės ėmė, vainiką pynė,
 Kalėda, vainiką pynė.
 Nupynus vainiką, dunojun leido,
 Kalėda, dunojun leido.
 „Kas vainiką pagaus, tas mane paims,
 Kalėda, tas mane paims“.
 Oi, atsiliėpė jaunas Vasilka,
 Kalėda, jaunas Vasilka.
 „Aš vainiką pagausiu, aš tave paimsiu,
 Kalėda, aš tave paimsiu“.
 Koją įkėlė – vandens iki juostos,
 Kalėda, vandens iki juostos.
 Kai įkėlė kitą – galva iki dugno,
 Kalėda, galva iki dugno.
 (Baltarusių; БФ с. 91).

7

„Go-go-go, ožka,
 Go-go, pilkoji,
 Kur ragus dėjai?“
 „Druska pravalgiau.
 Druska brangi,
 Saikas šykštus“.
 „Nevaiškčiok, ožka,
 Kreivosios kojos,

Nestovėki
 Tu skersai kelio:
 Ponas važiuos,
 Ožką sumindžios“.
 „Štai tau lazda
 Piršliuosna eiti,
 Pasiramsčiuoti“.
 „Imk tave velniai
 Ir su piršlybomis:
 Aš turiu žirgą
 Už vartų stovi“.
 Pakalnėj ožka
 Su ožiukėliais,
 Už kalno vilkas
 Su vilkeliukais.
 Kai atbėgo vilkas –
 Už ožkos ir bėgte,
 O vilkeliukai –
 Už ožiukėlių.
 Kur ožka ragu,
 Ten rugių guba,
 Kur nebėgioja,
 Ten [javai] išgula,
 Kur ožka eina,
 Ten [javai] krūmais.

(Baltarusių; БФ с. 98)

8

Mano, jaunos, netikra motina,
 Ech ocho, echti man [*kartojama po kiekvienos eilutės*].
 Netikra motina, pikta pamotė.
 Ji mane siunčia į tamsius miškus,
 Į tamsius miškus, į tuščią trobą,
 Į tuščią trobą žalių rugių malti.
 Aš rėtį sumaliau – gaidžiai negiedojo,
 Aš antrą sumaliau – gaidžiai negiedojo,
 O aš trečią sumaliau – gaidžiai negiedojo.
 Eina pas mane motina didelė juoda,

Didelė juoda, kudlotos kojos,
 Kudlotos kojos, geležies ragai,
 Nosis apkaustyta, uodega nutraukta.
 Ėmė mane motina už dešinės rankos,
 Vedė mane motina į tamsų mišką,
 Už tamsaus miško, už aukštų kalnų,
 Už aukštų kalnų, už sraunių upių.
 O aš miškuėjau, su ašaromis verkiau,
 O aš miškuėjau su trimitais,
 O aš upėmis plaukiau su ašaromis.

(Rusų; *dainavo Kalėdų vakaronėse*; užrašyta XIX a.
 Kursko gubernijoje; Соболевский т. 2, 11).

9

Skrido vanagas, kalėda,
 Per degimus, kalėda,
 Matė vištų pulką, kalėda,
 Ogi jis ten skraido, kalėda,
 Višteles renkasi, kalėda:
 „Kuri bus manoji, kalėda,
 Kur balti sparneliai, kalėda,
 Skraidanti vištelė, kalėda,
 Kur geltonos kojos, kalėda,
 Dėslioji vištelė, kalėda,
 O kuri su kuodu, kalėda,
 Šita vanagėliui, kalėda.
 O kad aš žinočiau, kalėda,
 Kad jinai bus mano, kalėda,
 Aš imčiau kojelėm, kalėda,
 Neščiau ant sparnelių, kalėda,
 Aš ją neščiau, neščiau, kalėda,
 Į plynąjį lauką, kalėda,
 Į savo lizdelį, kalėda“.
 Naujoje seklyčioj, kalėda,
 Merginų ratelis, kalėda,
 O tame rately, kalėda,
 Vis Volodzka vaikšto, kalėda,
 Sau merginą renka, kalėda.

„O kad aš žinočiau, kalėda,
Kuri bus manoji, kalėda,
Kurios melsvos akys, kalėda,
Ta miegoti mėgsta, kalėda,
Kurios baltos rankos, kalėda,
Tinginė mergaitė, kalėda.
Kuri juodbrūvėlė, kalėda,
Didi darbininkė, kalėda.
O kad aš žinočiau, kalėda,
Kad ji bus manoji, kalėda,
Ant žirgelio neščiau, kalėda,
Oi neščiau aš neščiau, kalėda,
Net į lygų lauką, kalėda,
Net į lygų lauką, kalėda,
Į savo sodybą, kalėda“
(Baltarusių; БФ с. 85).

10

O aš auksą slepiu,
Gryną sidabrą slepiu,
Aš tėvelio rūmuose,
Aš močiutės aukštuose.
Krito puolė žiedas
Į putiną, į avietę,
Į juodąjį serbentą.
Atspėk, atspėk, mergaite,
Atspėki, gražuole,
Kieno rankoj žolynas“.
„Aš norėčiau atspėti,
Jei žinočiau, suprasčiau
Lauku eidama,
Rusvą kasą pindama,
Šilku apsukdama,
Aukso įpindama.
Ach, jūs kūmutės,
Jūs balandėlės,
Pasakykit, nenuslėpkit,
Mano auksą atiduokit.

Mane mama nori mušti
 Tris rytus ir keturis
 Trimis vytimis auksinėmis,
 O ketvirta perline“.

Tai merginos spėliojo,
 Dar gražiosios spėliojo,
 Bet neatspėjo.
 Krito puolė žiedelis
 Į putiną, į avietę,
 Į juodąjį serbentą.
 Atsirado žiedelis
 Pas bajorėlį,
 Pas jaunąjį
 Ant dešinės rankos,
 Ant mažojo pirštelio.
 Dar merginos spėliojo,
 Bet neatspėjo.
 Mūsų auksas prapuolė,
 Apšerkšnijo, supelijo.
 Jaunamarte, atiduoki!

(Rusų; *Kalėdų žaidimo daina*; Померанцева с. 159).

11

Kai nuėjo Dunojus
 Žaidimuose linksmintis,
 Jis žaidimuose linksmintis
 Šventaisiais vakarais.
 Kai sėdosi Dunojus
 Ant to suolelio,
 Ant to suolelio,
 Ant pastatyto,
 Numetė kepurėlę
 Aksomo juodojo,
 Juodojo pliso.
 Priešais jį vaikšto
 Graži mergina,
 Graži mergina,
 Tarnaitė tikra:

„Tu mergaitė miela,
 Juodbrūvėle graži,
 Paklausyki manęs,
 Paklausyki manęs,
 Man kepturę paduok“.
 „Ne tarnaitė aš tau,
 Neklausau aš tavęs,
 Neklausau aš tavęs,
 Nepaduosiu kepturės“.
 Tai nuėjo Dunojus
 Nelinksmas, nuliūdęs –
 Sau ponios nesurado.

(Rusų; *Kalėdų žaidimo daina*; Чистовы 39).

12

Su vijokliu aš vaikštau,
 Su auksiniu aš vaikštau.
 Aš nežinau, kur vijoklį padėti,
 Nežinau, kur auksinį padėti.
 Aš padėsiu vijoklį,
 Aš padėsiu vijoklį
 Aš padėsiu vijoklį ant dešinio peties,
 Aš padėsiu vijoklį ant dešinio peties.
 Aš nuo dešinio,
 Aš nuo dešinio
 Aš nuo dešinio į kairę perkelsiu,
 Aš nuo dešinio į kairę perkelsiu.
 Pabučiuosiu aš ją,
 Pabučiuosiu aš ją,
 Pabučiuosiu ir eisiu šalin,
 Pabučiuosiu ir eisiu šalin.

(Rusų; *Kalėdų žaidimų daina*; Померанцева с. 160).

Gruodžio 4-ąją (Marijos įvedimo į šventyklą dieną) rusai važinėjosi ro-gėmis – vežiojo marčias ir lankė jaunavedžius. Po durimis klojo kailinius vil-na į viršų – taip jaunavedžiams buvo linkima šeimos padidėjimo ir gerovės.

Andriejaus dieną (gruodžio 13 d.) buriama apie būsimas vedybas ir ki-tus žmogaus gyvenimo įvykius. Rusijoje buvo dainuojamos dainos, pagal

būrimo pobūdį (po dubeniu sudėdavo buriančiųjų smulkius daiktus – žiedelius, kaspinėlius, nosines) vadinamos *podbliudnyje*. Pradedant būrimą, padainuojama dainų *duonai ir druskai*. Po to dainuojama apie būsimas vestuves, turtą, kelionę, net mirtį. Daina skiriama konkrečioms buriant dalyvaujančioms merginoms. Jeigu mergina ištraukdavo iš po dubens savo daiktą, buvo laikoma, kad išsipildys tai, apie ką dainuojama. Tos pačios būrimo dainos būdavo atliekamos ir per Kūčias. Šioms dainoms būdingi priedainiai *slava* [šlovė] arba *slava, lado moja* [šlovė, mielas mano]. Kai daina išburiama būsima gerovė / turtas, minima didėjanti grūdų krūva, daugybė gubų dirvose, šventieji skaičiuoja gėrybes ar jas papildo. Dainose, kuriomis išburiamos vestuvės, vartojami gaidžio ir vištos, meškino, sakalo, susivijusių medžių, kalančių kalvių įvaizdžiai; paprastai jų perkeltinės reikšmės tuoj pat iššifruojamos. Dainų pabaigose užtvirtinama, kad būrimas būtinai išsipildys.

13

Duonai ir druskai
 Ilgo amžiaus, šlovė.
 Mūsų panelei
 Ir už tai geriau, šlovė.
 Kam padainavom,
 Tam į gerą, šlovė.
 Kas išims,
 Greit išsipildys, šlovė.
 Greit išsipildys,
 Neišsilenks, šlovė.

(Rusų; Земцовский 109)

14

Riedėjo grūdelis
 Per grendimą,
 Šlovė, lado moja [mielas mano].
 Pririedėjo
 Prie krūvos,
 Šlovė, mielas mano.
 Kas ištrauks,
 Tam išsipildys
 Šlovė, mielas mano.

Kas gerai,
To neišvengsi,
Šlovė, mielas mano.

(Rusų; *daina gerovei*; Земцовский 113).

15

Vaikšto Ilja pranašas
Po lauką,
Jis skaičiuoja gubas
Tankiasias.
Pirmame lauke
Šimtas gubų,
Kitame lauke –
Tūkstantis,
O trečiam lauke
Jų be skaičiaus.
O jų skaičius
Pas carą Maskvoje
Pas carą Maskvoje,
Aukso lobyne.
Kam dainuojame,
Tam išdainuosim,
Kam metame,
Tam išmesim,
Kam gyventi turtingai,
Vaikščioti gerai.

(Rusų; *daina turtui*; Чистовы 77).

16

Vaikštinėja Nikola
Po rūši, šlovė,
Ieško Nikola,
Kur nepilna, šlovė,
Kur nepilna,
Neuždengta, šlovė.
Dar nori Nikola
Papildyti, šlovė.
O kam padainavom,
Tam gerai, šlovė.

Kas ištrauks,
Greitai įvyks, šlovė.
Greitai įvyks,
Neprasilenks, šlovė.
(Rusų; *daina turtui*; ЧИСТОВЫ 80).

17
Vijosi klevas su beržu –
Neišsivijo.
Ladu, ladu.
Kam išeis,
Tam išsipildys,
Tam į gerą.
(Rusų; *daina vestuvėms*; Земцовский 174).

18
Vištelė raiba
Gatvele ėjo,
Gaidys aklas
Jai iš paskos.
Dyvai uli liadu.
Kam padainavom,
Tam į gerą.
(Rusų; *daina vestuvėms*; Земцовский 184)

19
Meškinas šniokšlys, šlovė
Upe plaukia, šlovė.
Kam į kiemą išniokš, šlovė,
Tam žentas į rūmus, šlovė.
O kam mes dainavom,
Tam į gerą, šlovė.
Kas ištrauks,
Tam išsipildys, šlovė,
Greit išsipildys,
Nepraeis pro šalį, šlovė.
(Rusų; *daina vestuvėms*; Земцовский 192).

20

Tu motin, motin,
Giminė mano, šlovė
Tu pažvelk, motin,
Pro langelį, šlovė.
Ir išmesk, motin,
Kilpeles, šlovė.
Kad būtų kuo paspėsti
Šviesų sakalą, šlovė.
Tą šviesų sakalą –
Mano jaunikį, šlovė.
O kam mes dainavom,
Tam į gerą, šlovė.
Kas ištrauks,
Tam išsipildys, šlovė.
Tam išsipildys,
Nepraeis pro šalį, šlovė.

(Rusų; *daina vestuvėms*; Земцовский 218).

21

Kalviai kala
Aukso vainikus
Dyvai uli liadu.
Kam padainavom,
Tam į gerą.

(Rusų; *daina vestuvėms*; Земцовский 226).

22

Kalvis eina iš kalvės, šlovė,
Kalvis neša tris kūjus, šlovė.
„Kalvi, kalvi, nukalk man vainiką, šlovė.
Nukalk vainiką auksinį ir naują, šlovė.
Iš likučių – aukso žiedą, šlovė,
Iš trupinėlių – adatėlę, šlovė.
Man tas vainikas susituokti, šlovė,
Man tas žiedas susižieduoti, šlovė,
Man ta adatėlė audeklui prismeigti, šlovė“.
O kam mes dainavom, tam į gerą, šlovė.

Kas ištrauks, tam išsipildys, šlovė.
 Tam išsipildys, nepraies pro šalį, šlovė.
 (Rusų; *daina vestuvėms*; Земцовский 230).

Kūčios (*Kutja, Ščedryj Večer, Sočelnik, Badni den / večer, Noč pered Roždestvom*). Visuose slavų kraštuose buvo lankomi namai. Namus lankė jaunimo grupės, vadinamos *kalendary, koliadary, koliadniki, ščedrivniki*. Kalėdodavo Kūčių arba pirmosios Kalėdų dienos vakare.

Rytų slavų namų lankytojų dainos vadinamos *koliadki* arba *ščedrivki*. Pradžioje buvo dainuojama po langais (religinių elementų turinčios dainos ar religinės giesmės vadinamos *nadvornyje, podokonnyje* [kiemo, po langais dainos]. Jose prašoma leisti kalėdoti, įleisti į vidų. Po langais giedodavo krikščioniškas dainas apie stebuklą – Kristaus gimimą. Pastarosiose dainose taip pat naudojami senoviniai simboliai. Viena populiariausių rusų giesmių – apie Mariją, kuri rūbą skalbė, o angelai jį nunešė į dangų.

Trobosose dainuojamos dainos, kuriose linkima gerovės. Linkėjimai dažnai išsakomi netiesiogiai – šeimnininko namai vadinami *dvaru*, kuris fantastiškai didelis: *ant septynių stulpų*. Sakoma, kad šeimnininkas skaičiuoja pinigų ar apžiūri gėrybes, ruošiasi statyti naujas trobas; užsimenama apie jo dosnumą. Gerovės namams linkima ir tiesiogiai – kad šeimnininko gyvuliai susilauktų gausių ir gražių jauniklių, kad derėtų javai, minimos neva atneštos brangios dovanos. Visi šeimos nariai pagerbiami išskaičiuojant, kur kiekvienas jų pakviestas ir laukiamas. Kai kur specialios dainos skiriamos šeimnininkui, šeimnininkei, sūnui, dukteriai. Šeimnininkams linkima sveikatos, gėrybių, o jaunimui – vedybų. Būsimų vestuvių linkima dainuojant apie alaus darymą, rožės sodinimą. Vedybų linkėjimai jaunuoliui išsakomi simboliniais vaizdais: žirgų pulkas vedamas per tiltą, jaunuolis įkrenta į vandenį. Merginoms buvo dainuojama apie auksakalius, kurie kala aukso vainiką / juostą, apie elnią, kurio ragus nulauš ir padarys taures. Dainų pabaigoje prašoma lankytojus apdovanoti, dėkojama už dovanas. Rusijos Vėlbugos krašte Kūčiose paauglės šūkaudavo jaunavedžius: *Jaunieji, jaunieji! Jaunieji, išeikite, mums blynų išneškite! Mes išbursim, kaip jums teks gyventi*.

Rytų slavai kalėdotojus apdovanodavo pyragais, blynais, apeiginiais arkliukų, karvyčių, paukščių pavidalo meduoliais (*kozulki, ovsenki*). Jeigu šeimnininkai lankytojams nieko neduodavo, šie padainuodavo pikta linkinčių strofų: išpeikdavo jų namus, linkėdavo, kad grūdus pelės sugrauztų, kad gyvuliai kristų.

Rusų kalėdotojų dainoms būdingas priedainis *ovsen* ar panašūs žodžiai (*tausen / bausen*), *koleda sviata*, *vinogradje zelenoje vino* (pastarasis priedainis būdingas ir namų lankymo per Velykas dainoms). Priedainio *ovsen / tausen* reikšmė iki šiol patikimai nepaaiškinta.

23

Kalėda, kalėda
Kalėdų išvakarėse.
Mes vaikščiojom, mes ieškojom
Šventosios kalėdos.
Mes radome kalėdą
Petro dvare.
Petro dvaras
Ant septynių stulpų,
Aštuonių verstų.
Dėdė Mironas
Nešė alų į kiemą.
Mes alaus negeriam,
Vyno burnon neimam.
O lauke šąla,
Prišaldo,
Neleidžia lauke stovėti,
Liepia greitai dovanoti:
Dovanok – negaišuok,
Nešk – nešykštėk!
Tetulyte, ar bus malonė?!
(Rusų; Чистовы 3).

24

1. Oi šile šile
Stovėjo ten pušis
Žalia garbanota.
Oi ovsen, oi ovsen.
2. Važiavo bajorai
Pušį nukirto,
Lenteles išpjovė.
Oi ovsen, oi ovsen.
3. Tiltelį grindė,

Gelumbe išklojo,
 Vinis kalinėjo.
 4. Oi ovsen, oi ovsen.
 Oi kam, oi kam važiuoti
 Per šitą tiltelį?
 Važiuoti ovseniui
 Ir Naujiesiems metams.
 Oi ovsen, oi ovsen.
 (Rusų; Земцовский 2).

25
 Atėjo šlovintojai
 Pas gerą šeiminką,
 Prie namo pabeldė.
 Šeiminką kvietė
 Į puotą puotauti,
 Šeiminkę kvietė
 Stalų padengti,
 Jo sūnus kvietė
 Į šaudynes,
 Jo dukteris kvietė
 Į žaidynes.
 Šeiminkui davė
 Šimtą rublių,
 Šeiminkei davė
 Kiaunės kailinius po atlasu,
 Jo sūnams davė
 Po gerą žirgą juodbėrį,
 Jo dukterims davė
 Po aukso vainiką.
 O mums šlovintojams
 Ne rublis, ne pusė –
 Viena grivina,
 Alaus kaušas,
 Kiaušinių krepšelis,
 Vyno stiklinė,
 Giros statinė,
 Žuvų varža,

Pyragų dubuo,
Blynų rietuvė
Ir sviesto puodelis.
(Rusų; Земцовский 19).

26

Atėjo kalėda
Kalėdų išvakarėse.
Duokite karvelę,
Sviestuotą galvelę.
Ir duok, Dieve, tiems,
Kas tuose namuose –
Jų rugiai tankūs,
Rugių daug pripjauti.
Jiems iš varpos – gorčius,
Iš grūdo – kepalas,
Iš pusės grūdo – pyragas.
Kad jums Dievas leistų
Ir gyventi, ir būti,
Ir turtų duotų.
Ir duok jiems, Dieve,
Ir už tai geriau.
(Rusų; Земцовский 16).

27

1. Ivano kieme
Stovi pulkas žirgų
Tausen, tausen.
2. Jam į Maskvą joti,
Jam salyklą pirkti,
Tausen, tausen.
3. Jam alų daryti,
Jam sūnų ženyti,
Tausen, tausen.
4. Jam sūnų ženyti
Ivaną Ivanovičių,
Tausen, tausen.
5. Jam imti, paimti

Nastasją Lukjanišną,
Tausen, tausen.
(Rusų; Земцовский 35).

28

Kad tau, šeimininke,
Lauke priaugtų,
Klojime prisikultų,
Ant stalo – tirštumas,
Aruoduose – skalsa.
Karvės pieningos,
Grietinės storai,
Grietinę nuima –
Šaukštus sulaužo,
Pro langą išmeta,
Mūsų vaikai surenka.
Su šventėmis!

(Rusų; Савушкина 5).

Baltarusių ir ukrainiečių kalėdotojų dainoms būdingas priedainis *ščedryj večer* [dosnus vakaras], kartais – *šventas vakaras*. Taip šeimininkams primenama, kad ypatingą vakarą būtina namų lankytojus apdovanoti.

29

Ten už sodo sodri žolė,
Dosnus vakaras, turtingas vakaras.
Ant tos žolės – baltas beržas,
Ant to beržo – aukso rasa.
Ir pakilo stiprus vėjas,
Ir nukrėtė aukso rasą.
„Eik, Ganočka, rasos rinkti
Ir nupirk už ją tris daiktus.
Pirmas daiktas – vario kubka,
Kitas daiktas – sidabro lėkštė,
Trečias daiktas – aukso žiedas.
Vario kubka – pragėroms,
Sidabro lėkštė – dovanoms,
Aukso žiedas – jungtuvėms“.

(Baltarusių; БФ с. 93).

30

Tiltu, žilvičio tiltu
Dosnus vakaras, geras vakaras.
Tenai ėjo puiki panelė,
Tenai ėjo puiki panelė.
Nešė midų vyną tauro rage.
Paskui ją, paskui ją pono sūnelis:
„Palauk, palauki, puiki panele,
Duok midaus vyno man paragauti,
Vyno ragauti, tave pagauti“.
„Ne tavo darbas, pono sūneli,
Vyno ragauti, mane pagauti.
Tu juk nematęs arklo, akėčių –
Tegu varna bus tau į žmonas“.
Tiltu, žilvičio tiltu
Tenai ėjo puiki panelė,
Nešė midų vyną tauro rage.
Paskui ją, paskui ją artojo sūnelis:
„Palauk, palauki, puiki panele,
Duok midaus vyno man paragauti,
Vyno ragauti, tave pagauti“.
„Tai tavo darbas, artojo sūneli,
Vyno ragauti ir mane pagauti:
Tu nuo žirgo nenusėdi,
Derlingus rugius užaugini“.
(Baltarusių; БФ с. 96).

31

Oi, pievoj, pievoj putinas raudonas,
Šventas vakaras
[priedainis kartojamas po kiekvienos eilutės]
Už jį raudonesnė Gana pas tėvą.
Jauna Ganočka po kiemą vaikščiojo,
Po kiemą vaikščiojo – visą kiemą papuošė.
Į priemenę ėjo – priemenė skambėjo,
Į trobą įėjo – ponai stovėjo,
Ponai stovėjo, kepures nusiėmę,
Kepures nusiėmę, jos klausinėjo:

„Ar tu caraitė, ar karalaitė?“
 „Aš Ivano duktė Ganočka“
 (Baltarusių; БФ с. 92).

32

Po putinu upelis teka,
 Šventas vakaras, upelis teka!
 Per tą upelį lieptelis guli,
 Šventas vakaras, lieptelis guli!
 Ant to lieptelio žirgelis stovi,
 Šventas vakaras, žirgelis stovi!
 Ant to žirgelio balnelis guli,
 Šventas vakaras, balnelis guli!
 Tame balnely Sašačka sėdi,
 Šventas vakaras, Sašačka sėdi!
 Sašačka sėdi, šoblelę turi,
 Šventas vakaras, šoblelę turi!
 Išėjo jo motina sūnaus išlydėti,
 Šventas vakaras, sūnaus išlydėti!
 „Padėki, Dieve, mano sūneliui,
 Šventas vakaras, mano sūneliui!
 Karą laimėti ir mergaitę paimti,
 Šventas vakaras, mergaitę paimti!“
 (Ukrainos ir Baltarusijos paribio; Марченко 15).

33

Oi, ar nėra pono šeimininko namie,
 Dosnus vakaras, Dievo vakaras
 [priedainis kartojamas].
 Oi, jo nėra namie, išvažiavo į Lvovą:
 Medžius perka, seklyčių stato.
 O iš to medžio trys stalai, trys stalai,
 O ant tų stalų lino rankšluosčiai,
 Ant tų rankšluosčių duona kvietinė,
 O ant tos duonos trys lėkštės stovi,
 O ant tų lėkščių trys taurės stovi.
 Pirmoje taurėje žalias vynas,
 Antroje taurėje raudonas vynas,

Trečioje taurėje saldus midus.
Iš pirmos taurės Dievas ragauja,
Iš antros taurės Dievo sūnus ragauja,
Iš trečios taurės – šventa Mergelė.
(Vakarų ukrainiečių; Kolberg t. 35, 27).

34

Oi anksti anksti gaidžiai giedojo,
Dosnus vakaras.
Dar anksčiau šventieji kėlė,
Dosnus vakaras.
Pakviesk mus, Dieve, į savo namus,
Duok, Dieve.
Tuose namuose visi šventieji,
Duok, Dieve.
Sėdi rateliu aplinkui stalą,
Duok, Dieve.
Šventas Mikolajus gale stalo,
Duok, Dieve.
Galvą palenkė – ašara krito,
Duok, Dieve.
Kur ašara krito, dunojus tapo,
Duok, Dieve.
Tame dunojui maudėsi Viešpats,
Duok, Dieve.
Maudėsi Viešpats, žmonėms kalbėjo:
Duok, Dieve.
„Sėkite, žmonės, javus kvietelius,
Duok, Dieve.
Javus kvietelius proskūrėlėms“,
Duok, Dieve.
(Vakarų ukrainiečių; Kolberg t. 35, 31).

35

Šventa Katerina valgyti virė,
Valgyti virė ir Dievo prašė.
Oi, tenai vaikšto trys plūgeliai,
Paskui vieną eina šventas Povilas,

Paskui antrąjį – šventas Petras
 Paskui trečiąjį – pats viešpats Dievas.
 Valgyti nešė ir Dievo prašė:
 „Nokinki kviečius kaipo sienele,
 Sustos pjovėjos pačios panelės,
 Sustos kapelės kaip debesėliai,
 Sustos pėdeliai kaipo žvaigždelės,
 Sustos kūlėjos pačios panelės.
 O kas pėdelis – penkios mierelės,
 O kas kapelė – visa statinė“.
 (Vakarų ukrainiečių; Kolberg t. 35, 33).

36

Pasisukiok, ožy
 Ant kanopėlių,
 Ant sidabrinių,
 Ant tų aukštųjų.
 Kur ožys vaikšto,
 Ten javai dera,
 Kur jis prabėga,
 Ten jie išgula.
 Kur ožys ragu,
 Ten javai guba,
 Kur ožys uodega,
 Ten javai krūmu.
 Kur ožys koja,
 Ten javai kapa.
 Perėjo ožys
 Per visas šalis,
 Surado ožys
 Žemės karalių
 Su karaliene,
 Su šeimininke.
 „O, tu šeimininke,
 Nebūki tokia
 Kaip būgnininkienė –
 Mūsų ožį būgnijo.
 Mūsų ožiui nesušėrė,

Tik juokų padarė.
Skamarokui –
Statinę žirnių,
Skamarokienei –
Kviečių statinę.
Čiupki žvakele,
Eik į klėtele,
Pažvelk į statinę,
Pilną aguonų,
Pažvelk į kita,
Kur pilna kruopų,
Pažvelk į trečią,
Kur kabo vadžios“.

(Baltarusių; БФ c. 98).

37

Atvažiavo kalėda baltu arkliu.
Jos arklelis – skaistus mėnuo,
Jos lankelis – skaisti aušra,
Jos botagėlis – skaisti žvaigždė,
Jos važelis iš storo ledo,
Jos kailinėliai balto sniego.

(Baltarusių; БФ c. 87).

38

Denkite stalus, neškite duoną, kalėda,
Ateis pas mus trys sveteliai, kalėda.
Vienas svečias – skaistus mėnuo, kalėda,
Antras svečias – skaisti saulė, kalėda,
Trečias svečias – smulkus lietus, kalėda.
Skaistus mėnuo: „Aš giriuosi, kalėda,
Kai aš naktį patekėsiu, kalėda,
Pasidžiaugs pirklys kelionėj, kalėda“.
Skaisti saulė: „Aš giriuosi, kalėda,
Kai aš šviesiu šviesia saule, kalėda,
Džiaugsis šeimininkas miške, kalėda,
Ir piemuose lauke ganydams, kalėda“.
Smulkus lietus: „Aš giriuosi, kalėda,

Kai aš lysiu per gegužę, kalėda,
 Džiaugsis aviža ir kviečiai, kalėda,
 Džiaugsis ir visi pasėliai, kalėda“
 (Baltarusių; БФ с. 89).

39

Oi, anksti, anksti gaidžiai giedojo,
 Šventas vakaras!
 O dar anksčiau Svetačka kėlės,
 Šventas vakaras!
 Svetačka kėlės, ploniausiai verpė,
 Šventas vakaras!
 Ploniausiai verpė, tankiausiai audė,
 Šventas vakaras!
 Tankiausiai audė, baltai balino,
 Šventas vakaras!
 Baltai balino, bajorams davė,
 Šventas vakaras!
 Pirmam piršliui – skarelę rankon,
 Šventas vakaras!
 Kitam piršliui – žiedas ant rankos,
 Šventas vakaras!
 Trečiajam piršliui – pati jauna,
 Šventas vakaras!
 Geras vakaras!

(Ukrainos ir Baltarusijos paribio; Марченко 9).

Ukrainiečiai dainavo dainas-mįsles (*Kas auga be šaknų? Kas dega be ugnies? Kas ūžia be vėjo?*). Rytų slavų kalėdotojai atlikdavo klausimų-atsakymų formos dainas (*Kam tos karvės? – Pienui duoti. Kam tas pienas? – Piemenims gerti ir t. t.*). Lietuvių tradicijoje tai jau vaikams skirtos formulinės dainos arba sekamos formulinės pasakos.

40

„Tausen, dūda, kur tu buvai?“
 „Žirgus ganiau“.
 „Ką išganei?“
 „Žirgai pabalnoti, aukso kamanos“.

„O kur žirgai?“
„Už vartų stovi“.
„Kur tie vartai?“
„Vanduo nunešė“.
„Kur tas vanduo?“
„Jaučiau išgėrė“.
„Kur jaučiau?“
„Už kalno nuėjo“.
„O kur kalnas?“
„Kirminai sugraužė“.
„O kur kirminai?“
„Žąsys sulesė“.
„O kur žąsys?“
„Į nendres nuėjo“.
„O kur nendrės?
„Mergos išlaužė.
„O kur mergos?
„Ištekėjo“.
„O kur jų vyrai?
„Ant krosnių sėdi.
Vieni vyžas pina,
Kiti kepures siuva,
Kailiais apsiuva.
Viena kepurė prapuolė –
Gal totorė pavogė?“
Per priekinį langelį –
Blyną ir paplotėlį,
O per kitą langelį –
Paršiuko koją.
(Rusų; Земцовский 98).

41

„Arži, arži
Kiaulė rugiuos!“
„O kur kiaulė?“
„Į skylę įlindo.“
„O kur skylė?“
„Vandeniui užlieta.“

„O kur vanduo?“
 „Jaučiai išgėrė“.
 „O kur jaučiai?“
 „Į kalnus nuėjo“.
 „O kur kalnai?“
 „Kirmėlės išlandžiojo“.
 „O kur kirmėlės?“
 „Žąsys sulesė“.
 „O kur žąsys?“
 „Nuskrido į jūrą“.
 „O kur jūra?“
 „Gėlėmis apaugo“.
 „O kur gėlės?“
 „Mergos išskabė“.
 „O kur mergos?“
 „Už vyrų išsoko“.
 „O kur jų vyrai?“
 „Į karą išėjo“.
 „O kur karas?“
 „Vidury tvenkinio“.

(Lietuvos rusų sentikių; pirmoji eilutė *arži, arži* rimuojama su *vo rži* [rugiuose]; Новиков т. 3, 7).

Namų lankymą per Kūčias ir dainavimą Rusijoje smerkė ir bažnyčia, ir pasaulietinė valdžia. 1627 m. Maskvos patriarchas Filaretas draudė *šūkauti vilkiškai [turgaus] eilėse ir gatvėse, ir kiemuose, ir pas kareivius; kad su kumelėmis nevaikščiotų ir žaisti žmonės nesirinktų*. 1649 m. rusų caro Aleksejaus Michailovičiaus įsake liepiama, kad Kalėdų išvakarėse *Koliadų ir plūgų, ir usenių nešūkautų, ir velniškų dainų nedainuotų, minėdami motinas, ir kitaip nepadoriai nesikeiktų*.

Raštijoje užfiksuota, jog senovėje čekai po namus nešiojo iškamšą ir dainavo *Beli beli, vidury dvaro ažuolas stovi*. Vėliau šio fragmento analogijų neužrašyta. Kartelė, ant kurios apynys vyniojasi, ar didžiulis aukso medis ap tinkami moravų ir bulgarų kalėdotojų dainose.

42

Stovi kartelė vidury dvaro
 Garbė Dievui visagaliui, garbė danguje.
 [priedainis kartojamas po kiekvienos eilutės]

Ant tos kartelės apynys vyniojas.
 Mes priskinsim tų spurgelių,
 Gero alaus padarysim.
 O ką juo, ką mes girdysim?
 Ne ką kitą, Janečką mielą.
 O kurią mielą, kurią jam duosim?
 Ne ką kitą, Marjanką mielą.

(Moravų kalėdotojų daina; *skiriama jaunimui*;
 Виноградова с. 75).

43

„Aukso medį, kur tu augai,
 Kad toks aukštas ir toks lieknas?“
 „O aš augau ant to kalno,
 Ant to kalno plokštikalnėj,
 Plokštikalnėje rudojoj,
 Prie ežero samovilų.
 Mane tas piemuo nukirto,
 Nunešė ir pasodino
 Prie pat laužo, šalia stalo.
 Aš patsai auksinis medis,
 Aukso medis derlingasis,
 Aš užaugsiu lig dangaus,
 Šaknis leisiu giliai žemėn,
 Lapai smulkūs kaip karoliai,
 Krausiu žiedus kaip sidarbrą,
 O liemuo kaip grynas auksas –
 Juo nulips jaunasis Dievas“.

(Bulgarų; Виноградова с. 166).

Panašus įvaizdis (auksinį kuolą apsvijęs apynys) aptinkamas rusų vestuvių dainoje.

Rusų ir lenkų namų lankytojai vedžiojo persirengėlių – *kumele, ožį, taurą / jautį, mešką, vilką, gervę, senį, senę, šiaudinę lėlę*. Rusai lėlę vadino *Koliada* arba *Ovsen*, o lenkai – *dziad* [senis]; ją sodindavo už stalo.

XIX a. ir XX a. pradžioje vakarų slavų kraštuose namus lankė paauglių grupės. Paaugliai dainavo linksmas pasaulietines daineles *pastoralki* ir prašė miltų Kūčių paplotėliams, pinigų. Jei šeimininkai miegodavo ir nieko

neduodavo, lankytojai dainavo iškulsią langus, žadėjo eiti į kamara ir kalendą pasiimti. Šie namų lankytojai taip pat giedojo religinio turinio giesmes apie Kristaus gimimą Betliejuje.

44

Už kalendą dėkojame,
Laimės, sveikatos linkime,
Kad būtumėte linksmi
Kaip angelai danguje,
Duoki, Dieve, duok.
Kad turėtumėt ko reikia
Po mirties į dangų eitumėt,
Duok tai, Dieve, duok.
(Slovakų; Krekovičova 15).

45

Fuki muki, duokit miltų
Tris semtuves kalėdaičiams tų kvietinių!
(Slovakų; Krekovičova 1).

46

Sėdi šeimininkas –
Jo sabalo kepurė,
Po kepure – trys dukatai,
Duok mums, šeimininke: būsi turtingas.

Duokit mums, duokit mums, turite ką duoti,
Mums šalta čia po langais stovėti.
Vienas yra nuogas, o kitas basas,
O blogiausia tam, kurs maišą nešioja.
(Slovakų; Krekovičova 20).

47

Naujiena, mieli krikščionys,
Naujiena
Pasirodė mums Betliejui –
Nekalta Pana
Ten mums pagimdė,
Bet pana paliko.

O štai be vyro
 Pražydo jai rožė.
 To suprasti žmogaus protas
 Negali. <...>

(Slovakų giesmės fragmentas; Krekovičova 78).

Lenkijoje XIX a. namų lankytojai dažniau giedojo religines giesmes; pasaulietinių dainų užrašyta nedaug. Populiariasusios buvo vadinamosios *ubieranki*: dainose išskaičiuojami drabužiai, kuriais artimieji apdovanos merginą. Lenkų ir baltarusių dainose populiarūs plunksnas mėtančios povos / rasas nukrėtusių paukščių ir jas renkančių mergaičių vaizdai.

48
 O kieno tie nauji rūmai?
 Aš apeisiu aplinkui,
 Negaliu surasti durų –
 Tik vienas mažas langelis.
 Pamačiau pro tą langelį:
 Tenai lova paklota,
 Guli ponas su ponija,
 O tarp jų šermuonėlis.
 Tai nebuvo šermuonėlis,
 Bet tai jų gražus sūnelis.

(Lenkų; paskelbta 1544 m. Krokuvos kalendoriuje).

49
 Hej mums hej,
 Gražioji Marysia povelius ganė,
 Povelius ganė, plunksneles rinko,
 O ką surinko, motušei davė,
 Motušė už tai – palaidinę vasarai,
 Hej mums hej.

[*Toliau išskaičiuojami kiti šeimos nariai ir jų duoti drabužiai*].

(Lenkų, *skiriama merginai*; Виноградова с. 62).

50
 Hej, lelija, kukmedžio miškely,
 Hej, lelija, ant balto smėliuko

Hej, lelija, stovi kamaraitė
 Hej, lelija, su trimis langeliais.
 Hej, lelija, po viduriniu langu
 Hej, lelija, lova išdažyta,
 Hej, lelija, auksu apvedžiota.
 Hej, lelija, o ant tos lovelės
 Hej, lelija, daugel pagalvėlių.
 Hej, lelija, ant tų pagalvėlių
 Hej, lelija, gražioji Kasietka.

(Lenkų; *skiriama merginai*; Виноградова с. 66).

51

Vidury dvaro jovaras stovi, hej leliuja,
 Ant jovaro aukso rasa, hej leliuja,
 Ir atskrido rojaus paukščiai, hej leliuja,
 Ir nukrėtė aukso rasą, hej leliuja.
 Mergaitė miela išbėgo, hej leliuja,
 Baltą prijuostę patiesė, hej leliuja,
 Ir surinko aukso rasą, hej leliuja.
 Pas auksakalį nubėgo, hej leliuja:
 „Auksakali, amatininke, hej leliuja,
 Nulieki man aukso taure, hej leliuja“.
 „O kas gers iš šitos taurės, hej leliuja?“
 „Ponas Jėzus su angelais, hej leliuja,
 Ir Marija su mergelėm, hej leliuja,
 Ir mergaitė su kavalieriais, hej leliuja“.

(Lenkų; *skiriama merginai*; Виноградова с. 50–51).

52

Pone šeimininke, gražius namus turi,
 Tiktai į juos pažiūri,
 Laimės, sveikatos linki.

Pone šeimininke, gražią dukrą turi,
 Tiktai į ją pažiūri,
 Laimės, sveikatos linki.

[išskaičiuojama, ką šeimininkas turi: žmoną, žirgą ir t. t.]

(Lenkų; *skiriama šeimininkui*; Виноградова с. 63).

XX a. Lenkijoje žodžiu *koladovat* jau vadinamas kunigų lankymasis prieš Kalėdas parapijiečių namuose ir dovanų rinkimas.

Pietų slavuose Kūčių rytą buvo atliekama vadinamoji *badniako* apeiga. Sinonimai: *blaženo drevo*, *dednik*, *babka*. Pagal šią apeigą Kūčios vadinamos *badni den / večer* (plg. latvių *blukvakars*; *blukis* – vokiškai *Block*, rąstas).

Miške buvo kertamas žmogaus ūgio ąžuolas ar uosis, klevas, riešutmedis, jo kelmas tepamas medumi ir barstomas grūdais. Buvo kertami ir keli medžiai: vyriški – kiekvienam šeimos vyrui, o moteriški medžiai – moterims. Vietoj medžio buvo raunamas kelmas ir vežamas namo jaučiais (kai kur įkinkydavo visus turimus jaučius).

53

Atėjęs kirsti medžio, šeimnininkas sakydavo:

Aš atėjau, kad tave parneščiau į savo namus, kad tu būtum mano ištikimas padėjėjas ir suteiktum gerovę troboje, kieme, lauke ir visur.

(Pietų slavų; CĀ 1 c. 129).

54

Nukirstas medis nešamas į namus, statomas troboje ar prie jos. Pirmąją didelę medžio skiedrą duodavo šeimnininkei ir sakydavo:

Kad visus metus būtų toks storas grietinės sluoksnius.

(Pietų slavų; CĀ 1 c. 128).

55

Skiedrą arba nukirstą didelę medžio šaką nešdavo į trobą, tvartą, vištidę, kluoną. Kalbėdavo:

Tegu bus gyvi ir sveiki žmonės, avys, ėriukai, veršiukai, karvės, jaučiai, arkliai, kiaulės, vištos, ir kad visos klėtys ir aruodai būtų pilni

(Pietų slavų; CĀ 1 c. 129).

Vėliau (po Kalėdų / Naujųjų metų / Trijų Karalių) badniakas sudegina-mas. Stori medžiai arba kelmai degdavo ilgai – nuo Kalėdų iki Trijų Karalių. Degindami badniaką, žmonės budėdavo ir burdavo: kiek iškris kibirkščių, tiek bus ėriukų, veršelių, paršų, ožkiukų, o ypač sveikatos ir gero gyvenimo.

Lenkai (ir Lietuvos lenkai) nešdavo į trobas nekultą javų pėdą, kartais – šiaudinę lėlę, statydavo kertėje ir vadindavo *diedu* (*dziad*). Ant aslų klojo šiaudus, juos mėtė į lubas ir burdavo: kiek šiaudų užsikabins už balkio, tiek bus rugių gubų. Tuose namuose, kur buvo vedyboms subrendusių merginų,

palubėje buvo kabinama obuoliais ir sausainiais papuošta eglės šaka, vadinama *polaznik*. Tokius namus aplankydavo vaikinai. Jie buvo vaišinami nuo pakabintos šakos nuimtais obuoliais ir sausainiais. Apeiga vadinama *obieranije sadu* [sodo nurinkimas]. Vaikinai siausdavo: ant vedyboms subrendusių merginų trobų stogų užkeldavo vartus, šiaudais užkimšdavo kaminus, kalkėmis ištepėdavo langų stiklus.

Baltarusijoje prieš Kūčių vakarienę šeiminkai apnešdavo aplink trobą kisielių ir kalbėdavo, kad eina Dievas, neša derlių. Arba tėvas slėpdavosi už pyragų ir klausdavo, ar vaikai jį matą. Tie atsakydavo, jog nematą. Tėvas pasakydavo, kad ir kitais metais už pyragų jo nematytu, t. y., kad kitais metais būtų geras derlius.

Kūčių vakarienei slavai kviesdavo vilką, mešką, šaltį, net *tetą* (maro epidemijos personifikaciją), žvirblius, mirusiuosius, šventą Nikolajų. Jie mėtydavo sausinius ant medžių.

56

Šalti, šalti Vasiljičiau,
Ateik kūčių (*kutji*) valgyti,
O vasarą nesirodyk –
Spragilu galvą pramušiu,
Šluota akis iškirsiu.

(Rusų; Добровольский 1 c. 69, 1).

57

Šalti, šalti, kunigaikšti! Ateik kartu kūčių valgyti!
(Baltarusių; Шейн c. 452).

Vakarienei virdavo kviečių, žirnių; juos paskanindavo kanapių aliejumi arba pasaldindavo medumi. Ukrainoje buvo valgomi meduje virti obuoliai. Blynų kepėdavo kalėdotojams vaišinti. Su pirmu blynu merginos bėgdavo burti – klausytis po langais, ką kalba kaimynai. Pagal nugirstus žodžius ar posakius spėsdavo, ar ateinančiais metais ištekės (jei išgirdavo *eik, bėk* – ištekės, o jei *sėsk, sėdėk* – neištekės). Pagal nugirstą vardą spėsdavo, koks būsimo vyro vardas. Jaunimas (ypač merginos) įvairiai burdavo ir po Kūčių vakarienės. Pavyzdžiui, eidavo sėti aguonų aplink šulinį, parsinešdavo vogtų iš kaimynų arba savo malkų ir pliauskas skaičiuodavo poromis: jei likdavo pliauska be poros, reiškė, kad ateinančiais metais neištekės. Burdavo, kokia bus anyta, – mėtė degančias pakulas į keptuvę su vandeniu, ją uždengdavo

puodu ir klausydavo, ar vanduo verda. Jeigu verda, anyta bus pikta. Merginos guldavo į sniegą kryžkelėje, o rytą tyrinėdavo atspaudą: jei jis ryškus, gyvenimas su vyru bus geras.

Kūčiose buvo deginami šiaudų ir mėšlo / šiukšlių laužai. Sakydavo, kad prie šių laužų protėviai šildosi.

Kalėdų antroji diena rusų buvo vadinama *babji kašy*. Tais metais kūdikius pagimdžiusios moterys ir jaunavedžiai lankė pribuvėją ir vaišino ją iki aušros.

Naujiesiems metams rusai bei baltarusiai, kaip ir Kūčioms, kepavo gyvulių pavidalo sausainius – *karvutes, ožkeles*. Kepinius dovanodavo namus lankantiems kalėdotojams, kad gyvuliai geriau augtų, nesirgtų. Gruodžio 30 dieną pjaudavo paršą (jis buvo vadinamas *kesaretskij porosionok*). Paršo kojas atiduodavo kalėdotojams, o mėsą valgydavo visa šeima; kaulus mesdavo į kiaulių tvartą. Sausio 1 dieną rusai nešdavo į cerkvę paršų galvas; jas virdavo viename katile ir visi kartu valgydavo.

Lenkai laistydavosi vandeniu, kad būtų geras derlius. Papatrys buvo vadinamas *rosemoki* [sušlapti rasoje].

Ukrainoje ir kaimyninėse Moldavijoje bei Rumunijoje Naujųjų metų išvakarėse buvo atliekama liaudies drama *Malanka*. Vaikinas vaidino nemokančią šeiminkauti arba rimtą tylinčią jauną šeiminkę Malanką. Ši nešiojosi verpstę su kanapių kuodeliu, lėlę – kūdikį, šluotą, puodą su moliu. Ją lydėjo gražuolis *Vasylis*. Kiti *vestuvinininkai* imitavo arimo, sėjimo veiksmus. Vestuvinininkų eisena lankė namus ir juose vaidino pantomimas.

Ukrainoje Naujųjų metų išvakarėse namus lankydavo vaikai. Jie berdavo grūdus ir sakydavo: *Laimėi, sveikatai, Naujiesiems metams! Augink, Dieve, rugius, kviečius ir visokius javus*. Po to dainuodavo dainą, kuri vadinama *posypalnica* [bėrimo]:

58

O lauke, lauke pats plūgas vaikšto,
 O paskui tą plūgą pats Viešpats vaikšto,
 Šventas Petras pavarinėja.
 Dievo motina valgyti nešė,
 Valgyti nešė, Dievo prašė:
 Augink, Dieve, rugius ir kviečius,
 Rugius ir kviečius, javus visokius.
 (Ukrainiečių; Веселовский с. 230).

59

Vaikšto Ilja ir Vasylis,
 O Vasylio rugių rykštė!
 Kur tik moja – rugiai auga,
 O kvieteliai net išgula,
 Ilgas dirvas jais užsėja!
 O čia ragelis, tenai ragelis,
 O mums, dėdule, duok pyragėlių!
 Geras vakaras!

(Ukrainos ir Baltarusijos paribio; Марченко 2).

60

Nauji metai, Nauji metai
 Mūsų krosnies šonas virto.
 Kas mums jį užtaisys,
 Jei mergaitė negali?
 Nauji metai, Nauji metai
 Nauji langeliai.
 Geriau viena mergelė,
 Nei keturios našlės.

(Slovakų; Krekovičova 6).

61

Senis Smolka miega,
 Po patalais pučia –
 Nenori atsikelti,
 Mums kalėną duoti.
 O kai mes supyksime,
 Kočėlais langus išmušime
 Šiais Naujaisiais metais!

(Slovakų; Krekovičova 13).

Kreščenije (*Trys Karaliai*) dieną namus lankė vaikinai, apsirengę angelais, mirtimi, velniu. Angelas nešiojo žvaigždę (taip primenama Betliejaus žvaigždė). Namų lankytojams duodavo pinigų.

Šeimininkai duodavo gyvuliams Kalėdoms keptos duonos ir padėdavo 6 nekultus įvairių javų pėdus. Šeimininkas apsirengdavo išvirkščiais

kailiniais ir ędančius galvijus šlakstydavo švęstu vandeniu; po to per bandą kryžmai permesdavo kirvį.

Būdavo rengiamos būsimų nuotakų apžiūros. Motinos su dukterimis važiuodavo prie cerkvės, dukterys sustodavo eile, o potencialūs jaunikiai paprašydavo pagyvenusią moterį, kad ši truputį pakilnotų merginų sijonus: pagal apatinių sijonų padalkas sprendavo apie merginų gebėjimą austi, siuvinėti, apie jų tvarkingumą. Tai buvo piršlybų ir vestuvių periodo, kuris tęsėsi iki Užgavėnių, pradžia.

PAVASARIO ŠVENTĖS

Pietų slavuose gamta pabunda anksčiau, todėl tų kraštų gyventojai pirmieji pradeda pavasario apeigas. Vasario 1-oji – *Trifono diena*. Tai vyrų šventė, vynuogienų genėjimo pradžia. Simboliškai išpjaudavo tris vynuogių virkščias, šaknis laistydavo vynu ir švęstu vandeniu, barstydavo pelenais ir atlikdavo dialogą – kalbėdavo apie būsimą gerą vynuogių derlių. Po to rinkdavo vynuogyno karalių, karūnuodavo jį vynuogienų karūna. Vyrų veždavo ar nešdavo karalių į jo namus, laistydavo jį vynu. Karalius vaišindavo vyrus vynu; vėliau kaimo aikštėje jie šokdavo *choro* (ratelį). Kiti šeimininkai kabinėdavo vynuogienų vainikus ant klėčių sienų, kad būtų geras derlius. Tyrinėtojai mano, kad šioje šventėje esama trakų dievo Dionisijaus kulto atgarsių.

Pietų slavuose Trifono diena laikoma ir vilkų švente. Tą dieną negalima minėti vilko. Moterys kepdavo pyragą, kurį dalijo gyvuliams ir kaimynams, kad vilkai nepultų. Vyrų sumedžiodavo vieną vilką ir neštuvuose įnešdavo jį į kiekvienus namus. Vyrų prisisegdavo uodegas: vaizduodavo vilkus. Greičiausiai, ši šventė likusi iš antikos laikų: Romos imperijos pakraščio tautos (dabartinių moldavų ir rumunų protėvius) romėnai vadino *vilkų žmonėmis*; lenkiškas rumunų pavadinimas *wlachy* irgi sietinas su žodžiu *vilkas*.

Vasario 10 d. Bulgarijoje buvo švenčiama *Čumin den* [Maro diena]. Tą dieną kepdavo apeiginę duoną ir dalydavo ją žmonėms bei gyvuliams *vo zdravije čumy* [maro sveikatai]. Kad personifikuota liga nesupyktų, tą dieną moterys nedirbdavo.

Vasario 11 d. – *Vlasijaus šventė*, skirta darbiniam jaučiam. Kad šie galvijai nesirgtų, bulgarai jų ragus puošė duonos kepalais. Marčios trupino apeiginę duoną į jaučių pašarą, o vyresnės moterys švęstomis žolėmis smilkė vartus. Manoma, jog ši diena – slavų pagoniško dievo Veleso / Voloso, gyvulių globėjo, garbinimo reliktas.

Vlasijaus dieną rusų moterys nešdavo verpalus į šaltį: sakydavo, jog taip daroma tam, kad per Užgavėnės būtų pinigų.

Vasario 15 d. – *Anisimo Avininko* diena. Rusai šūkavo žvaigždes, kad aavyt atvestų daugiau ėriukų.

Užgavėnės (lenk. *Zapusty*, ukr. *Pušene / Kolodij*, rus. *Maslenica, Miasopust, Syrnaja nedelia*, bulg. *Syrny zagovelki*, serb. *Bela / Syrna / Syroposna Maslenica*).

Visi slavai kepdavo blynus su varške, valgydavo daug pieniškų valgių.

Pietų slavų jaunimas visą savaitę dainavo ir vedžiojo neužbaigtą ratelį, kad būtų geras derlius, o žmonės ir gyvuliai – sveiki.

Šeštadienį prieš *Maslenicą / Masleną nedelią* rusai prisimena mirusius. Lenkai mirusius prisimena pirmąją mėšėdžio savaitę.

Persirengėliai – serbų *kurentai* (nuo 10 iki 40 dalyvių) ir lenkų berniukai išvirkščiais kailiniais šokinėdavo ir skambindavo varpeliais. Jų rankose – lazdos, kurių viršuje prikaltos ežio odos, ant galvų – kepurės iš plunksnų su dviem karvės ragais.

62

Lenkų berniukai išvirkščiais kailiniais „spertaczy“ [spirgiai] šaukė po langais:

Užgavėnės, užgavėnės,

Imkit spirgus iš kopūstų.

(Lenkų; Календ. обыч. с. 202).

Persirengėliai vedžiojo *ošką, mešką* (vaikiną išvirkščiais kailiniais). Nuo XVIII a. *meška* daroma iš žirnių virkščių, ant galvos – kūgio formos šiaudinė kepurė; *meška* nešiojo gaidį. Žmonės stengėsi pašokti su *meška* ir išpešti iš jos saują virkščių, kurias nešdavo vištoms, kad daugiau kiaušinių dėtų. Čekijoje vaikščiojo *Bachus (karalius, miasopustas)*. Moravijoje *grebenarž* [grėbėjas] jojo ant žarsteklio ir šaukė: *Senės ant šukų, jaunos ant iešmo!* Moterys jį laistė vandeni. *Turon* [jautis] voliojosi ant mėšlynų, kad būtų geras derlius. Buvo vedžiojama *kumelė* – kartis su medine arklio galva, apraukta avies oda.

Bulgarijoje – *kukeriu* eitynės. Kukeriai būdavo apsirengę išvirkščiais kailiniais, užsidėję ožio, avino kaukes, vyrai persirengę moterimis. Jie vaizdavo vestuves. Jaunųjų palydos dalyviai nešiojosi kreivas lazdas, skietus. Vyriausias kukeris nešiojo medinį falą, juo paliesdavo moteris. Moterys, kurios norėjo turėti vaikų, stengėsi išplėsti skiaučių iš kukerių aprangos. Kukerių aprangos detales žmonės rišo prie vaismedžių. Po eitynių kukeriai maudėsi upėje. Manoma, kad bulgarų kukerių eitynės paveldėtos iš antikinių Dionisijaus apeigų.

Pietų slavų persirengėliai eidavo į trobas ir prašydavo dovanų. Jiems duodavo sūrio, sviesto, dešros. Jie nešiojo po namus iš šiaudų ir skudurų padarytą iškamšą arba medinę moters figūrą *pokladna baba*. Šeiminkas iškamšai į gerklę pildavo vyno; tas patekdavo į viduje paslėptą indą. Lenkai vežiojo ant besisukančio rato pritaisytas lėles – senį ir senę – *sierotki* [našlaičius]. Apeigos pabaigoje iškamšas / figūras degino, skandino, plėšė, pjaustė.

Lenkijoje vaikinai su rąstu (*kloc*) vaikščiojo po namus, kur buvo tekėti subrendusių merginų. Vienas vaikinai rengėsi moterimi, o antras – kaminkrėčiu. Iki Užgavėnių nesugebėjusią ištekėti merginą pririšdavo prie rąsto. Vaikinai pasakydavo, kiek mergina kainuoja – bernas ar ji pati turėdavo išpirkti. Išsipirkti turėjo ir antrą kartą neištekėjusios našlės. *Senis* ir *senė* taip pat vaikščiojo po namus ir šiaudų grįžtėmis mušė merginas, šaipėsi iš nespėjusių ištekėti merginų / iš nevedusių vaikinių. Naktį į karčemą atėdavo senis su pelenų maišeliu. Tai *Zapustas*. Jis kratė pelenus ant neišpirktų netekėjusių merginų. Lenkai važinėjosi naujomis rogėmis, karčemose šokdavo šokį *Kozelok* [ožiukas]. Ant stalo statydavo lėkštę su medine ožiuko figūrele. Moterys stengėsi kuo aukščiau pašokti, kad augtų linai ir kanapės.

Čekai kaimo gatve tampė plūgą, paskui sekdamo sėjėjas, o už jo tampė akėčias. Vėliau plūgą sulaužydavo. Čekijoje vykdavo ir *rekrūtų* eitynės. Jų dalyviai sakė užgavėnių kupletus – linkėjo derliaus ir skalsos.

Bulgarai ant kalvų degino laužus – šiaudų krūvas, svaidė degančias strėles, šokinėjo per ugnį. Merginos vaidino vestuves.

Lenkai ir bulgarai virš stalo ant siūlo pakabindavo virtą kiaušinį ar anglies gabalą ir jį siūbuodavo – visi stengėsi prisiliesti prie kiaušinio lūpomis / atsikąsti neprisilietę rankomis (plg. lietuvių žaidimą *Sūrmalkis*). Paskui tą siūlą degindavo ir pagal jo degimą sprendavo, koks bus derlius, gyvulių prieauglis, ar bus vestuvės, kokia bus sveikata. Kad būtų sveiki, suposi sūpuoklėse, dainavo dainas apie meilę.

63

Slovakų moterys gėrė „už aukštus linus“ ir tąsė moteris už ilgiausių ir tankiausių plaukų. Dainavo:

Tai bus kanapėms,

Tai bus linams.

(Календ. обыч. с. 224).

Žmonių vora bėgo prie upės ir stūmė kits kitą į vandenį. Tą apeigą vadindavo *merkti kanapes*. Sekmadienį prieš Užgavėnes vyrai aukštai pašokdavo *na ores* – javų derliui, o bulvių derliui – pirmadienį.

Pietų slavai apardavo kaimą. Moterys prie namų vaizdavo sėjančios ropes – šeimininkai jas apdovanodavo. Pelenų dieną vaikščiojo šiaudais apsuktas vaikinai su šiaudų kūliu ant galvos. Jis tepdavo suodžiais visus kas pakliuvo.

Jaunimas *šventindavo*, t. y. priimdavo į savo bendriją paauglius.

Rusai Užgavėnes švęsdavo visą savaitę (*Masliana Nedelia*). Pirmomis dienomis dainavo apie Maslenicos sutikimą ir gausias vaišes, apie žento viešėjimą uošvės namuose, o vėliau imdavo priekaištauti, kad Maslenica greitai pasibaigė, riebius valgius atėmė. Namus lankantys persirengėliai linkėjo grūdų derliaus, gyvulių prieauglio, pieno gausos.

64

Oi, Maslenica kreivakakle,
Gražiai tave pasitinkam,
Pasitinkam –
Sūriais, sviestu, pyragais
Ir kiaušiniiais keptais!
(Rusų; Земцовский 343).

65

Oi jūs gaidžiai, gaidžiai,
Gaidžiai jaunieji,
Skiauterės auksinės,
Anksti negiedokit,
Nežadinkit žento.
Žentas pas uošvę puotauja,
Uošvė žentą klausinėja:
„Žente, ženteli,
Brangus sūnau, sveteli,
Sakyk man visą tiesą,
Kas pasauly mieliausias.
Ar uošvis, ar uošvė
Ar žmona jaunoji,
Ar sava motulė?“
„Uošvė miela – svečiuotis,

Jauna žmona – pasitarti,
O sava motulė
Mieliausia pasauly“.
(Rusų; Земцовский 372).

66

1. Aš pakinkysiu jautį,
Kur žmonės, ten ir aš.
Maslenaja-palaižūne,
Tęskis, Maslenka, nors iki Dvasių [šventės]!
2. Aš maniau, kad Maslenka
Septynios savaitės, septynios savaitės,
O Maslenkos dienos –
Viena diena, viena diena!
3. Aš pakinkysiu jautį,
Kur žmonės, ten ir aš.
Maslenka, baltas pienas,
Tęskis kuo ilgiau!
4. Aš pakinkysiu jautį,
Kur žmonės, ten ir aš.
Maslenka, katinėli,
Tave gerai palydėjom.
(Rusų; Земцовский 362).

67

Maslenica, blynų valgytoja,
Maslenica, riebalų ėdike,
Maslenica vagile,
Maslenica apgavike,
Apgavai, suvedžiojai,
Į pasninką atvedei,
Visus valgius atėmei,
Davei ropės uodegą
Didžiai gavėniai.
Mes ją valgėm –
Net pilvus skaudėjo.
(Rusų; Земцовский 385).

68

Duoki tau, Dieve,
 Kad lauke užaugtų,
 Klojime prikultum.
 Ant stalo – tirštumas,
 Aruoduose – skalsa.
 Karvės pieningos,
 Grietinės storai.
 Grietinę nugriebia –
 Šaukštus sulaužo.
 Už lango meta –
 Vaikai surenka.
 Su švente!

(Rusų; ЧИСТОВЫ 132).

69

Mes ant kalnelio buvome, buvome,
 Ai, liuli, buvome.
 Maslenicą pasitikom, pasitikom
 Ai, liuli, pasitikom.
 Sūrių kalną sukrovėm, sukrovėm,
 Sviestu kalną paliejom, paliejom.
 Kalnas tinka važinėti, važinėti
 Anyta moka bambėti, bambėti.
 Ji mums bambėjo, bambėjo
 Ant kalno neleido, neleido.
 O mums namo nesinori, nesinori,
 O norisi važinėti, važinėti.
 Manėm, kad maslenica –
 septynios savaitės, septynios savaitės
 O maslenicos septynios dieneš, septynios dieneš.
 Maslenica mus apgavo, mus apgavo,
 Pasninkauti pasodino, pasodino
 Baltaisiais kopūstais, kopūstais,
 Karčiaisiais ridikais, ridikais
 Ai, liuli, ridikais.

(Baltarusių; БФ с. 101).

70

Išeik, išeik, šeimininke,
 Dievas tavo kieme.
 Karvės apsiveršiavo –
 Visi jaučiukai atsirado
 Sidabro kojelėm,
 Aukso kanopėlėm.

(Lenkų; Календ. обыч. с. 204).

Gavėnia. Pirmąją gavėnios (*Post, Velikij post*) dieną rusai kabindavo pieno puodynę ant septintos gluosnio šakos. Kas savaitę tą puodynę nuleisdavo žemyn, o per Velykas nuimdavo ir sudaužydavo. Pieno puodynę kabindavo ir virš *Maslenicos* laužo. Per gavėnią vaikams sakydavo, kad pienas sudėgė arba nuskrido ant septintos šakos. Tyrinėtojai aiškina, jog pieno gausa buvo siejama su dangumi – pienas tarsi išsilieja iš dangaus. Šiek tiek panašus suvokimas atsispindi ukrainiečių Petrinių papročiuose: vaikams neduodavo valgyti pieno / sūrio, bet žadėdavo: *Petras nukris nuo ažuolo ir numes sūrį.*

Pietų slavuose buvo švenčiama *Lazareva subota* – subrendusių, galinčių tekėti merginų šventė. Merginos rengėsi kaip ištekėjusios moterys. Vyresnė mergina buvo skiriama jaunikio (*bujenok*) vaidmeniui. Ji rengėsi vyriškais marškiniais, susijuosdavo baltomis ir raudonomis skarelėmis, ant galvos – kailinė kepurė, o rankoje – kardas ir skarelė. Dešimties metų mergaitė buvo rengiama nuotaka. Merginos susikibdavo rankomis – buvo vedžiojamas neuždaras ratelis (*danec*), kad visi būtų sveiki ir kad būtų geras derlius. Dainuodamos dainas apie derlių, *lazarkos* apeidavo namus, o paskui dainuodavo laukuose. Po to *lazarkos* eidavo į kapines, dalino elgetoms apeiginę duoną ir kiaušinius. Jos dainavo dainas apie mirusius vaikus ir merginas. Laikoma, kad *lazarkų* apeigos – tai brandos amžiaus merginų išmėginimų (iniciacijos) reliktas.

Pusiaugavėnis (rus. *Sladokrestnaja nedelia*, lenk. *Sredopostnaja nedelia / Polposcie*). Rusai kepdavo kryžius; į vieną jų įkepdavo varinę monetą: kam teks toks kryžius, tam laimė / tas pirmas eis sėti javų. Eidami sėti, tokį kryžių dėdavo į sėtuvę.

Rusų vaikai lankė namus ir dainavo dainas, kuriomis buvo prašoma *kryžių* (kryžiaus formos kepinų). Dainose sakoma, kad Užgavėnės tolsta, o artėja Velykos, kai apsivers pieno puodynę / sviesto puodas (t. y. bus pieno, sviesto). Kitose dainelėse vaikai sako gausią dovanų kryžių:

71

Šiandien kryželius kepa,
Mums duos po kryželį.

Į senus batelius

Sniegelio įkris,

Senos senutės

Po kryželį duos.

Kryželiai kepami,

Į terbelę dedami.

(Rusų; Кореева с. 238).

72

Kryžius prisikėlė

Duokite mums kryžių,

Giros tirštos,

Vandens šalto.

Pieno puodyne

Apsivers,

Kristaus diena

Prisiartins,

O gavėnia per pusę

Perluš.

Jūs nepjaukite, nelaužkite,

Jūs po visą duokite.

Kas kryžiaus neduos,

Tas Kristaus nepamatys.

(Rusų; Кирюшина с. 57).

Lenkai pripildavo pelenų senus puodus; juos sukuldavo, mesdami į trobos duris. Puodą su pelenais mergina mėtė į vaikina, o tas – į merginą. Lenkai virdavo *žurą* (barščius iš kopūstų rasalo ir miltų), puodą kabindavo į medį ir staiga pildavo ant praeivių; *žurą* nešiojo po kaimą.

73

Lenkai rėdė lėlę Maženą, kurią merginos nešiojo po kaimą. Vėliau lėlę skandino arba degino. Išnešdami lėlę iš kaimo, dainavo:

Išnešam Maženką iš kaimo,

Atnešame želmenis.

(Lenkų; Соколова с. 35).

Kovo 1-ąją pietų slavuose ir Čekijoje bei Slovakijoje prasideda *Martina nedelia*. Kovo 1 diena taip pat vadinama *zmijin den* [gyvačių diena]. Laužuose degino šiukšles, jaunimas šokinėjo per laužus, kad vasarą nekirstų gyvatės. Šaukė: *Bėkite šalin, gyvatės ir driežai, – senelė Marta eina!*

Moterys kiemuose kabindavo raudonus rūbus – *kad senelė Marta nusijuoktų*.

Iš raudonų ir baltų siūlų senos *švarios* ir prie ugnies neinančios moterys gamino *martenicas* – pakabučius, kuriuos jaunimas prisisegdavo prie atlapų. Juos nusisegdavo, pirmą kartą pamatę kregždę arba gandra, ir padėdavo po akmeniui. Manyta, kad *martenicos* apsaugo nuo nužiūrėjimo.

Bulgarijoje kovo mėnesio pirmoji savaitė vadinama *Todoro savaitė*. Tai arklių šventė. Moterys kepė panašią į gyvatę pasagos formos duoną, kurią dalijo visiems kaimynams, kad vasarą nekirstų gyvatės. Į gatvę mėtė kiaušinių lukštus – nuo blusų. Moterys prausėsi tuo vandeniu, kuriame virė kiaušiniai. Todoro savaitės šeštadienis – *arklių Velykos*: apeiginė duona dalijama arkliams. Duodami duonos pašokdavo ir sakydavo, kad visos kumelės atvestų tiktai kumelaites. Prie kapinių vykdavo arklių lenktynės. Moterys eidavo į kapines. Kartu tai ir jaunamarčių šventė. Jos rengėsi vestuvinius drabužiais, gaudavo dovanų *karvojus*. Paskui jaunamartės sustodavo rateliu ir šokdavo – spardėsi. Šios bulgarų šventės kilmė siejama su senovės trakų raitelio kultu.

Rytų slavuose kovo 1-oji – *Eudokijos diena*. Nuo kovo 1-osios iki Jurijaus dienos visų rytų slavų merginos *šūkaudavo pavasarį* (*klikat vesnu, gukat vesnu*). Kad dainos toliau girdėtųsi, merginos užlipdavo ant kalvų ar net ant stogų.

74

Oi, mes išeisim ant kalno
Ir pašauksim Dievą,
Kad žemę atrakintų,
Raselę išleistų.

(Baltarusių; БНТ Вчн с. 33).

75

Palaimink, motin,
Pavasarij šaukti.
Anksti, anksti,
Pavasarij šaukti.
Pavasarij šaukti,

Žiemą palydėti.
Anksti, anksti,
Žiemą palydėti.

Žiema važelyje,
Vasara valtelėje.
Anksti, anksti,
Vasara valtelėje
(Rusų; Земцовский 400).

76
Jautis siaučia, pavasarį jaučia;
Karvė baubia, pavasarį šaukia.
(Baltarusių; БНТ Вчн 1).

77
Varnele, raktininke,
Juodoji raktininke,
Atskrisk iš už marių
Ir atneški du raktus,
Du raktus auksinius,
O trečiąjį sidabro.
Tu užrakink žiemą,
Žiemą šaltąją
Ir alkanąją.
Atrakinki vasarą,
Vasarą šiltąją
Ir linksmąją,
Gėrybių duodančią.
(Rusų; Земцовский 417).

78
Ateik, pavasari,
Su džiaugsmu,
Su didele malone,
Su rugiais brandžiais,
Su auksiniais kviečiais,
Su avižom garbanotom,

Su miežiais ūsuotais,
Su lęšiais, grikiais,
Su putinu, avietėm,
Su juodais serbentais.
Su kriaušėmis, obuoliais,
Su visokiais vaisiais,
Su gėlėm mėlynom,
Su žole vešlia!

(Rusų; Земцовский 405).

79

Oi, vyturėliai, mažos akelės,
Skriskite pas mus,
Atneškite mums,
Atneškite mums
Gražų pavasarį,
Šiltą vasarą.
Išneškit iš mūsų
Žiemelę šaltąją.
Ji mums įkyrėjo,
Po petelius šliaužiojo,
Rankas, kojas nušaldė.
Arklai, akėčios,
Traukite į laukus!
Su duona, druska,
Su Dievo valia.
Avytės palei upę,
Karvytės prie miškelio,
Arkleliai prie aikštelių.
Ir karvės, ir jaučiai
Išsižiojo plačiai.
Gykite galvijus,
Į slėnius plačius.

(Rusų; Корепова с. 266).

80

„Pavasari, kur buvai?

Pavasari, kur buvai?“

„Miške žiemojau,

Miške žiemojau,

Tvorą tvėriau,

Tvorą tvėriau,

Kopūstus sodinau,

Kopūstus sodinau,

Žiedelius kroviau,

Žiedelius kroviau“.

(Rusų; Земцовский 432).

81

„Mano pavasari,

Pavasari, rēli,

Pavasari, rēli,

Kur tavo dukra

Uljanočka,

Uljanočka?“

„Jinai sodely

Marškinius siuva,

Jinai turgely

Siuvinėja skarelę“.

(Rusų; Земцовский 433).

82

„Pavasari, ką mums atnešei?“

„Aš jums atnešiau tris naudas.

Pirma nauda – galvijai lauke,

Antra nauda – su arklais dirvoje,

O trečia nauda – bitelės skraido.

Ir dar nauda – žmonėms sveikatėlė“.

(Rusų; Соколова с. 74).

83

Lietus lietus –
Ant senės rugių,
Ant senio kviečių,
Ant mergos linų
Liek iš kibiro.

(Rrusų; Земцовский 436).

84

„Pavasari, pavasari,
Kuo atėjai?“
„Arklų, akėčiomis,
Kumele sarta!“
„Oi, jūs vyturiai,
Vyturėliai,
Skriskit į lauką,
Neškite sveikatą.
Pirmąją – karvėms,
Antrąją – avelėms,
Trečiąją – žmonėms“.

(Rusų; Земцовский 426).

85

1. Tu bitute smarki,
Tu išskrisk iš užjūrio,
Oi lialio lialio
Tu išskrisk iš užjūrio.
2. Tu išskrisk iš užjūrio,
Tu išneški raktelius
Oi lialio lialio
Tu išneški raktelius.
3. Tu išneški raktelius,
Raktelius auksinius
Oi lialio lialio
Raktelius auksinius!
4. Užrakinki žiemelę,
Atrakink vasarėlę
Oi lialio lialio

Atrakink vasarėlę.
5. Atrakink vasarėlę,

Vasarą šiltąją,
Oi lialio lialio,
Vasarą šiltąją.

6. Vasara šilta,
Žiema šalta,
Oi lialio lialio,
Žiema šalta.

(Rusų; Земцовский 423).

86

Atskrisk, balandėli, į miškelį, į miškelį,
Atnešk pavasarį valandėlei, valandėlei.

Oi, pavasari, pavasarėk,
O tu, mergaite, gražėk.

(Ukrainiečių; Дей, Гуменюк с. 152).

87

Palaimink, Dieve,
Skaisčioji motin,
Pavasari šaukti,
Žiemą užrakinti.

Vasara karietoj,
Žiema važely,
Per baltą sniegėlį.

(Baltarusių; БНТ Вчн 35).

88

„Oi pavasari, pavasarėli, pavasarėli,
Ką tu mums atnešei, atnešei?“

„Jaunoms marčioms – po skietelį, po skietelį,
O mergaitėms – po meduolį, po meduolį.

Mažiams vaikams – po kiaušinį, po kiaušinį,
Seniems seniems – po lazdele, po lazdele.

Jauniems vyrams – po plūgelį, po plūgelį.

Jaunoms marčioms staklėse austi,

O mergaitėms audeklus balinti,

Mažiems vaikams kiaušiniiais žaisti,
 Seniems seniems pašaly sėdėti,
 Jauniems vyrams lauką arti,
 O berniukams bandą ginti“.
 (Baltarusių; БНТ ВСН 84).

Šios dainos gali būti atliekamos ir pirmąją *Maslenicos* savaitės dieną.

Keturiasdešimt Kankinių (kovo 9 / 22 d.). Bulgarai kepė 40 pailgų bandelių, kurias vadino *naujagimiais* arba *gandrais*. Bandedes dalijo giminėms ir kaimynams, o vaikai jas mėtė aukštyn arba, pririšę prie ilgų karčių, kėlė aukštyn ir šaukė: *Gandrai, štai tau galionas, o man duok rugių kapą*. Rusijos šiaurėje (Novgorodo srityje) iš ruginių ir avižinių miltų kepdavo 40 *riešutų*, kuriuos kasdien po vieną mesdavo į gatvę, sakydami: *Šalti, raudona nosis, štai tau duonos ir avižų, eik sau šalin sveikas*. Rusai su duona eidavo už kaimo ir lenkėsi žemei: *Štai tau, žeme motinėle, ruginės duonelės*. Tą dieną negalima kinkyti jaučių, negalima minėti gyvatės, kad žmonės vasarą jos nesutiktų. Merginos ėjo į mišką, prie malūno – ten joms duodavo duonos su įkepta silke. Dainuodamos jos apeidavo pasėlius, paskui prie upės vedžiojo ratelius.

Apraiškimas (kovo 25 d.) – gyvačių išvarymas; buvo kūrenami laužai.

Verbos. Rytų slavai šeštadienį prieš Verbų sekmadienį atnešdavo iš miško gluosnio ir sedulos (*kizilo*) šakų – apsaugai nuo gyvačių. Jie kepė *lesenki* [kopėčias] ir dainavo: *Lazaris Lazaris, į gluosnį lipo*. Verbų sekmadienį kepdavo *okatuški* (žiedą ir rutuliuką) ir duodavo kiekvienam šeimos nariui. Į duoną įkepdavo gluosnio pumpurų. Ją duodavo avims, kad šios atvestų ėriukų.

Čekai ir moravai savaitę prieš Verbas vadino *Smrtna nedelia* [mirties savaitė] – iš kaimų išnešdavo šiaudines moters ir vyro iškamšas (*smrt, morena*), jas mėtė į vandenį arba degino, draskė. Šaukė: *Smrt nesem ze vsi, nove leto do vsi!* [Mirtį nešame iš kaimo, naujus metus – į kaimą!] Dainavo:

89

„Morena Morena,
 Už ką tu mirei?“
 „Už Hrozeno mergas,
 Už gražias panas“.

(Moravų; Календ. обыч. с. 229).

90

Nešam nešam Moraką,

Aliejuje keptą.

Duokite sviesto,

Kad jo galva kretėtų.

(Moravų; Календ. обыч. с. 230).

Čekai ir slovakai taip pat nešiojo eglės, gluosnio, riešutmedžio šakeles, jas vadino *leto*, *letečko*. Ši apeiga Čekijoje uždrausta 1366 m.; draudimas pakartotas 1384 m. Tačiau prieš Velykas ir Velykų sekmadienį čekai iki šiol gluosnio rykštėmis „muša“ jaunas moteris ir merginas (Prahos turguose vyrai perka gluosnio rykščių pundus; rykštėmis puošiamos parduotuvių vitrinos).

Verbų sekmadienį pietų slavuose atliekama apeiga – merginų kūmavimasis. Merginos išrinkdavo vyresniąją, kuri buvo vadinama *kumica*. Pas praėjusių metų *kumicą* merginos kepė duoną, jos gabaliukus dėjo ant lentelių ir plukdė. Tą merginą, kurios duonos gabalėlis plaukė priekyje, rinko *kumica*. Iki Velykų merginos prieš *kumicą gavėjo* (tylėjo). *Kumica* privalėjo tais metais ištekėti. Apeigos metu buvo dainuojamos erotinio turinio dainos ir šokama.

Rytų ir vakarų slavai apmušdavo kits kitą verba (gluosnio šakelėmis) ir kalbėdavo arba dainuodavo:

91

Atėjo verba

Iš už marių,

Atnešė verba

Sveikatos.

Verba plaka,

Mušk iki ašarų!

Dar ir sveikatai

Iki raudono kiaušinio!

(Rusų; Земцовский 459).

Žaliąjį ketvirtadienį (prieš Velykas) pietų slavai pirmą kartą išgindavo galvijus. Penktadienį visi prausėsi tekančiu vandeniu. Šeštadienį prieš Velykas, kai imdavo skambinti varpais, visi eidavo purtyti sodo medžių, mėtyti į juos žirnių.

Velykos (rus. *Velikden, Pascha*, lenk. *Velkanoc*, ček. / slov. / serb. *Velikonoce*). Visi slavai dažė kiaušinius, nešė namo šventintą vandenį. Rytų slavuose namus lankydamo jaunimo grupės, vadinami *voločebniki* (greičiausiai nuo žodžio *voločit* [vilkti], nes Pskovo krašte apeiga vadinama *kij voločit* [lazdą vilkti]. Namų lankytojai vadinami *volovniki* / *lalovniki* (lietuviai tuos lankytojus vadina *lalauninkais*). Jie po langais giedojo giesmę apie Kristaus prisikėlimą arba apie lauko darbus dirbančius šventuosius, o įsiprašę į trobą dainavo pasaulietines dainas.

92

Gatvėje plačioje
 Ant vešlios žalios žolės
 Sėdėjo ten trys taurūs vyrai,
 Vyrai taurūs, garbingi.
 Jie tarėsi apie gerus dalykus,
 Gerus dalykus, ūkiškuosius.
 Kas šiais metais pirmasis ars?
 Pirmasis ars ponas Meljanas:
 Jo arkliai juodbėriai,
 Jo arklai ažuoliniai,
 Verstuvai plieniniai!
 Kas šiais metai pirmasis sės?
 Pirmasis sės ponas Achremas:
 Jo ranka laiminga,
 Laiminga, derlinga!
 O, Dieve, duok, užaugink, Kristau,
 Lauke tankiu, o namie nauda.

(Rusų; Добровольский ч. 1 с. 183, 246).

93

Ėjo vaikščiojo voločebnikai,
 Jie ėjo ir klausinėjo,
 Kieno dvaran įsigavo.
 Kieno dvaras ant kalno stovi?
 Ivano dvaras ant kalno stovi,
 Aplink dvarą geležinė tvora,
 Geležinė tvora, vario vartai,
 Vartų vyriai paauksuoti,

Vartų velkės sidabrinės.
 Šeimininke, tėveli mūsų,
 Negaišink ilgai, dovanok greitai!
 Paimk rėtį, įnešk rugių!
 O, Dieve, duok žilų tekių,
 Žilų tekių, storų kuprų!
 Tu įnešk mums paltelę,
 Paltelę per visą nugarą!
 O vedėjui kiaušinių kapa,
 O kas jam pritaria, po penkis ima.
 Skomorocho dalia karti:
 Degtinės stiklelis, sūris ant lėkštės.
 Šeimininke, tėveli mūsų,
 Negaišink ilgai, dovanok greitai!
 Jei nenori dovanoti,
 Eik su mumis vaikščioti,
 Purvo minkyti
 (Rusų; Земцовский 468).

94

Einam, slenkame gatve.
 Šeimininke, mūs tėveli,
 Kristus kėlėsi, Dievo sūnus!
 Prie kokio dvaro? – Šeimininko.
 Šeimininke, mūs tėveli,
 Šeimininko namai ant septynių stulpų.
 Šeimininke, mūs tėveli,
 Ar miegi, ar guli, pamaitinki mus,
 Kristus kėlėsi, Dievo sūnus!
 Atverki langą iš lygaus lauko,
 Kristus kėlėsi, Dievo sūnus!
 Tavo lauke stalas stovi,
 Kristus kėlėsi, Dievo sūnus!
 Už to stalo visos šventės,
 Kristus kėlėsi, Dievo sūnus!
 Jos tariasi, rikiuojasi,
 Kuriai iš jų pirma eiti.
 Šventas sekmadienis pirmas atskrido,

Kristus kėlėsi, Dievo sūnus!
Jegorijus šventas su raktas eina,
Žemę atrakina, rasą išleidžia,
Kristus kėlėsi, Dievo sūnus!
Švantasis Nikola nematė nei kuolo,
Kristus kėlėsi, Dievo sūnus!
Ilja pranašas su pjautuvu eina,
Su pjautuvu eina. Kur varpą nupjaus,
Kur varpą nupjaus, ten pėdą deda,
Kur pėdą deda, ten gubą stato,
Kur gubą stato, ten kapos daros,
Kristus kėlėsi, Dievo sūnus!
Šeimininke, mūs tėveli,
Tavo kieme svečių pilna,
Pilna svečių, volynščikų,
Kristus kėlėsi, Dievo sūnus!
O šitie svečiai ne dažnai vaikšto,
Į metus kartą, vieną dieną,
Ne dažnai vaikšto, nedaug prašo,
Kristus kėlėsi, Dievo sūnus!
Kapą kiaušinių, galą dešros,
Sviesto, degtinės, sūrio ant lėkštės
Ir kiek gali pyrago atriuk,
Kristus kėlėsi, Dievo sūnus!
Jei nenori duoti, Dievas su jumis,
Dievas su jumis, einam su mumis
Žmonių juokint, šunų erzint,
Šunų erzint ir purvą minkyt,
Kristus kėlėsi, Dievo sūnus!
(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 27).

95

Panelytė anksti kėlės,
Vynas, mano žaliasis!
Anksti kėlėsi, baltai prausėsi,
Vynas, mano žaliasis!
Aukso žiedą nuskandino,
Vynas, mano žaliasis!

„Oi, jūs žvejai berneliai,
 Vynas, mano žaliasis!
 Jūs užmeskit šilko tinklą,
 Vynas, mano žaliasis!
 Ir sugaukit aukso žiedą,
 Vynas, mano žaliasis!“

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 36).

96

Ne triukšmas gaudžia, ne griausmas dunda,
 Kristus kėlėsi, Dievo sūnus.

[*kartojama po kiekvienos eilutės*]

Eina, slenka volynščikai
 Prie kieno dvaro? – Šeimininko.
 „Šeimininke, mūs poneli,
 Kelkis, pabusk, pro langą pažvelk:
 Tavo kluone rasa krito,
 Rasa krito, cerkvė stojos.
 Toje cerkvėj šešios šventės.
 Pirma šventė – Kristus prisikėlė,
 Kristus prisikėlė, kiaušinius ridena,
 Kiaušinius ridena, Kristų prisimena.
 Antra šventė – Jegorijaus šventojo,
 Jegorijaus šventojo – karves išgena.
 Trečia šventė – Mikolos šventojo,
 Mikolos šventojo – avižas sėja.
 Ketvirta šventė – Boriso šventojo,
 Boriso šventojo – kiaušinię verda,
 Kiaušinię verda, žirgus gano.
 Penkta šventė – Trejybė šventa,
 Trejybė šventa – karves vainikuoja.
 Šešta šventė – Dangun ėmimas,
 Dangun ėmimas – blynus kepa,
 Blynus kepa, Kristų apauna,
 Kristų apauna, dangun palydi“.

(Rusų; Мехнецов т. 2, с. 221, 6).

97

1. Mūsų kaime, sodelyje žalias jovaras auga,
Sveikiname vynu žaliuoju.

[*priedainis kartojamas po kiekvienos eilutės*].

Jovaro sidabro šakelės,

Ant lapelių perlų rasa.

Rojaus paukštelių priskrido,

Sidabro šakeles nulaužė,

Perlų rasas nukrėtė.

Išėjo mergelė į prieangį

Ir patiesė baltą prijuostę,

Sidabro šakeles surinko,

Aukso lapelius surinko,

Perlų rasą surinko

Ir atidavė auksoriams:

„Jūs auksoriai, jūs meistreliai,

Padarykit man tris džiaugsmus:

Sidabro taurė – dovana svotui,

Aukso žiedelis – mielam dovanoti,

Perlu vainiku jungtuvėse puikuotis“.

(Lietuvos lenkų *lalyinka*; Krupowies p. 21).

98

Labas vakaras, paniulaite,

Sveikiname ponią vynu žaliuoju.

[*priedainis kartojamas po kiekvienos eilutės*]

Prašom atverti langelį,

Prašom paduoti baltą ranką –

Mes įdėsime aukso kortelę.

Kelkis, pana, pasisveikink,

Eiki pas mus, paklausyki:

Pagiedosime naujieną.

Pažiūrėki, koks tai laikas,

Koks tai laikas ir momentas –

Tu namie sulauksi svečio,

Niekam iš mūsų nežinomo,

Nežinomo, užsieninio.

Žirgas jo skaičiuoja mylias,

Po juo žirgas žaidžia kojom,
 Jis kanopom žemę trypia.
 Jis atjojo iš miestelio,
 Jisai ieško sau panelės.
 Siunčia panai tris dovanas –
 Būsi linksma, patenkinta.
 Pirma dovana – aukso kortelė,
 Aukso kortelė su perlais,
 Ten nupiešim širdį ir jus.
 Suknelė graži siuvinėta,
 Auksu, sidabru vedžiota.
 Vainikas iš kipariso,
 Žalumynų visokiausią.
 O mes eisime per žmones
 Visiems girsime panelę,
 Vivat, bravo ta panelė,
 Greit tekėti tai panelei:
 Ar už tokio, ar už šio, kio,
 Ar net už paties karaliaus
 Arba už kurio iš mūsų.

(Lietuvos lenkų *lalyinka*; Krupowies p. 23).

99

Geras vakaras, šeimininke,
 Lalym, lalym da lalym.
 [*priedainis kartojamas po kiekvienos eilutės*]
 Sveikiname su didžia švente.
 Kad sveiki gyventumėt.
 Didelė laimė visur lauktu,
 Kad karvelė pieno duotu,
 Kad vištelės kiaušus dētu,
 Kad javai gerai derētu,
 Kad vyras kitos nelankytu,
 Kad visad saulelė šviestu,
 Kad karų nebūtų niekur.

(Lietuvos lenkų *lalyinka*; Krupowies p. 26).

100

Į tuos namus įeiname,
Laimės, sveikatos linkime.
Visokių gėrybių
Nuo mielojo Dievo. [2]
Mūsų gojelis žalias
Gražiai padabintas
Gražiai vaikštinėja,
Nes jam tai pritinka.
Ant mūsų gojelio
Gražūs kaspinėliai,
Nes juos pakabino
Gražios mergelės.
Gražios, gražios,
Į žmones panašios.
O mūsų gojelis
Be vėjo gūσιο eina,
Gėrėdamiesi žiūri
Į jį visi žmonės.
Visi žmonės,
Visi šlėktos.
O mūs gojelis
Eina iš miesto.

*(Lenkų apeigos gajik daina; Lankydamo namus
Velykų antrą dieną arba per Sekmines, nešiojo kaspinais
papuostą medelį; Kolberg t. 22 str. 31).*

101

Trys Marijos išėjo,
Brangius tepalus nešė,
Norėjo Jėzų patepti,
Nenorėjo jiems pasirodyti
Aleliuja.
Ėjo ponas Jėzus keliu,
Numušė koją akmeniu,
O kas jį nuritins
Tą akmenį nemažą?
Aleliuja.

(Lenkų; Kolberg t. 22 str. 29).

102

Vaikščiojo povelė
 Po aukštą kalną – [2]
 Mėtė plunksneles
 Ant šilkinės žolės. [2]
 Išėjo Aleska
 Plunksnelių rinkti. [2]
 Plunksneles rinko,
 Į pagalvėlės dėjo. [2]
 Pagalvėlės pūku,
 Kas ant jų gulės? [2]
 Povas su povele,
 Mėnuo su aušrele. [2]
 Mėnuo su aušrele,
 Ivanka su Aleska. [2]
 (Baltarusių; БФ с. 107).

103

Pirmąją dieną, Velykų dieną
 Žalias jovaras, žaliasis.
 [priedainis kartojamas po kiekvienos eilutės]
 Voločėbnikai rinkosi,
 Rinkosi ir tarėsi:
 „O kur eisime, kur eisime?“
 „Eisime, eisim vis keliu,
 Vis keliu, vis plačiuoju.
 Užeisime pas poną Ivaną“.
 „Ar namie, namie ponas Ivanas?“
 „Nors yra namie, bet nesirodo:
 Naujoje kamaroje rengiasi,
 Maunasi kelnes tamsiai mėlynas,
 Aunasi batus ožkos odos,
 Velkasi kailinius sabalų,
 Dedasi kepurę bebro kailio,
 Išveda žirgą širmąjį,
 Uždeda balną paauksuotą,
 Sėda ir joja į lygų lauką,

Į lygų lauką prie savo javų.
 O jo javai labai brandūs,
 Labai brandūs, pilni varpų,
 Prie vienos ežios pasilenkė,
 Savo šeimininkui nusilenkė.
 Daina padainuota prieš vasarą,
 O būki linksmas kaip pavasaris,
 O būki ramus kaip tyli vasara,
 O būki turtingas kaip turtingas ruduo.
 O tu, šeimininke, susipraski:
 Keptuvę – į krosnį, į klėtį – kiaušinių,
 Lašinių bryzą supjaustyki,
 O dešrele aptverki,
 Degtinės kvortą, sūrį ant lėkštės,
 Žalias jovaras, žaliasis“.

(Baltarusių; БФ с. 112).

104

Labas vakaras, pone šeimininke,
 Gražus pavasaris pasauliui.
 Atėjom pas poną kaip pas turtuolį,
 Norime poną pasveikinti,
 Apie jo sveikatą klausinėti.
 Ar ponas sveikas, ar ponas linksmas,
 Ar sveika pono žmonelė?
 Ar sveiki pono vaikeliai?
 Pono žmona kaip vyšnelė,
 Pono vaikai kaip sode gėlės,
 O pono dvaras kaip vainike.
 Pono prieangy krėsłai stovi,
 Tuose krėsłuose Dievas sėdi.
 „Eiki, Dieve, į pono kambarius“.
 „Aš neisiu į pono kambarius,
 Bet aš eisiu į lygų lauką,
 Lygiame lauke ežiomis vaikščioti.
 Ežiomis vaikščioti, javus auginti“.
 Visų javai labai geri,
 O mūsų pono geriausi,

Geriausi, brandžiausi.
 Jie stiebais stiebiasi,
 O šaknimis šaknijasi
 Ir varpomis puikuojasi.
 Jie pakalnėn pasilenkė.
 Kai ponas arė, jaučiai siautė,
 O kai akėjo, žirgai žvengė.
 Pjauna pjovėjos jauniausios,
 Jų pjautuvėliai auksiniai,
 O jos pačios kaip kregždelės,
 Jų galvelės kaip aguonos.
 Kai jos pjovė, pjautuvai nupjovė,
 Kai jos atsisėdo, pjautuvai skambėjo,
 Kai jos atsistojo, pjautuvai virpėjo.
 Tankios, plačios žaros danguje,
 Dažnesni, storesni pėdai lauke.
 Kaip danguje aukštai mėnuo,
 Tokios aukštos ir jų gubos.
 Ponas vežė savo javus
 Iš šviesaus lauko į klojimą.
 Jie prėsluose išsigulės,
 O ant grendimo išsikuls,
 O į aruodus susipils,
 O malūne susimals,
 O duonkepėje pasikels,
 O krosnyje paraudonuos,
 O ant stalo – kaip sūris balti.
 Sūris baltas – dėl varpelių,
 Degtinės kvorta – mūsų balsui.
 Mes savo batus išmynėme,
 Kol poną klausinėjome.

(Baltarusių; БФ с. 113–114).

105

Nuo miško, tamsaus miško
 Slinko debesis tamsus.
 Niekas debesies neįminė.
 Apsiėmė garbingas vyras:

„Aš tą debesį įminsiu,
 Aš įminsiu, atpažinsiu.
 Šis debesis – bičių motina“.
 Į kieno kiemą ji pasuks?
 Ji pasuks pas garbingą vyrą,
 Garbingą vyrą, poną Ivaną.
 „Sėskite, bitelės, į ažuolą“.
 Bet ant ažuolo nesutilpo.
 „Sėskite, bitelės, ant avilio,
 Ant avilio, to pušinio“.
 Iš ažuolo medus tirštas,
 Iš pušinio vaškas švarus.
 Midų virti – sūnų apvesdinti,
 Vašką tirpinti – žvakes sukti.
 (Baltarusių; БФ c. 122)

106

Avižos žalios, vėlai sėtos,
 O tose avižose ežia,
 O ta ežia kiaunė bėga,
 Kiaunė bėga su kiauniukais.
 Išėjo, žengė gražus ponas,
 Taiko šauti, kiaunę užmušti.
 Ėmė kiaunė jo prašyti:
 „Nemušk, nešauki tu manęs,
 Pasakysiu tau tris džiaugsmus.
 Pirmas džiaugsmas – motinos klausyti,
 Antras džiaugsmas – žmoną vesti,
 Trečias džiaugsmas – karaliui tarnauti.
 Motinos klausysi – laisvas būsi,
 Žmoną vesi – turtingas būsi,
 Karaliui tarnausi – garbingas būsi“.
 (Baltarusių; БФ c. 130).

Bulgarijoje Velykos švenčiamos tris dienas. Merginos lanko *kumicą* (išrinktą Verbų sekmadienį arba Gavėnios metu per *lazarkų* apeigas), neša jai duonos kepalą, o kumica vaišina merginas, dalija dovanas. Kiti žmonės taip pat dalija giminėms, kūmams kiaušinius ir duoną, o krikštavaikiams duoda

margintų kiaušinių. Jaunamartės lanko kūmus / krikšto tėvus. Mergaitės supasi sūpuoklėse ir dainuoja specialias dainas – mitologines ir balades. Merginos ir vaikinai vedžioja apeiginį ratelį *ladino choro* (dainų priedainis *ladola*).

Velykose visa šeima kartu valgo apeiginius valgius (margintus kiaušinius, šventintą pyragą *kulič*, keptą žąsį). Pavalgę eina į gatvę mušti / ridenti kiaušinių.

Savaitė po Velykų rytų slavuose vadinama *vjuniny*. Moterų grupės, kurių priekyje viena moteris jojo ant šluotos, lankė tais metais susituokusiu jaunavedžių namus. XX a. pabaigoje jaunavedžių namus lankė ir vyrų bei paauglių grupės. Prie namų dainuojamos dainos, vadinamos *vjunišnyje*:

107

1. Ar prisivaikščiojai, vjunica,

Po sodus, po miestus?

Vjunec, oi tu jaunasis!

2. Ar nesitvėrei tu, vjunica,

Už naudingųjų medžių?

Vjunec, oi tu jaunasis!

3. Viršūnėje šitų medžių

Lakštingala lizdą vijo,

Vjunec, oi tu jaunasis!

4. Per vidurį šitų medžių

Bitės lizdus daro,

Vjunec, oi tu jaunasis!

5. Šitų medžių šaknyse

Šermonėlis lizdą vijo,

Vjunec, oi tu jaunasis!

6. Šermonėlis lizdą vijo

Ir mažus vaikelius vedė,

Vjunec, oi tu jaunasis!

7. Mažus vaikelius vedė,

Mėlynon jūron paleido:

Vjunec, oi tu jaunasis!

8. „Jūs plaukite, nenuskęskit,

Per marias mėlynas,

Vjunec, oi tu jaunasis!

9. Per marias mėlynas

Tiesiai į vjunco dvarą,

Vjunec, oi tu jaunasis!

10. Tiesiai į vjunco dvarą,

Į vjunicos rūmus.

Vjunec, oi tu jaunasis!“

11. O vjunec kanklėmis groja

Ir šitaip kalba:

Vjunec, oi tu jaunasis!

12. „Jeigu sūnų atneši,

Gerą žirgą nupirksiu,

Vjunec, oi tu jaunasis!

13. Jeigu dukrą atneši,

Aukštus rūmus statysiu“.

Vjunec, oi tu jaunasis!

(Rusų; Земцовский 480).

Jurginėse (balandžio 23 d.) bulgarai puošė žalumynais avis, kurias pirmą kartą ims melžti. Avių pieno sūriu *brynza* patapšnodavo jaunamartės. Šventam Jegorijui / Jurajui aukėjo pirmą atsiradusį baltą avinėlį. Ant ragelio uždegdavo žvakutę, duodavo paėsti, apsmilkdavo ir papjaudavo po vaismedžiu, prie židinio arba prie rytinės trobos sienos. Avinėlio krauju tepdavo vaikų kaktas. Avinėlių kartu valgydavo visa bendruomenė. Bulgarai kepė duoną, užmaišytą *nebyliame* vandenyje (vandenį sėmė trijuose šaltiniuose ir nešdami į namus nekalbėjo). Žmonės voliojosi rasoje, prausėsi / maudėsi upėse ir šaltiniuose. Dainavo apie žiedus, kad būtų laimingos vedybos. Degino laužus, šoko aplink juos, suposi sūpuoklėse. Tą dieną buvo toleruojamas laisvas jaunimo elgesys. Jaunamartėms parišdavo skareles taip, kaip jas ryši vyresnės moterys.

Balandžio 24 d. bulgarai nutraukdavo sutartis su piemenimis ir kumečiais. Panašų paprotį caro Rusijoje valdžia net buvo įteisinus: Jurginėse leista baudžiauninkams pereiti pas kitą poną. XIX a. leidimas panaikintas (tai atspindi patarlė: *Štai tau, bobute, ir Jurijaus diena*).

Rytų slavai ir lenkai Jurginėse pirmą kartą išgindavo galvijus į lauką. Šeimininkas su duonos rieke apeidavo aplink krosnį ir sakydavo: *Kaip ta krosnis stovi vietoje, kad taip galvijai vietoje vaikščiotų*. Duoną atiduodavo galvijams.

Rusijos šiaurėje iki pat XX a. samdyti piemenys naudodavo ilgus rankraštinius *išleidimų* (*otpusk*) tekstus; juos nešiodavosi iki ganymo pabaigos ir stropiai saugodavo, kad niekas nepamatytų.

Išleisdami galvijus į lauką, spyna užrakindavo nytis ir padėdavo tarpuvartėje, kad galvijai per jas pereitų. Arba užrakintą spyną dėdavo kaimo gatvėje. Išleisdami į ganyklą arklius, vartuose dėdavo kiaušinį. Lenkai gindavo galvijus per patiestą ant žemės grandinę, po tvarto slenksčiu dėdavo kirvį ir spyną. Bandą smilkydavo švęstomis žolėmis arba gyvulius pavarydavo šventinta verba. Piemeniui duodavo kiaušinį, kuriuo šis glostė karves, kad būtų *apvalios* (t. y. veršingos). Dėl to paties šeimininkė glostė karves liže. Išgindamas galvijus, piemuo turėjo valgyti duoną ir sūrį, kad galvijai būtų édrūs. Vakare parginusiam gyvulius piemeniui į akis purškė vandenį, kad šis nepramigtų. Jeigu moteris išgindavo gyvulius basa, ji buvo laikoma ragana.

108

Visaip [galvijus] išleisdavo... Viena mačiau, tai net atsistojo ant taburečių, tarp kojų išleido karves. Kas kokius prietarus turi...

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 214).

Baltarusių šeimininkės užkalbėdavo į ganyklą išleidžiamas karves:

109

Eik, karvele, į lauką, į Jurijaus rasą, į Jurijaus žolę. Žole pasisotink, rasos atsigerk ir pieno prisirink iš jūros, o sviesto – iš geltono smėlio.

(Baltarusių; Барташэвіч с. 85).

Ukrainiečiai po indu su pienu užkasdavo kiaušinių – kad būtų daugiau pieno. Ukrainos Polesės regione pirmą kartą išgenamą karvę užkalbėdavo:

110

Saulė į akis, mėnuo į pečius,

Kad niekas iš mano karvės skalsos neištrauktų:

Nei dieną, nei naktį, nei su vandeniu, nei su édalu.

Tegu Dievas gano:

Dieną po saule, naktį po mėnuliu,

Po aušromis, po Dievo žodžiais.

Trys panelės éjo tamsiomis pievomis, stačiais krantais.

Viena panelė Jėzui Kristui marškinius siuvo, su Dievu kalbėjo.

Ant aukšto tilto juoda karvelė veršiuką laižo.

Liaukis, karvele, veršiuką laižyti,

Eik mano karvelei ligą šnibždėti.

(ПЗ 887).

Jurijus / Georgijus kaip ir *miškinis* (*lešij, lesnoj deduška*) rytų slavuose laikomas gyvulių globėju, vilkų maitintoju. Todėl pirmą kartą išgenant gyvulius dažnai į jį kreipiamasi.

111

XVII a. rusų užkalbėjimų rinkinyje aprašoma Oloneco gubernijoje atliekama gyvulių išgynimo apeiga.

Šeimininkas paima ragotinę [medžioklės priemonė], ja tris kartus apibrėžia aplink gyvulius ir sako: „Geležinė tvora aplink mano bandą, kol ji paleista“. Ragotinę padeda už vartų ir sako: „Tegu mano galvijai visiems žvėrimis – juodam, pilkam ir bėgiojančiam – atrodo kelmu, kalade ir akmeniu nuo šios dienos ir visą vasarą iki balto sniego“.

Šventam Georgijui statė žvakę. Išleidę galvijus į kiemą, pietums gamino lydeką. Paskui galvijai išleidžiami už vartų, o pats šeimininkas atsistoja priešais ragotinę. Po apeigos ragotinę padeda ten, kur iki sniego jos niekas nepalies. Nurenka stalą, bet lydekos kaulų šunims neduoda ir niekam nieko neduoda / neskolina.

(Rusų; Елеонская с. 148).

112

Piemuo apeidavo aplink bandą, nešdamas dubenį, kuriame buvo sudėti šeimininkų atnešti kiaušiniai, duona ir monetos. Piemuo pasakydavo užkeikimus, o po to kreipdavosi į Jegorijų:

Dovanoju tau duoną ir druską
Ir auksą sidabrą,
Saugok mano galvijėlius
Lauke ir žaliame ažuolyne,
Apsaugok juos nuo gyvatės šliaužiančios,
Nuo meškos galingosios,
Nuo vilko bėgiojančio.
Pastatyk tvorą iki pat dangaus,
Kad negalėtų perlįsti,
Kad per ją neperžengtų.

(Rusų; Соколова с. 165).

113

Tau, šventas Georgijau, juodas avinas iš mano bandos, o tu, šventas Georgijau, saugok ir globok mano gyvulius. Tau nuo manęs ir mano gyvulių vištos kiaušinis.

(Rusų; užrašyta XVII a.; Елеонская с. 148).

114

Tėveli Jegorijau,
 Makarijau teisingasis,
 Gelbėk mūsų galvijėlius,
 Visus gyvulėlius
 Lauke ir už lauko,
 Miške, už kalnų,
 Už slėnių plačių!
 Vilkui ir meškai –
 Kelmas ir kaladė,
 Baltas berželis,
 Žvyrinis akmuo,
 O mūsų veršeliams
 Vešli žolelė,
 Žalia pievelė.
 Piemuo išeis į pievelę
 Ir uždūduos rageliu.
 Gražiai piemenėlis groja
 Ir vis pasakoja:
 „Telyčios, teliuokitės,
 Kiaulytės, paršuokitės,
 Vištytės, kiaušinius dėkite“.
 Šeimininkėle, gerinkis,
 Šeimininke, nešykštėk:
 Dievui žvakelei,
 Vaikinams po kiaušinį.
 [Jeigu neduos:]
 Kas kiaušinio neduos,
 Galvijus visus iš kiemo –
 Meškinėliui.

(Rusų; Земцовский 455).

115

Baltarusių vyresnysis piemuo lauke kepdavo kiaušinię, su ja apeidavo gyvulių. Jis piemenims paskirstydavo vaidmenis: vienas vaidina zuikį, kiti – žvairį, aklą, kaladę, gegutę. Nešantis kiaušinię vyresnysis piemuo klausdavo:

- Zuiki, ar alksnis kartus?
- Kartus.
- Tegu ir mūsų galvijai vilkui būna kartūs!
- Žvairy, žvairy, ar tu prieisi?
- Ne, neprieisiu.
- Tegu ir vilkas prie mūsų galvijų neprieina!
- Akly, ar tu matai?
- Ne, nematau.
- Tegu ir vilkas mūsų galvijų nemato!
- Kalade, ar tu apsiversi?
- Ne.
- Tegu ir vilkas prie mūsų galvijų neapsiverčia!
- Kalade, ar tu supuvusi?
- Supuvusi.
- Tegu vilko dantys būna supuvę!
- Gegute, prikukuok mūsų galvijus, kad neišsilakstyti.
- Prikukuosiu.

(Baltarusių; Шейн т. 1 ч. 1, с. 47).

Manyta, kad šventas Jurijus / Georgijus atrakina žemę, augina žolę, paleidžia rasą. Ilja rūpinasi ir javų derliumi. Rytų slavuose jaunimo grupės lankė namus ir rinko dovanas, dainavo dainas, kuriose šeimininkams linkima gero javų derliaus, gyvulių prieauglio.

116

„Jurja, labas vakaras,
 Jurja, paduok raktus“.
 „Tėvai, kuriuos [raktus]?
 „Sūnau, žemės [raktus] –
 Žemei atrakinti,
 Rasai paleisti.
 Rasa – karvelėms,
 Krūmai – ožkelėms,
 Šventagaršvė – kiaulėms,
 Šlamučiai – avelėms“.

(Baltarusių; БФ с. 139).

117

Jurja, kelkis anksti,
Prauskis baltai,
Aukis batus,
Vilkis suknius,
Balnok žirgą,
Paimk raktus
Ir jok į lauką,
Atrakink žemę,
Paleisk rasą
Į linus, kviečius,
Į visus javus.
(Baltarusių; БФ с. 136).

118

Jurij, geras vakaras,
Jurij, paduok raktus,
Jurij, atrakink žemę,
Jurij, paleisk žolę.
Jurij, kam žolė?
„Žolė arkleliams“.
„Jurij, kam rasa?“
„Rasa jauteliams“.
(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 38).

119

Išvesim Jurją į mišką,
Pasodinsime Jurją ant skujų.
Tegu mūs Jurja pasėdi,
Į baltą pasaulį pažiūri.
Kur mūs Jurja vaikščiojo,
Ten mūsų javai užderėjo.
Kur mes Jurją šventėme,
Ten javai puikavosi.
(Baltarusių; БФ с. 137).

120

„Šventas Jurijau, kur tu buvai?“
 „Po laukus vaikščiojau, pasėlius lankiau,
 Rugius, kviečius, visokius javus“.
 Duok tau, Dieve, pone šeimininke,
 Kur kalnelis – rugių gubelė,
 Kur lomelė – kviečių stirta,
 Kur pievelė – šieno kupeta.
 Duok tau, Dieve, pone šeimininke,
 Ir kamaroje, ir klėtyje.
 O stonioje – bėri žirgeliai,
 Žirgeliai su karčiais, telyčios raguotos,
 Avelės gauruotos, kiaulelės ūdrotos,
 Žąselės kuprotos, vištelės kuoduotos.
 (Baltarusių; Барташевіч с. 55).

121

1. Šventas Ilja ežiomis vaikšto,
Šventas Ilja.
2. Ežiomis vaikšto, rugius augina,
Rugius augina.
3. Ežiomis vaikšto, merginas šaukia,
Ežiomis vaikšto.
4. „Suplokit, merginos, delneliais,
Suplokit, merginos.
5. Kad delneliai net niežėtų,
Kad delneliai.
6. Kad varpelės suskambėtų,
Kad varpelės“.
 (Rusų; Земцовский 461).

Čekijoje ir Slovakijoje mokiniai lankė namus, linkėjo šeimininkams gero vės ir rinko maistą mokytojui.

Naktį prieš *gegužės 1-ąją* čekai ir slovakai puošė *Maj*. Tai į žemę įkasta ilga kartis be žievės, palikta tik žaliuojanti viršūnė. Kartį puošė kaspinais, sausainiais, ant viršūnės užmaudavo laukinių gėlių vainiką. *Maj* statė vaikinai prie patikusios merginos vartų: tai reiškė piršimasi. Jeigu mergina nenorėjo už to vaikiną tekėti, ji turėjo *Maj* nuversti. 1422 m. Prahos konsistorijos

(t. y. bažnytinis) teismas svarstė vaikiną skundą: jis pastatė *Maj*, mergina jo nenuvertė, o paskui atsisakė tekėti. Teismas priteisė merginai vykdyti pareigą – tekėti už vaikiną.

Žodis *maj* šiais laikais suvokiamas kaip mėnesio pavadinimas. Kadangi žodis *maju* kartojamas rusų dainų apie rudens derlių bei vedybas priedainiuose, jo senoji reikšmė turėtų būti kitokia (deja, archajišką leksiką tyrinėjantys kalbininkai jos nepaaiškino).

Čekijoje ir Slovakijoje namus lankė raitas ant balto žirgo, papuoštas žalumynais vaikinai – *majski korol*. Vaikinas stengėsi prisiartinti prie moterų, kad žirgas jas paliestų. Bulgarijoje gegužės 1-oji – šv. Jeremijaus diena / gyvačių diena (*zmejın den*) – žmonės gamino molinius indus duonai kepti. Mergaitės kojomis minkė molį ir manė, kad dėl to jų nekirs gyvatės.

Gegužės 21-ąją – Bulgarijoje Konstantino ir Elenos dieną – pirmą kartą išgindavo galvijus į vasaros ganyklas, merginos suposi sūpuoklėse, basos bėgiojo per žarijas ar šoko ant žarijų.

Radunica – skirtinguose Rusijos regionuose švenčiama pirmąjį sekmadienį po Velykų arba visą savaitę po Velykų. *Radunicos* išvakarėse kūrendavo pirtį mirusiems. Ukrainoje – tai *Mavkų / Navkų Velykos* (t. y. mirusiųjų Velykos, plg. lietuvių *Vėlių Velykos* – ketvirtadienis prieš Velykas). Tuo metu minimi mirusieji, sakoma, kad *šventieji protėviai pareina duonos ir druskos valgyti*.

Dangun Ėmimas (40 dienų po Velykų, Šeštinės). Nuo šios šventės iki Petrinų keliuose Rusijos regionuose (Tulos, Kalugos kraštuose) buvo atliekamos merginų apeigos *Gegutės laidojimas* (*Pochorony kukuški*). Merginos išraudavo *gegutės ašaromis* vadinamą žolę, jos dvigubos šaknies dalį nulauždavo, o likusią aprengdavo *sarafanu*, užrišdavo skarelę, ant lėlės kaklo užkabindavo kryželį. *Gegutę* statydavo po berželiu, kurio dvi šakos supindavo vainiku. Norinčios kūmuotis merginos kabindavo savo kryželius ant berželio, jo šakų vainike virš *gegutės* pasibučiuodavo ir pasakydavo: *Tu kūma ir aš kūma*. Arba dainuodavo:

122

Kūma su kūma susikūmuok,
Kad visus metus nesibartumėt.
Susibarsim – nusidėsime,
Kūmutei bus negera.

(Rusų; Земцовский 540).

Po to *gegutę* dėdavo į *karstą* (dėžutę nuo muilo ar saldainių), uždengdavo balto audeklo skiaute ir užkasdavo niekam nematant. Merginos dainavo dainas apie meilę ir šoko. *Gegutės laidojimas* baigdavosi bendros kiaušininės kepinu. Kai kiaušininė būdavo paruošta, atėję vaikinai stengdavosi indą išversti, bet merginos jį apgindavo. Tuoj po Sekminių (*Dvasių dieną*) merginos *gegutę* atkasdavo, *įkapes* padėdavo kitiems metams, o *gegutės žolės* šaknį pakabindavo ant berželio šakos.

Kituose Rusijos regionuose buvo atliekama panaši *Kostromos laidotuvių* apeiga. Joje taip pat dalyvaudavo tiktai merginos, viena jų vaidindavo *Kostroma*. Pradžioje ji vaišindavo merginas blynais, paskui vaidindavo sergančią ir mirusią. Tada *Kostromos* iškamšą *laidodavo* – mesdavo į vandenį arba sudraskydavo.

123

1. Kostroma, Kostroma,
Pasipuošusi buvai,
2. Tu linksmutė buvai,
Pasilinksmintiėjai.
3. O dabar, Kostroma,
Tu į karstą įdėta,
4. Pas tave, Kostroma
Suėjome nekvistos.
5. Pradėjome Kostromą
Aprengti, suruošti.
6. Aprengti, suruošti
Ir apraudoti.
7. Kostroma, Kostroma,
Kostromuška mana,
8. Ar ne tavo, Kostroma,
Blynai su sviestu,
9. Blynai su sviestu,
Gira su salykle,
10. Šaukštai dažyti,
Puodeliai liepiniai.

(Rusų; Земцовский 628).

Ukrainoje merginos vaidindavo *Kostrubonko* laidotuves. Viena mergina stovėdavo ratelio viduryje ir klausdavo kitas merginas, ar nemačiusios

jos Kostrubonko. Jai pasakydavo, kad šis išėjęs lauko arti, susirgęs ir miręs. Mergina jį apraudodavo. Kai pasakydavo, kad Kostrubonka palaidotas, merginos imdavo linksmai dainuoti. Paskui pasakydavo, kad Kostrubonka atgijo.

Baltarusijoje ir Ukrainos Polesėje merginos atlikdavo *strėlės / sulos vedžiojimo ir laidojimo (voždenije / pochorony strely / suly)* apeigą. *Strėle* buvo vadinamas kaspinas, kurį užkasdavo į žemę. Merginos susikibdavo vorele ir bėgdavo per kaimą (taip irgi vaizduodavo strėlę) dainuodamos:

124

Aš paleisiu strėlę
 Oi leli leli,
 Per visą kaimą.
 Užmušė strėlė
 Šaunų vaikiną.

(Baltarusių; Барташэвіч с. 110).

Toliau dainoje sakoma: nėra kam vaikino verkti, nes motina sena, sesuo maža, žmona jauna, vaikai mažučiai. Kur motina verkia, šulinys atsiranda, kur sesuo verkia, upeliai teka, o kur žmona verkia, ten rasos nėra.

125

Aš paleisiu strėlę per visą kaimą,
 Och ir lialeli per visą kaimą.
 Oi, lėki, strėle, iki kaimo galo,
 Oi, užmušk, strėle, šaunų vaikiną!
 Oi, kūnas guli kaip popierius baltas,
 Oi, niekas prie kūno neprieina.
 Priėjo prie kūno Ivanovna,
 Oi, paėmė kūną ant rankelių,
 Nunešė kūną į cerkvelę.
 Pati cerkvelė atsivėrė,
 Pačios žvakės užsidegė,
 Knygos pačios skaitytis ėmė.
 Oi, aš pati sėdau prie balto kūno,
 Mano, jaunos, ašaros rieda.
 Oi, aš kūną ant rankų ėmiau,
 Ant rankų ėmiau ir pravirkau:

Oi, tu kūne, mano kūne,
 Oi, kam aš prie tavęs atsisėdau!
 (Baltarusių; БНТ ГЗИ с. 152, 44).

Merginos nubėgdavo prie pasėlių, eidavo rateliu, paskui prilenkdavo prie žemės javų varpas, atsiklaupdavo ir užkasdavo į žemę įvairius smulkius daiktus – merginų auskarus, monetas, žiedelius. Kalbėdavo: *Nuėjo Dievas į dangų, patraukė javus už varpų. Strėlę vedžiodavo ir per Jurgines. Galima įtarti, kad šios rytų slavų merginų apeigos kadaise reiškė brandos amžiaus sulaukusių mergaičių priėmimą į galinčių tekėti merginų grupę.*

Sekminės, Trejybės šventė, Dvasių diena (Semik, Troica, Duchov den / Radunica). Trys šventės, švenčiamos viena po kitos: *Semik* – septintos savaitės po Velykų ketvirtadienį, *Troica* – sekmadienį, o *Duchov den* – aštuntos savaitės pirmadienį). Slavai puošė namus berželiais (pietuose – liepų šakomis). Polesėje Sekminių išvakarėse iš miško atnešdavo klevą / beržą, jį įkasdavo po trobos langu. Sekminių dieną mergaitės bėgiojo aplink medį, įsitvėrusios jo kamieno, ir dainavo dainas, kuriose atsispindi prie berželio atliekamos kūmavimosi apeigos.

126

Bolšoje Prokošino kaime per Trejybės ratelius kūmuojasi ne atskiros poros, o visos mergaitės. Pinamas vienas beržo šakų vainikas, kurį užsideda paėiliui kiekviena mergaitė, dainuojant šią dainą:

Jau jūs kūmutės, balandėlės,
 Jūs kūmuokitės, bendraukite.
 Kai jūs kūmuositės,
 Priimkite ir mane kartu,
 Jūs gėleles skinsite,
 Nuskinkite ir man.
 Jūs vainikėlius pinsite,
 Nupinkite ir man.
 Jūs ant galvelių dėsite,
 Uždėkite ir man.

(Rusų; Сорокин с. 31).

127

Kūmutės, balandėlės,
 Jei eisite vainikų pinti,
 Paimkite ir mane!
 Jei nuskinsite po gėlelę,
 Nuskinokit ir man.
 Jei pinsite jūs po vainiką,
 Nupinkit ir man.
 Jei eisite prie Dunojaus,
 Paimkite ir mane.
 Jei mesite vainikus į Dunojų,
 Meskite ir manąjį.
 Visi vainikai viršum vandens,
 O manasis nuskendo.
 Visų draugai iš Maskvos parėjo,
 O manojo ir nėra.
 (Rusų; Земцовский 518).

128

Mes pynėme berželį Trejybės dieną. Galima ir Sekminėse. Susirenka jaunos merginos, Trejybės dieną supina, o Dvasių dieną išpina. Puošia įvairiais kaspinais, po du, po tris kaspinus atneša. „Berželį“ dainuoja:

Berželi garbanotas,
 Garbanotas, jaunutis,
 Po tavimi, berželi,
 Ne aguonos pražydo,
 Po tavimi, berželi,
 Ne ugnis dega.
 Ne aguonos žydi,
 Ne ugnis dega –
 Gražios merginos
 Rateliu stovi,
 Apie tave, berželi,
 Vis dainas dainuoja.
 (Rusų; Сорокин с. 27).

129

1. Tu nesidžiauk, drebule,
O tu džiaukis, berželi:
Pas tave mergos eina,
Pas tave gražios eina
Su kiaušiniais, su pyragais!

2. Susipinki, berželi,
Susipink, garbanotas!
Pas tave mes atėjom
Su kiaušiniais, su pyragais.
Kiaušiniai raudoni,
Pyragai su sviestu.

3. „Sekminės, Trejybe,
Šventoji motina Kupalnica,
Kuo tu atvažiavai?“
„Avižų grūdeliu,
Rugių varpele“.

(Русų; Земцовский 500).

130

Tu, berželi, susivyki,
Susivyki, garbanotas.
Tavyje, berželi,
Tavyje, garbanotas,
Gegutė kukuoja,
Mėlynas balandis burkū burkuoja.
Per rugius ežia,
Lygiam lauke plačiame,
Kur merginos ėjo,
Ten gėlės žydėjo.
Kur vaikinai ėjo,
Pelynai užaugo.
Pelynų žolė pravirko,
Visam pasauliui skundėsi.
„Neverk, neverk, pelynų žole,
Ateis laikas, nukirs tave“.
„Gegute kupalnica,
Kur tu maudeisi?“

„Aš maudžiausi upėje,
Džiovinasiu ant tvoros“.
(Rusų; Сорокин с. 29).

131

Berže mano, berželi,
Berže mano baltasis,
Berže garbanotasis.
Tu stovi, berželi,
Vidury plyno lauko,
Ant tavęs, berželi,
Žali lapai,
Po tavimi, berželi,
Šilkinė žolė,
Prie tavęs, berželi,
Gražios mergaitės
Sekminėse dainuoja,
Po tavimi, berželi,
Gražios mergaitės
Vainikus pina.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков 3, 39).

Rusų merginos vedžiojo *berželį*. Tai merginos sijonu aprengtas medelis; po sijonu slėpėsi mergaitė, kuri ir nešiojo berželį. *Berželis* lankė namus, linkėjo gerovės ir sveikatos. Medelį ar šaką saugodavo iki *Ivano Kupalos*, o paskui sudegindavo. Panaši rusų apeiga vadinama *topolia*: vieną merginą puošdavo žaliais lapais, vedžiodavo po kaimą ir dainuodavo: *Stovėjo topolis prie lygaus lauko*. Dainavo apie būsimą mielą bernelį, nemielą našlį, mylimą tėvą, nemylimą šešurą.

Lenkijoje vaikinai prie savo merginų namų statė *majna brama* (vainikais pintus vartus) arba *maj* / *majik* (medelį / stulpą su medeliu viršūnėje). Tą pačią apeigą (*maj* statymą) gegužės pirmąją dieną kartodavo merginos. Vaikinai taip pat statė iš senų skudurų ir šiaudų padarytą *diedą* arba *dziaduvoką*. Prieš merginos namus stovintis *maj* ar iškamša *dziad* reiškė būsimas vestuves: *Jak był dziad, to będziez pil i jadl* [Jeigu buvo diedas, gersi ir valgysi.]

Šeštadienį prieš sekmines (*Sobutki*) lenkai su fakalais bėgiojo aplink javus, šokinėjo per ugnį. Išrinkdavo *karalaitę* – mažą mergaitę, jai surinkdavo svitą – šešias ar aštuonias vyresnes mergaites. Jos apeidavo laukus ir dainuodavo:

Kur karalaitė vaikšto,
Ten kvieteliai dera.

Kai kur Lenkijoje *karalaitė* apeidavo laukus, paskui lankydamo namus ir gaudavo dovanų – maisto. Tą maistą panaudodavo vaisėms, į kurias ateidavo vaikinų.

Lenkijoje berniukai vaikė po kaimą jautį, prie kurio uodegos prižiūri šiaudinė lėlė, ir šaukė: *Radus, radus!* Kad galvijai nesirgtų, bandą ginė per laūžavietę. Bernai rengė žirgų lenktynes; pirmasis atjojęs buvo vadinamas *karaliumi*. Piemenys puošė karves vainikais, už tai gaudavo kiaušinių. Iš jų ganykloje kepėdavo kiaušiniene. Iš senų šluotų pynė ratą. Apipylė degutu ir uždege, jį paleisdavo riedėti nuo kalno. Tuo metu šaukė: *Bėkite šalin, meškos!* Jeigu kaimynai kuo nors nusikalto, šaukdavo: *Bėkite, meškos, į kaimynų bulves!* Istorikas Janas Dlugošas (XV a.) rašė, jog tą dieną lenkai šventė pagonišką šventę *stado* (Календ. обыч. с. 230).

Pirmadienis po Trejybės šventės vadinamas *Duchov den*. Sakoma, kad tą dieną vėlės, kurios buvusios išleistos į žemę per *Radunicą*, grįžta į kitą pasaulį. Tai mirusiųjų minėjimo diena. Ukrainoje (Volynėje) kapinėse kurdavo laūžą ir virdavo bendrus pietus; juos valgydavo kapinėse. Paskui kiekvienas puldavo ant savo artimųjų kapų ir pašnibždomis pasakodavo apie save, prašydavo mirusiųjų patarimo. Baltarusiai tai darė per Sekmines. Be to, tada jie vantomis šluodavo kapus.

Rusalskaja nedelia – taip rytų slavuose vadinama savaitė po Trejybės šventės. Gali būti, kad tai archajiška tradicija: šventė *Rusoliji* užfiksuota 1068 m. rusų Lavrentijaus metraštyje. Dainose dainuojama apie vainikų pyrimą ir susitikimą su mirusiais tėvais:

132
Žaidimų savaitė
Rusalkos sėdėjo
Anksti anksti
Rusalkos sėdėjo.
Lydėsiu rusalką
Iš miško į mišką
Žalian ažuolynan.
Kad jos nesivalkiotų,
Žiemą nebaugintų,
Vasarą negąsdintų.

Rusalkos prašė
 Marškinių mergaites:
 „Duokit marškinius
 Nors jie ir lygučiai,
 Bet kad būtų baltučiai“.
 Žaidimų savaite
 Rusalkos sėdėjo,
 Rusalkos prašė
 Marčias nuometų:
 „Martelės, tetos,
 Duokite nuometus
 Nors jie ir lygučiai,
 Bet kad būtų baltučiai“.
 Lydėsiu rusalkas
 Prie javų žaliųjų.
 Rusalkos javuose
 Žaliuose sėdėjo.
 O mano varpelė
 Kaip jovarėlis,
 O mano grūdeliai
 Kaip proskurėlės
 Krosnyje pyragu,
 Ant stalo – kepalu.

(Baltarusių; *proskuros* – cerkvėse po išpažinties duodamos plotkelės; БФ с. 144).

Po kaimą vedžiodavo mergaitę, aprengtą naujais raudonais rūbais, jos rankos raudona skarele surištos virš galvos. Ji buvo vadinama *rusalka*. Rytų slavų mitologijoje *rusalkos* laikomos skenduolių merginų vėlėmis. Manoma, kad jos gyvena vandenyje, supasi beržuose, užmena mįsles, gaudo merginas, vilioja vaikus ir juos užkutena, įtraukia į vandenį. Rusalkų analogija vakarų slavų folklore – *žitnia baba* (plg. lietuvių – *rugių boba*).

Bulgarijoje namus lankė *rusalcai*, kurių vyriausias – *vator*. Tai paveldimos pareigos: tėvas jas perduodavo sūnui. Rusalcai šoko apeiginius šokius iki ekstazės būsenos. Laikoma, kad taip rusalcai gydė žmones, sergančius *samodivų liga* (ligą sukėlusios mitinės būtybės *vilos / divos*). Po apeigos *rusalcai* maudėsi šventuose *samodivų* šaltiniuose, apsiprausdavo vaistažolių nuoviru.

Vynuogių augintojai pietų slavai ir čekai per kelias pavasario šventes (Verbas, Jurgines) kartodavo apeigas, kurių paskirtis – apsaugoti vynuogynus nuo ledų. Debesį perskirdavo kirviu ar dalgiu ir šaukdavo: *Stok, baužas jauti, sulūžo tavo ratai!*

Krušos debesį taip pat vadino *stebuklu* (čudo):

133

Bėk, čudo-judo, bėk bėk,
 Pas mus dar didesnis stebuklas:
 Septynerių metų mergaitė pagimdė kūdikį,
 Jo marškinėliais mus apdengė,
 Mus visus nuo audros užstojo,
 Eik eik, čudo-judo,
 Eik į kalnus, į viršūkalnes.

(Serbų; Толстые с. 49).

134

[*Moterys šaukdavo vardu paskutinę skenduolę:*]

Oi, Mileca skenduole,
 Neleisk savo baltųjų avių
 Į mūsų žaliuosius laukus,
 Varyk jas į kalnus, kalnagūbrius,
 Varyk jas į mėlyną jūrą.
 Mergaitė pagimdė kūdikį,
 Kūdikį septynerių metų,
 Jį suvystė baltais vystyklais.
 Neik, stebukle, prie stebuklo.

(Čekų; Толстые с. 51–52).

Debesiui buvo siūlomos vaisės – už kaimo ribos statė stalą, ant jo dėjo duonos, druskos, žvakę. Naudojo ir Sekminių, Velykų ritualinius valgius – pyragą *česnicą*, kryžiaus formos kepinius, dažytus kiaušinius. Prie kaimo vartų nešė *juodos karvės pieno ir juodos vištos kiaušinių* (plg. su lietuvių piemenų atliekamos *ožio ceremonijos* oracija).

VASAROS IR RUDENS ŠVENTĖS

Kupala (*Ivan Kupala, Kupaila*) – birželio 23 d. Tai sena svarbi pagoniška šventė: rytų slavų *polianų* genties žemėse iškastame IV a. datuojamame inde-kalendoriuje ši diena pažymėta dviem kryželiais. Kupalos šventės pavadinimas liaudies etimologijoje kildinamas iš rusų kalbos žodžio *kupatsia*. Tokią etimologiją parėmė ir XIX a. etnografai, nes kai kurie apeigos veiksmai atliekami prie vandens, kai kur maudydavosi upėse arba Kupalos šventę laikė maudymosi sezono pradžia. Tačiau etimologija nepatikima; šventės pavadinimas sietinas su žodžiais, reiškiančiais gausą, augalotumą (rus. *kupav*, liet. *kuplus* – gražiai užaugęs, augalotas, liet. *kupėti* – virsti per kraštus). Šventė sutampa su vasaros solsticijomis (metų ilgiausia diena ir trumpiausia naktis): žmonės eidavo žiūrėti, kaip saulė *šoka* ar *žaidžia*. Tas tikėjimas atsispindi ir dainose. Pavyzdžiui, rusų dainoje sakoma: *Per Ivaną anksti saulė žaidžia*.

Apie šią šventę šiek tiek sužinoma iš pasipiktinusių vienuolių raštų. Vienuolis Panfila 1505 m. rašė, kad Ukrainoje per Kupalą *visi pasiunta, žaidžia šėtoniškus žaidimus, dainuoja dainas*. Tą naktį vyksta *vyrų, moterų ir merginų šnibždėjimas, geidulingas žiūrėjimas, ištekėjusių žmonių išniekinimas ir merginų tvirkinimas*.

Kupalos išvakarėse renkami žolynai: *Ivan da Marja*, pelynai (tai apsisaugojimo nuo raganų ir rusalkų priemonės).

Ukrainoje Kupalos išvakarėse kirto klevą, beržą ar gluosnį, medį statė ant kalvos ir puošė vainikais, gėlėmis, kaspinais, netgi žvakėmis. Medis vadinamas *Morana / Mara* arba *gilce* (taip vadinamas ir vestuvių medelis). Aplink medį jaunimas vedžiojo ratelius ir dainavo:

Vaikščiojo mergaitės
Aplink Marenocką,
Kupala per Ivaną.

Šiaudinę lėlę rėdė moteriškais drabužiais ir sodino po medžiu *Morana*. Lėlę irgi vadino *Kupala / Morana / Mara*, o vėliau – moteriškais vardais *Marina* ar *Katerina*. Prie medžio buvo kūrenamas laužas, kurio viduryje buvo statoma kartis su užmautu senu ratu / stebule arba prie karties viršūnės pririšdavo šiaudų. Šventės pabaigoje medį metė į upę ir šaukė: *Plauk, Kupala, pasroviui!* Šiaudinę lėlę degino, o pelenus barstė po lauką.

Baltarusijoje *kupala* vadinamas laužas. Jo viduryje – kartis, ant kurios užmauta stebulė arba karvės / arklio kaukolė. Dainavo, kad ne merginos, o pats Dievas laužą sukūrė; kad laužą sukūrusiam žmogui Dievas užaugintų gerus rugius. Merginos mėtė į laužą kuodelius, kad linai derėtų, o laužo

nuodėgulus mėtė po laukus. Vietoj medžio baltarusiai darė Maros iškamšą. Dainuodami iškamšą nešė už kaimo ir degino arba skandino.

Visi rytų slavai šokinėjo per ugnį; dažnai šokinėjo poromis ir burdavo: jeigu nepasileis vaikino ir merginos rankos, bus jų vestuvės. Ukrainoje jaunimas šokinėjo ir per dilgėles. Visų Rytų slavų jaunimas maudydavosi upėse; kartais merginos šokdavo į upę paskui plaukiančią Moraną. Merginos mėtė į vandenį vainikus ir būrė, ar ištekės. Kartais prie vainikų pritvirtindavo degančias žvakutes: kurios žvakutė anksčiau užges, ta anksčiau mirs. Baltarusių merginos mėtė vainikus ir per laužą, o vaikinai stengėsi juos pagauti ir suplėšyti.

Kai kurie etnologai šokinėjimą per laužą ir ritualinį maudymąsi laiko apsivalymo prieš javapjūtę priemone. Tačiau per Kupalos šventę abu veiksmus atlikdavo jaunimas, o javapjūtėje dalyvaudavo visi pajėgūs dirbti šeimos ir bendruomenės nariai. Todėl neaišku, kodėl apsivalymo ritualai lietu tik jaunus žmones. Kadangi Kupalos šventėje ieškota paparčio žiedo ir sakmėse apie pastangas jį gauti esama jaunų žmonių išmėginimo požymių, galima manyti, kad ir šokinėjimas per ugnį buvo vienas iš brandos amžiaus sulaukusio jaunimo išbandymo būdų, iniciacijos apeigos reliktas. Dar XX a. pradžioje žymus folkloro tyrinėtojas A. Veselovskis teigė, kad Kupala buvo bendruomenės šventė, susijusi su jaunimo priėmimu į gentį ir su būsimomis vestuvėmis.

Per Kupalą baltarusiai vainikavo karves; tuos vainikus saugojo kaip vaistus nuo gyvulių ligų. Kupalos medžio šaką merginos nešė namo ir mėtė į daržus, kad geriau augtų agurkai, moliūgai. Vaikinai stengėsi atimti šakas ir jas sulaužyti. Kai kurie tyrinėtojai šiuos mėginimus sulaužyti šakas laiko įrodymu, jog medis yra mergystės simbolis.

Po medžiu / Morena buvo rengiama bendra vaikinių ir merginų vakarienė: kepė kiaušiniene, blynus, virė virtinius su kanapių sėklomis ir svogūnais, žirnius.

Žmonės stengėsi apsaugoti nuo raganų: žiūrėjo ar nėra rugiuose *zalamų* (užlaužytų rugių stiebų), trobas ir tvartus kaisė dilgėlėmis, pelynais, žole *diedovik*, prieš tvarto duris statė drebulę, o vartuose – *gromnycos* žvakę ir bedė akėtvirbalius arba virš vartų kabino akėčias. Jaunimas apeidavo aplink rugius; į rugius mėtė nuodėgulus, o vyrai saugojo rugius ir triukšmavo. Merginos apardavo laukus, aplink kaimą tris kartus apnešdavo akėčias ar berželį; paskui medelį sudegindavo. Prie Kupalos laužo ateidavo seniausia kaimo moteris; ją mušdavo pelynais ir varydavo šalin. Dainuodavo:

135

1. Einam, mergos, [2]

Aplink rugius. [2]

2. Mūsų rugiuos [2]

Ragana sėdi. [2]

3. „Eik, ragana, 2

Iš mūs rugių, [2]

4. Mūsų rugiai [2]

Šventinti. [2]

5. Eik, ragana, [2]

Į Senkovą, [2]

Tenai rugiai [2]

Nešventinti. [2]

(Rusų; Земцовский 635).

136

„Kupala, kupala, kur tu naktelę nakvojai?

Kupala, kupala, kur tu naktelę nakvojai?“

„Aš nakvojau rugiuose,

Saugojau derlinguosius

Nuo tos gyvatės (*zmeja*) skraidančios,

Nuo to žalčio šliaužiančio,

Nuo tos bobos užlaužėjos.

Gyvatė skrenda – varpas drasko,

Žaltys šliaužia – šaknis rauna,

O boba eina – šiaudus laužo“.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков 3, 42).

137

Jagorka, Jagorka,

Ateik ant kalnelio.

Mes sėdėsime,

Tris raganas sergėsime.

Pirmoji ragana

Karves užkeikia.

Antroji ragana

Pieną atima,

O trečioji ragana

Skalsą išima.

(Rusų; Мехнецов т. 2 с. 222, 8).

138

1. Marja Ivaną [2]
Į rugius kvietė: [2]
2. – Einam, Ivanai, [2]
Rugių žiūrėti, [2]
3. Kieno rugiai [2]
Patys geriausi. [2]
4. Mūsų rugiai [2]
Patys geriausi. [2]
5. Varpos linksta, [2]
Grūdai bręsta. [2]
6. Grūdas kaip kibiras, [2]
Varpa kaip rąstas. [2]
(Rusų; Земцовский 638).

139

1. Mergos, bobos,
Į Kupalą
Ladu ladu, į Kupalą.
2. Oi, kas neina
Į Kupalą,
Ladu ladu, į Kupalą.
3. Oi tas bus
Kaladė, kelmas,
Ladu, ladu, kaladė, kelmas.
4. O kas eina
Į Kupalą,
Ladu ladu, į Kupalą.
5. Tasai bus
Baltas beržas.
Ladu ladu
Baltas beržas.
(Rusų; Земцовский 637).

140

1. Kieno žmona
Kieno žmona ožka buvo,
Ožka buvo?

2. Ažuolan lipo
 Ažuolan lipo ir nukrito,
 Ir nukrito.
3. Ir nukrito,
 Nukrito, užsimušė,
 Užsimušė.
4. Užsimušė:
 Šonas – į kelmą, akis – į šaką,
 Akis – į šaką.
 (Rusų; Земцовский 645).

141

Kupala ėjo kaimo gatve,
 Uždengusi akis plunksna, plunksna,
 [*Priedainis:*] Kupala per Ivaną,
 Uždengusi akis plunksna, plunksna.
 Sveikino vaikus lenkdamasi, lenkdamasi.
 Sveikino vaikus lenkdamasi, lenkdamasi,
 Apšvietė naktis ugnim, ugnim.
 Apšvietė naktis ugnim, ugnim,
 Pynė vainikus šilku šilku,
 Pynė vainikus šilku, šilku.
 Garsi Kupala šiluma, šiluma.
 Kupalos garbei dainuojame, dainuojame.
 (Baltarusių; БФ с. 145).

142

Eisim, sesutės,
 Šviesią aušrele –
 Trumpa naktis Kupalos.
 Pririnksim, sesutės,
 Geltonų smiltelių,
 Žaisk, saule, su aušrele.
 Barstysim, sesutės,
 Po tėvo langeliu,
 Naktis trumpa Kupalos.
 Pasėsim, sesutės,
 Baltųjų žirnelių,

Žaisk, saule, su aušrele.
Žirniams nedygti –
Man pas tėvą nebūti
Naktis trumpa Kupalos.
(Baltarusių; БФ c. 147).

143

O kas pas mus nevedęs vaikšto?
Semionka pas mus nevedęs vaikšto.
Apynius skynė šventą dieną,
Salyklą merkė ant prieklėčio,
Katilus plovė mėlynoj jūroj,
Statines džiovino saulėje.
Dalia jo nelaimingoji:
Ožkos, avys apynius suėdė,
Vištos, žąsys salyklą sulesė,
Jūra katilus nuskandino,
Saulė statines perdžiovino.
(Baltarusių; БФ c. 150).

144

Oi to-to, skrido žąsų pulkas po pulko,
Šaukė žąsys viena po kitos:
„Kodėl, Ivanka, nevedi?“
„O kaip aš galiu vesti:
Apynys ant stiebo neapsivijo,
Miežiai lauke nepribrendo,
Motinos duktė neprisižaidė,
O man, jaunam, nepatiko.
Dabar jau rūpinsiuos vesti:
Jau apynys ant stiebo apsivijo,
Miežiai lauke jau pribrendo,
Motinos duktė prisižaidė,
O man, jaunam, ji patiko“.
(Baltarusių; БФ c. 159).

145

Kupala per Ivaną.

„Ką Ivanas veikia?“ „Dalgius plaka“.

Kupala per Ivaną.

„Kam jam dalgiai?“ „Šienui pjauti“.

„Kam jam šienas?“ „Karvėms šerti“.

„Kam jam karvės?“ „Pienui duoti“.

„Kam jam pienas?“ „Vaikams maitinti“.

„Kam jam vaikai?“ „Žolėms skinti“.

„Kam jam žolės?“ „Kiaulėms šerti“.

„Kam jam kiaulės?“ „Kalnams knisti“.

„Kas tuose kalnuose?“ „Geležinė piesta“.

„Kas toje piestoje?“ „Molinis dubuo“.

„Kas tame dubeny?“ „Aguonos grūdas“.

„Kur tas grūdas?“ „Gaidys sulesė“.

„Kur tas gaidys?“ „Į jūrą nuskrido“.

„Kur ta jūra?“ „Žole užaugo“.

„O kur tos žolės?“ „Mergos nurovė“.

„O kur tos mergos?“ „Ištekėjo“.

„Kur jų vyrai?“ „Į karą išėjo“.

(Baltarusių; БФ с. 169).

Senais ratais vežė už kaimo šiukšles ir degino. Sakė, kad degina *zlydnius* [mitines būtybes, kurios kankina žmones].

Rusų jaunimas lankė namus, rinko *kulaqą* [ruginių miltų ir salyklo plikytą košę] ir dainavo dainas, kuriose šeiminkams linkima gero derliaus:

Augink, Dieve, švarius rugius,

Ilgomis varpomis, sunkiais grūdais.

Ukrainiečių kupolinėse klausimų-atsakymų formos dainose vaizduojamas Ivanas žemdirbys. Klausama, ką jis veikiaš. Atsakoma, kad sėjas grikius, kviečius. Dainuojama, kad javai gražūs (grikių gražios viršūnės, kviečių geltonos varpos). Ivanas kviečiamas žaisti kartu. Dainose kreipiamasi į Kupailą, klausiama, kur ji žiemojusi. Atsakoma, kad žiemojusi miške, nakvojusi baloje.

Dainuojama apie *Marenos* [iškamšos] skendimą. Esama dainų apie sesers ir brolio – Ivano ir Marjos – virtimą gėle, kuri yra viena svarbiausių per Kupolės šventę renkamų žolynų. Daugelyje dainų iliustruojama apeiga: kvie-

čia eiti kupoliauti, grasinama sulaužyti kojas tam, kas neisias į Kupalą. Kupolinėms dainoms būdingas priedainis *Kupala da Ivan / Kupala na Ivana*, kiek rečiau – *A reljo lado*. XIX a. buvo teigiama, kad *lado* – tai Dievo vardas. Tačiau raštijos paminkluose (pvz., XII a. kūrinyje „Slovo o polku Igoreve“) žodis *lado* vartojamas *mylimasis / vyras* reikšmėmis. Dabartinėje rusų kalboje tos pačios šaknies žodis *ladit / poladit* reiškia *susitarti, sutikti*; jis taip pat reiškia vaikiną ir merginą sutikimą.

XIX a. pabaigoje apeigos nyko, nes bažnyčia draudė net dainuoti. Ilgiausiai išliko žolynų rinkimas.

Devintinės (Spas). Bulgarijoje dėl sveikatos eidavo rinkti žolyno *rosena*. Rusų moterys, kurių mirę vaikai, iki šios šventės nevalgydavo obuolių. Sakoma, kad per *Spasą* Dievas dalijąs mirusiems vaikams obuolius. Tiems vaikams, kurių motinos anksčiau valgė obuolių, neduoda ir sako: *Tavo obuolių mama suvalgė*.

Jarilkos – paskuinis sekmadienis prieš Petrinės, vadinamas *Petrinių kiaušinių gavėnia*. Rytų slavai virė kiaušinius ir valgė, mėtėsi kiaušiniais. Ant kalvos, kuri vadinama *Jarilkos Plikė (Jarilkina Pleš)* jaunimas visą naktį degino laužus, žaidė. Moterys iš molio lipdė kūgius – Jarilą ir Jarilichą. Paskui kūgius daužė ar skandino. Jaunimas maudėsi. Atrodo, kad Jarilkos buvo švenčiamos ten, kur nešventė Kupalos šventės. Duomenų apie šią šventę labai nedaug; daugiausia jų turima iš Pavolgio regiono, esančio kaimynystėje su pagonybę ilgiausiai išlaikiusiais mariais. Klausinėjami, kas tas Jarilka, žmonės tegali paaiškinti: *Jis labai gerbė meilę*. Ukrainiečiai laidodavo šiaudinę Jarilos iškamšą su dideliu falu. Moterys raudodavo: *Jis mirė, mirė. Jis nebeatsikels. Koks gyvenimas, kai tavęs nėra*. Paskui mirusysis atgydavo, visi džiaugdavosi. Ukrainiečiai dainavo dainas, kuriose Jarila ir Kupala minimi greta: *Mirė Jarila, koks geras buvo. Kupala Ivanas į vandenį įkrito*.

Petrinėse (birželio 29 d.) baltarusiai naktį kūrendavo laužus, moterys ir merginos ruošė vaises, į kurias ateidavo vyrų. Buvo atliekamas jaunimo kūnavimosi ritualas (per Sekmines merginos kūnavosi su merginomis, o per Petrinės – merginos su vaikiniais). Dvi moterys vaidino jaunikį ir jaunąją. Iš akėčių stipinai į viršų sudėdavo didelį apskritimą. Merginos nešiojo ant galvos akėčias iš vieno kaimo į kitą. Manyta: kur nuneši akėčias, ten nutekėsi (plg. lietuvių būrimą – per Kūčias reikia apibėgti aplink trobą su akėčiomis ant galvos – pamatysi būsimą jaunikį). Petrinių apeigos kartais vadinamos Kupala, perkelta Kupalos šventės apeigų elementų / tikėjimų (pvz., žmonės visą naktį stebėjo saulę, laukė, ar nepamatys jos *žaidžiant*). Jaunimas krėtė išdaigas: vogė iš daržų daržoves, kuo nors užversdavo duris, išnešdavo

daiktus iš patalpų ir suversdavo į krūvas. Kai kurie tyrinėtojai mano, jog tai transformuotas paprotys vogti kurą Kupalos laužui. Petrinių dainose sakoma, kad tai trumpa naktis, mergina neišsimiegojo, su savo draugu neišsikalbėjo. Jos tėvas turtingas – šviesus mėnuo, motina – skaisti saulė, broliai – miško lakštingalos, seserys – putpelės rugiuose.

Musių laidotuvės (rugsėjo 1 / 14 d.). Rusai iš ropės, morkos ar sėtinio darydavo į karstelį panašią dėžę, ten uždarydavo keletąusių, tarakonų ir užkasdavo. Kai *karstą* išnešdavo, rankšluosčiais varydavo muses iš trobos.

Rugsėjo 1-osios naktį žmonės kėlėsi ir pynė vyžas, kad rudenį ir žiemą neliktų be darbo. Manoma, kad tai Naujųjų metų rugsėjo 1-ąją reliktas.

Mirusiųjų minėjimas rudenį. Rusai ir dauguma baltarusių mirusiųosius mini spalio 26 dieną. Šis mirusiųjų minėjimas vadinamas *Dmitrooki*, nes jį įvedė kunigaikštis Dmitrijus Donskojus 1381 m. Kulikovo mūšyje žuvusių karių atminimui; vėliau tą dieną imta prisiminti visus mirusiųosius. Katalikai baltarusiai ir lenkai mirusiųosius mini lapkričio 2 d. (*dziady*). Baltarusiai kviesdavo mirusius artimuosius pietų. Ant stalo paliedavo degtinės, į atskirą lėkštę įdėdavo visų valgių ir sakydavo: *Diedu, idi do obiedu* [Seni = protėvi, eik pietų]. Jie kviesdavo ir visus mirusius tų namų gyventojus:

146

Ateikite, seniai-proseneliai,
 Ir seni, ir maži,
 Kas toje sodyboje gyveno,
 Duoną druską valgė,
 Ateikite protėviai-tėvai,
 Prie savo stalo, prie mūsų kepinių
 Duonos druskos valgyti.
 Siųskite duonos druskos,
 Kad būtų kuo vėles paminėti
 Metai po metų,
 Amžius po amžiaus.

(БНТ ПХВ 511).

Valgydami pietus, žmonės numesdavo pastalėn blynų. Pavalgę stalo nenurinkdavo – palikdavo vaišių vėlėms. Maisto ir gėrimų nešdavo į kapines arba į tuščią trobą. Baltarusiai nešdavo ant kapo gaidį ar vištą. Ant kapo ar kryžkelėje berdavo grūdus paukščiams (vėlė įsivaizduota kaip paukštis).

DARBŲ KALENDORIUS

Žemdirbio kalendorius suderintas su ypatingomis dienomis. Daugiausia tai įvairių šventųjų dienos. Kokia turi būti normali gamtos būseną, primena prie švntųjų vardų pridėti tam tikri jų požymius nusakantys žodžiai. Pavyzdžiui, kovo 1-ąją – *Avdotja Podmoči Porog* (pradeda tirpti sniegas) arba *Avdotja Svistucha* (vėjai švilpia), kovo 17-ąją – *Aleksej Teplyj*, *Aleksej-S-Gor-Potoki*, *Aleksej-Prolej-Kuošin*. Sudurtiniais šventųjų vardais apibūdinama žmonių atsargų būklė, jų mityba. Pavyzdžiui, balandžio 1-ąją – *Marja-Pustyje-Šči*, gegužės 3-ąją – *Mavra-Zelenyje-Šči*. Gana daug tokių šventųjų dienų pavadinimų primena, kokie darbai dirbami tuo metu. Pavyzdžiui, balandžio 16 d. – *Irina-Rassadnica* (sėja daržovių sėklas sodinukams), balandžio 17 d. – *Zosim-Pčelnik* (avilius išneša į lauką ir juos sutvarko), gegužės 14 d. – *Sidor-Ogurečnik* (galima sėti agurkus), birželio 13-ąją – *Akulina-Grečičnica* (sėja grikius), rugpjūčio 2-ąją – *Stepan-Senoval* (baigia sienapjūtę), spalio 9-ąją – *Jakov-Drovopilec* (ruošia žiemai malkas) ir t. t.

Didžiųjų žemės darbų pradžia siejama su didžiosiomis šventėmis. Rytų slavai arti pradėdavo per Švarųjį / Žaliajį ketvirtadienį (prieš pat Velykas). Jeigu dar negalima arti lauke, arimą imituodavo ant aukšto: į arklą įsikinkęs žmogus ardavo žemę, kuria apipiltos trobos lubos. Jeigu žemė šiek tiek atšilusi, pirmą kartą išardavo tik kelias vagas. Prieš arimą po žemę voliojo kiaušini. Tuo kiaušiniu šerdavo arkliui į kaktą ir sakydavo: *Tegu arklys būna apvalus* (t. y. riebus, sveikas). Tą dieną neleisdavo nieko išnešti iš namų, nieko neskolindavo.

Sėti pradėdavo atsižvelgdami į žemės temperatūrą, tačiau būtinai – anksti rytą. Sėjos nepradėdavo tą savaitės dieną, kurią tais metais buvo *Sretenje* (vasario 2 d.) arba Marijos apreiškimas (*Blagoveščenje*, kovo 25 d.).

Pirmąjį sėjėją išrinkdavo visas kaimas: rinkdavo tą, kurio ranką laikė lengva. Arba burdavo: vyrai mušdavo virtus kiaušinius – pirmuoju sėjėju rinkdavo tą, kieno kiaušinis tvirčiausias. Arba sėją pradėdavo tas, kuriam per Pusiaugavėnį kliuvo kryžiaus formos kepinys su variniu kryželiu arba grūdais. Kartais sėti pradėdavo vaikas. Sėjėjas apsirengdavo švariais, net šventiniais marškiniais.

Į sėklą dėdavo grūdus iš pirmo supjauto pėdo / iš pabaigtuvių vainiko ar pėdo. Tie grūdai buvo šventinami rugpjūčio 6 / 15 dieną arba per Velykas. Į sėtuvę dėdavo Pusiaugavėnyje keptą kryžių. Kepdavo specialią duoną *zasevanyje chleby*. Tos duonos riekę dėdavo į sėtuvę bei visuose keturiuose lauko kampuose. Kai kur pirma sėjėjo eidavo vaikas, nešantis kryžiaus formos pyragą. Baltarusiai į sėklą dėdavo *sporyš* (skalsą; iš dvigubų varpų

surinktus grūdus). Pradėdami sėją, baro gale užkasdavo vainiką ir kiaušinį. Kitą dieną kiaušinį atkasdavo; visa šeima jį pasidalydavo ir suvalgydavo. Mesdamas pirmą sėklos saują (baltarusiai tai darydavo kaire ranka), sėjėjas sakydavo: *Užaugink, Dieve, ir svetimojo daliai*.

Eidami sėti kanapių, sėklą nešdavo aukštai iškelę. Sėjėjas dėvėdavo kanapines kelnes. Pabaigęs sėti, sėjėjas kelnes pakabindavo klėtyje kuo aukščiau, kad kanapės gerai augtų, būtų aukštos. Į linų sėklą dėdavo virtų kiaušinių. Juos mesdavo į dirvą kartu su sėmenimis. Paskui vaikai kiaušinius surinkdavo, juos pametėdavo aukštyn ir sakydavo: *Aukite, linai, aukštesni už mišką*. Vaikai kiaušinius suvalgydavo. Linus sėdavo nuogi vyrai. Taip tarsi siekdavo, kad žemė pagailėtų žmogaus ir užaugintų žaliavą jo drabužiams. Baigę darbą, sėjėjai voliodavosi ant žemės toje vietoje, kur paprastai klojami nurauti ir iškulti linai. Sėjant linus, negalima švilpti, kad miškinis linų nepavogtų.

Sėjos metu žmonės nekala kuolų, kad neužmuštų žemės. Kai sėjami kviečiai, negalima šukuotis. Sėjėjas nesitaiso kepurės, kad kviečiuose nebūtų piktžolių. Kad paukščiai nesurinktų tik ką pasėtos kviečių sėklos, sėjėjas užsiriša akis ir sako: *Kaip aš nematau baltojo pasaulio, taip tegu ir paukščiai nemato mano sėklos*.

Kai imta dirbti individualius žemės sklypus (po baudžiovos panaikinimo), atsirado poreikis apsaugoti nuo kaimynų burtų. Jeigu žmogus pastebėdavo, kad kaimynas laukia ir nori *užsėti* jo derlių, jis persivyniodavo autus arba į sėtuvę berdavo tris saujas žemių ir sakydavo, kad kaimyno javai augtų šaknimis į viršų.

Sėjos pabaigoje (*dosevki*) baltarusiai pjaudavo gaidį ar žąsina.

Javapjūtės pradžia – *zažin / zažinki*. Pirmiausia pjaunami rugiai. Eidamos pjauti javų (pjaudavo moterys pjautuvais), pjovėjos neidavo į lauką pro vartus, o lįsdavo per tvorą. Taip buvo daroma, kad pjovėjų nugaros neskaudėtų. Dėl to paties moterys susijuosdavo pirma nupjautų rugių sauja.

Pirmąjį pėdą supjaudavo gerbiama moteris; tai galėjo būti ir namų šeimininkė. Pirmasis pėdas supjaunamas nedidelis, jis vadinamas *borodka / zažinočnij snop / gospodar*. Šį pėdą nešdavo namo ir statydavo užstalėje po šventais paveikslais. Baltarusiai jį puošdavo vainiku ir gėlėmis. Kai kur pirmojo pėdo dalį ar net visą pėdą palikdavo stačią lauke.

Javapjūtės pradžioje valgytas apeiginis maistas *priažmo*. Tai svieste keptos rugių varpos arba naujų rugių grūdų košė. Kai šeima susėdavo valgyti, šeimininkė šaukštu šerdavo į kaktas ir sakydavo: *Būk sotus viena košė!*

Javapjūtės pradžioje buvo atliekama jaunamartės priėmimo į šeimą bei į kaimo bendruomenę apeiga. Pirmą kartą išvesta rugių pjauti jaunamartė

supjaudavo pėdą, jį apdengdavo skarele ar audeklu, lenkėsi savo anytai ir prašydavo priimti jos dovaną (anyta paimdavo nuo pėdo skarelę ar audeklą).

Pjaunant pjautuvais, darbo metu ir per pertraukas buvo dainuojamos tik su šiuo darbu siejamos dainos. Tokių dainų daugiausia užfiksuota Baltarusijoje ir kaimyninėje Rusijos Smolensko srityje. Analogiškos dainos būdingos ir Lietuvos Dzūkijos regionui. Kai kurias dainas galima būtų laikyti tobulais vertimais, tačiau neaišku, iš kurios kalbos į kurią pirmiausia buvo verčiama, t. y. kuriai tautai galima skirti kūrimo prioritetą.

Ypač daug dainų siejama su rugių / kviečių pjovimu. Baltarusijoje, kaip ir Dzūkijoje, XIX a. ir XX a. pateikėjai žinojo net tai, koku paros metu (rytą, vidudienį ar vakare) ta ar kita daina būdavo dainuojama. Pradedant pjauti buvo dainuojama apie tai, kad rugiai / kviečiai laukią pjovėjų, nes jiems sunku lauke stovėti ir prinokusias varpas laikyti. Dainose kreipiamasi į rugius, į lauko šeimininką (galima manyti, jog tai ne lauko savininkas, o mitinė būtybė *polevik*, nes tos pačios dainos variantuose kreipiamasi į Dievą ar į saulę). Prašoma, kad lauke būtų daug javų gubų, kluone būtų pilni prėsilai pėdų, klėtyje – pilni aruodai grūdų, o krosnis – pilna pyragų. Dainuojama, jog užteks javams lauke būti, laikas pėdais ir gubomis stovėti, kluone prėsluose gulėti, aruoduose grūdais būti, krosnyse pyragais augti. Šioms dainoms būdingi refrenai *para* [laikas] arba *maju*.

Vidudienio dainose atsiranda pirmosios nuovargio gaidos: pjovėjos prašo vėją papūsti, jos norėtų, kad lygus laukas būtų dar lygesnis. Pjovėja guodžiasi, kad jai nėra su kuo pjauti: broliai tarnauja, seserys ištekėjo. Dainomis skatinama sparčiau dirbti, nes pats Dievas rugius pjauna, didelius pėdus riša, tankias gubas stato. Pjovėjos svajoja, kad ateisias šeimininkas, atnešias vaisių – alaus statinę. Dainuojama, kad šeimininko laukas platus – žirgu neapjosi, baltu sūriu neapdalysi. Pjovėjos raginamos netingėti ir paskubėti, nes kol baro nenupjaus, tol namo neis. Peikiamos svetimo lauko tinginės pjovėjos, nes jos snaudžia, jų laukas neskamba, o savųjų pjovėjų laukas skamba. Aukštinamas šeimininkas: kaip apynys žaliausias iš visų apynių, ponas linksmiausias iš visų ponų. Jis prašomas išritinti alaus boselį, o kitą – degtinės. Pjovėjos sako pjovusios ir negulėjusios; dar vieną lauką pjaus, o paskui taurelę gers. Kitoje dainoje priekaištauja ponui: pietus dūduoja, visi valgo, ilsisi, o pjovėjoms nėra kada ilsėtis. Prašoma, jog ponias siųstų pietus ir pasakytų, kad pjovėjos prisėstų pavėsyje ir pavalgytų.

Vakaro dainose nuovargio tema beveik svarbiausia. Sakoma, kad laikas namo, nes šalta rasa krito, tamsi naktis artėja. Prašoma, kad ponas paleistų

namo. Keikiamas ponas, kuris iki tamsos neleido namo ir liepė vėl ateiti auštant. Pono bloga šlovė: pjovėjos su mėnuliu pjovė, su aušra gubas statė. Tegu tamsu būna tam ponui, kuris namo neleidžia. Prašoma, kad uodai nekąstų pjovėjų, o kąstų poną, kuris neleidžia namo. Norėtų, kad poną vestų karti. Dainuojama apie lauke pamirštą vaiką, kurį angelai supa ir jam dalią skiria. Baltarusijoje per rugiapjūtę buvo dainuojama mitologinė giesmė apie lauke pamirštą vaiką supančius vilkus.

Dainose kreipiamasi į saulę, jos prašoma greičiau nusileisti. Pjovėjos kviečiamos namo, nes reikia vakarienę virti. Pjovėja sako neskubėsianti: jos motina namie, vakarienė išvirta. Arba pjovėja sako neisianti namo: ji nakvosianti lauke ir keikianti, kad blogą vyrą perkūnas užmuštų. Dainuojama, jog grįžusią dukterį pasitinka tėvas, liepia autis kurpėmis ir eiti į šokius. Marčią pasitinka šešuras, liepia autis vyžomis ir eiti ganyti jaučių. Pjovėja pasitiks anyta ir sakys, kad ji tingėjo, lieps eiti vandens arba į mišką malkų ir dar kalbės, kad nėra marčiai nei meškos, nei vilko, nei pikto žmogaus. Marti vilko nebijo, meškos išsilenks, su žmogumi susitars.

147

1. Lauke kviečiai
Per ilgai stovėjo.
Maju, maju,
Maju žalialis.
2. Per ilgai stovėjo,
Varpomis siūbavo.
3. Varpomis mojavo,
Balsu šūkavo:
4. „Merginos, marčios,
Eikite pjauti!
5. Negaliu stovėti,
Varpelėm mojuoti.
6. Sunkios varpelės
Stiebelį laužia“.
7. Manečka jaunoji
Norėjo tekėti.
8. „Tėveli tikrasis,
Leiski man tekėti.
9. Negaliu vaikščioti,
Rusvų kasų nešioti.

10. Rusvos kaselės

Petelius sulaužė.

Maju maju,

Maju žaliasis“.

(Rusų; *priedainis kartojamas kiekvienos strofos pabaigoje*; Чистовы 269).

148

Išskrido paukštelė, [2]

Išskrido putpelė: [2]

„Oi, gera diena, plačiajam laukui,

Derlingiems javams!“

O ką pasakė derlingi javai,

Naktį stovėdami, varpas laikydami?

„Oi, jau negaliu lauke stovėti,

Varpų laikyti, oi, aš negaliu.

Tiktai aš galiu lauke – gubomis,

O kluone – prėslais“.

„Oi, gera diena, mūsų poniai,

Oi, gera diena“.

O ką pasakė mūsų poniai?

„Po durą vaikščioti ir javus pjauti

Oi, aš negaliu.

Tiktai aš galiu

Krėsle sėdėti,

Midų vyną gerti

Ir su ponu kalbėti“.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков 3, 53).

149

„Oi, kieno laukas

Užsnūdo bestovint?“

„Jancovo laukas

Užsnūdo bestovint.

Kaip jam nesnausti,

Kad nėra kam pjauti“.

„Oi, kieno laukas

Žvanga bestovint?“

„Cizurevskio laukas
 Žvanga bestovint.
 Kaip jam nežvangėti,
 Kad yra kam pjauti.
 Kad yra kam pjauti,
 Gubas statyti,
 Į aruodus pilti,
 Pjovėjoms dovanoti.
 (Rusų; Земцовский 699).

150

Einu aš, pjovėja, namolio,
 Paleisiu balsą ažuolynan.
 Oi, kas mano balsą išgirs?
 Motina balsą išgirdo:
 „Eina vaikelis namolio,
 Pasidarbavo lauke,
 Platuji barą varydama,
 Didelius pėdus rišdama,
 Tankiasias gubas statydama“.
 Einu aš, pjovėja, namolio,
 Paleisiu balsą ažuolynan.
 Oi, kas mano balsą išgirs?
 Anyta mano balsą išgirdo:
 „Tinginė eina namolio,
 Prisigulėjo lauke,
 Siaurąjį barą varydama,
 Mažus pėdelius rišdama,
 Retas gubeles statydama.
 Eina tinginė namolio“.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков 3, 48).

151

Jau saulelė už miško rieda,
 O man, jaunai, namo norisi.
 Jau rankelės prisidarbavo,
 Jau peteliai prisisiūbavo,
 O jau akelės prisižiūrėjo,

O ir galvelė prisilingavo,
Ir barelis prisistovėjo.
Aš barelį pjautuvu nupjausiu,
Pati, jauna, namo pareisiu.
(Lietuvos rusų sentikių; Новиков 3, 55).

152

Oi, laikas, laikas namolio –
Ant baro rasa krito,
Ant barelio – ledinė,
Ant varpelių – medaus.
Ledinę jaučiai suės,
Medaus mergos išgers.
Jaučiai suės – arti galės,
Mergos išgers – pasilinksmins.
(Baltarusių; БФ с. 172).

153

Oi, mėnuli šviesusis,
Apšviesk mums kelelį,
Apšviesk mums kelelį,
Kuriuo eiti namolio,
Palei vynuogių sodą
Pas tėvelį pasitarti,
Pas anytą vakarienei,
Pas mieląjį patalėlin.
Vakarienė kukulaičių,
Patalėlis pagalvėlių.
(Baltarusių; БФ с. 173).

154

Oi, jau saulė leidžias,
O mums namo norisi.
Seniai jau laikas,
Bet mes neiname,
Įsakymo laukiame
Savojo pono
Jaunojo.
(Ukrainiečių; Бодяньські с. 70).

155

Siuntė mane šešuras
Už miško rugių pjauti,
Liepė man šešuras
Šimtą kapų supjauti,
Keturiasdešimt karvių pamelžti,
Trisdešimt tekių pašerti,
Duonkepę duonos užmaišyti.
Aš, jauna, susivėlinau.
Atskrido du gulbinai
Ir abudu baltieji,
Mano broliai tikrieji.
Jie paėmė mano vaiką.
Vienas sako: „Neškime,
Tasai mūsų sesutės,
Kuri svetimoj šaly.
Kiekvienas ją muša,
Jos ašarų prigeria“.

(Baltarusių; БФ c. 175).

156

Gera pjauti – plati dirva,
Didelis baras.
Geras vakaras, šalta troba –
Ne tikra motina.
Nepaklausia, ar pavargau,
Kad susivėlinau,
Tik klausia, ar ilgai pjočiau,
Ar daug pripjočiau.
Gera bėgti – plati dirva,
Didelis baras.
Geras vakaras, šilta troba –
Tikroji motina.
Neklausia, ar tinginiavau,
Ar daug pripjočiau,
O klausia, ar pavargau,
Kad susivėlinau.

(Baltarusių; БФ c. 184).

157

„Saulele, saulele,
Ar tu buvai samdine,
Ar tu buvai samdine,
Ar supranti tu mane?
Jei tu samdine būtum,
Tai tu mane suprastum:
Vėlai patekėtum,
Anksti nusileistum“.
„Jauna martele,
Nekaltink saulelės,
Nekaltink saulelės,
O kaltinki poną:
Aš anksti pateku –
Tave lauke randu,
Aš vėlai nusileidžiu –
Tave lauke palieku“.
(Baltarusių; БФ c. 185).

158

O mūsų pono
Negera šlovė:
Su mėnuliu rugius pjovėm,
Su aušra gubas statėm.
Tamsu lauke, tamsu,
Kad tamsiau būtų tam,
Kas namo neleidžia,
Ir lauke mus laiko.
Mes vėlai iš lauko einam
Ir prievaizdą keikiam.
(Baltarusių; БФ c. 188).

159

Vaikščiojo skalsa gatve,
Gatve plačiaja,
Po žolę vešlią ir žalią.
O niekas skalsos kieman nekviečia.
Išėjo, išvažiavo Fedoricha:

„Eiki, skalsa, mano kieman,
 Mano kieman, už lygaus stalo.
 Mano stalai užtiesti,
 Taurės vyno pripiltos,
 Pas mane pyragų prikepta,
 Pas mane midaus prikošta,
 Pas mane košės privirta.
 Sėski, skalsa, į kertę
 Į kertą ir ant aukso,
 Gerki, skalsa, žalią vyną“.
 Skalsa, Dieve, mano klojime,
 Mano klojime, mano kieme,
 Ant pado – prikulti, duonkepėje – pakilti,
 O krosnyje – augti, o ant stalo – sotis.
 (Baltarusių; БФ с. 190).

Pabaigusios pjauti rugius, pjovėjos atlieka apeigą, kurią rusai ir baltarusiai vadina *barzda*, *Iljos barzda*, *Nikolajaus barzda*, *ožka*, *kust*, o dalis baltarusių ir ukrainiečiai – *perepelica* [putpelė]. Ukrainiečiai sako: *sugavome putpelę*, o baltarusiai dainuoja, kad putpelė išskristų; jei neišskris, turės lauke žiemoti. Kartais sakoma, kad *barzda* paliekama pelių daliai. Kiekviena pjovėja apeina aplink kuokštelį nepjautų rugių ir nupjauna po kelis stiebelius, kol lieka vos keli stiebeliai. Tada pjovėjos išravi žolę (ravi apsukusios rankas marškinių rankovėmis arba prijuostėmis). Stiebeliai surišami kaspinu, padaroma duobutė, į ją dedama duonos ir druskos, prilenkiamos varpos ir užkasamos. Kartais į *barzdos* vidurį dedamas akmuo. Tai stalas; jis laistomas vandeniu. *Barzda* daroma tam, kad kitais metais būtų geras rugių derlius. Kai iš *barzdos* ravimos žolės, kviečiamos meškos ir lapės padėti. Sakomas užkalbėjimas: *Mes duodame tau, Ilja, šitą barzdą, o tu mums duok grūdų krūvą*. Dainose girinama švari savoji barzda ir peikiama nešvari kaimynų barzda.

160

Visą vasarą skalsa,
 Visą vasarą skalsa
 Buvo dirvoj su mumis.
 O šiandieną skalsa
 Išsirovė iš šaknų,

Išsirovė iš šaknų
Ir iš dirvos eina lauk.
Ir iš dirvos eina lauk,
Iš švaraus lauko namo.
(Rusų; Мехнецов т. 2 с. 227, 19).

161

Jau mes vejame, vejame barzdą
Gavrilos lauke,
Susukame barzdą
Vasiljevičiaus plačiame,
Vasiljevičiaus plačiame,
Dirvoje didelėje,
Bare plačiame,
Ant kalno aukštojo,
Juodojo arimo žemėje,
Ariamoje žemelėje.
(Rusų; *vejant barzdą*; Савушкина 15).

162

Sukis, sukis, barzda,
Barzdele, susisuk,
Aruode, prisipildyk.
(Rusų; *vejant barzdą*; Савушкина 16).

163

Šiais metais – barzda, kitais metais – kita.
Jei mergaitė nuskins, tai ji ištekės,
Jei našlė nuskins, benkartą pagimdys,
Jei kumelė sutryps, kumeliuką atves.
(Rusų; *vejant barzdą*; Савушкина 17).

164

1. Vaikščiojo ožys ežia [2]
Ir stebėjosi barzda:
2. „O kieno šita barzda, [2]
Juodu šilku išpinta?”
3. Juodu šilku išpinta [2]

Midumi aplaistyta?“

4. „Tai Ivano barzda, [2]

Juodu šilku išpinta.

5. Juodu šilku išpinta, [2]

Midumi aplaistyta.

6. Marusenka, negulék, [2]

Jo barzdelę aplaižyk“.

(Rusų; Земцовский 730).

Pjovėjos voliojosi ražienoje ir šaukė, kad dirva atiduotų jų jėgą. Arba šaukė, kad laukui – gražumas, o joms – lengvumas. Jos prašė, kad pakaktų jėgų ir kitam laukui. Kad pjovėjoms neskaudėtų nugarų, vyriausia pjovėja atsisisėdavo ant žemės ir mesdavo per galvą visus pjautuvus.

165

Dirva, dirva, atiduok mano jėgą

Kitai dirvai.

Žirgui – riebumas, dirvai – trąša,

O man – sveikata.

Laimink, Dieve, vasarųjų pjauti,

Prinokusi, tankujį.

(Baltarusių; БФ с. 193).

Pjovėjos apsuka pjautuvus rugių stiebais ir sako: *Nekandžiok mano rankų. Duok, Dieve, kad užtektų duonos ir visko būtų iki soties.*

Pabaigtuvėse šeiminkams parnešamas iš rugių varpų nupintas ir gėlėmis papuoštas vainikas arba paskutinis pėdas. Jį pjovėjos įteikia dainuodamos dainas. Baltarusiai ir lenkai dažniausiai dainuoja *Augo jievaras vartuose* (analogišką dainą dainavo ir lietuviai). Jos pabaigoje šeiminkei linkima tiek vaikelių, kiek vainike / pėde varpelių, ir prašoma vaišių. Kita populiari pabaigtuvių daina – *Nupjovėm rugius ligi gronyčios* irgi beveik pažodžiui sutampa lenkų, baltarusių ir lietuvių tradicijose.

166

Riedėjo vainikas per lauką,

Prašė pjovėjas namolei:

„Eime, moterys, namolei,

Įneškite mane į kiemą,

Padėkite mane į šalį,
Oi, tai aš eisiu į dirvą,
Oi, man dirvoje valanda,
Oi, man ražienoj viešėti“.
„Atidaryki, pone, vartus,
Nešame vainiką auksinį,
Oi, ne auksinį, iš dilgių,
Nes mes dar degtinės negerėm“.
(Baltarusių; БФ с. 191).

167

Šiandien pas mus karas buvo,
Ei, ei, ei, karas buvo.
Mes šiandieną kariavome,
Ei, ei, ei, kariavome.
Visus rugius nupjovėme,
Ei, ei, ei, nupjovėme.
Pėdus surišome,
Ei, ei, ei, surišome.
Gubas suskaičiavome,
Ei, ei, suskaičiavome.
Neškite degtinėle,
Sūrį ant lėkštelės,
Ei, ei, ant lėkštelės.
(Lietuvos rusų sentikių; Новиков 3, 44).

168

Lauką nupjovėm,
Darbą nudirbom
Lanksčiomis nugaromis,
Aštriais pjautuvais
(Rusų; Савушкина 20).

169

Nupjovėm rugius,
Pjausime kviečius
Eisim pas poną,
Į jo dvarelį.

Derlius, rugiai, derlius
Iš visų šalių.

Negailėk, ponias,
Žirgo driganto,
Siųsk, kad pakviestų
Mums muzikantą.
Derlius, rugiai, derlius
Iš visų šalių.

Negailėk, ponias,
Balto sūrelio,
Duos ponas Dievas
Gražų sūnelį.
Derlius, rugiai, derlius
Iš visų šalių.

Negailėk, ponias,
Sviesto lėkštelės,
Duos ponas Dievas
Gražią dukrele.
Derlius, rugiai, derlius
Iš visų šalių.

(Lietuvos lenkų; Krupowies str. 29).

170

Kviečius nupjovėm,
Į pėdelius surišom.
Į pėdelius surišom,
Į gubeles sustatėm.
Galas baro, galas,
Pinsime vainiką.
Putpeliuke maža,
Kur tu pasislėpsi?
Nupjovėm tą lauką
Vasarinių ir žieminių,
Nupjovėm, surišom,
Gubas sustatėm,

Miegok, poneli, kiek nori,
Jau dirvelė po stogu.
Klausyk, poneli, pirma
Parduok karvelę šėmą
Ir su vištomis gaidį,
Nupirk degtinės statinę.
Nešame vainiką
Iš lauko į dvarelį,
Iš lauko plačiojo
Į dvarą turtingą.
Mūsų vainikas šakotas,
Mūsų ponas turtingas.
Nėra ponelio namie
Išvažiavo į Lvovą
Midaus vyno pirkti,
Pjovėjoms vaišinti.
Išėik, poneli, pas mus,
Išpirk vainiką iš mūsų.
Jei neišeisi išpirkti,
Eisime jo pragerti
Už degtinės statinę,
Už du gorčius alaus.
Jau nupjauta dirva
Gerai, nes gera buvo.
Mūsų ponis maloni
Už vartelių išėjo,
Rakteliais skambino,
Kad dirvą sudorojo.
Ratu, vainike, ratu,
Supinsime visi kartu,
Supinsime su mėnuliu,
Gausime po tūkstantį.
(Vakarų Ukraina; Kolberg t. 35 str. 44)

171

Derlių nešam, derlių
Jo malonybei į namus.
Kad jam gerai užderėtų,

Šimtas gorčių iš gubos būtų.

O prieš dvarą

Antys baloj,

O mūsų ponia

Vaikšto aukse.

O prieš dvarą

Vištos lesa,

Mūsų ponia

Aksomuota.

O ant lūpų

Melsva juosta –

Jai be pono

Labai liūdna.

O prieš dvarą

Juodi šniūrai –

Šeimininkai

Kaipo niurkos.

Mūsų ponui

Nešam varpas,

Nes paskui mus

Neša taures.

Šeimininkui

Nešam šaknis,

Nes jis vartų neatvėrė.

O tu, ekonomė,

Stoki už mūsų,

Nes lauke tu

Vis su mumis.

O tu, ekonomė,

Pono prašyki,

Kad muzika

Grotų ligi ryto.

(Lenkų; Kolberg t. 22 str. 38).

172

Palinko žalias ažuolėlis

Nuo kalno pakalnėn,

Palinko.

Nusilenkė jaunas jaunikaitis
 Savo motinėlei,
 Nusilenkė.
 Jis išjojo kloniu plačiuoju
 Į tolimą šalį,
 Jis išjojo.
 Sau ieškoti turtingo uošvelio
 Meilios panaitėlės,
 Paieškoti.
 Jis nujodė geležines pasagas,
 Juodbėrius žirgelius,
 Jis nujodė.
 Nesurado jis turtingo uošvio
 Meilios panaitėlės,
 Nesurado.

(Baltarusių; БФ с. 195).

Rytų slavų tradicijose tam tikros dainos siejamos ir su kitais rudens darbais bei datomis. Rusams labai svarbi data – spalio 28-oji, *Paraskovejai Piatnicai* skirta diena. Sakmėse taip vadinama moteriška būtybė, baudžianti moteris už verpimą penktadienį. Galima manyti, jog krikščioniška šventoji susieta su archajiška ypatingos savaitės dienos personifikacija. Retai užrašytos dainos pradžioje minima Paraskoveja Penktadienis, o toliau – tik Penktadienis. Dainos tekstas leidžia manyti, kad Paraskovejos dieną Rusijoje buvo lankomi namai, nes jame aptinkama stereotipinių eilučių, būdingų dainoms, kurios namų lankytojų dainuojamos ir kitomis progomis: *paduokite, nelaužkite – visą pyragą; nusiraminsiu – šeimininką pakarsiu*.

173

Paraskovėja Penktadienis
 Akis apdūmė.
 Paduokite, nelaužkite –
 Visą pyragą,
 Ant viršaus – paplotėlį.
 Penktadieni, Penktadieni,
 Šventoji taip vadinama,
 Mes tavęs, Penktadieni,
 Laukėm, nekantravom –

Visą savaitę,
 Gražų pavasarį,
 Visą vasarą šiltą,
 Visą šaltą žiemą,
 Visą turtingą rudenį.
 Vos tavęs sulaukėm.
 Tave, Penktadieni, nešėme
 Per samanas, per balas,
 Per aštrias žoles viksvas,
 Per kelmus, šaknis.
 Rankas, kojas sulaužė
 Šakos, vytelės.

[*Jeigu neduoda:*]

Nusiraminsiu –
 Šeiminingą pakarsiu.

(Rusų; Савушкина 14).

Dainose, kurios baltarusių buvo dainuojamos dirbant paskutinius rudens darbus (pjaunant avižas, raunant linus, kratant mėšlą rudenį ariamoje dirvoje ir kt.), ypač dažnos temos – svotų laukimas, būsimo merginos išsiskyrimo su tėvų namais nuojauta.

174

1. O tamsiame miške, [2]
Liuli-anksti, meška mauroja.
2. Meška mauroja, [2]
Liuli-anksti, merginas baido.
3. Maurok, nemaurok [2]
Liuli-anksti, aš nebijau.
4. Aš tiktai bijau [2]
Liuli-anksti, rudens naktelės.
5. Rudens naktelė [2]
Liuli-anksti, tamsi ir ilga.
6. Jinai išskiria [2]
Liuli-anksti, su tėvu, motule.
7. Jinai sujungia [2]
Liuli-anksti, su svetimuoju.

8. Su svetimuoju, [2]
Liuli-anksti, su anyta, šešuru.
(Baltarusių; БФ с. 196).

175

Mano melsvieji du balandėliai,
Garsiai burkuokit,
Sukelkit liūdesį pievai žaliajai,
Mano tėveliui – gailestį.
Jis mane atiduoda, o nė nežino,
Kokia bus mano dalia.
„Dukrele mano, mieloji mano,
Aš tau tą atiduodu,
Aš tau atiduodu,
Ką namuose turiu,
O dalios neatspėju“.
Mano melsvieji du balandėliai,
Graudžiai burkuokit,
Sukelkit liūdesį pievai žaliajai,
Ir mano mamai gailestį.
Ji mane atiduoda, o nė nežino,
Kokia bus mano dalia.
„Dukrele mano, mielas vaikelis,
Aš juk tau atiduodu,
Aš tau atiduodu,
Ką skrynioje turiu,
O dalios neatspėju“.
(Baltarusių; БФ с. 197).

176

Neteisingas putinas pasakė:
„Nežydėsiu,
Baltų žiedų nekrausiu,
Raudonų uogelių nenokinsiu“.
O pavasaris atėjo – pražydo,
Ant jo žiedeliai balti,
Ant jo uogelių pilna.
Neteisinga mergaitė pasakė:

„Aš netekėsiu“.

Kai ruduo atėjo – ištekėjo.

Ji jaunikį pamilo:

Ar į jo pėdele įmynė,

Ar jo duonelės užvalgė,

Kad jis, jaunas, patiko?

(Baltarusių; БФ c. 199).

177

Putpele, putpelėle,

Tu nesuki lizdelio

Arti prie kelelio.

Putpele, putpelėle,

Piemenys gena –

Lizdelį išardo.

Putpele, putpele,

Suvyki lizdelį

Žaliam ažuole.

Putpele, putpele,

Vėjas papūs,

Tavo vaikus pasups.

Tu mergaite, mergaite,

Nepink vainikėlio –

Ruduo jau netoli.

Tu mergaite, mergaite,

Atvažiuos svotai,

Tave pasiims.

Tu mergaite, mergaite.

(Baltarusių; БФ c. 199).

178

Berželis su lapu

Visą rudenį šlamėjo.

„Mano berželi, mano baltasai,

Kaip mudu išsiskirsim?“

„Tu mano lapeli,

Tu mano žaliasis,

Mes taip išsiskirsim:

Vėjai papūs,
Tave nupūs,
O aš čia pasiliksiu“.
„Mano berželi, mano baltasai,
Aš tavęs nepamiršiu,
Pavasarij vėl sugrįšiu“.
Dukrelė su motina
Visą naktį vaikščiojo:
„Mano motule, mano tikroji,
Kaip mes išsiskirsim?“
„Svotai atvyks, tave paims,
O aš pasiliksiu“.
„Mano motule, mano mieloji,
Aš tavęs nepamiršiu.
Neliūdėk – nepamiršiu,
Greitai viešnia būsiu“.
(Baltarusių; БФ c. 199–200).

179

„Avižėlės, motule,
Avižos,
O kada velnias svotus
Atneš?“
„Palūkėk, dukrele,
Nupjausim,
Tada mes ir svotų
Sulauksim.
Mes vakarienę
Paruošim
Ir savo svotulius
Vaišinsim.
Nupirkta degtinė –
Užkrosny,
Grybų pyragas –
Ant stalo,
O kiaušiniene –
Krosnyje“.
(Baltarusių; БФ c. 204).

180

Meškelė karnas plešia,
 Meškelė karnas plešia,
 Mergaitė vandenį neša,
 Mergaitė vandenį neša.
 „Meškele, o kam karnos,
 Meškele, o kam karnos?
 Mergaitė, o kam vanduo,
 Mergaitė, o kam vanduo?“
 Karnomis trobą dengti,
 Karnomis trobą dengti,
 Vandeniui suolus plauti,
 Vandeniui suolus plauti.
 Trobą dengti – peržiemoti,
 Trobą dengti – peržiemoti,
 Suolus plauti – svotų laukti,
 Suolus plauti – svotų laukti.
 (Baltarusių; БФ с. 205).

181

Vaikščiojo mergaitė
 Palei upę,
 Šūktelėjo, ūktelėjo
 Keltininko.
 Atsiliepė, atsišaukė
 Jos mielas:
 „Aš pas tave, mieloji,
 Valtele plaukiu“.
 „Tavo valtele
 Aš neplaukiojau“.
 „Aš tau, mieloji,
 Tiltus grindžiu“.
 „Tavo tilteliais
 Aš nevaikščiojau“.
 „Aš tau, mieloji,
 Žirgelius siūsiu“.
 „Tavo žirgais
 Aš nevažinėjau“.

„Aš tau, mieloji,
 Bajorus siūsiu“.
 „Tavo bajorų
 Aš nepažįstu“.
 „Aš pas tave, mieloji,
 Sakalu skrendu“.
 „Aš pas tave, mielas,
 Putpeliuke“.
 (Baltarusių; БФ c. 210).

182

Ėjo, vaikščiojo
 Šviesus mėnuo dangumi,
 Skaičiavo, perskaičiavo
 Žvaigždeles danguje.
 Nepriskaičiavo
 Vienos žvaigždės vakarinės.
 „O, Dievas žino, Dievas numano
 Kur jinai?
 O kam jinai, o kam jinai
 Šią naktelę švietė?
 Argi jinai, argi jinai
 Vidurnaktį su mėnuliu vaikščiojo?“
 Ėjo, vaikščiojo
 Andreika po trobą,
 Skaičiavo, tikrino
 Savo šeimyną.
 Nepriskaičiavo, nepriskaičiavo
 Vienos savo Gapulkos.
 „O, Dievas žino, Dievas numano,
 Kam jinai, kam jinai
 Šią naktelę tarnavo?
 Argi jinai, argi jinai
 Vidurnaktį su mielu vaikščiojo?“
 (Baltarusių; БФ c. 214).

183

Ant kalno linai, ant kalno linai, baltos sruogos
 Ilgapluoščiai, ilgapluoščiai.
 Nėra su kuo, nėra su kuo linų ravėti
 Ir ūkauti, ir ūkauti.
 Mama sako, mama sako: „Aš su tavim,
 Su jauna, su jauna“.
 O man su mama, o man su mama nei rovimas,
 Nei ūkavimas, nei ūkavimas.
 Tėvas sako, tėvas sako: „Aš su tavim,
 Su jauna, su jauna“.
 O man su tėvu, o man su tėvu nei rovimas,
 Nei ūkavimas, nei ūkavimas.
 Sesuo sako, sesuo sako: „Aš su tavim,
 Su jauna, su jauna“.
 Man su seseria, man su seseria nei rovimas,
 Nei ūkavimas, nei ūkavimas.
 Mielas sako, mielas sako: „Aš su tavim,
 Su jauna, su jauna“.
 O man su mielu ir rovimas,
 Ir rovimas, ir ūkavimas.
 (Baltarusių: БФ с. 218).

Paskutiniai vėlyvo rudens darbai – kūlimas ir linų mynimas. Rusai dėkodavo jaujai, padėjusiai išdžiovinti javų pėdus ir linų šiaudelius, ir kalbėjo magiškus žodžius, kad pastatas būtų saugus.

184

Paskutinį kartą kuriant jaują, šeimininkas meta į ugnį dilgėlių kuokštą. Po to šeimininkė atneša pyragus ir padeda ant jaujos suolo, kur jie būna iki dienos pabaišos. Pabaigus darbą, visi šeimos nariai lenkiasi jaujai iki žemės su žodžiais:

Tėveli, jaujele,
 Duok, Dieve,
 Jūroje pastovėti,
 Ugnies nematyti,
 O mums pagyventi.
 (Rusų: *ovin* – vyriškos giminės žodis;
 Сорокин с. 33)

ŽMOGAUS GYVENIMO ŠVENČIŲ FOLKLORAS

GIMTUVIŲ IR VAIKŲ FOLKLORAS

Visiems slavams būdingas prieštaringas požiūris į nėščią moterį: 1) ji laikoma vaisingumo įsikūnijimu, todėl galinti teigiamai paveikti derlių, apsaugoti, išgydyti; 2) jos būseną pavojinga, ji net *nešvari*, pavojinga aplinkiniams. Nėščia moteris tarsi turi dvi sielas; ji *nešioja mirtį už apykaklės*.

Nevaisingos serbų moterys prašydavo nėščiąją paduoti pro tvorą duonos gabalėlį iš burnos į burną. Tokios moterys dantimis raudavo žolę nuo mirusios nėščiosios kapo ir prašydavo padovanoti joms *sunkumą* (nėštumą). Nėščioji būdavo prašoma iėiti į naują trobą, kad šeimnininkai būtų vaisingi, sušerti karvei prijuoste, kad toji būtų veršinga. Kad nupirkta karvė būtų sveika, ją pasitikdavo nėščioji. Kad skiltų visi kiaušiniai, nėščią moterį prašydavo tupdyti vištą ant kiaušinių. Kad augtų jaunas medis, nėščioji apeidavo aplink jį. Kad geriau augtų vynuogės, Bulgarijoje jas genėdavo nėščia moteris.

Nėščią moterį kviesdavo aparti kaimą epidemijų metu, nuvesti į šalį gaisro ugnį, atlikti magiškų veikslių sausros metu (sėti į šulinį aguonų, mazgoti upėje duonkepę ar ližę). Kad palytų, nėščiąją laistydavo vandeniu. Veiksmingais laikyti ir nėščiosios daiktai: sausros metu serbai pavogdavo nėščiosios šluotą, iš jos darydavo lėlę, su kuria šokdavo *choro* (ratelį).

Tačiau nėščia moteris negalėjo būti kūma, svočia, net negalėjo dalyvauti aprišant nuotaką nuometu. Ji negalėjo dalyvauti laidotuvėse, prausti mirusiojo. Jeigu būtinais reikėjo eiti į laidotuves, turėjo apsivilkti išvirkščiais marškiniais, prisirišti dvi prijuostes; valgant jai dedami du šaukštai. Sutikusi laidotuves, turėjo atsisagstyti sagas ir atrišti mazgus. Nėščioji negalėjo melžti karvės: manyta, jog ji gali atimti karvės pieną. Jai drausta duoti galvijams druskos: juos vilkas papjautų. Nėščiai moteriai negalima žengti per arklių

pakinktus: apsiversiąs vežimas. Tikėta, kad tokia moteris gadinanti medžio-
tojų šautuvus.

Buvo manoma, kad būsimos motinos elgesys laukiant kūdikio lemia
naujagimio sveikatą, jo charakterio bruožus ir net elgesį. Todėl būsima mo-
tina turėjo labai saugoti būsimą kūdikį. Moteris turėjo nešiotis raudonų siū-
lų ar audeklo skiaučių, geležinių daiktų ar perkūno trenkto medžio balaną,
anglies, krosnies plytos gabaliuką ar druskos žiupsnelį. Bulgarų nėščios mo-
terys nešiojosi gabalėlį gyvatės odos arba laukinės karvės ragą, obuolį ar
kriaušę. Jei būsima motina įtardavo, kad sutiktas žmogus turi *blogas akis*,
užsikišdavo už diržo dešinės rankos pirštą ir sakydavo: *Aš ne viena, su ma-
nimi yra antras*.

Kad nepakenktų kūdikiui, nėščioji negalėjo sėdėti ant slenksčio, eiti
ten, kur kapojamos malkos, būti kryžkelėje, žergti per paverstą medį, lišti
pro tvorą / pro langą, peršokti per kirvį, šakes. Kad negimtų dvynukai
(požiūris į juos taip pat gana prieštaringas), negalima valgyti dvilypių rie-
šutų ir kitų vaisių. Kad negimtų mergaitė (norėta berniukų, nes tik jiems
bendruomenė skirdavo žemės), būsima motina vengė sušluoti šiukšles
į kertę, bijojo, kad jai kas nors nesušertų verpste. Kad negimtų aklas kū-
dikis, nėščioji nevalgė pelių apgraužtos duonos, nesiuvo draudžiamu lai-
ku arba į save, negalėjo mušti gyvatės ar rupūžės. Kad negimtų kuprotas
kūdikis, negalėjo stoti ant ienos, pavalkų, botago, sėdėti ant geldos. Kad
negimtų lunatikas, drausta žiūrėti į mėnulį, miegoti mėnulio apšviestoje
vietoje. Kad negimtų vampyras, negalima valgyti vilko papjauto gyvulio
mėsos. Manyta, kad apgamai atsiranda dėl to, jog būsimos motinos išsi-
gąsta pamačiusios gaisrą ir griebiasi už veido. Kad gimtų gražus kūdikis,
reikia žiūrėti į gražius ir sveikus žmones, valgyti gražaus vaiko paliktus
trupinius.

Aplinkiniai taip pat turi paisyti įvairių draudimų. Jie negali pyktis, keik-
tis. Privaloma tenkinti visus nėščiosios prašymus (sakoma: jei žmogus ne-
vykdo nėščios moters prašymo, jo drabužius kapoja pelės).

Pasiruošimą gimdyti ypač slėpdavo nuo piktų žmonių bei nuo netekėju-
sių merginų. Moteris gimdydavo pirtyse; neretai – dirbdamos lauke; tokie
vaikai buvo vadinami *žitnički* (ruginukai). Sakoma, kad gimusiųjų po egle
vilkai nepjauna.

Padėti gimdyvei paprastai kviesdavo pribuvėją; tai būdavo ypač padori
ir gerbiama moteris. Kad lengviau gimdytų, atrišami visi mazgai, išpinamos
kasos, atidaromos durys, atveriamos skrynios, atrakinamos spynos. Ypač
sunkiais atvejais prašoma, kad cerkvėje atidarytų duris *carskije vrata*.

Gimdyvė būdavo tris kartus apvedama aplink stalą, jai liepdavo peržengti per šluotą, naščius, lanką, per gulintį ant slenkščio vyrą ar per vyro kelnes. Kai kur Baltarusijoje vyras vaizdavo kenčiantį skausmus; jis apsirengdavo moteriškais drabužiais. Per vestuves nuotaka tris kartus persiversdavo per jaunikį – taip vyrui buvo perduodama pareiga ateityje prisiimti dalį gimdymo kančių.

Gimus kūdikiui, pribuvėja iškeldavo ant karties gimdyvės marškinius. Tai ženklas kaimynėms, kad galima ją aplankyti. Moterys atnešdavo ką nors skanaus; vyras to nevalgydavo.

Rytų slavuose buvo atliekama *kūdikio perkepimo* apeiga. Krikšto motina / pribuvėja susukdavo naujagimį į antklodę, padėdavo ant ližės ir kelioms sekundėms įkišdavo į karštą krosnį; paskui jį tris kartus apnešdavo aplink stalą. Jeigu šeimoje dažnai mirdavo kūdikiai, po krikšto naujagimis buvo dedamas į lovį arkliams girdyti, tėvams paduodamas pro langą. Kad vaikas užaugęs būtų turtingas, jį guldydavo ant kailinių.

Krikštynomis buvo kviečiami visi to kaimo žmonės ir vaišinami koše. Kad vaikas greitai augtų, košę pastatydavo aukštai lentynoje, o ant stalo nešdavo dėvėdami kailinę kepurę. Pyragas irgi buvo laužomas iškelus aukštai virš galvos. Išgėrus vyno, likučiai buvo taškomi į lubas, šokinėjama. Svečiai košę išpirkdavo (pinigai buvo skiriami naujagimiui ir pribuvėjai). Kaimynai košės nešdavosi į namus savo vaikams, kad šie naujagimio *į dilgėles nepasodintų* t. y. neskriaustų.

Devintą dieną gimdyvė ir pribuvėja plaudavo viena kitai rankas (ritualas vadinamas *žmur* arba *serebrit babku*). Rankos dedamos ant keptuvės, kurioje guli trys akmenukai. Po to gimdyvė ir pribuvėja eidavo aplink stalą. Apeigoje dalyvaujančios moterys klausdavo: „*Kur einat?*“ Atsakydavo: „*Į rojų*“. „*Priimkit ir mus*“. „*Eikit*“. Moterys taip pat eidavo aplink stalą.

Vandeniui, kuriuo pirmą kartą prausė naujagimį, baltarusiai suvilgydavo visus krikštynų dalyvius. Šie naujagimiui linkėjo: *Būk turtingas kaip ruduo, gražus kaip pavasaris, tvirtas kaip kelias*. Po vaišių pribuvėja ant akėčių buvo vežama į karčemą. Baltarusiai dainuodavo nemažai tik krikštynomis skirtų dainų; dažniausiai jose išaukštinama pribuvėja, kūmai. Kiti slavai per krikštynas dainuodavo humoristines dainas apie kūmos ir kūmo santykius.

185

Gimdyvė lovoje guli,

Užsimanė ji vyno sunkos.

„O pakvieskit mano mielą iš kluono –

Ar negautų man vyno sunkos?“
 O jisai klausinėja: „Ką pagimdė žmona?
 Jeigu sūnų, aš net midaus gaučiau,
 O jei dukterį – ir taip apsiečiau.
 Jeigu sūnų, aš miestą statyčiau,
 O jei dukterį – su skrebučiais išvyčiau“.
 (Baltarusių; БФ c. 210).

186

Rasa puolė ant žolytės,
 Mūsų mama – gimdytoja.
 Devynis sūnus pagimdė,
 Devynis sūnus pagimdė,
 O dešimtąją dukrele.
 Broliai mažąją liūliavo,
 Liūliuodami vis kalbėjo:
 „Liūli, liūli, seserėle,
 Miegok ilgai, auki greitai,
 Savo mamai palinksminti,
 Svetimiesiems pagelbėti“.
 (Baltarusių; БФ c. 234).

187

Nekukuok tu, gegute, anksti,
 Nesakyk, kad naktelės mažai.
 Maruska visą naktį nemigo,
 Jinai mielų svečių laukė,
 Mielų svečių ir bobulės savo.
 Stalelius ji rankšluosčiais tiesė,
 Taures vyno pripildė,
 Ji savo kūmučių laukė.
 Nors manęs namie ir nebūtų,
 Bobulė pakviestoji būtų.
 Kertėje ji bus pasodinta,
 Midumi vynu pagirdyta,
 Dovanomis bus pagerbta.
 (Baltarusių; БФ c. 234).

188

Jeigu būčiau žinojus,
Kas mano bobutė bus,
Aš ją pasodinčiau
Darže lysvėje
Raudonąja rože.
Aš ją laistyčiau
Sula ne vandenių,
Jeigu sulos neliktų,
Aš midučio gaučiau.
Jeigu būčiau žinojus,
Kas mano kūmas bus,
Aš jį pasodinčiau
Darže lysvėje
Mėlyna rugiagėle.
Aš ją laistyčiau
Sula ne vandenių,
Jeigu sulos neliktų,
Aš midučio gaučiau.
Jeigu būčiau žinojus,
Kas mano kūma bus,
Aš ją pasodinčiau
Darže lysvėje
Kvepiančia mėta.
Aš ją laistyčiau
Sula ne vandenių,
Jeigu sulos neliktų,
Aš midučio gaučiau.
(Baltarusių; БФ с. 236).

189

1. Oi prikrito, oi prikrito
Ant kekelio sniego,
2. Oi nepraeis, oi nepraeis
Bobulytė pėsčia.
3. Pakinkykit, pakinkykit
Dvylika šunelių
4. Ir nuvežkit, ir nuvežkit

Bobulytę karčemon.

5. Pakinkykit, pakinkykit

Juodbėrį žirgą.

6. Ir nuvežkit, ir nuvežkit

Jaunąjį kūmą.

7. Pakinkykit, pakinkykit

Žilą kumele

8. Ir nuvežkit, ir nuvežkit

Jaunąją kūmą.

(Baltarusių; БФ с. 255).

190

Per šilą pušis

Pargriuvo,

O kūmas su kūma

Susipyko.

„Tu mano kūma,

Mieloji mano,

Per kiemą gyvenam,

Bet nepažįstami.

Mes nepažįstami,

Nesisveikinam,

Tarp mūsų, kūma,

Upelis sraunus.

Upelis sraunus,

Vandenėlis švarus,

O upelyje antinas plauko.

Antinas plauko

Ir pilka antis,

Ir pilka antis su ančiukais“.

Tas antinėlis –

Tai Chlimonička,

Antis pilkoji –

Nastulečka.

Ančiukėliai –

Tai jų vaikeliai.

(Baltarusių; БФ с. 250).

191

Sekmadienio ankstų rytą [2]
Danguje prašviesėjo. [2]
Kūmas vaikšto, vaikelį nešioja
Ir Dievą jam dalios prašo:
„O duoki, Dieve, šitam vaikeliui
Visokią dalią gauti:
Ir duoningąją, ir druskingąją,
Trečiąją – sveikatingąją“.
(Baltarusių; БФ c. 251).

192

Mūsų bobutė turi,
Mūsų bobutė turi
Tris keturis jaučius. [2]
Atvažiavo pas bobutę
Atvažiavo pas bobutę
Trys keturi pirkliai. [2]
„Aš turiu juodą,
Kuris suka girmas, –
Aš šito neparduosiu. [2]
Aš turiu baltą –
Visus darbus dirba –
Aš ir to neparduosiu. [2]
Aš turiu margą,
Tą, kuris vežioja baba, –
Aš ir to neparduosiu. [2]
Aš turiu stačiais ragais,
Girtus tempia per slenksčius –
Aš ir to neparduosiu“. [2]
(Baltarusių; БФ c. 254).

Tam tikrą laiką (net iki metų) naujagimio nagų nekarpydavo žirkėmis – motinos juos apkramtydavo. Plaukai pirmą kartą būdavo kerpami irgi tik kelerių metų vaikui. 1192 m. rusų metraštininkas užrašė, kad kunigaikščio sūnaus plaukai buvo kerpami ketverių metų berniuką pasodinus ant žirgo į balną.

Vaikų folkloras. Pagal kūrėjus skirstoma: 1) vaikams skirta suaugusiųjų kūryba (lopšinės – *kolybelnyje, kolychanki*, žaidinimai – *poteški, pestuški*) bei vaikų perimti suaugusiųjų jau nebenaudojami kūriniai (kalendorinių švenčių dainelės, nesudėtingos magiškos formulės); 2) pačių vaikų kūryba (erzinimai, žaidimai).

Suaugusiųjų atliekamos dainelės

Lopšinėse gana stiprus improvizacinis pradas, tačiau esama stabilių įvaizdžių: kreipiamasi į katele, gaidelį ir prašoma nežadinti vaikelio, jį pasupti; katinėlio lopšelis ir patalėlis lyginami su daug gražesniais kūdikio lopšeliu ir patalėliu. Kūdikiu linkima sveikatos, greitai augti, dainuojama apie labai gerą kūdikio ateitį.

193

Liuli, liuli, ėjo katinas gatve,
Nušalo kojeles,
Atėjo pas bobutę:
„Bobute, bobute,
Pašildyk man kojeles“.
„Katinėli, pas mus, pas mus,
Pilki, kvaily, pas mus, pas mus,
Ateiki nakvoti,
Man vaikelio pasupti.
Aš tau užmokėsiu –
Duosiu pieno puodynę,
Duosiu pieno puodynę
Ir pyrago lustelį“.
Baju, baju, baju,
Negulki prie krašto,
Gulki prie sienos
Baltam paralėly.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 709).

194

Katinėlio, katino
Lopšelis auksinis,
O mūsų Genios –
Sidabrinis.
Genia augs didelis,

Vaikščios paauksuotas,
Vaikščios paauksuotas,
Margai apsilvilkęs.
Genia išsimiegos,
Pasilepins,
Eis į sodelį –
Pasivaikščios,
Rausvą obuolį nuskins –
Pasilinksmins.

(Rusų; Власова, Жекулина с. 93).

195

Baju, baju, bainki –
Atbėgo zuikelis.
Palindo zuikis po liepa
Ir surado sau smuiką.
Reikia zuikį pagauti,
Smuikelį atimti –
Mūsų Vania miegos.

(Rusų; Сорокин с. 39, 21).

196

Baju bajuški, baju,
Negulki prie krašto:
Ateis pilkas vilkelis,
Pagriebs už šonelio
Ir ištempis už dirželio,
Nuneš į miškelį,
Po avietės krūmeliu.
Tenai meškos mauroja,
Vilkai staugia.
Tu miegok: tave miegas saugo.

(Rusų; Власова, Жекулина с. 88).

Gana daug dainelių, kurių turinys suderintas su motinų veiksmais (kūdikis prausiamas, šukuojamas) ar pačių kūdikių judesiais (pvz., kūdikis pasitempia, rąžosi). Linkima, kad nuo kūdikio nuslinktų visas sunkumas, kad jis augtų į ilgumą ir į storumą, kad mergaitės kasa net kulnus siektų.

197

Nuo antino vanduo,
 Nuo anties vanduo,
 Nuo mūsų Olenkos
 Visas blogumas!
 Vandeniš žemyn,
 O Olenka aukštyn –
 Auk didelė!
 Nuo antino vanduo,
 Nuo anties vanduo,
 O nuo Olenkos
 Visas sunkumas!
 Vandeniš nuo suolo,
 O Olenka ant suolo.
 Vandeniš žemyn,
 O Olenka aukštyn!

(Rusų; *prausiant kūdikį*; Науменко, Якунина 11).

198

Pasitempia, pasitempia,
 Išilgai į ilgumą,
 Skersai į storumą.
 Katinui rąžymasis,
 O vaikeliumi augimas.

(Rusų; *kai kūdikis pabunda ir rąžosi*;
 Науменко, Якунина 12).

199

Auk, kasa, iki juostos,
 Nei plaukelio neišmesk.
 Auk, kasa, iki kulnų –
 Jaunikai skubina.
 Kasa iš šaknų,
 Jaunikis iš miesto.
 Kasa kaip kirvakotis,
 Jaunikis kaip bato aulas!

(Rusų; *pinant kasą*; Науменко, Якунина 16).

Žaidinimai skirti kūdikiui lavinti. Šios dainelės lydi savitą gimnastiką. Kūdikis pratinamas nebijoti kratymo, mėtymo, kutenimo.

200

Skrido žąsys,
Skrido gulbės,
Ant galvos tūpė,
Dainelės dainavo.
Purpt nuskrido!

(Rusų; *vaiko rankas kilnoja aukštyn ir žemyn;*
Науменко, Якунина 18).

201

Tuški-tutuški,
Sėdo Vania ant pagalvės!
Atėjo antelės,
Nustūmė nuo pagalvės!

(Rusų; *vaiką volioja po pagalvę;*
Науменко, Якунина 19).

202

Mes jojom, mes jojom
Graikiškų riešutų –
Per kupstus, per kupstus,
Per mažus kelmelius
Ir į duobę bac!

(Rusų; *vaiką pasisodina ant kelių ir „joja“ – krato,*
paskui kelius praskiria ir vaiką nuleidžia ant žemės;
Науменко, Якунина 22).

203

Strykt, strykt, strykt,
Bėgom ant tiltelio,
Bėgom ant tiltelio,
Pametėm batelį.

(Rusų; *vaikas guli ant nugaros, kojos iškeltos;*
motina švelniai stuksi vaiko koją į koją;
Науменко, Якунина 23).

204

Mamai – sieksnis,
 Ir tėtei – sieksnis,
 Ir senelei – sieksnis,
 Ir Taniai – sieksnis.
 Visiems po sieksnį,
 O Taniai sieksnis
 Visų didžiausias.

(Rusų; *vaiko rankas tiesia į šalis jo pečių aukštyje;*
 Науменко, Якунина 27).

205

Laduški, laduški,
 „Kur buvot?“ „Pas senele“.
 „Ką valgėt?“ „Košę“.
 „Ar virėt girą?“
 „Gira saldutė,
 Senelė gerutė:
 Pirtelę kūreno,
 Vandenį nešiojo,
 Katenką prausė“.
 Šarmelis, šarmelis
 Katiai po šoneliu, po šoneliu!

(Rusų; *ploja vaiko rankų delnais ir kutena vaiką;*
 Науменко, Якунина 32).

206

Šarka, varna
 Virė košę,
 Svečius jautė,
 Ant slenksčio šokinėjo,
 Svečius vaišino.
 Ar neateis svečiai,
 Ar nesuvalgys košės?
 Šitam davė šaukštą,
 Šitam davė samtelį,
 Šitam puodelį,
 Šitam lėkštelę.

O tu, žemas kelme,
Malkas kapok,
Vandenį nešiok,
Pirtį kūrenk,
Vaikus puškenk!
Kelmas, kaladė,
Kreiva kartis,
Šaltas vanduo.
Karštas, karštas!

(Rusų; *lenkia vaiko rankos piršteliu, kutena delną*;
Науменко, Якунина 34).

207

Šarka, šarka
Virė košę,
Ant slenksčio šokavo,
Svetelius kvietė.
Svečiai į kiemą –
Košė ant stalo.
Vienam davė,
Kitam davė,
Trečiam davė,
Ketvirtam davė,
O penktam neteko:
„Štiš, tu mažasis,
Kruopų nemalei,
Vandens nenešiojai,
Malkų nescaldei,
Krosnies nepakūrei,
Košės nevirei“.
Š-š-š nuskrido,
Ant galvelės nutūpė,
Ten košę suvalgė.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 742).

Vaikų atliekamos dainelės, šūksniai

208

Vaivorykšte, lanke,
Duoki lietaus!
Mums – po šaukštą,
Meškai – po lėkštelę,
O pilkam vilkui –
Po pilną kibirą!

(Rusų; *vaikai prašo lietaus*; Науменко, Якунина 47).

209

Lietuti, lietuti, liaukis,
Aš važiuosiu į kryžkele
Dievui pasimelsti,
Kryžiui nusilenkti.
Aš pas Dievą našlaitė,
Atrakinu vartus
Rakteliu, spynele,
Šilko skarele.

(Rusų; *kai keletą dienų lyja, vaikai prašo liautis*;
Науменко, Якунина 49).

210

Saulele, lietuti,
Išėik iš už marių!
Tavo vaikai pievoje
Lenkia beržą lanku,
Garbina aušrą,
Tavęs laukia!

(Rusų; *lietingą dieną vaikai šaukia saulelę*;
Науменко, Якунина 50).

211

Vanage, vanage, ratu!
Tavo vaikai prie miško,
Vištos lauke vaikšto,

O gaidys kieme.

Tavo lizdas dega!

(Rusų; *vaikai šūkauja, pamatę vanagą skrendant;*

Власова, Жекулина с. 129).

212

Šalti, šalti,

Nešaldyk avižų,

O šaldyk klevą ir ažuolą,

Ir vilko dantį.

(Rusų; *panašiai šaltį šūkauja suaugusieji,*

pradėdami sėją; Науменко, Якунина 55).

213

Dievo karvute,

Koks bus oras?

Jeigu saulė, lėk,

O jei lietus, tupėk!

(Rusų; Науменко, Якунина 58).

214

Pele, pele,

Šmižinėle,

Štai tai ropės dantį,

O man duok kaulinį!

(Rusų; *iškritusį pieninį dantį meta ant krosnies;*

Науменко, Якунина 65).

215

Toch toch tororoch

Užderėkit, žirniai!

Kiekvienam lauke

Po du šimtus pūdų,

Ant kiekvieno stiebo

Visiems po maišelį!

(Rusų; *vaikai dainuoja, kai sodinamos daržovės;*

Науменко, Якунина 67).

216

Pele, pele, išliek vandenį

Po karšta kalade –

Rupūžytei atsigerti,

Vilkui paspringti!

(Rusų; *šokinėja ant vienos kojos, pakreipę galvą ir stengiasi iškratyti į ausį patekusį vandenį;*

Науменко, Якунина 71).

Vaikų kuriami erziniai padeda jiems susipažinti su bendravimo taisyklėmis, įvertinti savo vieniečių bei suaugusiųjų reakciją. Vaikų žaidimai lavina ištvermę, susitvardymą (pvz., reikia nesijuokti, tylėti), fizines galias.

Vaikai gana anksti mokomi darbo įgūdžių. Berniukai padeda vyresniam piemeniui ganyti, ketverių ar penkerių metų mergaitės suverpia savo pirmąjį siūlą. Tas siūlas sudeginamas; mergaitė išgeria į vandenį supiltus pelenus arba įkvepia deginamo siūlo dūmų.

Brandos amžiaus sulaukusioms mergaitėms siuvamas raudonas sarafanas. Mergaitė vaikšto suolu, o motina – šalia suolo ir prašo, kad mergaitė šoktų į sarafaną. Mergaitė sako šoksianti, jei norėsianti. Pagaliau ji aprengiama sarafanu.

VESTUVIŲ FOLKLORAS

Bendro visų slavų vestuvių scenarijaus nėra. Archajiškiausias ir sudėtingiausias vestuvių apeigas išlaikė rytų slavai. Ypač archajiškų elementų esama Rusijos šiaurės, baltarusių ir ukrainiečių Polesės regiono vestuvėse. Net vienos tautos ir net tame pačiame regione vestuvių apeigos gali tęstis kelias dienas, bet vedybos gali būti ir visai be apeigų.

Rusai (tarp jų ir Lietuvos rusai sentikiai) iki XX a. praktikavo *vogtines* vestuves (*svadba vkradku / uvodom*). Jose nėra ne tik piršlybų, mergvakario, bet ir viešos jungtvių ceremonijos. Vaikinas iš anksto susitaria su mergina, kad per šventę jis pakvies ją pasivažinėti ir nusiveš. Mergina ateina į miestelį, pasiėmusi būtiniausių daiktų ryšulėlį. Taip merginos vogimas tik imituojamas; pateikėjai pabrėžia, kad be merginų sutikimo jų nevogdavo. Dažnai apie susitarimą vogti žinojo ne tik nuotaka, bet ir jos seserys ar broliai. Vis dėlto broliai privalėjo vyti bėglius. Kad nepavytų, jaunikis turėjo pasirūpinti eikliais žirgais. Jaunieji tuoj pat užvažiuodavo pas šventiką ir prašydavo

juos sutuokti. Po jungtųjų jaunasis parsiveždavo nuotaką namo. Po kiek laiko jaunavedžiai vykdavo pas žmonos tėvus taikytis. Jeigu tėvai vedyboms neprieštaravo, taikymasis būdavo simbolinis; tėvai atiduodavo dukteriai jos kraitį ir pasogą. Tačiau būta ir tikro vogimo tėvams ir kitiems artimiesiems nežinant, kai tėvai manė, kad jaunikis netinkamas. Tokiais atvejais susitakymas būdavo atidedamas keleriems metams – iki vaikų gimimo. Serbijoje net XIX a. pradžioje nuotakas iš tikrųjų vogdavo be jų sutikimo; valdžia net ėmėsi priemonių, kad tas paprotys būtų atmetas.

Aišku, vogtinėse vestuvėse nebuvo progų dainuoti ar verkauti, nes nebuvo kitų vestuvių dalyvių (piršlio, svočios, pamergių), net žiūrovų. Tačiau tuose pačiuose regionuose buvo atliekamos ir ilgos vestuvių apeigos. Antai daugelis Lietuvos rusų sentikių moterų dar prisimena giminių ir net savo vogtines vestuves, tačiau čia pat pasakoja apie vestuvių apeigas, dainuoja vestuvines dainas.

Merginos vogimas minimas visų slavų vestuvinėse dainose. Tyrinėtojai mano, kad tai senovinių vogtinių vestuvių atgarsiai. Ukrainiečių dainoje mergina įspėjama neiti semti vandens anksti rytą, nes jos tykšas raitas kazokas. Serbų dainoje *junakas* sako pavogsiąs merginą, o toji atsako turinti devynis brolius ir tiek pat pusbrolių. Jie pabalnosią greitus žirgus, paimsią aštrius kardus ir ją atimsią. Kitoje serbų dainoje vaikinai ištraukia merginą iš ratelio ir raitas parsineša namo. Bulgarų dainoje, kuri dainuojama einant rateliu, sakoma, kad jaunuolis norėjo pavogti merginą ir uždegė jos namus. Kai mergina išbėgo ugnies gesinti, jaunuolis ją pagriebė, bet mergina ištrūko ir iš jo pasijuokė. Lenkų vestuvinėje dainoje vaikinai susitaria su mergina, kad ją pavogs. Kai giminės pagauna bėglius, mergina prašo atimti iš vaikinų auksą, bet jo nežudyti, tačiau giminės nepasigaili.

Vogtinių vestuvių atgarsiais gali būti laikomos apeigų ar dainų detalės. Į nuotakos namus atvykęs jaunikio pulkas dainose vadinamas *kariauna*, *užpuolikais*, o mergina – *belaisve*. Pavyzdžiui, vienoje rusų dainoje sakoma, kad tėvo namus užpulsią plėšikai, merginą paimsią nelaisvėn ir išvešią į svetimą šalį, o kitoje dainoje mergina prašo, kad tėvas neleistų *karo* į kiemą. Tėvas neklauso dukters: jis leisias *karą* į kiemą ir ją atiduosiąs nelaisvėn. Ukrainiečių ir baltarusių dainose svotų atvykimas lyginamas su totorių ar lietuvių antpuoliu. Baltarusių dainoje sakoma, kad bajorai vartus apsupo, nori uošvio dvarą užkariauti ir jo dukterį paimti. Serbų dainose svotai grasina jėga paimsią merginą.

Visų slavų vestuvėse iki XIX a. buvo paprotys simboliškai šauti į jaunojo pulko pusę arba šaudyti vykstant pas nuotaką. Vakarų Ukrainoje po piršlybų nuotakos brolis paleisdavo į svotus strėlę iš medinio lanko, o Rusijos

šiaurėje į jaunojo pulką tuščiais šoviniais šaudavo tėvas arba iš namų langų šaudydavo kiti jaunosios artimieji. Bulgarai jaunojo pulką pasitinka daina: *šovè junakas strèle su baltomis plunksnomis ir nušovè merginą*. Baltarusių dainoje svotai žada *paleisti strèlę, pramušti ja mūro sieną ir paimti jauną merginą*. Ukrainoje ir Baltarusijoje buvo paprotys grumtis su jaunikio pulku prie vartų. Šiaurės Baltarusijoje raitas jaunikis turėjo peršokti per uždegtus šiaudus, o nuotakos pulkas dar mėtė degančius šiaudus po žirgu ir trukdė įjoti pro vartus. Grobimas, kariaunos antpuolis XIX–XX a. jau suvokiami ne tiesiogine, o perkeltine prasme. Jaunikio ir nuotakos pulkų priešiškus, pastangos uždaryti vartus ir neįleisti atvykėlių tapo vestuvių ritualo vaidybinio elementu. Vėliau šaudymas liko tik dainose.

Visų slavų vestuvėse buvo paprotys slėpti nuotaką, neduoti jos jaunikio pulkui. Dainose sakoma, kad vietoj nuotakos jaunikiui siūlomi žirgas, kardas, skrynja su brangiais daiktais, bet šis atsisako tai priimti; galų gale išvedama nuotaka – jaunikis ją priima.

XIX a. Čekijoje du kartus metuose būdavo rengiami vadinamieji *nuotakų turgūs*. Vienplaukės su *barvinko* [šliaužiančiosios žiemos] vainikėliais ant galvų nuotakos stovėdavo eilėje. Vaikinas prieidavo prie patikusios merginos ir pasiūlydavo tekėti. Jeigu mergina sutikdavo ir paduodavo jam ranką, vaikinas eidavo pas jos tėvus derėtis dėl išpirkos.

Slavų vestuvių apeigose nuotaka simboliškai *perkama*. Dainose piršliai ir jaunikio pulkas vadinami pirkliais, kurie dera telyčią ar karvę. Bulgarų vestuvinėje dainoje sesuo prašo brolio paslėpti ją tarp nesuskaičiuojamos galvijų bandos ar plačiame javų lauke, bet brolis sako *parduosiąs* seserį svotams. Minėtos baltarusių dainos variantuose dvarą apsupa ne tik kariauna, bet ir bajorai, kurie derasi ir nori pirkti merginą. Rusų piršlybų dainoje sakoma, kad atskubėjęs svotas pasikvietė tėvus į prieangį ir ėmė siūlyti už dukterį daug sidabro ir perlų, miestus su priemiesčiais, kaimus su apylinkėmis, tėvui siūlė pūkinę kepurę, motinai – kiaunės kailinius. Tėvai nesutiko. Piršlys jiems pažadėjo midaus statinę, keturiasdešimt kibirų alaus ir šešiasdešimt kibirų degtinės – tėvai sutiko ir dukters valią pakeitė į amžiną nevalią.

Nuo XVIII a. iki XX a. aprašytų vestuvių apeigų svarbiausi elementai (piršlybos, sutartuvės, jaunikio sutiktuvės nuotakos namuose, jaunųjų palaidėjimas į jungtuves ir jų sutikimas, jaunųjų sutikimas vyro šalyje) buvo atliekami skirtinguose slavų kraštuose. Vestuvinių dainų, verkavimų ar tradicinių kalbų (*racejų*) turinys bei meniniai jų vaizdai senovėje buvo suderinti su atitinkamais tradiciniais veiksmais: neretai galima atpažinti, kada tam

tikra daina turėtų būti dainuojama. Vis dėlto XIX–XX a. pateikėjai panašaus turinio dainas ar net tos pačios dainos variantus neretai sieja su skirtingais apeigos tarpsniais.

Rusų vaikinai, rinkdamiesi tinkamą nuotaką, lankydavo merginas prieš piršlybas. Šis lankymas vadinamas *smotriny* [apžiūromis]. Apžiūrų metu pas merginą ateidavo draugės, buvo dainuojamos dainos. Šiose dainose dažni vaikino ir merginos susitikimo prie vandens vaizdai. Mergina eina semti vandens ir prie upės / šulinio sutinka vaikiną. Ukrainiečių dainose vaikinai prašo merginą paduoti jam ranką per upę. Kita populiari tema – mergina prašo pervedti per mišką, nes tamsi naktis, lakštingalos nečiulba. Tėvai, brolis atsisako arba mergina atsisako savo artimųjų paslaugų, o jaunuolis ją perveda. Dainose vaikinai meta sniego gniūžtę į langą, pataiko į merginą. Pietų slavų dainose figūruoja obuolio mėtymas. Obuolį meta mergina: kas obuolį pagaus, tam ji teks. Obuolį ir *aivą* į savo išrinktąją meta ir jaunuolis: tai reiškia pasiūlymą už jo tekėti. Beje, sniego gniūžtės mėtymas į langą yra ir lietuvių vestuvinėje dainoje „Oi žalia, žalia, žalia giružė“. Vienoje lietuvių sakmėje sakoma, kad vestuvinininkai mėtėsi sniego gniūžtėmis (sakmės kontekste tai veikiau ritualinis veiksmas, ne išdaigos).

XIX a. piršlybos (*svatovstvo, prosvatanje*) dar buvo būtinos. Piršlybų metu veikliausias asmuo – piršlys. Įeidamas į trobą, jis pasako esąs pirklys, norįs pirkti avelę ar telyčią, nes turįs aviną ar jaučiuką. Tai tradicinė formulė: tėvams aišku, ko svečiai atvyko. Kai kur piršlys sako ilgas kalbas, kuriomis giria jaunikį, išaukština būsimą nuotaką. XIX a. Rusijos šiaurėje mergina pasitikdavo piršlius rauda, kurioje vaizduojamas tamsaus debesies slinkimas. Kai debesis slenka per kalnus, šie skyla pusiau; kai slenka per jūrą, vanduo su smėliu drumsčiasi, pievoje gėlės vysta. Viso kaimo žmonės susirinkdavę pasiklausyti piršlio kalbos ir peršamos merginos raudos. Tuo pat metu vykdavo dalykiškas piršlio pokalbis su tėvais – derybos dėl dalies ir kraičio (jeigu tėvai sutikdavo derėtis). Kai kur (pvz., Sibire) būsima nuotaka piršlybų ceremonijoje nedalyvaudavo. Ukrainoje *svotai* (piršlys ir jaunikis) apsimesdavo esą medžiotojai, iešką kiaunės. Būsimas jaunikis su draugu likdavo priemenėje, surasdavo išsiųstą iš trobos merginą ir ją atsivesdavo į trobą. Jaunikis klausdavo, ar mergina sutinkanti už jo tekėti. Kaip sutikimo tekėti ženklą mergina užrišdavo per piršlio petį rankšluostį, o jaunikiumi už diržo užkišdavo siuvinėtą nosinę. Jei merginai jaunikis nepatikdavo, *svotams* ji dovanodavo / įdėdavo į roges moliūgą. Gavę merginos sutikimą, svotai padėdavo ant stalo atsivežtą duoną, o namų šeimininkai padėdavo savo duonos.

Pasitinkant piršlius, buvo sakomi ar dainuojami kūriniai, kuriuose piršlys giriamas arba pajuokiamas, aukštinami būsimi nuotaka ir jaunikis, merginos vardu prašoma, kad tėvai išrinktų tinkamą jaunikį. Vėlesniais laikais piršlybos tapo *svoťu* (piršlio ir būsimo jaunikio) derybomis su nuotakos tėvais, todėl kaimo bendruomenės nariai jose nedalyvaudavo ir dainų nedainuodavo. Piršlybų dainos ir net piršliui skiriamos kalbos pritapo prie kitų vestuvių apeigos tarpsnių. Pavyzdžiui, piršlybų metu buvo sakoma tokia kalba (originalo tekstas rimuotas: *porog – sokolok* ir kt.):

217

Piršlys eina per slenkstį
 kaip šviesus sakalėlis,
 piršlys eina po rūmų balkiu
 kaip po alyvų krūmu.
 Piršlys eina iš po rūmų balkio
 kaip iš po alyvų krūmo,
 atsigręžia atgal –
 ar nėra ant priekrosnio vaikų,
 ar nekaro snargliai iki kulnų.
 Piršlys atsistoja tinkamoj vietoj,
 kur Dievas liepė.

(Rusų; Потанина 5).

218

Liūdnas, liūdnas žvirbleli,
 Vėlai vakare tu skraidžioji,
 Po pastogę puldinėji,
 Lengvą kartelę siūbuoji,
 Smulkius pelus lasioji,
 Mielam akeles užkreti.
 Mielasai mano, kilimas virš tavęs,
 Virš tavo galvos neramios.
 Rūpestingasis žvirbleli,
 Tu aukštai rūmuose tupi,
 Tu toli auštant girdi,
 Kaip gulbelę gulbinas šaukia:
 „Skriskim, skriskim, gulbele, su mumis,
 Su mumis, su baltomis gulbėmis,

Pas mus ežerai giliausi,
 Pas mus nendrynai aukščiausi,
 Pas mus vanduo šaltinėlio,
 Pas mus žolelė švelniausia“.
 Aš aukštai rūmuose sėdžiu,
 Aš toli auštant girdžiu,
 Kaip Vania Variušką šaukia:
 „Eime, Varvaruška, su mumis,
 Su mumis, su jaunais vaikiniais,
 Su tais Dono kazokais.
 Pas mus sodybos aukščiausios,
 Pas mus stalai ažuoliniai,
 Pas mus staltiesės šilkinės,
 Pas mus vyno pripilstyta“.

(Rusų: *piršlybų*; Листопадов т. 4, 66).

Kadangi slavų ir baltų kraštuose įvairūs sandėriai ir sutartys, tarp jų ir sėkmingos piršlybos, sutvirtinamos ritualiniu užgėrimu, vienas vestuvių ritualo tarpsnis vadinamas *sutartuvėmis* ar *pragėromis* (*sgovor, zaručany, zapojiny, propojiny*), o dainose vaizduojamas nuotakos pragėrimas. Klausama, ko beržas ne žalias / ne kuplus. Pirkliai važiuoja, ant beržo šaknų ugnį kūrena. Ko mergina nelinksma? Svotai važiuoja, motinai degtinę veža. Nuotaka prašo tėvų, kad jie negertų piršlių vyno ir jos nepragertų. Tegu motina negeria, tegu pila į kertę: svotai iš balos vandens sėmė, su degtine sumaišė. Dainose, kurios pritapo prie *sutartuvių* / *pragėrų*, aptinkama ir archajiškesnių vedybų atspindžių. Jose dažni gulbę / putpelę medžiojančių šaulių, varnelę gaudančio sakalo, elnio-jaunikio vaizdai. Putpelė tegu netūpia į ažuolą, nes po ažuolyną šauliai vaikšto. Tegu mergaitė nevaikšto po turgų – tenai pirkliai vaikšto, ją derėti nori. Serbų dainose figūruoja merginos marškinių vogimas.

Rusų sutartuvių (*propojiny, rukobitiye*) dainose svarbūs rankų sukirtimo / sumušimo vaizdai: tėvas prašomas nemušti rankų, negerti vyno, atidėti vestuves. Jau ne laikas: jau sumuštos rankos, dėl kraičio susitarta. Sode kriaušė įsisiūbavo, prieš obelį stovėdama, žalius lapus mesdama, o Alionuška verkia, prieš tėvą stovėdama, ašaras liudama, nes rankos tvirtai sumuštos. Tėvas sielojasi, kad pragėrė dukterį už saldų midutį ir nežino, kur dabar jo duktė: ar miške uogauja, ar žmonėse martauja. Dainose dažnas sode išmindytos žolės vaizdas. Išaugo lauke berželis, priskrido paukštelis ir čiulbėjo, jog šią vasarą lauke žolės nėra, balose vandens nėra, o Anuškos tėvo širdyje gailėsčio

nėra, nes dukterį atiduoda svetimiems žmonėms. Motina mažą supo ir žadėjo neduoti nei už kunigaikščio, nei už bajoro, nei už kazoko, o dabar atiduoda į svetimą šalį, pas svetimą anytą. Kai žiemą motina eis į Dunojų skalbti, nušals kojas, tada ir dukterį prisimins, kuri ją pavaduotų. Kipariso medyje lakštutės lizdas. Sakalai kalbėjo, kad išdraskys lakštutės lizdelį, paims vieną paukštelį. Vienas sakalas žada skristi ir išardyti lizdą. Jaunuolis kalbėjo eisiąs į rūmus ir išvesiąs merginą.

Rusų dainose vaikas lošia su mergina šachmatais ir pralošia savo aukso žiedą, o mergina pralošia galvos puošmeną – *devja krasota*. Arba sakoma, kad mergina sėdi už užuolaidos, o vaikas ima ją už rankos, jiedu sumuša rankas (*ruku o ruku udarili*) – vaikas sulaužo merginos aukso žiedą. Mergina susirūpinusi, ką pasakys tėvui ir motinai. Sako pameluosianti, kad rakinusi skrynias, ėmusi audeklus ir siuvusi jaunuoliui drabužį. Populiarus išbarstytų perlų karolių rinkimo dviese vaizdas. Mergina išbarsto vėrinį po visus rūmus, jo nesurenka nei tėvas ar motina, nei broliai ar seserys. Perlus surinks tik šaunus jaunuolis (*udaloj dobryj molodec*) su jauna gražia mergele. Jaunikiui skiriamoje dainoje klausiama, kodėl vaikas nevedęs. Atsakoma, kad dar apynys aplink stiebą neapsivijo, avižos neužderėjo, mergina dar neužaugo. Vėliau atsakoma, kad jau apynys apsvijo, avižos užderėjo, mergina užaugo.

Tai gali būti greitai įvyksiančių ar jau įvykusių jaunų žmonių intymių santykių simboliai. Ukrainoje per *sutartuves* (*zaručiny*) sakoma kalba apie kiaunės medžiojimą, piršliui rišamas rankšluostis. Po sutartuvių jaunikis atvirai lankė nuotaką ir nakvodavo (pati motina abiem klodavo patalą). Kai kurie tyrinėtojai teigia, kad senų senovėje sutartuvės / pragėros / sužieduotuvės įteisindavo vedybas; o jungtuvės bažnyčioje įsiterpė į apeigą vėliau.

Sutartuvių dainose nuotaka giriama: jos skruostai be dažų raudoni, antakiai be surmos juodi, ji eina kaip pova, o kalba kaip gulbė ar pilkoji antis. Klausiama, kas gulbę išbaltino. Paukščiai jūrų putas rinko ir gulbę išbaltino. Kas nuotaką parėdė? Jos sesuo iš klėties į kamara vaikščiojo, parėdus nešiojo ir ją parėdė.

Dainuojama, jog motina siuntė dukterį į mišką išsirinkti iš uogų vieną uogelę, iš putinų – putinėlį, iš aviečių – avietėlę. Antroje tos pačios dainos dalyje perkeltinės prasmės vaizdai iššifruojami: motina siuntė dukterį į rūmus bajorų žiūrėti, liepė iš kunigaikščių rinktis kunigaikštį, iš bajorų – bajorą, puikų vaikina.

Sutartuvių dainose duktė prašo tėvus kraičio ir dalies. Prašo, kad tėvas parduotų sodą, pirkėtų drabužius jos vestuvėms. Mergina rūpinasi, kad daug

reikės dovanų. Kartais dainuojamos ir humoristinės dainos: sakė, kad jaunikio namuose septynios karvės, o pasirodė, kad septyni dieveriai; sakė, kad septynios telyčios, o pasirodė, kad septynios marčios.

219

Šeštadienio naktį į sekmadienį jaunoji sapną sapnavo,
Niekam sapno nepasakojo, savo motulei atskleidė:
„Oi, motule tikroji, kokį aš sapną sapnavau:
Balandžių priskrido, už stalų sutūpė,
Už stalų sutūpė, juodą šilką patiesė,
Juodą šilką patiesė, auksą pabėrė“.
„Oi, jaunas vaikeli, jaunas dar tavo protas,
Jaunas dar tavo protas, sapno neišaiškina.
Balandžiai – tavo svotai, juodas šilkas – tai kasos,
Juodas šilkas – tai kasos, auksas – tai tavo ašaros“.
(Baltarusių; БФ с. 285)

220

Iš šeštadienio į sekmadienį
Anuška sapną sapnavo.
Ji anksti atsikėlė
Ir niekam nepasakojo,
Tiktai motulei pasakė:
„Auksą išbarstė,
Pilnas kiemas balandžių,
Balti lino pluoštai patiesti“.
„Dukrele, vaikeli mano,
Kodėl savo sapno nesupratai?
Auksas – tai tavo ašaros,
Balandžiai – tai tavo piršliai,
Balti lino pluoštai – tavo dovanos,
Juodas šilkas – tavosios kasos.
(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 59).

221

Drėgname šile eglelė,
Po eglele – žolelė.
Žolele varnelė ėjo,

Paskui varną – sakalėlis.
 Sakalėlis varną pagavo
 Už jos dešinio sparno,
 Už plunksnos melsvai juodos.
 Varna ašarom apsipylė,
 Sakalėlio maldavo:
 „Leisk, sakale, pavaikščioti,
 Drėgname šile paskrajoti“.
 „Aš tada tave leisiu –
 Pirma plunksnas išpešiu,
 Karštą kraują praliesiu“.
 (Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 66).

222

Pražydo žibuoklės, pražydo,
 Visą akmenų kalną padengė.
 Marisenka jas skynė nuo žemės,
 O paskui ją brolelis arčiausiai.
 „Nevaiškščiok, broleli, iš paskos,
 Neturiu kalbelės su tavim.
 Paskui mane, motule, paskui mane,
 Aš turiu kalbelę su tavim“.
 Oi, pražydo žibuoklės, pražydo,
 Visą akmenų kalną padengė.
 Marysenka jas skynė nuo žemės,
 O paskui ją Ivaseika arčiausiai.
 „Nevaiškščiok, Ivaseika, paskui mane,
 Nes tu turi geresnę už mane“.
 „Apjojau aš Krokuvą, visus kaimus –
 Neradau aš geresnės už tave“.
 (Vakarų Ukraina; Kolberg t. 35 str. 58).

223

Jei aš, jauna, žinočiau
 Savo karčiaja dalią,
 Aš siųsčiau savo tėvelį
 Į lobą putino“. [2]
 Vėjas nepučia,

Saulelė nešildo,
Putinas nesirpsta. [2]
„Jei aš, jauna, žinočiau
Savo karčiąją dalią,
Aš siųsčiau savo motulę
Į lobą putino“. [2]
Vėjas nepučia,
Saulelė nešildo,
Putinas nesirpsta. [2]
„Jei aš, jauna, žinočiau
Savo karčiąją dalią,
Aš siųsčiau savo mieląjį
Į lobą putino“. [2]
Vėjas papūtė,
Saulė pašildė –
Putinas prisirpo. [2]
(Baltarusių; Шейн т. 1 ч. 2 с. 15).

224

Oi, šaudė jaunuoliai,
Oi, šaudė jaunuoliai –
O kas taikliau taikosi,
O kas taikliau taikosi,
Tam ir teks mergaitė,
Tam ir teks mergaitė.
Motinos padėjėja,
Motinos padėjėja –
Visi rūmai iššluoti,
Visi rūmai iššluoti,
Tėvui vandens atnešta,
Tėvui vandens atnešta,
Brolio plaukai sušukuoti,
Brolio plaukai sušukuoti,
Sesers kasos supintos,
Sesers kasos supintos.
(Serbų; Караджич с. 23)

225

Elnelis skabo kmynus pakalnėj,
 Jis ne tiek ganos, kiek žolę trypia.
 Šuoliuoja Ranko, jis veja žvėrį,
 O brolis Vesa laukia kelyje,
 O brolis Mila prie namų laukia,
 Ela sesutė pro langą žiūri,
 Pro langą žiūri, tyliai pasako:
 „Mušk, broli Ranko, neatsitrauki,
 Šerk, broli Vesa, nepražiopsoki.
 Tai ne žvėris, tankumyne užaugęs,
 O tas, kur augo pas savo mamą,
 Pas savo mamą, pas mielus brolius,
 Pas mielus brolius, pas giminėles“.
 (Serbų; Караджич с. 26).

226

Atjojo svotai į kiemą,
 Paleido strėlę į langą:
 „Strėle mano, strėle,
 Ko tu atėjai?
 Ar tu midaus, ar degtinės,
 Ar gražios merginos?“
 „Nė midaus, nė degtinės,
 Bet gražios merginos:
 Į svetimą šalį atiduoti,
 Kad svetimai motulei įtiktų,
 Nuo aušros lig aušros dirbtų“.
 Tamsu ant kiemo, tamsu,
 Ganulkos motulė sielojasi:
 Ketino dukrelę į dalia,
 O dabar atiduoda nevalion.
 (Baltarusių; БФ с. 284).

227

„Oi, sakalai, sakalai,
 Oi, sakalai skrajūnai,
 Kur jūs, sakalai, skraidėte?“

„Oi mes, sakalai, skraidėme,
 Mes nuo jūros prie jūros,
 Jau nuo mėlynos į mėlyną“.
 „Oi ką jūs, sakalai, jautėte?“
 „Jau mes jautėme, jautėme
 Gulbę baltą užuteky,
 Antį pilką prie kranto“.
 „Kodėl jūs kartu neėmėt?“
 „Jau mes ėmėm kartu, neėmėm,
 Sparnų visas plunksnas nupešėm,
 Raudoną kraują į jūrą paleidom“.
 „Oi, jūs bajorai, bajorai,
 Jauno kunigaikščio bajorai,
 Tai Ivano Vasiljevičiaus,
 Kur jūs, bajorai, važinėjot?“
 „Tai mes iš miesto į miestą,
 Ir mes iš valsčiaus į valsčių,
 Ir mes iš rūmų į rūmus“.
 „O jūs ką jautėte, matėte?“
 „Jau mes jautėme, matėme
 Gražią merginą aukštuos rūmuos“.
 „Tai kodėl jūs kartu neėmėt?“
 „Tai mes ją paėmėm, jos neėmėm
 Ir gražiąją merginą supykdėme,
 Marją Ivanovą“.

(Rusų; Савушкина 111)

228

Mieloji tu mano drauge,
 Kai prie mūsų prieangio,
 Prieangio dengtojo,
 Prie stulpų išpjaustytų,
 Prie žiedų paauksuotų
 Atšuoliavo puikūs žirgai,
 Žirgai puikūs pakaustyti,
 Skambalai po lankais pririšti,
 Jie drąsiai prisiartino,
 Jie skambiai privažiavo,

Į mūsų namelius įėjo,
Mano širdelę sužeidė,
Šviesias akeles užtemdė.

(Rusų; *nuotakos verkavimas*; Савушкина 119).

229

Tu gimdytojau, mano tėve,
Pagailėki manęs, labai prašau.
Tu manęs nepagailėjai, tėveli,
Tu jau padavei ranką dešinę,
Mano galvą neramią pardavei
Į svetimą ir tolimą šalį
Tam svetimam tolimajam,
Žmogui nepažįstamam.
Aš jo vardą žinojau,
Su juo žodžius kalbėjau,
Jam ranką padaviau,
Bet apie protą neklausiau.
Jau tu, gimdytojau tėveli,
Ko manęs išsigandai?
Ar aš daug duonos suvalgiau?
Ar pas jus parėdus sunešiojau?
Ar aš darbelių nedarbau?

(Rusų; *nuotakos verkavimo fragmentas*; Савушкина 24).

230

Tu mano žaliasis vynuogienojau,
Oi, liali liali, vynuogienojau,
Negaliu atsižiūrėti į žaliajį.
Aš dieną po tavim prastovėjau,
Oi, liali liali, vynuogienojau,
Aš pavasario dienele, visą dieną
Ir rudens naktele lig švieselės.
Oi liali liali, vynuogienojau.
Aš kalbas su tėveliu kalbėjau:
„Tu valdove mano, tikras tėve,
Tu neleisk, tėveli, man jaunai tekėti,
Nesigundyk, tėveli, didžiais turtais.

Ne su turtais gyventi, su žmogum,
Ne su rūmais būti, o taikoje,
Ne su dideliais žmonėmis būti, o su meile,
Ne su kambarių daugybe, o su meile.

(Rusų; Киреевский, Новая серия вып. 1, 677).

231

Vakar gėrėme už karvę,
Šiandieną – už žirgą.
Kad mūsų mieloji,
Sveikutė būtų.

(Baltarusių; Шейн т. 1 ч. 2 с. 14, 1).

232

„Tu nestok, mielas tėveli,
Nuo minkšto suoelio
Ant plytų grindų,
Neik prie ažuolo stalo,
Nedek žvakės geltono vaško
Prie švento paveikslo,
Prie Dievo motinos.
Tu nesumušk rankos į ranką,
Tu negerk žalio vyno taurės,
Nepragerk savo vaiko
Už gero jaunuolio“.

(Rusų; Потанина 219).

233

Mieste žiedai kaldinti,
Vidury Maskvos paauksuoti,
Pas Maskvos carą įvertinti.
Kam šiais žiedais susižieduoti –
Vaikinui su mergaite,
Jaunam bernui su panele,
Kuzmai su Aleksandra,
Andrejevičiui su Semionovna.

(Rusų; Потанина 220).

234

Apyny tu mano, apyny,
Apynio tu spurgeli,
Persisverk, apynėli,
Tu į mano šalelę.
Toje mano šalelėj
Didelė valia
Ir plačioji platybė.
Kaip po šitą platybę
Vaikštinėjo jaunuolis,
Vaikščiojo susikrimtęs,
Žingsniavo nuliūdęs.
Jį pamatė motulė
Iš tų rūmų aukštųjų,
Kur tėvelio dvarely,
O pamačiusi pašaukė:
„Mano mielas vaikelį,
Ko krentiesi, ko liūdnas?
Veski, veski, vaikelį,
Vaike mano tikrasis.
Paimk, paimki, vaikelį,
Tu kunigaikščio dukterį“.
„Motule tikriausia,
Toji nebus man žmona,
Tau nebus ji martelė,
Lauke darbininkė,
Namuose padėjėja,
Svečių priėmėja“.
„Paimk, paimki, vaikelį,
Kaimynų dukrelę“.
„Motule tikroji,
Ji bus man žmona,
O tau bus martelė
Ir paklusnioji,
Lauke darbininkė,
Namie padėjėja,
Svečių priėmėja“.

(Rusų; Соболевский т. 3, 281).

235

Pro tėvelio kiemelį,
 Pro močiutės rūmus
 Išsitiesęs kelelis,
 Čia geras žirgas prabėgo,
 Paskui žirgą – jaunuolis.
 Mergaitė stovi prie vartų.
 Jai pasakė jaunuolis:
 „Sulaikyk žirgą, mergele“.
 „Aš negaliu žirgo sulaikyti –
 Mano kojas žolė pančioja,
 O akis rasa suvilgė“.
 Jai pasakė jaunuolis:
 „Neapgausi, mergele,
 Ne žolė kojas pančioja,
 Ne rasa akis sudrėkino:
 Liūdesys kojas supančioja,
 Ašaros akis sudrėkino“.

(Rusų; užrašė Aleksandras Puškinas;
 Киреевский, Новая серия вып. 1, 145).

Baltarusijoje *sutartuvės* (*zaručany*) tarsi kartojamos: po penkių dienų buvo atliekama apeiga, vadinama *zmoviny arba bolšanki*. Sužadėtinė su drauge sukviesdavo merginas ir net visus kaimo žmones, atvykdavo piršlys su jaunikiu. Patiesdavo skarelę, ant jos padėdavo žiedus – jaunieji pasikeisdavo žiedais. Piršlys pasiimdavo skarelę, dovanodavo nuotakai batelius, kuriuos ši tris kartus mesdavo ant žemės, o po to dovaną priimdavo. Dainuodavo, jog nuotaka žaliuose rugiuose pagavusi paukštį. Mergina laukia svečių: prie naujų klėčių sniegas nušluotas. Mergina klausinėja tėvą, ar jis buvo turguje, ar matė jos jaunikį. Tėvas sako matęs: jaunikis pats gražiausias, jo žirgas akimis žvaigždes skaito. Nuotaka vaizduojama audžianti, raštus rašanti – dovanas ruošianti.

Daugelyje rytų slavų regionų jungtuviaų bažnyčioje išvakarėse buvo atliekama *mergvakario* (*devišnik / sidet s nevestoj, sbornaĵa subota*) apeiga.

Baltarusių mergvakario dainose dominuoja vainiko pynimas. Mergaitė prašo nupinti jai vainiką, prašo motiną paduoti vainiką, bet motina per muzikantus negirdi, per ašarėles nemato (visiškai tokia pati daina lietuviškai dainuojama Gervėčių apylinkėje). Dejuojama, kad nėra rutos mėtos, nėra iš ko vainiką pinti. Mergina prašo motiną, kad nueitų į sodą ir paskintų rūtų.

Motina sena nepaskynė. Prašo brolių, seserį, kad rūtas surinktų; tie nerenka / mergina nenori, kad jie rinktų. Rūtas surenka tik mielasis / mergina prašo, kad mielasis rūtas surinktų.

Rusų dainose jaunikis perka nuotakai dovanas. Jis sako, kad merginai pas jį būsią gerai: išeidama atsiklaus, grįžusi pasisakys. Merginai geriau pas tėvą: išeidama neatsiklausė, grįžusi nepasisakė. Kai kurių mergvakario dainų simboliai analogiškai sutartuvių dainų simboliams: jaunas erelis užtikęs gulbę su vaikais, jūroje kraują praliejęs, lauke pūkus paleidęs. Paralelizmu pagrįstoje dainoje vainiko pynimas gretinamas su lizdo vijimu – taip primename apie naujos šeimos kūrimą. Dainoje sakalas gegutės ieško, o ši lizdą veja, jai paukšteliai padeda, plunksnų sumeta. Jaunuolis ieško mergaitės. Ji vainiką pina, o draugės padeda.

236

Parėjo Marysė iš kaimo, [2]
 Sėdo prie stalo galo,
 Oi lado lado,
 Prie stalo galo.
 Atėjo pas ją
 Josios tėvelis
 Oi, lado lado,
 Josios tėvelis.
 „Maryse, širdelė,
 Parodyk veidelį“.
 Oi lado lado.
 „Dievas su tavim, nesikelsiu, [2]
 Veidelio nerodysiu,
 Oi lado lado,
 Nerodysiu.
 Nes mano veidelį
 Ašarėlės užliejo,
 Oi lado lado,
 Ašarėlės užliejo.
 Nes mano širdelę
 Liūdesys suspaudė,
 Oi lado lado,
 Liūdesys suspaudė“.

(Vakarų Ukraina; Kolberg t. 35 str. 57).

237

Oi, parideno gražioji Kasienka
 Savo vainiką per stalą
 Ir nuriedėjo ponui tėvui ant kelių,
 Oi, ant kelių, ant kelių.
 „Oi, paimk, paimk, mano pone tėve,
 Paimk jį, paimk jį“.
 „Oi, nenoriu jo, mano dukrele,
 Nei tavęs, nei tavęs“.
 [3 ir 4 strofose – *duktė kreipiasi į motiną*]
 Oi, parideno gražioji Kasienka
 Savo vainiką per stalą
 Ir nuriedėjo ponui jaunikiui
 Ant kelių, ant kelių.
 „Oi paimk, paimk, mano jauniki,
 Paimk jį, paimk jį“.
 „Oi, aš paimsiu, tu mano mieloji,
 Ir tave, ir tave“.

(Lenkų; Kolberg t. 22 str. 51).

238

„Kaip tau, mano saulele,
 Su mėnuliu išsiskirti,
 Su mėnuliu išsiskirti?“
 „Aš eisiu už miško,
 Miglele užsisklęsiu,
 Miglele užsisklęsiu,
 Lietuliu apsiliesiu
 Ir su mėnuliu išsiskirsiu“.
 „Kaip tau, mano mergaite,
 Su motule išsiskirti,
 Su motule išsiskirti?“
 „Aš užeisiu už stalo,
 Aš užeisiu už stalo,
 Kaselėmis užsidengsiu,
 Kaselėmis užsidengsiu,
 Ašaromis apsiliesiu
 Ir su motule išsiskirsiu“.

(Baltarusių; БФ с. 289).

239

Jūroje antelė maudėsi,
 Jūroje pilkoji puškenosi,
 Išėjusi ant kranto pasipurtė,
 Pasipurčiusi antelė sušuko:
 „Kaip man su jūra išsiskirti,
 Kaip man nuo stačių krantų pakilti?“
 „Ateis žiema šaltoji,
 Ateis šalčiai žiaurieji,
 Iškris sniegas gilusis,
 Nenorom su jūra išsiskirsi,
 Nenorom nuo stačių krantų pakilsi“.
 Rūmuose Fekluša prausėsi,
 Aukštuose Klimovna prausėsi,
 Karčiomis ašaromis apsiliejusi:
 „Kaip man su tėveliu išsiskirti,
 Kaip man su motule atsisveikinti?“
 „Atvyks Naumas su visu pulku,
 Atvyks Panfilovičius su visu pulku,
 Paims Feklą-širdį už dešinės rankos,
 Ves Klimovną į Dievo teismą,
 Nuo Dievo teismo savo dvaran.
 (Rusų; Львов-Прач 116).

240

Ai, Grušenkos sueiga,
 Ai, Ivanovnos sueiga.
 Ji sukvietė drauges prie stalo,
 Susodino drauges aukštai,
 Pati atsisėdo už visas aukščiau,
 Lenkė galvą už visas žemiau,
 Mąstė už visas stipriau.
 „Seselės mano, draugužės,
 Sugalvokit man, sumąstykit,
 Kaip man prieiti prie šešuro,
 Kaip man šešurą pavadinti?
 Jei vadinsiu šešuru, supykdysiu,
 O tėveliu vadinti nenoriu.

Aš sumažinsiu išdidumo,
 Išminties proto padidinsiu –
 Pavadinsiu šešurą tėveliu,
 O piktą anytą – motule.
 Nuo to aš nesublogsiu,
 Iš veido nepasikeisiu,
 Raudonumo neprarasiu,
 Baltumo nenustosiu“.
 (Rusų; Львов-Прач 119).

241

Pasikėlė melšvas balandėlis
 Ai, iš miškelio į mielos sodelį.
 Ai, nespėjo balandis sode suspuždėti –
 Ai, jau melsvą balandį šauti taiko.
 Ai, ir išbėgo graži mergaitė
 Ai, iš aukštų naujųjų rūmų,
 Ai, suriko gražioji mergaitė
 Ai, savo maloniu ir garsiu balsu:
 „Ai, jūs nemuškit ir jūs nešaudykit,
 Ai, tegu įsiveisia balandis sode“.
 Ai, aš paklausiu melsvo balandėlio:
 „Ai, kokia lemtim tu čia atėjai?“
 „Aš tokia lemtim čia atėjau –
 Ai, su mielu draugu tave radau“.
 (Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 68).

242

Man neduos liūdesys ir gėla,
 Man neduos neramumas didelis
 Jau ir vietoje pasėdėti
 Ant balto ažuolinio suolo,
 Prie išrašytojo langelio,
 Prie naujos tašytos sienos,
 Prie stiklinių pertvarėlių.
 Jau man nebūti jauna mergaite,
 Jau man nebūti jauna martele,
 O man vadintis negera ir pikta pamote.
 (Rusų; *nuotakos verkavimas*; Савушкина 136).

Skirtinguose slavų kraštuose gerokai įvairuoja jungtinių dienos apeigos ir nuotakos, ir jauniko namuose.

Vestuvių išvakarėse nuotaka su draugėmis eidavo kviesti giminių ir savo kaimo žmonių į vestuves. Jei nuotaka našlaitė, ji verkaudavo namie arba kapinėse – kviesdavo į vestuves savo mirusius tėvus.

243

Palinkęs medis putinas
 Žemai į Dunojų palinko,
 Lapeliais vandenį siekė.
 Žemai Marysia lenkėsi,
 Kasa žemelę šluodama,
 Ašarėlėmis prausdamasi,
 Baltu rankšluosčiu šluostydami.

(Vakarų Ukraina; *jaunoji kviečia į vestuves*;
 Kolberg t. 35 str. 56).

244

Pasiuntė Kasiunė gegutę į tėviškę, o sakalą – į dangų:
 „Ateiki, motule, nors vienai valandėlei,
 nes man labai tavęs reikia“.
 „Neateisiu, Kasiune, neateisiu, dukrele, negaliu išsiprašyti:
 Užrakintos durys kietoje žemėj – negalima atidaryti.
 Oi išleisk mane, Dievuli, nors valandėlei, į ją pažiūrėti,
 Kas mano vaiką išleidžia“ – „Išleidžia žmonės,
 artimi kaimynai“.

Ji prašo ir prašo smulkaus lietaus ant žemelės,
 Juodo debesies ant kaimo.

(Vakarų Ukraina; *kai nuotaka našlaitė*;
 Kolberg t. 35 str. 119).

Rusijos šiaurėje ilgiausiai išliko *nuotakos pirties* apeiga. Senovėje buvusi ir piršlių pirties apeiga. Ji atsispindi pačiame seniausiame rusų metraštyje *Povest vremennykh let*. Keršydama *drevlianams* už kunigaikščio Igorio nužudymą, kunigaikštienė Olga liepusi drevlianų piršliams reikalauti, kad juos pirmiausia vestų į pirtį, o pas nuotaką neštų valtyse. Drevlianai sutikę taip elgtis, nes laikę tai būtina vestuvių ritualo dalimi. Kunigaikštienės Olgos žmonės nuvedę drevlianų svotus į pirtį, o po pirties nešę valtyse ir

metę į duobę – palaidoję jų pačių prašymu. Taigi Olga žinojo, kad analogiški veiksmai atliekami ir per vestuves, ir per laidotuves.

Senovėje rusų nuotakos būdavo vedamos prie vandens. XIII a. pabaigoje Novgorodo metropolitas Kirilas tai uždraudė: *Girdžiu, kad Novgorodo žemėse nuotakas vedžioja prie vandens. Dabar neleidžiame to daryti arba tai prakeikti liepiame.*

245

Į pirtį maudyklę nuvedė
 Mano mylimas brolelis.
 Pasirūpink trimis šluotomis,
 Nušluoki tris takelius.
 Pirmuoju tuo takeliu
 Aš pati eisiu,
 Antruoju takeliu
 Eis mergystės gražumas,
 O trečiuoju takeliu
 Eis jaunos mergaitės,
 Mielosios draugės.

(Rusų; *vedant nuotaką į pirtį; Потанина 234*).

246

„Oi, jūs mergaitės balandėlės,
 Aš vakar pirtyje buvau,
 Ten palikau savo mergystės grožį.
 Oi, jūs mergaitės, balandėlės,
 Jūs nueikite į prieangį,
 Prisiartinkite tylutėliai,
 Dureles verkite siaurai“.
 Mergaitės nuėjo smarkiausiai,
 Į prieangį žengė trankiausiai,
 Duris pravėrė plačiausiai –
 Nusigando mano mergystės grožis.
 Jis žiedeliu susivyniojo,
 Į mėlyną jūrą puolė,
 Į jūrą mėlyną romėnišką,
 Į dugną jisai nupuolė,
 Skradžiai žemę prasmego.

Ten ne vieną dieną būti,
 O visam amžių pasilikti.
 O mane, jauną,
 Už nelygaus tekėti rengia,
 Jau ant mano neramios galvos,
 Ant mano prigimtos vešlios kasos.
 (Rusų; *verkauja nuotaka, parėjusi iš pirties*;
 Савушкина 132).

247

Jau tu tikrasis mano tėveli,
 Leiski naktelę pernaktoti.
 Jau, mielas tu mano tėveli,
 Man ne amžių pas jus būti,
 Vieną naktelę pernaktoti.
 Jau tu atverki vartelius –
 Jau atslenka audros debesis
 Su griausmais ir su trankiaisiais,
 Ir su žaibais blyksinčiais,
 Ir su tankiu smulkiu lietučiu.
 (Rusų; *po pirties nuotaka verkauja prie namų vartų*,
 brolis įleidžia; Савушкина 54).

Baltarusių ir rusų apeiginio kepalo (*karvojaus*) kepimo dainose išaukštinama pati apeiga. Karvojaus kepti kviečiami ne tik giminės ir kaimynai, bet ir mėnulis. Giriama ta, kuri tešlą maišė. Magišką paskirtį ir simboliką galima pastebėti dainose, kuriose krosnis urzgia, nes nori karvojaus, o karvojus nori krosnies (priminsime, kad papročiuose ir posakiuose krosnis tapatinama su moterimi, o kankorėžio formos *karvojus* gali būti siejamas su vyrišku pradū). Raginama kirsti beržą / pušį ir kišti į krosnį, kad karvojus būtų raudonas, o jaunikis – linksmas. Išaukštinamas karvojų dalijantis svotas: jis turi aukso peilį, sidabro lėkštę ir saldžios degtinės. Nuotakos karvojus kepmas tik vieną kartą: jeigu vestuvės iširo arba teka našlė, antroms vestuvėms karvojus nekepmas.

248

Svočia karvojų užmaišo,
 Šventa Skaisčioji šviečia,
 Oi, duoki Dievuli, duoki,

Kad mūsų karvojus pavyktų –
Aukščiausias nuo karštumo,
Gražiausias nuo mergelės.
Mūsų svočiulės
Kvietelių du prėsiai.
Jau vieną ji iškūlė,
Karvojumi pavertė,
Kitą pradėjo,
Bet laiko neturėjo.

(Vakarų Ukraina; *kepant karvoju;*
Kolberg t. 35 str. 61).

249

Oi nuo rūmų iki rūmų
Gyrėsi svočiulė [2]
Savo darbeliu.
Oi, darbelį nudirbo,
Gražų karvojų suko
Baltomis rankelėmis,
Plonaisiais piršteliais.

(Vakarų Ukraina; *kepant karvoju;*
Kolberg t. 35 str. 63).

250

Karvojau, mano rojau,
Karvojau, mano rojau,
Aš prie tavęs žaidžiu,
Aš prie tavęs žaidžiu,
Aš tave dabinu:
Aplinkui sūris ir sviestas,
Aplinkui sūris ir sviestas,
Vidury – dalia, laimė.

(Baltarusių; БФ с. 295).

Tuo pat metu vykdavo apeiga jaunikio namuose: vaikas ir jo pulkas rengėsi vykti pas nuotaką. Dainose jaunikis skiriasi nuo kitų vaikinų: visi sėda ant žirgų, o vienas nesėda, putinu prausiasi, kad mergaitei patiktų. Ažuolas raginamas skleisti lapus, o vaikas – ruoštis, nes atėjo vieni raštai

nuo karaliaus, kiti – nuo uošvio, o treči – nuo mergaitės. Jis karaliui parašys, uošviui pasiuntinius siųsias, o pas mergaitę pats josis. Motina pataria sūnui, kaip jis turi elgtis: tegu negeria pirmos taurės, teišpila vyną ant žirgo galvos arba teatiduoda svotui. Jaunikis prašo tėvą paruošti jį kelionėn. Jaunikis joja, bet nežino kelio, klausinėja žmones. Jis girdi sode gegutę kukuojant. Tai ne gegutė kukuoja, o mergaitė verkia.

251

Ant kalno, kalno stataus,
 Už sienos, sienos mūrinės
 Ten Vanka žirgą mokino,
 Mokydamas kalbėjo:
 „Nepadaryk gėdos, juodbėri, uošvio kieme,
 Uošvio kieme, uošvės rūmuose“.
 „Aš, žirgas, kanopa kiemą skaldysiu,
 Uodega, žirgas, dvarą nušluosiu,
 Karčiais, žirgas, visą dvarą užtiesiu,
 Akelėmis, žirgas, visą dvarą apšviesiu,
 O ausimis, žirgas, bajorus nustebinsiu“.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 58).

252

Čiulbėjo lakštingala,
 Tikrame šile tupėdama,
 Į plyną lauką žiūrėdama,
 Sielojosi Pavočka
 Pusę kelio nuvažiavęs,
 Po baltu beržu sustojęs:
 „Berželi mano baltasis,
 Vargšė mano galvelė,
 Kodėl mano žirgai neėda?
 Nei geria, nei ėda, tik žvengia?“
 Jį ramino mergaitė Takliutė:
 „Neliūdėk, nedejuok, skirtasis,
 Aš tavo žirgelius paganysiu
 Ankstyvoje rasoje – avižose,
 Vakaro žaroje – žolėje.
 Tykiame Dunojuj pagirdysiu,

Į naują stonele įvesiu,
 Abrako, šieno paduosiu“.
 (Baltarusių; *kai jaunojo pulkas vyksta pas jaunąją*;
 Шейн т. 1 ч. 2 с. 62).

253

Iš už kalno aušrelė aušta:
 „Ar toli, Ivanai, susiruošei?“
 „Pas žmones, broleli, pas žmones,
 Ten aš Marusią pamilau.
 Ne aš pats pamilau –
 Ją man Dievas paskyrė“.
 (Vakarų Ukraina; *jaunikis ruošiasi pas jaunąją*;
 Kolberg t. 35 str. 55).

Jaunosios šalis vaizduoja nenorinti įsileisti atvykusio jaunojo pulko. Ukrainoje jaunosios namų vartus uždarydavo, prie jų stovėjo vaikinai, apsiginklavę lietais. Jaunosios motina išeidavo į kiemą, apsilikusi išvirkščiais kailiniais. Ji paduodavo jaunikiui vandens su avižomis. Jaunikis apsimedavo, kad geria, bet mesdavo puodelį per galvą. Piršlys stengėsi metamą puodelį sudaužyti. Jaunikio ir jaunosios svočios sustodavo ant slenksčio, abi laikė žvakes. Jos sudėdavo žvakes kartu ir per slenkstį bučiavosi. Tai abiejų šalių taikos simbolis. Tuo metu jaunoji su broliu sėdėdavo už stalo; ją reikėjo išpirkti.

Dainos, kurios dainuojamos laukiant jaunikio pulko ir jį pasitinkant nuotakos namuose, gana prieštaringos. Jose atsispindi ir apeiginis nuotakos artimųjų priešiškus atvykėliams, ir nuotakos baimė, noras pasislėpti, ir nekantrus *skirtojo* laukimas.

254

Šauliai lauku vaikščiojo
 Ir pašovė seną briedį girioje.
 Sužinojo sena briedienė šile –
 Metė stačius ragus po kojomis:
 „Tegu mano statūs ragai prapuola!
 Kur mano seną briedį nuves?“
 Vaikščiojo gražūs jaunuoliai po kiemą
 Ir sugavo gražią panelę sode.

Kai išgirdo jos motulė kamaroj,
 Metė aukso raktus po kojomis:
 „Tegu mano aukso raktai prapuola!
 Kur mano mielą vaikelių nuves?“
 (Baltarusių; *kai laukia atvykstančių svotų*;
 Шейн т. 1 ч. 2 с. 181).

255

Mieste ant tvoros
 Gegutė kukavo,
 Pirtyje ant kėdės
 Agota kasą šukavo.
 Rusvą kasą šukuodama,
 Su kasa kalbėjo:
 „Kasele mano, mano rusvoji,
 Aš tėvui visai nemiela.
 Aš tau, tėveli mano,
 Nuo pavasario kalbėjau:
 Neplėšk šilo,
 Nesėk linų –
 Nebus kam jų ravėti.
 Kur aš eisiu, kur gyvensiu,
 Aš ten ir dirbsiu.
 Aš tau, šešure,
 Nuo pavasario kalbėjau:
 Išplėšk šilus, pasėk linų,
 Atėjusi aš ravėsiu“.
 (Baltarusių; *dainuoja atvykus jaunojo pulkui*;
 Шейн т. 1 ч. 2 с. 71).

256

Vijoklis virš vandens vyniojasi,
 Jaunikis už vartų gerinasi,
 Jis prašo savosios skirtosios,
 Jis prašo savos parengtosios:
 Išvedė jam žirgą gerąjį:
 „Tai ne mano ir ne skirtoji,
 Tai ne mano, ne parengtoji“.

Vijoklis virš vandens vyniojasi,
 Jaunikis už vartų gerinasi,
 Jis prašo savosios skirtosios,
 Jis prašo savos parengtosios:
 Išnešė jam šviesųjį sakalą,
 Išnešė ant dešinės rankos.
 „Tai ne mano ir ne skirtoji,
 Tai ne mano, ne parengtoji“.
 Vijoklis virš vandens vyniojasi,
 Jaunikis už vartų gerinasi,
 Jis prašo savosios skirtosios,
 Jis prašo savos parengtosios:
 „Jūs duokite mano skirtąją“.
 Išvedė jam gražią mergaitę mielą:
 „Štai ji, mano skirtoji,
 Štai ji, mano parengtoji“.
 (Rusų; *sutinkant jaunąjį*; Акимова кн. 1 с. 136).

257

„Motule, kas lauke taip dulka,
 Tikroji, kas ten uždulkéjo?“
 „Vaikeli, žirgai žaisti ėmė,
 Mieloji, žirgai žaisti ėmė“.
 „Motule, o kieno tie žirgai,
 Tikroji, kieno juodbėrėliai?“
 „Vaikeli, žirgai Ivano,
 Mieloji, juodbėriai Petrovičiaus“.
 „Motule, jau lauku atjoja,
 Tikroji, jau lauku atjoja“.
 „Vaikeli, sėdėk, nebijoki,
 Mieloji, svetimiems neduosiu“.
 „Motule, prie namų prijojo,
 Tikroji, prie namų prijojo“.
 „Vaikeli, sėdėk, nebijoki,
 Mieloji, svetimiems neduosiu“.
 „Motule, į prieangį eina,
 Tikroji, į prieangį eina“.
 „Vaikeli, sėdėk, nebijoki,

Mieloji, svetimiems neduosiu“.
 „Motule, svečiai už stalo sėda,
 Tikroji, svečiai už stalo sėda“.
 „Vaikeli, sėdėk, nebijoki,
 Mieloji, svetimiems neduosiu“.
 „Motule, mane už stalo veda,
 Tikroji, mane už stalo veda“.
 „Vaikeli, eik, Dievas su tavim,
 Mieloji, dabar negražinsi“.
 (Rusų; Ермаченко 91).

258

Motule tikroji,
 O kur tu eini,
 Kad kailinėliais velkies?
 Ar į malūną miltų,
 Ar į Dunojų vandens?
 Jei į malūną miltų,
 Aš miltų atnešiu,
 Jei į Dunojų vandens,
 Aš vandens atnešiu.
 Motule tikroji,
 Koks ten karas atėjo?
 Ar valgyti prašo,
 Ar gerti prašo?
 Ar kelio klausia?
 Motule tikroji,
 Jei valgyt prašo – pamaitinki,
 Jei gerti prašo – pagirdyk,
 Jei kelio klausia – parodyk.
 Motule tikroji,
 Kur tu eini,
 Kad kailinėliais velkiesi?
 Ar žento sveikinti?
 Motule tikroji,
 Ir sveikink, ir klauski,
 Ar jis ne girtuoklis,
 Ar jis ne plėšikas.

Jeigu girtuoklis,
 Kelyje pragers,
 Jeigu plėšikas,
 Kelyje užmuš,
 Jei kortuotojas,
 Kortomis praloš.

(Baltarusių; *kai į jauniosios namus atvyksta jaunojo pulkas, jaunoji verkauja*; Шейн т. 1 ч. 2 с. 146).

259

Kaip mūsų kunigaikščio
 Nelinksmi žirgai stovi –
 Jie jaučia kelią-kelionę
 Nuotakos parsivežti.
 „Ach, jūs draugės, mergaitės,
 Palaistykite statų kalną,
 Kad mano išskyrėjas
 Neužseitų ir neužjotų“.
 „Negrasink, kunigaikštiene,
 Ant kalno pėsčias užėsiu,
 Savo žirgą už pavadžio užvesiu“.
 „Ach, jūs mergaitės, draugužės,
 Užrakinkite vartelius
 Trimis spynomis vokiškomis“.
 „Neliūdėki, kunigaikštiene,
 Atsivesiu aš meistrą –
 Atrakins spynas vokiškas“.
 „Ach, jūs draugės, mergelės,
 Supinkite rusvą kasą,
 Kad manasis išskyrėjas
 Jos neišpintų, neiššukuotų“.
 „Neliūdėki, kunigaikštiene,
 Atsivešiu aš svočią,
 Ji išpins rusvą kasą,
 Mes išsivešim tave, mielają“.

(Rusų; užrašė Aleksandras Puškinas;
laukiant jaunikio; Киреевский,
 Новая серия вып. 1, 149).

260

Priskrido, priskrido šviesių sakalų,
 Oi, anksti, anksti, anksčiausiai.
 Šviesių sakalų iš svečios šalies,
 Oi, anksti, anksti, anksčiausiai.
 Susėdo sakalai už ažuolo stalų,
 Oi, anksti, anksti, anksčiausiai.
 Už ažuolo stalų, už šilko staltiesių,
 Oi, anksti, anksti, anksčiausiai.
 Ir dar tie sakalai geria ir valgo,
 Oi, anksti, anksti, anksčiausiai.
 O vienas sakalėlis negeria, nevalgo,
 Oi, anksti, anksti, anksčiausiai.
 Negeria, nevalgo, pats nelinksmas sėdi,
 Oi, anksti, anksti, anksčiausiai.
 Pats nelinksmas sėdi, už uždangos dairo,
 Oi, anksti, anksti, anksčiausiai.
 Už uždangos dairo, nuotaką vilioja,
 Oi, anksti, anksti, anksčiausiai.
 O skubėjo, nesuskubo Pavlina miela,
 Oi, anksti, anksti, anksčiausiai.
 Skubėjo, nesuskubo Samsonovna,
 Oi, anksti, anksti, anksčiausiai.
 Josios veltiniai dar nesuveltį,
 Oi, anksti, anksti, anksčiausiai.
 Dar jos baltos dovanos nebalintos,
 Oi, anksti, anksti, anksčiausiai.
 Jos rusva kasa iki šilko juostos,
 Oi, anksti, anksti, anksčiausiai.
 O po to sveikas, Ivanai pone,
 Sveikiname, Michailovičiau,
 Ir su miela gražia mergaite,
 Su Pavlina Samoilovna.

(Rusų: Разумова, Коски, Митрофанова 117).

261

Upelyje gulbė sukliko,
 Sraunijam baltoji sukliko:

„Tu skrisk, atskrisk, gulbine mano,
Tu skrisk, atskrisk, baltasis mano.
Be tavęs man, gulbelei,
Upelis ne taip teka,
Be tavęs man, gulbelei,
Pievoje žolė ne žalšia“.
Rūmuose Akulinuška verkė,
Aukštuose Charlampjevna verkė:
„Tu ateik, ateik, skirtasis mano,
Tu ateik, ateik, parengtasis mano.
Greičiau eik, Filatai pone,
Filatai pone, Falalejevičiaus.
Be tavęs man, mergelei,
Šviesi saulė aptemo,
Be tavęs man, mergelei,
Šviesus mėnuo nešviečia.
Be tavęs man, mergelei,
Rūmai nebe taip stovi,
Be tavęs man, mergelei,
Su cukrumi maistas nemielas,
Be tavęs man, mergelei,
Saldaus midaus nesinori,
Be tavęs man, mergelei,
Visa diena apniukusi,
Be tavęs man, mergelei,
Tamsią naktį miegas neima“.

(Rusų; *laukiant jaunikio pulko*;

Киреевский, Новая серия вып. 1, 911).

262

Lauke elnias, lauke elnias,
Aukso ragai, aukso ragai.
Pro tą elnią, pro tą elnią
Jaunuolis jojo:
„Aš tave, elnią, aš tave, elnią
Nušausiu, nušausiu“.
„Nešauki, jaunuoli,
Nešauki, jaunuoli:

Kai bus vestuvės,
 Kai bus vestuvės,
 Vestuvėn ateisiu,
 Aukso ragais, aukso ragais
 Visą kiemą apšviesiu,
 Dainą dainuosiu, dainą dainuosiu –
 Svečius linksminsiu,
 Už visus daugiau, už visus daugiau
 Nuotaką tavo“.

(Baltarusių; *jaunojo sutiktuvių*;
 Шейн т. 1 ч. 2, 391).

263

Smarkūs vėjai papūtė, papūtė,
 Svečių privažiavo,
 Nelauktų svečių privažiavo,
 Vestuvių svečių į kiemą.
 O kad tu, piršly didysis,
 Kad tu, piršleli, drebėtumei
 Ant krosnies po kailiniais,
 Po trejomis antklodėmis.
 Kad tas didysis piršlys,
 Tas mergaičių išdavikas
 Kisieliumi pasismaugtų,
 Pienu paspringtų,
 Ant slenksčio stotų – koją nulaužtų,
 Ant kito stotų – kitą nulaužtų,
 Nuo aukšto kalno jotų –
 Nuo žirgo kristų – galvą nosisuktų.

(Rusų; Разумова,
 Коски, Митрофанова 160).

Kai jaunikio pulkas įleidžiamas į nuotakos namus, rytų slavuose atliekama *pasėdo* (*posad*) apeiga. Jaunikis ir nuotaka sodinami už stalo arba ant kailiniais uždengto duonkubilio. Prieš tai nuotaka vedama aplink stalą ir dainuojama, jog saulė ratu eina, o brolis seserį pasėdan veda. Sakoma kalba, kurioje prašoma palaiminti jaunuosius, dainuojamos dainos apie susivijusį aukšą, apie to paties maisto valgymą, gėrimą iš vienos taurės. Sibiro rusai

kaip ir jų kaimynai tuvai bei buriatai net iki šiol jauniems padeda tik vieną šaukštą, vieną vištienos gabalą arba bandelę.

264

Palaimink užėiti už ažuolinių stalų,
už staltiesių rinktinių,
už valgymų saldžių,
už midaus gėrimų,
sėsti ant rąstų suolų,
ant šilko kilimų,
kur kunigaikščio vieta,
kaip viešpats Dievas įsakė.

(Rusų; *sako piršlys*; Потанина 4).

265

Auksas su auksu susivijo, susivijo,
Perlai su perlais suriedėjo, suriedėjo,
Ir Ivanas su Marjuška susiėjo, susiėjo,
Ir už vieno stalo atsistojo, atsistojo.
Dar mūsų auksas geresnis, geresnis,
Dar mūsų perlai brangesni, brangesni,
O ir Marja už Ivaną geresnė, geresnė,
Jinai ūgiu aukštesnė, aukštesnė,
Ir jinai veideliu gražesnė, gražesnė,
Ir jinai baltumu baltesnė, baltesnė,
Jos šviesios akys šviesesnės, šviesesnės,
Jos juodi antakiai juodesni, juodesni.
Ir ne mūsų dėl jūsų vaikščiojo, vaikščiojo,
O jūsų dėl mūsų vaikščiojo, vaikščiojo,
Ir septynis žirgus nuvargino, nuvargino,
Ir septynias rogių pavažas sudilino, sudilino,
Ir septynerius padus suavėjo, suavėjo,
Kol prie mūsų Marjos priėjo, priėjo,
Prie Jegorjevnos priartėjo, priartėjo.

(Rusų; *jaunikis su nuotaka stovi už stalo;
stalo tvarkytojas paima karvoją, jų galvas palenkia prie
karvojaus, tris kartus apveda aplink stalą;
Савушкина 89*).

266

Lakštingalėlis čiulbėjo šile
 Ant putinėlio tupėdamas,
 Karčias uogeles lesdamas:
 „Ai, kad pas mane gegulė,
 Aš su ja mokėčiau čiulbėti,
 Ant vienos šakelės sėdėdami,
 Vieną putinėlį lesdami“.
 Pauliukas verkė už stalo:
 „O kad pas mane Matrunka,
 Aš mokėčiau su ja kalbėti,
 Iš vieno šaukšto srėbdami,
 Vieną kąsnelį krimsdami“.
 Nenorėjo Matrunka
 Ai, su Pauliuku sėdėti,
 Po jo kepure žiūrėti.
 O dėl sabalų kepurėlės
 Išveda Matrunką iš užstalės
 Ir iš tėvelio sodybos.

(Baltarusių; *jaunąją sodina su jaunikiu už stalo, jiems padeda vieną šaukštą*; Шейн т. 1 ч. 2 с. 25).

267

Skrenda, skrenda baltos gulbės per sodą,
 Veda, veda jauną Sonečką pasėdan,
 Veda, veda jauną Sonečką pasėdan.
 Ji, jauna, pasėdėlio nežinojo,
 Ji, jauna, pasėdėlio nežinojo,
 Savo tėvelį tikrąjį klausinėjo,
 Savo tėvelį tikrąjį klausinėjo:
 „Iš kur, iš kur, mano tėveli, pasėdas,
 Iš kur, iš kur, mano tėveli, pasėdas?
 Ar nuo tavęs, mano tėveli, ar nuo Dievo,
 Ar nuo tavęs, mano tėveli, ar nuo Dievo?“
 „Ne nuo manęs, mano vaikeli, o nuo Dievo,
 Ne nuo manęs, mano vaikeli, o nuo Dievo.
 Prašyk Dievo, kad kito ir nežinotum,
 Prašyk Dievo, kad kito ir nežinotum“.
 (Baltarusių; БФ с. 296).

268

Saulelė palei langus eina,
Brolis seserį pasėdan veda.
Sesuo jam į kojas puola:
„Broleli mano tikrasis,
Ar aš tau nusibodau?
Ar tykiais žingsneliais,
Ar savo darbeliais,
Ar rusva kasa,
Ar savo grožiu?“
„Sesute mano tikroji,
Ne tu man nusibodai,
Tavo svotai man nusibodo:
Kas šeštadienį atjoja,
Kas sekmadienį išjoja,
Kas šeštadienį kiemas išmintas,
Kas sekmadienį stalas aplietas“.
(Baltarusių; БФ с. 297).

269

Srauni upelė per cukrų tekėjo, [2]
Ir per saldų medų cukruotąjį. [2]
O Ana per aksomą ėjo, [2]
Ivanovan per raudonąjį. [2]
Ji priėjo prie stalo baltojo, [2]
Prie to stalo balto ažuolo, [2]
Prie tos staltiesės balintos, [2]
Prie bajoro vyriausiojo: [2]
„Tau duona druska, vaikine drąsus [2]
Ir Ivanai Ivanovičiau“. [2]
„Duonos valgyti, Anuška,
Duonos valgyti, Ivanovna“.
„Atėjau ne valgyti, gerti su tavim, [2]
Atėjau aš pažaišti su tavim [2]
Tu žaidimų turkiškų, [2]
Tų kortų vokiškų“. [2]
Ir pralošė Ana miela,
Prasilošė Ivanovna –

Nuo galvelės valelę,
 Nuo rusvos kasos kaspina
 Ir melsvajį raištelį.
 (Rusų; Разумова, Коски, Митрофанова 165).

Baltarusių vestuvėse jaunikis atneša nuotakai vainiką. Per *vainiko įteikimo* apeigą sakomos kalbos – vainikas giriamas arba peikiamas.

Išleidžiant nuotaką į jungtuves ryškūs gaudulio atsisveikinant su gimtaisiais namais ir giminėmis vaizdai. Nuotaka verkauja ir prašo tėvus (ir mirusius tėvus) ją palaiminti. Nuotaka laiminama ir apdovanojama (abu sutuoktiniai paprastai apdovanojami vestuvių pabaigoje).

270

„Tu upe, tu mano upele,
 Tu upe, mano greitoji,
 Tu teki nebanguodama,
 Ant stataus kranto neišsilieji,
 Geltonu smėliu nesusidrumsti“.
 „O ko man susidrumsti –
 Nei lietaus nėra, nei viesulo.
 Oi, tu protinga mergaite,
 Ko tu sėdi, nenusišypsai,
 Kalbą kalbi nenusijuoki?“
 „O ko man dabar juoktis,
 Į ką žiūrint apsidžiaugti?
 Mūsų kiemas pilnas vežimų,
 Pilna seklyčia svečių sėdi.
 Jau visi svečiai susirinko,
 O vieno svečio kaip nėra, taip nėra,
 Jau nėra svečio mylimo,
 Mano tėvelio tikrojo.
 Mane parengti yra kam,
 Palaiminti manęs nėra kam.
 Parengė mane tikra motina,
 Palaimins mane tėvas svetimas.
 (Rusų; Киреевский, Новая серия вып. 1, 168).

271

Pagal vaišes matyti,
Pagal vaišes matyti,
Kad našlaitės vestuvės.
Pagal mergaitę matyti,
Pagal mergaitę matyti,
Kad ji tėvo neturi.
O ką mums pasiūsti,
O ką mums pasiūsti?
Mažą pasiūstume –
Nežinos ką sakyti,
Seną pasiūstume –
Negreitai nueis.
Siūsime lakštingalą –
Ji greitai skraidžioja,
Ji greitai skraidžioja,
Prie žemės pripuola,
Prie žemės pripuola
Ir žemelę kasa,
Žemelę kasa,
Tėvelį šaukia.
(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 106).

272

Stalai padengti, svečiai sukviesti,
Bet tvarkos nėra.
„Kelkis, tėveli, kelkis, mielasis,
Tvarkelę daryk“.
„Mielai daryčiau, mielai atsikelčiau –
Geležies vinys pečius sukaustė –
Negaliu pasisukti,
Ažuolo lentos kojas sukaustė –
Negaliu prieiti.
Geltonas smėlis akeles užbėrė –
Negaliu pažvelgti,
Žole vešlia užaugo takelis,
Negaliu ateiti“.
(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 107).

273

Jau aš pažiūrėsiu, pasidairysiu
 Į platų pasaulį ir gatvę,
 Ar ten nepučia smarkūs vėjai,
 Ar neneša debesies rūstaus,
 Debesies rūstaus, pripildyto
 Lietaus to didžiojo
 Su audra, su didžiaja?
 Ar neatsivers motina drėgna žemė,
 Ar nesuskils karsto lenta,
 Ar nenupūs baltų savanų,
 Ar nepraregės jos šviesios akys,
 Ar neprakalbės jos burna saldžioji,
 Ar nepakils dešinioji ranka,
 Ar neuždės ji palaiminimo
 Savo mielajam vaikui?
 Ten nepučia smarkūs vėjai,
 Neneša rūstaus debesies,
 Debesies rūstaus pripildyto
 Lietaus to didžiojo,
 Su audra, su didžiaja.
 Neatsivers motina drėgna žemė,
 Nesuskils karsto lenta,
 Nenupūs baltų savanų,
 Nepraregės jos šviesios akys,
 Neprakalbės jos burna saldžioji,
 Nepakils dešinioji ranka,
 Neuždės ji man palaiminimo.
 (Rusu; *verkavimas našlaitės vestuvėse*;
 Савушкина 137).

274

Susirinkit, mergaitės,
 Liolią apdovanosime.
 Mergaitės, panytelės,
 Neškite pinigines.
 Berniukai šaunieji,
 Neškite červoncėlius.

Žilieji dėdulės,
 Neškite rubliukus.
 Senelės, bobulytės,
 Neškite medučio.
 Gyrėsi Liolia,
 Kad jos giminių daug,
 Laikas dovanoti atėjo –
 O nieko nėra.
 „Kur tavo giminės pasidėjo?“
 „Tamsiuose kampuose išsislapstė“.
 (Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 85).

275

Rūta žalioji šių metų –
 Geriau jaunikaitis nei našlys,
 Nes našlio vaikų yra,
 O jaunikaitis tiktai pats.
 Žalioji rūta, geltonas žiedas,
 Jau Kasienkai išeiti reikia.
 (Lenkų; *parengiant nuotaką jungtuviems*;
 Kolberg t. 22 str. 46).

276

Treptelėjo žirgai vartuose,
 Treptelėjo juodbėriai vartuose,
 Sudrebėjo Maniuškos širdelė,
 Sudrebėjo drąsioji gerbiamosios.
 Pasipylė motinėls ašaros,
 Pasipylė karštos garbingosios.
 „Su kuo aš mintį apgalvojau,
 Tvirtą, išmintingą tariausi?“
 „Su mama tikra, pačia brangiausia“.
 „Šita mintis man netvirta, netikra,
 Šitie žodžiai man nepatiko.
 Man mintį mąstyti su Vaniuška,
 Mąstyti man karštąją su Ivanovičiumi.
 Šita mintis man tvirta ir tikra,
 Šitie žodžiai jau man patiko“.
 (Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 97).

Po jungtvių jaunoji gaubiama: išpinamos kasos ir užrišama moterų galvos danga – nuometas (*namitka*) arba uždedama kepuraitė. Dalyje Ukrainos bei Baltarusijos regionų nuotaka gaubiama jau vyro namuose. Ukrainietės nuotakos tris kartus mesdavo nuometą ant grindų, tik ketvirtą kartą leisdavo jį užrišti. Dainose nuotaka atsisveikina su *jaunystės grožiu* (*devja krasota*), sielojasi, kas jai kasą išpins.

277

Ai, mėnulis sūnų apvesdina,
 Aušra dukterį tekėti leidžia,
 Ai, mėnuo džiūgauja,
 Aušrelė graudinasi.
 Ai, anyta sūnų apvesdina,
 Ai, uošvė dukterį tekėti leidžia.
 Ai, anytėlė džiūgauja,
 Ai, uošvelė graudinasi.

(Baltarusių; *po jungtvių bažnyčioje*;

Шейн т. 1 ч. 2 с. 6).

278

Iššluota gatvė nuo galo,
 Atvežta Nastenka po jungtvių,
 Atvežta Nastenka po jungtvių,
 Pažėrė aukso iš rankovės:
 „Išeik, išėik, tėveli, į kiemą,
 Padėki man auksą surinkti“.
 „Nerinki, dukrele, nesurinksi,
 Tiktai savo ašarėles išliesi“.
 „Išeik, išėik, motule, į kiemą,
 Padėki man auksą surinkti“.
 „Nerinki, dukrele, nesurinksi,
 Tiktai savo ašarėles išliesi“.

(Baltarusių; БФ с. 299).

279

Važiavo Matrunka po jungtvių,
 Sėjo rasodą iš rankovės.
 Oi sukیتės, kopūstėliai,

Sekis, dalele sutuoktoji.
Laimė ir turtas rankovėje,
Protas, sveikata galvoje.
Matrunka mamos mylima –
Ar nebuvo kalvių iškaldinti,
Ar nebuvo šukuotojų iššukuoti?
O buvo kalviai kelyje,
O buvo šukuotojai vežime.
(Baltarusių; *sutinkant po jungtinių bažnyčioje*;
БФ с. 264).

280

Gegutė kukavo sodelyje,
Palenkusi galvelę prie lapo.
Pas ją paukšteliai atskrido
Ir ją teisybės klausinėjo:
„Ko tu, gegute, kukuoji?“
„Kaip man, paukšteliai, nekukuoti:
Aš buvau suvijus lizdelį,
Aš buvau sudėjusi kiaušinėlių –
Iš kur atskrido melšvas erelis,
Kojelėmis lizdelį išardė,
Snapeliu kiaušinėlių pralesė
Ir gegutę sau pasiėmė“.
Ganulka verkė seklyčioje,
Palenkusi galvelę prie sesutės.
Pas ją mergaitės atėjo
Ir ją teisybės klausinėjo:
„Ko tu, mergele, verkauji?“
„Kaip man, mergelės, neverkti:
Aš buvau nupynus vainiką,
Aš buvau nuėjus į ratelį,
Iš kur atėjo Ivanka,
Žirgu išbaidė ratelį,
Rankomis sudraskė vainiką
Ir mane, jauną, pasiėmė“.
(Baltarusių; Шейн т. 1 ч. 2 с. 49).

281

Susigraudino putinas
 Miške stovėdamas,
 Į visus medžius žiūrėdamas:
 „Visi medžiai su žaliais lapais,
 O mano, putino, jų nėra“.
 „Palauk, putine, Petrinių,
 Žydės tavo žiedeliai,
 Bus ir raudonų uogelių“.
 Susigraudino Nedečka
 Pas savo tėvelį gyvendama,
 Į visas mergaites žiūrėdama:
 „Visos mergaitės su vainikais,
 O mano, jaunos, jo nėra“.
 „Palauk, Nadečka, sekmadienio,
 Atjos Kolečka ant žirgo,
 Jis tau vainiką atneš“.

(Baltarusių; БФ с. 286).

282

Nelaiminga galvelė pasauly,
 O kas mano gelsvą kaselę išpins?
 Prašyčiau tėvelį – nenorės:
 Jau mano širdelei gaila bus.
 Prašyčiau motulės – nenorės,
 Jau mano širdelei gaila bus.

(Vakarų Ukraina; Kolberg t. 35 str. 55).

283

Kukuok, gegute, netylėk:
 Nedaug tau liko kukuoti –
 Nuo Švaraus ketvirtadienio iki Petro,
 Iki Petro dienos, iki pusiaudienio.
 Verki, verki, mergaite, netylėk,
 Ai, verkti tau tris vakarus.
 Ai, pirmą vakarą – dėl [jaunystės] grožio,
 Antrą vakarą – dėl tavo kasos,
 O trečią vakarą – dėl tavęs pačios.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 69).

284

Už sienos, už sienos
Balto mūro
Ne balta gulbelė
Klykavo,
Jauna mergelė
Verkavo
Savo rusvos kasos,
Savo mergystės grožio:
„Oi, kas prie manęs prieis,
Rusvą kasą išpins?
Tėvelį šaukčiau –
Žado netekau,
Motulę šaukčiau –
Nepridera,
Broliuką šaukčiau –
Neprisišauksiu,
Sesutę pašaukčiau –
Jau ji čia“.
„Dievas su tavim, sesute,
Su tavo rusva kasa,
Su visu mergystės grožiu“.

(Rusų; *nuotakos gaubimo*; Потанина 243).

285

„Aš vargšė našlaitė pasauly,
O kas tą aukso kasą išpins?“
„O aš, garbingas piršlys,
Aš tavo kasą išsukuosiu, išpinsiu“.
„Tu, išpuikęs vaikine, nepinsi –
Mano aukso plaukus nupeši.
Šalin, prastas vaikine, į šalį:
Geri žmonės kalba – turi žmoną.
Tu nedrįski, prastas vaikine, nedrįski,
Geri žmonės kalba – vaikų turi“.
„Sėski ramiai ant duonkubilio,
Tegu tau kasą išpina“.

(Lenkų; *išpinant kasą*; Kolberg t. 22 str. 45, 37).

Išlydint jaunavedžius į vyro namus, nuotaka atsisveikina su tėvais, giminėmis, paimamas jos kraitis. Nuotaka pasiima vyro artimiesiems skirtas dovanas. Baltarusijoje po nuotakos kojomis mesdavo jos motinos duotą surištą juodą vištą. Jaunikis tris kartus apeidavo aplink ratus ir lengvai sušerdavo jaunajai: *Palik tai, kas tėvo, priimk tai, kas mano*.

286

Oi, anksti saulelė žaidė,
 Dar anksčiau Nastulka kėlėsi,
 Tėvo klėtelę atrakino,
 Grynąjį sidabrą rinko.
 Paskui ją tėvelis atėjo:
 „Dukrele tikroji, ne viską imk“.
 „Tėveli mielasis, man daug reikia.
 Aš einu į namus turtingus,
 Aš einu į didelę šeimą:
 Du dieveriai dar nevedę,
 Mošėlės gulbelės netekėjusios.
 Dieverius apvesdinsiu – šeimos bus,
 Mošeles išleisime – viešnios bus.
 Dieveriai-sakalai – mano kaimynai,
 Mošėlės-gulbelės – mano viešnios“.
 (Baltarusių; Шейн т. 1 ч. 2 с. 54).

287

Oi, obuolėlis riedėjo,
 Į aukso vartus atsimušė –
 Vartus sulaužė į dvi dalis,
 Aukso užraktus – į tris dalis,
 Iš miesto perlai byra.
 Atskrido povas nuo jūros,
 Atskrido iš lauko pova –
 Surinko riedančius perlus,
 Po povos plunksnomis paslėpė.
 O Mara tyliai pratarė:
 „Povai, mano broli per Dievą,
 Sesele per Dievą, povele,
 Nelieskite riedančių perlų,

Neslėpkite jų po plunksnomis.
 Aš sužadėta mergaitė –
 Jie man bus reikalingi,
 Kad ant siūlų suverčiau
 Ir juos dovanočiau –
 Po vėrinį svotams,
 Du vėrinius – svotui vyriausiam,
 Keturis – sutiktam kūmui“.
 (Serbų; Караджич с. 24).

Pasitikdami jaunavedžius vyro namuose, baltarusiai vartuose užkurdavo laužą: vestuvinkai privalėjo per jį pervažiuoti. Apsirengusi išvirkščiais kailiniais, užsidėjusi kailinę kepurę jaunikio motina tris kartus ant šakių ar grėblio *apjodavo* aplink duonkubilį, ant kurio padėta duonos, ir barstė grūdus. Ant šakių ar grėblio pildavo vandenį – *žirgą girdė*. Vėliau tą puodą su vandeniu sudaužydavo, sulaužydavo ir išmesdavo *žirgą* atstojusias šakes.

Sutiktuvių vyro namuose dainose prašoma neskriausti nuotakos (ji lyginama su atsiskyrusia nuo savo pulko gulbele), apdainuojamas vyro šalies priešiškus marčiai: vyro šalis ją laiko išdidžia, pasipūtėle, tačiau sakoma, jog ji niekaip negali įtikti: jei tykiai vaikšto, sako, kad aptingusi, o jei greitai vaikšto – supykusi. Kai kuriuose Rusijos regionuose dainuojama, jog atvežama meška, vilkė arba gyvatė. Kitose dainose sakoma, kad nuotaka yra dalinga, prašoma, kad ji paleistų savo dalią vyro namuose.

288

Meldė motina jaunuolį Petrą,
 Piršlio ir krikštatėvio ji prašė:
 „Mums rytoj jūs nuotaką atveskit,
 Saulę jos kasoj atneškit,
 Šviesų mėnesį užanty josios,
 Kad apšviestų mūsų baltą dvarą“.
 (Serbų; Караджич с. 25)

289

Geras Dieve, tau garbė, šlovė tau,
 Žilas sakalas pas mus atskrido,
 Lig pečių jo plunksnos paauksuotos,
 O tarp jų paukštelė kregždė,

O už jos – du sakalai žiliejį.
 Tas žilasis, kurs pas mus atskrido –
 Sužadėtas Vaso jau atvyko,
 O tos plunksnos lig pečių auksuotos –
 Tai su juo atvykę puošnūs svotai,
 O su jais paukštelė kregždė –
 Tai martelė mūsų malonioji,
 O su ja du sakalai žiliejį –
 Tai abu jos dieveriai mieliejį.
 (Serbų; Караджич с. 28).

290

Liūdėjo, dejavo lakštingalos motina:
 „Kodėl mano lakštingalos
 Išskridusio nėra?
 Gal jį paukšteliai pagavo,
 Į šiltą lizdelį pasodino,
 Kviečiais vasariniais palesino,
 Šaltinio vandenėliu pagirdė?“
 Liūdėjo, dejavo Aleksejaus motina:
 „Kodėl mano Aleksejaus
 Iš kelionės nėra?
 Gal jį mergaitės pagavo,
 Seklyčioj naujoj pasodino,
 Ar medum, ar vynu pasotino,
 Šaltinio vandenėliu pagirdė,
 Į šiltą patalą miegoti paguldė?“
 (Baltarusių; Шейн т. 1 ч. 2 с. 53).

291

Miškeliu kelelis tiesiasi,
 Šešuras martelės laukia:
 Atvažiuos martelė
 Maloni, patinkanti,
 Dalios laimingosios.
 „Oi, dukra, dukra,
 Paleiski dalią
 Ant mano lauko,

Kad mano dirvone
Javai derėtų,
Kad mano aptvare
Karvelės maurotų,
Kad mano stonioje
Žirgeliai žvengtų,
Kad mano martelė
Sūnų pagimdytų,
Kad martelė – devynis sūnus,
O dešimtą dukterį“.
(Baltarusių; БФ с. 306).

292

Iš už miško, miško tamsiojo,
Iš už kalnų, kalnų aukštųjų
Skrenda pulkas gulbių baltų,
O kitas pulkas – pilkų žąsų.
Atsiliko gulbelė
Nuo to baltų gulbių pulko,
Priskrido balta gulbelė
Prie pilkų žąsų pulkelio.
Ėmė žąsys ją gnaibyti,
O gulbelė ėmė klykauti:
„Negnaibykite, žąsys pilkosios,
Ne aš pati pas jus atskridau –
Užnešė mane dargana,
Ta didžioji bėda“.
Atsiliko Neniluška
Nuo jaunųjų mergaičių,
Pritapo Neniluška,
Pritapo Safronovna
Prie jaunųjų marčių.
Ėmė žmonės ją barti,
O Neniluška – verkti:
„Nebarkite, žmonės gerieji,
Ne pati pas jus atvykau,
Ne noru savuoju,
Mane atvežė geri žirgai,

Ustino geri žirgai,
 Ustino Faleliejičiaus“.
 (Rusų; *marčios sutiktuvių*; Львов-Прач 115).

293

Neverki, jaunamarte,
 Pas mus tau bus gera:
 Pas mus katės plauna šaukštus,
 Varnos plauna suolus,
 Vėjas trobą šluoja,
 Mėnuo duoną minko,
 Saulė pyragus kepa,
 O lietus vandens eina.
 (Baltarusių; БФ с. 308).

Jauniesiems patalas buvo klojamas klėtyje arba kamaroje ant šiaudų, o galvūgalyje dedamas grūdų maišas. Nuotaką svočios nurengdavo. Rytų slavuose griežtai reikalauta, kad nuotaka būtų skaisti: manyta, jog neskaisti nuotaka gali neigiamai paveikti gyvulių vislumą ir javų derlių. Net tvirtindavo, kad dėl to krentas jautis ar arklys. Rytą tikrino, ar defloracija įvyko pirmąją vestuvių naktį. Atradus, kad nuotaka jau anksčiau prarado nekaltybę, baltarusiai ją išjuokdavo dainuodami apie nušaldytą rožę. Jei nuotaka buvo skaisti, jos tėvams nešdavo raudono vyno butelį, užkištą putino šakele, o jei neskaisti – tėvams užmaudavo pavalkus.

Prikeltuvių dainose dainuojama apie nakvojimą neįprastoje vietoje. Pievos antelė nakvojo baloje, sušlapo plunksnelės (plg. lietuvių dainą *Paukštute, lakštute, kur šiąnakt nakvojai*).

294

Dabar linksma mūsų kieme –
 Auštant lakštingala čiulbėjo,
 Verkė mergužėlė jūroje,
 Ant balto akmenėlio sėdėdama,
 Į aukštą krantelį žiūrėdama.
 Ant kranto gėlelės pražydo,
 Po gėles tėvelis vaikštinėja.
 „Vaikščiok, vaikščiok, tėveli, sveikatos,
 Nuimk mane nuo akmens baltojo“.

Tėvelis gailesčio neturi,
 Nuo akmens balto nenuėmė.
 Dega, dega akmenėlis po manim,
 Jis degina mano kojeles švelnias.
 „Ach, motule, motule tikroji,
 Nuimk mane nuo akmens baltojo“.
 Motulės gailesčio neliko,
 Nuo akmens balto nenuėmė.
 Dega, dega akmenėlis po manim,
 Jis degina mano kojeles švelnias.
 „Ach, mielasis, drauge mylimas,
 Nuimk mane nuo akmens ant smėlio“.
 „Ach, mergele, mergele gražioji,
 Paduok savo rankeles baltas“.
 (Rusų; Листопадов т. 4, 153).

295

Kaip po prieangį, prieangėlį,
 Naują prieangį išdabintą
 Vaikščiojo graži mergaitė miela,
 Žadino ji vaikina šaunųjį:
 „Jau tu kelk, pabusk, vaikine šaunus,
 Pabuski, mielas tėvo sūnau,
 Atsirišo tavo ristas žirgas
 Nuo to stulpo ažuolinio,
 Nuo to žiedo alavuoto,
 Jis išlaužė geležies tvorą,
 Apskabė visą žalią sodą
 Su putinu, su aviete,
 Su juoda uoga serbento“.
 „Nesikrimsk, graži mergaitė miela,
 Ir neliūdink tu vaikino šaunaus.
 Užgyvensim mudu geležinę tvorą,
 Užsiveisim mudu žalią sodą
 Su putinu, su aviete,
 Su juoda uoga serbento“.
 (Rusų; užrašė A. Kolcovas;
 Песни, собранные писателями с. 326).

296

Mergaitė maudėsi Drenovce –
 Sijoną ant žolės numetė,
 O marškinius – prie Drenovco upės.
 Prisėlino piemuo iš ganyklos
 Ir mergaitės marškinius pavogė.
 Prakeiksmus siunčia mergaitė:
 „Kad tas, kuris marškinius pavogė,
 Avių bandą tris kartus padidintų,
 Kad žirgai po visą pievą pasklistų,
 Kad kviečiai jo išgultų lobe,
 O kalvose ant pjautuvo virstų!“
 Išgirdo to piemens motina:
 „Kas mano sūnelį taip keikia,
 Kad rudenį mano namuose būtų,
 O kitą rudenį kūdikį pagimdytų –
 Aš, senelė, jam pasiuvau marškinėlius“.
 (Serbų; Караджич с. 112).

297

Aš gerai ponui Dievui tarnavau, tarnavau,
 Kai aš šią obelėlę sodinau, sodinau.
 Sodinau ją daržely prie kelio,
 Kuriuo mano Stasiulis važiuoja.
 Nesuėjo obelėlei pusės metų –
 Jau ta mano obelėlė aukšta.
 Nesuėjo obelėlei dvejų metų,
 O jau mano obelėlė baltai žydi.
 Man raudonus obuolėlius nokino,
 Žaliaisiais lapeliais pridengė.
 Jaunoji nuskyne jų dvylika
 Ir nunešė į kambarį seniūnui.
 „Oi, seniūne, pone seniūne, tikras pone,
 Pasodinki jaunąją už savo stalo“.
 O seniūnas po kambarį vaikščioja,
 Šoblele obuolėlį perkerta.
 Seniūnienė sužinojo
 Ir Kasietką išvijo.
 (Lenkų; *vedant jaunąją į klėtį, pamergės gesina žvakes*;
 Kolberg t. 22 str. 53, 54).

298

Geri mūsų šalčiai
 Nesušaldė mums rožės:
 Paleido žinią per klėtį,
 Paleido šlovę per sodą.
 Pažvelkite, žmonelės
 Ar visos mūsų mergelės?
 Mūsų visos mergelės,
 Tiktai Matrunės nėra.
 Jinai išvarė [bandą] į lauką,
 Po putinu atsigulė,
 Kojomis putiną pakrutino,
 Putinas į sterblę nušoko,
 O vaikinai jo prašė.
 „Neduosiu putino niekam,
 Nešiu putiną namolei
 Į anytėlės kamara“.
 Vakar pas mus šaltis buvo,
 O šiandien šarma puolė
 Ant anytėlės kamaros,
 Ant Matrunkos patalo.

(Baltarusių; *svotas su svočiomis eina į klėtį jaunujų kelti*;
 Шейн т. 1 ч. 2 с. 29, 33).

299

Skambus medelis putinas
 Šilu ėjo – skambėjo,
 Gatve ėjo – šlamėjo,
 O prie vartų atėjo, sušuko:
 „Ar mergaitė namie, ar namie?
 Putinui atverki vartelius“.
 „Namuose, putinai, namuose,
 O putinui neatversiu vartelių –
 Davė skirtasis darbelį –
 Vynuogę žalią sodinti,
 Šaltinio vandeniui palieti“.
 Vyniokis, vynuoge, vyniokis –
 Skirtasis su draugais atjos.

(Baltarusių; *kai juonuosius išveda iš klėties*;
 Шейн т. 1 ч. 2 с. 64, 106).

Po *prikeltuvių* nuotaka dalija vyro giminėms dovanas – pačios austas ir siuvinėtas staltieses, rankšluosčius, skareles, nosines. Piršlys giria marčią ir jos dovanas. Jis sako, kad *marti verpė ir audė, į skrynias dėjo, net keliais primygo – tiek dovanų prikaupė. Dovanas imkite, o marčią mylėkite.*

Vestuvių svečiai apdovanoja abu jaunavedžius – duoda pinigų naujos šeimos gyvenimo pradžiai. Baltarusijoje svečiai į dovanas rinkusių merginų lėkštę mėtė pinigus, bet juos vadino kitaip. Dovanotojų posakiuose naudojami kalendorinėse ir vestuvių dainose aptinkami erotiniai simboliai. Pavyzdžiui, dovanotojai sako: *Dovanoju pinigų ir ožką; ožka stovi už rykštės* (žodis *loza* gali reikšti ir *rykštė*, ir *vynuogienojas*). *Dovanoju ožką, kuri pakalnėje krato rykštę / vynuogienoją. Dovanoju kriaušės šaukštą, obels dubenį ir kadagio lopšį, ir kad nebūtų tuščias.* Kartais tiesioginės prasmės posakyje aptinkama metafora: *Dovanoju klevo lapą* [t. y. popierinę kupiūrą], *kad po metų gimtų muzikantas. Dovanoju popierių, kad sūnus būtų inžinierius.*

Po to vyksta *marčios pietūs*: marti vaišina vestuvių svečius iš tėvų namų atsivežtais valgiais. Kai kur vaišėmis pasirūpina jaunikis.

300

Sėdi kiškis po ežia,
Šauliai apie jį nežino,
Rėkia, rėkia, šūkauja,
Į pinkles jį varo:
„Tū, kiški, tū!“

„Kuo aš jums nusidėjau,
Ką aš jums padariau?
Gyvenu ne iš pono malonės
Dievo vandenį rytą geriu
Ne taip kaip jautis.

Neėdu miežių nei lęšių,
Žirniuose nesėdžiu, nes rasa.
Sau kopūstuose sėdžiu,
Po lapelį tik suėdu
Ne taip kaip jautis“.

(Vakarų Ukraina; *pietų metu*; Kolberg t. 35 str. 65, 90).

301

Aš pasėjau žirnių pakalnėj,
 Jie man užderėjo, dėkui Dievui.
 O tuos žirnius kuilyl knisa.
 Jis iškniso aukso grūdą
 Ir padavė jį jaunajai:
 „Nunešk, nunešk auksakaliui,
 Nagingajam.
 Jis padarys iš jo taurę“.
 O ką mes iš taurės girdysim?
 O jaunąją su draugėmis,
 O jaunąjį su pabroliais.

(Lenkų; *po pietų visi šoka su žirnių maišais*;
 Kolberg t. 22 str. 69, 75).

Ten, kur vestuvių apeiga paprastesnė, apeiginių veiksmų mažiau, dainos nesiejamos su konkrečiais veiksmais. Prie vestuvių pritapo neapeiginių dainų, kuriose kalbama apie būsimas vedybas, o dalis vestuvinių dainų tapo neapeiginėmis lyrinėmis dainomis arba jos dainuojamos per pavasario apeigas, vedžiojant ratelius.

302

Mergaitė atsisėdo prie jūros
 Ir taip pati sau kalbėjo:
 „Viešpatie, mielas viešpatie,
 Ar yra kas platesnis už jūrą,
 Ar yra kas ilgesnis už lauką,
 Ar yra kas greitesnis už žirgą,
 Ar yra kas saldesnis už medų,
 Ar yra kas brangesnis už brolių?“
 Iš jūros žuvis atsiliepė:
 „Oi tu, kvaile tamsuole,
 Dangus platesnis už jūrą,
 Jūra ilgesnė už lauką,
 Akys greitesnės už žirgą,
 Cukrus saldesnis už medų,
 Mielas brangesnis už brolių“.

(Serbų; Караджич с. 111).

303

Už upės palvas žirgas ganosi,
 Ganosi valandą, o dvi įsiklauso,
 Kaip mergaitė kaltina motiną:
 „Už nemielo eiti aš nenoriu,
 Man verčiau miške klajot su mielu,
 Valgyt uogas, gert nuo lapo rasą,
 Šaltą akmenį po galva dėti,
 Negu su nemielu dvare vaikščiot,
 Saldų cukrų valgyti, šilkus vilkėti“.
 (Serbu; Караджич с. 111).

Rusų metraščiuose esama liudijimų, jog po vestuvių nuotaka turi nuauti vyro kojas. XIX a. šis paprotys užfiksuotas Serbijoje (nuotaka nuauna vyro, anytos ir šešuro kojas) bei Slovėnijoje (nuauna tik vyro kojas). Archajiškas paprotys atsispindi ukrainiečių dainose: vaikinai prašo merginos nuauti jam kojas, bet toji atsisako; arba pati mergina žada vaikiną nuauti. Šio papročio atgarsiu galima laikyti Kūčių būrimą: vaikinai eina gulti apsiavęs vieną batą; jis vesiąs tą, kuri sapne jį nuaus.

Vestuvių gaudulį sušvelnina į apeigą įterpamos dainos, kuriose vestuvių dalyviai (ne tik nuotaka, jaunikis, piršlys, abiejų šalių svažios, bet ir vestuvių svečiai ar viešnios) ypatingai giriami, net išaukštinami, arba peikiami naudojant groteską.

304

Kaip prie mėnulio tankios žvaigždės,
 Saulės spinduliai šviesūs,
 Piotro-kunigaikščio rusvos garbanos,
 Vasiljevičiaus garbanos sukasi.
 Sukasi garbanos, ant pečių guli,
 Bet niekas jo garbanų neliečia,
 Neliečia, neprieina.
 Priėjo, palietė
 Stepanida miela Ochramejevna,
 Ji bučiavo garbanas, glamonėjo rusvas:
 „Tu mano šviesa, Piotrai-kunigaikšti Vasiljevičiau!“
 (Rusų; *skiriama jaunikiui*;
 Киреевский, Новая серия вып. 1, 171).

305

Vaikšto piršlys po dvarą,
Jo kailiniai lig žemės, lig žemės.
Kailiniai neįkainojami:
Vienas skvernas – šimtas rublių, šimtas rublių,
Kitas skvernas – tūkstantis, tūkstantis.
Po skvernu – sodą sodink, sodą sodink,
Po kita – vaikus vedžiosk, vaikus vedžiosk.
Štai tau, piršly, dainelė,
Štai tau, piršly, teisinga.
O tu dainos paklausk, paklausk,
O mus, mergas, apdovanok, apdovanok.
Su dainele tave!

(Rusų; *skiriama piršliui*; Ананичева, Суханова 32).

306

Mūsų svočiutė gera,
Mūsų sode pasodinta,
Sode svočia pasodinta,
Vynuogėmis aptverta,
Midumi ji palieta,
Ir muslinu apdengta.

(Rusų; *skiriama svočiai*; Ананичева, Суханова 28).

307

Oi, Vasilijus Aldakimovičius,
Jisai pagerbtas, išaukštintas
Gavrilos Nikolajevičiaus.
Be jo midaus negeria,
Cukraus nevalgo.
Eiki šen, Vasiljuška,
Eiki šen, Aldakimovičiau!
Štai tau vieta garbinga,
Štai tau taurė pirmoji –
Už tavo paslaugą,
Už tavo didžiąją.

[*Jeigu pinigų neduoda, dainuoja:*]

Vasilijau Aldakimovičiau,
 Ar tu pinigų neturi?
 Pasiskolink iš draugo,
 Savo draugo mielojo –
 Iš Arinos Maksimovnos.
 O Vasilijaus žmona jauna –
 Į vestuves jį suruošė,
 Pinigų į nosinę įrišo.
 Jinai jam liepė:
 „Dovanok, mano drauge, nešykštėk,
 Jaunų žaidėjų nesidrovėk,
 Kad, drauge, man gėdos nebūtų,
 O tau, mano drauge, negarbės“.
 (Rusų; *renkant dovanas; skiriama vestuvių sveičiui;*
 Крыглов 81).

Galima pastebėti keletą slavų vestuvinių dainų paskirčių ar jų relikštų. Gana daug dainų, kuriose apdainuojamas koks nors apeigos tarpsnis: jos tarsi primena vestuvių dalyviams, kas bus daroma ir kaip tuo metu reikia elgtis. Ypač dažnai kreipiamasi į nuotaką ir sakoma, ką ji turinti daryti (lenktis giminei, prašyti palaiminimo, atsisveikinti). Akivaizdi dainų paskirtis – išaukštinti jaunuosius. Rusų dainose jaunasis vadinamas kunigaikščiu, o jaunoji – kunigaikštienė. Jaunojo ir nuotakos namai, nors iš tikrųjų ir labai kuklūs, vadinami *rūmais*. Dainose nuotaka ir jaunikis išskiriami iš kitų tarpo, idealizuojamas jų grožis, giriami nuotakos rankų darbai, o jaunojo – žirgas, plaukai. Pragmatinė dainų paskirtis ryškėja patarimuose, kaip marti turi elgtis vyro namuose, kaip turi nusileisti, prisitaikyti, sumažinti išdidumą. Dainose bei piršlio ir vestuvių svečių kalbose ar vieno sakinio linkėjimuose pastebima maginė paskirtis.

Kadangi maginiais tikslais dažnai tenka kalbėti apie erotinius dalykus, dainose ir kalbose naudojama gana daug tradicinių simbolių. Tam tikruose kontekstuose perkeltine prasme suprantami *medžio, auksinio kuolo, akmens, geležinės tvoros, apynio, rykštės / vijoklio, ožkos, elnio* įvaizdžiai bei veiksmai: prašymas *palaikyti / pagirdyti žirgą, vynuogės sodinimas* ir kt.

Vestuves kaip nuotakos perėjimą į kitą šeimą (dainose nuolat minima svetima šalis) ir į kitą socialinį statusą simbolizuoja veiksmai: mergina

perkeliami per vandenį valtimi, sakalas ją perneša į kitą upės pusę, mielasis perveda per mišką / per tiltą, jis žada pastatyti tiltą. Tiltas dažnai putino arba tik kartelė, t. y. statomas iš realiam tiltui netinkamos medžiagos.

Slavų vestuvinių dainų kompozicija gana dažnai grindžiama išplėtotu psichologiniu paralelizmu. Pirmoje dalyje apdainuojamas paukštis – *gulbelė, antelė, gegutė, sakalas*; medis – *kriaušėlė, ąžuolas*; o antroje – nuotaka arba jaunikis. Kai dainos antroji dalis nukrenta, minėti paukščiai ar medžiai tampa svarbiausių vestuvių personažų simboliais.

Vestuvių raudas / verkavimus atlieka pati nuotaka arba jos vardu – samdyta raudotoja profesionalė. Raudoms būdingas stiprus improvizacinis pradas, tačiau Šiaurės Rusijos raudų variantuose gausu kartojamų stereotipinių formulių. Stabilumą lemia naratyviniai elementai – dažnai naudojama *retardacija* (veiksmo eigos sulėtinimas ar net sustabdymas). Pavyzdžiui, pasakojama apie laipsniškai artėjančią negandą, laipsniškai prašoma vietos atsistoti, prieiti prie krosnies, vyksta lėtas dialogas su krosnimi, kai klausiama, kas uždegė žiburį, kas padavė balaną ir t. t. Našlaitės vestuvėse nuotaka rauda kapinėse arba namuose ir kreipiasi į mirusius tėvus – prašo, kad vanduo nuritintų nuo kapo akmenį, vėjas nupūstų smiltis, kad pasimatytų karstas, atsivertų karsto lenta, būtų nuimtas baltas *savanas* ir pasimatytų tėvas / motina; kad jie prakalbėtų ir ją palaimintų. Tačiau taip neatsitinka (vėl išskaičiuojamos visos kliūtys, kurių dukteriai nepavyko pašalinti ir su tėvu ar motina pasikalbėti).

LAI DOTUVIŲ FOLKLORAS

Nuėjusdami, kad ligonis mirs, slavai guldydavo jį ant grindų. Patiesdavo šiaudų (rusai), avikailį ar kailinius (ukrainiečiai, baltarusiai). Jeigu ligonis sunkiai miršta, ištraukia iš po jo galvos pagalvę, pakelia lubų lentą. Jeigu ir tai nepadeda, nulaužia trobos lėkį. Ukrainiečiai tokiu atveju skambina varpais kaip už mirusį.

Į miršančiojo ranką įdedama *gromnicos* žvakė (šventinta vasario 2 dieną). Serbai aiškina, jog taip mirusiam apšviečiamas kelias į kitą pasaulį. Jeigu dėl kokių nors priežasčių žmogus mirdavo be žvakės, trys ar septyni žmonės pasninkaudavo (serbai tai vadina *juoduoju pasninku, rojaus žvake, baltu atminimu*), kad *nusiųstų žvakę* velioniui, išvestų jį į šviesą. Beje, Užgavėnėse serbai uždegdavo žvakę / padėtą ant lentelės žvakę paleisdavo į vandenį, kad mirusieji matytų. Kovo 9 dieną (Keturiasdešimties Kankinių šventė arba

gyvačių diena) serbai kepė keturiasdešimt bandelių ir jas dalijo kaimynams, *kad mirusieji matytų*. Serbų mirusių kūdikių motinos ryši baltas skareles, kad mirusiesiems būtų šviesiau.

Mirusiajam tuoj užmerkia akis, užspaudžia jas variniais pinigėliais. Mirusiojo patalą išneša į vištidę, kad gaidžio giedojimas jį apvalytų. Kai mirusįjį nuprausia, visas prausimo priemonės išneša už kaimo ribos, vandenį išpila ten, kur niekas nevaikšto, šukas sunaikina arba deda į karštą, indą sudaužo arba užkasa kieme. Sakoma, kad taip daroma tam, *kad iš namų nedingtų naminis*. Todėl galima manyti, kad senovėje žmonės tikėjo, jog velionis tampa namų dvasia. Šiaudus, ant kurių gulėjo ar buvo prausiamas velionis, baltarusiai degino trečią dieną po laidotuvių. Sakė, jog šildo velionio kojas.

Velionį aprenčia naujais baltais drabužiais; kartais taip aprengdavo net mirštantįjį. Rusai iki šiol siuva *savaną* – tam tikrą maišą su iškirpte, kad būtų matoma velionio galva ir krūtinė. Senovėje velionį suvyniodavo į lino audeklą. Net XX a. viršutinių rūbų neaprengdavo, bet dėdavo į karštą. Drabužiuose neturi būti jokių metalinių sagų. Moterų sijonai ilgi: sakoma, kad jie turi užšluoti takelį, kuriuo velionė nueina. Vyrams uždeda kepurę arba ją padeda po galva / ant krūtinės. Kojas apauna iš audeklo pasiūtomis nagingėmis. Lietuvos rusai aiškina: taip daroma, kad nebūtų girdimi velionio žingsniai. Drabužius ar savaną jau mirusiam žmogui siuva nuo savęs, kaire ranka. Netekėjusias mergaites aprenčia nuotakų rūbais, baltarusiai ant galvų uždeda šliaužiančiosios žiemės (*barvinok*) vainikėlius, ant dešinės rankos piršto užmauna vaško žiedelį, artimieji dalija dovanas – jų kraičius. Mergaitėms net išrinkdavo jaunikius, kurie turėdavo eiti paskui karštą. Mirusiam jaunam vaikinui šliaužiančiosios žiemės puokštę dėdavo ant krūtinės, ant dešinės rankos piršto užmaudavo vaško žiedelį. Mirus dvyniui, pietų slavai gyvajam dvyniui išrinkdavo kitą brolių arba į kapo duobę mesdavo akmenį ir sakydavo: *Štai tavo brolis*. Kad našlė vėl ištekėtų, neužsagstydavo mirusio vyro marškinių. Kad našlys nevestų (gaila vaikų), mirusią žmoną sujusdavo siūlu.

Prie mirštančio žmogaus buvo statomas indas su vandeniu. Tas indas stovėdavo per laidotuves ir dar keturiasdešimt dienų po laidotuvių. Prie indo ar pro atvirą langą pakabindavo rankšluostį ar audeklą. Tikėta, kad vėlė prausiasi, šluostosi ir ant rankšluosčio ilsisi. Vėliau tai tapo ženklu, kad namuose kas nors mirė. Po mirštančiojo galva dėdavo akmenį ar beržinę pliauską, kuriuos laikydavo po paveikslais keturiasdešimt dienų; paskui akmenį dėdavo į kertę arba išmesdavo. Rusijos šiaurėje mirusįjį guldydavo ant prieš metus paruoštų vantų.

Vakarų Ukrainoje jaunimas šokdavo prie pašarvoto mirusiojo, vaidino laidotuvių parodijas, velionį judindavo, net stengdavosi pasodinti. Tai buvo daroma, kad tuose namuose nebebūtų mirties.

Karstus pasirengdavo iš anksto. Juos laikydavo ant aukšto, bet jokiū būdu ne tuščius, kad šie nereikalautų mirusiojo. Karstus pripildavo grūdų, kuriuos išdalydavo vargšams. Jeigu paruošto karsto nebūdavo, velionis buvo šarvojamas ant suolo, o vėliau guldomas į karstą, į kurį buvo dedamos nuo karsto lentų nuobliuotos skiedros, vantos lapai, nuo įkapių siuvimo likusios skiautės. Kai kas į karstą dėdavo ir kirvį, naudotą karstui daryti. Karstą darydavo be jokių metalinių vinių; senovėje karstai buvo skobtiniai, iš rąstų. Stačiatikių šventikai XIX a. draudė skobtinius karstus (priežastis neaiški). Rusijos šiaurėje karste darė angą vėlei išeiti. Tokia anga buvo daroma ir ant kapo iš rąstų suręštoje *domovinoje* (į labai žemą trobelę panašiam statinyje).

Į karstą dėdavo duonos, druskos, sviesto, kiaušinių ar degtinės butelį ir pinigų kabo vietai išsipirkti. Polesėje ant mirusio vyro dėjo topolio šaką, ant moters – beržo šaką. Mirusiajam į burną ir į dešinę ranką dėjo pinigėli. Aiškinama, jog įvairūs daiktai dedami tam, kad gyvuliai neišeitų paskui mirusį šeimnininką. Vaikams ir nėščioms moterims dėdavo žaislą, vystyklų. Meistrams dėdavo jų darbo įrankius. *Bobutei* (pribuvėjai) dėdavo aguonų maišelį, kad ji galėtų apsiginti nuo savo mirusių *anūkių*.

Rusijos šiaurėje karstą išnešdavo pro langą / per tvartą (kur tvartas ir troba po vienu stogu). Jeigu karstą nešdavo pro duris, jį tris kartus stuktelėdavo į slenkstį, kad mirusysis atsiveiktų su namais ir nebegrižtų.

Ant suolo, kur velionis buvo pašarvotas, dėdavo kirvį, peilį, žarsteklį ar akmenį. Ten pat dėdavo užminkytą duonos tešlą. Ukrainiečiai su duonos tešla apeidavo aplink trobą. Kol namuose velionis, duonos kepti negalima. Ji kepama išnešus karstą, kad gedulingiems pietums būtų karšta.

Kai tik karstas išnešamas, šluojama troba, plaunamos grindys, apverčiamos kėdės, suolai. Kai kur net mojuodavo kirviu. Gyvuliai išleisdavo atsiveikinti su šeimnininku.

Ant karsto berdavo grūdus – rugius, kviečius, avižas (plg. lietuvių pasakymą *Atsilyginsi / atpilsi po smerčiai avižomis*). Prie lanko pririšdavo rankšluostį; vietoj vadelių taip pat naudojo rankšluosčius. Baltarusijos Vitebsko krašte užfiksuotas paprotys – vyriausias šeimos narys raudodamas bučiuoja karstą vežančio arklio kanopas. Karstą net vasarą veždavo rogėmis (plg. Rusios kunigaikštis Vladimiras Monomachas pamokyme sako, jog visa tai pasakęs *sėdėdamas ant rogių*, t. y. jausdamas artimą mirtį). Rusijos šiaurėje ir Karelijoje kapinės yra salose. Ten karstą būtinai reikėjo plukdyti valtimi,

tačiau senojoje raštijoje esama žinių apie karsto vežimą / mirusiojo laidojimą valtyje.

Roges apversdavo ant kapo arba palikdavo pakelėje ienomis į kapų pusę, kad mirusysis negrižtų namo. Ant kapo apversdavo palaidoto vaiko lopšį. Jei laidodavo be šventiko, žarijų puodą ir žoles, kuriomis smilkydavo kapo duobę, taip pat apversdavo ant kapo. Kapą laistydavo vandeniu, kad nebūtų sausros.

Rūpindavosi, kad mirusysis nerastų kelio atgal ir nepareitų. Velioniui po pažasčia dėdavo duonos ir druskos ir sakydavo: *Valgyk ir mūsų negąsdink*. Su tuo pačiu tikslu ant kelio mėtydavo eglių šakas ir net mesdavo per petį akmenis, ant slenksčio dėdavo kirvį ir pjūklą, šluodavo trobą į durų pusę ir sakydavo: *Nėra šeimnininko*. Namuose užgesindavo židinio ugnį, kad velionis negrižtų prie savo židinio.

Nekrikštytus vaikus Polesėje laidodavo naktį, karstą veždavo pakluonėmis. Tokių vaikų kapai ovalo ar apskritimo formos kapinių kairiajame kampe, prie tvoros. Ten pat laidodavo ir savižudžius. Savižudžių nelaidojo žemėje, kad jos neužrūstintų, kad nebūtų vėlyvų šalnų. Ten, kur jie nusižudė, ar kokioje atokioje vietoje jų kūnus apmesdavo šakomis (todėl šiuos mirusius vadina *založnyje pokojniki*). Tačiau žmonės bijojo ir savižudžių vėlių keršto, todėl po Sekminių, kai šalnų tikimybė maža, juos laidodavo žemėje – jiems skirtoje kapinių vietoje ar miške, prie kelio, baloje. Bažnyčia reikalavo laidoti visus mirusiuosius, tačiau net XIX a. žmonės to reikalavimo nepaisė.

Kapo duobę ir aplink ją smilkydavo žolėmis, kad mirusiojo nepasiektų piktosios dvasios. Laidotuvių dalyviai kapinėse buvo vaišinami *kutja* (nemaltų kviečių koše, pupų koše arba dideliais blynais su medumi). XX a. taip elgėsi tik neturtingi velionio giminės, negalintys suruošti gedulingų pietų.

Palaidoję velionį, žmonės eidavo namo neatsigręždami, kai kur net atapusti. Kad mirusiojo per daug negailėtų ir per dažnai neminėtų, baltarusiai, grįžę iš kapinių, žiūrėdavo į pakrosnį arba į kaminą ir sakydavo: *Kaip žvilgsnis pro kaminą praeina, taip tegu praeina ir mirusiojo atminimas*. Šiaurės Rusijoje su tuo pačiu tikslu žmonės trindavo krūtines kapo žemėmis, žemių įsidėdavo į užantį, dėdavo į vandenį, kuriuo apsiplaudavo pirtyje.

Polesėje gedulingų pietų metu velionio našlė turėjo šypsotis ir net juoktis, kad mirusiojo neužrūstintų. Pietų Rusijoje gedulingi pietūs būdavo baigiami linksmomis dainomis: mirusįjį reikia palinksminti, kad jis nepyktų. Polesėje po laidotuvių vakare nešdavo maisto ant kapo. Ukrainiečiai ir baltarusiai tikėjo, kad vėlė maitinasi garais. Todėl per gedulingus pietus (jie buvo

vadunami *gorački*) valgydavo karštą duoną, ją laužydavo rankomis. Kartais net XXI a. mirusiajam pastatomas atskiras indas, į kertę nuliejamas pirmas valgio šaukštas. Tradiciniai šermenų valgiai – *kutja* arba *kanun* (virti kviečiai, blynai, kisielius; viskas valgoma su medumi). Laidotuvių dalyviams dovano davo po medinį šaukštą.

Po laidotuvių troboje kabindavo tą audeklą, kuriuo karstas buvo nuleistas į duobę. Tuos audeklus ar gražius rankšluosčius Lietuvos rusų moterys net XX a. pabaigoje pasigamindavo iš anksto.

Ant kapo statydavo medinį kryžių. Lietuvos sentikiai sako, kad kryžius neturi būti sunkus, nes mirusiajam reikia jį nešioti. Baltarusiai XIX a. ant moterų kapų kryžių nestatydavo. Jų atminimui per balą perdėdavo lentą / rąstą, jame išspaustydavo kryžių, kurpes ar pjautuvą, kartais – mirties metus. Tikėta, kad taip moterims padedama pereiti į kitą pasaulį.

Keturiasdešimtą dieną po mirties rytų slavai po paveikslais klodavo mirusiajam patalą ir raudose kviesdavo ateiti *viešėti*. Jie kepėdavo *kopėčias* – ilgą pyragą su skersiniais, – kad padėtų mirusiajam įkopti į dangų. Tas kopėčias statė vartuose, o po giesmių suvalgydavo su medumi. Kai kur šermenų blynus valgydavo kryžkelėje, kad velionis nerastų kelio namo.

Kapą lankydavo per metines, jį uždengdavo staltiese, padėdavo maisto. Kaimų kapinėse, ypač Rusijos šiaurėje ir Polesėje, iki šiol ant kryžių kasmet užrišami nauji lininiai rankšluosčiai. Ukrainiečiai ant jaunuolių kapų kryžių užriša skareles. Kazokai skarelę iškelia ant medinės ieties. Senovėje slavų gedulo spalva buvo balta; Bulgarijoje ji tokia iki šiol. Kazokų gedulo spalva raudona (tai ne etninės tradicijos faktas). Serbai gedulą užbaigdavo rateliu už mirusiuosius – *kolo za mrtvych*. Ratelio dalyviai eidavo per skarelę su pinigais, turėjo ją mindyti. Jeigu to nedarytų, šokdami visada mindytų mirusiojo akis.

Slavai tikėjo, kad mirusieji vaikšto, bet gyvieji jų nemato, o mirusieji mato gyvuosius. Todėl einant pro kapines ar kitas vietas, kur gyvieji gali užkliudyti vėles, reikia sakyti: *Bėkite, akylūs, kad neregiai praeitų*. Visi slavai rūpinasi, kad nepakenktų mirusiųjų regėjimui. Penktadieniais ir mirusiųjų minėjimo dienomis negalima minti linų, verpti ir siūti, kad spaliais mirusiesiems akių neprikrėstų ir adatomis akių neišbadytų. Tomis dienomis negalima baltinti trobos, net šluoti grindų, semti iš krosnies pelenų, nes *mirusiųjų akis užbaltinsi, jie nematys; akis pridulkinsi*. Trečią dieną po laidotuvių pietų slavai skalbdavo velionio drabužius – *mirusiajam akis praplaudavo*. Priminsime, kad per Sekmines šluodavo kapus vantomis ar Sekminių gėlėmis; veiksmą vadindavo *tėvams akis pravalyti*.

Per laidotuves raudodavo moterys. Dukterys raudodavo tėvo atsisėdusios ant karsto ir padėjusios galvas ant jo dangčio. Jeigu nebūdavo mirusiojo giminių moterų arba nė viena jų nemokėjo raudoti, samdydavo vieną ar net kelias raudotojas; jos raudodavo pasikeisdamos ir kartu – apsikabinusios ir linguodamos.

Raudama įvairiais laidotuvių apeigos tarpsniais. Raudose leistina improvizuoti, tačiau raudų turinys gerokai priklauso nuo laidotuvių ritualo tarpsnio. Kai raudama ką tik mirusio artimojo, kreipiamasi į jį ir klausiama, kodėl jis nesikelia, kodėl neatsiliepia, kodėl nekalba, gal jis negirdi, gal supyko. Raudotoja aimanuoja, kaip jai reikės gyventi, kas ją paguos, kas padės dirbti. Kai velionis prausiamas ir šarvojamas, raudama, kad jis neįprastai rengiasi, neįprastai guldomas. Raudose aptinkama mirties kaip kelionės ar vestuvių vaizdinių: raudotoja klausia mirusįjį, kur jis ruošiasi vykti, kokiai mergaitei ketina pirštis, sako, kad jo vestuvės nelinksmos. Kai velionis dedamas į karstą, raudama apie jo neįprastus namelius – ten nėra nei langelių, nei durelių.

308

O tu mano šeimininke, o mano maitintojau,
 Ko tu guli, nesikeli?
 Gal tu negirdi, kaip aš giedu?
 Gal tu nematai, kaip aš sielvartauju?
 Atsikelk nors valandėlei, minutėlei,
 Pažvelk į savo mažus vaikelius.
 Kam tu palikai mus,
 Kam vargšelius?
 Ar tau troba buvo per maža?
 Ar aš tavęs nežiūrėjau?
 Ko taip staigiai tu susiruošei kelionėn?
 Kodėl perėjai į tokią trobą,
 Tamsią trobą, kur nėra nei langelio, nei durų.
 (Baltarusių; БНТ ПХВ 203).

309

Oi, tu mano vaikelį, kur tu susiruošei,
 Į tokį tolimą kelelį?
 Kada aš tave pamatysiu, kad mano vaikelio nėra?
 O mano pilkoje gegutėle, kur tu pasidėjai,

Kur tu pasislėpei?
Pas ką aš ateisiu, kad mano vaikelio nėra?
O mano balandėle pilka, kur tu pasidėjai,
Kad jau daugiau neburkuosi,
Kas mane priglaus, kai mano balandėlės nėra?
Užaugo takeliai, kur mano vaikelis,
Mano miela pasikalbėti, vaikščiojo.
Su kuo pasikalbėsiu, kad mano vaikelio nėra?
(Vakarų Ukraina; Kolberg t. 35 str. 53).

310

Ir tavo trobelė tamsi,
Be jokio langelio,
Ir durelių nėra.
O kodėl durelių nepadarė
Ir raktelių neįdėjo?
Tu neatrakinsi
Ir neateisi,
Nes neišeisi...
(Baltarusių; *raudos fragmentas*; БНТ ПХБ 315).

311

Išėjo mano tėvelis
Į savo naująją trobelę.
O kas ten tave pažadins,
Kas tavo autelius išdžiovins?
Ir kas tau juos paduos?
Kas tau patalėlį paklos?
(Baltarusių; *raudos fragmentas*; БНТ ПХБ 56).

312

Mano sveteli mielas,
Kada tavęs sulauksiu?
Kur tave pasitikti?
Pro kurį langelį
Aš tave pamatysiu?
Ar tu skruzdėle,
Ar tu paukšteliu

Pas mane atskrisi?
 Pagal ką atpažinsiu –
 Ar pagal plunksnes,
 Ar pagal balseį?
 Ant kurio krūmelio
 Tu imsi čiulbėti?
 (Baltarusių; *raudos fragmentas*; БНТ ПХБ 247).

313
 Obuolėli mano neprinokęs,
 Uogele mano neprisirpusi,
 Vaikeli mano mielas,
 Vaikeli mano mylimas,
 Lapeli mano žaliasis,
 Gėlėle mano raudonoji,
 Tu be laiko krenti,
 O man liūdesį palieki.
 (Baltarusių; *raudos fragmentas*; БНТ ПХБ 319).

314
 Oi, tu mano balandėli,
 Oi, tu mano sakalėli!
 Kodėl tu mane palikai?
 Be tavęs man pasaulis prapuolė.
 Vakar tu šienavai, arei,
 O šiandien jau barzdą užrietei.
 (Baltarusių; БНТ ПХБ 229).

315
 Suvargo mano visas našlaitės gyvenimas,
 Skylėtas tapo dvaro pastatas,
 Ašarose stovi stikliniai langeliai,
 Po rūmą varnelės lakioja,
 Pro tvoreles žvirbliukai krenta.
 Nėra didžiojo namų valdytojo,
 Mūsų valstietiško gyvenimo tvarkytojo.
 Dirvonuoja visos dirvos išartos,
 Mišku užaugo mūsų šienaujamos lankos.

Kaip po savo patikimos galvelės
 Aš po valdiškas trobas privaikščiojau,
 Prie teismo namų pristovėjau,
 Be kryžiaus juk aš Dievui prisimeldžiau,
 Be Jėzaus maldelės prisilanksčiau,
 Visiems teisėjams, valdžioms žeminausi.

Jūs paimkite suvargusią galvelę,
 Mane, varguolę, į tvartą karvių priežiūrai,
 Jūs į žieminį kluoną kūlėja,
 Jūs mane vasaros darbininke.
 Aukso pinigų man nemokėkit,
 Tik šiurkščiais žodžiais neužgauliokit,
 Prie ažuolinio stalo mane prileiskit,
 Nenuskriauskite nuliūdusios galvelės.

(Rusų; *fragmentai*; raudotoja Irina Fedosova;
 Барсов с. 44–45).

316

Neskubėkite, aš jus prašau,
 Mieli broliai du tikrieji,
 Mano kūmai mylimieji,
 Jūs kapų duobių kasėjai,
 Jūs kūnų laidotojai,
 Aš prašau, vargšė liūdinti,
 Jūs nekaskite giliausiai,
 Neužkaskite kiečiausiai.
 Kai pasiilgsiu, pagailėsiu,
 Aš ateisiu, vargšė liūdinti,
 Aš atkasiu žemę motiną,
 Aš atversiu karsto lentą,
 Pažiūrėsiu, vargšė liūdinti,
 Aš į savo vyrą teisėtą,
 Aš paklausiu, vargšė liūdinti,
 Patarimo, tvirto pamąstymo.

(Rusų; *raudos fragmentas* – leidžiant karstą į duobę;
 Михайлов с. 63).

Kai raudama jauno žmogaus, mirtis lyginama su vestuvėmis. Pavyzdžiui, baltarusių raudoje sakoma:

317

Sūneli mano mažasis,
 Kur tu ruošiesi? Į kokią kelionę,
 Pas kokią mergaitę važiuoji pirštis?
 O tavo vestuvės nelinksmos,
 O tavo vestuvės nemalonios.
 Pasakyk, sūneli, kuo tave laiminti,
 Ar tave duona, ar tave druska,
 Ar tave laime, ar tave dalia,
 Ar tave paveikslu, ar tave pinigais?
 O tau nieko tenai nereikia,
 Tiktai reikia keturių lentų,
 Keturių lentų ir sieksnio žemės.

(Baltarusių; БНТ Пхв 316).

Raudose pridera pagarbiai kreiptis į mirusį, jo bloguoju neminėti, tačiau kartais prasiveržia ir tikri raudotojos ir mirusiojo santykiai, išsakomi priekaištai. Baltarusių raudose maloniniai kreipiniai ir priekaištai aptinkami toje pačioje raudoje.

318

Oi, mano drauguži,
 Tu nenusipelnei,
 Kad aš tavęs raudočiau,
 Nes tu pats žinojai,
 Kaip su tavim gyvenau,
 Mano drauguži mielas.

<...>

Tai gerai, kad tave Dievas paėmė,
 Gal pailsės mano kaulai
 Nuo tavo rankų.
 Kad tau aname pasaulyje
 Kaladė į dantis –
 Štai ko aš tau linkiu.

(Baltarusių; *fragmentai*; БНТ Пхв 240).

Rusų ir baltarusių raudose į mirusįjį gana dažnai kreipiamasi metaforomis. Į mirusį sūnų ar dukterį kreipiamasi: *obuolėli mano sodo, mano uogele neprisirpusi*. Vyras dažniausiai vadinamas *šeimininku, užuovėja*, motina – *augintoja*. Raudų tyrinėtojai teigia, kad šios metaforos susijusios su draudimu minėti ne tik mirusiojo vardą, bet ir giminystės su raudotoja terminą. Tačiau raudose greta metaforų aptinkami ir giminystės terminai (*tėvelis, motinėlė, sūnelis, dukrelė* ir kt.). Tai liudija, kad draudimas minėti giminystės terminus jau buvo užmirštas, liko tik maloninių kreipinių tradicija.

Per mirusiųjų paminėjimus rusai ir baltarusiai ne tik giedodavo religines giesmes, bet ir dainuodavo liūdnas pasaulietines dainas. Pavyzdžiui, Lietuvos rusai sentikiai per mirusios paminėjimą dainuoja apie tai, kad visi giminės susirinko, o nėra mirusios (ji vadinama vardu). Sakoma, kad ji už slenksčio stovinti ir *tvarką* stebinti. Mirusius artimuosius minint tinka ir baladė apie nuskendusią vyriausią seserį, kuri virtusi upės vandenių, žuvimis, žole. Ji prašo, kad brolis negertų upės vandens, negaudytų žuvų, nešienautų krantų žolės, nes tai sesers kraujas, jos kaulai, plaukai.

ŽMOGAUS PROBLEMOS SU APEIGOMIS NESUSIJUSIOJE LYRIKOJE

Su apeigomis nesusijusių dainų daugumą išsaugojo ir dainavo valstiečiai. Jose atsispindi skirtingo amžiaus žmonių rūpesčiai ir svajonės. Daugelyje dainų svarbios jaunų žmonių laimingos ir nelaimingos meilės temos. Nemažai dainų skirta giminių ir šeimos narių santykiams.

Į kariomenę paimtų vaikinių ir jaunų vyrų būseną, jų santykiai su vyresnybe apdainuojami kareivių dainose. Artimųjų požiūrį į būtinybę išlydėti sūnų į rekrūtus atspindinčios dainos ir ypač raudos kartais gali būti priskirtos prie apeiginių kūrinijų: kai Rusijos imperijoje rekrūtai privalėdavo tarnauti 25 metus, buvo rengiamos graudžios jų išleistuvės, kurių metu buvo atliekami apeiginiai veiksmai (pvz., kad karys liktų gyvas, buvo statomos eglutės), išvykstantys būdavo apraudami beveik kaip laidotuvėse.

Pagal profesiją ar bendrą likimą susiformavusių socialinių grupių žmonės kūrė dainas, kuriose iškyla tik jiems būdingos problemos.

Valstiečių neapeiginė lyrika paprastai grupuojama pagal kūrinijų tematiką, o kitų socialinių grupių dainos – pagal žmonių profesiją ar bendrą likimą (kareivių, vežėjų, plėšikų, kalinių dainos). XIX a. pabaigoje ir XX a. sukurtą fabričių darbininkų dainų, o kalinių dainų tradiciją pratęsė ir transformavo Stalino ir Berijos organizuotų lagerių politiniai kaliniai.

Pateikiame archajiškesnių neapeiginės valstiečių ir kitų socialinių grupių lyrikos pavyzdžių.

DAINOS APIE MEILĘ

319

Antine mano, antine,
Mano antine jaunas!

Kodėl tu, antine,
 Nelinksmas sėdi?
 „Kaip man, antinui,
 Linksmam būti?
 Vėlai vakare
 Antelė su manim buvo,
 O ankstų rytelį
 Jinai nušauta.
 Ne taip būtų gaila,
 Kad ji nušauta,
 Jei antis vandeny.
 O gaila – nušovė
 Ant šilko žolės!“
 „Vėlai vakare
 Mergaitė su manim buvo,
 O ankstų rytelį
 Jau ji sutarta.
 Nebūtų taip gaila
 Jei leistų už manęs,
 O gaila – ją leidžia
 Už mano priešo!“
 (Rusų; Соболевский т. 5, 692).

320

Už upės upelės ugnelės dega,
 Už antros greitosios žalią vyną geria.
 Ar ne mano mieląją sutuokti veža?
 „Mylimoji, džiaugsme, man sudie nepasakei“.
 „Aš mielai atsisveikinčiau, bet žirgai nestovi,
 Vežėjai liepia greitus žirgus raginti“.
 „Mylima-balandėle, nors galvelę palenk“.
 „Mielai palenkčiau – aukso vainikas nukris“.
 „Mylima-balandėle, nors rankele pamok“.
 „Mielai pamočiau – aukso žiedas nukris“.
 (Rusų; Выходцев 407).

321

Nesédėk, mergaite, vėlai vakare,
 Nedegink, nedegink vaško žvakės
 Vaško žvakės, vaško tikrojo,
 Tu nelauk, nelauk svečio brangaus,
 Svečio brangaus, draugo mylimo.
 „Aš ne svečias atėjau, ne svečiuotis,
 Atėjau aš mergaitei pasisakyti,
 Visomis dovanomis atsimainyti.
 Tu paimki, paimk itališką skarą,
 Atiduoki, gražink mano aukso žiedą.
 Šitą skarą tau jaunikiui dovanoti,
 O man tuo žiedu susižieduoti.
 Leiski, mieloji, man vesti“.
 Mergaitė apsiliejo ašaromis,
 Pro ašaras mergaitė žodį ištarė,
 Žodį ištarė, kalbą kalbėjo:
 „Tu veski, veski, nesąžiningasis,
 Bet manęs, mergaitės, neišjuoki,
 Gražios mergaitės neniekinki“.
 (Rusų; Шейн Великорусс т. 1, 23).

322

Lova mano, lovele, lova tašyta,
 Sukalta lovelė iš nelaimingo medžio,
 Pastatyta tašytoji skyrimosi vietoje.
 Mergaitė vaikino kompanijoj sėdėjo,
 Gražioji su šauniuoju kalbas kalbėjo:
 „Vaikine, vaikine, mielas, širdie mano,
 Be žmonos, nevedęs, baltas garbanotas,
 Pasiūk man kurpaites iš popieriaus balto“
 „Mergaite, mergaite, miela, širdie mano,
 Suverpki dervasiūlį iš lietaus lašelio,
 Kad siuvant netrūktų, kurpaitės neplyštų“.

Lova mano, lovele, lova tašyta,
 Sukalta lovelė iš nelaimingo medžio,
 Pastatyta tašytoji skyrimosi vietoje.

Mergaitė vaikino kompanijoj sėdėjo,
 Gražioji su šauniuoju kalbas kalbėjo:
 „Vaikine, vaikine, mielas, širdie mano,
 Be žmonos, nevedęs, baltas garbanotas,
 Pasiūki man suknią iš aguonos žiedo“.
 „Mergaite, mergaite, miela, širdie mano,
 Priverpki man šilko iš balto pasaulio,
 Kad šilkas netrūktų, suknia neiširtų“.

Lova mano, lovele, lova tašyta,
 Sukalta lovelė iš nelaimingo medžio,
 Pastatyta tašytoji skyrimosi vietoje.
 Mergaitė vaikino kompanijoj sėdėjo,
 Gražioji su šauniuoju kalbas kalbėjo:
 „Vaikine, vaikine, mielas, širdie mano,
 Be žmonos, nevedęs, baltas garbanotas,
 Nulieki man žiedą iš spindulio saulės,
 Įdėki akutę – rytinę žvaigždėlę“.
 „Mergaite, mergaite, miela, širdie mano,
 Pagirdyki žirgą marių viduryje,
 Žirgo neskandinsi, pati nenuskėsi“.

(Rusų; užrašyta XVIII a.; Соболевский т. 1, 449).

323

Prie upės, upelio
 Merga suknią skalbė,
 Ją garsiai velėjo,
 Ant kranto padžiovė.
 Ten ėjo vaikinai:
 „Padėkdiev, mergaite,
 Suknelę skalbti,
 Garsiai velėti,
 Sausai išgręžti,
 Ant kranto padžiauti“.
 Išdidi mergaitė
 Ačiū nepasakė,
 Draugu nevadino.
 „Mergaite, mieloji,

Pasiūki man marškinius
 Neaudus, neverpus,
 Rankose neturėjus“.
 „Vaikine, mielasis,
 Pastatyki rūmus
 Be samanų, rąstų,
 Be lentų tašytų“.
 „Mergaite, mieloji,
 Pririnki man uogų
 Žiemą per Kalėdas,
 Vasarą – per Devintines“.
 „Vaikine, mielasis,
 Pasiūk man kurpaites
 Iš geltono smėlio“.
 „Mergaite, mieloji,
 Priverpki man siūlą
 Iš vandens švariausio“.
 „Vaikine, mielasis,
 Nuliedink žiedelį
 Iš skaisčiosios saulės:
 Kur aš tiktai eičiau,
 Visada apšviesčiau“.

(Rusų; *šokio daina*; Шейн Великорусс т. 1, 85).

324

Oi, žiemele, tu žiema,
 Blogo oro buvai,
 Vis pūgomis pūtei.
 Užpūtei kelius, takus,
 Nėr kaip pas mielą nueiti.
 O aš gatvele –
 Pilka ante,le,
 Per juodą purvą –
 Putpeliuke,
 O į rūmus užeisiu
 Gražia mergaite.

(Rusų; Соболевский т. 4, 669).

325

Oi, akmuo mano, akmenėli,
Švytintis mano, mėlynasis,
Išgulėjai, mano brangus akmuo,
Ant aukšto kalno priešais saulę,
Nėr nei spindesio, nei blyksnio.
Mano draugas mylimas
Neturi tiesos neramioj širdy.
Jisai kalba, vis apgauna mane,
O mane klausinėja,
Ar tik jį vieną myliu.

(Rusų; užrašyta XVIII a.; Соболевский т. 4, 293).

326

1. „Ach tu naktele,
Naktele tamsi,
Naktele tamsi,
Rudenio naktie.
2. Ko, naktele mano,
Kaktą suraukei?
Ko, rudenio naktie,
Rūku dangstaisi?
3. Ar tu neturi
Šviesių žvaigždelių,
Ar tu neturi
Šviesaus mėnulio?
4. Ko, mergaite mano,
Taip susimąstei?
Ko, gražioji mano,
Taip nuliūdusi?
5. Ar tu neturi
Tėvo, motinos,
Ar tu neturi
Draugo mielojo?“
6. „Kaip man, mergaitei,
Nesusimąstyti,
Kaip man, mergaitei,
Neliūdėti?

7. Aš, mergaitė, neturiu

Tėvo, motinos,

Tiktai aš turiu

Mielą širdies draugą.

8. Bet ir tas su manimi

Ne santarvėje,

Jis ne santarvėj gyvena,

Vis tik barasi,

Vis tik barasi,

Ilgai pyksta jis“.

(Рус.; Выходцев 388).

327

Nanyinka ąsotį nešė,

Ėjo vandens šaltinio,

Atėjo prie jos ponas,

Sudaužė ąsotį.

„Neverki, mergaite,

Nedaryki nieko –

Už žalią ąsotį

Tau dukatą duosiu“.

Ji dukato nenorėjo,

Savo ąsočio gailėjo:

„Jei tu garbus ponas,

Mokėk už ąsotį“.

„Neverki, mergaite,

Nedaryki nieko,

Už žalią ąsotį

Žirgą dovanosiu“.

Jinai žirgo nenorėjo,

Savo ąsočio gailėjo:

„Jei tu garbus ponas,

Mokėk už ąsotį“.

„Neverki, mergaite,

Nedaryki nieko,

Už žalią ąsotį

Tau kariatą duosiu“.

Ji kariatos nenorėjo,

Savo ąsočio gailėjo:
„Jei tu garbus ponas,
Mokék už ąsotį“.
„Neverki, mergaite,
Nedaryki nieko,
Už žalią ąsotį
Dvarą dovanosiu“.
Jinai dvaro nenorėjo,
Savo ąsočio gailėjo:
„Jei tu garbus ponas,
Mokék už ąsotį“.
„Neverki, mergaite,
Nedaryki nieko,
Už žalią ąsotį
Tau patsai aš būsiu“.
„Tebus Dievui didi garbė,
Ką aš laimėjau:
Už žalią ąsotį
Gavau patį poną“.
(Moravų; Toncrova 14).

328

Aš eisiu į mišką,
Į žaliąjį mišką,
Priskinsiu lapų,
Lapų nuo buko.

Juos padėsiu lovoj,
Kur mieloji guli,
Pabelsiu į langą –
„Kelk ir eik atverti.

Atverk man, atverki,
Mano Betulinko,
Juk neveltui beldžiau
Į tavo langelį“.
(Moravų; Toncrova 5).

329

Saulelė teka

Už aukšto kalno –

„Kelkis, kelkis, Nanynka,

Kelkis, kelkis, Nanynka,

Duok žirgui vandens“.

„Mielai atsikelčiau,

Jeigu tik galėčiau:

Krito rasa, esu basa,

Krito rasa, esu basa,

Šalta kojėlėms“.

„Savo kojeles

Apauk bateliais,

Jei duos Dievas mums sulaukti,

Jei duos Dievas mums sulaukti,

Pirkim tau naujus“.

„Batelių naujų

Aš neavėsiu:

Giminės tai man draudžia,

Giminės tai man draudžia,

Tavęs nenorėsiu“.

Po trijų savaitių

Karietoj važiuoja:

„Kokia tai grafitė,

Kokia tai grafitė

Dengtoj karietoj?“

„Tai jokia grafitė,

O kaimo mergaitė,

Tai yra graži mergaitė,

Tai yra graži mergaitė –

Mano Nanynka“.

Kai atvažiuom
Į imperatoriaus dvarą,
Ten vaikščiojo keturi vyrai,
Ten vaikščiojo keturi vyrai
Vienas mano bus.
(Moravų; Toncrova 32).

DAINOS APIE ŠEIMOS GYVENIMĄ

330
Gatvėje lyja, lyja,
Plačioje smarkiai,
Ne kaip rėčiu sijoja –
Kaip iš kibiro pila,
Žemėn susigeria.
O brolis sesutę
Lopšyje liūliuoja,
Lopšyje liūliuoja,
Meiliai kalbina:
„Sesute tikroji,
Auki kuo greičiau,
Auki kuo greičiau,
Būki protinga.
Išleisiu už vyro
Į darnią šeimyną,
Kur bevažiuočiau,
Pas sesutę užsukčiau –
„Sveika, seserėle,
Būk sveika, tikroji“.
(Rusų; Лопырева с. 355).

331
Savo tėveliui kalbėjau,
Šviesų šeimnininką prašinėjau:
„Tėveli, aplankyki mane,
Šviesusis, svečiuokis pas mene.
Prie mano vartų mėlyna jūra,

Gulbės, žąsys ten maudosi,
 Kuojos, lydekėlės nardo,
 Karosėliai ant krantų guli.
 Gražios merginos prausiasi,
 Baltai, raudonai dažosi,
 Rusvus plaukus šukuoja,
 Smulkias kaseles supina,
 Raudonus kaspinus įpina.
 Tėveli, aplankyki mane,
 Šviesusis, svečiuokis pas mane“.
 (Rusų; Соболевский т. 3, 178).

332

Visas pievas, balas vanduo užliejo,
 Mane, jauną, ašaros graužia.
 Seniai, oi seniai pas motulę buvau,
 Mano takeliai žolė užaugo.
 Kai panorėsiu, žolę sumindysiu,
 Putiną, avietę nulaušiu,
 Tikrus tėvilius aplankysiu,
 Už tašyto stalelio sėdėsiu,
 Šilkinę staltiesę užtiesiu,
 Su tikra motule kalbėsiu.
 (Rusų; Шейн Великорусс т. 1, 70).

333

„Žole, tu žole žalioji,
 Būki, žolele, tokia
 Kaip Petro dieną buvai“.
 „Žmonės, jūs žmonės nuostabūs,
 Duokite man tamsias naktis,
 Duokite man gausias rajas –
 Tada aš, žolė, būsiu tokia
 Kaip Petro dieną buvau“.
 „Mergaite, mergaite graži,
 Būki, mergaite, tokia
 Kokia pas tėvą ir motiną gyvenai“.
 „Žmonės, jūs žmonės nuostabūs,

Duokite man valią kaip pas tėvą,
Duokite malonumą kaip pas motiną –
Tada aš, mergaitė, būsiu tokia
Kaip pas tėvą ir motiną gyvenau“.

(Lietuvos rusų sentikių, Новиков т. 3, 265).

334

Išleido mane motulė
Toli toliausia,
Už trijų tolimų miestų,
Už trijų tvirtovių tvirtų,
Už trijų soboro cerkvių,
Už trijų balto mūro sienų.
Man motulė neliepė
Nei liūdėti, nei verkti,
Nei dažnai aplankyti.
Jau kaip aš, jauna,
Per savaitę pasiilgau,
O per kitą sielojausi.
Eisiu, eisiu, aš, jauna,
Į plyną laukelį,
Paprąšysiu, jaunutė,
Kregždutės plunksnelių,
Balandėlės sparnelių,
Aš skrisiu, jaunutė,
Į gimtinės šalelę,
Aš nutūpsiu, jaunutė
Drėgname šile ant pušelės,
Ant sausos jos šakelės,
Ant pačios viršūnėlės.
Tu girgždėki, medeli,
Visam baltam pasauliui,
Jūs kukuokit, gegutės
Už trijų tolimų miestų.
Ar ne mano motulė
Nuo ankstyvo rytelio
Dievui meldžiasi,
Visas žvakes uždegusi,

Vis mane prisiminusi?
„Ar ne mano vaikelis
Miške paklydo
Ir rasoje sušlapo?“
„Ne miške paklydau,
O vargas ir ašaros sušlapino“.
(Русų; Киреевский,
Новая серия вып. 2 ч. 1, 1281).

335

Putiną su aviete vanduo apsėmė,
Tuo metu motulė mane pagimdė,
Nepaklausus proto tekėti liepė.
Liepė tekėti už nelygiojo,
Už nelygiojo, svetimoj šaly,
Svetimoj šaly, blogoje šeimoj.
Šalis svetima be vėjo džiovinai,
Svetimi tėvas, motina be reikalo bara.
Siunčia mane, jauną, vidurnaktį vandens.
Šąla, šąla kojėlės prie šaltinio stovint,
Spaudžia rankelę prie naštelį,
Rieda, rieda ašaros baltu veideliu,
Šluostau ašarėles balta skarele.
Nebuvau pas motule trejus metelius,
Ketvirtais meteliais paukštele skrisiu,
Graudžia paukštele gegužėle,
Tūpsiu aš motulės žaliame sode,
Ant motulės mylimos obelėlės.
Graudžiomis ašaromis sodą skandinsiu,
Sunkiais atodūšiais sodą džiovinasiu.
Užkukuosiu sodelyje kuo gailiausiai,
Graudžia rauda motulę budinsiu.
Motulė po seklyčią vaikštinėja,
Mielas marteles žadindama:
„Kelkitės, martelės, balandėlės mano,
Koksai stebuklas pas mus nutiko?
Mūsų žalias sodas be vėjo džiūsta,
Be lietaus smarkiausio sodelis skęsta?

Kokia paukštelė sodely gieda,
 Gailia dainele širdelę drasko,
 Drąsiai širdelai liūdesį skiria?“
 Vyriausia martelė prakalbėjo:
 „Kokia tai paukštelė, einam žiūrėti“.
 Vidurinė martelė: „Einam pagausim“.
 O jaunas brolelis: „Einam nušausim“.
 Jam žmona pasakė: „Paukštelės nemušk,
 Paukštelė-gegutė – tavo sesutė,
 Vargšėlė atskrido iš svečios šalies,
 Iš svečios šalies, iš blogos šeimos“.
 „Argi tu be proto? Mano sesutė
 Balta, raudona, visada linksma,
 O ši šeimininkė – liesa, išblyškus“.
 „Todėl liesa, išblyškus – svetimoj šaly,
 Šaly svetimoje gyventi blogai“.
 (Rusų; Соболевский т. 3, 31).

336

Vėjai mano, jūs smarkūs vėjai,
 Ar negalite, vėjai, kalną išsiūbuoti?
 Kanklės mano, skambiosios kanklės,
 Ar negalite, kanklės, našlės pralinksminti?
 Mano, našlelės, keturi rūpesčiai,
 Keturi rūpesčiai, penktoji bėda,
 Penktoji bėda, kad jo nebėra.
 Pirmas rūpestis – nėra malkų nei balanos,
 Antras rūpestis – nėra nei duonos, nei druskos,
 Tračias rūpestis – jauna našlauju,
 Ketvirtas rūpestis – vaikeliai maži,
 O penktoji bėda – šeimininko nėra.
 Aš bėdą pasėsiu plyname lauke,
 Tu išdyk, mano bėda, juoda žole,
 Juoda žole, karčiu pelynu.
 (Rusų; Соболевский т. 3, 214).

337

Aš aukštai sėdžiu,
 Aš toli matau,
 Oi, aš matau –
 Palapinė lauke.
 Toje palapinėj
 Jauna našlė
 Su vėju kalbasi:
 „Oi, vėjau, vėjau,
 Smarkus sūkury,
 Nukrėtei rasą
 Nuo tamsaus miško,
 Nukrėsk nuo manęs
 Nebūtus žodžius.
 Lauke skriaudžiami
 Žirnis ir ropė,
 Žmonių išjuoktos
 Našlė ir mergina.
 Aukso vainikas
 Merginą apvalys,
 O mane, našlę –
 Tik drėgnoji žemė,
 Motina žemė,
 Karsto lenta“.

(Rusų; Соболевский т. 3, 215).

338

Oi, mūsų seklyčioje
 Kunigaikščiai-bajorai sujudo,
 Jaunieji įsilinksmينو.
 Generolai kad gyrėsi:
 „Oi, pulkai mūsų rankose!“
 O Nikiforas-ponas gyrėsi:
 „Mano žmona tai gera!
 Jos eisena kaip povos,
 O kalba tarytum gulgės.
 Ji ateis – pamaitins mane,
 Žodį tars – mane nuramins“.

(Rusų; Киреевский, Новая серия вып. 1, 344).

339

Oi, mūsų tėveli, garsus tykus Done,
 Tylutėliai teki, giliai rausi,
 Stačius krantus gražiai iškeli,
 Vidury savęs salas suneši.

Žiotyse prie jūros tankūs krūmai,
 Tenai sakalas lizdą vijo.

Apačią jis dėjo sidabro gryno,
 Kraštus pynė raudono aukso,
 Stogelį puošė plisu-aksomu.

Suvijęs lizdą, sakalas susimąstė:

„O kam aš sukau šiltąjį lizdą?

Neturiu aš, sakalas, sakalėlės,

Aš, jaunas vaikas, jaunos žmonos“.

(Rusų: Киреевский,

Новая серия вып. 2 ч. 2, 2433).

340

„Kanape, kanapėle, žalioji mano,

Kodėl tu, kanape, nelinksma stovi?“

„Ach, kaip man, kanapei, linksmai stovėti?

Mano, kanapės, šaknis vanduo apsėmė,

Mano, kanapės, liemenį audra nulaužė,

Kanapės viršūnę žvirbliai lesa“.

„Mergaite, tu mergaite gražioji,

Kodėl tu, mergaite, nelinksma sėdi?“

„Ach, kaip aš, mergaitė, linksma būsiu –

Tėvelis nori mane už vyro leisti,

O pamotė nori vienuole apkirpti.

Tėvelis išėjo bajorų rinkti,

O pamotė išėjo vyresniosios kviesti.

Sugirgždėjo vartai platieji,

Sulojo greitasis šuo pririštas –

Man rodėsi – tėvelis su bajorais,

Ogi mano pamotė su vyresniaja.

„Sėski, mano vaikeli, ant aukso kėdės,

Išpinki, mieloji, savo rusvas kasas“.

„Leisk man, motule, prie Dono nueiti,
Baltumus, raudonį nuo veido nuplauti“.
„Nuplausi, vaikeli, karčia ašara,
Nušluostysi veidą baltu rankšluosčiu“.
(Rusų; Соболевский т. 1, 298).

341

Kad aš būčiau žinojusi,
Jaunutė numaniusi
Savo karčiąją dalį,
Nelaimę ištekėjusios,
Aš visai netekėčiau,
Valios neprarasčiau.
Aš paleisčiau valią
Į plynąjį lauką,
Paleisčiau grožį
Tarp gėlių mėlynųjų,
Juodus antakius duočiau
Šviesiam sakalėliui.
Puikuokis, groži,
Tarp gėlių mėlynųjų,
Skrajoki, valele,
Po plynąjį lauką,
Baltuoki, baltume,
Ant balto berželio,
Juoduokite, akys,
Pas juodąjį varną.
(Rusų; Шейн Великорусс т. 1, 197).

342

Žmona po seklyčią vaikšto,
Savo vyrą žadina:
„Kelkis, mielas, pabuski,
Kaip sakalėlis pašoki.
Svečiai sėdi užu stalo,
Sėdi brangūs svečiai:
Du broleliai tikrieji,
Jų jaunos žmonelės,

Jų vaikučiai maži,
O už kiemo žirgai stovi –
Trejetas juodbėrių,
Jų pakinktai pinti,
Botagai šilkiniai,
O lankeliai žali“.
„Mano žmona įgrisusi,
Tavo svečiai man nemieli“.
Aš pravirkau, sudejavau,
Į priangi išėjau,
Su broleliais kalbėjau:
„Mano broliai sakalai,
Jūs važiuokite namo,
Važiukite, nevēluokite,
Tamsiame miške nenakvokit.
Kai tik grįšite namo,
Pasakykit giminėms,
Nusilenkite visiems.
Tik motulei nutylėkit,
Jai vienai nepasakykit,
Kad išleisdama mane
Susigundė tikroji
Rūmais aukštaisiais,
Langais dažytais,
Langeliais dažytais
Ir šviesiuoju virduliu.
Aš arbatos nesu gėrus,
Puodelio į rankas neėmus.
Puodelį į rankas ėmiau –
Per kraštus ašaras liejau“.

(Rusų: Комовская 52).

343

1. Kaip po beržu, po baltuoju
Oi, oi li, oi liuli, po baltuoju.
2. Kas ten bilda, žvanga? Vyras žmoną moko.
Oi, oi li, oi liuli, vyras žmoną moko.
3. O žmona vyro neatsiprašė,

Oi, oi li, oi liuli, neatsiprašė.
 4. Tėvui šešurui ji nusilenkė,
 Oi, oi li, oi liuli, ji nusilenkė.
 5. „Šešurai tėve, tu atimki mane,
 Oi, oi li, oi liuli, tu atimk mane.
 6. Tu atimki mane nuo blogo vyro,
 Oi, oi li, oi liuli, nuo blogo vyro“.
 7. Tėvas šešuras klausyti liepia,
 Oi, oi li, oi liuli, klausyti liepia.
 8. Kai žmona vyro atsiprašė,
 Oi, oi li, oi liuli, atsiprašė.
 9. Jam iki kojų nusilenkė,
 Oi, oi li, oi liuli, jam nusilenkė.
 10. „Mano mielasai, tu užjaušk mane,
 Oi, oi li, oi liuli, tu užjaušk mane“. Oi!
 (Rusų: *pavasario ratelių daina*;
 Ананичева, Суханова 2).

344

1. Nueisiu, nueisiu,
 Aš į naują miestą nueisiu. [2]
 2. Išvesiu, išvesiu
 Aš tėvelio gerą žirgą,
 Savo tikrojo staininį išvesiu.
 3. Jį duosiu, jį duosiu
 Piktam šešurui dovanosiu. [2]
 4. Kad šešuras, kad šešuras
 Malonesnis ir švelnesnis būtų. [2]
 5. Nueisiu, nueisiu,
 Aš į naują miestą nueisiu. [2]
 6. Išmušiu, išmušiu,
 Bato kulnu sieną išmušiu. [2]
 7. Išnešiu, išnešiu,
 Aš motulės lapės kailinius,
 Tikrosios kailinius išnešiu.
 8. Juos duosiu, juos duosiu
 Piktai anytai dovanosiu. [2]

9. Kad anyta, kad anyta
 Švelnesnė, malonesnė būtų. [2]
 (Rusų; *ratelio daina*;
pavasari dainavo vaikščiodami eilė prieš eilę;
 Ананичева, Суханова 8).

345

1. Persisvėrė vasarinis apynys [2]
 Į mano šalelę. [2]
 2. Mano šalelėje [2]
 Sėkmė didžiulė, [2]
 3. Sėkmė didžiulė [2]
 Paslaptys sidabro. [2]
 4. Paslaptys sidabro, [2]
 Vainikai auksiniai. [2]
 5. Vainikai auksiniai [2]
 Viršūnelės lietos. [2]
 6. Apynių priskinsiu, [2]
 Apynių vasarinių. [2]
 7. Pakviesiu, jauna, svečią [2]
 Svečią brangiausią. [2]
 8. Svečią brangiausią [2]
 Tikrajį tėvelį. [2]
 (Rusų; *pavasario ratelių daina*,
dainuodavo eidamos mesti vainikų į vandenį;
 Ананичева, Суханова 9).

REKRŪTŲ, KAREIVIŲ DAINOS

346

Kad pas mielą motinėlą
 Trys sūneliai buvo mylimi.
 Kurį mums į kareivius duoti?
 Vyriausiojo šeima didelė,
 Vidutiniojo žmona serga,
 O jauniausiojo nieko nėra.
 „Jūs vaikai, mano vaikeliai,

Sūneliai mano mylimi,
 Jūs nueikite į kalvę,
 Nusikaldinkit sau po peilelį,
 Po peilelį tikro plieno,
 Nueikite į plyną lauką,
 Nusipjaukite po vytelę,
 Padarykite iš jų burtus.
 Jūs nueikit prie Dunojaus,
 Ten paleiskite tuos burtus –
 Kur vanduo kurio nuneš“.
 Vyriausiojo – prie krantelio,
 Vidurinio – prie akmenėlio,
 O jauniausiojo upė nunešė.
 Čia jauniausias ir pravirko,
 Ant tėvo motinos iširdo:
 „Ar aš jums valgyt, gerti nedaviau,
 Ar aš jūsų nerengiau, neaviau?“
 Jau sušuko: „Skuskite kaktą“.
 Jo eiklios kojos sulinko,
 Baltos rankelės nusileido,
 Jo galva nuo pečių nulinko.
 Čia jį jaunąjį nutvėrė,
 Nutvėrė jį narsųjį
 Nuvežė į platų Kemės miestą
 Pas valdininkus ir viršininkus.

(Rusų; Разумова, Коски, Митрофанова 17).

347

„Ko tu, balanėle, nešviesiai degi,
 Be dūmų, nešvieti ir neplazdi?
 Ko tu, geras vaikine, nelinksmas sėdi,
 Nelinksmas, be džiaugsmo šią valandą?“
 „O kaip man, jaunuoliui, linksmam būti,
 Kad mane, vaikina, kareiviauti ima.
 Kareiviui, kareivėliui vežimą duoda.
 Tikrasis tėvelis žirgą išvedė,
 Tikrasis brolelis balną išnešė,
 Seselė gulbelė botagėlį davė.

O garbingoji motina toli lydėjo:
 „Sakyki, sūneli, kada tavęs laukti?“
 „Motule garbingoji, užeiki ant kalno,
 Pažiūrėki, motule, į žiūronų vamzdį.
 Ką matai, motule?“ „Mėlyną jūrą“.
 „Toje jūroje guli baltas akmuo.
 Kaip tam akmenėliui prie kranto neplaukti,
 Taip tau, motinėle garbingoji,
 Manęs akyse nematyti“.
 (Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 230).

348

Motina sūnų lydėjo, sūneliu vadino:
 „Eik, sūneli, dabar nuo mūsų“.
 Vyresnė sesuo balną neša, o jaunesnė skarelę duoda,
 Skarelę duoda, suvynioja, sesuo broleliu vadina:
 „Tu broleli vienintelis, dabar nuo mūsų eini,
 Kada, broleli, pas mus į svečius ateisi?“
 „Paimk, sese, smėlio saują ir išpilki ant akmens.
 Kai iš smėlio rugiai išdygs, tada brolis į svečius ateis“.
 Rugių nėra nei daigelio, nėra brolio iš karo žygio.
 Smėlyje rugiai išdygo – mūsų brolis seniai žuvęs.
 (Baltarusijos ir Ukrainos paribio;
 Климчук с. 225 № 18).

349

Motina sūnų pagimdė,
 Tėvas sūnaus nemylėjo –
 Siuntė sūnų iš namų:
 „Man tavęs, sūneli, nereikia“.
 Vyriausia sesuo žirgą išvedė,
 Jauniausia sesuo rimbą padavė,
 Rimbą padavusi, žodį kalbėjo:
 „Kada, broleli, namo sugrįši?“
 „Sesės, aš tada sugrįšiu,
 Kai mėlyna jūra subanguos,
 Baltas akmuo aukštyn išplauks,
 Ant akmens krūmas užaugs,

Krūme lakštingala užgiedos“.
 Mėlyna jūra subangavo,
 Baltas akmuo aukštyn išplaukė,
 Ant akmens krūmas užaugo,
 Krūme lakštingala pragydo –
 Išėjo seserys brolio ieškoti.
 Vyriausia sesuo – lydeka į jūrą,
 Vidurinioji – žvaigždė į dangų,
 Jauniausioji – gėlė į lauką.
 Vyriausia sesuo brolio nerado,
 Vidurinioji akimirksnį matė,
 Jauniausioji sesuo brolių rado:
 Po krūmeliu, po blindies
 Guli užmuštas jaunuolis,
 Balta krūtinė supjaustyta
 Juodose garbanose – pelės lizdas.

(Rusų; Песни, собранные писателями с. 633–634).

350

Ne gegutė drėgname miške kukuoja,
 Ne lakštingala sode lakštuoja,
 Jaunas bernas nevalioje rauda,
 Apsiliejęs ašarom karčiomis.
 „Ima mane, jauną, į nevalią,
 Jau riša man, jaunam, baltas rankas,
 Surakina man, jaunam, eikliąsias kojas,
 Veža, veža mane, jauną, į miestą,
 Atiduos mane tenai tarnauti carui,
 Carui tarnauti – kareivių būti.
 Ir jau niekas manęs, jauno, nesiilgi,
 Tiktai ilgisi viena tikra motulė,
 O jaunoji žmona mane keikia,
 Mergužėlės mane prisimena,
 Giminės visi mane palydi:
 „Jaunas ten tarnauk teisingai,
 Ir už mus padėki savo galvą“.

(Rusų; Выходцев 507).

351

Išsprog, drėgnas ažuolėli,
Gal rytoj šalna bus.
Aš, kazokas, šalčio nebijojau,
Greitai žygin ruošiausi,
Su žmonėmis atsisveikinau.
„Sudiev, visi geri žmonės,
Gal jau jūsų nematysiu.
Uždangstykite visus kelelius,
Kad jie nelabai dulkėtų,
Pasakykit mano motinėlei,
Kad labai neliūdėtų,
Kad neverktų neliūdėtų
Mano tikra motulė,
Man tarnauti lengviau būtų“.
(Rusų; Выходцев 509).

352

Lakštingala su gegute kalbėjo:
„Neskraidyk, gegute, į mano sodą:
Mano sodely jaunuolis vaikščiojo,
Vaikščiojo jaunuolis nelinksmas.
„Ko man, jaunam, linksmam būti:
Pyko, barė tėvelis, nežinau už ką.
Nori mane, jauną, į kareivius atiduoti.
O aš, jaunas, kareiviu būti nenorėjau,
Norėjau, jaunas, nors metus pagyventi,
Nors metus pagyventi, į Maskvą nueiti,
Į Maskvą nueiti, kareivių pamatyti.
Kareivėliai tėveliai rikiuotėje stovi,
Rikiuotėje stovi, po šautuvą laiko,
Po šautuvą laiko, šaudyti mokosi,
Šaudyti mokosi, leisti namo prašo,
Prašo leisti namo pas tėvą ir motiną,
Pas tėvą ir motiną, pas jauną žmoną,
Pas jauną žmoną, pas mažus vaikelius“.
(Rusų; Ермаченко 109).

353

Ne dulkės lauke uždulkėjo,
 Ne migla iš vandens pakilo –
 Tai pakilo žąsys, gulbės,
 Žąsys, gulbės, antys pilkosios.
 Jos ne pačios pasikėlė –
 Šviesaus sakalo išsigando.
 Jau kaip viena žąsis aukščiau skrenda,
 Aukščiau skrenda, garsiau šaukia,
 Garsiau šaukia plonu balsu,
 Baltos gulbės plonu balsu.
 Kareivėliai visi gretose stovi,
 O jaunas seržantas – sargyboje,
 Sargyboje stovi, žąsų klausinėja:
 „Oi jūs, žąsys, gulbelės,
 Kur jūs skrendate, kur Dievas neša?
 Ar tik ne į mano gimtąją šalelę?
 Ar ne pas mano tėvą, motiną?
 Perduokite, žąsys, gulbės,
 Lenkiuosi tėveliui – kakta žemę siekiu,
 Mano motulei lenkiuos lig žemės.
 Žmonai jaunajai – dvi valelės:
 Ar tu tekėk, ar našle našlauk,
 Tiktai nevaikščiok į bajorų dvarą,
 Nepraraski mažų vaikelių.
 Mažiems vaikeliams palaiminimas“.

(Rusų; Киреевский, Новая серия вып. 2 ч. 2, 2728).

354

Tu putinėli, tu avietėle,
 Nestovėk, nestovėk,
 Ant aukšto kalno,
 Nemeski lapų
 Į mėlyną jūrą.
 Jūra mėlynąja
 Ten laivas plaukia –
 Net vanduo ūžia.
 O tame laive

Trys pulkai kareivių,
Vis jaunų vaikinų.
Vienas kareivis
Dievui meldžiasi,
Jis pulko vado
Namo leisti prašo.
„Vade jaunasai,
Leisk mane namo,
Leisk mane namo
Pas tėvą, motiną,
Pas tėvą, motiną,
Pas jauną žmoną,
Pas jauną žmoną,
Pas mažus vaikus,
Pas mažus vaikus,
Mažų metelių.
Kai kils karas,
Man nebūti namie,
Man nebūti namie,
Pas jauną žmoną,
Pas mažus vaikelius“.
(Rusų; Выходцев 540).

355

Jau kur tu, varne, buvai?
Kur, juodasis, skrajojai?
Jau ką tu, varne, matei?
Ką, juodasis, regėjai?
„Jau aš buvau, skrajojau,
Buvau stepėse plikose
Ir jau mačiau, regėjau
Stebuklą didelį,
Didelį stebuklą mačiau.
Guli kūnas negyvas,
Negyvas kūnas guli,
Kūnas narsuolio.
Ir niekas prie to kūno
Prie kūno nesiartina.

Atskrido prie to kūno
 Trys paukštelės.
 Jau kaip pirmoji nutūpė
 Jam ant galvos neramios,
 O antroji nutūpė
 Ant jo krūtinės baltos,
 O jau trečioji nutūpė
 Ant jo kojų eiklių.
 Jau kai pirmoji paukštė verkia,
 Verkia kaip upė teka,
 O antroji paukštė verkia,
 Verkia kaip upeliai teka,
 Jau kai trečioji paukštė verkia,
 Verkia kaip rasa krenta.
 Jau pirmoji paukštelė
 Buvo motina tikroji,
 O antroji paukštelė
 Buvo jo tikra sesutė,
 O trečioji paukštelė
 Buvo jo jauna žmona.
 Motina tikroji verkia,
 Verkia iki karsto lentų,
 Jo sesuo tikroji verkia,
 Verkia, kolei ištekės,
 O žmona jaunoji verkia,
 Verkia iki kito vyro.
 (Rusų; Киреевский, новая серия,
 вып. 2 ч. 1, 1293).

356

Kareiviai priemiesčiu ėjo,
 Oi, liuli, liuli, priemiesčiu
[priedainis kartojamas po kiekvienos eilutės]
 Per svarbiausią Kostromos miestą,
 Kvietė mergaites kartu:
 „Eime, mergaitės, su mumis,
 Su mumis, gerais jaunuoliais.
 Pas mus gyventi laisvė,

Visokio gero pakanka.
Mūsų namai turtingi –
Namai mūriniai ir rūmai.
Pas mus kalneliai statūs,
Juose akmenėliai aukso,
Teką upelis varinis,
O viena srovė auksinė.
Ant avietės laisva paukštė,
Laisva paukštė lakštingala
Jinai gieda, išvingiuoja,
Kareivių gyvenimą giria.
Eime, mergaitės, pavaikščioms,
Kareivių gyvenimą pažinsim“.
„Nesigirkite, kareiviai:
Jūsų namai neturtingi,
Mūro rūmų jūs neturite.
Jūsų kalneliai nestatūs,
Kalnuose – paprasti akmenys,
Teką ašarų upelis,
O viena srovė ledinė.
Ant kranto miškas – drebulės
Drebulėj – graudi paukštelė,
Gegutė – graudi paukštelė
Ji kukuoja, išvingiuoja
Kareivių gyvenimą keikia.
(Rusų; Выходцев 541).

357

1. Vargšė mano galvelė,
Tolima svetima šalelė.
2. Tolima svetima šalelė,
Ateina tamsi naktelė.
3. Ateina tamsi naktelė,
Tamsi naktelė, rudens, šalta.
4. Naktelė tamsi, rudens, šalta –
Su kuo aš pasikalbėsiu?
5. Su kuo aš pasikalbėsiu?
Užrašė mane į tarnystę.

6. Užrašė mane į tarnystę –
Nėra žirgo, nėra balnelio.
 7. Nėra žirgo, nėra balnelio,
Nėra šoblės, nēr šautuvėlio.
 8. Nėra šoblės, nēr šautuvėlio.
Žirgą man tėvelis duoda.
 9. Žirgą man tėvelis duoda,
O balnelį – tikra motulė.
 10. O balnelį – tikra motulė,
Pabalnosiu savo juodbėrį.
 11. Pabalnosiu savo juodbėrį
Ir nujosiu į žalias pievas.
 12. Ir nujosiu į žalias pievas,
Leisiu žirgą į lygią pievą.
 13. Leisiu žirgą į lygią pievą,
O pats sėsiu po šermukšniu.
 14. Patsai sėsiu po šermukšniu.
Šermukšnėlė žemyn linksta.
 15. Šermukšnėlė žemyn linksta,
O man, jaunam, miego norisi.
 16. O man, jaunam, miego norisi.
Aš maniau, kad žirgas pažadins.
 17. Aš maniau, kad žirgas pažadins –
Pažadino graži mergaitė.
 18. Pažadino graži mergaitė:
„Kelkis, pabusk, vaikine geras.
 19. Kelkis, pabusk, vaikine geras,
Turkai joja ir mane nusives.
 20. Turkai joja ir mane nusives,
Tave, mielas, patį užmuš“.
- (Rusų: Ананичева, Суханова 40).

358

Eime, mano mielas Kolenka,
Mes abu prie Dievo cerkvės,
Suskambinkime didžiuoju varpu –
Ar išsiskirs motina drėgna žemė,
Ar neatsikels tavo maitintojas tikras tėvelis

Palaiminti tavęs dideliu laiminimu?
 Tu mano mielas sūneli Kolenka,
 Prisivaikščios tavo eiklios kojėlės po stepę,
 Prisilaikys baltos rankelės kariško šautuvo,
 Prisigrauš tavo danteliai džiūvėsių valdiškų,
 Nuvarys tave už kalnų, už žemumų, už tamsių miškų.
 Aš tavęs niekur nematysiu,
 Niekur balselio neišgirsiu.
 Tolima svetima šalis kaip tamsus miškas,
 Nešildo, mielas Kolenka,
 Nešildo šviesi saulelė,
 Tiktai pučia šaltas vėjas.
 Apims tave, Kolenka, liūdesys, liūdnas nuobodulys.
 (Rusų; *rauda rekrūto*; Ананичева, Суханова 50).

359

O ko aš sėdžiu, nelaiminga vargšė motina,
 Dabar sėdžiu našlaitė be prieglaudos,
 Sėdžiu ant tašyto balto suoloelio,
 Po liūdnu langeliu padabintu,
 Po aptemusiu langelio stikleliu?
 Aš sėdžiu, vargšė, liūdna, susimąščiusi,
 Svetimų pasakojimų, liūdna, prisiklausiusi.
 Stebisi manimi šitie geri žmonelės
 Ir apkalba padorūs kaimynėliai:
 „Gal iš džiaugsmo sėdi įsilinksminusi
 Ir gal didžiojoj viešpaties Dievo malonėje:
 Jos, širdingosios, visi vaikeliai kartu“.
 Aš žiūriu, matau, liūdna galvelė,
 Ko jau susirinko daug žmonių gerųjų?
 Juk pas mus ne linksmybė, ne žaidimai,
 Ir ne tylūs pokalbiai nuolankūs,
 Ir pas mus ne pokylis padorus.
 Jau dabar šitais ilgaisiais metais
 Sumanyta ta baisi tarnystė carui.
 (Rusų; *rekrūtų raudos fragmentas*,
 raudotoja Irina Fedosova; Федосова с. 107–108).

KAZOKŲ DAINOS

360

Oi, tėveli, garsus tykuisis Done,
Tu maitintojau, Done Ivanovičiau.
Tave garsina šlovė didelė,
Didelė šlovė, gera šneka.
Būdavo, tu greitai teki,
Tu greitai teki vis švarutėlis,
O dabar, maitintojau, tu drumstas teki,
Susidrumstei, Done, nuo viršaus lig apačios.
Prakalbėjo garsus tykuisis Donas:
„Jau kaip man drumstam nebūti?
Išleidau aš savo šviesius sakalus,
Šviesius sakalus – Dono kazokus.
Be jų vanduo stačius krantus nuplauna,
Be jų geltonas smėlis salas padengė“.
(Rusų; Соболевский т. 6, 1).

361

Ant slėnio plataus
Migla nusileido,
Kaip toje migloje
Balandis skrajoja.
Jis skrajoja, neskrajoja –
Balandėlės ieško.
Balandėlė nuskrido
Į mėlyną jūrą,
Ant stataus krantelio,
Ant geltono smėlio.
Ten kazokas rūbus skalbia
Patsai garsiai rauda:
„Ne kazoko šitai darbas,
Baltai rūbus skalbti,
O kazokų yra darbas
Gretose stovėti,
Šautuvus taisyti,
Į priešą šaudyti“.
(Rusų; Выходцев 579).

362

Po obelimi, po rūgščiaja
Jaunas kazokas žirgą girdė,
Jį glostydamas klausinėjo:
„Kodėl, žirge, negeri, neėdi,
Kodėl tu nelinksmas stovi?
Ar pasendino tarnystė carui,
Ar tau sunku svetimoj šaly,
Ar sunkus tau čerkesų balnas?“
„Manęs nepasendino tarnystė carui,
Nesunku man svetimoj šaly,
Nesunkus ir čerkesų balnas.
Man sunku, kai tu pasigeri
Ir manimi, žirgu, giriesi“.
(Rusų; Варавва 97).

VEŽĖJŲ DAINOS

363

Oi tu, stepe mano, stepe Mazdoko,
Ar gerai, mano stepe, tu išpuošta?
Išpuošė stepę dideli keliai,
Oi toli, plačiai jie nusidriekė.
Stepės pradžia – Carycino kaimas,
Stepė tęsiasi ligi Golycino.
Šia stepe važiuoja vežikai,
Vis vežikai, visi iš Kolomnos.
Atsitiko mums bėda nemaža,
Nemaža bėda ir nelaimė,
Negalavo, susirgo vienas vaikas,
Skaudėjo jam nerami galva,
Liko jo trejetas bėrų žirgų.
„Jau jūs, broliai, mano draugužiai,
Neminėkite mano kvailysčių,
Mano kvailysčių, žodžių šiurkščių,
Saugokite mano žirgus bėruosius“.
(Rusų; Якушкин т. 2, 125).

PLĖŠIKŲ DAINOS

364

Nešlamėk, motin žalias ažuolyne,
Netrukdyk man, jaunam, mintis mąstyti.
Kad rytoj man, jaunam, į teismą eiti
Pas rūstų teisėją, patį carą.
Ims valdovas caras manęs klausinėti:
„Tu sakyk, sakyk, vaike, valstiečio sūnau,
Jau su kuo tu vogei, su kuo plėšei,
Ar daug buvo su tavimi draugų?“
„Pasakysiu tau, pravoslavų care,
Visą tiesą sakysiu, visą tikrąją,
Kad draugų aš turėjau ketvertą.
Pirmas mano draugas – tamsioji naktis,
O antras mano draugas – plieno peilis,
O jau trečias draugas – mano geras žirgas,
O ketvirtas draugas – stangrus lankas,
O pasiuntiniai – strėlės užgrūdintos“.
Kad prakalbės pravoslavų caras:
„Garbė tau, vaikeli, valstiečio sūnau,
Kad mokėjai vogti, mokėjai atsakyti.
Už tai tave, vaikeli, apdovanosiu
Vidury lauko rūmais aukštais –
Tai dviem stulpais ir su skersiniu“.

(Rusų; *šią dainą labai mėgo sukilimo vadas Pugačiovas;*

ЧУЛКОВ 131).

365

Švietė, švietė mėnuo vidury nakties,
Tik puse šviesos,
Kad šuoliavo vienas geras vaikas
Be ištikimo būrio.
Vijosi, vijosi šitą gerą vaikina
Lauko vėjai,
Švilpia jie švilpia narsiam į ausis
Apie jo plėšimus.
Kad dega, dega prie visų kelių

Sargybos laužai,
 Seka, seka vaikiną-plėšikėlį
 Caro būriai.
 Jie siūlo jam, siūlo Maskvoje balto mūro
 Akmens rūmus,
 Kokie tai rūmai – du stulpai tašyti,
 Stulpai su skersiniu.
 (Rusų; Соболевский т. 6, 399).

KALINIŲ DAINOS

366

Visi žmonės gyvena kaip gėlės žydi,
 O mano galva kaip žolė vysta.
 Užgiedok, užgiedok, laisvas paukšti vieversy,
 Tu paleisk balsą per tamsų mišką,
 Per tamsų mišką, per sausą šilą,
 Per sausą šilą ir mūro Maskvą,
 Per mūro Maskvą ir tvirtovę tvirtą,
 Tvirtovę tvirtą ir užrakintą.
 Pasodintas vaikas, pirklio sūnus,
 Ne metus sėdi, jis ne dvejus sėdi,
 Jis sėdėjo devynerius metus dar su trupučiu.
 Dešimtais metais ėmė laiškus rašyti,
 Ėmė laiškus rašyti tėvui su motinai.
 Tėvas su motina laiško nepriėmė,
 Laiško nepriėmė ir atsisakė,
 Atsisakė ir neprisipažino:
 „Mūsų giminėje vagių nebuvo!“
 „Parašysiu aš laišką žmonai jaunai,
 Žmonai jaunai su mažais vaikais“.
 Jaunoji žmona laišką priėmė,
 Laišką priėmė ir jį atplėšė,
 Atplėšė ir su ašaromis verkė.
 (Rusų; Соколовы 625).

367

Ne man, jaunam, kalėjimas pastatytas,
Vienam man, geram vaikinui, tiko.
Aš sėdžiu jame, vaikas, trisdešimt metų,
Trisdešimt ir trejus metus.
Pasirodė žilumas rusvose garbanose,
O barzdelė jaunuolio kaip balti linai.
Geležys ant eiklių kojų surūdijo,
Visi durų vyriai išlūžinėjo –
Išėjau aš, jaunuolis, iš kalėjimo lauk:
„Sudie, sudie, tu piktas vagie-kalėjime,
Jau tu mane, jauną, susendinai!“
(Rusų: ЯЗЫКОВЫ 352).

EPINĖS GIESMĖS

MITOLOGINĖS GIESMĖS

Liaudies epinės giesmės skirstomos į *mitologines* ir *istorines*. Mitologinės giesmės gana populiarios pietų slavų folklore. Aptinkamos ir kelios baltarusių mitologinės giesmės (baltarusių folkloristai jas laiko baladėmis). Mitologinio epo relikto esama rusų bylinose, kurios iš esmės priklauso jau istoriniam epui.

Keliose pietų slavų giesmėse vaizduojami žmonių santykiai su personifikuota saule. Kadangi slavų kalbose *saulė* yra vyriškos ar bendrosios giminės žodis, galimi kūriniai apie saulės vedybas su mergaite. Vienoje giesmėje sakoma, jog Saulė taip pamilusi mergaitę, kad negalėjusi nusileisti. Kai per Jurgines mergaitės suposi sūpuoklėse, Saulė pavertė savo spindulius sūpuoklėmis ir juos nuleido žemėn. Mergaitė atsisėdo suptis – Saulė ją užtraukė į dangų; atsirado dvi saulės.

Saulė varžosi su žmonėmis – kas gražesnis, kas greitesnis. Vienoje giesmėje motina pasigyrė, kad jos duktė gražesnė už saulę. Saulė pakvietė mergaitę varžytis. Saulė apšvietė tris klonius, o mergaitė – visą žemę. Kitoje giesmėje saulė liepė gražuolei pasirodyti rytą ir sudegino jos veidą. *Junakas* pasigyrė turįs žirgą, kuriuo per dieną žemę apjoja. Saulė su juo susilažino: jei laimės junakas, galės vesti saulės seserį, o jei laimės saulė, atims junako žirgą. Junakas atjojo anksčiau ir vedė saulės seserį.

Pietų slavuose populiarios giesmės apie merginų ir vaikinų santykius su mitinėmis būtybėmis – kalnuose ir prie vandens gyvenančiomis *vilomis* / *samovilomis* / *divomis*. Vila varžosi su moterimi, kuri iš jų gražesnė, ir pralaimi. Kita vila reikalauja duoklės – dvynių kūdikių. Žmonės atsisako juos duoti – vila paima šimtą kūdikių ir liepia jiems rinkti žoles. Vienas vaikas sako nušausiąs motiną už tai, kad jam marškinių nesujusė. Vila duoda jam lanką ir strėles – vaikas nušauna vilą ir išvaduoja belaisvius. Vila žada

išgydyti sužeistą vyrą, bet už tai reikalauja jo motinos akių, sesers krūtų ir žmonos *monisto* [kaklo papuošalo su monetomis-pakabučiais]. Motina ir sesuo sutinka atiduoti tai, ko vila nori, bet žmona neduoda *monisto*. Vila užnuodija vyro žaizdas; jis miršta.

Pietų slavų ir baltarusių giesmėse vaizduojama, kaip divos ar vilkai supa plovėjos lauke paliktą kūdikį (plg. populiarią lietuvių sakmę apie laumių supamą kūdikį). Jose giedama apie vedybas su vila ar vilku (analogiškų siužetų ar jų fragmentų esama lietuvių pasakose bei sakmėse).

Mitologinių giesmių reliktai rusų bylinose

Mitologinio epo reliktais rusų bylinose laikomi ypač hiperbolizuoti, panašūs į milžinus personažai (Sviatogoras, kurio krepšio / jo paties sunkumo žemė neatlaiko; artojas Mikula: jo arimo garsai girdimi iš tolo, o jo arklo visa kunigaikščio kariauna nepakelia). Mitinių bruožų turi ir tie bylinų personažai, kurie gali pasiversti žvėrimi ar paukščiu, pasižymi kitais magiškais gebėjimais (Vol'ga, kunigaikštis Romanas).

368

Vol'ga ir Mikula

Sviatoslavas gyveno devyniasdešimt metų,
 Gyveno Sviatoslavas ir numirė.
 Jis paliko savo mielą kūdikį –
 Jaunąjį Vol'gą Sviatoslavjičių.
 Vol'ga ėmė augti ir stiprėti –
 Jis išmoko daugybės gudrybių:
 Lydeka-žuvimi jūrose plaukioti,
 Sakalu-paukščiu padebesiais skrajoti
 Ir vilku lygiuose laukuose bėgioti.
 Visos žuvys grimzdo į jūrų gelmes,
 Paukščiai greitai už debesų nuskrido,
 Žvėrys visi bėgo už tamsių miškų.
 Ėmė Vol'ga augti ir stiprėti
 Ir surinko jisai narsiąją kariauną,
 Trisdešimt jaunų vyrų be vieno,
 Patsai Vol'ga buvo trisdešimtas.
 Jis turėjo tikrąjį dėdulę,

Garbingąjį Vladimirą sostinėje Kijeve.
Šis dovanojo Vol'gai tris miestus ir žmones.
Pirmas miestas buvo Gurčovcas,
Antras miestas – tai Orechovcas,
O trečias miestas Krestijanovcas.
Ir jaunas Vol'ga Sviatoslavjičius
Išvyko į tuos miestus duoklės rinkti
Su savo narsiąja kariauna.
Išjojo Vol'ga į plačius laukus
Ir išgirdo jis tenai artoją ariant.
Aria sau artojas ir „nuo nuo“ kartoja,
O artojo arklas vis sugirgžda,
Arklo antgalis per akmenį čirkšteli.
Vol'ga pasuko joti prie artojo –
Visą dieną jojo nuo ryto ligi vakaro,
Bet lauke artojo neprijojo.
Artojas aria ir vis „nuo nuo“ kartoja,
O artojo arklas vis sugirgžda,
Arklo antgalis per akmenį čirkšteli.
Vol'ga jojo dar ir kitą dieną,
Kitą dieną jojo nuo ryto ligi pietų
Su savo narsiąja kariauna –
Jis prijojo plačiame lauke artoją.
Artojas aria ir vis „nuo nuo“ kartoja,
Nuo vieno lauko krašto iki kito vageles varo,
Į vieną kraštą eina – kito krašto nematyti.
Jis šaknis ir akmenis išverčia,
Didžiulius akmenis vagose užverčia.
Artojo kumelėlė šyvutė
Ir artojo arklas klevinis,
O artojo vadelės šilkinės.
Pasakė jam Vol'ga tokius žodžius:
„Dieve tau padėk, artojėli,
Arti-vagoti ir žemę dirbti,
Nuo krašto iki kito vageles varyti“.
„Ar toli, Vol'ga, joji, kuriuo keliu suki
Su savo narsiąja kariauna?“
Pasakė Vol'ga tokius žodžius:

„Aš joju į savo miestus duoklės rinkti,
Į pirmąjį miestą Gurčovą,
Į antrąjį miestą į Orechovą,
O į trečiąjį miestą Krestjanovą“.
Artojas jam pasakė tokius žodžius:
„Oi, tu Vol'ga Sviatoslavjičiau,
Neseniai aš tenai buvau, tik užvakar,
Jojau ant savo kumelės, ant šyvosios,
O parsinešiau aš druskos du maišus,
O druskos maišai po keturiasdešimt pūdų.
O ten žmonės gyvena plėšikai,
Jie reikalauja grašių už kelią mokėti.
O aš turėjau lazda kelioninę –
Ja sumokėjau jiems grašius už kelią.
Kas stačias stovėjo, tas atsisėdo,
O kas sėdėjo, tasai ir atsigulė“.
Pasakė Vol'ga tokius žodžius:
„Oi, tu artojau, artojėli,
Joki su mumis kartu kaip draugas
Duoklės rinkti į visus tuos miestus“.
O tas artojas artojėlis
Vadeles nuo arklo tuoj atrišo
Ir kumelėlę iškinkė iš arklo,
Iš to arklo, iš klevinio.
Ir paliko jis arklą klevinį,
Sėdo pats ant kumelės šyvosios,
Visi sėdo ant savo žirgų gerų
Ir nujojo per lygius plačius laukus.
Artojas pasakė tokius žodžius:
„Oi, tu Vol'ga Sviatoslavjičiau,
Aš palikau savo arklą vagelėje
Ne tam praeinančiam ar prajojančiam,
O tam kaimo žmogui žemdirbiui.
Jis tą arklą iš žemelės ištrauks,
Iš antgalio žemeles iškratys,
Antgalį nuo arklo numaus –
Man, jaunam, nebus kuo žemę arti.
Tu nusiųsk savo narsiąją kariauną,

Kad arklą iš žemelės ištrauktų,
Iš antgalio žemeles iškratytų
Ir numestų arklą už blindės krūmo“.
Jaunas Vol'ga Sviatoslavjičius
Siunčia jis du ir tris tvirtus vyrus
Iš savo narsiosios kariaunos
Prie to arklo klevinio,
Kad arklą iš žemelės ištrauktų,
Iš antgalio žemeles iškratytų
Ir numestų arklą už blindės krūmo.
Nujojo tie trys tvirti jauni vyrai
Prie to arklo klevinio,
Jie arklą už rankenų paėmę suka,
Bet arklo pakelti nuo žemės negali.
Ir negali arklo iš žemelės ištraukti,
Iš antgalio žemelių iškratyti,
Negali arklo numesti už blindės krūmo.
Jaunasis Vol'ga Sviatoslavjičius
Siunčia jis dešimtį vyrų tvirtų
Prie to arklo, prie arklo klevinio.
Jie arklą paėmę už rankenų suka,
Bet arklo pakelti nuo žemės negali.
Jie negali arklo iš žemelės ištraukti,
Iš antgalio žemelių iškratyti,
Negali arklo numesti už blindės krūmo.
Jaunasis Vol'ga Sviatoslavjičius
Siunčia visą narsiąją kariauną,
Trisdešimt tvirtų vyrų be vieno.
Ši narsioji kariauna,
Trisdešimt tvirtų vyrų be vieno
Nujojo prie to arklo klevinio,
Jie arklą paėmę už rankenų suka,
Bet arklo pakelti nuo žemės negali.
Jie negali arklo iš žemelės ištraukti,
Iš antgalio žemelių iškratyti,
Negali arklo numesti už blindės krūmo.
Pasakė artojas tokius žodžius:
„Oi, tu Vol'ga Sviatoslavjičiau,

Tai neprotinga tavo kariauna narsioji,
Kad negali arklo iš žemelės ištraukti,
Iš antgalio žemelių išskratyti,
Numesti arklo už blindės krūmo.
Tai ne tikra kariauna narsioji,
Ji tinka tiktai duonai valgyti“.
Tada šis artojas artojėlis
Nujojo pats ant kumelės šyvosios
Prie to arklo klevinio.
Jis ėmė arklą viena ranka –
Arklą iš žemelės ištraukė,
Iš antgalio žemeles išskratė,
Numetė arklą už blindės krūmo.
Visi sėdo ant žirgų gerų ir jojo
Per platųjį lygų lauką.
Artojo kumelėlė žingine žengia,
O Vol'gos žirgas šuoliuoja.
Artojo kumelėlė krūtine į priekį –
Vol'gos žirgas jau ir atsilieka.
Ėmė Vol'ga artoją šūkčioti,
Ėmė Vol'ga jam kepure mojuoti.
Pasakė Vol'ga tokius žodžius:
„Tu sustok, palauk, artojėli“.
Vol'ga pasakė tokius žodžius:
„Oi, tu artojau, artojėli,
Jeigu ši kumelėlė žirgas būtų,
Už tą kumelėlę penkis šimtus duotų“.
Artojas pasakė tokius žodžius:
„Aš paėmiau kumelėlę dar kumeliuku,
Kumeliuku paėmiau iš jos motinos,
Užmokėjau už ją penkis šimtus rublių.
Jeigu ši kumelėlė žirgas būtų,
Tos kumelėlės niekas neįkainotų“.
Vol'ga pasakė tokius žodžius:
„Oi, tu artojau, artojėli,
Kaip tave vardu pavadinti,
Kaip tave tėvo vardu pagerbti?“
Pasakė artojas tokius žodžius:

„Oi, tu Vol'ga Sviatoslavjičiau,
 Kai rugių pripjaunu, į stirtas sukraunu,
 Į stirtas sukraunu, namo parvelku,
 Namo parvelku, namie iškuliu,
 Rūpiei sumalu ir alaus padarau,
 Alaus padarau, vyrus pagirdau –
 Ir vyrai ima girti mane:
 „Oi, tu jaunas Mikula Selianinovičiau“.
 (Rusų bylina; Гильфердинг т. 2, 73).

Pietų slavų mitologinės giesmės

369

Šviesaus mėnulio vedybos

Kartą gyrėsi Denica žvaigždė:
 „Aš apvedinsiu mėnulį šviesų,
 Žaibą jam iš debesies išpiršiu,
 Dievą vienatinį kviesiu kūmu,
 Dieveriais – Povilą ir Petrą,
 Svotu vyresnioju – šventą Jovą,
 Vaivada – Nikolą šventąjį,
 O vežėju – pranašą Iliją“.
 Kaip žvaigždė Denica gyrėsi,
 Kaip ji gyrėsi, taip Dievas davė:
 Ji apvedino mėnulį šviesų,
 Kūmu pakvietė ji vieną Dievą,
 Dieveriais – ir Povilą, ir Petrą,
 Svotu vyresnioju – šventą Jovą,
 Vaivada – Nikolą šventąjį,
 O vežėju – pranašą Iliją.
 Žaibas juos visus apdovanojo:
 Dievui aukštumą dangaus paskyrė,
 Povilui ir Petru – karštį vasaros,
 Šventam Jovui – sniegą ir šalčius,
 Ilijai – žaibus ir strėles,
 O Nikolai – vandenį valdyti.
 (Serbų; Караджич с. 33–34).

370

Mergaitė ir saulė

Gyrėsi mergaitė saulei:
 „Aš gražesnė už tave padangėj
 Ir baltesnė už jaunesnį brolių
 Danguje, mėnulį šviesų.
 Ir už tavo seserį gražesnė –
 Žvaigždę tą, kurią pamatom auštant
 Kaip avelių bandą ganančią piemenę“.
 Nepakentus šito, šviesi saulė
 Dievui tuoj apskundė tą mergaitę:
 „Ką daryt su mergina prakeikta?“
 Dievas taip atsakė šviesiai saulei:
 „Šviesi saule, mielas vaike,
 Neliūdėk ir dar linksmiau tu švieski,
 Mes abu kaip nors ją sutvarkysim.
 Tu juodai nudeginki jos veidą,
 Aš jai duosiu laimę ištekėjus:
 Duosiu šešurą be galo žiaurų
 Ir anytą piktą aš jai duosiu –
 Prisimins ji, ką pranokt norėjo“.
 (Serbu; Караджич с. 30).

371

Saulė ir Marija

Mergaitė Marija, Marija –
 Mariją saulė pamilo.
 Marija iš namų neina,
 Kad saulė jos nematytu.
 Marijos netikra motina –
 Ji Marijos nemėgsta.
 Pamotė nuprausė sūnų
 Ir nešvarius vystyklus išskalbė,
 Juos vidury kiemo padžiovė.
 Tamsus debesis atslinkęs
 Smulkiais lašais ėmė lyti.
 Pamotė Marijai pasakė:
 „Mergaitė Marija, Marija,

Galėtum išeiti, Marija,
Surinktumei vystyklus šilko“.
Kai tik Marija išėjo
Tų šilko vystyklų rinkti,
Ją saulė pamatė
Ir tris dienas nesileisdama švietė,
Mažas mergaites nudegino,
Mažas mergaites laukuose,
Šienpjovius paupiuose.
Motina sūnui-saulei pasakė:
„Sūneli, skaisčioji saule,
Mažos mergaitės apdegė,
Mažos mergaitės laukuose,
Šienpjoviai paupiuose.
Saulele, palauki šventės –
Velykos ateis šviesiausios,
Dar šventė didesnė – Jegorijus,
Tu padaryki sūpynes,
Sūpynes liauname gluosnyje.
Susirinks mergaitės ir žmonos,
Ir marčios maloniosios
Tose sūpynėse suptis,
Kartu ateis ir Marija,
Jinai atsistos ant sūpynių –
Tavo sūpynėse suptis,
Tu tuoj pakelki sūpynes“.
Taip ir padarė saulė:
Kai tik atėjo Velykos
Ir didelė šventė – Jegorijus,
Jisai nuleido sūpynes.
Susirinko mergaitės ir žmonos
Tose sūpynėse suptis.
Pamotė pasakė Marijai:
„Podukra Marija,
Nueitum, dukra Marija,
Nueitum pas savo drauges,
Sūpynėse pasisuptumei“.
Marija jos paklausė,

Kaip reikiant apsirengė
Ir nuėjo sūpynėse sūptis.
Vos ant sūpynių ji stojos,
Dievas pakėlė sūpynes.
Mariją bėgdama pasivijo
Jos netikra motina – pamotė,
Pribėgusi ėmė šaukti:
„Ei, podukra Marija,
Štai ką liepiu tau, Marija:
Kai tik nueisi pas saulę,
Į saulės platųjį kiemą,
Gavėki anytai ir šešurui
Devynarius metus iš eilės,
O dieveriui Ognianui
Gavėki ketvertą metų,
Ketverius metus su puse,
O savo vyrui gavėki
Taip pat metus su puse“.
Marija jos paklausė –
Gavėjo jina, gavėjo:
Metus vyrui savajam
Nė vieno žodžio nepratarė.
Bet saulei jau nusibodo
Dar pusę metų palaukti –
Jisai paliko Mariją.
Ir vėl pasipiršo saulė,
Paėmė Dena Deničą.
Jiedu liepė Marijai
Juodu abu sutuokti
Ir saulės seserim tapti.
Kai sutuoktuvės vyko,
Marija laikė žvakės.
Jos žvakės jau baigė degti,
Ėmė degti jos pirštai –
Marija stovi ir nekalba.
Tai Dena Denica pamatė,
Jinai pasakė Marijai:
„Nors esi nebylė ir kurčia,

Bet tu akimis regi!
Pažvelki – sudegė žvakės,
Jau tavo pirštai dega“.
Marija ėmė kalbėti:
„Tėveli, šešure mano,
Atleiski man už gavėjimą,
Gavėjimą, lenkimąsi lig žemės.
Aš nesu nebylė, tėveli,
Ne kurčia ir ne akloji.
Pamotė man įsakė,
Įsakė, kad aš gavėčiau
Devynierius metus šešurui,
Devynierius metus anytai,
O dieveriui Ognianui
Ketverius metus su puse,
O vyrui savajam
Dar pusantrų metų.
O jis nesulaukė, Dieve,
Ir mane, jauną, paliko“.
Kai šitai saulė išgirdo,
Į poną Dievą kreipėsi:
„Aš nenoriu Denos Denicos,
O noriu vesti Mariją“.
Paliko Dena Denica
Nesutuokta sužadėtinė.
Ji ponui Dievui pasimeldė:
„Pone Dieve aukščiausias,
Dieve, mane paverski
Mažu paukšteliu paverski“.
Dievas pavertė Dena
Laukų kregždute.
Pakilusi ji išskrido
Tuojau iš saulės namų.
Kai saulė tiktai pamatė
Tą nuostabų paukštį,
Pavijo jį ir išrovė
Iš uodegos plunksnelę,
Kad visi sužinotų,

Jog ši mažoji paukštelė
 Saulės nuotaka buvo
 Ir kad ją jaunikis paliko
 Per pačias sutuoktuves.

(Bulgarų; Смирнов с. 26–29).

372

Muržo laimi rungtynes su juda

„Muržo, Muržo, juodas Muržo,

Jau treji praėjo metai

Kaip ganai tu mano pievoj,

O už tai nemoki nieko.

Ką man duosi už ganyklą?“

Muržo prašo, ją ramina:

„Juda, juda, stipri juda,

Palūkėk truputį, juda,

Pinigų baltų pririnksiu –

Užmokėsiu tau už kalną,

Už ganyklą ir už žolę“.

Štai ką juda jam atsakė:

„Muržo, Muržo, juodas Muržo,

Jeigu pinigais aš imčiau,

Kalnas būtų sidabrinis

Ir ganyklos nebeliktų“.

Muržo vėl raminti ima:

„Juda, juda, stipri juda,

Palūkėk truputį, juda,

Aš avių surinksiu pulką –

Užmokėsiu už ganyklą“.

Štai ką juda jam atsakė:

„Jeigu avimis aš imčiau,

Visas kalnas baltas būtų

Ir ganyklos nebeliktų“.

Muržo vėlei ją ramina:

„Juda, juda, stipri juda,

Palūkėk truputį, juda:

Aš šyvų žirgų surinksiu –

Užmokėsiu už ganyklą“.

Štai ką juda jam atsakė:
„Muržo, Muržo, juodas Muržo,
Jeigu man žirgais mokėtų,
Visas kalnas šyvas būtų
Ir ganyklos nebeliktų.
Taip sutarkim, juodas Muržo:
Tu pagrosi dūdele,
O aš šoksiu greitą choro.
Jeigu tu ilgiau pagrosi,
Savo laimei gausi kalną.
Jeigu aš ilgiau pašoksiu,
Pasiimsiu juodą Muržo –
Mokestį už savo pievas“.
Ėmė groti juodas Muržo
Savo dūdele medine,
Juda ėmė šokti choro.
Jisai grojo, juda šoko
Tris dienas ir tris naktis.
Juda šoka, Muržo prašo:
„Dieve, tu atsiųski lietu,
Tesušlaps sparnai tos judos“.
Debesis tamsus atslinko
Ir smulkus lietus nulijo –
Jau sparnai sušlapo judos.
Ir tada sustojo juda –
Ji ilgiau negali šokti.
Juodas Muržo ilgiau grojo
Ir pasiėmė ganyklą.
(Bulgarų; Смирнов с. 46–47).

373

Jaunamartė pjovēja ir samodivos

Kartą susilažino Draganka
Su anyta ir šešuru,
Ir su jaunesniu dieveriu,
Kad nupjautų ji visą lauką,
Lauką tą, kuris ant kalno,
Lauką, kur tris dienas arė

Buivolų trimis poromis
Ir pora ketvirta jaučių.
Sakė, pjaut pradės ji auštant,
Saulei leidžiantis pabaigs.
Taip į lauką ji nuėjo,
Lopšį su vaiku mažyčiu
Šilkmedin pasikabino,
Su aušra ji ėmė pjauti,
Pabaigė, kai saulė leidos.
Ir nuėjo sau Draganka,
Lopšį su vaiku pamiršo
Prie ežios ant šilko medžio.
Greit prisiminė Draganka,
Kad ji kūdikį pamiršo
Prie ežios ant šilko medžio
Ir sugrįžo ji į lauką
Kūdikio namo parnešti.
Kai tik pažvelgė Draganka,
Tuoį patatė ji vilkus tris.
Draganka vilkams kalbėjo:
„Jūs vilkai, vilkų ruja,
Eikite šalin nuo lopšio,
Duokit kūdikį paimti!“
Dragankai vilkai atsakė:
„Oi, tu Draganka, martele,
Mes visai ne vilkų pulkas,
Ne vilkai mes, o trys divos,
Divos trys, trys samodivos.
Atsakyki mums, Draganka,
Kuri lauką jau nupjovei,
Ar viena tu jį nupjovei,
Ar viena baigė tu pjauti?“
Draganka atsakė divoms,
Divoms trims, trims samodivoms:
„Ne viena aš jį nupjoviau,
Ne viena baigiau aš pjauti.
Visos jūs su manim pjovėt.
Viena paėmė už varpų,

O antroji pėdus rišo,
Ši trečia vaikelį supo“.
(Bulgarų; Смирнов с. 42–43).

Baltarusių mitologinės giesmės

374

Vilkai – auklės

Piktoji dilgėlė baloje,
Priekabi anyta, ne giminė.
Ji bara martelę dieną ir naktį:
„Eik, marti, į lygų laiką,
Į lygų lauką vasarojaus pjauti“.
Ji siunčia mane nevalgiusią.
Aš pjoviau per dieną lig vakaro,
Per dieną lig vakaro nevalgiusi.
Pėdelį supjaunu, varpelę sutrinu,
Aš ta varpele pasisotinu.
Pavalgiusi aš pėdus nešiojau,
Pėdus sunešiojusi, gubeles stačiau,
Gubeles sustačiusi, namoėjau,
Parėjusi namo, prie karviųėjau.
Aš devynias karves pamelžiau,
Prie dešimtosios priėjau,
Apie vaikelį pagalvojau,
Apie mažąjį pagalvojau.
Trenksiu milžtuvę į žemę motiną –
Bėgsiu vaikelio mažojo.
Prie vaikelio keturios auklės,
Keturios auklės, pilkieji vilkai.
Jie tarėsi, stipriai galvojo.
Vienas sako: „Duokite, broleliai,
Duokite, broleliai, aš pasupsiu,
Bijau aš, broliai, kad neišmesčiau“..
Kitas sako: „Duokite, broleliai,
Duokite, broleliai, aš pamyluosiu,
Bijau aš, broliai, kad nesulaižyčiau“.

Trečias sako: „Duokite, broleliai,
 Duokite, broleliai, aš pabučiuosiu,
 Bijau aš, broliai, kad visai nesuėščiau“.
 Ketvirtas sako: „Duokite, broleliai,
 Duokite, broleliai, aš padalysiu:
 Kam rankelė, kam kojelė,
 O mielai motulei nors galvelė,
 Mielai motulei padūsauti,
 Piktą anytą pakaltinti“.
 „Oi jūs auklės, vilkai pilkieji,
 Eikite jūs į žalią lanką,
 Ten mano šešuro šeši žirgai,
 Išsirinkite patį geriausią,
 Jūs nesidalykit, o visą suėskit“.
 (БНТ Бл 1 439).

375

Vilkas laimi jaunių rungtynes
 Viduryje karaliaus dvaro
 Žalias jovaras stovi,
 Po tuo jovaru – tykus Dunojus.
 Kas žalią jovarą peršoks,
 Kas Dunojų perplauks,
 Tas paims karaliaus dukterį.
 Apsiėmė jaunas ponaitis Tadorka:
 „Aš žalią jovarą peršoksiu,
 Tykų Dunojų perplauksiu!“
 Kaip šoko – peršoko,
 Kaip plaukė – neperplaukė,
 Nepaėmė karaliaus dukters.
 Apsiėmė pilkas vilkelis,
 Kaip šoko – peršoko,
 O kaip plaukė – perplaukė,
 Paėmė karaliaus dukterį.
 „Kai aš buvau pas karalių,
 Tada sūrį su sviestu valgiau,
 O kai už vilko – žalią mėsą.
 Kai aš buvau pas karalių,

Pūkų pataluos miegojau,
 O kai aš už vilkelio,
 Tai po lauželiu miegu“.
 (БНТ БА 1 447).

ISTORINĖS EPINĖS GIESMĖS

Istorines epines giesmes išsaugojo rusai (*bylinas*) ir pietų slavai (*junakų giesmes*). *Junakų giesmėmis* vadinami epiniai kūriniai, kuriuose vaizduojami karžygiai *junakai*. Istorinio epo giesmėse vaizduojama didvyrio kova su daugybe priešų arba dvikova su ypatingai galingu svetimu stipriuoliu ar mitine būtybe. Kai kaunamasi su daugybe priešų, minimi realūs istoriniai priešai – totoriai, turkai. Kai vaizduojamos kautynės su apibendrinta galin-ga būtybe, herojus nukauna *gyvatę / slibiną* (bylinose) ar *juodą arapą* (junakų giesmėse). Epinėse giesmėse hiperbolizuojami ir savieji herojai, ir grėsmingi priešai. Jose aptinkama istorinių realiųjų – minimi Kijevą apsupę ar stepėje sutikti totoriai, belaisvius varantys turkai. Tačiau ir rusų bylinose, ir pietų slavų junakų giesmėse herojų susidūrimo su etniniais priešais baigtis priešinga realybei. Bylinų herojai nugalė totorius ir pašalina grėsmę, o beginklis junakas nugalė turkus ir išvaduoja belaisvius. Pietų slavų epe nenugalimą priešą nukauna herojai, iš kurių nesitikima jokių žygių: juodąjį arapą nugalė ir belaisvius išvaduoja vos gimęs kūdikis ar sunkiai sergantis ligonis. Po žygdarbio šie herojai vėl tokie, kokie buvo anksčiau: kūdikis atsigula į vystyklus, o ligonis – į mirties patalą. Toks prieštaravimas realybei (rusai beveik tris šimtus metų kentė totorių-mongolų jungą, o pietų slavai nuo 1383 m. iki XIX a. buvo pavergti turkų) ko gero atsirado todėl, kad epinės giesmės skatino tautas tikėti savo pergale ir organizavo jas kovai. Junakų giesmėse dažna savųjų išdavystės tema: tikriausiai, tai padiktavo realybė, kai dalis pietų slavų susitaikė su pavergėjais ir tapo musulmonais.

Rusų bylinose ne kartą minimi lietuviai ir Lietuva. Visi ne krikščionys bylinose vadinami *pačionimis*. Taip vadinami ir lietuviai. Tačiau jokiai kitai svetimai tautai, tik lietuviams ir Lietuvai pridedamas epitetas *narsūs / narsi (chorobryje / chorobraja)*.

Bylina, kurioje vaizduojamas lietuvių karaliaus sūnėnų ir Maskvos kunigaikščio Romano susidūrimas, irgi savita. Visos bylinos, kuriose apdainuojami kariniai konfliktai, pradedamos savo šalies vaizdais (dažniausiai – Kijevė pas kunigaikštį Vladimirą vyksta puota ir gaunama žinia apie artėjančią

totorių kariauną), o bylinos „Lietuvių antpuolis“ pradžioje vaizduojama puota pas Lietuvos karalių Čembalą. Svarbiausi giesmės personažai pristatomi kaip ir kitų bylinų herojai, dalyvaujantys kunigaikščio Vladimiro puotoje: jie negeria ir nevalgo.

Bylinose ir junakų giesmėse labai nedaug tikrų istorinių įvykių atgarsių. Bylinoje apie Glebą Volodjevičių esama paralelių su rusų metraštyje aprašytu Korsunės užkariavimu, o viena junakų giesmė skirta realiam mūšiuui Kosovo lauke ir tragiškai jo baigčiai. Tačiau ne giesmės teikia žinių apie praeities įvykius, o iš kitų šaltinių pasisemtos istorinės žinios padeda suprasti epines giesmes.

Rusų bylinos

376

Lietuvių antpuolis

[Vertime dažnai praleidžiami eilučių pradžiose vartojami žodeliai *ai, da, a i ir kt.*]

Pas Čembalą, lietuvių karalių,
 Buvo vaišės, garbinga puota
 Savo ponams ulonams
 O ir murzoms pagonims totoriams.
 O kai visi puotoje prisigėrė,
 O kai visi puotoje prisivalgė,
 Pagyromis visi gyrėsi.
 O karalius po rūmus vaikštinėjo
 Ir pamatė karalius už tų stalų ažuolinių,
 Ir pamatė jis – sėdi du jo mylimi sūnėnai,
 Bet nei geria, nei valgo,
 Baltos gulbės neliečia,
 O sėdi, galvas nuleidę
 Žemiau savo pečių galingų,
 Akis šviesias į plytų grindis nudelbę, –
 Susimąstę narsūs, šaunūs vaikinai.
 Ir pasakė jiems dėdė kaip tikras tėvas,
 Čembalas, lietuvių karalius:
 „Oi, jūs du vyčiai, du patarėjai,
 Oi, du mieli karaliaus sūnėnai,
 Jūs sėdite už ažuolo skobnių

Ir nei geriat, nei valgote,
Baltos gulbės neliečiate,
Panarinote galvas žemiau galingų pečių,
Šviesias akis į plytų grindis nudelbę.
Gal jums nepatinka mano gėrimai?
Ar mano valgiai ne jūsų įpročio?
Ar muzikas kaimietis
Jūs negerais žodžiais užkliudė?
Ar jūs kokią blėdį padarėt
Oi, savo neramioms galvelėms?
Ar jūs plyname lauke
Išgirdot kokią kariauną, jėgą didžiulę?“
O šie jam pasakė tokius žodžius:
„Oi, tu tėve, tu mūsų dėde,
Oi, Čembalai, lietuvių karaliau,
Joks muzikas kaimietis
Negerais žodžiais mūsų nekliudė,
Mes jokios blėdies nesam padarę,
O ir jokios kariaunos-jėgos
Mes plyname lauke negirdėjom,
O ir valgiai visi mums patinka,
Ir gėrimai yra mūsų skonio.
O mes tik negalim pakęsti didžios šlovės
Kunigaikščio Romano Mitrijevičiaus.
O apie jį sklinda šlovė didžioji
Per visas žemes, per ordas visas,
O ir po visas šalis svetimas tolimas.
Oi, tėve, tu mūsų dėde,
Tu Čembale, lietuvių karaliau,
Duok mums jėgos keturiasdešimt tūkstančių –
Mes vyksime į šventąją Rusiją
Pas kunigaikštį Romaną Mitrijevičių
Prie motinėlės garbingos mūro Maskvos“.
O taip kalbėjo jiems jų dėdė:
„Oi, jūs du mylimi sūnėnai,
Aš turėjau jėgą – pulkus didžiuosius,
Bet nedrįsau joti į šventąją Rusiją
Pas kunigaikštį Romaną Mitrijevičių,

O todėl, kad aš esu girdėjęs,
Kad kunigaikštis Romanas Mitrijevičius
Motinėlėje garbingoje mūro Maskvoje,
Kad jis gudrus, išmintingas,
Kad jis moka net paukščių kalbas,
Jis moka varnų kalbą,
Jis puikiai šuoliuoja laukais,
Laukais šuoliuoja pilku vilku,
O tamsiais miškais juodvarniu skraido,
O stačiais kalnais juodu šermuonėliu striksi,
O jūrų mėlynėj pilka antimi plaukioja.
Taigi pakenčiau jo šlovę amžiais
Ir nedrįsau joti į šventąją Rusią.
Aš girdėjau: kiek kariaunų į šventąją Rusią vedė,
O atgal jų per amžius neišvedė.
Aš duosiu karių keturiasdešimt tūkstančių,
Jėgą vis šarvais aprengtų karių,
Jėgą kariauną ant gerų žirgų –
Ir jokite sau į Limonijos žemę.
O ta žemė yra be galo turtinga.
Toje žemėje daug raudonojo aukso,
Toje žemėje daug yra gryno sidabro,
O ir daug yra smulkių apvaliųjų perlų,
O jėgos kariaunos ten nedaug esama.
Jūs galite žemę tą nukariauti“.
Mylimieji sūnėnai su tuo sutiko.
O ir davė jiems jų dėdulė
Čembalas, lietuvių karalius,
Jėgos keturiasdešimt tūkstančių,
O kariai ant gerų žirgų,
Visi jie šarvais aprengti,
O ir išleido juos į Limonijos žemę.
O kaip išvyko jie, kaip išjojo
Su kariauna visa, su jėga didžiule,
O kaip nujojo į Limonijos žemę,
Tą žemę visą nelaisvėn paėmė,
O patį karalių mirtimi pikta numarino.
O kaip iš tos Limonijos žemės

Jie varėsi žirgus gerus,
Tai jų kaimenių kaimenės,
O kaip vedėsi šaunius vaikus,
Tai jų eilių eilės ėjo,
O kaip vedė jaunas marčias
Ir kaip gražias merginas,
Tai jų minių minios ėjo.
O to raudonojo aukso
Ir gryojo to sidabro,
Ir smulkių apvalių perlų
Daug ordos vežėčių riedėjo.
O kai pasiekė gražų plyną lauką,
Jie tame lauke susimąstė:
„O buvo mums kelias laimingas!“
Ir du broliai, du tikrieji,
Du mylimi karaliaus sūnėnai,
Taip jie kalbėjo tarpusavyje:
„Kad mums buvo kelias laimingas,
Jokime mes į šventąją Rusiją
Prie motinėlės garbingos mūro Maskvos
Pas kunigaikštį Romaną Mitrijevičių“.
Na, ėmė jie ir išvyko,
Ir nuvyko prie motinėlės garbingos mūro Maskvos.
O prie tos motinėlės mūro Maskvos
Jie sumušė keturis kaimus geriausius.
O pirmas kaimas Liagovo,
O antras kaimas Korotiajevo,
O trečias kaimas Karačajevo,
O ketvirtas kaimas geriausias Kosy Ulicy.
Kunigaikščio Romano Mitrijevičiaus
Jie nužudė mylimą žentą
Ir išvedė Nastasją Mitrijevičną
Su mylimu sūnėnu trijų mėnesių,
Ir ją nuvežė prie Maskvos žemės ribų.
Čia jie išskleidė šilko palapines,
O ir ėmė stovėti šaunūs vaikinai:
Laukė rudens, duona turtingo, derliaus,
Kai bus avinai riebus, avižos brandžios,

Kai užaugs vasariniai kviečiai.
O tada jie ketino nujoti
Į motinėle garbingą Maskvą mūrinę,
Pas kunigaikštį Romaną Mitrijevičių.
O ir kalba jiedu tarpusavyje:
„O Maskvos kunigaikštis Romanas Mitrijevičius
Nedrįso net mūsų šviesioms akims pasirodyti!“
O motinėlėj garbingoj mūro Maskvoje
Pas kunigaikštį Romaną Mitrijevičių
Vyko vaišės, garbinga puota
Savo kariaunai, didelei jėgai,
Savo tvirtiems galingiems didvyriams.
Jis sau geria, valgo ir ilsisi,
O nelaimės didelės nenujaučia.
Ir įskrido juodvarnis pro langą,
Ir nutūpė priešais Romaną Mitrijevičių
Tas varnas žaliajam sode
Oi, jis į šakotąją obelį.
Ir karksi varnas varnų kalba:
„Oi, tu Maskvos kunigaikšti Romanai Mitrijevičiau,
Tu geri, valgai ir ilsiesi,
O savo nelaimės tu nejauti!
Nuo Čembalo, lietuvių karaliaus,
Atjojo du mylimi jo sūnėnai
Prie motinėlės garbingos mūro Maskvos,
Jie sumušė tavo keturis kaimus geriausius.
Pirmąjį kaimą Liagovo,
Antrąjį kaimą Korotiajevo,
Trečiąjį kaimą Karačajevo,
O ketvirtąjį kaimą Kosy Ulicy.
Nužudė tavo mylimą žentą,
Išvežė tavo mylimą seserį
Nastasiją Mitrijevičną su kūdikėliu,
Su kūdikėliu trijų mėnesių
Prie Maskvos žemės ribų.
Ir stovi jie prie Maskvos žemės,
Jų gerieji žirgai paleisti
Į mūsų šilkinę žolę,

Į mūsų kviečius vasarinius.
O jie laukia rudens, duona turtingo,
Kai bus avinai riebus ir avižos brandžios,
Kai užaugs vasariniai kviečiai.
Ir tada jie ketina užjoti
Į motinėlę garbingą Maskvą mūrinę.
Ir dar kalba jiedu tarpusavyje,
Kad Maskvos kunigaikštis Romanas Mitrijevičius
Nedrįso jų šviesioms akims pasirodyt“.
Maskvos kunigaikštis Romanas Mitrijevičius
Atsistojo ant savo eikliųjų kojų,
O, ir pasakė jis tokius žodžius:
„Oi, jėga, kariauna keturiasdešimt tūkstančių,
Visi kunigaikščiai, bajorai
Ir mano dūmos senatoriai,
Jūs geriate, valgote, ilsitės,
O savo nelaimės nejaučiate.
Aš dabar gavau žinią nelinksma,
Žinią gavau aš negerą:
Nuo Čembalo, lietuvių karaliaus,
Atvyko du mylimi jo sūnėnai
Prie mūsų motinėlės garbingos mūro Maskvos.
Jie sumušė mūsų keturis kaimus geriausius,
Pirmąjį kaimą Liagovo,
Antrąjį kaimą Korotiajevo,
Trečiąjį kaimą Karačajevo,
O ketvirtąjį kaimą Kosy Ulicy.
Jie nužudė mano mylimą žentą,
Išvežė mano mylimą seserį
Nastasiją Mitrijevičną
Su jos kūdikėliu,
Su kūdikėliu trijų mėnesių
Prie Maskvos žemės ribų.
Ir stovi jie prie Maskvos žemės,
Paleisti jų gerieji žirgai
Į mūsų šilkinę žolę,
Į mūsų kviečius vasarinius.
O jie laukia rudens, duona turtingo,

Kai bus avinai riebus ir avižos brandžios,
Kai užaugs vasariniai kviečiai.
Ir tada jie ketina užjoti
Į motinėlą garbingą Maskvą mūrinę.
Oi, tu mano jėga, kariauna keturiasdešimt tūkstančių,
Jėga kariauna šarvuota,
Jėga kariauna ant gerų žirgų!
Jūs baltokit, žabokit žirgus gerus
Stiprų stipriausiai, kietų kiečiausiai,
Ir josime mes – juos pavysim,
Kad karaliaus baltalūpiai šneliai
Negalėtų mumis pasigirti,
Pasigirti mūsų motinėle garbinga mūro Maskva!
O dabar mes josime jų pavyti“.
O jėga – kariai keturiasdešimt tūkstančių
Balnojo, žabojo žirgus gerus
Kietų kiečiausiai, stiprų stipriausiai,
Visi sėdo ant savo gerų žirgų
Oi, ir išjojo jų pasivyti.
O kai jie visi taip išvyko,
Su jais – Maskvos kunigaikštis Romanas Mitrijevičius.
Prijojo jie prie upės, prie Berezinos.
O Maskvos kunigaikštis Romanas Mitrijevičius
Leido saviesiems kariams
Atsigerti iš Berezinos upės.
Kai gėrė kariai iš Berezinos upės,
Žiūrėjo Maskvos kunigaikštis Romanas Mitrijevičius:
Vieni kariai geria prikrisdami,
O kiti kariai geria šalmais ir rieškučiomis.
Maskvos kunigaikštis Romanas Mitrijevičius
Jis sako kariaunai mylimai tokius žodžius:
„Oi, jūs mano kariai mylimieji,
Jėga kariauna keturiasdešimt tūkstančių,
Tie kariai, kurie gėrė prikrisdami,
Jokite atgal į motinėlą garbingą Maskvą mūrinę:
Tiems kariams skirta mūšyje žūti“.
O kurie gėrė šalmais ir rieškučiomis,
Tuos karius su savimi paėmė.

O kai nujojo jis toli į plyną lauką,
Sustabdė savo kariauną plyname lauke
Ir pats savo kariaunai įsakė:
„Oi, kariauna mano miela keturiasdešimt tūkstančių,
Jūs šerkite žirgus geruosius
O ne žole, ne šilkinė,
Bet šerkite kviečiais vasariniais.
O patys klausykit: kai aš pirmą kartą kranksėsiu kaip varnas,
Tada balnokit, žabokit žirgus gerus.
Kai aš sukranksėsiu antrą kartą kaip varnas,
Jūs visi tada pasiruoškite.
Aš sukranksėsiu trečią kartą kaip varnas –
Jokite greitai ir kuo greičiausiai,
Raskite mane tarp gyvųjų“.
O pats jis pasivertė juodvarniu
Ir nuskrido per plyną lauką,
Atskrido prie Maskvos žemės ribos.
O tenai jų baltos palapinės atviros,
Ten jų gerieji žirgai palaidi,
Išsisklaidę po plyną lauką.
O jų kardeliai išmėtyti,
Tie jų šautuvai išsvaidyti,
Ietelės aštrios be priežiūros,
Stangrūs lankai voliojasi,
O kariauna sau miega ir nepabunda.
O Maskvos kunigaikštis Romanas Mitrijevičius
Pasivertė jis pilkuoju vilku
Ir kaip ims jis vaikyti jų žirgus gerus,
Kaip ims vaikyti po plyną lauką,
Kitų kaklelius jis perplėšė,
O kitus Berezinos upėn suvarė.
O paskui jis pasivertė lieкну šermuonėliu
Ir jų palapinėse šokinėjo.
Ten stangriųjų lankų
Jisai stempleles sukramtė,
O iečių antgalius visus sulaužė,
Šautuvų titnagus visus išsukiojo,
Kardų geležtes visas iškramsnojo.

O sūnėnas jo trijų mėnesių
Prakalbo jis kuo aiškiausiai žodžiais:
„Oi, tu gimdytoja mano, motinėle
Nastasija Mitrijevična!
O tavo mylimas brolis,
O mano giminė ir mano dėdė
Maskvos kunigaikštis Romanas Mitrijevičius
Po palapinę jis šokinėja
Lieknu baltu šermuonėliu,
Vaduoja mus iš didžios nelaisvės“.
Kai tai išgirdo du mylimi karaliaus
Du mylimi, du sūnėnai,
Ir sakė jie tokius žodžius:
„Kelkis mūsų kariauna didžioji,
Greitai ir kuo greičiausiai!
Pagaukite šermuonėlį palapinėse!“
Pradėjo šermuonėlį palapinėse gaudyti,
Pradėjo ant jo mėtyti
Tuos sabalų kailinius,
O jis pro kailinius, pro rankoves
Ir išbėgo jisai į lauką.
O tenai jis pavirto juodvarniu
Ir įskrido į žalią ažuolą.
Ir kaip sukranksės visa gerkle!
Sukranksėjo jisai kaip varnas,
O dabar jį kariauna išgirdo,
Jie balnojo, žabojo žirgus gerus.
O sako du mylimi sūnėnai,
Du mylimieji karaliaus
Čembalo, lietuvių karaliaus,
O kalba jie tokius žodžius:
„Nekranksėk, nekrankėk,
Maskvos kunigaikšti Romanai Mitrijevičiau,
Tu ant žaliojo ažuolo,
Ant žalio ažuolo juodvarniu.
Mes ištempšime savo stangrius lankus,
Mes įdėsime užgrūdintas strėles,
Mes nuleisime tavo kūną ant žemės drėgnos,

Paleisime plunksnas plyname lauke,
Praliesime tavo kraują ant žalio ažuolo,
Padarysim tau mirtį plyname lauke“.
Kai jis antrąkart sukranksėjo kaip varnas,
O jo jėga dabar tai išgirdo
Ir tuoj jie sėdo ant gerų žirgų,
Ir tuoj ėmė jie kovai ruoštis.
O ir kalba du mylimi karaliaus sūnėnai:
„Tu nekranksėk, nekranksėk,
Maskvos kunigaikšti Romanai Mitrijevičiau,
Kaip varnas ant žaliojo ažuolo.
Kaip mes ištempsim stangrius lankus,
Kaip mes įdėsime savo aštrias strėles,
Mes nuleisime tavo kūną ant žemės drėgnos,
Paleisime tavo plunksnas plyname lauke,
Praliesime tavo kraują ant žalio ažuolo,
Padarysime tau mirtį greitąją“.
Sukarksėjo jis trečią kartą juodvarniu,
O jo jėga dabar tai išgirdo
Ir jojo greitai, greitai, greičiausiai,
Prie pagonių lietuvių atjojo.
Ir kaip ims pagonius lietuvius kapoti.
Ir čia jėga klastingoji,
Toji jėga lietuvių
Stvėrėsi jėga už stangrių lankų –
Stangrių lankų visos stemplės išėstos.
O kai jėga griebėsi iečių –
O iečių visi antgaliai išlaužyti.
Jėga griebėsi šautuvų –
O šautuvų visi titnagai išsukioti.
Jėga griebėsi aštriųjų kardų –
O kardų visų ašmenys iškramsnoti.
Taip tuo laiku, tuo metu
Iškapojo visą lietuvių jėgele.
O kai paėmė du karaliaus sūnėnus,
Vyresniam broliui išėmė iš kaktos šviesias akis,
O jaunesniajam kojas eiklias nukirto.
Bekoji ant neregio pasodino

Ir į žemę lietuvių paleido
Pas Čembalą, lietuvių karalių.
Ir pasakė Maskvos kunigaikštis Romanas Mitrijevičius:
„Oi, jūs du mylimi karaliaus sūnėnai,
Kai nueisite į savo lietuvių žemę
Pas savo dėdulę Čembalą, lietuvių karalių,
Pasakykite jam tokius žodžius:
Maskvos kunigaikštis Romanas Mitrijevičius
Dėl senatvės jisai nesensta,
Jo galva dar visai nežyla,
O jo širdis nė kiek nerūdija,
O garbė per amžius nenyksta“.
Ir čia išvyko du mylimi karaliaus sūnėnai
Į savo lietuvių žemę,
O kunigaikštis Romanas Mitrijevičius
Jisai su savo jėga išvyko
Į motinėlę garbingą Maskvą mūrinę.
O kaip du mylimi karaliaus sūnėnai
Atėjo pas giminę, pas dėdulę,
Pas Čembalą, lietuvių karalių,
Pamatė juos dėdulė, Čembalas, lietuvių karalius,
Tuos du savo mylimus sūnėnus,
Kad atėjo bekojis ant beakio,
Ir jis pasakė jiems tokius žodžius:
„Ai, jūs du mano mylimi, du sūnėnai,
Aš juk sakiau, kad neikite į garbingą šventą Rusiją
Ir prie motinėlės garbingos mūro Maskvos,
Pas kunigaikštį Romaną Mitrijevičių.
O Romanas Mitrijevičius šventoje Rusioje gudrus,
Kad jums neišnešti iš Rusios galvelių.
O kiek yra į šventąją Rusiją jokusių,
Kiek į šventąją Rusiją jėgos vedžiojusių,
O iš šventosios Rusios jėgos atgal neišvedė,
Be nieko grįžo nuo kunigaikščio Romano Mitrijevičiaus“.
O ir kalbėjo du mylimi karaliaus sūnėnai:
„Oi, gimine mūsų, tu dėdule,
Čembalai, lietuvių karaliau,
Tu bauski mus, žudyk savo rankomis,

Užkaski mus į motiną drėgną žemę,
 Negalime mes pakelti negarbės didžiosios,
 O kad mes iš šventos Rusios
 Atvykome bekojis ant beakio“.
 Ir kaip dėdulė Čembalas, lietuvių karalius,
 Nors ir gaila buvo, tiktai nubaudė savo sūnėnus,
 Nubaudė juos savo rankomis,
 Užkasė juos į motinėlą drėgną žemę,
 Palaidojo juos labai garbingai.
 O dviems karaliaus sūnėnams
 Ir dabar jiems gieda šloves.
 O Dunojau, Dunojau, daugiau nežinau.
 (Гильфердинг т. 1 , 71).

377

Suchmantijus

Pas malonų kunigaikštį Vladimirą
 Buvo linksmybė, garbinga puota
 Daugybei kunigaikščių, bajorų,
 Galingiems rusų didvyriams
 Ir visiems narsiesiems kariams.
 Skaisti saulutė link vakaro,
 O garbinga puota vyksta linksmi.
 Visi puotoje išgėrę, linksmi,
 Visi puotoje girtis pradėjo.
 Kvailas giriasi jauna žmona,
 Beprotris aukso pinigais giriasi,
 O protingas seną motiną giria,
 Stipruolis giriasi savo jėga,
 Jėga ir didvyrio narsa.
 O už to ažuolinio stalo
 Sėdi didvyris Suchmantijus Odichmantjevičius
 Ir nieku jis, drąsuolis, nesigiria.
 Saulelė Vladimiras, sostinės Kijevo,
 Po menę, kur valgoma, vaikštinėja,
 Geltonas garbanas purtydamas,
 O patsai kalba tokius žodžius:
 „Oi tu, Suchmantijau Odichmantjevičiau,

Kodėl tu nieku nesigiri?
Tu negeri, nevalgai ir neragauji,
Baltos gulbės neatsilauži.
Gal taurė eidama tave aplenkė?
Ar vieta ne pagal kilmę skirta?
O gal koks girtuoklis tave išjuokė?“
Pratarė Suchmantijus Odichmantjevičius:
„Saulele Vladimirai, sostinės Kijevo,
Taurė eidama manęs nelenkė,
O ir vieta skirta pagal kilmę,
Ir girtuoklis manęs neišjuokė.
Ar girtis, ar jaunam nesigirti –
Aš atvešiu tau gulbę baltąją,
Gulbę baltąją gyvą ant rankų,
Nesužeistą gulbę, nesukrūvintą“.
Tada Suchmantijus Odichmantjevičius
Greitai ant eikliųjų kojų pašoko,
Išėjo iš tos menės, kur valgoma,
Nuėjo į stonią žirgų gerų.
Jis balnoja savo gerąjį žirgą,
Pasiima kuoką karišką,
Pasiima jisai į kelionę
Vieną savo peilį dviašmenį.
Sėdo Suchmantijus ant gerojo žirgo,
Jojo Suchmantijus prie mėlynos jūros,
Prie tų prie ramių užutekių.
Kai atjojo prie pirmo užutekio –
Neplaukiojo ten nei žąsys, nei gulbės,
Nei pilki mažieji ančiukai.
Jis jojo prie kito užutekio –
Tame ramiame užutekyje
Neplaukiojo nei žąsys, nei gulbės,
Nei pilki mažieji ančiukai.
Jis jojo prie trečio užutekio –
O tame ramiame užutekyje
Neplaukiojo nei žąsys, nei gulbės,
Nei pilki mažieji ančiukai.
Čia Suchmantijus susimąstė:

„Kaip man joti į garsųjį Kijevo miestą
Pas malonų kunigaikštį Vladimira?
Man ten joti – gyvam nebebūti.
Tai aš josiu pas motinėlą Nepra-upę“.
Prijoja jis prie motinėlės Nepra-upės –
Motinėle Nepra-upė teka ne kaip seniau,
Ne kaip seniau teka, ne kaip anksčiau,
O vanduo su smiltimis susidrumstė.
Suchmantijus ėmė klausinėti:
„Kodėl tu, motinėle Nepra-upe,
Kodėl tu teki ne kaip seniau,
Ne kaip seniau teki, ne kaip anksčiau,
O vanduo su smiltimis susidrumstė?“
Pratarė motinėle Nepra-upė:
„Kaip aš galiu tekėti kaip seniau,
Kaip seniau tekėti, kaip anksčiau,
Kad už manęs, už motinos Nepra-upės,
Stovi totorių jėga klastinga,
Keturiasdešimt tūkstančių pagonių?
Jie grindžia putino tiltus,
Jie dieną grindžia, o aš naktį ardau –
Jau motinėlės Nepra-upės jėgos išseko“.
Susimąstė Suchmantijus Odichmantjevičius:
„Ne garbė, ne vyriškas man pagyrimas,
Jei aš totorių jėgos neišmėginčiau,
Totorių jėgos klastingos“.
Jis paragino savo gerąjį žirgą
Per tą motinėlą Nepra-upę –
Jo gerasis žirgas upę peršoko.
Prijojo Suchmantijus ažuolą žalia,
Žalia ažuolą kresną,
Išrovė jis ažuolą su šaknimis,
Viršūnę suspaudė – iš kelmo syvai tekėjo.
Ir nujojo Suchmantijus su tokia kuoka.
Jis paleido savo gerąjį žirgą
Tiesiai į tą jėgą totorių
Ir ėmė jis kuoka mojuoti,
Ėmė tuos totorius daužyti.

Suchmantijus moja į priekį – gatvė,
Atgal užsimoja – tarpas darosi,
Jis išmušė visus totorius pagonis.
Trys totoriai pagonys pabėgo,
Nubėgo prie motinėlės Nepra-upės,
Susėdo po krūmu, po blindės,
Nutaikė strėles užgrūdintas.
Atjojo Suchmantijus Odichmantjevičius
Prie tos motinėlės Nepra-upės –
Paleido trys totoriai pagonys
Tas strėleles užgrūdintas
Į tuos jo baltuosius šonus.
Čia Suchmantijus Odichmantjevičius
Užgrūdintas strėles ištraukė,
Aguonų lapais žaizdas užkamšė,
O tris totorius pagonis nukovė
Savuoju peiliu dviašmeniu.
Sėdo Suchmantijus ant gerojo žirgo,
Paskubėjo per motinėlę Nepra-upę,
Prijojo prie miesto, prie Kijevo,
Prie to kunigaikščio dvaro.
Jis pririšo žirgą prie stulpo nudailinto,
Prie to paauksuoto žiedo,
Pats bėgo į menę, kur valgoma.
Kunigaikštis Vladimiras sostinės Kijevo
Po savo menę vaikštinėja,
Geltonas garbanas purtydamas,
O pats sako tokius žodžius:
„Oi, tu Suchmantijau Odichmantjevičiau,
Ar tu atvežei man gulbę baltąją,
Gulbę baltą gyvą ant rankų,
Nesužeistą gulbę, nesukruvintą?“
Sako Suchmantijus Odichmantjevičius:
„Saulele Vladimirai sostinės Kijevo,
Ne gulbė tenai man rūpėjo.
O už tos motinėlės Nepra-upės
Stovėjo totorių jėga klastinga,
Keturiasdešimt tūkstančių pagonių.

Ta jėga traukė į Kijevo miestą,
Grindė ji putino tiltus.
Per dieną jie tiltus grindžia,
O naktį motinėle Nepra-upė išardo.
Aš paleidau savo gerąjį žirgą
Tiesiai į totorių didelę jėgą,
Nukoviau aš visus totorius klastingus“.
Saulele Vladimiras sostinės Kijevo
Savo tarnams ištikimiems įsakė
Paimti Suchmantijų už jo baltų rankų,
Pasodinti narsųjį giliame rūsyje.
Ir nusiuntė Dobryniušką Nikitičių
Už tos motinėlės Nepra-upės
Suchmantijaus žygių patikrinti.
Dobrynia pabalnojo gerąjį žirgą
Ir karys į lygų lauką išjojo,
Prijojo prie motinėlės Nepra-upės.
Ir Dobryniuška Nikitičius mato –
Sumušta totorių jėga.
Ir jis mato ažuolą-kuoką
Prie tos upės į balanas sudaužytą.
Jis veža kuoką į Kijevo miestą
Pas malonų kunigaikštį Vladimirą,
O pats sako tokius žodžius:
„Teisingai gyresi Suchmantijus Odichmantjevičius:
Už tos motinėlės Nepra-upės
Visa totorių jėga išmušta,
Keturiasdešimt tūkstančių pagonių.
Ir aš atvežiau Suchmantijaus ažuolą –
Į balanas tas ažuolas suskaldytas,
O devyniasdešimt pūdų jis sveria“.
Pasakė Vladimiras sostinės Kijevo:
„Jūs mano tarnai tikrieji,
Greitai eikite į gilųjį rūsį,
Ištraukite Suchmantijų Odichmantjevičių,
Atveskite jį prie mano akių šviesiųjį:
Aš šitą narsulį apdovanosiu –
Ar miestus jam duosiu su priemiesčiais,

Ar kaimus dovanosiu su apylinkėmis,
 Ar aukso pinigų duosiu be skaičiaus".
 Ateina jo tarnai ištikimieji
 Į tą gilųjį rūsį ir sako tokius žodžius:
 „Oi, tu Suchmantijau Odichmantjevičiau,
 Išei ki iš giliojo rūšio –
 Saulelė nori tave apdovanoti,
 Jis nori tave pamylėti
 Už tavo didžiąją paslaugą".
 Išėina Suchmantijus Odichmantjevičius iš rūšio
 Toli, toli išėina į lygų lauką
 Ir sako narsuolis tokius žodžius:
 „Nemokėjai, saulele, manęs pagerbti,
 O dabar manęs savo akyse nematysi".
 Jis ištraukia aguonų lapus
 Iš tų žaizdų kruvinųjų.
 Pats Suchmantijus kalba:
 „Tekėki, Suchmano upe,
 Iš mano karštojo kraujo,
 Iš kraujo, pralieto be atlygio".
 (Рыбников 148).

378

Kozarinas

Gimstantį Kozariną pagadino –
 Tėvas, motina ant rankų neėmė,
 Atidavė senelei už kaimo kiemų,
 Kad iki šešerių metų maitintų, girdytų,
 Nuo šešerių metų iki devynerių,
 Nuo devynerių iki dvylikos metų,
 Nuo dvylikos metų iki viso proto,
 Iki viso proto, viso išmanymo,
 Kol jaunuolis pradės žirgą valdyti,
 Žirgą valdyti, šautuvą naudoti.
 Ėmė Kozarinas gatvėmis vaikščioti,
 Su mažais vaikais ėmė žaisti.
 Kurį už rankos nutvers, to ranką nutrauks,
 Kurio koją patrauks, koją ištrauks.

Ir kaip ėmė jį barti ir plūsti,
Barti, plūsti: „Tu utėlėtas iš pakampės,
Ar tu neturi jokių giminių,
Ar tu neturi tėvo motinos?“
Ateina Kozarinas pas senelę už kaimo:
„Jau tu mano senele už kaimo kiemų,
Tu sakyk, pasakyki neslėpdama,
Ar yra mano tikras tėvas ir motina?“
„Tu turi tikrą tėvą ir motiną.
Tikra motina – Nastasja karalaitė,
O tikras tėvelis – Piotras Koromyslovičius,
Buvo tavo sesutė Chrestinuška,
Išvežė tavo sesę į prakeiktą Lietuvą
Tie totoriai nekrikštyti“.
„Oi, tu senele už kaimo kiemų,
Duoki tu man gerą žirgą,
Gerą žirgą ir aštriąją ietį“.
Senelė jam sako tokius žodžius:
„Jei geruoju neduosiu, tu jėga paimsi“.
Atvedė senelė gerą žirgą
Ir davė jam aštrią ietį.
Nematė Kozarino jojančio,
Tiktai matė ant žirgo sėdantį.
Joja Kozarinas plynu lauku,
Mato lauke trys palapinės stovi,
Iš po žemės girdi merginą verkiant.
Verkia mergaitė, verkia gražioji,
Savo rusvos kasos verkauja:
„Tu mano rusvoji kasele,
Rusioje buvai kasa supinta,
O kasą išpins prakeiktoje Lietuvoj
Tie totoriai nekrikštyti“.
Išeina totorius iš juodos palapinės,
Sako pagonis tokius žodžius:
„Tu neverk, mergaite, neverk graži,
Rytoj rytą josim į Lietuvą prakeiktą,
Lietuvoj prakeiktoje grobį dalysim:
Pirmojo daliai padėsime gryno sidabro,

Antrojo daliai padėsim aukso raudono,
Trečiojo daliai padėsim tave, mergele.
Jei tu, mergele, man teksi,
Aš kirviu tave į gabalus sukaposiu“.
Verkia mergaitė, verkia gražioji
Daugiau nei pirma, daugiau nei anksčiau,
Savo rusvos kasos verkauja:
„Tu rusvoji mano kasele,
Rusioje tu buvai supinta,
O išpins tave prakeiktoje Lietuvoj
Šitie totoriai nekrikštyti“.
Išėina totorius iš juodos palapinės,
Sako pagonis tokius žodžius:
„Tu neverk, mergaite, neverk, graži,
Rytoj mes josim į Lietuvą prakeiktą,
Prakeiktoje Lietuvoj grobį dalysim.
Pirmojo daliai padėsim gryno sidabro,
Antrojo daliai padėsim aukso raudono,
Trečiojo daliai – tave, gražią mergaitę.
Jeigu tu, mergaite, man teksi,
Tai aš tave, mergele, per pusę perplėšiu“.
Verkia mergaitė, verkia gražioji
Daugiau nei pirma, daugiau nei anksčiau,
Savo rusvos kasos verkauja:
„Tu rusvoji mano kasele,
Rusioje buvai kasa supinta,
Išpins kasą prakeiktoje Lietuvoj
Šitie totoriai nekrikštyti“.
Išėina totorius iš baltos palapinės,
Sako pagonis tokius žodžius:
„Tu neverk, mergaite, neverk, gražioji,
Rytoj mes josim į Lietuvą prakeiktą,
Prakeiktoje Lietuvoj grobį dalysim.
Pirmojo daliai padėsim tikro sidabro,
Antrojo daliai padėsim aukso raudono,
Trečiojo daliai – tave, gražią mergaitę.
Jeigu tu, mergaite, man teksi,
Aš tave, mergaite, patsai vesiu“.

Verkia mergaitė, verkia gražioji
Daugiau nei pirma, daugiau nei anksčiau
Savo rusvos kasos verkauja:
„Tu rusvoji mano kasele,
Rusioje buvai kasa supinta,
O išpins kasą prakeiktoje Lietuvoj
Šitie totoriai nekrikštyti“.
Išeina Kozarinas iš raudonos palapinės,
Išsiveda gražią merginą,
Jis ėmė merginą už rankų baltų,
Už rankų baltų ir žiedų auksinių,
Bučiavo merginą į lūpas saldžias,
Vadino ją tikrąja sesute,
O jinai juo dar nepatikėjo.
Jis ją pasodino ant gero žirgo
Ir nujojo jiedu plynu lauku.
Jis sako merginai tokius žodžius:
„Tu sakyk, sakyk, mergaite,
Tu kokios ordos, kokios tu žemės,
Kokio tu tėvo ir kokios motinos?“
O mergaitė nekalba ir nieko nesako.
„O tu nebijoki manęs ir nesibaimink,
Pasakyki, pasakyk, mergaite,
Kokios tu ordos, kokios tu žemės,
Kokio tu tėvo, kokios motinos?“
O ji vis tiek su juo nekalba, nepasako.
„Tu sakyk, sakyk, mergaite, kokios tu ordos,
Kokios tu ordos, kokios tu žemės,
Kokio tu tėvo, kokios motinos?“
Dabar ji jam atsako:
„Aš tikro tėvo Piotro Koromyslovo,
Aš tikros motinos Nastasjos karalaitės“.
Prijoja Kozarinas prie karaliaus dvaro,
Sušuko, šaukė savo garsiu balsu:
„Oi tu, Nastasja karalaite,
Išneški tu indą aukso raudono,
Aukso raudono ir tikro sidabro,
Išpirki tu savo tikrąją dukterį“.

Sušuko, šaukē savo garsiu balsu:

„Oi tu, Nastasja karalaite,
Išneški tu indą aukso raudono,
Aukso raudono ir tikro sidabro,
Išpirki tu savo tikrąją dukterį“.

Sušuko, šaukē savo garsiu balsu:

„Oi tu, Nastasja karalaite,
Išneški tu indą aukso raudono,
Aukso raudono ir tikro sidabro,
Išpirki tu savo tikrąją dukterį“.

Sušuko, šaukē savo garsiu balsu:

„Oi tu, Nastasja karalaite,
Išneški tu indą aukso raudono,
Aukso raudono ir tikro sidabro,
Išpirki tu savo tikrąją dukterį“.

„Oi tu, Nastasja karalaite,
Išneški tu indą aukso raudono,
Aukso raudono ir tikro sidabro,
Išpirki tu savo tikrąją dukterį“.
Ji pripylė taurę gyvatės nuodu,
Išnešė ji taurę tikram savo sūnui,
Ji pripylė taurę gyvatės nuodu,
Padavė sūnui tikrajam.

O jis žirgą apsuko ir taip pasakė:

„Pagal gimimą tu tikra motina,
O pagal gyvenimą tu gyvatė pikta“.

Kai jis nujojo, dukterė ir pasakė: „Ką tu, motule tikroji, tai tavo sūnus, o mano brolis.“ (Ir jau vėlu. Na, ir viskas).

(Разумова, Коски, Митрофанова 185).

Pietų slavų junakų giesmės

379

Dukadinče kūdikis ir Koruna-deliža

Sena senutė pagimdė
Džiaugsmui devynis sūnus,
Marškinius pati pasiuvo,

Stengėsi juos pamaitinti.
Ji devynis sūnus išmaitino,
Mielus sūnus užaugino.
Jie išėjo uždarbio ieškoti –
Pelnę devynis aukso bokštus,
Jie pas seną motiną sugrįžo.
Juos apveddino senoji
Devynis savo mielus sūnus,
Junakus ji sukviėtė į puotą,
Bet nepakviėtė Korunos-delijos.
Dieve, jį užmušk – jis taip supyko
Ir nužudė sūnus jos devynis,
Žirgu mindžiojo senutę mamą
Ir marčias išvarė į nelaisvę.
Jas išvarė į Budimo miestą,
Atėmė visus jis aukso bokštus,
Bokštus su červoncais aukso.
Ir tada senoji eglėn lipo,
Užkopė jinai viršūnėn,
Devynierius metus žemyn nelipo,
Niekada akių sau nepraplovė
Ir plaukų nė karto nešukavo.
Kai dešimt metai prasidėjo,
Senei mažas berniukėlis gimė.
Kai tik gimė, tuoj ir atsistojo
Ir senutės motinos paprašė:
„Oi tu motin, oi senute motin,
Brolio žirgą iš arklidės veski
Ir išneški mano brolio ginklus.
Josiu aš savo marčių ieškoti“.
Motina jam brolio žirgą veda,
Išneša vyresnio brolio ginklus,
Sunkią kuoką ji paduoda sūnui –
Kuoka šimtą pūdų sveria.
„Pasilik namie, sūneli mano,
Tu dar mažas ir kol kas be krikšto,
Tau maldų dar niekas nekalbėjo“.
„Neturiu aš laiko palūkėti“.

Tuoj ant žirgo kūdikis užšoko
Ir tiesiog nujojo į Budimą,
Į Budimo miestą prie Sitnicos.
Ten marčias devynias pastebėjo,
Visos jos upelyj vilnas skalbė –
Juodos vilnos turi būti baltos.
„Padėk Dieve, jums, devynios marčios,
Kam jums reikia juodas vilnas skalbti?
Kam jūs kojinaites žadat megzti?“
Marčios jam atsakė tyliai:
„Patikėki, Dukadinče vaike,
Neseniai mes šitą sužinojom,
Kad mūs dieveris mažylis gimė –
Reikia jam numegzti kojinaites“.
Tyliai kūdikis marčių paklausė:
„Jūs devynios, pasakykit aiškiai,
Kur Koruna-deliija gyvena?“
Marčios jam taip pat atsakė tyliai:
„Iš tikrųjų, Dukadinče vaike,
Koruna – junakas toks galingas,
Kad ir kardo nieks ištraukt nespėja,
Nieks su juo negali susikauti“.
Ir pasakė Dukadinče vaikas:
„Teparodykit Korunos dvarą“.
Marčios tyliai jam pasakė šitaip:
„Dvarą tu iš karto atpažinsi,
Geležiniais vartais uždarytas,
Dvaro sienos krauju nudažytos
Ir mergaičių rankomis paspirtos,
Pastatytos iš galvų junakų.
Pats Koruna tarp junakų pirmas.
Jisai turi marmurinę uolą –
Sau lig juostos ją pakelti gali“.
Vaikas ėmė marmurinę uolą
Ir į baltąjį Dunojų metė.
Marčios tuo labai stebėjos
Ir dar baimės daug dėl to turėjo.
Prišuoliauęs prie Korunos dvaro,

Vaikas ėmė kviesti į kautynes:
„Nesislėpk, Koruna-deliija, išeiki,
Dieve, mušk tave – pradėsim kautis!“
Bet Korunos tam dvare nebuvo,
Buvo motina tiktai senoji.
Vaikas spyrė – vartai atsidarė,
Geležiniai vartai kieman lėkė.
Vaikas nusiaubė Korunos dvarą,
Paėmė devynis bokštus aukso
Ir jo senę motiną sumindė,
Sūnų jo kardu kapojo.
Ir pasakė Dukadinče vaikas:
„Oi, jūs žmonės, Budimo miestiečiai,
Laikas motinai mane išmaudyt –
Josiu aš tolyn į žalią mišką,
Surasiu ten du šaltinius tyrus
Ir save jų vandeniui nuplausiu.
Jei manęs Koruna pasigestų,
Tegu jis į tuos miškus atjoja“.
Nušuoliavo Dukadinče vaikas
Į miškus žaliuosius tankius,
Išsimaudė pats šaltam šaltiny,
Išsimaudė, pačiulpė jis krūtį
Ir atsigulė šiek tiek nusnūsti.
Štai Koruna-deliija atjojo,
Kūdikį iš tolo ėmė šaukti:
„Kelkis, kelkis, Dukadinče vaike,
Kelkis, kad neatsikeltum!
Mano dvarą nusiaubei, prakeiktas“.
Vaikas miega ir kalbų negirdi.
Suspurdėjo vaiko geras žirgas:
„Kelkis, kelkis, Dukadinče vaike,
Kelkis, pats pražūsi ir prarasi žirgą“.
Kūdikis ir jo kalbų negirdi.
Žirgas galvą nulenke lig žemės,
Kūdikį su vystyklais pakėlė –
Ir pabudo Dukadinče vaikas,
Ir ant žirgo savojo užsėdo.

Ir pasakė Dukadinče vaikas:
 „Meski kuoką ir aš kuoką mesiu“.
 Metė kuoką – Koruną priplojo,
 Žemėn įmušė jį ligi kaklo.
 Tuoj mažylis Budiman nujojo,
 Išvadavo jis marčias devynias –
 Jos atidavė jam kojinaites.
 (Bulgarų; Смирнов с. 89–92).

380

Ligonis Doičinas ir Juodas Arapas
 Oi įsismarkavo, įsiautėjo
 Juodas Arapas, basurmanas turkas,
 Siautėjo jisai vis po Solunę,
 Po Solunės žemę, lygumose.
 Jo galva kaip tikras katilas,
 Ausys jo tarsi dvi ližės,
 Nors į krosnį kiški duoną.
 Kaip du dubenys jo akys,
 O jau lūpos kaip didžiulė valtis.
 Jis pastatė palapines baltas,
 Sukvietė visus senius ir popus
 Ir kasdien jis reikalauja duonos,
 Jam kasdieną – pilna krosnis duonos,
 Reikia duot kasdien statinę vyno.
 Rakijos jam reikia statinaitės
 Ir kasdien trijų vienmečių karvių,
 Ir vienos jaunamartės gražuolės,
 Nakčiai reikia duot mergaitę gražią.
 Jau eilė atėjo ir Solunės miestui,
 Eilė ėjo nuo vieno namų prie kitų,
 Prie jaunos Grozdankos ji atėjo,
 Prie Grozdankos, šeimoje jauniausios.
 Vaikšto ji po kiemą, gailiai rauda,
 Ašaromis savo kiemą laisto:
 „Oi, aš mirštu, aš, jauna, pražūsiu,
 Žūstu aš žalia ir jauna.
 Oi, neduokite Juodam Arapui,

Tam Arapui, turkui basurmanui“.
Sielvartą sesers pamatė Doičinas,
Sergantis Doičinas, savo lovoj
Gulintis trejus metus jau lygiai.
Ir ligonis Doičinas jai tarė:
„Oi, Grozdanka, mano seserėle,
Ko, sesele, tu taip gailiai raudi,
Visą kiemą ašaromis laistai?
Gal, sesute, tau jau nusibodo,
Kad aš vis sergu jau treji metai,
Kad trejus metus guliu aš lovoj
Ir nesikeliu, ir nenumirštu?
Gal, sesele, tau jau įkyrėjo
Raišioti baisias žaizdas manąsias,
Šaltą vandenį padavinėti?“
Jam atsakė Grozdanka jaunoji,
Grazdanka šeimoj jauniausia:
„Oi tu, broli, mano mielas broli,
Man visai neįkyrėjai, broli,
Kad trejus metus guli tu,
Oi, trejus metus tu savo lovoj
Ir nesikeli, ir nenumiršti.
Man nė kiek neįkyrėjo, broli,
Tau baisias žaizdas raišioti,
Šaltą vandenį padavinėti.
Man nėra jėgų ilgiau kentėti,
Kaip Arapas Juodas siautėja,
Juodas Arapas, basurmanas turkas,
Solunės žemėj, jos lygumose.
Jo galva kaip tikras katilas,
Ausys jo tarsi dvi ližės,
Nors tu kišk į krosnį duoną,
Kaip du dubenys jo akys,
O jau lūpos kaip didžiulė valtis.
Jis pastatė palapines baltas,
Sukvietė visus senius ir popus
Ir kasdien jis reikalauja duonos,
Jam kasdieną – pilna krosnis duonos,

Reikia duot kasdien statinę vyno.
Rakijos jam reikia statinaitės
Ir kasdien trijų vienmečių karvių,
Ir vienos jaunamartės gražuolės,
Nakčiai reikia duot mergaitę gražią.
Jau eilė atėjo ir Solunės miestui,
Eilė ėjo nuo vienu namų prie kitų,
Jau ir man eilė atėjo, broli,
Privalau aš eiti pas Arapą“.
Brolis mylimas jai atsiliepia:
„Oi, Grozdanka, mano seserėle,
Tu suraski mano šoblią brangią,
Svetimoje žemėj pagamintą,
Negaląsta treji metai guli,
Negaląsta ji, sesuo, neplakta.
Tu nunešk Jusmanui pagaląsti,
Tegu kuo aštriau galanda šoblią.
Jei pasveiksiu, dosniai užmokėsiu,
Jei numirsiu, teatleis man skolą“.
Tuoju nubėgo Grazdanka jaunoji,
Šoblią brangiąją surado,
Kuri treji metai negaląsta,
Negaląsta, neplakta gulėjo,
Nunešė ją pagaląst Jusmanui:
„Oi, Jusmanai galandantis, sveikas,
Pagaląski jam aštriai jo šoklią,
Jei pasveiks, jis dosniai užmokės,
Jei numirs, jam atleiski skolą“.
Jai atsakė Jusmanas galandantis:
„Oi, Grozdanka, tu jaunoji,
Dovanok man savo baltą veidą –
Aš tada tą šoblią pagaląsiu“.
Ėmė verkti Grazdanka jaunoji,
Ji rauduoja ir namo sugrižo.
„Oi, broleli mano mielas Doičinai,
Jis nenori, Jusmanas, galąsti,
Šoblią brangiąja tau pagaląsti,
Mano veido balto reikalauja:

Dovanočiau – šoblią pagalastų“.
Jai ligonis Doičinas atsakė:
„Oi, Grozdanka, mano seserėle,
Tu padėki šoklią man ant lovos
Ir nueiki į rūsius vėsiuosius,
Ir išveski žirgą dorianą:
Jis tejus metus nekaustytas stovėjo.
Jį nuvesk pas Koljo kalvėn,
Kad pakaustyti jis dorianą.
Jei pasveiksiu, dosniai užmokėsiu,
Jei numirsiu, teatleis man skolą“.
Grozdanka jauna padėjo šoblią,
Ant ligonio lovos ją padėjo
Ir nuėjo į rūsius vėsiuosius.
Išvedė iš ten ji dorianą,
Jis trejus metus nekaustytas stovėjo,
Koljo kalvėn nuvedė ji žirgą:
„Oi, Koljo kalvi, būki sveikas,
Atėjau nuo Doičino ligonio.
Jis pakaustyti jo žirgą prašo.
Jei pasveiks, jis dosniai užmokės,
O jei mirs – tu atleisk jam skolą“.
Jai atsako tasai kalvis Koljo:
„Oi, Grozdanka tu jaunoji,
Atiduok man antakius lenktuosius,
Kaip virvutės antakius lenktuosius,
Aš pakaustysiu tą žirgą dorianą“.
Ir pravirko Grozdanka jaunoji,
Nuo jos veido ašaros riedėjo.
Jos sroveno marškiniiais išsiūtais,
Ant padalkų siuvinėtų krito.
Grozdanka jauna parėjo
Ir ligoniui Doičinui pasakė:
„Oi, broleli mylimas Doičinai,
Kalvis žirgo kaustyti nenori,
Jis nenori kaustyti doriano,
Prašo mano antakių lenktųjų,
Antakių lenktų kaip dvi virvelės“.

Jai ligonis Doičinas atsakė:
„Oi, Grozdanka, mano seserėle,
Tu paliki žirgą dorianą,
O nueik pas Jumerą kirpėją –
Te ateis jis ir nuskus man barzdą.
Jei pasveiksiu, dosniai užmokėsiu,
Jei numirsiu, teatleis man skolą.
Paskubėki, Grozdanka sesele,
Eik greičiau, nes laiko maža“.

Grozdanka jauna išėjo,
Prie kirpėjo Jumero priėjo:
„Sveikas, Jumerai barzdaskuty“, pasakė,
Atėjau nuo sergančio Doičino –
Tu ateik ir jį greičiau nuskuski.
Jei pasveiks, tau dosniai užmokės,
Jei numirs, tu atleisk jam skolą“.

Jumeras barzdaskutys atsakė:
„Oi, tu Grozdanka jaunoji,
Jei juodas akis man dovanosi,
Juodas kaip anglis akis man duosi,
Aš tada nueisiu ir nuskusiu,
Sergantį Doičiną aš nuskusiu“.

Grozdanka jaunoji tuoj supyko
Ir sugrižo pas ligonį brolių:
„Oi, broleli, mano brangus Doičine,
Jumeras barzdaskutys ateit nenori,
Jis ateit tavęs nuskust nenori,
Nori jis, kad jam padovanočiau
Juodąsias akis kaip anglys“.

Jai atsakė sergantis Doičinas:
„Oi Grozdanka, mano seserėle,
Pakentėk, tu pakentėk truputį,
Pats nueisiu ir paklausiu brolių.
Tu atverki man madjarų skrynias
Ir paimk devyniasdešimt sieksnių,
Šitiek sieksnių audeklo lininio,
Perrišk man, sesuo, žaizdas devynias,
Tas žaizdas nuo svetimšalio šoblios“.

Perrišo baisias žaizdas devynias,
Šoblią atvežtinę prisijuosė,
Jis pakėlė savo sunkią kuoką,
Užkopė ant žirgo doriano
Ir išjojo į Solunės lauką.
Ach, suriko ten ligonis Doičinas,
Iš visų jėgų jisai sušuko:
„Ei, Arape, juodas basurmane,
Tu išeiki ant junakų lauko:
Pažiūrėti noriu, kaip tu kaunies!“
Tuoį išėjo, Juodas Arapas išėjo:
„Ei, palauki, junake, kaip vaškas:
Užsimosiu ir išmušiu sielą!“
Sunkų bazduganą nusitvėrė,
Kad ligoniui Doičinui juo smogtų,
Tiesiai į jo galvą taikė.
Užsimojęs sunkiu bazduganu –
Pasilenkė pirma dorianas
Ir atsigulė ant juodos žemės –
Bazduganas prašvilpė pro šalį.
Doičinas atsitiesė greitai:
„Palūkėk, Arapai Juodas,
Pamėgink ir mano bazdugano –
Kuokos devyniasdešimties pūdų!“
Doičinas ligonis nusitaikė,
Nei aukštyn ir nei žemyn netaikė –
Nusitaikė jis į žirgo galvą,
Užmetė jis savo sunkią kuoką.
Arapo žirgas tuoj palinko
Ir atsigulė ant juodos žemės,
Bet tai neišgelbėjo Arapo.
Kuoka trenkė Arapui Juodajam,
Tiesiai tarp akių jinai pataikė –
Arapo galva tuoj pat nutrūko
Ir iššoko jo abidvi akys.
Žirgą ragina ligonis Doičinas,
Rankoje Arapo galvą laiko,
Kas tik gyvas ėjo pažiūrėti,

Pamatyt stebuklo ir nustebti:
„Tas junakas kaip išdžiuves medis,
O didžiulį žygį jis atliko.
Štai junakas iš visų drąsiausias,
Štai junakas, gimęs iš junako.
Garbė Dievui, kad parodei dyvus“.
Žirgą ragina ligonis Doičinas,
Šuoliais – pas galandantį Jusmaną:
„Tu išeik, galandantis Jusmanai,
Mano šoblios pagalast nenori?
Nori tu sesers veidelio balto?“
Kaip pasuko šoblią atvežtinę
Tuoj nukirto jis Jusmanui galvą.
Pas Koljo kalvį nušuoliavo
Ir sušuko: „Oi, tu kalvi Koljo,
Ar akių savųjų tau negaila,
Kad drįsai taip smarkiai skriausti
Mano seserį Grozdanką jauną?“
Taip pasakęs, šoblia užsimojo
Ir iš kart nukirto Koljo galvą.
Skuba jis pas Jumerą kirpėją.
Šaukia: „Jumerai, barzdų skutėjau,
Tu sesers juodų akių norėjai,
Jos akių ir už anglis juodesnių,
Tik tada tu Doičiną nuskusiąs.
Jau matau, kad atlygio tu lauki.
Atvykau, kad dosniai užmokėčiau“.
Taip pasakęs, užsimojo šoblia
Ir nukirto Jumerui jis galvą.
Žirgą ragino, namo skubėjo.
Štai prie tėvo kiemo jis prijėjo
Ir balne sėdėdamas sušuko:
„Oi, Grozdanka, mano seserėle,
Man seklyčioje pakloki lovą,
Viską, ko tu laukei, ištesėjau,
O dabar, sesuo, mirtis atėjo.
Tu neverk, brangi sesele mano,
O pašauk junakus pas junaką,

Tepučia ragus, te būgnus muša –
Padaryk iš šermenų tu šventę“.
Grozdanka jauna tuojau nubėgo,
Kaustytus vartus plačiai atvėrė,
Nusigando ji galvos Arapo,
Nusigando ji, drebėti ėmė.
O ligonis Doičinas nuo žirgo sėdo
Ir ant minkšto patalo atsigulė.
Čia jisai blogiausiai pasijuto
Ir su savo siela išsiskyrė.
O kai laidojo junaką narsų,
Prašymus sesuo visus įvykdė:
Pas junaką sukviėtė junakus,
Popus ir senius išminčius.
Ir puotavo jie visi savaitę.
Viešpatie, atleisk junakui,
Dieve, tu atleisk ligoniui Doičinui.
(Bulgarų; Смирнов с. 92–98).

ISTORINĖS DAINOS

Istorinėms dainoms, kaip ir epinėms giesmėms, būdingi siužetai. Jose vaizduojama atskirų individų, dažnai – istorinių asmenybių kova su galingais užpuolikais ar užkariautojais. Istorinių dainų herojai – normalių galimybių žmonės, todėl priešus jie įveikia ne jėga, o gudraudami ar nustebindami priešą pasiaukojimu bei išmintimi. Istorines dainas galima susieti su realiais įvykiais, tačiau jose aptinkami tik atskiri epizodai ar saviti įvykio priežasčių aiškinimai. Pavyzdžiui, daina *Avdotja Riazanočka* atsiliepiama į skaudų įvykį, kai 1237 m. totoriai nusiaubė Riazanę, tačiau joje kalbama ne apie patį antpuolį, o apie jo pasekmes. Dainos centre išmintingos moters žygdarbis – ji sugebėjo parsivesti ne iš totorių, o iš turkų nelaisvės daugybę Riazanės žmonių. Kitose rusų istorinėse dainose vaizduojamas į totorių nelaisvę patekusių mergaičių tragiškas likimas.

Daina *Kazanės paėmimas* atsiliepiama į reikšmingą Ivano Rūsčiojo laikų įvykį, tačiau kūrinyje atsispindi tik karo su Kazanės totoriais epizodas; jame domimasi, kaip patrankų meistrams pavyko išvengti caro rūstybės ir likti gyviems.

Kitoje rusų dainoje caro Ivano Rūsčiojo sūnus apkaltina savo brolių išdavyste – tėvas tuoj pat įsako sūnų nužudyti. Dėdė laiku atskuba į nuosprendžio vykdymą, caro sūnų išgelbsti ir jį paslepia savo namuose. Gedinčiam carui jis parodo gyvą ir sveiką sūnų. Kai caras nori dėdę apdovanoti, šis prašo, kad pasmerktieji myriop ar persekiojamieji jo tėvonijoje būtų saugūs. Svajonė apie saugų prieglobstį atspindi daugybės žmonių nerimą dėl savo likimo skundų, įtarumo ir *opričninos* baudėjų siautėjimo laikais. Tam, kad būtų pavaizduotas dėl ūmaus nuosprendžio sielvartaujantis caras, neteislingai interpretuotas ir tikras įvykis. Iš tikrųjų prietaringas Ivanas Rūstusis barė nėščią sūnaus Fiodoro žmoną, kam ji pasirodė neapsirengusi siuvinėtų viršutinių drabužių (laikoma, kad siuvinėti drabužio rankogaliai, apykaklė ir *padalkos* apsaugo moterį nuo neigiamo išorinio poveikio, o jos artimuosius –

nuo neigiamo nėščiosios poveikio). Sūnus užstojo žmoną – Ivanas šėrė jam per galvą lazda ir užmušė. Caras gailėjosi buvęs ūmus, bet skirtingai negu dainoje, jo poelgio pasekmės nebuvo pataisytos.

Caro Ivano Rūsčiojo vedybos su čerkesų kunigaikštyte Marja Temriukovna paskatino kurti dainą apie imtynes su nuotakos broliu Kastriuku, tačiau jokie istoriniai šaltiniai tokių imtynių ir Kastriuko pažeminimo nemini.

Rusų istorinėse dainose ne visada tiksliai įvardijama įvykio vieta, etniniai svetimieji ir svetimos žemės. Antai dainoje vaizduojama išmintinga moteris vadinama Riazanočka (Riazanės miesto gyventoja), bet ne viename variante minima nusiaubta Kazanė, nors nepakito apibūdinimas, jog miestas esąs prie miško (Kazanė yra prie Volgos, ne miškų zonoje). Dainose painiojami totoriai ir turkai, totorių ordos ir Lietuvos žemės, čerkesų kunigaikštis ir lietuvių karalius.

Pietų slavų dainose vaizduojami realių kunigaikščių ir vaivadų vardais vadinami personažai, kurie išradingai išsigelbsti iš turkų nelaisvės, išgelbsti daugybę į nelaisvę paimtų savo tautiečių, apgina vienuolynus ar išlaisvina turkų užimtą miestą. Šiose dainose atsispindi sudėtingi pietų slavų santykiai su šalį okupavusių turkų valdžia, kai žmonės privalėjo vykdyti sunkias prievoles, žemintis ir pataikauti. Dainose vieniši junakai susiduria su turkų būriais, todėl jie pradžioje pataikauja, žada didelę išpirką, vaizduoja nenorinčius kautis, bet staiga panaudoja savo ginklą ar iš turko atimtą ginklą ir jį nukauna.

RUSŲ ISTORINĖS DAINOS

381

Avdotja Riazanočka

Atėjo čia turkų caras Bachmetas,
 Nusiaubė seną Kazanės miestą prie miško,
 Paėmė žmonių keturiasdešimt tūkstančių,
 Išvarė belaisvius visus į savo žemę.
 Liko Kazanėje viena moteris Riazanočka.
 Graudinosi moteris, ilgėjosi.
 Nelaisvėn paėmė jos tris galveles:
 Mielą brolelį tikrąjį,
 Vyra sutuoktąjį,
 Šėsurą malonųjį.

Ir moteris protu-išmintim mąsto:
 „Eisiu aš į turkų žemę,
 Išpirksiu nors vienintelę galvelę
 Už brangias geras išpirkas“.
 Turkų caras Bachmetas,
 Eidamas nuo Kazanės miesto,
 Užtvindė visas upes, gilius ežerus,
 Pakelėse pristatė plėšikų,
 Miškuose tamsiuose priveisė piktų žvėrių,
 Kad niekas nepraeitų, nepravažiuotų.
 Išėjo moteriškė keliu, vieškeliu,
 Mažus upelius ji briste perbrido,
 Gilias upes plaukte perplaukė,
 Plačiau ežerus aplinkui apėjo,
 Plynus laukus su plėšikais vidurnaktį perėjo
 (Vidurnaktį plėšikai poilsį turi),
 Tamsius miškus – piktus žvėris – vidudienį perėjo
 (Vidudienį pikti žvėrys poilsį turi),
 Jinai taip praėjo keliu, vieškeliu.
 Atėjo ji į turkų žemę,
 Pas turkų carą Bachmetą.
 Žemiausiai jam nusilenkė:
 „Tu tėveli, turkų care Bachmetai,
 Kai tu nusiaubei Kazanės miestą prie miško,
 Nelaisvėn paėmei keturiasdešimt tūkstančių,
 Paėmei nelaisvėn mano tris galveles:
 Mielą brolelį tikrąjį,
 Vyrą sutuoktąjį,
 Malonuįjį šešurą.
 Atėjau pas tave išpirkti nors vienos galvelės
 Už brangias ir geras išpirkas“.
 Atsiliepė caras, jai atsakymą tarė:
 „Tu Avdotja, moterie Riazanočka,
 Kaip tu praėjai keliais takeliais?
 Aš užtvindžiau visas upes, gilius ežerus,
 Keliuose aš pristačiau plėšikų,
 Tamsiuose miškuose paleidau piktų žvėrių,
 Kad niekas nei praeitų, nei pravažiuotų“.

Jam atsakė Avdotja, moteris Riazanočka:
„Tėveli, turkų care Bachmetai,
Aš taip praėjau keliu ir takeliais:
Mažus upelius briste perbridau,
Gilias upes plaukte perplaukiau,
Plynus laukus – plėšikus – vidurnaktį perėjau
(Vidurnaktį plėšikai poilsį turi),
Tamsius miškus – piktus žvėris – vidudienį perėjau
(Vidudienį pikti žvėrys poilsį turi),
Aš taip praėjau keliu ir takeliais“.
Sako jai turkų caras Bachmetas:
„Tu Avdotja, moterie Riazanočka,
Kad tu mokėjai praeiti keliu ir takeliais,
Mokėki paprašyti ir galvelės
Iš trijų tik vienos,
O jei nemokėsi paprašyti galvelės,
Aš nukirsiu tau nuo pečių neramią galvą“.
Stovėdama moteriškė susimąstė,
Pagalvojusi žmonelė apsiverkė:
„Jau tu tėveli, turkų care Bachmetai,
Kazanėje aš buvau moteris ne paskutinė,
Ne paskutinė moteris buvau, o pirmoji,
Aš ištekėsiu, tai ir vyrą gausiu,
Šešurą tėveliu imsiau vadinti,
Pagimdysiu ir mylimą sūnų,
Tai ir sūnų aš turėsiu,
Užgyvensiu aš mieląją dukterį,
Išmaitinsiu, išgirdysiu, leisiu tekėti,
Tai ir žentą aš turėsiu,
Nematysiu aš tik vienos galvelės –
Mano mylimo brolio tikrojo,
Nematysiu jo amžių amžiais“.
Sėdėdamas caras susimąstė,
Susimąstė caras, apsiverkė:
„Tu Avdotja, moterie Riazanočka,
Kai aš siaubiau jūsų šalį, Kazanės miestą,
Tada užmušė mano mylimą brolių,
Nematysiu jo amžių amžiais.“

Už tavo kalbas išmintingas,
 Už tavo žodžius geruosius,
 Tu imki belaisvių kiek reikia:
 Kas giminė, kas kūmas, kas kryžiaus brolis“.
 Ėmė moteris vaikščioti po turkų žemę,
 Rinkti belaisvių į savo žemę.
 Ji surinko visus belaisvius turkų žemėje,
 Atvedė belaisvius į savo Kazanės miestą prie miško,
 Apgyvendino Kazanės miestą kaip anksčiau buvo,
 Kaip anksčiau buvo, kaip pirma buvo.
 (Балашов с. 177–179).

382

Mergaitė išvengia totorių nelaisvės

Oi, lelim man lelim,
 Anuška sėdėjo rūmuose prie lango,
 Jurijaus žinioje.
 Pamatė Anuška –
 Toli plyname lauke
 Baltos palapinės stovi,
 Karštos ugnys dega,
 Šyvi žirgai vaikšto.
 „Broleli Juročka,
 Kur man pasidėti,
 Kur man pasidėti,
 Kur man pasislėpti?“
 „Paslėpsiu tave, sesute,
 Mūriniuose rūmuose,
 Pasodinsiu tave, sesute,
 Ant balto akmenėlio,
 Pastatysiu, sesute,
 Trejus devynerius akmens kambarius,
 Uždarysiu tave, sesute,
 Trejomis devyneriomis ažuolo durimis,
 Užrakinsiu tave, sesute,
 Trejomis devyneriomis aukso spynomis,
 Pastatysiu, sesute,
 Trejas devynerias sargų“.

Kai atvyko Krymo caras
Iš plyno lauko,
Iš plyno lauko,
Iš ažuolyno žalio,
Trenkė Krymo caras
Į Jurijaus vartelius:
Trejos devynerios sargų
Tie visi išbėgiojo,
Trejos devynerios ažuolo durų
Visos atsivėrė,
Trejos devynerios aukso spynų
Visos atsirakino,
Trejos devynerios akmens kambarių
Visi sugriuvo.
Liko Anuška
Ant balto akmenėlio.
Puolė Anuška
Ant balto drėgno akmens.
Kur Anuška puolė,
Ten cerkvė radosi,
Kur rankelės, kojelės,
Ten eglės, pušelės,
Kur josios galvelė,
Ten statūs kalneliai,
Kur rusvoji kasa,
Ten tamsūs miškai,
Kur marga suknelė,
Ten žalias miškas,
Kur kraujas liejosi,
Ten mėlyna jūra.

(Путилов, Добровольский 4).

383

Mergaitė nelaisvėje

Už kalno, už aukštojo
Verkia mergaitė,
Verkia mergaitė
Rusė belaisvė.

Mergaitę ramino,
 Gražiąją ramino
 Rusę belaisvę
 Ponas, totorius,
 O trečias vaivada:
 „Neverki, mergaite,
 Neverki, gražioji,
 Ruse belaisve,
 Pasiūdinsim tau, mergaite,
 Totoriškus kailinius,
 Kepurę lietuvišką,
 Batus kaip Maskvoje“.
 „Man, mergaitei, nereikia,
 Man, gražiai, nereikia
 Kailinių totoriškų,
 Kepurės lietuviškos,
 Batų maskvietiškų,
 Man, mergaitei, tereikia
 Rusią aplankyti,
 Su tėveliu atsisveikinti“.
 „Ogi štai, mergaite,
 Ogi štai, gražioji,
 Tėvelis į svečius atvyksta“.
 „Oi jūs, totoriai,
 Pikti pagony,
 Negaliu atsistoti,
 Rankų pakelti,
 Su tėveliu pasimatyti“.
 (Путилов, Добровольский 17).

384

Mergaitė joja iš totorių nelaisvės

Ne balta gulbelė išskrisdama skrenda –
 Graži mergaitė iš nelaisvės bėga.
 Jos geras žirgas šuoliais tiesiasi,
 Žirgo karčiai ir uodega plėvesuoja,
 Mergaitės kiaunės kailiniai išsipūtę,
 Ant baltos krūtinės perlai ritinėjasi,

Ant baltos rankos aukso žiedas ugnim dega.
Pribėgo graži mergaitė prie Darjos upės,
Sustojo mergaitė ant aukšto kranto,
Sušuko ji savo garsiu balsu:
„Oi, tu motinėle, Darja-upe,
Ar yra per tavo brastos negilios,
Ar yra per tavo putino tiltai,
Ar yra prie tavęs žuvų gaudytojai,
Ar yra per tavo keltininkai?“
Iš kažkur ėmėsi keltininkas.
Ji pratarė savo švelniu balsu:
„Perkelki tu mane į tą pusę,
Pas tėvą, motiną, pas giminę,
Pas giminę į šventąją Rusiją,
O už tai mokėsiu penkis šimtus rublių,
Jei atrodys mažai – aštuonis šimtus,
O dar bus mažai – lygiai tūkstantį.
O dar užmokėsiu geru žirgu,
O dar mokėsiu kiaunės kailiniais,
Užmokėsiu perlais nuo krūtinės baltos,
O dar užmokėsiu savo aukso žiedu,
Savo aukso žiedu trijų įvijų:
Pirmoji įvija – penki šimtai rublių,
Antroji – aštuoni šimtai rublių,
O trečioji lygiai tūkstantis,
O pačiam žiedui kainos nėra“.
„Ar tekėsi už manęs, graži mergeite?“
„Man piršosi kunigaikščiai, bajorai,
Tai ar tekėsiu už tavęs, mordovičiaus?“
Vijosi mergaitę du gaudytojai,
Du gaudytojai, du totoriai.
Patiesė graži mergaitė kiaunės kailinius,
Puolė graži mergaitė į Darjos upę,
Skendo graži mergaitė kaip raktas į dugną.
(Путилов, Добровольский 19).

385

Ščelkanas

Tai buvo Tavro mieste.
Ant aukso kėdės,
Ant atlaso, aksomo
Sėdėjo Vozviakas, caras Vozviakas,
Vozviakas Tavruljevičius.
Jis teismus vykde,
Ginčius sprendė,
Kunigaikščius, bajorus malonino:
Jis Fomkai dovanojo Totmą,
Jeriomai davė Novgorodą.
Mylimo žentelio
Ščelkano Dudentjevičiaus
Namie nebuvo.
Jis išvyko į žydų žemę,
Į žydų žemę, į lietuvių,
Ne duoklės, ne rinkliavos,
O to velnio valdžios.
Tas velnias nuo gatvės
Ėmė po vištą,
Nuo trobos ėmė po gaidį,
Nuo balto dvaro – po žirgą.
Kas žirgo neturi, tai žmoną paims,
Kas žmonos neturi, tą nelaisvėn ves.
Kur Ščelkanas lankėsi,
Ten nuodėguliai liko.
Atvyko Ščelkanas Dudentjevičius
Pas carą Vozviaką Tavruljevičių.
„Kuo tave, Ščelkanai, apdovanoti?
Ar miesteliais su apylinkėmis,
Ar miestais su priemiesčiais,
Ar kaimais su valstiečiais?“
„Dovanok man, care Tavruljevičiau,
Tverės miestą,
Tverę turtingą,
Du tikrus brolius –

Borisą Borisovičių,
 Mitrijų Borisovičių“.
 (Путилов, Добровольский 43).

386

Kazanės paėmimas

Paklausykite, vaikinai, apie ką kalbėsime,
 O mes, senos senutėlės, imsime pasakoti
 Apie Rūstųjį carą Ivaną Vasiljevičių.
 Kai caras-valdovas prie Kazanės sustojo,
 Jis po upe Kazanka urvą prakasė,
 Urvą prakasė, keturiasdešimt statinių užkasė
 Ir su tuo nuodu piktu, juodu paraku.
 O pastatė ant statinių tikro vaško žvakės.
 Pikti totoriai po miestą vaikštinėja,
 Giriasi ir didžiuojasi,
 Kad nebūti Kazanei po baltuoju caru.
 O mūsų caras-valdovas įniršo,
 Įniršo, labai įširdo,
 Liepė patrankų šaulius rytoj žudyti,
 Visus patrankų šaulius, uždegėjus.
 O vienas meistras drąsesnis buvo:
 „Care, už pirmą žodį man baismės nėra,
 O be vėjo žvakės lėčiau dega,
 O vėjyje žvakės greičiau dega“.
 Nespėjo meistras žodžių pasakyti,
 Kaip susprogdino sieną balto akmens,
 Sulaužė visus bokštelius išpuoštus.
 Staiga mūsų caras-valdovas labai pralinksmėjo,
 O kitą dieną liepė meistrus apdovanoti:
 Visiems davė po penkiasdešimt rublių
 Ir dar tą garsiąją Sretenkos gatvę.
 (Путилов, Добровольский 48).

387

Karys nenori vykti į Kazanę

Tu kur, oi kur tu rengiesi,
 Pravoslavų care, iš Maskvos Kazanėn?

Ne vienas pravoslavų caras rengiasi,
 Ima gerus vaikus ir mane kartu.
 O man, vaikui, joti nesinori,
 Norėjau Maskvoje pagyventi,
 Maskvoje pagyventi, rūmuose tarnauti,
 Valdovo rūmuose tarnauti.
 Maskvoje man nieko negaila,
 Tiktai gaila žaliojo sodo
 Ir gaila man sode trijų medelių:
 Pirmas medelis kipariso,
 Antras medelis – žalia kriaušė,
 Trečias medelis – saldi obelėlė.
 Kipariso medelis – tikras tėvelis,
 Žalioji kriaušė – tikra motulė,
 Saldi obelėlė – jaunoji žmona.
 Kur tėvelis verkia – upė teka,
 Kur motulė verkia – sraunūs šaltiniai teka,
 Kur žmona verkia – migla su lietumi.
 (Путилов, Добровольский 106).

388

Kazanės miestas

Lakštingala gegutę kalbino,
 Kalbino vis apgaudamas:
 „Skriskime, gegute, į tamsius miškus,
 Mes suvysim ten lizdą šiltąjį“.
 Jaunikaitis merginą kalbino:
 „Eime, mergele, į Kazanės miestą,
 Kazanės miestas ant gražumo stovi,
 Ant gražumo stovi, ant aukšto kalno,
 Kazanočka upė midumi teka,
 Šaltiniai maži – vyno žaliojo,
 Pievose visur šilkinė žolė,
 Ant kalnų, kalvų raudonos gėlės,
 Gėlės raudonos, vis mėlynos“.
 „Neapgaudinėki, vaikine jaunas,
 Aš pati seniai apie tai žinau,
 Kad Kazanės miestas ant kaulų stovi,

Kazanočka upė kruvina teka,
 Šaltiniai maži – karčios ašaros,
 Pievose, pievose visur plaukai,
 Ant aukštų kalnų vis tai galvos,
 Vis vyrų jaunų, vis tai šaulių“.
 (Балашов с. 241).

389

Kastriukas

Pas mus buvo šventoje Rusioje,
 Šventoje Rusioje, mūro Maskvoje.
 Gyveno ten caras Ivanas Vasiljevičius.
 Sumanė caras Ivanas Vasiljevičius vesti
 Tolimoje žemėje, Lietuvoje,
 Pas tą lietuvių karalių,
 Vesti jo dukterį Marją Demriukovną.
 Surinko jis savo jėgą galingą,
 Siuntė ją į Lietuvos žemę.
 Nueina jėga į Lietuvos žemę,
 Paima jėga Marją Demriukovną,
 Kraičio ima tris šimtus totorių.
 Išjojo Kastriukas-Mastriukas,
 Išjojo Demriuko sūnus,
 Jaunas čerkesas,
 Atėjo vaikinai į mūro Maskvą,
 Pakėlė caras Ivanas Vasiljevičius
 Savo svainiui garbingą puotą,
 Kastriukui-Mastriukui, Demriuko sūnui.
 Kastriukas-Mastriukas už stalo sėdi,
 Duonos druskos nevalgo, alaus midaus negeria,
 Vyno žaliojo neragauja,
 Baltosios gulbės nepjausto,
 Apie ką piktai mąsto.
 Sako caras Ivanas Vasiljevičius:
 „Oi, tu Kastriukai-Mastriukai,
 Oi, tu Demriuko sūnau,
 Jaunasis čerkese,
 Kodėl tu duonos druskos nevalgai,

Kodėl tu alaus midaus negeri,
Vyno žaliojo neragauji,
Gulbės baltos nepjaustai?
Apie ką piktai mąstai?“
Atsako Kastriukas-Mastriukas:
„Rūstus care Ivanai Vasiljevičiau,
Aš todėl duonos druskos nevalgau,
Aš todėl alaus midaus negeriu,
Todėl vyno žaliojo neragauju,
Baltos gulbės neatsipjaunu,
Apie tave piktai mąstau.
Aš noriu tave, carą, paklausti,
Ar yra tavo mūro Maskvoje
Tokių gabių kovotojų
Su Kastriuku susikauti,
Su Mastriuku totoriškai,
Su caro svainiu?“
Sako caras Ivanas Vasuljevičius:
„Oi, tu mano dėdule,
Šviesusis Nikita Romanovičiau,
Tu išeiki, dėdule,
Į gražųjį prieangį,
Atsistoki ant pilko akmens,
Imki šaukti, dėdule,
Kiek tik leidžia galva,
Kad išgirstų mūro Maskvoje,
Tu klauski kovotojo,
Kovotojo mums reikia
Su Kastriuku susikauti,
Su Mastriuku totoriškai,
Su mano svainiu“.
Išeina dėdulė,
Šviesusis Nikita Romanovičius,
Į gražųjį prieangį,
Užkopia dėdulė
Ant pilko akmens degančio,
Šaukia dėdulė
Kiek tik leidžia galva,

Kad išgirstų mūro Maskvoje.
Iš mažos trobelės,
Iš skurdaus kiemelio
Bėga du jaunuoliai:
Vasenska mažasis
Ir Potaniuška raišasis.
Jiedu bėga, vaikinai,
Į valdovo kiemą,
Prie gražiojo prieangio.
Čia Vasenska sako,
Sako mažasis:
„Oi tu, dėdule,
Šviesusis Nikita Romanovičiau,
Ko, dėde, tau reikia,
Dėde, ko klausinėji?“
„Oi, tu Vasenska,
Oi, tu mažasis,
Mums reikia kovotojo
Su Kastriuku susikauti,
Su Kastriuku totoriškai,
Su caro svainiu“.
„Nikita Romanovičiau,
Kaip su juo kautis?
Juk jisai caro svainis:
Reikia, kad caras nekaltintų“.
Atsako dėdulė,
Šviesusis Nikita Romanovičius:
„Būtų gerai, kad Dievas padėtų,
Kaltės tau nebus“.
Pasakė Kastriukui už stalo,
Pasakė Mastriukui už stalo:
„Lauke caro kovotojas“.
Kastriukas pašoko iš užstalės,
Išbėgo jisai į lauką,
Išbėgo jis kautis,
Koja suolą parvertė.
Jam sako sesutė
Marja Demriukovna:

„Oi, tu broleli,
Oi, tu Kastriuke-Mastriuke,
Oi, tu Demriuko sūnau,
Jaunas čerkese,
Tu neiki kautis:
Tavo pirmoji nelaimė –
Tu nerangiai per suolą šokai,
Suolą koja apvertei“.
Nepaiso Kastriukas-Mastriukas,
Jis išbėgo į lauką,
Jis išbėgo kautis.
Čia Vasenka vaikštinėja,
Mažasis lėtai vaikšto:
„Oi, tu Kastriuke-Mastriuke,
Oi, tu Demriuko sūnau,
Jaunas čerkese,
Kaip mudu kausimės:
Ar iš savo galvų neramių,
Ar iš drabužių margųjų?“
Sako Kastriukas-Mastriukas:
„Mes kausimės
Iš savo galvų neramių“.
Jam sako Vasenka:
„Nenoriu su tavimi kautis
Iš galvų neramių:
Juk tu caro svainis,
Kad caras neapkaltintų,
Kausimės mudu
Iš margųjų drabužių:
Kuris kitą įveiksim,
Visus drabužius nurengsim,
Nugalėtąjį gėdai paleisim“.
Vaska Kastriuką pagriebė,
Vaska Kastriuką metė ant žemės,
Vaska jį keliais prispaudė,
Visus drabužius nuo Kastriuko nurengė,
Jį nuoga gėdai paleido.
Nubėgo Kastriukas-Mastriukas

Į valdovo rūmus,
 Iš gėdos jis, o varge, dangstosi.
 Jį pasitinka sesutė,
 Neša drabužius margus,
 Kastriukas jais rengiasi,
 Lauk iš Maskvos ruošiasi:
 „Care Ivanai Vasiljevičiau,
 Pas mus šitaip nedaroma,
 Pas mus šitaip nesikaunama:
 Kad kas kitą nugalėtų,
 Tam visus drabužius nurengtų,
 Jį gėdai paleistų,
 Gerųjų žmonių pajuokai“.
 Sako Rūstusis caras,
 Caras Ivanas Vasiljevičius:
 „Nepyki, Kastriuke-Mastriuke,
 Tai ne mano įsakymas,
 Tai įsakė dėdulė
 Šviesusis Nikita Romanovičius“.
 „Ačiū tau, ženteli,
 Care Ivanai Vasiljevičiau,
 Tavo mūro Maskvoje.
 Neduok, Dieve, man čia būti,
 Tavo mūro Maskvoje,
 Ne tik man, bet ir mano vaikams“.
 (Путилов, Добровольский 110).

390

[*Sargybinis rauda prie Ivano Rūsčiojo kapo*]

Oi, tėveli šviesus mėnuo,
 Ko tu švieti ne senoviškai,
 Kad iš vakaro ne lig vidurnakčio,
 Nuo vidurnakčio ne lig baltos šviesos?
 Kad toje Maskvos valstybėje,
 Kremliuje, garsiam mieste,
 Buvo tame Uspenijos sobore,
 Dešinėj soboro pusėje.
 Jaunas seržantas Dievui meldžiasi,

Jisai verkia kaip upė teka,
 Verkdamas žodžius ištaria:
 „Prasiskirk, motina drėgna žeme,
 Atsiverki, karsto lenta,
 Prasiskleiski, aukso audekle,
 Atsibusk, mūsų tėve care,
 Pažvelk į savo mielą kariauną,
 Į tą mieląją ir į narsiąją.
 Be tavęs mes našlaičiais tapom,
 Našlaičiais tapę, jėgų netekom“.
 (Чулков 122).

391

[*Nuosprendis Stepanui Razinui*]
 Aušroje tai buvo, broliai, rytinėje,
 Šviesiai saulei užtekant,
 Šviesiam mėnesiui leidžiantis.
 Ne sakalas skraidė padangėmis –
 Esaulas po stovyklą vaikščiojo.
 Jisai vaikščiojo, vaikštinėjo,
 Gerus vaikus žadino:
 „Jūs kelkitės, geri vaikinai,
 Pabuskite, Dono kazokai.
 Negerai yra prie Dono pas mus,
 Susidrumstė garsus tykus Donas
 Nuo pradžios iki jūros Juodosios,
 Iki Juodosios jūros prie Azovo“.
 Sujudėjo kazokų sueiga:
 „Atamano nebėra pas mus,
 Nėra Stepano Timofejevičiaus,
 Vadinamo Stenka Razinu.
 Sugavo jį, narsų vaikina,
 Jau surišo jo baltas rankas,
 Nuvežė jį į mūro Maskvą
 Ir garsioje Raudonojoj aikštėje
 Jo neramią galvą nukirto“.
 (Чулков 134).

PIETŲ SLAVŲ ISTORINĖ DAINA

392

Perovičius Batričius

Dieve mielas, didysis stebukle!
Kas dejuoja prie Aukštos Banianos?
Ar gyvatė dejuoja, ar vila?
Jeigu vila – ji aukščiau būtų,
O gyvatė po akmeniu būtų.
Tai ne pikta gyvatė ar vila,
Dejuoja tai Batričius Perovičius.
Jis papulė Osmanui Čorovičiui.
Dievu meldžia Osmano Perovičius:
„Čorovičiau Osmanai, broli per Dievą,
Pagailėki ir paleisk į laisvę,
Tau už tai štai šimtas dukatų.
Mes septyni Perovičiai broliai
Duosime septynis Damasko šautuvus,
Septynios marčios – septynis brangius vainikus,
O marti Radulova Cveta –
Ir vainiką, ir aukso auskarus,
Sena motina – vergę cuckietę
Ir skrynią drabužių priedo,
O mano tėvas, Vučičevićius Pero,
Tau duoda savo žirgą
Ir šimtą dukatų priedo“.
Čorovičius paleistų junaką,
Bet velnias atnešė Tukaną Pantą.
Tukanas Panto sako Osmanui:
„Turke klausyki, Čorovičiau Osmanai,
Neleiski Batričiaus laisvėn:
Jis duos tau daug pinigų –
Tuos pinigus iš turkų atėmė.
Tu gausi septynis Damasko šautuvus –
Jie paimti iš negyvų turkų,
Jis duos tau vainikus ir auskarus –
Mūsų marčias jis nelaisvėn paėmė,
Jų vainikus ir auskarus nuplėšė.

Jis žada nuolankią vergę –
Ta vergė – tai mano duktė.
Štai kokią tu išpirką gausi.
Jis žada tau puikų žirgą –
Juo turkas anksčiau jodinėjo“.
Tai Panto Osmanui pasakė,
Pasakė ir šovė junaką.
Kulka pataikė į Batričio juosmenį,
Jis pasilenkė ir sielos neteko.
Batričius krito ant žolės žalios,
Turkas junakui galvą nukirto.
Žinia Zaliutos kaimą pasiekė,
Jo mylimą tėvą ji pasiekė.
Sudejavo melsva gegutė
Žiemos viduryje, visai ne laiku
Tolimame Zaliutos kaimelyje.
Tai buvo ne melsva gegutė,
Tai Pero Vučičevičius senas,
Tai tėvas Batričiaus verkė:
„Dieve mielas, sielvartas didis –
Neturi Batričius tokio brolio,
Kuris už brolių turkui atkeršytų“.
Brolis Radulas tėvą ramino:
„Neverk, nesisielok, mano mielas tėve,
Jurijaus dieną už brolių atkeršysiu.
Tegu miškai lapus užaugina,
Žemę žolė ir gėlės padengs,
Aš surinksiu narsią kariauną
Ir nueisiu su junakais į Baniają,
Kad už Batričių Osmanui atkeršyčiau“.
Tas laikas greitai atėjo,
Jurijaus diena čia pat buvo,
Juoda žemė žole pasidengė,
Miškas žaliais lapais apsirengė –
Perovičius surinko kariauną
Ir nuėjo su junakais į Baniają.
Kariauna priėjo Utios-kalną
Ir tris dienas tenai prastovėjo,

Radulas Perovičius į Gacko žiūrėjo,
Vis stebėjo Osmaną, turką.
Kai pamatė, tuojau jį pažino –
Patsai Čorovičius joja.
Radulas sako savo kariaunai:
„Broliai mieli, mano kariauna,
Tai Čorovičius Osmanas joja.
Jūs žolėje slėpkitės, broliai,
O aš kelio vidury atsigulsiu.
Mes palauksime Čorovičiaus Osmano,
Jūs iš šautuvų nešaukite,
Į piktą turką Čorovičių Osmaną.
Gal man Dievas padės ir laimė –
Aš gyvą Osmaną paimsiu.
O jeigu aš turko nepaimsiu,
Tada tegu šauna jį kas tik nori“.
Kariauna žolėje vešlioje sugulė,
Radulas atsigulė vidury kelio,
Tuo metu Čorovičius prijogo.
Radulas Perovičius staiga pašoko
Ir pagriebė Čorovičių Osmaną.
Viena ranka jis vadeles laiko,
O kita griauna turką ant žemės.
Į žolę parvertė Radulas Osmaną,
Serbai pribėgo prie Čorovičiaus
Ir Osmaną gyvą paėmė.
Čorovičius Osmanas juos maldauja:
„Radulai Perovičiau, broli per Dievą,
Manęs nežudyki be reikalo.
Aš tau duosiu dukatų tūkstantį.
Dvidešimt Čorovičių, dvidešimt brolių,
Nori tau dvidešimt šautuvų duoti,
O dvidešimt brolių žmonių turkių –
Kiekviena nusiims papuošalus,
Kurie su perlais ir dukatais,
Atiduos ir puošmenas iš plunksnų margų,
O aš tau duosiu didelį žirgą –
Geresnio nerasi visoje Bosnijoje,

Bosnijoje, visoje Hercegovinoje.
Duosiu balną sidabro lieta,
Ligi kanopų audeklu žirgą uždengsiu,
Ant audeklo užmesiu lūšies kailį,
Sidabru ir auksu siuvinėta“.
Tiktai Radului tai nerūpi,
Jis priešui tokius žodžius sako:
„Čorovičiau Osmanai, oi, tu piktas turke,
Batričius, mano brolis, irgi išsipirkti mėgino –
Tu jo nepaleidai į laisvę,
Jam galvą kirtai užsimojęs“.
Radulas ištraukė peilį iš juostos
Ir Osmanui galvą nukirto.
Jis paėmė galvą jo ir ginklą,
Paėmė jo didelį žirgą
Ir laimingai namo sugrižo.
Kai Černogorijon parjojo
Į mažą Zaliutos kaimelį,
Vučičevičius sūnų sutiko,
Apkabino ir į veidą bučiavo,
O Radulas – jo skverną ir ranką.
Radulas padavė Osmano galvą.
Ir tarė Vučičevičius Pero:
„Gerovė man šiandien ir amžiams,
Kad aš dar gyvas sulaukiau,
Kad mano Radulas už brolių atkeršijo“.
Atsisveikino ir su siela išsiskyrė.
Jis mirė, jo vėlė rami,
Dievas rojuje jį įkurdino.
Kitiems – sveikatos ir džiaugsmo!
(Užr. Juodkalnijoje apie 1820 m.;
Караджич с. 335–338).

BALADĖS IR DUMOS

Kai kurie mokslininkai svarbiausiu baladžių požymiu laiko siužetą. Baltarusių folkloristai prie baladžių žanro priskiria vestuvinę dainą apie toli ištekėjusią dukterį, kuri pasivertė gegute ir parskrido į tėvų namus. Paprastai šio kūrinio variantuose sakoma, kad motina atpažino dukterį, pakvietė ją į klėtį ir vaišino. Baladėms kartais priskiriama ir analogiška lietuvių daina. Kiti mokslininkai baladėmis laiko lyrines epines dainas, kuriose vaizduojami šiurpūs įvykiai – giminaičių ar šeimos narių susidūrimai. Daugelio baladžių siužetų pagrindas – šmeižtas, neapykanta, per daug griežtas poelgių vertinimas ir šių veiksmų pasekmės. Baladėse taip pat vaizduojami lemtingi sutapimai: seniai namus palikę broliai neatpažįsta sesers, nužudo jos vyrą ir sūnų, o ją išniekina, arba brolis laiku atpažįsta seserį ir išvengia incesto.

Viena populiariausių rytų slavų baladžių – totoriai pagrobia mergaitę arba marti parduoda totoriams savo vyro seserį. Motina eina ieškoti dukters arba totorius paima į nelaisvę motiną. Ši patenka į totoriaus namus, atpažįsta savo dukterį ir supdama kūdikį dainuoja, kad pagal tėvą jis totoriukas, o pagal motiną – anūkėlis. Duktė atpažįsta motiną ir liepia jai grįžti namo. Lietuvių tradicijoje analogiška baladė gerokai trumpesnė. Jos variantai dažnai pradedami žodžiais *Žentas uošvės nepažino, Ant žirgelio pasodino*, o toliau vaizduojama dukters kūdikį supanti ir dainuojanti motina. Tik dalis lietuviškų variantų baigiami epizodu, kuriame duktė atpažįsta motiną.

Vakarų slavų baladėse vaizduojami karų ar tarnybos kariuomenėje sukelti tragiški įvykiai ar netikėti laimingi sutapimai. Plėšikaujantys totoriai arba turkai minimi lenkų baladėje, kurioje berniukas išduoda pilies ponus – pasako, kad jie pasislėpę bokšte. Užpuolikai bokštą sudaužo, poną nužudo, o poniją išveža nelaisvėn. Lenkų baladėje tėvas nori išpirkti sūnų iš kariuomenės, parduoda visus gyvulius, bet sūnaus nesusigražina. Slovakų baladėje sūnus krenta kovoje ir lieka mūšio lauke, kad jį varnai sulestų, gyvatės surytų. Baltarusių baladėje vyras vyksta į karą, o jo žmona ir vaikai virsta

pakelės medžiais. Lenkų baladėje žmona prašo vyro, kad nevyktų į karą, nes žūsiąs. Vyras neklauso ir žada parvežti iš Rusios dovaną – mergaitę baltais marškiniais, raudonu sarafanu, baltomis kojineis, raudonais bateliais. Žmona laukia vyro ir pamato: atplaukia trys laivai: pirmame laive vyro drabužiai, antrame – vyro kūnas, o trečiame – vyro dovana, mergaitė iš Rusios. Čekų baladėje jauniausia sesuo vietoj brolio tarnauja kariuomenėje, narsiai kaunasi su turkais. Ją pamato karalius, atpažįsta, jog tai mergaitė, ir veda.

Rusų baladėje „Kunigaikštis Romanas ir Marja Jurjevna“ žmoną pagrobia ir laivais išveža *Manuilui, Jogailos sūnui*. Kai Manuilas išjoja medžioti, Marja pasako jo motinai, kad Rusioje Velykos. Motina duoda jai ir tarnaitėms vyno. Marja nugirdo tarnaites ir pabėga. Ji pribėga Darjos upę ir prašo, kad ši ją praleistų, padarytų moterišką brastą. Kitos upės ji prašo, kad rąstas parneštų ją namo. Rąstas parneša. Iš to rąsto padaromas kryžius ir ikonos.

Vis dėlto daugiausia baladžių vaizduoja tragiškus įvykius šeimoje. Anyta ar keliaujantys seniai / elgetos praneša vyrui, kad žmona jam neištikima, jo turtus pragėrė. Vyras nukerta išėjusios pasitikti žmonos galvą, o tada pamato, kad namuose tvarka. Jis nukerta galvą ir motinai. Kitoje baladėje anyta siunčia marčią linų ravėti ir liepia namo negrįžti. Marti virsta šermukšniu. Anyta liepia sūnui kirsti medį. Baladė apie medžiu virtusią marčią žinoma ir lietuvių folklore (lietuvių variantuose marti virsta liepa). Rytų ir vakarų slavų baladėje anyta nori nunuodyti marčią, duoda jai užnuodyto vyno. Marti ir sūnus geria iš tos pačios taurės ir abu nusinuodija.

Baladėse kartais net nepaaiškinama, kodėl žmona nužudo vyrą, o vyras – žmoną. Šių kūrinių svarbi tema – mėginimai paslėpti nusikaltimą. Nusikaltėlis meluoja, kad vyras ar žmona kažkur išvyko / kažką dirba, bet artimieji (vyro broliai / vaikai) ten nieko neranda ir kaltina / baudžia žudiką.

Baladėse broliai vaizduojami kaip sesers dorovės sergėtojai. Jie nužudo sesers mylimąjį (pietų slavų baladėse) arba apskundžia seserį tėvui, o tas dukterį nužudo. Paskui broliai gaili sesers, priekaištuoja tėvui, sako, kad vainiką kitą nupintų, kitą žiedą nupirktų (rytų slavų ir lietuvių baladėse).

Visų slavų ir lietuvių folklore populiarūs baladė, kurioje sesuo norėtų tękėti už pono, bet žino, kad brolis jos neleistų. Ponas pataria nunuodyti brolių. Kai sesuo taip pasielgia, ponas atsisako ją vesti. Sesuo suvokia poelgio beprasmiškumą ir moralinę bausmę: ji liko vienui viena.

Baladėse pasitaiko elementų, kurie būdingi mitologiniams siužetams ar lyrinėms dainoms. Pavyzdžiui, baltarusių baladėje du jaunuoliai ruošiasi nužudyti trečią jaunuolį, bet pirma paklausia, kas jo tėvas. Tas atsako, kad jo tėvas – Dunojus, motina – žemė, brolis – lakštingala miške, sesuo – gegutė,

žmona – beržas. Arba motina – skaisti saulė, tėvas – mėnuo, broliai – žvaigždės, seserys – aušros. Taip pasakoma, kad personažas yra visiškas našlaitis, arba jis išaukštinamas. Baladė apie nuskendusią ir upės vandeniui, žolėmis, žuvimis, avietėmis virtusią seserį rusų ir baltarusių tradicijose pritapo prie mirusiųjų minėjimo ritualų.

393

[Sakalo ir žirgo rungtynės]

Tu ažuolyne žaliasis,
 Kuo tu, ažuolyne, išpuostas:
 Ar krūmeliais, ar vytelėmis?
 Vidury ažuolyno yra laukymė,
 Laukymėje stovi drėgnas aukštas ažuolas,
 Ažuole tupi jaunas šviesus sakalas,
 Po ažuolu stovi žirgas, geras arklys.
 Sakalas su žirgu susilažino
 Ne iš šimto rublių, ne iš tūkstančio –
 Iš savo neramių galvelių:
 Kas suspės prie mėlynos jūros.
 Žirgui bėgti žeme drėgnaja,
 Sakalui skristi padangėmis.
 Žirgas bėga – visa žemė dreba,
 O sakalas skrenda – varpas skamba.
 Sakalas susigundė – paukštį vijosi.
 Atskrido sakalas, po žirgo kojų puolė:
 „Tu atleiski man, žirge, geras arkly“.
 „Aš tada atleisiu, kai kraują praliesiu,
 Kai kraują praliesiu ant drėgnos žemės,
 O melšvas plunksnas – į mėlyną jūrą“.
 (Rusų; Соболевский т. 1, 491).

394

Vaikinas ir upė Smorodinka

Dievas vaikinui nemyli,
 Viešpats vaikinui nepalankus,
 Draugai, broliai, bičiuliai
 Pasitarti nesirenka
 Ir niekas vaikinui negiria, negerbia.

Tėvas tikrasis jį apveddino
 Svetimoje šaly tolimojų,
 Jis gavo kaip žmonos kraitį
 Tris laivus išpuoštus:
 Pirmasis aukso, sidabro prikrautas,
 Kitas apvaliųjų perlų prikrautas,
 O trečias laivas žmonos kraičių prikrautas.
 Bet geram vaikinui jauna žmona
 Nei meilei, nei protui netiko.
 Jis paėmė sau gerą žirgą drąsų
 Ir balną čerkesų, ir rimbą šilkinį.
 Patsai tokius žodžius kalbėjo:
 „Geras žirgas geriau man už auksą, sidabrą,
 Čerkesų balnas geriau nei žmonos kraitis,
 Rimbos šilkinis geriau nei jauna žmona“.
 Pasiėmė su savimi geras vaikas
 Du draugus, du patikimus,
 Du peilius, du bulato plieno,
 Į svetimą tolimą šalį išjojo.
 Prijojo jis upę Smorodinką,
 Pats kalbėjo tokius žodžius:
 „Ach, tu motinėle, sraunioji Smorodinka,
 Ar yra per tave, upę Smorodinka,
 Siauros pervažos, brastos negilios?“
 Ji atsiliepė žmogaus balsu:
 „Yra per mane siauros pervažos, brastos negilios,
 Yra trys tilteliai, trys putino,
 Ant pirmo tilto imu apkaustytą balną,
 Ant antro tilto imu drąsųjį žirgą,
 O ant trečiojo imu patį gerą vaikną,
 O tave, geras vaikine, aš ir taip praleisiu“.
 Perjojo geras vaikas per Smorodinkos upę,
 Pats ėmė kalbėti tokius žodžius:
 „Pasakojo man, geram vaikinui,
 Kad Smorodinkos upė srauni ir pikta,
 Ogi Smorodinka teka kaip balos vanduo,
 Balos vanduo ir su rūdimis“.
 Bet vaikas už Smorodinkos upės pamiršo

Du draugus, du patikimus,
 Du bulato plieno peilius
 Ir jojo už Smorodinkos upės.
 Ant pirmo tilto paėmė balną apkaustytą,
 Ant antrojo paėmė gerąjį žirgą drąsų,
 Ant trečiojo paėmė patį gerą vaikina.
 Ėmė melsti geras vaikinai:
 „Ai, tu motinėle srauni Smorodinkos upe,
 Neskandink, nežudyki manęs, gero vaikino“.
 Pasakė Smorodinkos upė tokius žodžius:
 „Oi, tu drąsus ir stiprus geras vaikine,
 Ne aš tave skandinu ir žudau:
 Skandina, žudo tavo, jauno, gyrimasis“.
 Tik tiek geras vaikinai gyvas tebuvo –
 Paliko jo žmona nemylima.
 (Rusų; Рыбников т. 2, 186).

395

Uošvė patenka pas žentą totorių

Iš sekmadienio į pirmadienį
 Marti kvietė mošą nakvoti:
 „Ateik, mošele, ateik, sesele,
 Ateik, sesele, pas mane nakvoti“.
 „Bijau, martele, bijau, balandėle“.
 „Nebijok, mošele, nebijok, sesele:
 Pas mane yra kamara dervuota,
 Pas mane ažuolais užversta,
 Mano užraktai vokiški,
 Mano lovelė tašyta,
 Mano patalai pūkiniai,
 Mano pagalvės gėlėtos,
 Mano uždangos aksomo“.
 Oi, bilda, beldžia prie kamaros.
 Mošėlė sako: „Totoriai joja“.
 Marti sako: „Nakvynininkai joja,
 Žirgus veda, botagais pliekia“.
 Vienas atėjo – kamarą atidarė,
 Kitas atėjo – uždangą nuėmė,

O trečias atėjo – mošėlę išvedė.
„Martele mano, išdavike,
Išdavei tu mane, jauna,
Kaip sodo vyšnelę,
Kaip šilo uogelę.
Oi, ne tėvas mane išleidžia,
Ne motulė mane išrengia,
Ne broliai man vartus atveria,
Ne sesuo mane palydi.
Išleidžia mane šviesus mėnuo,
Išrengia mane tamsi naktis,
Vartus atveria smarkus vėjas,
Palydi mane ryškios žvaigždės“.
Išėjo motulė dukters ieškoti.
Eina ji lauku, eina antru,
Trečiame lauke stovi pirkia,
O toje pirkioje – totorė.
Užėjo motulė į tą pirkia.
Totorė sako: „Bobulyte,
Samdykis mano vaikų supti,
Baltomis rankomis kuodelio verpti,
Šviesiomis akimis žąsų ganyti“.
Kuodelį verpti – pamąstyti,
Žąsis ganyti – pavaikščioti.
„Sėski, bobule, mano vaikų supti,
O aš einu su kaimynu kalbėtis“.
Atsistojo totorė už durų
Ir klauso, kaip senelė vaikus supa.
O ji supa ir lopšinę dainuoja:
„Ai, užmikite, mano totoriukai,
Jūs ne totoriukai – mano dukters vaikai“.
Užėjo totorė į trobą –
Per ašaras pasaulio nemato:
„Meski, bobule, vaikus supti,
Einam, bobule, pasikalbėti.
Tu ne bobulė, o mano motulė“.
(Baltarusių; БНТ БЛ т. 2, 589).

396

Vyras skandina žmoną

Iš po pilko akmens, baltojo
 Sraunus upelis teka,
 Upelis sraunus, vanduo švarus,
 Ten Dono kazokas vedė žirgą girdyti,
 O paprastas vyras vedė žmoną skandinti.
 O žmona vyrą vis prašė:
 „Neskandinki manęs vakare anksti,
 O skandinki mane vidury nakties,
 Kai maži vaikeliai kietai miegos“.
 O vyriausia duktė per naktį nemigo,
 Ji viską matė, viską girdėjo.
 Anksti rytą atsikėlusi:
 „Tėveli tikras, o kur motulė?“
 „Jūsų motulė seklyčioj prausiasi,
 Balta suknele rengiasi“.
 „Tikras tėveli, neapgaudinėk,
 Mūsų motulė jau paskandinta,
 Smulkių žuvelių suvalgyta“.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 3, 197).

397

Brolis atpažįsta seserį

1. Netoli Kramlovo
Stovi nauji namai.
2. Atjojo ten ponai,
Puikūs etmonai.
3. Jie norėjo vyno gerti,
Bet nėra kam atnešti.
4. „Atneški, Kačenka, vyno,
Kad tu ponams įpiltum“.
5. Kačenka vyną neša,
O jos rankos dreba.
6. Dreba jos nuo ąsočio,
Nuo auksinių žiedų.
7. „Oi, šinkorka jaunoji,
Ar čia tavo duktė?“

8. „Čia ne mano duktė,
Ne tarnaitė jinai.
 9. Tai duktė nupirkta
Iš vieno vežėjo.
 10. Už keturias taures vyno
Ir už dvi naštas šieno“.
 11. „Oi, šinkorka, ką tau duoti,
Kad su Kačenka miegočiau?“
 12. „Duok dukatų penketą –
Ir turėsi laimę sau.
 13. Eik, Kačenka, lovos kloti,
Etmonas su tavim miegos“.
 14. Kačenka lovą kloja,
Etmonas iš jos juokias.
 15. „Oi, etmone, nesijuok,
Aš iš didžios giminės“.
 16. „Jei tu didžios giminės,
Pasakyk, kas tavo tėvas“.
 17. „Mano tėvas iš bavarų,
Špinigelo vaivada“.
 18. „Pasakyki, koks jisai,
Koks jo dvaras yra“.
 19. „Jo dvaras marmurinis,
Auksu išklotas“.
 20. „Jei tu jo dukrelė,
Tai tu mano seselė.
 21. Septynerius metus ieškojau,
Nė nuo žirgo nenusėdau.
 22. O dabar nuo žirgo sėdau
Ir tave čionai radau“.
 23. „Eik, šinkorka, už vartų,
Palydėk savo paną“.
 24. Šinkorka už vartų eina,
Etmonas jai galvą kerta:
 25. „Štai tau dukatai penki,
Kad panų neniekintum“.
- (Moravų; Toncrova 190).

398

Sesuo nuodiņa broļi – 1

1. Žāsis ganē žemumoje,
Toj baltoje kvietienoje.
2. Atjojo pas jā du ulonai:
„Einam, mergaite, su mumis“.
3. „Aš mielai su jums eičiau,
Bet namie aš turiu broļi“.
4. „Gali broļi nuuodyti,
Ir galēsi kartu eiti“.
5. „Kaip aš broļi nuuodysiu,
Kad aš šito nemokinta?“
6. „Eik ī miškā ažuolynā,
Sugauk gyvatē nuodingā.
7. Išvirki jā šiltam piene –
Jo nebus po valandēlēs“.
8. Jau Pepičkas namo grīžta,
Nukirstus medžius veža.
9. „Eik, Pepičkai, papietausi,
Ant stalelio rasi žuvī“.
10. „Kokia tai keista žuvelē:
Be galvelēs, be pelēkų?“
11. „Galvā aš pati suvalgiau,
Pelēkus katē prarijo“.
12. Pirmā kāsni tik suvalgē –
Jau jo veidas ir išblyško.
13. „Duok, sesute, pagalvēlē,
Aš ant jos padēsiu galvā“.
14. Atnešē jam akmenēļi :
„Miegok, Pepičkai, su Dievu“.
15. „Dabar mielai kartu eičiau,
Nes jau broļi nuuodijau“.
16. „Dabar tu nedrīski eiti,
Nes ir mus gali nuuodyt“.
17. Pepičkā karste jau veža,
Budeliai seserī veda.

(Moravų; Toncrova 192).

399

Sesuo nuodija brolių – 2

Saulė leidžias už kalnų aukštųjų,
 Bernas guli tarp dviejų mergaičių,
 Jis bučiuoja vieną, kitos nebučiuoja.
 Tada bernui mergina pasakė:
 „Pabučiuok mane, nevedęs berne“.
 Jai atsakė bernas dar nevedęs:
 „Aš tave, mergaite, pabučiuočiau,
 Bet dėl tavo brolio neišdrįsiu,
 Nes labai jau piktas tavo brolis,
 Kur nueis, tuojau sukels muštynes“.
 Kai mergaitė tas kalbas išgirdo,
 Tuoj į mišką žaliajį nuėjo,
 Kalades ir akmenis kilnojo
 Ir surado nuodingą gyvatę.
 Paauksuotu žiedu ją nudūrė,
 Pusę taurės jos nuodų pripildė,
 Lig kraštų pripylė taurę vyno
 Ir tikrajam broliui davė gerti.
 Ir nunuodijo ji savo brolių.
 Ji sutiko nevedusį berną:
 „Pabučiuok mane, nevedęs berne:
 Jau nunuodijau aš savo brolių“.
 Taip atsakė jai nevedęs bernas:
 „Eik šalin, žudike brolio,
 Jei jau tu nunuodijai brolelių,
 Tu ir mane, jauną, nunuodysi“.
 (Serbų; Караджич с. 81).

400

Sesuo nuodija brolių – 3

Juodas pūdymas neartas,
 Tam pūdyme akmuo baltas.
 Ant akmens panelė sėdi,
 Pina vainikus čiobrelių.
 Atėjo pas ją kareivis,
 Prašo josios vainikėlio.

„Juos ir du tau atiduočiau,
Jeigu brolio nebijočiau“.
„Nunuodyki savo brolių,
Tada gausi mane patį“.
„O kuo aš jų nuuodysiu,
Kad tokių žolių nerinkus?“
„Eiki tu į vyšnių sodą,
Ir sugauki žaltį žalia,
Tu ilgai tą žaltį plokį,
Kol lašai iš jo varvės.
Juos supilki į stiklinę,
Neški ją į alaus rūšį“.
Joja brolis iš Vislicos:
„Sesuo mano, gerti noriu“.
Sesuo greit – į alaus rūšį,
Išneša ji tą stiklinę.
„Sesuo mano, užgerk mane,
Mano širdis kažko bijo“.
„Mano broli, aš jau gėriau,
Tik lig dugno neišgėriau“.
Brolis geria, nuo žirgo krenta:
„Sesuo, atmink mano vaikus“.
„Aš juos visada atminsiu,
Su kiaulėmis valgyt duosiu,
Dagilėlių jiems nusiūsiu,
Skarmalėliais juos aprengsiu“.
Sėdi karys kryžkelėje
Ir dainuoja apie brolių:
„Nunuodijai savo brolių,
Nunuodysi mane patį“.
„Nei man brolio, nei kareivio,
Aš tik eičiau elgetauti,
Elgetos terbą nešiočiau,
Duonos visada turėčiau“.

(Lenkų; Kolberg t. 22 cz. II str. 56, 114).

401

Broliai plėšikai ir sesuo

Našlė gyveno Podolėje,
 Ji turėjo devynis sūnus,
 O dešimtą dukterį Nastenką.
 Sūnūs užaugo – plėšikauti išėjo,
 Duktė užaugo – ištekėjo.
 Gyveno metus, gyveno antrus,
 Trečiais panoro svečiuotis:
 „Na, pirkly, pasiruoški,
 Važiuosim svečiuotis pas uošvę,
 Tavo uošvę, o mano motiną“.
 Važiuojam lauku ir kitu –
 Mus apgaubė tamsi naktis.
 „Na, pirkly, malkas kapok,
 Pirkleli, ugnį kūrenk“.
 Bilda, žvanga ant tiltelio –
 Tai plėšikai ateina.
 Kai atėjo, pirklių užmušė,
 Pirkliuką nužudė.
 Visi broliai sumigo,
 Jauniausias brolis nemiega,
 Vis su pirkliene kalbasi:
 „Iš kur, pirkliene, kokios giminės?“
 „O aš giminės menkos:
 Gyveno Podolėj našlė,
 Turėjo našlė devynis sūnus,
 Dešimtą dukterį Nastenką.
 Sūnūs užaugo – plėšikauti išėjo,
 Duktė užaugo – ištekėjo“.
 „Kelkitės, broliai,
 Ką mes padarėme!
 Savo svainį užmušėme,
 Sūnėną nužudėme.
 Eikim mes į lygų lauką,
 Pasipilkim akmenėliais:
 Tegu žmonės juos rankioja,

Karštose krosnyse kaitina,
Te mūs nuodėmes nuima“.
(Baltarusių; БНТ Бл 1, 309).

402

Sesuo neteka už brolio

Išjojo Jasenka
Septyniems metams į Volynę,
Aštuntais – Ukrainon,
Ieškojo sau panelės
Kaip sesuo Ganulenka.
Kai parjojo namolei,
Atsirėmė į žirgą:
„Oi, Ganule, Ganulenka,
Užtiesk stalus, suolus,
Joja svečias nebuvelis.
Oi, Ganule, Ganulenka,
Liepki duoną kepti,
Liepki alų daryti,
Mes vestuves kelsime!“
„Oi, Jesiulena, broli,
Kaip pasaulis prasidėjo,
Brolis sesers nevedė.
Ir tu manęs nevesi,
Nes negarbė bus“.
Kur krito seselė,
Ten stojosi cerkvė.
Kur krito jos kojos,
Pasidarė slenksčiai,
O kur puolė galvelė,
Atsirado altoriai,
Kur nukrito rankelės,
Atsirado staltiesės,
Kur nukrito akelės,
Tenai degė žvakelės.
(Baltarusių; БНТ Бл 1, 328).

403

Motina nuodija marčią ir sūnų – 1

1. Oi, išvyko Jasius į Rusiją vesti,
Pamiršo motinai nusilenkti.
Kai atvyko Jasius iš Rusios su žmona,
Pasitiko motina su vynu žaliu.
3. O martelei su vainiku rūtų
Padavė motina karčių nuodų.
4. Jasius vyno negėrė, ant žirgo išliejo,
Karčiųjų nuodų su žmona išgėrė.
Oi, jis išgėrė ir pasverdėjo,
Tikrai motinai nusilenkė:
„Nemokėjai, motin, mūsų pamylėti,
Mokėki, motin, mus palaidoti“.
- Palaidojo sūnų po bažnyčia,
O martelę – priešais bažnyčia.
8. Iš sūnaus išdygo žalias jovaras,
Iš martelės – baltas berželis.
Beržas augo ir nusviro,
Už žalio jovaro užsikabino.
Tikra motina pagailėjo,
Paėmė kirvį, jovarą nukirto.
- (Baltarusių; БНТ Бл 1, 332).

404

Motina nuodija marčią ir sūnų – 2

1. Hei, tenai prie kelio
Putinas stovėjo,
O ant to putino
Gegutė kukavo.
2. Jinai kukuodama
Visą tiesą sakė –
Motina sūnų
Kariuomenėn siuntė.
3. „Eik, mano sūneli,
Ilgai nevaikščioki,
Po dviejų metelių
Namolei sugrįžki“.

4. Štai praeina metai,
Prasideda kiti,
Motina sūnelio
Sugrižtančio laukia.
 5. O trečiais meteliais
Jis namo parėjo,
Jis namo parėjo
Su savo žmonele.
 6. Sūnų pasodino,
Davė valgyt, gerti,
Nemielai martelei –
Ant slenksčio sėdėti.
 7. Motina davė sūnui
Raudonojo vyno,
O svetimai marčiai
Karčiųjų nuodų.
 8. Sūnus vyno negėrė,
Po stalu išpylė,
Nuodus karčiuosius
Per pusę išgėrė.
 9. „Nemokėjai, motin,
Mūsų pasitikti,
Mokėki, motin,
Nors mus palaidoti“.
 10. Palaidojo sūnų
Vyšnių sodelyje,
O svetimą marčią
Vynuogių krūme.
 11. Sūnui pasodino
Putiną raudoną,
O svetimai marčiai –
Karčią epušėlę.
 12. Putiną raudoną
Ašaromis laistė,
O svetimą marčią
Ji kasdieną keikė.
- (Baltarusių; БФ с. 601).

405

Anyta paverčia marčią putinu

Dilgėle mano deginanti,
 Mano anyta baranti.
 Ji bara mane dieną ir naktį,
 Siunčia mane naktį į lauką.
 „Neiki, martele, keleliu,
 Eiki, martele, į laukelį
 Ir virski, martele, putinu.
 Mano sūnelis iš karo eis,
 Jis putinu ims stebėtis,
 Atėjęs į kiemą klausinės:
 „Ai, motina mano tikroji,
 Oi, mačiau aš dyvus, stebuklus:
 Stovi raudonas putinas,
 Jisai be vėjo siūbuoja,
 Be lietaus apsilieja“.
 „Paimk, sūneli, kirvelį,
 Nukirsk putiną iki šaknų“.
 Kai kartą kirto, pasverdėjo,
 Kitą kartą kirto – skiedros krito,
 Trečią kartą kirto – prakalbėjo:
 „Ne putiną kerti – savo žmoną,
 Ne skiedros lekia – tavo vaikai“.
 Atėjęs į kiemą jis paklausė:
 „Oi, motin mano tikroji,
 Kur mano žmona jaunoji?“
 „Ji tvarte karvelės melžia“.
 Nuėjo žiūrėti – jos ten nėra.
 „Oi, motin mano, išskyrėja,
 Išskyrei mane su mano žmona.
 Man saulėje gulint vandens negerti,
 O motinos klausant žmonos neturėti“.
 (Baltarusių; БФ с. 606).

406

Žmona žudo vyrą

Žmona su vyru ne meilėje gyveno,

Žmona vyrą nužudyt sumanė.

Nužudė jį ir palaidojo

Po savo seklyčios langu,

Balta plona drobe pridengė.

Kai pajuto jo broleliai,

Kai pajuto jo tikrieji:

„Tu broliene, balandėle mūsų,

Kur padėjai brolelį mūsų?“

„Vakar pas mane mieli svečiai buvo,

Jis išvyko tų svečių lydėti“.

„Tu broliene, balandėle mūsų,

Paduoki mums aukso raktus,

Mes atrakinsime seklyčias visas,

Savo brolelio ieškosime“.

„Dieverėliai, balandėliai mano,

Aš pamečiau aukso raktus

Nuo seklyčių ir nuo rūsių“.

„Tu broliene, balandėle mūsų,

Mes surinksime visus žmones,

Mes ieškosime aukso raktų“.

„Dieverėliai, balandėliai mano,

O kam reikia visus žmones varginti?

Aš jums visą tiesą sakysiu:

Aš su vyru ne meilėje gyvenau,

Aš tą savo vyrą nužudžiau.

O išveskite mane į gatvę,

O nuimkite galvelę nuo pečių,

Seniems ir mažiems nustebinti,

O jauniems atgailauti“.

(Baltarusių; БФ с. 611).

Ukrainos folkloristai *dumas* laiko epiniais kūriniais, tačiau jos kur kas artimesnės lyrinėms epinėms baladėms. Dumas, kuriose apdainuojamos į turkų nelaisvę pakliuvusių kazokų kančios, pateikėjai vadina *raudomis* (pvz., *duma* „Belaisvio rauda“). Populiari *duma*, kurioje turko žmona

Marusia Boguslavka išlaisvina savo tautiečius, bet pati su jais nebėga. Ji net prašo pasakyti jos tėvams, kad jos neišpirktų, nes ji jau tapo panaši į turkus, tapo „basurmane“. Alkan-paša vyksta į svečius pas Sondžakovną, o galeroje prirakinti belaisviai kazokai nugirdo juos saugantį Liachą Baturlaką, tas paleidžia belaisvius nuo grandinių. Išlaisvinti kazokai išmuša turkus.

Moralės tema aptinkama dumoje apie Aleksejų Popovičių (personažo vardas sutampa su rusų epo herojaus vardu). Audra išblaškė laivus jūroje, seniūnas ėmė klausinėti, ar kas nors iš jūreivių neturįs nuodėmės. Prisipažino Aleksejus Popovičius. Jūreiviai nustebe: juk jis visus į gerą kelią veda, šventą raštą skaito. Popovičius prisipažįsta negerai su tėvais pasielgęs, seserį skriaudęs, krikščionis žudęs. Kai jis pasakė, kad reikia tėvus gerbti, seseris globoti, krikščionių nežudyti, audra nurimo.

Dumose nėra hiperbolizuotų, pasižyminčių didele jėga ir drąsa asmenybių, kurios vaizduojamos epinėse giesmėse. Jose atsirado kančių vaizdai, prasiveržia skundai, o iš nelaisvės išsivaduojama ne kaunantis, o naudojant gudrybes; net moterys gelbsti vyrus. Todėl dumos priskirtinos lyrinei epinei poezijai, kuriai priklauso ir baladės.

407

Apie etmoną Svirgovskį

Kai tą poną Ivaną,
Tą Svirgovskį etmoną
Busurmanai pagavo,
Tai jam galvą nukirto,
Oi, jam galvą nukirto
Ir ant bunčiuko pakorė,
Dar surma nudažė,
Iš jo tyčiojosi.
O pažeme debesis slinko,
Kaip varnų pulkas skrido,
Ukrainoj migla driekėsi.
O Ukraina liūdėjo,
Savo etmoną apverkė.
Tada smarkūs vėjai pūtė:
„Kur jūs mūsų etmoną padėjote?“
Tada varnai skraidžiojo:
„Kur jūs mūsų etmoną kankinote?“
Tada ereliai sujudo:

„Kur jūs mūsu etmonā palaidojot’

Tada vyturēliai pakilo:

„Kur su mūsu etmonu atsisveikinot?”

Giliame kape,

Prie miesto, prie Kilijos,

Turkų linijoje.

(Užrašē N. Gogolis apie 1826 m.;

Песни, собранные писателями с. 238).

SAKMĖS

ETIOLOGINĖS SAKMĖS

Visi slavai panašiai aiškina žemės kilmę: šiek tiek smėlio iš jūros dugno išnešęs paukštis *antinas* / *antis* arba paukščiu (antinu, gulbe) pasivertęs velnias. Žemės nelygumai (kalnai, pelkės) laikomi velnio, sumaniusio mėgdžioti žemę kuriantį Dievą, veiklos pasekmėmis. Sakoma, kad pirmąjį žmogų sukūręs Dievas iš žemės / molio ir jį atgaivinęs arba Dievas palikęs nulipdytą iš molio / tešlos žmogų džiūti, o velnias jį subadęs. Šios etiologinės sakmės patyrė analogiškų Biblijos siužetų poveikį. Savitose etiologinėse sakmėse aiškinami vietos reljefo, gamtos reiškinių ypatumai ar šventiesiems skirtų švenčių dažnumas.

408

[*Kalną ir pelkių atsiradimas*]

Velnias gavo smėlio iš marių dugno, o viešpats iš to smėlio išplėtė žemę lygių lygiausią kaip klevo lapas. Velnias (jis buvo gulbės pavidalo) paslėpė žemės nosyje ir iš tos žemės pridarė balų, pelkių, kalnų.

– Kam tu pridirbai tokių kalnų? – paklausė viešpats velnią. – Kaip žmogui pavyks ant jų užkopti?

– Ach, viešpatie, tai ir gerai, kad sunku, – sako velnias. – Apie jus žmogus prisimins ir manęs neužmirš. Štai kai jis uždus, ant kalno kopdamas, pasakys: „Dieve, padėk“. O kai nuo kalno leisis, tikrai ir mane paminės: „Ar velnias mane užnešė į tokį aukštį: čia galima galvą nususukti!“ Mums abiem bus neblogai.

(Baltarusių; БНТ ЛП 10).

409

Akmenys

Seniau akmenys augo dideli, kaip trobos. Vieną kartą švenčiausioji Motina ėjo ir nusimušė į akmenį pirštą. Taip ir pravirko, ir pasakė:

– Ach, duok, Dieve, kad jūs jau tokie neaugtumėt!

Taip nuo to laiko [akmenys], nors ir auga, bet pamažu ir jau nedideli.

(Baltarusių; БНТ ЛП 12).

410

[Ungurį galima valgyti]

Ugoričius [ungurys] – tai tokia žuvis, panaši į gyvatę, o ją galima valgyti. Štai kaip buvo. Jėzus Kristus plaukė jūra, ir ten kažkas pragraužė laive skyglę. O *ugoričius* uodega uždarė. Tai štai kodėl jį galima valgyti, nors jis kaip gyvatė.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 4).

411

Vaivorykštė

Sako, kad vandenį iš upių ir ežerų vaivorykštė traukia į dangų. Tenai vandenį audros išsklaido po visą pasaulį, sijosi per debesis kaip per rėtį ir krenta į žemę lietumi. Kartais debesys suplyšta, tada lietus lyja kaip iš kibiro, o su juo kartu krenta ir debesų gabalai. Mūsų vaikai po lietaus kiek kartų rado šitų debesų. Jie visiškai panašūs į buzą ar į šaltieną, taip ir dreba.

(Baltarusių; БНТ ЛП 20).

412

Kieno mėsa ir kraujas gardžiausi

Žvėrys susirinko į pulką ir kalbėjosi, kieno mėsa ir kraujas gardžiausi. Visų ragavo, o žmogaus neragavo. Tai jie sumanė – reikia ką paklausti. Ir sugalvojo, kad uodas geria žmogaus kraują, tai turi žinoti, ar gardus. Nusiuntė pašaukti uodo. Uodas tik buvo atsigėręs žmogaus kraujo ir skrido žemai, o kregždutė priskrido ir kapt – jį pagavo.

Taip jie negavo praktikos. O tai, matyt, žmogaus kraujas saldus: jeigu sužinotų, tai griebtų žmones esti, o dabar – ne.

(Baltarusių; БНТ ЛП 36).

413

Apie gegutę

Buvo vargšas brolis ir labai turtinga sesuo. Brolis nuėjo pas seserį, kad jam padėtų, pamylėtų. O sesuo buvo šykšti, pasakė, kad klėtis raktus pametė. Ir ji ėmė neva raktų ieškoti, o brolis stovėjo, stovėjo po langu, laukė, laukė. Pagaliau jis neiškentė ir išėjo. Kelyje parkrito, mirė badu. Sesuo persigalvojo, ėmė šaukti brolių:

– Jokūbai, Jokūbai, sugrižk, raktai atsirado!

Už šykštumą ji pavirto gegute ir dabar visą laiką šaukia: „Jokūbai, Jokūbai“. Tik girdisi: „Ku-kū, ku-kū“.

(Baltarusių; БНТ ЛП 55).

414

Apie dalgį ir kaltą

Kartą velnias piktasis išėjo su Dievu šienauti. Dievas turi kaltą, o velnias – dalgį. Velnias pirmas ėmė šieną pjauti ir daug pripjovė. Dievas mato, kad blogi jo reikalai. Pavalgė pusryčius ir atsigulė pailsėti. Velnias užmigė, o Dievas atsikėlė, pavogė dalgį ir kad ims pjauti iš visų jėgų! Paskui dalgį padėjo atgal ir atsigulė. Piktasis pabudo ir pamatė, kiek Dievas nušienavo.

– O, tavo dalgis geresnis už mano, – pasakė, – mainykim!

Nuo to laiko velnias ir liko su kaltu. Jo laikas – bobų vasara. Kiek tuo metu prišienaus, tai ir jo.

(Baltarusių; БНТ ЛП 127).

415

Krasas

Dievas sukūrė pasaulį. Ant Nanos kalno viršūnės jis buvo palikęs daugybę akmenų. Jis mąstė, kur juos padėti. Jis pažvelgė aplink; staiga sutemo. Jis pakvietė angelą, savo dešiniąją ranką, ir liepė jam surinkti akmenis ir sudėti juos į maišą. Tada jis pasiuntė angelą per Vipavos slėnį prie jūros. Ten jis turėjo sumesti akmenis į vandenį.

Kai angelas pasiekė Kobjiljės viršūnę, iš mėlynės, iš Kobjiljės Peklos pasirodė velnias. Jis praplėšė maiše skylę. Angelas ilgai nieko nepastebėjo. Akmenys krito ir krito iš maišo į mūsų žemę.

Štai taip atsirado Krasas.

(Slovėnų; Vilenica str. 23).

416

Kraso žmonės liko be vandens

Prieš du tūkstančius metų Kraso apylinkės atrodė kitaip. Čia augo ažuolai ir tekėjo dvi upės. Taip buvo, kol nepasirodė du keleiviai. Jie buvo Jėzus Kristus ir šventas Petras.

Žemutinio Kraso kaime jiems davė duonos riekę ir taukų, jie tai įsidėjo į maišą. Jie nuėjo prie pirmos iš dviejų upių, netoli Storjės kaimo, ir sumanė pailsėti bei pavalgyti. Jiedu atsigėrė iš upės vandens ir greitai užmigo ažuolo pavėsyje. Tai atsitiko birželio mėnesį, per pačią šienapjūtę. Valstiečiai dirbo. Vienas jų ėjo pro du keleivius šieno pjauti. Jis pamatė du miegančius ir pasakė:

– Tik pažiūrėk į šiuos netikėlius! Jauni miega ažuolo paunksmėje, o seni turi dirbti!

Tada jis pamatė maišą ir pavogė jų duoną bei taukus. Jauni žmonės pabudo ir suprato, kad juos apvogė. Jėzus pasakė:

– O, tu Kraso žmogau, tu pavogei mano taukus! Tu neteksi vandens.

Jie atsikėlė ir priėjo prie upės. Dar kartą numaišino troškulį. Tada Jėzus sušėrė upei kaštono šaka, ir vanduo dingo. Du keleiviai priėjo Dana kaimą. Čia buvo antra upė. Tas pats atsitiko ir čia. Štai kodėl Kraso žmonės liko be vandens.

Jėzus ir šventas Petras grįžo namo. Kai praėjo metai, Jėzus pasakė šventam Petru:

– Man įdomu sužinoti, kaip be vandens sekasi Kraso žmonėms. Eime ir pamatysime.

Jie ėjo lėtai, ir Jėzus išrovė jauną švelnų ūglį. Jis pažiūrėjo į jį manydamas, kad reikia vėl pasodinti, nes iki Kraso dar buvo tolimas kelias ir augalas gali žūti. Šventas Petras paklausė, ką jis manęs daryti. Jėzus atsakė:

Aš jį pasodinsiu Krase, kad žmonės nekentėtų troškulio.

Kol galvojo, kur pasodinti jauną ūglį, rado paukščio kaulą ir įsodino į jį augalą. Po kiek laiko paukščio kaulas tapo per mažas augančiam augalui, ir Jėzus jį persodino į liūto kaulą. Tačiau net ir liūto kaulas tapo per mažas. Ir du žmonės perkėlė augalą į beždžionės kaulą. Tai atsitiko Istrijos regione. Atėjo pavasaris. Jėzus ir šventas Petras ėjo į Kraso Tomaj kaimą. Jie išsirinko gražų kalną ir ant jo pasodino jauną augalėlį.

Jiedu praleido visą vasarą prie Soca upės ir grįžo į Tomaj rudenį, norėdami pamatyti, ar augalas išliko Krase. Iš tolo šventas Petras pamatė didžiulę vynuogę. Jėzus paragavo vynuogių ir pasakė:

– Geras vynas išeis iš vynuogių. Tie, kurie jį gers nuosaikiai, dainuos kaip paukštis, kurio kaule augalas pirmiausia buvo pasodintas. Tie, kurie

išgers daugiau, bus stiprūs kaip liūtai. Tie, kurie jo išgers per daug, voliosis purve ir dulkėse kaip beždžionės.

(Slovėnų; Vilenica str. 23–24).

417

Bėk, velnie, ragana ateina

Vieną dieną Jėzus Kristus ir šventas Petras ėjo iš Križ kaimo į Tomaj kaimą. Jiedu pamatė, kad velnias su ragana pykstasi ir mušasi. Šventas Petras supyko ir nukirto abiem galvas.

– Tu negerai padarei. Tuoj pat uždėk tas galvas atgal! – įsakė Jėzus.

Šventas Petras pakėlė tas dvi galvas. Tačiau jis skubėjo ir velnio galvą uždėjo ant senos raganos kūno, o velnias gavo jos galvą. Nuo to laiko žmonės sako: „Bėk, velnie, ragana ateina!“

(Slovėnų; Vilenica str. 132).

418

Tu būsi paslėpta nuo žmonių

Kai Kristus kabojo ant kryžiaus, jis buvo nuogas. Moteris atėjo su audeklo gabalu ir jį apsupo. Bet ji buvo ragana. Kristus pasakė:

– Tu būsi paslėpta nuo žmonių, bet ne nuo Dievo.

Dėl to gero darbo raganos iki šiol slepiasi nuo žmonių.

(Slovėnų; Vilenica str. 132).

419

Kasjanas ir Nikola

Kartą rudenį kelyje žmogus įklampino ratus. Žinai, kokie pas mus keliai; o čia dar ruduo – ir kalbėti neverta! Pro šalį eina šventasis [ugodnik] Kasjanas. Žmogus jo nepažino ir ėmė prašyti:

– Padėk, brangusis, ratus ištraukti!

– Eik sau, – pasakė Kasjanas, – argi aš turiu laiko su jumis terliotis?

Ir nuėjo savo keliu. Kiek palaukus eina šventasis Nikola.

– Tėveli, – vėl sušuko žmogus, – tėveli, padėk man ratus ištraukti!

Šventasis Nikola ir padėjo jam. Štai Kasjanas ir Nikola atėjo pas Dievą į rojų.

– Kur tu buvai, šventasis Kasjanai? – paklausė Dievas.

– Aš buvau žemėje, – atsakė tas. – Atsitiko man eiti pro žmogų, kurio ratai įklampo. Jis manęs prašė: „Padėk, sako, ratus ištraukti“, bet aš netepiau rojaus drabužių.

– Na, o tu kur taip išsitepei? – paklausė Dievas Nikola.

– Aš buvau žemėje, ėjau tuo pačiu keliu ir padėjau žmogui ratus ištraukti, – atsakė šventasis Nikola.

– Paklausk, Kasjanai, – pasakė tada Dievas, – tu nepadėjai žmogui – už tai tau mišias laikys kas treji metai. O tau, šventasis Nikola, už tai, kad tu padėjai žmogui ratus ištraukti, mišias laikys du kartus metuose.

Nuo to laiko taip ir yra: Kasjanui mišias laiko tik keliamaisiais metais [vasario 29 dieną], o Nikolai – du kartus metuose.

(Rusų; Афанасьев Лг 11).

MITOLOGINĖS SAKMĖS

Slavų sakmėse vaizduojamų ir liaudies tikėjimuose minimų mitinių personažų sistema panaši į kitų Europos tautų nerealaus pasaulio būtybių sistemą.

Tradicijoje susiklosto nuomonė apie kiekvieną mitinę būtybę: kokia jos prigimtis, išorė, kur ją galima sutikti, kur ji gyvena, kokios jos galimybės. Tokių žinių reta siužetinėse mitologinėse sakmėse. Kadangi sakmės paprastai pasakojamos mitinių būtybių vaizdinius žinantiems žmonėms, dažnai pradžioje sakoma, kokią būtybę žmogus sutiko. Mitinis personažas įvardijamas ir kūrinio pabaigoje, kai jis pats pasako savo vardą arba kai pateikėjas priduria situaciją aiškinančią teiginį. Apie mitinių personažų prigimtį ir išorę daugiau sužinoma iš sakmių, kuriose žmogus stebi keistą būtybę ar žmogumi laikomos būtybės keistą elgesį ir, remdamasis tradicijoje sukaupta patirtimi, atpažįsta konkretų kito pasaulio gyventoją.

Siužetinėse sakmėse vaizduojami žmonių susidūrimai su palankiomis ar pavojingomis mitinėmis būtybėmis; pagal žmogui teigiamą ar neigiamą susidūrimo baigtį galima spręsti, ar realus asmuo elgėsi teisingai, ar neteisingai. Labai panašiai (teisingai ar neteisingai) žmonės elgiasi su skirtingomis mitinėmis būtybėmis. Kai kurios būtybės siekia, kad žmonės laikytųsi nusistovėjusių papročių (baudžia papročių laužytojus) arba net reikalauja, kad žmogus pripažintų esąs nuo jų priklausomas.

Daugelis mitologinių sakmių – tai vieno elementariojo siužeto kūriniai, tačiau esama ir sudėtingesnių struktūrų tekstų. Pavyzdžiui, pradžioje žmonės stebi kokio nors asmens ar mitinės būtybės veiksmus, vėliau vienas žmogus pasielgia neteisingai, o dar vėliau kitas žmogus netyčia pasielgia teisingai (žr. Nr. 488). Todėl išstisus sakmių tekstus ne visada lengva sugrupuoti

pagal žmogaus elgesio pobūdį (skelbiami sudėtingų struktūrų tekstai grupėms priskirti pagal pirmąjį siužeto komponentą).

* * *

Likimo lėmėja. Skirtingų tautų žmonės mano esant būtybę / kelias būtybes, kurios lemia kiekvieno naujagimio likimą – nustato, ar jam teks gyventi skurde, ar būti turtingam, skiria gyvenimo trukmę ir mirties pobūdį. Tokią būtybę skirtingos slavų tautos vadina *dolia* / *vstreča* / *sčastje* / *sudba* / *usud* / *sudenica*. Slavų sakmėse atsispindi nuomonė, kad likimo lėmimą galima pakeisti. Bedalis žmogus muša *dolia* – toji prašo jos nemušti ir pažada žmogui nekenkti. Kartais pasakojama, kad malda žmogui padeda išvengti nulemtos mirties.

Likimo lėmėja slavai dažnai įsivaizduoja kaip žmogaus antrininkę. Serbų *sudenica* – pro dūmtraukį įeinanti mergaitė. Ukrainiečių sakmių ir tikėjimų *dolia* – tvirta senė baltais drabužiais su lazda rankoje. *Dolios* išvaizda priklauso nuo to, kieno ji yra: laimingo žmogaus *dolia* vaikšto apsirengusi gražiais drabužiais. Kartais *dolia* atrodo priešingai, negu atrodo žmogus: negražios moters *dolia* graži, o gražios – netvarkinga, apsirengusi skarmalais. *Dolia* gali būti meškos, jaučio pavidalo. Ji padeda žmogui dirbti, saugo jo javus. Pagal *dolios* elgesį galima nuspėti ateitį: prieš žmogaus mirtį ji dainuoja liūdnas dainas; jos galima klausti, kas žmogaus laukia. Taip pat sakoma, kad *dolia* galima matyti tik du kartus gyvenime – tuoj po gimimo ir prieš pat mirtį. Jeigu likimo lėmėja ką nors duoda (pvz., audeklo ar veltinio gabalą), žmogus tai privalo saugoti visą gyvenimą. Ukrainiečiai *doliai* ant grindų berdavo duonos trupinių, ant stalo palikdavo duonos riekę. Per Kūčias reikia palikti ant stalo tris šaukštus *kutjos*: tą vakarą ateina vakariečiai visų protėvių *dolios*. *Dolios* priešingybė – *nedolia* / *nelaimė* (*nesčastje*). Jeigi ji pritampa prie žmogaus, žmogui nesiseka; ja sunku nusikratyti.

Personifikuotos ligos. Mitinės būtybės laikomos epidemijų sukėlėjomis. Žmonių ligas sukelia moteriškos būtybės. Bulgarų *baba šarka* – raupai, rusų *babucha*, serbų *babile* – gimdymo ligų personifikacijos. Karvių liga – *korovja smert* – karvė, karvės skeletas, moteris karvės kojomis, karvės galva arba katė. *Arklių liga* – arklio skeletas. Kur liga ateina, ten suserga ir miršta žmonės bei gyvuliai. Žmogus paveža keistą moterį ir atveža ją į kaimą – visi kaimo žmonės serga, bet to žmogaus šeimos nariai sveiki. Moterys per vieną dieną išaudžia rankšluostį ir juo užtiesia kelią į kaimą / rankšluostį riša prie kryžiaus kaimo pradžioje – liga negali įeiti į kaimą; žmonės nesuserga.

Mirtis – *mara / morena* (*mara* vadinamas ir nakties košmaras, miegantį žmogų kankinanti būtybė). Prieš mirtį braška grindys, verkia naminis, ūkia pelėda.

Žmogaus vėlė – *nav / duša* įsivaizduojama labai mažu žmogumi / mažu žmogumi su permatomu kūnu. Gali būti ir paukštis – pelėda, apuokas, balandis, gegutė. Mirštantieji mato vėles. Nekrikštyti vaikai gyvena tamsoje, motinos turi išmelsti jiems šviesą. Savižudžiai laidojami ant gyvulių kapų, jiems nereikia rengti paminėjimų. Į savižudžio kapą kalamas epušės kuolas. Velnias važinėja / jodinėja arkliais – savižudžiais. Gyvieji padeda mirusiems. Lenkų sakmėje kareivis saugo kapą ir gauna mirusios karalienės žiedą, kuri ji buvo pavogusi iš sesers. Sesuo atleidžia, mirusioji nebesivaidena.

Rusalkos laikomos skenduolių vėlėmis. Tai vaikai ir moterys, kurios vaikšto per *Rusalkų* savaitę ir prašo kryžiaus / krikšto. Jos sėdi prie upės, šukuoja ilgus plaukus aukso šukomis, supasi medžiuose. Jos padeda dirbti, bet baudžia tuos, kurie dirba per *Rusalkų* savaitę. Jos vagia vaikus, juoku vilioja vyrus ir juos užkutena.

Kai nuskęsta žmogus, sakoma, kad jį įtraukė *vodianoj* arba *rusalka*.

Boginki – vakarų slavų (slovakų, lenkų) sakmėse senos baisios arba gražios moterys. Jos skalbia, maudosi, verpia, jodo arklius, vagia ar apmaino vaikus.

Namų dvasios gyvena žmonių trobose ar kiemuose (*domovoj / dvorovij*) ir ūkiniuose pastatuose (*pirtyje, jaujoje*). *Domovoj* panašus į namų šeimininką; jo šeima tokia pati, kaip ir šeimininko šeima. Jis gali pasirodyti mažu žmogučiu didele kaip milžtuvė galva / mažu raudonu seneliu su barzdele. *Domovoj* būna ir kaip žebenkštis, kaip šuo, rupūžė, gyvatė ar žiurkė. Šitų gyvūnų negalima užmušti. *Domovoj* saugo namus, šeimą, myli gyvulius, bet kankina tuos gyvulius, kurių spalva nepatinka. Jis supina karvėms uodegas, šukuoja ir glosto arklių karčius. Prieš šeimininko ar jo šeimos nario mirtį *domovoj* pasirodo su kepure. Jis staugia, spaudžia šeimininkę ir pasako, ar taip elgiasi prieš gerą. Jeigu spaudžia plaukuotas, gerai, o jeigu nuogas, blogai – prieš nelaimę. *Domovoj* valgo tai, kas palikta nakčiai.

Per Velykas žmonės neša ant lėkštės padėtą kiaušinį ir sako: *Dvorovij deduška i dvorovaja matuška so svoimi detuškami – Christos voskres*. [Kienio seneli ir kiemo motinėle su savo vaikeliais, Kristus prisikėlė.] Eidami gyventi į naują trobą, žmonės paima duonos, druskos, kruopų. Įėję į trobą prašo: *Seneli domovoj, priimk, sušildyk, apauk, aprenk, geriems darbams paskatink*. Išeidami iš senos trobos, sako: *Aš išeinu ir mano šeimininkas su manimi*. Jeigu jo kartu nepakviečia, jis verkia, kaukia. Kai perka naują karvę / avi, turi paprašyti, kad *domovoj* priimtų, saugotų, maitintų.

Pirties dvasia *bajennik / laznik / obdericha / bajennaja matuška / šišiņa* gyvena pirtyje po krosnimi arba po garine. Jam / jai reikia palikti pirtyje vandens, muilo, vantą. Jei nepalieka vandens, barasi: *Aš irgi turiu vaikų*. Žmogų, kuris vėlai prausiasi pirtyje arba eina į pirtį nepasimeldęs, pirties dvasia įkiša į krosnį, gali iki mirties užperti. Ji prausiasi, vanojasi pirtyje, aplieja žmones verdančiu vandeniu. Pirties dvasia pasirodo pirtyje gimdančioms moterims, apkeičia vaikus: vietoj naujagimio žmonės randa nuodėgulį. Pirtyje rodosi ir velnias: jis irgi įkiša žmogų į krosnį, nulupa odą. Kad apsisaugotų nuo pirties dvasios, žmonės neša į pirtį duonos ir druskos, po slenksčiu užkasa juodą gaidį. Sakoma, kad pirties dvasia dalyvauja Kūčių būrimuose – glosto merginas plaukuota arba plika ranka.

Zlydni – gyvena troboje už krosnies, atneša nelaimę.

Kikimora, mara – maža senutė; ji pasirodo prieš nelaimę; verkia prieš kieno nors mirtį. Ji peša vištas, daužo puodus, gadina duoną, svaidosi svogūnais, tranko krosnių bei skrynių dangčius. Sakoma, kad nuo *kikimoros* ginąs akmuo su natūraliai atsiradusia skyle *vištų dievas (kurinyj bog)*.

Gėrybes gausinanti / nešanti namų dvasia – skraidantis žaltys / didelis maišas: *chut, sporyš, zmok / potvor / motelnik / lataniec*. Tokia dvasia žinoma vakarų slavų, baltarusių, ukrainiečių folklore. Ji vagia žmonių grūdus, pieną, varškę ir tai neša savo šeiminkui. Tokia namų dvasia išperinama iš gaidžio / giedančios vištos / buvusios verpete vištos kiaušinio. Arba sakoma, kad šeiminkas gauna turtus nešančią dvasią, kai susitaria su velniu / ją turi tik burtininkai. Kartais ši dvasia ateina pati kaip šlapias viščiukas / raudonas drugelis. Namuose gali būti daug gausintojų: vienas jų rūpinasi bitėmis, kitas – ūkiu, galvijais, dirba lauke. Jam reikia duoti darbo. Jis maitinamas koše, pienu, kiaušiniene ir pyksta, kai jo maistas vagiamas.

Gamtos dvasios. Lauko dvasia – *polevik*, lauko šeiminkas. Jis gąsdina žmones, bet nieko pikto nedaro. *Poludnica* – baudžia tuos, kurie dirba per patį vidudienį. Ji reikalauja, kad vidudienį žmonės ilsėtųsi: vaikšto su dalgiu ir kerta tuos, kuriuos randa stovinčius, o gulinčių neliečia. Žmonės uždangstydamo langus, kad *poludnica* nepagriebtų. *Ražanica* – rugių boba, gyvena rugiuose, paklaidina vaikus. Kai pavėjui linksta rugių varpos, sakoma, kad ji (rusai vartoja ne personažo vardą, o jo pakaitą – įvardį) bėga per rugius. *Volnyj* vaikšto ežiomis ir žiemkeliais; žmonėms negalima ten gulėti.

Rytų slavuose miško dvasia *lešij / lisun / borovik* pasirodo labai didelio arba mažo plaukais apaugusio žmogaus pavidalu. Gali pasirodyti senis ilgais plaukais, žila barzda, apsirengęs plačiu baltu apsiaustu ilgomis rankovėmis. Miške jis lygus su medžiais, o pievoje – lygus su žole. *Lešij* gali

pasirodyti žmogaus kaimyno pavidalu. Jis būna juodas raudonu diržu, žalias / pats visas kaip eglė. Miško dvasiai būdingos kreivos / ožkos kojos. *Lešij* gąsdina žmones juoku, plojimu delnais. Jis klaidina / vedžioja žmones. *Lešij* paima žmonių gyvulius, bet padeda ganyti tiems, kurie su juo bendrauja. Jis pyksta, kad miške triukšmaujama; bara, jeigu neteisingai renkami grybai: „*Kam taip negerai darote? Kai žmonės keikia: Kad tave lešij! – keikiamasis prapuola, nes jį miškinis paima. Pasakojama apie dingusius ir po daugelio metų grįžusius žmones. Naudojamas užkalbėjimas nuo miškinio: Dėde lešij, pasirodyk ne pilku vilku, ne juodvarniu, ne aukšta egle be apatinių šakų. Pasirodyk tokiu kaip aš.*

Lešij / vilkų piemenį lydi vilkų pulkai, jis varinėja žvėrių ir paukščių pulkus, saugo mišką nuo medžiotojų, sudaro su jais sutartis. Prieš miško gaisrą *lešij* pučia ragą ir varo žvėris šalin. Miško dvasios lošia kortomis; *lešij* pralošia žvėris ir turi atiduoti juos kito miško dvasiai. Sakmių variantuose *miško dvasios / vilkų piemens* vietą užėmė šventas Jegorijus / Jurijus. *Lešij* saugo, kad naktį žmonės nesemtų vandens, nes šis naktį miega. Pietų slavuose miško šeimininkas – *vilkų piemu*, o šeimininkė – *šumska majka* (miško motina). Šeimininkė gali pasirodyti šieno kauge, kalakutu, karve. Ji dainuoja, kimba prie vyrų.

Pietų slavai tiki, kad kalnuose ir prie vandens gyvena *gorska majka* (kalnų motina) ir *vilos / samvilos / divos*. Tai gražios moterys su sparnais ir karvės / arklio / ožkos kojomis. Bulgarų raštijoje *vilos* minimos nuo XIII a. Pagal buvimo vietą *vilos* vadinamos *jezernica, vodarnica, brodnica*. Vilų medis – gudobelė. Žmonės ten neša vyno ir prašo, kad vilos išgydytų sergantį žmogų. Negalima gerti vandens, kuris pasemtas saulei nusileidus, gerti atsigulus ant žemės. Negalima atsistoti ten, kur vilos šoka choro, žiūrėti į besimaudančias vilas, pasakoti, ką matė. Vilas galima pamatyti per Užgavėnes. Reikia iš valgio likučių iškepti bandelę ir žiūrėti pro ją įlipus į medį. Tikima, kad vilas pamatysi, jeigu jauno mėnesio penktadienį virsi iš kapų atneštus kaulus, o paskui juos išmėtysi.

Vandens dvasia – *vodianoj / vodovik / vodnik* – vienas svarbiausių slavų mitinių personažų. Rytų slavų folklore – didelis ar mažas senis ilgomis kojomis, kartais nuogas senis dideliu pilvu, žalia / žila barzda / nuogas dumblinas senis žasies kojomis / panašus į žuvį. Jis iškiša iš vandens galvą, prieš skenduolį garsiai juokiasi, ploja delnais. Jeigu jis supyksta, išverčia užtvanką, išvaro žuvis.

Kad vandens dvasia nekenktų, kartą metuose (balandžio 14 d.) jai aukodavo juodą kiaulę; žvejai aukodavo žuvų, o malūnininkai – miltų, taukų.

Kad vandens dvasia nekenktų užtvankai, ukrainiečiai po ją užkasdavo arklio kaukolę. Eidami maudytis, žmonės prašydavo vandens dvasią leidimo.

Per Ivaną Kupalą / Kūčias / skenduolių minėjimo dienas į vandenį mesdavo gyvus gyvulius, džiovintus driežus, gaidžių galvas, tabaką, pinigus, duoną. Nuo vandens dvasios žmonės stengėsi apsisaugoti česnaku, valgydavo du kartus keptą duoną, prie užtvankų sodindavo gluosnius. Sakoma, kad *vodianoj* galima pagauti liepos karnų virve.

Vodianoj neduoda žvejams žuvų, jas slepia. Vandens dvasios lošia kormomis; kai vienas *vodianoj* pralošia žuvis kitam *vandeniui*, tam tikrame ežere žuvis prapuola. Užkalbėjimuose (jie kalbami norint išskirti šeimą ar „atšaldyti“ vaikina nuo mylimos merginos) minima *vandenio* šeima: vyras su žmona neplaukioja viena valtimi, su ja tos pačios minties negalvoja, nesitaria.

Pietų slavų vandens demonai – *vodny človek / vyrnik* (verpeto dvasia), *bog iz voda, karakundžaly / karakundžo*. Jie bijo ugnies, geležies, *badniako* (per Kūčias nukirsto medžio) pelenų, duonos ir druskos. Jie pasirodo kaip arkliai žmonių galvomis ir rankomis arba kaip labai aukštas / labai mažas senis ilgais plaukais, ilga barzda, raudonomis akimis. *Vandenių* viršininkas – *vodian car*. Žuvis yra vandenių bandos, kurios perkeliamos iš vieno ežero į kitą.

Šulikuny – nuo Kalėdų iki Trijų Karalių išlenda iš ekečių, vagia vaikus. Moterims, kurios verpia tarpušvenčiais, *šulikunai* atneša daug verpsčių ir liepia priverpti.

Planetniki – pietų ir vakarų slavų folklore – lietaus debesyse esančios ir orus / vėją valdančios mitinės būtybės. Prie kaimo ribos sutiktus žmones *planetnikai* prašydavo juodos karvės pieno arba juodos vištos kiaušinio.

Verpetas. Lenkų sakmėse sakoma, kad verpetą reikia išbarti, pavadinti kiaulašūdžiu. Negalima eiti ta vieta, kur praėjo verpetas; reikia palaukti, kol praeis koks nors gyvulus.

Laiko personifikacijos. Bulgarų, serbų, makedoniečių – *baba Marta*, kovo mėnesio, pavasario personifikacija. Kroatų *baba korizna* – septynių gavėnios savaitių personifikacija. Ji vaikšto su septyniomis lazdomis ir kas savaitę po vieną numeta.

Rytų slavų laiko personifikacijos – *nedelia, piatnica / Paraskoveja piatnica, sereda* (trečiadienis). Jos baudžia moteris, verpiančias draudžiamu laiku (penktadienį, sekmadienį): pripila į akis spalių, moteris nebegali atsikelti nuo suolo, jai sulaužomi kaulai.

Burtininkai / raganiai – žmonės, mokantys burtų, galintys atimti kaimynų karvių pieną, susargdinti gyvulius ar žmones. Jie gali sukelti audras.

Vilkolakiai – galintys pasiversti vilkais ar burtininkų vilkais paversti žmonės. Pietų slavai juos vadina *vlkodlak*, t. y. *vilko vilna*. Gali būti, kad lietuvių pavadinimai *vilkolakis* / *vilkalotas* perimti iš pietų slavų. Saktės apie vilkolakius populiariausios pietų slavuose; Rusijos šiaurėje jų beveik nėra.

Velnius. Esama slavų mitologinių sakmių, kurių visuose variantuose vaizduojamas tik velnius. Tačiau velnius aptinkamas ir saktėse, kurių kituose variantuose vaizduojamos namų, miško ar vandens dvasios. Rusai, ypač sentikiai, vengia minėti velnią: šį vardą pakeičia įvardžiu *jis*, arba vardo pakaitais *šiško*, *šut* (juokdarys). *Velnius* ir kitos mitinės būtybės neretai vadinamos vienodai: *nečistaja sila* (nešvari jėga).

Žmogus elgiasi teisingai

420

[*Berno dalia*]

Bernas tarnavo šeimininkui ilgus metus ir negalėjo nieko užtarnauti. Padėkojęs šeimininkui už tarnystę, jis išėjo į pasaulį. Sutiko senį ir pasisveikino; pasakė, dėl ko iš tarnystės išėjo. O senis jam liepė grįžti pas šeimininką ir suderėti [tarnauti] už akmenį, kuris guli prieš jo trobą, ir jam liepė žiūrėti, kas dėsis su tuo akmeniu vidurnaktį.

Vaikinas taip padarė, ir saugojo vidurnaktį. Žiūri, ogi atėjo balta avis ir graužia akmenį. Jis ją pagavo ir jau nori mušti: „Kam grauži akmenį, kad aš už jį tarnauju?“ O ji pasakė: „Nemušk manęs, aš tavo *dolia*. Jei mane paleisi, tau niekada nekenksiu.“ Ir jam taip prisiekė, ir paleido ją. Ir liko tarnauti. Ir taip užsitarnavo, kad pats tapo turtingu šeimininku.

(Vakarų Ukraina; Kolberg t. 35 str. 205).

421

[*Likimą lemia seserys-laimės*]

Gimė vargšo žmogaus šeštas vaikas. Tai buvo berniukas. Naktį atėjo laimės (*sčastje*) ir išpranašavo ateitį: „Kai jam sueis dvylika metų, jis nuskęs vandenyje per patį vidudienį.“

Jų pasakymą girdėjo berniuko tėvas, kuris tuo metu nemiegojo. Jis labai nuliūdo. Jis niekam nepasakojo, ką buvo girdėjęs, net savo žmonai. Tėvas iš gailėsčio netrukus mirė. Berniukas augo; dėl neturto labai jaunas turėjo palikti namus. Jis turėjo dėdę, kuris neturėjo vaikų. Berniukas nuvyko į jo namus. Dėdė labai apsidžiaugė, nes berniukas, norėdamas atsidedoti dėdei

už jo gerumą, labai daug dirbo. Jis buvo paklusnus ir dirbo viską, ko tik jo prašydavo.

Berniuko dvyliktojo gimtadienio rytą dėdė liepė varyti karves į ganyklą. Karves reikėjo varyti per seną medinį tiltą, po kuriuo tekėjo upė. Kai jis varė namo dvi karves, o tos jau žengė ant tilto, bažnyčios varpai ėmė skambinti dvylikta valanda. Berniukas atsiklaupė prieš tiltą ir ėmė melstis. Tuo metu tiltas lūžo, karvės įkrito į vandenį ir nuskendo, o piemuo nuo mirties išsigelbėjo.

Tada atsivėrė dangus ir pasigirdo balsas: „Laikas atėjo, o berniuko nėra!“

Štai kaip berniukas meldamasis išgelbėjo savo gyvybę. Jis gyveno ilgai, ilgai jį pažinojusių žmonių džiaugsmui.

(Slovėnų; Vilenica str. 28).

422

[*Karvė pasako ateitį*]

Žmogus važiavo iš Vorobjovo kalnų į Smolensko turgų avižų parduoti.

Prie užtvaros pasitinka karvė:

- Kur važiuoji, vyre?
- Į turgų – avižų parduoti.
- Gerai, nuvažiuosi, parduosi – atvežk man skarelę.
- Na, gerai.

Vyras nuvažiavo, avižas pardavė, nupirko skarelę. Važiuoja – pasitinka karvė:

- Sveikas, vyre! Ar pardavei avižas?
- Pardaviau.
- Ar nupirkai skarelę?
- Nupirkau.
- Na, užsidenk ja.

Jis, reiškia, ir užsidengė. Karvė ir sako:

- Pažvelk į kairę.

Jis pažvelgė: karas, žmonės vis krenta, krenta! Baisu, kiek priguldė.

- Na, dabar pažiūrėk į dešinę.

Pažiūrėjo: visi laukai javais užkloti ir visko daug. Karvė ir sako:

– Štai septynerius metus bus karas, daug žmonių užmuš, o derlius bus toks, kad septyneriems metams pakaks. Uždenk mane skarele.

Vyras uždengė karvę, ji ir prapuolė.

(Rusų; Ведерникова, Самоделова 137).

423

Cholera

Šiomis dienomis vienas žmogus važiavo vėlai vakare iš Šylavičių. Jis sau važiuoja, ogi iš patiltės išlenda kažkokia liesa moteris ir prašo jo:

– Žmogau, pavėžėk mane.

Jis išsigando, jam net plaukai piestu atsistojo: manė, kad tai negera dvasia. Jinai sako:

– Nebijok, aš tau nieko nedarysiu. Pavėžėk, šį tą pasakysiu.

Jis – nėra ką daryti:

– Sėsk.

Ji įsėdo ir ėmė kalbėti:

– Dabar jūsų gyvuliai serga?

Jis sako:

– Serga.

Ji vėl:

– Pavasarį ims žmonės sirgti. Bus geras derlius, bet nebus kas valgo, nes dabar ir senas, ir mažas vis mane šaukia, negaliu iškęsti.

Bet tai nebuvo šiaip sau moteris, o cholera.

(Baltarusių; БНТ ЛП 238).

424

Apie rusalką

Moteris ėjo į mišką grybauti. Mato: medyje kabo didelis beržo tošies gabalas. Ji priėjo, pažvelgė į vidų – ogi ten guli nuogas kūdikis ir miega. Moteriai pagailo kūdikio, ji nusirišo savo prijuostę, pridengė ja kūdikį ir pasitraukė, galvodama, kieno čia gali būti kūdikis ir kaip jis čia pakliuvo. Bet nespėjo ji nueiti nuo kūdikio kokių dvidešimties žingsnių, kaip išgirdo: „Palauk, moteriške!“ Ji atsigrėžė, mato – bėga prie jos nuoga moteris palaidais plaukais. Tai buvo rusalka. Ji nusigando ir norėjo pabėgti, bet rusalka suriko: „Sustok, moteriške! Sėkmė tau į ranką!“ Prisilietė prie moters rankų ir dingo.

Kai moteris atsipeikėjo nuo išgąščio, ji grįžo namo. Nuo to laiko ji pradėjo taip dirbti, kad visi stebėjosi, iš kur ji jėgų ima.

(Baltarusių; БНТ ЛП 195).

425

[Obderichos svečias]

Vyras pasakojo, kad jis atėjo į kaimą, o miegoti nėra kur, niekas nepriėmė. Jis nuėjo į pirtį, pirtis šilta. O pirma pasiprašė pirtį, kad leistų pernaktoti.

Naktį girdi: skrenda obderichos į vestuves ir šaukia: „Maška, Matreška, skrisk su mumis!“ O ta atsako: „Pas mane svečias“. Tos sako: „Tai suplėšyk!“ O ji: „Ne, negaliu: jis manęs pasiprašė“.

(Rusų; Черепанова 204).

426

[*Namų dvasios prašoma padėti*]

Sūnus su marčia ėjo į naujus namus. Aš paėmiau duonos, druskos, kruopų, užėjau: „Seneli *domovoj*, priimk mano vaikelius, sušildyk, apauk, aprenk, juos gerų darbų mokyk“, – apėjau kampais.

(Rusų pasakojimas; Черепанова 101).

427

Namų šeimininkė prašo rėčio

Zacharo motina, velionė kūmutė, pasakojo. Naminio šeimininkė atėjo į trobą rėčio prašyti. Pačią Kristaus naktį. Sako, vakare atsivėrė durys ir įėjo moteris. „Šeimininke, duok man rėtį miltams sijoti.“ „O kur rėtį [neši]?“ „Štai, šeimininkėle, pas mus bus vestuvės. Tai jeigu patiktų pažiūrėti į mūsų vestuves, ateik į tvartą, atsistok ant trečios grindų lentos, štai taip pasilenk, užpakalines sijono *padalkas* įsikąsk į dantis ir žiūrėk pro tarpkojį“.

Na, moteris taip padarė. Staiga dainos, varpeliai, durys į kiemą atsidarė, vestuvės atvažiavo. Ji paskui atsistojo ir nuėjo į trobą.

(Rusų; Кузнецова 90).

428

Namų šeimininkė prašo duonkepės

Aš girdėjau – tai buvo Kolgostrove dar prieš kolūkčius. Šeima gyveno, daug karvių turėjo. Šeimininkė ėjo pas karves. Pati naminio šeimininkė atėjo ir sakė: „Šeimininke, duok tu man duonkepėlę, noriu vaikams duonos iškepti“. Šeimininkė įėjo į trobą ir pasakė, kad moteris prašo duonkepės. Anyta ir sako: „Padėk duonkerę prieangyje ir nieko nesakyk“. Ji padėjo duonkerę, ir kol ji buvo tvarte, naminio šeimininkė nusinesė duonkerę, o rytą tą duonkerę vėl ten pat padėjo.

(Rusų; Кузнецова 92).

429

Miškinis supra paliktą vaiką

Moteris pasiėmė vaiką į lauką. Pati pjauna [rugius], o vaikas lopšyje ant

krūmo. Vyruvi įsakė: „Važiuosi, nepamiršk berniuko paimti“. Vyras išvažiavo ir pamiršo, taigi lopšyje, lauke. Atbėgo moteris, o *Jis* supa:

Baj, baj, miegok, vaikeli,
Motulė paliko,
Tėvelis pamiršo.

Ji pasimetė, sako: „Kūmuti, tėveli, atiduok mano vaikelį“. „Na, jeigu mano krikštavaikis, aš jam atnešiu dovaną“. Ir karvę prie kiemo atvarė.

(Rusų; Черепанова 149).

430

[*Stebuklingas dirželis*]

Senis pasakojo. Devynerių metų [jį] pasamdė į Belozerską galvijų ganyti. Tris dienas pavedžiojo. Karvių šešiasdešimt. Trečią dieną vieną paliko. Jis kad ims verkti. Staiga seniukas: „Ko verki?“ „Štai tėvas atidavė piemenauti, o karvės nuėjo“. „Ar ganysi?“ Tris kartus paklausė. „Ganysiu“. Paėmė dirželį (anksčiau piemenys dirželius turėjo), kažką pasakė ir atidavė: „Ryto rytą atginsi, į mišką neik. Rytą [dirželį] atleisk, vakare suveržk, nakčiai nusiimk“. Neiškentė, suveržė – karvės apsiputojusios atbėgo. Tada daug pinigų uždirbo, galvijai saugūs buvo. Kitiems metams parsisamdė į tą patį kaimą. Suveržė dirželį – nieko. Tik vieniems metams buvo duotas.

(Rusų; Черепанова 141).

431

Senis dainavo su miško šeimininku

Štai velionis senis taip pat dainavo su miškiniu. Miškinis sako: „Padainuosim dainą“. Na, dainą padainavo. „Na, padainuokim kitą!“ Kitą padainavo. O senis prisiminė dainą „Avinas avelė ir vėl nuo galo“. Miškinis spjovė ir nuėjo.

(Rusų; Кузнецова 42).

432

[*Pasiprašo pernaktoti*]

Seniau mūsiškiai į Bodaibo eidavo. O ten aukso ieškotojai ar medžiotojai žiemose trobelę pastatė. Štai tas Strenčėvas ir pasakojo.

Ateinu, sako, pasilieku nakvoti toje trobelėje. Nuėjau vandens atsinešiau, krosnį pakūriau. Bet visų pirma pasiprašiau: „Šeimininke, leisk man pernaktoti“ – tai pagal paprotį. Išsiviriau arbatos, išgėriau, užsirūkiu. Ir kiek jau laiko buvo, nežinau... Vėjas papūtė, suūžė visur ir durys atsidarė,

įbėga... „Aha, pas tave žmogus? Spausime“. O šis sako: „Ne, nespausime. Jis manęs paprašė“ – tai namų šeimininkas. Ir štai jiedu susikibo. Tašėsi, tašėsi – vis dėlto šeimininkas tą išmetė. Ir tas nušvilpė, vėjas suūžė. „Aš, sako, pats nesavas, galvoju: jeigu nebūčiau pasiprašęs, viskas – būtų sutvarkę“. Matyti jis jų nematė, o tik girdėjo imtynes, kalbą.

(Rusų; Зиновьев 106).

433

[*Dėkinga miškinio žmona*]

Žmonės važiavo, ir kelyje arkliai pavargo ir jau negali vežti; iš malūno jie vežimus vežė. Jie mato – tokia trobelė stovi, jie įėjo į tą trobelę. Guli moteris. O tai ne moteris buvo – miškinė (*lešačicha*). Reiškia, ji jau po gimdymo, gimdyvė. Jie davė jai duonos ir taip jai patarnavo, ką ten atnešė. Ir atbėga jau tas miškinis (*lešyj*). Įeina. O žmona jau, šita velnienė, sako: „Tu šitų žmonių nekamuok, o jiems padėk. Štai jie mane pamaitino. Atnešė man vandens, dar ką atnešė. O tu jiems bėdoje padėk. Štai jų arkliai pavargo ir rogės sulūžo“. Na, tai jis sako: „Palaukit, mes tuojau padėsime“. Tai jie išbėgo, atitempė naujas roges ir atidavė. „Nebijokit, niekas prie jūsų dėl šitų rogių neprikibs: mes jas net iš Kazanės atitempėm, roges“.

O tie jų broliai, kurie nuvažiavo pirma... Ir jų arkliai puikūs, tokie geri, viskas. Reiškia, jie nuvažiavo ir nuvažiavo, o šitie vargšai pasiliko – arkliai pailso, rogės sulūžo. Na, velniai jiems roges atitempė ir padėjo, viską. Tai arkliams traukti nereikia, arkliai patys eina, o jau tie, velniai, jas [roges] stumia. Jie savo brolius aplenkė. Tie mano sau: „Kas jiems taip padėjo? Rogės buvo sulūžusios ir arkliai pavargę – dabar jau pralenkė, nuvažiavo...“

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 451).

434

[*Dievo ir valdovo kelias*]

Dvi moterys važiavo su šieniu Valdovo keliu. Taip vadinamas kelias už upės. Staiga kažkas jas paklausė: „Kieno kelias?“ O aplinkui nieko nėra. Viena moteris ir pasakė: „Dievo ir valdovo“. Čia kažkas nusikvatojo, per visą mišką nubildėjo. Tai irgi miškinis (*lešyj*). Jis miške šeimininkas.

(Rusų; Черепанова 135).

435

[*Vandenis atiduoda skenduolį*]

Upėje vandenis (*vodianoj*) gyvena. Kartą ieškojo nuskendusio berno, bet

negalėjo rasti. Įmetė beržinę pliauską, pasakė: „Velnie, velnie! Velnie, imk pliauską, atiduok kūną“. Po tokių žodžių toje vietoje, kur nukrito pliauska, surado kūną.

(Rusų; Черепанова 166).

436

[*Dovanos vandeniui*]

<...> Balandžio keturioliktąją nešdavo vandeniui dovanas: „Saugok, globok mūsų šeimą“. Tiesiai į upę miltus mesdavo: „Saugok, globok mūsų šeimą. <...>

(Rusų pasakojimas; Черепанова 173).

437

Trečiadienis ir Penktadienis

Kartą Trečiadienis ir Penktadienis susitiko kryžkelėje ir ėjo toliau abi kartu. Štai jos eina, eina ir sutinka žmogų, kuris grįžo namo iš kermošiaus. Žmogus prisitartino, pažvelgė, kad eina kokios pakeleivės moterys, pasakė joms „gera diena“ ir nuvažiavo toliau. Trečiadienis su Penktadieniu ėmė ginčytis, kuriai iš jų žmogus pasakė „gera diena“. Viena sako – man, o kita – man. Jos ilgai ginčijosi, pagaliau susitarė grįžti ir paties žmogaus paklausti. Na, jos nuskrido atgal ir vėl sutiko tą žmogų. Pažvelgė žmogus ir iš karto pažino, kad čia tos pačios. „Kokia bėda, pagalvojo, kažkas rodosi. Gal kokia *moroka* [klaidinimas]. Aš jas sutikau tolokai prie posūkio, kiek nuvažiavau, o jos vėl eina priešais. Bet žmonės sako: Dievą garbink, bet ir velnio nesupykyk, nes kartais piktasis ir Dievą nugali. Tegu jas bėda ima, vėl „gerą dieną“ pasakysiu“. Tai jis tiesiai ir pasakė: „Gera diena“. „Žmogau, – klausia Trečiadienis, – kam tu pasakei „gera diena“? „Ko? Tpru! Kad tave vilkas papjautų!“, – sušuko žmogus arkliui, jį stabdydamas. „Kam tu pasakei „gera diena“? – jau klausia Penktadienis. Žmogus pažvelgė į vieną, į kitą ir sako: „O ar aš žinau? Dievai žino, kas jūs tokios“. „Mes Trečiadienis ir Penktadienis. Tai kurią tu labiau gerbi, ar trečiadienį, ar penktadienį?“ „Ir trečiadienis, ir penktadienis geros dienos. Mes jas ir gerbiame“. „O kurią labiau?“ „Žinoma, tai pasninko dienos. Popas, kai einam melstis, tai visada mums sako, kad mes pasninkautume ir trečiadienį, ir penktadienį“. „O ką labiau?“ „Ką? Gal penktadienį, nes trečiadienį lenkai visai nepasninkauja“. „Ne, bet ką jūs labiau mylite, ar trečiadienį, ar penktadienį?“ „Mes labiau mylim sekmadienį, nes tai šventė“. „O iš mūsų ką labiau?“ „Trečiadienį viską valgo, o penktadienį nei verpia, nei valgo“.

Suprato Trečiadienis ir Penktadienis, kad gudraus žmogaus nieko neišklausi, nusišplovė ir nuėjo toliau. Žmogus pavažiavo, atsisuko – ar ko nėra – ir pasakė: „Tai šliundros, dar klausinėja, ką mes daugiau gerbiame. Abi badu marina ir dar pagarbos nori! Tas pagarbos sulaukia, kas mums valgyti duoda“.

(Baltarusių; БНТ ЛП 153).

438

Pavežta Nedėlia

Ar jūs žinote, kaip Michasius trečiądienį Nedėlią vežė, važiuodamas iš Baranovičių? Jis važiuoja ir mato, kad bėga panelė baltais rūbais ir prašo: „Žmogau, pavėžėk mane“. Jis sako: „Sėsk“. Ji įsėdo. Michasius važiuoja, staiga mato nuo tolo, kad bėga du balti šunys. Kai tik pana pamatė šunis, pasislėpė po ratų užtiesalu ir prašo: „Žmogau, nesakyk šunims, kad tu mane veži“.

Na, ir pasivijo šunys, jį klausia: „Žmogau, ar nebėgo panelė baltais rūbais?“ Jis sako: „Ne, nebėgo, nemačiau“.

Šunys jį aplenkė ir nubėgo į sausą mišką. Tada panelė atsikėlė ir sako: „Gerai, kad tu jiems nepasakei, nes aš *Nedėlia*. Jeigu jiems pasakytum, jie mane suplėšytų. Tai jau pas mus niekada nebebūtų sekmadienio, nuolat būtų tik šiokios dienos“.

Tada ji išlipo iš ratų ir pati dingo.

(Baltarusių; БНТ ЛП 152).

439

[*Pakenkė burtininkei*]

Nuėjome su mama rugių pjauti. Pjauname rugius. Matau – eina lygus baras; rugiai nupjauti aukštai, šiaudai sumesti tiesiai. Varpelės sudžiūvo. Paimu dešimt varpelių, surišu jas siūlu, pareinu namo ir pririšu virš krosnies. Tos varpelės kabo savaite, dvi ir ketvirtą. Girdžiu, kad moteris susirgo, ėmė pirštai tinti. Ji ir ateina pas mus. Pamatė varpeles ir klausia: „Kodėl varpelės tabaluoja?“ Mama liepė nupjauti. Aš paėmiau peilį, nupjoviau siūlą ir išmečiau varpeles į kiemą. Ir moteris pasitaisė.

Štai kaip būna. Aš jums, mergaitės, nemeluoju...

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 586).

440

[Kareivis atpažįsta burtininkę]

Pas mano dėdienę atėjo kareivis egzekucijai ir moters (burtininkės), kuri ten buvo, prašė: „Duok man pieno“. Ji davė. O jis tą pieną peržegnojo, o tas pienas augo, augo dar aukščiau už tą puodą, ir pasidarė varškė. Bet jis sako: „Duok man duonos“. Jinai jam padėjo [duonos], o jis nori sviesto. Pastatė jam visą puodynę su sviestu. Jis sako: „Man tiek nereikia“ Paėmė, atpjovė duonos kampelį, minkštimą išpjovė ir į tą vidų sviesto įdėjo, uždengė tą kampelį ir tai padėjo ant balkio trobos viduryje. Ir pasakė: „Kad man neliestum tos duonos kol aš ateisiu“. Ir išėjo į kiemą. Ateina iš kiemo ir atsiveda ką, nuima tą duoną nuo balkio – o ten nėra sviesto, tiktai arklio išmatos. Ir sako moteriai: „Matai, kaip aš pažinau, kas tu per viena“. Taip ta boba duoda jam degtinės, valgyti ko tik nori, kad tik jos kunigui neišduotų. O jis ją tuoj išdavė. Tai kunigas pašaukė ją ir liepė, kad namus apšvarintų, t. y. kad pašventintų namus, kad tos bjaurasties daugiau nebūtų. Bet ji žinojo, kad jį [velnią] turi, nedavė kunigui nei prie savęs, nei prie namų priėti. Kunigas norėjo ją mušti, bet kaip tik kunigas prie jos artinosi, tai joje urzgė tas, jos velnias, taip, kad net pačiam kunigui liūdna buvo. Ir išėjo sakydamas: „Ach, tegu ją ten pati jos bėda paima!“

(Lenkų; Kolberg t. 21 cz. II str. 166).

441

Nubraižo pelenuose žvaigždę

Kai mano teta dar buvo kūdikis, ji verkdamo ir šaukdavo visą laiką, nes kasnakt raganos kandžiojo jos kulnus, kurie likdavo kruvini ir žaizdoti. Jos motina, mano senelė, paprašė Krsnicą pagalbos. Krsnica paėmė jos ranką ir pasakė: „Naktį, kai tik kūdikis ims verkti, paimk peilį ir aštriu galu nubraižyk pelenuose žvaigždę širdyje.“ Senelė parėjo namo su viltimi. Vargšė moteris buvo išsekusi nuo nemigos. Naktis atėjo. Senelė ėmė laukti mažos mergaitės verksmo. Staiga iš lopšio pasigirdo riksmas. Tai suspaudė mano senelės širdį. Ji paėmė peiliuką ir nubraižė pelenuose žvaigždę. Vos tik ji pabaigė, kūdikis liovėsi verkęs, bet kažkas kitas ėmė spiegti lyg jam gyvam būtų oda lupama. Kitą dieną senelė nuėjo padėkoti Krsnicai. Krsnica jai pasakė: „Eik į kaimą ir, kai tu pamatysi moterį su žvaigžde veide, tu sužinosi raganą, kuri tavo kūdikio kulnus kandžiojo“. Senelė padarė tai, kas buvo pasakyta, bet nematė moters su žvaigžde veide. Kai ji ėjo namo, ji vis dėlto pamatė nepažįstamą moterį su pelenu žvaigžde jos veide. Senelė ėmė ant jos šaukti, o moteris bėgo taip, tarsi ją pats velnias vytųsi. Nuo to laiko namuose buvo ramu.

(Slovėnų; Vilenica str. 133).

442

[*Nukirsta burtininkės ranka*]

Gyveno vyras ir žmona; buvo žmonos motina. Toji motina buvo burtininkė, bet jie apie tai nežinojo. Kai tik jiedu sėda valgyti, taip motinos nėra ir nėra, tik kažkoks juodas šunelis guli ant suolelio prie tvoros. Štai kartą vyras ir sako: „Imkim ir tam šuneliui leteną nukirskim, kad jis mums įgriso“. O žmona ir sako: „Na ką, man tai kas, tiktai aš nekirsiu“. Vyras paėmė kirvį ir nukirto leteną. Kitą dieną ateina motina be rankos. Čia jiedu suprato, kad ji burtininkė.

(Rusų; Ведерникова, Самоделова 150-2).

443

[*Ratu pasivertusi burtininkė*]

Viena mergina buvo ragana. Na, ji supyko ant vieno berno ir galvoja: „Na, aš tau padarysiu!“

Kartą vėlai vakare bernas eina iš vakarėlio, o ta mergina, kaip ragana, pasivertė ratu ir ėmė jį mušti. Bernas pagavo ratą ir jį kiek aplaužė. Rytą žmonės stebėjosi, kad vietoje rato apšlubo mergina.

(Ukrainiečių; Брицина, Головако с. 284).

444

[*Burtininkė negali atsistoti*]

Buvo viena burtininkė, viena senelė. Aš prisimenu. Mes su drauge vaikštinėjame, o ji – paskui mus. Mes už namo – o ji ir pasirodė. Nieko nėra, einame, o atsisuksime – ji staiga už mūsų pasirodo. O draugė buvo gudri. Daug žinojo. Ji man sako: „Pastatykim ragočių (puodams nukelti), ji ir nueis“. Pas mus prie krosnies stovėjo ragočius. Štai ta senelė pas mus – ir sėdi troboje. O mes ragočių apvertėm ragais aukštyn ir žiūrim. O senė sėdi, neišeina niekaip – atsikelti negali. Parėjo motina: „Jūs ką sumanėt?“ Mes apvertėm, tada burtininkė ir išėjo.

(Rusų; Ведерникова, Самоделова 150-7).

445

[*Pašaukia sūnų namo*]

Viename kaime gyveno našlė su sūnumi. Sūnų paėmė į kareivius. Ten jis prieš savo tarnystės pabaigą susirgo. Našlė papasakojo apie savo bėdą kaime. Ten ją pamokė prieš Naujus metus tris kartus į kaminą šaukti jo vardą. Ji taip ir padarė: parėjo namo, atidarė sklendę ir tris kartus šaukė jo vardą.

Rytą pabudo ir girdi – kažkas beldžia. Priėjo prie lango ir mato – jos sūnus stovi. Sūnus įėjo į kambarį ir papasakojo, kad jis ėjo gatve, jį vėjas pagriebė ir parnešė namo.

(Estijos rusų sentikių; Морозова, Новиков 459).

446

[*Nubaustas vagis*]

Vieno batsiuvio daug prekių pavogė. Ir tas batsiuvys sumanė važiuoti pas burtininką į Čiudinovo. Nuvažiavo tenai ir klausia: „Kur čia burtininkas gyvena?“ Ten jam nurodė. Jis nuvažiavo pas tą žmogų ir ėmė pasakoti. Burtininkas paėmė peiliuką ir ant stalo pastatė stiklinę vandens. Ėmė į stalą ir stiklinę su vandeniu peiliuku barškinti ir pasakė: „Dabar žiūrėk į stiklinę ir pamatysi, kas vogė“. Jis pažiūrėjo ir mato: vienas batsiuvys pažįstamas. Burtininkas ir sako: „Ką dabar nori, tą jam ir padaryk; nori – akį išdurk, nori – burną perplėšk“. Jis ėmė ir išdūrė akį. Jis parvažiavo namo ir mato – batsiuvio akies nėra. Sako, siuvo batus ir yla dūrė į akį.

(Estijos rusų sentikių; Морозова, Новиков 454).

447

[*Priřstas vagis*]

Kai privažiavo ten [į vieną Rusijos kaimą] daug pabėgėlių, pas vieną šeiminką šieną pjovė. Pjovė, pjovė; jis palieka dalgį pievoje. Pabėgėliai sako: „Paimkim dalgį, nes pavogs“. O jis jiems taip tvirtai sako: „Nepavogs“. Rytą ateina, o ten stovi žmogus prie dalgio, o paimti negali. Dalgį laiko rankose, o eiti negali – jis užburtas.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 532).

448

[*Lobis – ožiukas*]

O gyveno viena moteris, našlaitė, vargšė našlaitė. Ir štai ji guli ant krosnies. O iš pakrosnio iššoko ožiukas. Sako: „Kaip šoktelsiu!“ Ji neišsigando: „Na, šoktelk“. „Kaip išeisiu!“ „Na, išeik“. „Kaip šoksiau!“ „Na, šok“. Jis ir šoko. Ir pabiro auksas.

Štai, matote. Buvo lemta šitai senelei. Ir ji prisirinko aukso pilną rėtį. Ir ji iš to džiaugsmo, jai širdis... mirė. Taip ir liko [auksas].

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 650).

449

[Dėkingas vandenis]

O mūsų kaime seniai niekas neskendo. Aukščiau [upėje] ir žemiau skęsta, o pas mus neskęsta. O buvo taip. Pas mus už upės akmenuotas krantas yra. Tai tenai mūsų vyrai žvejoti važinėja. Ir štai vienas nuvažiavo. Mato – miškinis (*lešyj*) ir vandenis (*vodianoj*) susipešė ir niekas įveikti negali. Vandenis ir paprašė: „Padėk man nugalėti, tai aš jūsų kaimo žmonių neskandinsiu“. O vyras su savimi šautuvą turėjo. Jis ėmė ir šovė į miškinį. Ir tikrai – nuo to laiko niekas nenuskendo.

(Rusų; Иванова, Калужков с. 15).

450

[Išperka skenduolį]

Būdavo, žmogus nuskęs – ir negali rasti skenduolio. Tada jau upe paleidžia duonos kepalą ir šneka: „Care ir cariene, tarnai ir patarnautojai, visa jūros jėga, paleiskite (na, ir vardą pasako), nelaikykite. Aš jums išpirką duosiu. Amen“. Ir duona parodys: kur sustos ar ims suktis, ten ir ieškok. Tai tarsi išpirko skenduolį iš senelio vandens.

(Rusų; Иванова, Калужков с. 17).

Žmogus elgiasi neteisingai

451

Nelaimė

Žmogus iš Kasciukų pora arklių vežė į Borisovą kviečius parduoti. Jis Stachove sutiko moterį, kuri nešė girnų kalimo kūjus ir prašė: „Pavėžėk, žmogau, mano kūjus.“ „Gerai“, sako. Ji ir padėjo kūjus į ratus, o pati eina paskui ratus ir klausinėja: „Pasakyk man, ar tu kada nors meldiesi už nelaimę?“ „Ne, sako, kam melstis? Ji ir taip prie manęs neprikibs“. Moteris atsako: „Visada melskis, vaikeli, nes kada nors gailėsies“. Taip pasakė ir atsėdo į ratų galą. Važiuoja. Privažiuoja Borisovą, moteris vėl klausia: „Kodėl nesimeldi už nelaimę?“ Jis tyli, mano sau: tai kvaila moteris, ką su ja kalbėti. Ji ir trečią kartą to paties klausia. Tada žmogus jau jai suriko: „Sėdėk, jei sėdi!“ Atvažiavo į turgų, žmogus iškinkė arklius, pastatė prie vežimo, numetė jiems šieno, o moteris vis sėdi vežime ant maišų. Jis jai sako: „Išlipk, imk savo kūjus ir eik sau“. O ji: „Kas tau rūpi mano vežimas? Ar maža, kad tave su kūjais pavežiau, o jis dar plūsta“. Pakėlė riksmą, barnius, atbėgo miesto

valdžia: „Kas, kas atsitiko?“ Žmogus sako, kad jis pavėžėjo moterį, o moteris – kad ji. Na, kiekvienas žino – negi moteriai reikalingi girnakalių kūjai. Visi liudijo moters naudai, o žmogų jau norėjo vesti į policiją. Tada tas kad ims melstis, verkdamas žegnotis: „Štai ir nesapnavau ir negalvojau, kaip nelaimė prikibo!“ Tada moteris išlipo iš vežimo ir jam pasakė: „Na, žiūrėk ir atmink, ką aš tau pasakiau. Tai aš ir esu pati Nelaimė“. Pasakė ir dingo.

(Baltarusių; БНТ ЛП 244).

452

[*Pakviesti kaulai*]

Merginos ėjo aviečiauti, ėjo pro kapines. Pamatė – guli kaulai. O viena drąsuolė ir sako: „Kaulai, kaulai, ateikite pas mus į svečius!“ Na, vakare į trobą, kur merginos siuvo, ir atėjo bernai. Nepažįstami, nežinomi ir nežinia iš kur. O visi linksmi, meduoliais vaišina, žaidžia, meilinas. Štai viena mergina nuėjo į gražiąją kertę, po ikona atsistojo ir mato, kad jų dantys geležiniai, o batuose kaulai. Ji ir sako: „Mergaitės, aš eisiu į lauką“. O vaikinai jos neleidžia. Ji ir sako: „Nors durimis kasą prispauskite, bet leiskit“. Jie jos kasą prispaudė, o ji kasą nupjovė ir bėgti. O paskui ją jau vejasi. Kaulai vejasi, suėsti nori. Ji užbėgo į pirtį, ėmė verkti, maldauti: „*Obdericha*, motule, paslėpk mane!“ *Obdericha* ją paslėpė, akmenėliu pridengė, garais užgarino. Kaulai į pirtį įbėgo – o nieko nėra. Čia gaidys užgiedojo, jie ir subyrėjo.

(Rusų; Карнахова 122).

453

[*Obdericha pirtyje*]

Obdericha seniau mažiukus gąsdino, mes labai bijojome. Kai kūdikis gimsta, pirtyje jį nuprausia, tai *obdericha* [atsiranda]. Kiek nuprausta gimusių, tiek *obderichų*. *Obderichos* pasirodydavo katėmis. Vieną vyrą papjovė, visa oda sudraskyta. O dar kalba, kad *obdericha* tik po keturiasdešimto [nuprausto] kūdikio pirtyje atsiranda.

Į pirtį su nekrikštytu kūdikiu neik: *obdericha* sudraskys.

Į pirtį eini, kalbi, prašai: „Pirties šeimininke, leisk mums nusiprausti, pasišildyti, pakaisti, pasigarinti“. O kai nusiprausi, pasakysi: „Pirties šeimininke, dėkui už šiltą pirtį. Tau pastatėliui, mums sveikatėlei“. Po dvyliktos [valandos] į pirtį neinama. Ji, *obdericha*, taip pat nori pailsėti, nusiprausti nori. Viena moteris prausėsi pirtyje po dvyliktos, tai ją už plaukų ištempė.

(Rusų; Черпанова 200).

454

[Nužudytas klėtyje]

O štai dar apie klėtinį papasakosiu. Tėtė pasakojo. Mergaitė nubėgo prie klėties per Kūčias, apsibrėžė [ratu] kaip priklauso. O čia vienas vyras norėjo pagąsdinti merginas: „Nueisiu į klėtį, užsidarysiu ir prišnibždėsiu joms daug visko“. Nuėjo, užsidarė, o mergaitės pribėgo prie klėties, pro užraktą girdi – ten kažkas kalba: „Veidelį maigau, į krepšį dedu. Rankelę maigau, į krepšį dedu. Kojelę maigau, į krepšį dedu. Galvelę maigau, į krepšį dedu“. Merginos atbėgo į kaimą ir papasakojo vyrams ką girdėjusios. Rytą klėtį atidarė – o ten tą vyrą susuko. Atskirai kojelės, rankelės, galvelė – viskas, kaip merginos girdėjo. Norėjo pagąsdinti, o patį susuko.

(Rusų; Черепанова 235).

455

[Nužudytas bebaimis]

Vienas bebaimis taip pat nuėjo į pirtį, bet ilgai iš ten negrižo. Nuėjo prie durų jo šaukti, o jo neišleidžia. Pradėjo į duris belsti, o jam nuo to dar labiau skauda. Jį šaukia, o jis ir sako: „Štai, sako, man dabar karstą dirba“. Ir lauke girdi, kaip pjūklų pjauna ir obliuoja, ir kirviu pokši. Jis šaukia: „Štai dabar užkala“. Ir girdisi, kaip vinis kala. Rytą nuėjo – o jis negyvas karste pirties viduryje.

(Rusų; Садовников 69-4).

456

[Mara suvelia kuodelius]

Mara plaukuota sėdi troboje už krosnies. Jei verpimo nepabaigsi, mara per naktį viską suvels. Seniau vaikams sakydavo: „Mara iš užpečchio kaip išeis ir paims“.

(Rusų; Черепанова 239).

457

[Sūkurys susuka]

„Sūkury, sūkury, susuk kuodą!“ – sako, kai sūkurį mato. Sako, senė stovėjo ant kalvos ir sakė: „Sūkury, sūkury, susuk kuodą!“ O jis kaip suks, ir ją žemyn galva po kalva pastatė. O paskui vyrai ją ištraukė.

(Rusų; Черепанова 284).

458

[Miškiniai atiduotas veršiukas]

Veršiuką pirmą kartą ginė, nenorėjo [į lauką] eiti. Šeimininkė pasakė: „Kad tave miškinis paimtų!“ Jis strėle ir nuėjo į mišką. Negrižo. Paskui prie namų pribėgdavo, jį laikydavo, bet jis ištrūkdavo. Nuėjo pas burtininką. Tas liepė nueiti į kryžkelę, paimti tai, kas ten guli. „Nebijok, sako, reikia paimti“. O tenai gyvačių kamuolys kryžkelėje. Ji ir nusigando, neėmė. Taip ir prapuolė veršiukas.

(Rusų; Черепанова 67).

459

Miškinis vedasi mergaitę

Kangilėje buvo vestuvės. Štai motina ruošia vestuvėms, o vaikai, žinoma, prie rankų lenda – to duok, kito... Štai ji supykusi ir suriko mergaitei: „Kad tave miškinis nuneštų į negražinamą vietą!“ Ir, matyt, tai ne laiku pasakė. O miškinis kaip tik čia buvo. Mergaitė išbėgo iš užstalės ir nubėgo, o pati šaukia: „Dėdule, palauk! Dėdule, palauk!“ Dabar ta moteris atsipeikėjo ir nubėgo paskui ją. Ir žmonės žiūri: ko čia mergaitė bėga. Na, ją tarsi sukurs neša. Negali pavyti. Ir raiti, ir visai. Šiaip taip pavijo. Dabar, kai ją pasivijo, žiūri – jos sterblė pilna kankorėžių. „Tai, sako, man senelis primetė kankorėžių“.

(Rusų; Зиновьев 36).

460

Senė priima miškinio kūdikį

Tai tikra teisybė buvo. Štai Koskosalmoje senė visų vaikus priimdavo. Na, štai vakare ji sėdi ir sako: „Oi, daugiau nėra kam vaiko priimti. Tai aš nors miškiniai priimčiau“.

Staiga arklys bėga prie lango, vyras eina į trobą. „Bobute, tu sakei, kad net miškinio vaiką priimtum. Mano žmona gimdo kūdikį, sėsk į karietą – aš nuvešiu“. Na, ir vežė tą senę mišku, atvežė į trobą, troboje – moteris. Na, priėmė, kūdikiui bambele užrišo. „Štai, bobute, tau du buteliukai. Iš to buteliuko patepk kojyčių padus ir rankyčių delnus. O iš šito buteliuko patepk akutes“. Na, ji patepė ir sako: „Palauk, aš ir savo akis patepsiu“. Kai tik akis patepė, pamatė visus miškinis, pilna troba velnių! O jis skrynią atidarė ir suknelę padovanojo, ir senę nuvežė atgal.

Kitą dieną bobutė nuėjo į turgų, o ten velnių! Ji priėjo prie to, pas kurią kūdikį priėmė, ir sako: „Tėveliuk, aš jus visus matau!“ „O kaip tu mus gali matyti?

Niekas mūsų nemato“. „O aš akį patepiau iš to buteliuko, iš kurio kūdikio akis tepiau“. „Kurį akį, bobute?“ „O šitą“. Jis peiliuku mostelėjo – akį išdūrė.

(Rusų; Кузнецова 40).

461

[*Miškinis negražina karvės*]

Kaime buvo piemuo, svetimas, nuo Vagos upės. Visi su reikalu į jį kreipdavosi. Kartą pasimetė raudona karvė, viena iš dviejų. Atėjo pas vaganą. Iš pradžių jis nesutiko, paskui sutiko, bet pasakė, kad niekam nesakytų. „Nesakysit – bus gerai, pasakysit – blogai“, – pasakė. „Eikite, nueikite į mišką, padėkite du kiaušinius kryžkelėje, miškinis kiaušinius mėgsta, kaire ranka, nežiūrėdami, ir eikite šalin“. Senė nuėjo, nunešė, o kitą dieną vėl nuėjo ir atsistojo nejudėdama. Miškas suūžė ir išėjo iš balos miškinis – nedidelis, pilku švarku, su skrybėle, su botagu. Eina ir varo septynias karves; matyt, iš daugelio atėmė. Vaganas jai liepė: „Stovėk, nejudėk ir nieko nesakyk, kol nepravarys, o tavo [karvę] jis atskirs“. O ji neiškentė, pamanė, kad nuvarys jos karvę, ir pasakė: „Oi tu, Raudoniuke“. Miškinis atsisuko, šėrė jai vytele ir išmušė akį. Bet karvę atskyrė. Ji parėjo namo, o vaganas visa tai jau žinojo ir jai pasakė: „Manęs nepaklausei, tai visą amžių vaikščiok kreiva. Galėjo būti blogiau, galėjo visą sulaužyti“.

(Rusų; Черепанова 140).

462

[*Moteris neatgauna gyvulių*]

Zagorjėje buvo senė, su miškiniu draugavo. O mano trys avys prapuolė. Aš nuvažiavau pas ją, sakau: „Senele, trys avys prapuolė, negaliu rasti“. Ji sako: „Vakare, kai visi atsiguls miegoti, mes abi eisime į mišką“. Atėjo į trijų kelių išsišakojimą, ji liepė neatsigręžti. Aš truputį atsisukau. Ji paėmė nuo kiekvieno kelio po vytele. Vytį paima ir per kelią šeria. O šeiminkas neatėjo. Ji sakė: „Tu neatsigręžk, tau šeiminkas sušers“. Na, bet aš atsisukau, žiūriu, ką senė daro. Na, jis man nesušėrė, šeiminkas. O paskui atsirado avys negyvos už lauko miške.

O aš pati pamėginau. Aš turėjau karvę, aš ją vis keikiau: „Kad miškinis karvę nuneštų“. Na, mano karvelė prapuolė. Na, aš eisiu pati, nieko nekviessiu. Nuėjau ir ši tą ten padariau. Na, kaip man buvo! Mano plaukai piestu, aš vos iki kaimo pribėgau! Negalima eiti, o aš viena nuėjau. Kas pasirodė? Mušė miškinis! Taip bėgau, kad vos gyva parbėgau.

(Rusų; Кузнецова 73).

463

[*Negražintas arklys*]

Motinos arklys prapuolė, išėjo. Ji nuėjo pas burtininką: „Arklys, sako, išėjo, padėk“. O burtininkas jai sako: „Tavo arklys gyvas, eik keliu ir neatsigrėžk“. O ji ėjo ir atsigrėžė, ir pamatė – žmogus smaila kepure ant jos arklio kaip sušvilps, ir tik uodega švystelėjo. O jeigu ji būtų neatsigrėžusi, tai būtų suradusi arklį.

(Rusų; Черепанова 293).

464

[*Vandenio svečias*]

Vienas malūnininkas su vandeniu (*vodianoj*) draugavo ir naktimis dingdavo. Darbininkas pasekė ir paklausė: „Kur vaikštai?“ „Ogi vandenin miegoti“. „Paimk ir mane“. „Gerai, tik į nieką nerodyk pirštu“. „Gerai“. Ėjo į vandenį, darbininkas pagalvę pasiėmė. Eina tartum ne vandenin, o į kokį rūšį. Darbininkas žiūri, kad aplinkui žuvų daugybė. Štai jis mato lydeką viena akimi. Jis ėmė ir į vienintelę akį parodė pirštu: „Kaip tau viena akimi gyventi?“ Kai tik parodė, taip ir užliejo jį vanduo iš visų pusių, vos išplaukė.

(Rusų; Садовников с. 228).

465

[*Penktadienis baudžia verpėją*]

Viena moteris negerbė motinėls *Piatnicos* ir ėmė [penktadienį] verpti. Ji verpė iki pietų, ir staiga ją apėmė miegas. Ji užmigo. Staiga atsidarė durys ir įeina, matai, motinėle *Piatnica* visų akyse. Ir šmukšt tiesiai pas tą moterį, kuri verpė. Prisėmė nuo grindų saują spalių ir kad ims jai į akis barstyti! Išbarstė ir dingo. Kai ta moteris pabudo, tai staugė nesavu balsu dėl akių. Ir nežino, kodėl jas ėmė skaudėti. Kitos moterys ėmė šaukti: „Tu nenaudėle, nusipelnei motinėls *Piatnicos* baisios baumės“. Ir pasakė jai viską, kaip buvo. Ta moteris kad ims prašyti: „Motinėle *Piatnica*, dovanok man, pastatysiu tau žvakę“. Naktį, matai, vėl atėjo *Piatnica* ir išėmė spalius iš akių; moteris vėl atsikėlė. Didelė nuodėmė skriausti motinėlę *Piatnicą*.

(Rusų; Афанасьев Лг 13).

466

[*Trečiadienis*]

Jauna moteris verpė vėlai vakare. Ji liko viena naktį iš antradienio į trečiadienį. Po vidurnakčio, kai jau pirmą kartą gaidžiai giedojo, ji sumanė eiti

miegoti, bet norėjo pabaigti verpti kuodelį. Mano sau: „Atsikelsiu rytoj anksčiau, o dabar miego norisi“. Kišo šukas, bet nepersizegnojo ir sako: „Na, motinėle Trečiadieni, padėk man, kad rytoj anksčiau atsikelčiau ir pabaigčiau verpti“. Taip ir užmigo.

Rytą anksti, toli iki šviesos, ji išgirdo, kad troboje kažkas vaikšto, kuičiausi. Atsimerkė, mato: troboje šviesu, balana dega ir krosnis kūrenasi. Po trobą vaikšto moteris jau nejauna, užsidengusi ant kepuraitės baltą rankšluostį. Vaikšto, malkas į krosnį krauna, ruošiasi. Priėjo prie jos, žadina: „Kelkis“, – sako. Jauna moteris atsikėlė, stebisi ir klausia: „O tu kas tokia? Ko čia atėjai?“ „Ogi aš, sako, ta, kurią kvietei, atėjau tau padėti“. „Kas tu? Ką aš šaukiau?“ „Aš Trečiadienis, juk tu, sako, Trečiadienį šaukei. Štai aš tau suverpiau ir audeklus išaudžiau, o dabar imkime balinti, į krosnį statyti. Krosnis užkurta, puodai paruošti, o tu nueik prie upelio, vandens atnešk“. Moteris bijo, galvoja: „Kas tai būtų?“ O Trečiadienis į ją piktai žiūri, akys taip ir žėri.

Moteris paėmė kibirą, išėjo vandens atnešti. Išėjo pro duris ir galvoja: „Kad man kokios bėdos nebūtų, geriau eisiu pas kaimynus negu vandens“. Nuėjo, naktis tamsi. Kaime dar visi miega. Nuėjo pas kaimynus, vos prisibeldė į langą. Jai atidarė senė: „Ko tu, vaikeli, taip anksti atsikelei? Kas tau?“ „Ach, senele. Taip ir taip, pas mane atėjo Trečiadienis ir išsiuntė mane vandens audeklams pelenais balinti“. „Tai negerai“, – sako senė, – jinai tave ant to audeklo ar nusmaugs, ar sušutins“. Matyt, senė buvo su ja pažįstama. „Ką man daryti? Kaip bėdos išvengti?“ „O tu štai ką padaryk. Paimk kibirą, daužyk ir šauk priešais trobą: „Jūroje Trečiadienio vaikai sudegė“. Ji išbėgs iš trobos, žiūrėk, stenkis pirma jos išokti į trobą, duris uždaryk ir peržegnok. Kad ir kaip ji grasins, prašys, neįleisk, o žegnok ir kreida, ir rankomis ir melskis. Tai nešvari jėga pasitrauks“.

Štai moteris nubėgo namo, daužo kibirą ir šaukia po langų: „Jūroje Trečiadienio vaikai sudegė!“ Trečiadienis išsoko iš trobos, išbėgo žiūrėti, o moteris – pro duris, užrakino ir peržegnojo. Trečiadienis bėgo atgal, ėmė šaukti: „Įleisk, brangioji. Aš tau audeklų priverpiau, balinsiu“. Moteris nepaklausė, o Trečiadienis daužėsi tol, kol gaidžiai pragydo. Kai gaidžiai pragydo, ji suspiegė ir prapuolė. O audeklai moteriai liko.

(Rusų; Худяков 106).

467

[*Reikia švęsti Jegorijų*]

[Ar Jegorijų pas jus švęsavo pavasarį?]

Jegorijų? Švęsavo. Sako esanti arklių šventė; tai arklius vandeniu

apliedavo, kad arkliai būtų riebus visą vasarą. Burbiškėse batiuška nešventė šventės, pasakė – tai arklių šventė. Ir apako, apako. Jau jo pavardės nepame- nu <...> Mokejevas buvo.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 208).

468

[*Bara gulintį ant žiemkelio*]

Bekreneve vienas žvejas ant žiemkelio nakvojo, prie ežero. Eina du *vol-nyje* [laisvieji]. Vienas mūsų parapijos, kitas – svetimos. Vienas sako: „Aš jį sumindžiosiu. Neišmanėlis. Atsigulė ant žiemkelio!“ O mūsiškis: „Ne, reikia apeiti“.

(Rusų; Черепанова 150).

469

[*Ižėistas burtininkas*]

Kaime buvo toks kailiadirbys. Na, ir, reiškia, jis mėgo išgerti. Ir buvo vestuvės, ir jo nepakvietė į vestuves. Vestuvininkai važiavo, privažiavo prie jo. Jis kažką pasakė, kai prie jo privažiavo – tekšt – lankas iššoko, perplyšo lankas. Vestuvininkai, jaunikis, jaunoji ėmė bėgioti: „Na, kas čia?“ Atnešė kitą lanką – pykšt ir kitas sulūžo. Dar trečias – ir tas sulūžo. Piršlys išlipa. „Ai, sako, palaukit... Mes, sako, iš čia neišvažiuosim. Reikia, sako, eiti pas kailiadirbį, pas Ivaną. Čia, sako, visa bėda jame. Nes mes visus lankus sulaužysim, bet iš čia neišvažiuosim“. Nuėjo pas jį. „Dėde Vania, padėk mums. Štai lankus sulaužėm, negalim išvažiuoti...“ Jis paėmė tokį senutį lankelį, jau ten silpną, kuris gulėjo netinkamas. „Na, tai, vaikai, ko jūs, ko jūs? Čia ir vežimas ne toks sunkus. Galima važiuoti“. Ir visai panašiai. Paėmė tą lanką, pakinkė. „Jūs, vaikai, važiuokite, važiuokite. Nuvažiuosit ir parvažiuosit“. Pajudėjo – ir nuvažiavo, nuvažiavo... Šitą senį pakvietė, pavaišino jį... Prašau, pavaišino senį – ir viskas. Tai štai kaip...

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 565).

470

[*Lošia kortomis pirtyje*]

Girdėjau, pasakojo. Vyras ėjo namo, vėlai, beveik naktį, į savo kaimą. Na, takas pro pirtį. Jis žiūri – ten šviesu. Na, ir pažiūrėjo, o ten vyrai korto- mis lošia. Jis užėjo, atsisėdo, ėmė lošti iš pinigų, daug išlošė. Neprisiminė, kaip namo pateko. Parėjo, atsigulė miegoti. Rytą žmona žadina: „Kur val- kiojaisi?“ – sako. O jis ėmė pasakoti ir, sako, daug pinigų parnešė, išlošė. Na,

pažiūrės kišenėse, o ten vieni vantos lapai. Nežinau, pasakojo taip, o buvo ar ne – nežinau.

(Rusų; Черепанова 268).

471

[*Velniai apmaino vaiką*]

Kaip anksčiau į kaminą tempė kūdikį. Kaip, pavyzdžiui, aš gyvenu, turiu kūdikį. Dabar [vaikus] keikia – nieko. O anksčiau vaiką išbars, jį ir prakeiks, tą vaiką. Štai, ta motina jau paguldė į lopšį ir supa vaiką. Eina kur į darbą, rytą atsikėlusi, pas žmones ar kur ji. O juokdariai [velniai] jį paims – jei ji nepasimels – atneš savo vaiką ir paguldys. O jos vaiką paėmė. Na, ji nieko nesuprato. Ji aptvarkys, paruoš valgyti ar ko, ką išvirs ar iškeps – tas vaikas ims ir suvalgys. Tai ne vaikas, o velnias buvo. O jos vaikas jau ištemptas, pas juos.

Štai ji tą augina, mėnesį jau, gal du augina jį. Paskui nuėjo į maldos namus, ėmė popams sakyti. Tada popas ir sako: „Žinai ką, sako. Tu paimk lubose lentą atplėšk ir pažiūrėk, kaip ten, kas ten yra. Ir išvirk katiną. Ir daugiau nieko nevirik“.

Štai ji taip ir padarė. Paėmė, tą katiną išvirė, lubas atplėšė ir žiūri. O jis gulėjo, gulėjo lopšyje ir sako: „A!“ Pašoko. „Kitia ne kitia, valgyti reikia!“

Paėmė ištraukė, suvalgė tą katiną. Vėl ta boba – į maldos namus, rinkti tuos popus; kad ims melstis. Sako, tik pasimeldė – tą jos vaiką atnešė, o lopšyje – samanų priaugę, ne vaikas.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 507).

472

[*Linai gelbsti verpėją*]

Man viena senė pasakojo. Susirinko verpti, sėdi, verpia, o vaikinų tai visai nėra. Viena mergina ėmė ir pasakė: „Kad nors velnias vietoj bernų ateitų“. Sėdi, verpia. Staiga įeina dvylika bernų, sėda ant suolo priešais jas, sėdi. Staiga nukrito verpstė, viena pasilenkė jos paimti, žiūri – o po suolu jų uodegos. O jos [mergaitės] dvi seserys buvo. Jos kaip ėmė bėgti namo! Pribėgo prie namų, o durys užrakintos. O kieme buvo linai pakloti, na, klijėjosi. Štai pribėgo velniai prie namų, o linai atsikėlė ir sako žmogaus balsu: „Klausykite manęs. Mane iš žemės surinko, į žemę subėrė, prižiūrėjo, globojo, nurovė, paskui paklojo...“ Taip jie ir pasakojo, ir štai pabaigė. Ir paskutinį žodį sakant gaidys užgiedojo, jie [velniai] ir dingo. Bendras verpimas (*supriadki*) – tai po Dievo motinos [šventės] vakaronės.

(Rusų; Черепанова 259).

473

[Kryžius užkabintas ant raguotos avies]

Prieš Naujus metus ten jos [mergaitės] juokavo, darkėsi, sako: „Mergos, eime, sako, į avidę ant avių kryžių uždėti“. Na, ten nuėjo, užkabino ant avių kryžius. Uždėjusios parėjo į trobą. Na, ėmė kalbėti, kuri ant kokios uždėjo. Ta sako: „Aš, sako, ant beragės užkabinau“. Ten gal trys, keturios merginos, vis kalba: „Aš ant beragės užkabinau“. Na, o viena mergina ir sako: „O tu ko tyli? Tu ant beragės užkabinau?“ „O aš, sako, ant tokios raguotos“. O šeimininkė sako: „Tu ką, sako, kvaila: pas mane ir raguotų avių nėra“. Na, laukė iki ryto – kryžių nuimti. Na, rytą atsikėlė, nuėjo kryžių nuimti, o ta mergina neina, bijo. Na, visos kryžius nuėmė, o raguota avis stovi, sako: „Kodėl neina nuo manęs nuimti?“ Ir gal dvi dienas ji nėjo nuimti. Ta avis pradėjo šeimininkei neduoti ramybės. Susirinko žmonės, norėjo tą avi užmušti. Ji žmonėms sako: „Jūs manęs nenuškit. Jūs manęs niekaip neužmušit nei peiliuku nepapjausit, nei kirviu nenukirsit, nei šautuvu nenušausit, o liepkite merginai nuo manęs kryžių [nuimti], aš pati išeisiu“. Dvi dienas dėsė, o ta savo kalba: „Atiduokite man merginą“. Dvasiškas tėvas leido, tos merginos išpažinties išklausė, komuniją davė, tą merginą palaimino. Avis ir sako: „Jūs žmonės pravoslavai, aš ir be mušimo dabar išeisiu“. Merginos nuėjo kryžių užkabinti. Jas nuodėmės sugundė.

(Rusų; Ведерникова, Самоделова 142).

474

[Palaikė pirtimi]

Dėdė Kostiukas, mamos patėvis, ėjo iš laukų. Na, jis jau pavargo. Ir štai jam sako [iš pirties]: „Užeik, sako, pailsėk, seneli. Pailsėk, štai ir pirtelė pakūrenta, sako, nusiauk, mes tavo autelius išdžiovinsim“. Na, ką, sako, ir nusiaavė, autus kabina, kaip ir pridera pirtyje, sako. Pabudo – ant akmenų autai, o kojoms vandenyje, ir upė <...> O taip [autai] tartum ant pirties krosnies, o pabudo – jau ant akmenų.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 450).

475

[Krosnimi palaikytas kelmas]

Štai muzikantas ėjo, ir jį paėmė, jis girtas buvo. Na, vedžiojo, vedžiojo ir paskui jau atvedė ant krosnies. „Nusirenk, čia bus šilta“. Jis nusirengė, reiškia, ir visus drabužius, autus padėjo džiūti. O jis visai ant kelmo sėdėjo. Ir sušalo žmogus, taip... Tai miškinis jį vedžiojo, taip.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 456).

476

[Lauktuvės – sniegas]

Šešuras ėjo po mišių per Tris Karalius. Eina po mišių, susitinka velnią. O jis visai kaip žmogus buvo. Velnias ir sako: „Eime pas mane“. „Eime“, – atsako šešuras. Jis šešurą atvedė prie kreivos vietos ir sako: „Lipk ant krosnies“. „O kur ta krosnis?“ O jis šešurą stumia prie upės. Šešuras kad ims žegnotis. O velnias ir sako: „O, susipratai, seni. Paimk lauktuvių vaikams“. Ir prikišo į rankoves ir po skvernu kažin ko. Šešuras atšlepsėjo namo jau vėlai naktį, pasakoja, kas su juo nutiko, pats verkia ir dreba nuo šalčio: po skvernu ir rankovėse tai sniegas buvo. Tuo metu troboje ėmė užti: vū ū ū. Tai jis pyko, prakeiktasis.

(Rusų; Ведерникова, Самоделова 144-4).

477

[Nakvoja ant pušies]

Tarp Dupanų ir Smeilių kaimų yra pelkė. Ten, pasakojama, velnias gyvena. Vienas vyras ėjo iš Dupanų į Smeilius ir užėjo į pelkė. Manydamas, kad namie, jis nusirengė ir atsigulė ant pušies miegoti. Pabudęs jis suprato, kad su juo velnias juokauja. Todėl vaikinai ir merginos, po vakarėlių eidami iš Dupanų į Smeilius, tą pelkė iš tolo apeina.

(Rusų; Новиков-3 59).

478

[Karvė – lobis]

Kartą mano vyras ėjo dvyliktą valandą mišku. Buvo tamsu. Staiga mato – mūsų karvė Mileška. Jis į ją žiūri: „Fu, tu, eik namo!“ O ji stovi, tartum ko nors laukia, ir staiga prapuolė. Štai ir jam lobis pasirodė. O kai nesusėrė, tai jis žemėn nueis ir po kelerių metų dar kam nors pasirodys.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 649).

479

[Karietėlė – lobis]

Mes atjojom su tėte, su broliu arklių ganyti. Tada man buvo apie aštuoneri metai. Atėjome. Tėtė miega, o mes su broliuku arklius saugom. Jau naktis, valandų apie dvyliktą. Staiga girdim, kažkur toli kažkoks varpelis. O maži buvom, pagalvojom, kad kažkur kalviai geležines kanopules kausto. O varpelio [balsas] plonutis, plonutis vis arčiau. Staiga pro mus, tiesiog per kojas auksinė karietėlė – žik! Tokia mažutė karietėlė ir visa auksinė. Ir arkliai

auksiniai. Staiga pravažiavo, o mes sėdime, drebam ir nežinom, ką daryti. Kitą kartą, trečią – ir dingo. O mes su broliuku prisiglaudėm vienas prie kito ir drebam. O kai ji dingo, tai mes šaukiame tėvui: „Tėte, tėte!“ O jis sako: „Kas yra?“ Mes ir papasakojom. O jis ir sako: „Tai jums, vaikai, lobis davėsi. Reikėjo jo arkliui sušerti. Jis būtų subyrėjęs“.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 652).

480

[Išmestas atlyginimas]

Kartą buvo keturi smuikininkai, kurie vaikščiojo po kaimus ir grojo aludėse. Iš to jie ir gyveno. Vieną naktį jie ėjo pro pilies griuvėsius. Mėnulis apšvietė sugriuvusias sienas, medžių šakos siūbavo langų kiaurymėse. Vienas iš keturių pasakė: „Padainuokime serenadą buvusiams pilies gyventojams“. Kitiems smuikininkams idėja patiko, ir jie pagrojo linksmą melodiją. Kai pabaigė groti ir dainuoti, mažas senis išėjo iš griuvėsių, padėkojo jiems už muziką, kiekvienam padavė po riešutmedžio šaką ir pasakė: „Parneškite šias šakas savo vaikams“.

Muzikantai paėmė šakas, bet vėliau numetė jas ant žolės, juokdamiesi iš senio: „Jis galėjo mums duoti ką nors kita. Ką vaikai darys su riešutmedžio šakomis? Jie turi jų daugybę namuose“. Tačiau vienas iš jų įsidėjo šakelę į kišenę ir, kai parėjo namo, atidavė ją vaikams.

Kitą rytą jo vaikai atbėgo prie jo: „Tėte, kodėl tu mums parnešei tokių kietų riešutų, kurių negalima sudaužyti? Ir jie tokie gražiai geltonos spalvos. Mes tokių niekada nematėm“.

Nustebęs muzikantas žiūrėjo į riešutmedžio šaką, ant kurios kabėjo daugybė auksinių riešutų. Jis nubėgo pas savo draugus ir pasakė jiems apie stebuklą. Kai kiti trys muzikantai išgirdo jo pasakojimą, nuskubėjo atgal į tą vietą, kur vakar jie nusviedė savo šakas. Jie ieškojo žolėse visą dieną, bet turėjo grįžti namo tuščiomis rankomis.

Šis pasakojimas mus moko, kad niekada neniekintume net mažiausios dovanos.

(Slovėnų; Vilenica str. 92).

Žmogus – stebėtojas

481

Nocnica

Viena serganti moteris (iš Ostroveco apylinkių) pastebėjo, kad temstant ar naktį pro langą į trobą įeina dvasia, vadinama *nocnica*, padariusi stikle skylutę ar įtrūkimą. Kur tokia *nocnica* užėina, vaikšto po trobą. Kartą atsistos ji ligonio lovos galvūgalyje, paskui eina ir esą slepiasi už krosnies, tai vėl atsistos šalia ir kviečia liūdnu žvilgsniu. Kai atsistoja prie galvos ir nematyti jos žvilgsnio, tai yra ženklas, kad ligonis bus pagydytas. Bet kai atsistoja prie kojų ir žvelgia ligoniui tiesiai į veidą, net baisu, tai tada jis būtinai mirs.

(Lenkų; Kolberg t. 21 cz. II str. 146).

482

[Miręs sūnus kapinėse]

Po mirusiojo [laidotuvių] grindis plauna tik į vieną pusę, durų link. Kalbėdavo: „Nėra šeiminkės, nėra šeiminkės“. Kad neateitų. Prieš naktį kirvį ir peiliuką galima padėti po pagalve ar prie slenksčio. Mirusiajam po dešine pažastimi [deda] duonos ir druskos: „Gerk ir valgyk, mūsų negąsdink“. Sūnus štai mirė, aš degtinės butelį pastačiau kapinėse, manau, grįždama paimsiu. Einu atgal, jau tamsu. Jis sėdi juodu chalatu: „Tai kodėl tu butelio nepaėmei?“

(Rusų; Черепанова 1).

483

[Pareina mirusi marti]

Mano vyras pašarus vežiojo, nakvojo viename kaime. Štai jis atvažiavo į tą kaimą, o tuose namuose, kur nakvojo, jis seniai nebuves. Pasibeldė. Moteris atidarė, paklojo patalą. Senė ir senis miega. [Moteris] ėmė maitinti kūdikį. Jis manė, jog tai marti.

Rytą pabudo, senis ir senė klausia: „Kas tau duris atidarė?“ „Marti“. „Ji numirė,“ – atsakė. „Ji man tai padarė, patalą“. Nusigando, kad uždusins kūdikį, dar keturiasdešimties dienų [nuo mirties] nebuvo, štai ir ateidavo. „Reikia ką nors daryti,“ – ėmė bėgioti vyresnieji. Taip buvo.

(Rusų; Черепанова 6).

484

Ponas velnio karietoje

Sanka Grišinas ėjo iš Perelučio į Boloniją. Tik pradėjo eiti pro senas kapines – kažkas jį trejetu arklių vejasi, bet pavyti negali. O vežėjas ūkčioja, šaukia. Sanka nusigando ir ėmė bėgti. O trejetas apsuko ratą – ir į kapines. Ten ir dingo.

Sanka suprato – tai velniai Lušinių poną vežiojo.

(Rusų; Власова, Жекулина с. 333).

485

[Kienio šeiminkas]

Kiekvienuose namuose yra kiemo [dvasia], jis toks kaip ir šeiminkas. Arklius šukuoja, šieną neša. Jam, būdavo, degtinės butelį pastatydavo, vaišes. Kai atvesdavo gyvulį, sakydavo: „Kienio šeiminke, aš jį mylėsiu, ir tu mylėk, kaip aš jį myliu!“

(Rusų; Черепанова 82).

486

[Naminis myli arklį]

Senelio štai buvo baltas arklys. O naminis jeigu gyvulį myli, tai jam viską padarys, o jeigu nemyki, tai išnaikins. Tai štai buvo baltas arklys. Būdavo, įeis senelis į arklidę, o arkliui šieno įdėta. „Tėvai, sako, tu įdėjai?“ „Ne, sako, ne aš“. Kitą kartą ir arkliui kasa supinta. Senelis pasislėpė, žiūri, tarsi žmogus, aukštas toks, ir priėjo prie arklio, jam šieno įdėjo ir kasą supynė. Štai senelis parėjo namo ir pasakė, kad naminis šieno įdeda.

(Rusų; Черепанова 96).

487

Namų gyventoja

Jei namuose bus nelaimė, tai namų gyventoja po grindimis verkia. Ar vaikščiosi, ar dirbsi, ar miegosi – vis girdėsi. Štai prieš mano šeiminko mirtį vis girdėjau tarsi kas taip gailiai verktų. Aišku, namų gyventoja jautė.

O kai namuose pelno bus, namų gyventoja kvatojasi. Ji ir gyvulius prižiūri, ir staklėse sėdi.

Kartą aš naktį norėjau išeiti. Atsikėliau, žiūriu – mėnuo šviečia, o ant suolo prie lango namų gyventoja sėdi ir vis verpia. Taip ir girdėti kaip siūlas slenka: dzi ir dzi. Ir mane pamatė, bet neišėjo. O aš nusigandau, jai nusilenkiau ir pasakiau: „Padėk Dieve, motinėle“.

O paskui prisiminiau, kaip motina mane mokė dovanoti. Aš *šangą* [paplėtėlį] paėmiau ir prie jos padėjau. O ji nieko – vis verpia. O pati tokia kaip kitos moterys, su nuometu. Tiktai žiūrint vis dėlto baimė ima. O ji nieko – vis verpia. Tais metais pas mus daug vilnų buvo, tai mes prasigyvenome, net naują trobą pastatėme.

(Rusų; Карнаухова 79).

488

Chutas

Kieno namuose *chutas* gyvena, tam geras draugas namuose, turtą į namus neša, iš svetimų laukų pėdus į jo klojimą, auksą iš nežinomų lobių. Vakare jį kartais galima matyti danguje, kai skrenda ugninis; raudonas – auksą neša, kai tamsus, juodas – grūdus, pėdus. Bet jį reikia gerbti, skaniai maitinti. Jo mėgstamas valgis – kiaušiniene. Kai šeimnininkė iškepa kiaušiniene, neša ant aukšto, ten pastato ir šaukia: „Chutai, chutai, eik čia, duosiu kepsnį, riestainį“. Tada jis ateina valgyti. Ir tada viską į namus neša. *Chutas* gyvena ant aukšto, o skraido kur nori, niekas to nežino. Gali pasiversti kuo nori – maistu, senu ratu, pliauska.

Sako, buvo toks atsitikimas. Bernas nusiklausė, kaip šeimnininkė šaukia *chutą* būti kiaušiniene, ir pats suvalgė tą kiaušiniene. *Chutas* labai įsirdo, manė, kad pati šeimnininkė taip padarė, ir sudegino visus namus ir klojimą, ir trobą. Žmonės gesino, gesino, bet nieko nepadarė. Stovi, žiūri į nuodėgalius. O čia senas ratas guli. [Tai buvo *chutas*, jis pasivertė ratu, jau nebuvo jam kur gyventi]. Kaimynas sako: „O kodėl jis čia sudegs, permesiu į savo kiemą“. Tai iš kur kas ėmėsi jo namuose? Viskas pas jį parėjo: ir derlius, ir visokios gėrybės.

(Baltarusių; БНТ ЛП 190).

489

Apie marą

Marą matė ant arklio. Kai ją pagavo, ji ėmė verstis visokiais pavidalais. Dažniausiai žvėrių pavidalais. Pagaliau pavirto arkliu. Šeimnininkas, ilgai negalvodamas, ėmė ir pakaustė jį. Grįžęs namo pamatė, kad jo troboje sėdi moteris, iš kurios rankų teka kraujas. Pasižiūrėjo – o ant jų pasagos.

(Baltarusių; БНТ ЛП 210).

490

[*Naminis – žebenkštė*]

Juk tas *naminis* pats – tai žebenkštė, toks žvėriukas. Ausytės juodos. Ji naujo gyvulio nemylė, susuka karčius. O mano pilkų avių nemylėjo, vis gainiojo

iki nakties, nemylėjo. Kaip tik dvylikta valanda atėjo, kaip ranka atėmė, viskas praeina. Užkops ant nugaros ir gainioja. Naminis ir buvo žebenškštė.

(Rusų pasakojimas; Черепанова 112).

491

Naminis pasako ateitį

Viena moteris pasakojo. Prieš jos pirmojo vyro mirtį naminis tiesiog ant krūtinės užšoko. Aš, sako, pagriebiau – jis visas kudlotas – ir paklausiau: „Prieš blogą ar prieš gerą spaudi?“ O jis pasakė tris kartus: „Blogą, blogą, blogą“. Greitai jos vyras mirė, po metų ar dvejų.

(Rusų; Кузнецова 93).

492

Miškinio gimtuvės

Miškinio žmona buvo iš Rusios, priprato, vaiko laukėsi, reikia pribuvėją gauti. Miškinis ir išbėgo ieškoti. „Žmona iš Rusios, tai ir bobutės rusės reikia“, – sako žmona. Bobutė gera pribuvėja, tai pas ją ir atėjo: „Bobute, priimk kūdikį“. Jis ją ėmė nešti ir nunešė pas žmoną bobystėn. Bobutė ir sako: „Tai iš ko prausti?“ „Aš gausiu, rasiu indą“. Jis nubėgo kibiro į tuos namus, iš kur bobutė, ir paėmė marčių milžtuvę, marčios nepersišegnojusios pastatė. Ir atnešė. Bobutė žiūri, kad lyg jos milžtuvė. Ji ruoželį ir užbrėžė. Ji nuprausė kūdikį ir padėjo indą: „Padėk, kur žinai“. Jis ir nunešė. Žmona ir sako: „Jis tau duos užmokestį, duos sidabro, tu vis sakyk: „Pirmas, pirmas, pirmas“. Kai pasakysi „antras“, jis daugiau nebeduos. Na, jis davė jai užmokestį, o ji vis kalba: „Pirmas, pirmas, pirmas“. Jau nebėra kur dėti, ir į kišenės prikrovė, ir į užantį, jis vis duoda. Tada ji ir pasakė: „Antras“, – jis ir liovėsi davęs. „Dabar tempk mane namo“. Jis ir nunešė senę, paliko namie. Senė apžiūrėjo milžtuvę – yra jos įbrėžtas ruoželis. Ji ėmė barti marčias: „Oi, jūs betvarkės, viską dirbate neperžegnojusios, miškinis milžtuvę buvo nunešęs savo žmonai prausti“.

(Rusų; Ончуков т. 2, 290).

493

Miškinis pralošia tetervinus

<...> Mano tėvas Mosejus Mosejičius rudenį tetervinus medžiodavo. Juos iš palapinės šaudė. Iškamšą pastatydavo. Tada tetervinus pirkdavo, kad Piteryje parduotų. Pusrublis už porą...

Mano tėvas nuėjo į pamėgtą vietą prie Borko. Ten beržynas, o tetervinai visada palesti atskrenda. Štai kartą mano tėvas ryto aušroje atsisėdo

palapinėje, laukia atskrendant. Ir ėmė tetervinai skristi, bet prie iškamšų netupia, vis pro šalį ir pro šalį.

Taip praėjo maždaug pusė valandos. Paskui iš už krūmo miškinis žiūri, šaukia: „Mosejau, čia nebesėdėk. Aš savo tetervinus Sadunino miškiniui kortomis pralošiau, juos ten pervariau. Ten ir priedangą naują pasidaryk. Aš tam šeimnininkui pasakysiu, kad apie tave žinotų ir tavo verslui netrukdytų. Duok užrūkyti“.

Tėvas jam susuko, pridedė, ant kelmelio papirosą padėjo – ir namo. Nuo to laiko vaikščiojo prie Sadunino, kol mūsų miškinis tetervinų vėl neatsilošė. Na, tai jau po metų buvo.

(Русų; Власова, Жекулина с. 334).

494

Miškinis prašo batų

Antonas Mylovas pasiprašė mano tėvui į kompaniją – medžioti. Išėjo. Iki nakties pavaikščiojo, o nakvoti įsitaisė miško trobelėje. Krosnelę įkaitino, pavakarieniavo, atsigulė miegoti. Ir tik Antonas ėmė snausti, girdi – durys atsidarė ir kažkas prašo: „Mosejau, pasiūk man naujus batus“. Mosejus atsako: „Aš juk tau pavasarį naujus pasiuvau, nejaugi suplėšei?“ „Ogi miškinė iš manęs atėmė, kitiems giriasi“. „Gerai, pasiūsiu“. „Ai, kaip gerai, ai, kaip gerai!“

Antonas vėl snaudžia. Vėl miškinis duris atidaro, prašo: „Tik laisvesnius pasiūk, kad autų kuo daugiau apsukčiau“. „Nusiramink. Pasakyta – pasiūsiu. Ant tavo kelmo padėsiu. Tiktai aš dabar odos neturiu“. „Apie ką kalbi? Rytą į šautuvą įdėk kulką, tau elnią atvarysiu. Štai ir oda. O jei mažai – antrą duosiu“.

(Русų; Власова, Жекулина с. 335).

495

Miškinis karčemoje

Miškinis varė praloštas kortomis žiurkes, visą bandą, ir atvarė prie karčemos (o miškiniai iš žiurkių ir kiškių kortomis lošia, kaip mes iš pinigų). Atvarė ir šaukia karčemninkui: „Atidaryk, duok degtinės!“ Tas pradžioje nedavė, nes vėlyva naktis buvo (jie naktį pervaro). Miškinis paėmė karčemą už kertės ir pakėlė, šaukia: „Duok degtinės ketvirtį!“ Tas nusigando, pastatė jam degtinės. Miškinis vienu mauku išgėrė ir pinigus atidavė. Karčemą vėl pastatė kaip reikia ir nusivarė žiurkes toliau.

(Русų; Садовников с. 227).

496

Kiškių piemuo

Vienas vyras išėjo į mišką, o nuo mūsų kaimo buvo tankumynas. O jis mato: bėga kiškiai, o paskui juos eina piemuo. Ir kai juos pervarė į mišką, tai kad supliauškins botagu, tai mano akyse ir sutemo. Visi savo piemenis turi – ir vilkai, ir lapės.

(Rusų; Черепанова 138).

497

Miškinis pina vyžas

Kartą – tai atsitiko per gavėnią – ašėjau karnų ir paklydau miške. Vaikščiojau, vaikščiojau, jau ir naktis atėjo, o išeiti niekaip negaliu. Išgirdau kažką šaukiant: „Šviesk, šviesk!“ Aš priėjau ir matau: ant pavirtusio medžio sėdi miškinis ir narplioja vyžą. Kai debesis mėnulį uždengia, jis ir šaukia: „Šviesk, šviesuly!“ Aš ėmiau ir šeriau jam per pečius. Jis kaip šoks bėgti, o pats šaukia: „Nešviesk, nešviesk!“ Jis manė, kad mėnuo jam ir sudavė. To nežinau, ar tai tiesa, ar ne.

(Rusų; Зеленин Вят 68).

498

[Naktį vanduo miega]

Moteris pasakojo, jog mačiusi, kaip miškinis per kaimą perėjo. Jis aukštesnis už namus, o paskui jį vėjas per kaimą eina. Toji moteris naktį vandenį sėmė. O naktį negalima vandens semti, naktį vanduo miega.

(Rusų; Черепанова 125).

499

Vandeniai pirtyje

Fiodoras Ivanovičius, tas, kuris aname ežero krante Vaskove gyvena, pavasarį žvejojo. Tinklais. Ne, neina žuvys į tinklus, nors kokia smulkmė žuvienei, ir tu nėra. Nusispyrovė, tinklus į valtį sudėjo ir namo.

O tai atsitiko šeštadienį. Moterys pirtis pakūrė. Fiodoro žmona Marija rūpestingesnė už kitas moteris, pirmoji pirtį paruošė, žino: Fiodoras grįš iš ežero ir pirmieji garai – jam. Fiodoras priplaukė prie kranto, kur pirtys stovi. Dar niekas nesiprausia, iš visų pirčių dūmai rūksta, reiškia, dar neparuoštos. Tiktai iš jo pirties dūmai nerūksta. Paruošta.

Fiodoras priėjo. Žino, kad baltiniai jam paruošti ir į trobą eiti nereikia. Priėjo prie pirties, girdi – kalbasi joje. Kas tai? Kas per žmonės? Įsiklausė.

Štai vienas kitam ir sako: „Ką tu šiandien veikei, kad visą dieną mūsų dauboje tavęs nesimatė?“ „Reikalų buvo. Fedka, šios pirties šeimininkas, žvejojo. O aš pykstu ant jo. Žuvis nuo jo atvarinėjau. Tuščiomis parplauks“. „O kur tu jas nuvarei?“ „Prie Smalinio griovio, įlankėlėn. Ten visi karšiai...“

Fiodoras suvokė, koks reikalas, tylutėliai nuo pirties vėl į valtį. Ir tuoj pat prie Smalinio griovio tiek karšių ištraukė – vos į valtį tilpo.

Parplaukė namo su žuvimis. Į pirtį nuėjo – ten viskas tvarkoje. Ir suprantama: vandeniams ne karštas vanduo reikalingas, o garuose pasėdėti. Taip pat šilumą mėgsta.

(Rusų; Власова, Жекулина с. 329).

500

[*Teta vandenė stebisi*]

Pasitaiko – iš vandens išeina vandenis, o tai ir teta vandenė. O buvo taip:ėjo moteris skandintis ir kalbėjo: „Dieve, palaimink“. O iš vandens balsas, atsistojo moteris tokia kaip ji ir sako: „Eini skandintis, o žegnojiesi“.

Naktį negalima eiti vandens – šulinyje vyras stovi, vandenis.

(Rusų; Черепанова 163).

501

[*Rusalka prausiasi*]

Tėtė malūne buvo. Malūnas sukosi, dirbo, bet staiga sustojo. Atidarė duris į ratinę – sėdi gražuolė, kasa palaida, vandenyje kojas mazgoja. Jie nusingando, išbėgo. O ji jiems sako: „Ko nusigandote? Štai nusiprausiu ir išeisiu“. Ištraukė kojas, išėjo, ir malūnas ėmė dirbti.

(Rusų; Черепанова 168).

502

[*Vandenis tinkle*]

Štai vandenį ištraukė tinklu, ištraukė ant smėlio, ten ant kranto, sako: „Ar tave į vandenį?“ „Taip, taip, taip, taip!“ „Gal ant kalno?“ „Ne, ne, ne, ne!“ „Į vandenį?“ „Na, na, na, na!“ „Ant kalno?“ „Ne, ne, ne, ne!“ Jį paleido.

(Rusų; Кузнецова 42).

503

[*Kasmet vis blogiau*]

Mums pasakojo senelė Nazarjevna. Seniau kalbėjo: velnienė štai ant akmens šukavosi. Dabar Sobolevas atėjo: „Ar matote, kas ant akmens sėdi?“

„Matome“. Ėmė šovė nuo prieangio – ji nukrito į vandenį. Nukrito ir [sako]: „Metai po metų vis blogesni bus“. Prie akmens pribėgo, o ant jo – auksinės šukos. Paėmė ir jai įkandin metė į verpetą, į vandenį.

Tai senelė pasakojo. Nuo prieangio šovė... Bet tai [buvo] seniai. Ir nuo to laiko ji neišlenda. Vieni sakė – *rusalka*, kiti sakė – velnienė. Prie akmens pribėgo – ten šukos. Kažkas net pasakė: „O kodėl jų nepaimti, jei jos auksinės?“ „O paimsi – ji naktį ateis, uždusins“. Tai bijojo.

(Rusų; Зиновьев 68).

504

Vandenis staugia – bus skenduolis

Kaimiečiai tikėjo, kad naktį ar paryčiui vandenis atsisėda ant liepto ir sėdi, plaukai palaidi iki pat vandens, ir staugia: „Vū vū vū!“ Jie ir sako: „Na, šiais metais vėl bus skenduolis, jeigu vandenis staugia“.

(Rusų; Кузнецова 24).

505

[Ežerų šeimininkas]

Einu, einu žuvų gaudyti. Žiūriu – ten akmuo – ir dabar yra, ten Morozovas gyvena. Žiūriu – sėdi. Kas toks – žmogus, ne žmogus – ir batus siuva, net dervasiūlis cypia. Ir dainuoja:

Čičiri, Avili ir Kumpuoli – tai mano,

O Suvieki, Suvieki prapuolė per amžius.

Aš manau – ha, kas per cholera. Batus tik siuva, ir tik dervasiūlis cypia.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 458).

506

[Kažkas prašo ištraukti iš vandens]

Čia Fedia... Jis ir raštin... ne raštingas, o toks protingas žmogus; jis nemėgo apkalbėti nieko, nei pameluoti, nei pavogti. Sako: „Einu per tiltą – pušku, pušku, pušku ir sako: „Ištrauk mane. Ištrauk mane!“ Aš, sako, ir taip pažiūriu, ir taip pažiūriu. „Na, kaip aš tave ištrauksiu? Aš, – sakau, – nematau“. O jis tą patį šaukia – ir vyriškas balsas: „Ištrauk mane!“ – ir viskas. Sako: „Aš tada supratau, jog tai nešvari jėga; nusiėmiau kepurę ir persižegnojau – ir jis liovėsi šaukti“. Parėjo namo, pasakojo. Daug kam pasakojo.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 471).

507

[*Ant aukšto metamos vaisės*]

... Vyras, jis taip pat sako, jeigu taip geri, svečių prisirinko, geri. Tai jis, sako, stiklinę pripila, eina ir ant aukšto meta, tą degtinę. „A, sako, jam neduok, naktį miegoti neduos“. Štai.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 519).

508

[*Piemens padėjėjai*]

Vienas karves ganė, o galvijai į pasėlius neina – aplink javai, o į javus neina. Vienas piemuonis ir sako: „Kaip tu, – sako, – <...> kodėl tavo karvės į pasėlius neina?“ „O tu, – sako, – pažiūrėk man pro kairę ausį, pažiūrėk. Viską pamatysi“. Jis pažiūrėjo pro jo kairę ausį ir mato – ten prie javų piemenukai sėdi, sėdi, sėdi. Kai tik galvijai traukiasi prie javų, tie juos atvaro. Nereikia nei piemenų, nieko... O, kaip nešvari jėga... Ir padeda žmogui. O kada jau žmogus miršta, tada jie šitą vėlę jau sau pasiima. Tu išsižadi įžadų, savo kryžiaus, visų, ir Dievo motiną nuo savęs pavarai – ir štai tada jie tau tarnauja. Ir ko tu panorėsi, tą tu ir padarysi.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 527).

509

[*Šeimininkas pasiverčia vilku*]

Vienas darbininkas tarnavo šeimininkui. Štai per šienapjūtę jis pastebėjo, kad šeimininkas galvijų nepjauna, o mėsa vis šviežia. Darbininkas tai pasakė šeimininkui. „Tau duota, tu ir valgyk!“ – atsakė šeimininkas. Bet darbininkas nenurimo: „Kaip tai yra? Šeimininkas nevažinėja į miestą mėsos [pirkti], galvijų nepjauna, o mėsa šviežia...“

Kartą darbininkas anksti rytą ėjo arklių pririšti. Mato: ateina šeimininkas ir beda vyteles. Įbedė dvylika vytelių, ėmė per jas šokinėti ir pavirto vilku. Kai tik darbininkas pamatė, vieną vytelę ištraukė. Parėjo namo, mato – šeimininkas sėdi namie nelinksmas. „Ko tu toks nelinksmas? Kodėl į pirtį neini?“ Ir šeimininkas papasakojo: „Buvo taip, kad kažkas ištraukė vieną vytelę, ir štai aš dabar negaliu eiti į pirtį, liko vilko uodega... Būk geras, įbesk vytelę, juk tu viską matei, padėk vytelę ten, kur buvo“. Darbininkui pagailo, jis įbedė tą vytelę. Šeimininkas atėjo be uodegos.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 528).

510

[Vilkais paversti vestuvininkai]

Netoli tai buvo, apie dvylika varstų, kalbėjo <...> į kaimą atbėgo devyni vilkai ir prieš prieangį sustojo, kaip šunys. Sako, kad žmonės buvo paversti vestuvėse. Jų ieškojo, ir rado, ir sukrovė į roges, ir nuvežė namo. O kai atvažiavo jų paimti [giminės], sakė, kad jūs jų nelieskit. Kai užmigs, mes juos paimsim. Paversti vilkais bėgiojo kaip avys, būriu. Žmonės išvaro, muša, tai jie krūmuose slepiasi.

(Estijos rusų sentikių; Морозова, Новиков 460).

511

[Raganius vilkolakis]

Gyveno du kaimynai. Vienas vargšas, kitas turtingas. Turtuolis buvo raganius, o vargšas – geras žmogus. Vargšas pirkto arklį ir išvedė jį į ganyklą, o turtuolis paėmė tris peilius, įbedė į žemę ir ėmė virsti kūlio. Pervirto per vieną peilį – jo galva tapo kaip vilko, pervirto per kitą – tada visas liemuo tapo kaip vilko, jis pervirto per trečią – tada ir kojos tapo kaip vilko. Tada jis nubėgo ir pasmaugė arklį, o vargšas ištraukė vieną peilį, kai jis pasmaugė arklį.

Vilkas pasmaugė arklį ir bėga atgal prie peilių, kad vėl virstų žmogumi. Atbėgo. Kai pervirto per vieną peilį, galva tapo žmogaus. Kai pervirto per kitą peilį, tada visas liemuo tapo žmogaus liemeniu. Virto trečią kartą, bet kojos liko kaip vilko, nes trečiojo peilio nebuvo.

(Baltarusių; БНТ ЛП 222).

512

[Nubaustas vilktakis]

O štai kaip buvo. Vankos iš mūsų kaimo arklį pavogė. Vanka ėmė jo ieškoti, nuėjo prie Novgorodo. Mato: jo arklys stovi pririštas. Tuo metu artinosi vakaras. Jis pamatė namelį viensėdyje, pasibeldė ir užėjo. Namelyje rado tik vieną senį, tas važinėjo ratukais su lazdelėmis. Vanka pasiprašė nakvoti, senis liepė sūnaus palaukti. Vanka paklausė senio, kodėl tokios kojos. „Tai už mano gudrybes Dievas davė tokį skausmą“.

Po kiek laiko parėjo sūnus su marčia. Vanka pasiprašė nakvoti. Paskui visi susėdo už stalo, pavakarieniavo ir ėmė kalbėtis, pasakoti. Tada Vanka paklausė, kas su jo tėvu. Sūnus ėmė pasakoti. „Buvo gudrus senis. Susibarė su kaimynu, ir norėjo kaimynui atkeršyti. Pasivertė vilku ir nuėjo į lauką kaimynui bėdos padaryti. Kažkas sužinojo, kad jis nuėjo bėdos daryti, ėmė ir

stebuklingais žodžiais uždare angą. Ir liko senis vilku bėgioti. Trejus metus vilku bėgiojo. Jam buvo bloga: vilkai jį pjauna, o jis negali – jo dantys kaip žmogaus. Po trejų metų jo pagailėjo, angą atvėrė, ir vėl tapo žmogumi, bet vaikščioti jau nebegalėjo“.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 529).

513

[Žmogus nori vilkus paversti žmonėmis]

Mums mama tai pasakojo. Ji išėjo pasivaikščioti, mato – eina žmogus, neša dubenį, ir ant jo duonos gabalas padėtas. Ir tas žmogus klausia: „Ar pas jus yra vilkų?“ Mano mama – ji tada dar maža buvo – sako: „Nežinau, paklauskite tėtės“. O tas žmogus ieškojo vilkų, kad juos atkalbėtų. O jeigu neatkalbėsi, tai, reiškia, žmonės žūva vilkais.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 577).

514

[Ragana karvės neturi, o pieno ir sviesto turi]

Vienoje troboje savaitę siuvo siuvėjas. Ir jis po truputį ėmė pastebėti, kad jo šeimninė ragana. Ji karvės neturi, o kiekvieną rytą pusryčiams duoda bulvių su šviežiu sviestu. „Na, palauk, sako jis, nors kelias naktis nemiegosiu, bet tave suseksiu, iš kur tu jį imi“. Visi atsigulė miegoti, o jis vis galvoja apie tai ir nemiega. Ogi kai tik gaidžiai užgiedojo, jo šeimninė atsikėlė, uždegė balaną, greitai išėjo į priemenę ir atsinešė iš ten pečšluostę. Paskui paėmė geldą, pastatė ją ant prieždos priešais kamina ir kad ims joje malti pečšluoste. Malė, malė, paskui pakratė pečšluostę virš geldos, ir geldoje atsirado geltoniausias ir geriausias sviestas. Rytą ji duoda jo valgyti su bulvėmis, bet jį net nupurtė tas sviestas. Ir nuo tos dienos jis jau negalėjo valgyti tos šeimninės sviesto.

(Baltarusių; БНТ ЛП 265).

515

Ji melžė virvę

Kartą gyveno vyras vardu Bepo. Jis vaikščiojo po namus pardavinėdamas visokius niekučius. Žmonės pirkto, nes jis buvo geras žmogus.

Kartą jį kaime užklupo tamsi naktis. Jis buvo nuvargęs ir alkanas. Jis pasibeldė į duris. Sena moteris jas atidarė ir paklausė, ko jis nori. Jis meldė leisti pernakti jos troboje. Moteris pasakė: „Gerai, jeik“, ir parodė į kampe stovinčią lovą. Ji pridūrė, kad lova bus jam gera, nes jis prie visko pripratęs.

Jis linktelėjo ir paprašė ją pieno. Jis žinojo, kad ji neturi karvės ir manė, kad ji pirko pieno iš kaimynų. Moteris pasakė: „Aš pamelšiu tau šiek tiek“. Moteris paėmė virvę ir kibirą, ir išėjo į tvartą. Ji greitai grįžo su pilnu pieno kibiru. Ji įpylė pieno į molinį puodą ir pastatė krosnyje prie ugnies. Kai pienas užvirė, ji išpylė į puodelį ir padavė jį Bepo. Bet jis jo nelietė; jis buvo labai išsigandęs.

Po kiek laiko jis vėl praleido naktį tos moters troboje. Kai ji paėmė į rankas virvę ir kibirą, jis slapta ją pasekė. Ir ką jis pamatė!? Jis pamatė, kaip moteris tempė per rąstą virvę, pririšusi prie jos kibirą, ir ėmė melžti virvę lyg tai būtų karvė. Nuo virvės galo varvėjo pienas. Bepo sužinojo, kad moteris ragana, ir dėl to jis visas apmirė. Jis daugiau niekada nenakvojo jos troboje.

O, palauk, aš kažką pamiršau: kai moteris melžė virvę, ji kalbėjo užkeikimus. Tai skambėjo kaip malda, taip sakė Bepo. Štai taip raganos vagia pieną. Jos melžia virvę, o kaimynų karvės neturi pieno. Štai tokiu būdu!

(Slovėnų; Vilenica str. 132–133).

516

Būrimai

Būdavo, moterys atima karvių pieną. Per Ivaną vasarą eina anksti rytą per rasą, [svetimos karvės] pėdomis, šitą rasą surenka, tada renka žolę – kokią nežinau – ir tada ją verda ir savo karvę girdo. Tada dar paims nuo karvės – nuo tos karvės, kurios pieną atima – gabalėlį uodegos atpjauna, į čiunes padeda, pieno pačirkina. Ir jį išdžiovins ir sudegins. Ne kasdien, tiktai per Ivaną... Vienos karvės bus daug pieno, o tos karvės nebus nieko. Štai kaip karves gadina, aš irgi taip girdėjau.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 588).

517

[Velniai periasi pirtyje]

Trečiuose garuose, sako, velniai [pirtyje] prausiasi. Tėvas išėjo praustis, o pirtyje vanojasi, kaitinasi.. „Užėik, užėik! – šaukia, – mes tave pašutinsim“. Kas ten periasi? Seniai visi iš pirties išėję, tai velniai palikę.

(Rusų; Черепанова 248).

518

Pakeistas pirtyje

Viena moteris Pilmasozere nuėjo į pirtį skalbti, o kartu ir nuprausti vaiką, berniuką. Kol ji buvo išėjusi iš pirties išpilti šarmo, pirtiniai (*bajennyje*)

apmainė jos vaiką. Atėjo, o jis ne ant lentynos, o ant grindų guli, visas pajuo-
do, rankos ir kojos susuktos ir rėkia. Pakaito nieku neišmaitinsi – jam vis ma-
žai. Ir jis visai neauga. Po trejų metų mirė. Visus prikankino, piktas buvo.

(Rusų; Кузнецова 104).

519

[Velnius numirėlio odoje]

Tėvas buvo burtininkas. Ir štai, reiškia, buvo senas, greitai mirtis turi
ateiti. Tai jis sūnui ir sako: „Jeigu tu nori matyti mano mirtį, tai tu palisk po
lova, paimk pavalkus ir žiūrėk pro pavalkus, kaip aš mirsiu“. Na, jis taip ir
padarė. Palindo po lova, paėmė pavalkus ir žiūri. Tėvas jau guli, viskas... Štai
per lubas – velniai išardė lubas – ir lenda. Įlindo ten pas jį ir ėmė jį plėšyti
nagais, jo mėsa ryti. Jo mėsa drasko, o jis rėkia ne savo balsu, jau tas senis.
Kai surijo tą visą mėsa, tik oda liko. Jie ėmė burtus mesti – kam teks į tą odą
lįsti. Na, vienam teko lįsti į tą odą; jis įlindo į odą ir guli. Ir tada tie visi išėjo,
o tas guli odoje.

Na, susirinko vaikai, dukterys atvažiavo jau, verkia. Duktė atėjo, bu-
čiuoja tėvą, o brolis sako: „Nebučiuok, tai biasas guli, tai ne tėvas“. Na, taip
jį ir palaidojo.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 600).

520

[Velnius ir miškinis mušasi]

Pas mus kryžkelė yra, kur keliai išsiskiria. Tai štai seniau sakydavo, kad
velnius ir miškinis vis pešėsi prie tos kryžkelės. Velnius šaukė visam pasau-
liui: „Aš stipresnis!“ O miškinis: „Aš stipresnis!“ Ginčijosi, ginčijosi, ginčijo-
si, priėjo iki muštynių. Jis sako: „Na, palauk, velnie, mes pradžioj sausumoje
mušimės, paskui vandenyje“. Na, štai, ėmė muštis sausumoje – miškinis lai-
mėjo sausumoje. Ėmė muštis vandenyje – velnius laimėjo. Taip ir pasiliko.

(Rusų; Черепанова 262).

521

[Piemuo su kuo nors pažįstamas]

Na, Jegorijaus dieną piemuo apeidavo karves. Juk galvijų šventė. Kar-
ves apeidavo su ikona, paskui jam kiaušinių duodavo, dažytų. Gal piemuo
ir su miškiniu buvo pažįstamas, iš kur mes žinome. Tiktai seniau piemuo,
būdavo, paleis karves į mišką, už miškelio, o pats su vyrais kalbasi. Prie
upės maudytis eina, o vakare visas karves namo parvaro. Nebuvo to, kad

karvė prapultų, gal buvo pažįstamas su kuo nors. Mūsų miškas štai koks, o karvės visada sveikos. Seniau kalbėjo, kad piemuo, kai vasarą bandą ganė, tai nekirpo [plaukų].

(Rusų; Черепанова 300).

522

[*Vilkas bandos nemato*]

Marija pas mus ganė, tai ji išleidimą (*otpusk*) turėjo. Kartą atbėga į kaimą, sako: nuėjęs pažiūrėti – bandoje vilkas vaikštas, tarp karvių. O Marija mūsų neleido, sakė: „Neikite, jis vaikšto, jis jų ir nemato“. Išleidimą ji turėjo.

(Rusų; Черепанова 302).

523

[*Užlaužytų rugių nepjauna*]

Rugiai būna užlaužyti, taip. Kažkas juos sujaukia, matyt, lauko šeimininkas. Taip suvelia. O jeigu atsitiktinai nupjausi, nukirsi, tai rankas labai ims skaudėti. Tada jau pas bobutę reikia eiti.

(Rusų; Черепанова 318).

524

[*Naktį vanduo miega*]

Iš šulinio, sako, vėlai vakare vandens nesemia: vanduo miega. Ir prieš vėlai vakare neina, neskambia. Sakys: „Ką tu, neik tu, dėl Dievo, skalauti: vanduo miega. Nusigąsi, kas nors pasirodys“.

(Rusų; Черепанова 398).

525

[*Arkllys, o koja žmogaus*]

Kušovicuose atėjo pas kalvį naktį, paprašė arklį pakaustyti. Jis nuėjo, užkūrė žaidžrą, prinešė pasagą – o koja žmogaus. Ir tik juokiasi: „A cha cha!“ Ir viskas dingio. Kalvis parėjo namo ir nei žodžio. Taip nuo to laiko tapo nebylys.

(Rusų; Ведерникова, Самоделова 144-6).

PADAVIMAI

526

Milžinas

Dabartiniai žmonės kaip susmulkėjo, visai susitraukė kaip uodai. O senieji pasakoja, kad seniau žmonės buvo stipresni už meškas. O aš pasakysiu, ką ten meška: senovės milžinų (*asilkau*) niekas negalėjo įveikti. Seniau žmonės turėjo velnio šonkaulius, kaip lankai aplinkui, todėl buvo ir tokia jėga. Bet, sako: jei Dievas duotų kiaulei ragus, tai ji ir pasaulį apverstų. Taip ir tie milžinai. Kai tik suprato turį jėgos, tai ir ėmė neatsargiai elgtis ir pačiam Dievui grasinti. Už tai Dievas ir atėmė iš jų nuovoką, kad jie ėmė kaktomis akmenų kalnus daužyti. Išibėgęs tas milžinas, kaip avinas, ir kaip trenks kakta į akmenį, tai smegenys ir ištekės, o jis pats bumpt ant žemės, kojas kiek pakratys ir siela lauk. Taip milžinai ir visai išnyko, tik kai kur liko tokių, kurie turėjo po vieną ar po du šonkaulius. Liko tokie, kurie tik truputį buvo stipresni už įprastus žmones. Dar ir dabar pasitaiko tokių milžinų, kurie turi visą velnio šonkaulį. Šitų milžinų niekas neįveiks, nes jie savo jėgos nežino. Sako, kad čia netoli buvo toks milžinas, tai jis kaladę vartė rankose kaip lazda. Aš pats nemačiau, bet žmonės kalba, tai galbūt ir tiesa.

(Baltarusių; БНТ ЛП 27).

527

Apie milžinus ir žmones

Paskutinio didžiojo žmogaus sūnus pamatė ariantį mūsų žmogų, tai paėmė ant delno su jaučiais ir arklu, atnešė pas tėvą ir klausia: „Kas tai per vabalai žemę knaisioja?“ O tėvas jam pasakė: „Mūsų karta jau dingsta, o tai nauji žmonės, kurie po mūsų galvos liks“.

(Baltarusių; БНТ ЛП 25).

528

[Milžinai]

Ant pilkapių, kurie yra tarp Studianico ir Kasciukovičių kaimo, prie Madonos upės, keturi varstai vienas nuo kito, gyvena tokie galingi milžinai, kad galėjo vienas kitam permesti šimto pūdų akmenis ir gaudyti juos lekiančius kaip kamuolius.

(Baltarusių; БНТ ЛП 32).

529

Apie galindus (goliad)

Moščovo apskrityje, kampe, kuri sudaro į Oką įtekanti Ugros upė, prisiminimai apie *goliad'* [galindus] (senovės gyventojus, vieną lietuvių genčių) gyvi iki šiol. Taip prie Meščovo apskrities Velnio (*Čertova*) kaimo rodomas kalnas, ant kurio, anot padavimo, labai senais laikais gyveno plėšikas Goliaga, pagal kitus – Goliada.

Tas plėšikas buvo nepaprastai stiprus, savo kirvį numesdavo už trisdešimties varstų. Prie tos pačios apskrities gyvenviečių Svinuchova ir Sabelnikova man rodė du kalnus – Ulitos ir Mordaso. Anot padavimo, ant šitų kalnų taip pat gyveno tie plėšikai, du broliai Goliados, ir per trisdešimtį varstų permesdavo vienas kitam kirvį.

(Rusų; užrašytojo *perpasakotas padavimas*; Ведерникова с. 110).

530

[Čiudų milžinas]

Senelis man pasakojo, kad ant Avoi-kalno (tai netoli nuo Verkolos) gyveno *čiudų* milžinas. Ten ir dabar nuskustų rąstų matyti. O kitoje upės pusėje kitas kalnas buvo. Ir ten taip pat milžinas gyveno. Ir jie vienas kitam kirvį permesdavo: kirvis vienas buvo, štai jie ir mėtė. Ir dar aš girdėjau, kad iš *čiudų* kilo visi miškiniai (*lešyje*) ir *poludnicos* [pusiaudienio mitinės būtybės].

Mes, vaikai, ant Avoi-kalno aukso ieškojom. Pasakojo, neva *čiudai* prieš išeidami lobį užkasė. Visą kalną perkasėm, bet taip ir neradome. Gal jie užkalbėjo lobį.

(Rusų; Иванова, Калуцков с. 24).

531

Neatnešė vyrui pietų

Prie Loška Sienos buvo vyras. Jis ilgai sunkiai dirbo ir medžiojo, išalko, bet jo žmona neatnešė jam pietų. Jis išliejo savo pyktį palaimintai Mergelei ant Šventojo kalno. Jis nutaikė šautuvą į ją ir, įpykęs ant savo žmonos, šaukė: „Kad ji pavirstų akmeniu!“ Vyras ir moteris abu pavirto akmenimis.

(Slovėnų; Vilenica str. 134).

532

Akmuo siuvėjas

Voronine, prie Sakyrino, prie upės yra akmuo, prie sūkurio. Ten, sako, seniau kažkas siuvo. Tikriausiai velnias, kas ten daugiau? Štai atneši audeklą

ar ką nors kitą, padėsi ant akmens, pinigų padėsi – penkerę už vieneta – nereikia nei matuoti, nieko – po nakties bus pasiūta. Na, ir jis taip ilgai siuvo. Bet kartą viena moteris atnešė audeklą, padėjo ant akmens ir sako: „Pasiūk man nei šį, nei tą“. Jis ėmė ir pasiuvo jai nei šį, nei tą: vieną rankovę į pečius įsiuvo, o kitą – į nugarą. Ir liovėsi siuvels nuo to [laiko], ir dabar nesiuva. Tai ir dabar yra įdubimas, kur jis sėdėjo. Ir sako, buvo žymu žirkklės ir visi siuvels instrumentai, bet dabar viskas samanomis apaugo, tik vienas įdubimas matyti.

(Baltarusių; БНТ ЛП 611).

533

[*Stepanas siuvėjas*]

Mūsų krašte yra daug akmenų... Ant jų kopytėles stato. Vienas toks akmuo... visas raidėmis išrašytas. Ir tik trijų žodžių negalima perskaityti. O jeigu [kas nors] perskaitytų, tai žinotų, kas kitame pasaulyje, kas šitame. Toks akmuo yra ir Vasilkevičiuose Mozyriaus valsčiuje.

O Slavinėje tai yra toks akmuo siuvėjas. Jis visiems rūbus siuvo. Kai kas nors atneš audeklo ir pasakys: „Stepanai, pasiūk man švarką“, – tai jis ir pasiūs. Iš vakaro audeklą padėk, o anksti rytą jau gatava. Tai kartą viena moteris nunešė audeklą ir sako: „Stepanai, pasiūk man nei šį, nei tą!“ Rytą ateina – aha! Viena rankovė ten, kur reikia, o kita ant *padalku*, apačioje. Na, ir liovėsi siūti nuo to laiko. O žirkklės ir dabar ant jo matyti.

(Baltarusių; БНТ ЛП 612).

534

[*Akmenys – artojas ir jaučiai*]

Vileikos valsčiuje, dvarininko Koverskio miške, guli trys akmenys. Du iš jų panašūs į jaučius, o vienas – į žmogų. Žmonės sako, kad tai – artojas su dviem jaučiais paversti akmenimis už tai, kad žmogus arė žemę Boriso ir Glebo [diena].

(Baltarusių; БНТ ЛП 619).

535

[*Apie Sožą ir Dnieprą*]

Jie sau gyveno trise: du sūnūs ir tėvas. Užmiršta, kaip vadinosi tėvas, vyresnis brolis buvo Soža, o mažasis – Dniepras. Ir tėvas pasakė Sožai: „Ateik, sūneli, rytoj: aš tave palaiminsiu kelionei“. O tas Dniepras tai pajuto. Tai jis ėmė ir rytą atsikėlė, užsimovė plaukuotą pirštinę ir išėjo pas tėvą. O Sožos

rankos buvo plaukuotos. Na, tėvas buvo neregys, tai jis pirštinę užsimovė ir padavė tėvui ranką: „Na, sako, palaimink mane, tai eisiu kelionėn“. Tai tėvas jį palaimino, sako: „Eik, sūneli, geromis vietomis – pievomis, miestais“. O Sožos kieme nebuvo. Kitą rytą ateina Soža ir sako: „Palaimink mane, tėveli“. O jis sako: „Aš juk vakar tave palaiminau“. O jis sako: „Ne, tai ne mane, gal tu Dnieprą palaiminai“. Na, tai jis jį palaimino: „Tu eiki samanomis, pelkėmis, galbūt jį pagausi, jeigu jis į jūrą nenubėgo. Jei pagausi – tau jo palaiminimas“. Tada jis išėjo per samanas, pelkes, kad pasivyty ir pagautų Dnieprą. Tačiau tas jau į jūrą išbėgo. <...> Tai štai Dnieprą ir išėjo pievomis ir miestais, o Soža – samanomis ir pelkėmis.

(Baltarusių; БНТ ЛП 647).

536

Kodėl išdžiuvo Catos upė

Žmonės sakė, kad tai buvo didelė upė, kad ja plukdė plaustus. Ant kran-to, prie slenksčių, buvo trobelė, kurioje gyveno našlė, didelė ragana. Ji turėjo sūnų ir dukterį-*rusalką*, labai gražią. Jinai sūnų mylėjo, o dukters – ne, nes duktė žinojo tiek pat, kiek ir ji.

Kartą motinos nebuvo namie. Štai duktė ir sako: „Einam, broli, maudy-tis“. Brolis nuėjo maudytis ir nuskendo. Našlė sugrižo ir, kad sūnų atgaivintų, paėmė nendrę ir dūmtraukio dangtį: nendrę padėjo ir dangčiu uždengė. Nuo to laiko vandens sumažėjo. O *rusalka* paliko brolių ir pabėgo į Dnieprą.

(Baltarusių; БНТ ЛП 660).

537

Kaip atsirado Svitiazio ežeras

Ten, kur dabar Svitiazio ežeras, buvo kaimas. Kažkoks pravažiuojantis šventikas vienoje troboje paprašė nakvynės. Kaip tik tuo laiku šeimnininkė pametė kiaušinį, ir ji ėmė visus baisia keikti: „O kad šita vieta nuskęstų!“ Šventikas tuo metu išgirdo balsą: „Važiuok iš čia, nekalta siela, kad ir tau netektų žūti kartu su visais“. Balsas pasikartojė tris kartus. Šventikas pasi-kinkė savo arklį ir išvažiavo. O tada, nuvažiavęs penketą varstų, prisiminė, kad toje troboje pamiršo maldaknygę. Jis grįžo atgal pasiimti maldaknygės, bet, neprivažiavęs kaimo, pamatė, kad ten, kur buvo kaimas, viskas aplinkui vandens užlieta. Pamatė: plaukioja stalelis, o ant stalelio guli maldaknygė. Šventikas paėmė maldaknygę ir važiavo namo.

(Baltarusių; БНТ ЛП 688).

538

[Nugrimzdęs namas]

Pas mus pasiasalyje yra didelė dauba. Toje vietoje buvo namas, kuriame seniau susirinkdavo žaisti. O vienoje vietoje tiktai keturiasdešimt žaidimų gali vykti. Ir štai keturiasdešimti žaidimai kaip tik sutapo su tarpušvenčiais [tarp Kalėdų ir Trijų Karalių]. Merginos ir vaikinai ėmė šokti, o čia aplink namą ėmė vaikščioti velniai, *šulikunos* aukštomis kepurėmis ir ilgais kailiniais. Jų dantys geležiniai, akys dega – baisybė! Vaikšto ratu ir vis prie namo artinasi. Kas tai pamatė, išbėgo, o kas nespėjo, kartu su namu nugrimzdzo.

(Rusų; Иванова, Калуцков с. 15).

539

Lietuvių lobis

Mano tėviškėje kalbėjo. Tada kaimas didelis buvo, o trys nameliai toliau. Lietuva [lietuviai] ėjo su aukso statine. Ant tiltelio sulūžo jų ratai. Jie iškasė duobę, įdėjo statinę, iššovė. Sako: „Kiek kulka nuėjo į dangų, tiek statinė nuėjo į žemę“. Berniukas nusiklausė, atėjo Ivano dieną, nukirto šimtą miėtų ir sako: „Kiek kulka nuėjo į dangų, tiek, statinė, išsikelk“. Čia staiga arkliai ir vaikinai su armonika, ir statinė vėl žemyn nuėjo. Būdavo, kai skalbinius skalaudavo, viena ir penkis rublius toje vietoje rado.

(Rusų; Черепанова 282).

540

[Rasta taurė]

Man mama pasakojo, o jai – senelė. Kai *čud'* traukėsi, aukso lobį užkasė, taures ar ką? Užkasė ir užkeikimą uždėjo. Jau kiek metų praėjo: visi apie lobį žino, bet niekas nematė. Ir štai iš mūsų kaimo žmona su vyru išėjo grybauti į Gorodecko šilą. Ji grybus renka ir staiga jai auksas pasimatė. Jinai pagriebė taurę ir šaukia vyrą: „Eik čia!“ Kai sušuko, lobis ir dingio. Vyras atėjo ir kad ims bartis: atseit, ko be reikalo triukšmauji? O ji jam taurę rodo. Čia jis patikėjo. Visą kalną iškasiojo – nieko nerado. Nuo to laiko, kai tik naktis ateina, kieme kažkas ima staugti. Ir tarsi vėjas pakyla. Kamavosi, kamavosi, o pas-kui nunešė taurę ant kalno, užkasė – ir viskas pasibaigė. Matyt, ne jiems lobis buvo skirtas.

(Rusų; Иванова, Калуцков с. 94).

541

Kudijaro lobis

Tartum kadaise gyveno Kudijaras plėšikas, kaip tik prie Šanės upės. Tartum tenai kažkas yra. Kurganas [pilkapis] visas sunešiotas, ne gamtinis, o visas sunešiotas, esą pinigų daug. Tas kurganas priklauso pačiai Gončari-chai (Gančarova – savininkės pavardė). Kada tai buvo, kad buvę prisikase iki durų tame pačiame kurgane... Pripažįsta, kad čia plėšikavo tas Kudijaras... O Tulos [apskirtyje] ir kaimas vadinamas Kudijar...

(Rusų; Ведерникова с. 113).

542

[Akmuo žada bausti skaldytoją]

Žemės šeimininkas pradėjo statyti tvartą, ir štai jis tokį [didelį] akmenį sudaužė ir sudėjo į tvarto sienas. Štai šitoks akmuo ir ėmė sapne ateidinėti ir prašyti, kad išmestų iš ten tas skeveldras. „O tai aš tave nubausiu visokiomis bausmėmis“. Štai jo galvijai ėmė kristi, tai jis išėmė tokius gabalus ir nunešė į tą vietą, kur tas akmuo buvo.

(Rusų; Черепанова 401).

543

[Nuskendus cerkvė]

Sako, kad mažame ežerėlyje netoli Rezeknės cerkvė nuskendo. Ir sekma-dieniais, dienos antrą valandą, varpai skamba. Vienas senis žvejojo ir kryžių užkabino. Tiktai nežinoma, kodėl [jo] neištraukė.

(Rusų; Новиков-3 51).

PASAKOS

Lietuvių ir slavų tautų pasakų repertuarai labai panašūs. Slavai seka gana daug visoje Europoje populiarių pasakų. Atkreiptinas dėmesys į pasakas, kurios kitų Europos tautų folklore arba retos, arba visai neužfiksuotos. Tarp pasakų apie gyvūnus siužetas „Katinėlis, gaidelis ir lapė“ labai populiarus rytų slavų ir lietuvių folklore, o Vakarų Europoje labai retai pasitaiko. Beje, analogiškoje čekų pasakoje lapė pagrobia ne gaidelį, o berniuką Budulineką / Smoličeką. Jį išvaduoja ne katinėlis, o tėvai. Prie lapės urvo jie dainuoja beveik taip pat, kaip lietuvių ir rytų slavų variantuose dainuoja katinėlis. Rytų slavų ir lietuvių tradicijose populiarios, o Vakarų Europoje retos pasakos „Meška liepine koja“, „Tam pasninkas, kas kojomis žemės nesiekia“, „Smalinis veršelis“. Rytų slavų ir lietuvių tradicijose užrašyta ir labai panašių retų pasakų: „Ožkų namelis“, „Senutė kviečia vilką į svečius“, „Vilkui liepiama pabučiuoti priesaiką“. Labai panašiai rytų slavai ir lietuviai seka pasakas „Vilko dainavimas“, „Vilko bajorystės dokumentai“, „Lapės rogutės“. Kai kurios pasakos gana populiarios rytų slavų folklore, o Lietuvoje užrašytos vos keletą kartų. Tai „Avinai neša maiše vilkų galvas“, „Ledinė trobelė“. Rytų slavai seka pasakas, kurių Lietuvoje nebuvo užrašyta: „Lapė klauso žvėrių išpažinčių“, „Lapė šulinyje įkalba vilką sėsti į kitą kibirą“.

Rytų slavai ir lietuviai seka daug tų pačių visoje Europoje labai populiarių stebuklinių pasakų siužetų. Esama ir siužetų, kurie būdingi lietuvių ir rytų slavų repertuarams, o Vakarų Europoje arba visai neužfiksuoti, arba ten sekamos labai skirtingos tų pačių tipų versijos: „Šalčio dovanos“, „Podukra meškos trobelėje“, „Žalčio žmona“, „Seserys eina vaduoti broliuko“ ir kt. Pasaka „Gyvate pavadinta žmona“ gana daug kartų užrašyta Rusijoje, o Lietuvoje – tik du kartus. Baltarusijoje populiari pasaka apie seserį ir brolius išvadavusį Žirnulį (*Pokatigorošek*), o Lietuvoje ji gana reta.

Kai kurie bendri slavų ir lietuvių pasakų siužetai skiriasi personažais. Pavyzdžiui, lietuvių pasakoje žmogus veda gulbę ar antį, kuri pabėga pas savo

giminaičius. To paties siužeto slovėnų pasakoje žmogus veda vilkę ar gyvatę. Tiesa, vedybos su gyvate vaizduojamos kitoje lietuvių pasakoje. Visoje Europoje populiarios pasakos „Nedora sesuo“ rytų slavų ir lietuvių variantų dalyje būna archajiška pradžia – vaikai bėga nuo žmones edančio geležinio vilko. Pasakoje apie mergaitės tarnystę kitame pasaulyje Vokietijoje ir kaimyninėse Vakarų Europos šalyse užrašytuose variantuose vaizduojama bandytoja *Frau Holle*, o šios pasakos lietuvių ir ukrainiečių variantų dalyje mergaitę išmėgina kumelės galva. Rytų slavų ir lietuvių pasakų bendrų elementų yra ir daugiau.

Kol kas susisteminti tik spausdinti rytų slavų pasakų variantai, sudarytas lenkų pasakų katalogas, tačiau kitų slavų pasakų repertuarai dar mažiau žinomi.

Čia pateikiamų tekstų daugumą sudaro archajiškų žanrų – pasakų apie gyvūnus ir stebuklinių pasakų – variantai.

544

Senelio pirštinė

Gyveno senis ir senė. Senus nuvažiavo į mišką ir pamiršo pirštinę. Atšuoliavo prie pirštinės varlė ir klausia:

– Kas gyvena šioje pirštinėje?

Niekas neatsiliepė. Ji įlindo į pirštinę ir ėmė ten gyventi.

Kiek palaukus šliaužia vėžys. Atėjo prie pirštinės ir klausia:

– Kas gyvena šioje pirštinėje?

O varlė sako:

– Pati poniasitėsianti. O kas tu?

– O aš vėžys tarabunas. Ar man galima?

– Lįsk.

Kiek palaukus bėga kiškis. Atbėgo prie pirštinės ir klausia:

– Kas gyvena šioje pirštinėje?

– Pati poniasitėsianti ir vėžys-tarabunas. O kas tu?

– O aš beržynėlyje šokinėtojas. Ar galiu lįsti pas jus?

– Lįsk.

Truputį palaukus bėga lapė:

– Kas šioje pirštinėje gyvena?

– Pati poniasitėsianti, vėžys-tarabunas ir beržynėlyje šokinėtojas.

O kas tu?

– Aš laputė, gera martelė. Ar lįsiu pas jus?

– Lįsk.

Lapė įlindo ir sėdi. Truputį palaukus eina vilkas:

- Kas šioje pirštinėje gyvena?
 – Pati ponია pasitiesianti, vėžys-tarabunas, po beržynėlį šokinėtojas ir lapė, gera martelė. O kas tu?
 – O aš iš už krūmo griebiantis. Ir aš lįsiu pas jus?
 – Lįsk.
 Įlindo ir vilkas. Truputį palaukus lervoja lokys. Priėjo prie pirštinės ir klausia:
 – Kas šioje pirštinėje gyvena?
 – Pati ponია pasitiesianti, vėžys-tarabunas, po beržynėlį šokinėtojas, lapė gera martelė ir iš už krūmo griebiantis. O kas tu?
 – O aš iš viršaus prispaudėjas. Leiskite mane pas jus.
 – Ne, jau nėra kur.
 – Na, aš ant viršaus atsisėsiu.
 Užlipo ant viršaus, kaip spustelėjo, tai žvėrys ir išbėgiojo.
 (Baltarusių; БФ с. 350).

545

Kiškelis ir ežiukas

- Buvo kiškėlis. Jis ėjo į žirnius, sutiko ežiuką ir pasijuokė kiškėlis iš ežiuko:
 – Kur tu, kreivakoji, eini?
 Tai ežiukas ant jo supyko:
 – Kas tu, kad mane pavadinai kreivakoju?
 Tas sako:
 – Eime lenktynių!
 Ežiukas parėjo namo ir taip sako savo žmonai:
 – Eik ir atsistok tokioje ir tokioje vietoje.
 Ir atėjo pas tą kiškį:
 – Na, eime lenktynių į tokią ir tokią vietą.
 Taip ežiuko žmona ten stovi, o čia pats ežiukas stovi su kiškiu, ir jam sako:
 – Eime lenktynių.
 Tas kiškėlis padėjo auseles ant pečių ir sako:
 – Viens, du, – ir nubėgo.
 [Kiškėlis] rado – ten stovi žmona, o jis mano, kad pats ežiukas atbėgo.
 Tai vėl ežiukas sako:
 – Eime dar kartą.
 Taip kiškėlis padėjo auseles ant pečių:
 – Viens, du, – nubėgo atgal, o ten rado ežiuką. Tai sako:

– Eime dar kartą.

Jau kiškis netiki ežiuku, kad ežiukas jį pralenkė, bėgs dar kartą. Padėjo kiškėlis auseles:

– Viens, du, – trečią kartą pribėgo ir parkrito.

Tai ežiukas sako:

– Nors tavo kojos ilgos, o mano trumpos, o vis dėlto tave iš pasaulio išvijau.
(Baltarusių; БФ c. 351).

546

Vilkas, lapė ir avelė

Piemuo varė avelės, ir viena avelė atsiskyrė nuo bandos. Ji pasiliko miške žiemoti. Ateina pas ją lapė, sesuo Marjana:

– Sveika, sesuo Malanja. Kodėl tu čia pasilikai?

– Ko pasilikau? Nežinau šeimininko.

– Aš tave, sesuo Malanja, išvesiu į pavasarį ir šeimininkui nuvesiu.

Ėmė Malanja su Marjana kartu vaikščioti: Malanja prie stirtos šieną ėda, o lapė peles gaudo.

Ateina vilkas Mironas ir sako:

– Sveika, sesuo Marjana. Kodėl tu kartu vedžioji seserį Malanja?

O lapė atsako:

– Aš išmaitinsiu Malanja, į pavasarį išvesiu ir šeimininkui nuvesiu.

– Ir aš su jumis vaikščiosiu.

– Tavo, broli Mironai, blogos mintys.

– Ne, sesuo Marjana.

Dabar jie trise vaikščiojo: lapė peles gaudo, avelė šieną ėda, o vilkas taip vaikšto kaip stulpas.

Kartą vilkas Mironas sako:

– Gulkime miegoti.

Štai jie atsigulė po stirta, o pati Marjana atsigulė viduryje. Jie pagulėjo, pagulėjo, tada Mironas atsikėlė. O Marjana ir klausia:

– Ko tu, broli Mironai, atsikėlei?

– Šalta, sesuo Marjana: noriu nuplėšti kailinėlius nuo sesers Malanjos.

– Ei, broli Mironai, tavo daug nuodėmių: leisk nuvesiu išpažinties.

Ji nuvedė vilką išpažinties. Ji žinojo, kur spąstai stovėjo. Privedė prie spąstų ir sako:

– Daryk, broli Mironai, nusilenkimus.

Kai tik vilkas nusilenkė, spąstai jį ir pagriebė.

Tada vilkas klausia:

– Kas tai bus, sesuo Marjana?
 – O štai ateis popas su dalgiu, djakas su žvake ir *ponamarius* – žvakes uždegsim.

Ėmė aušti. Eina sąstų tikrinti. Vilkas ir klausia:

– Ką jie darys?

– Tavo išpažinties klausys.

Vienas atėjo su šautuvu ir bach! O kitas kuolu – ir tam vilkui galas. Tada lapė sako:

– Velniai tave tepaima! Ne pagal sąžinę gyvenai. – Ir nuėjo.

Išmaitino sesuo Marjana seserį Malanją per žiemą. Pavasarį išvedė į lauką, nuvedė ją pas šeimnininką ir paleido prie piemens avelių.

(Baltarusių; БФ с. 358).

547

Lapė ir ožys

Lapė bėgo, užsižiopsojo į varnas ir įkrito į šulinį. Šulinyje vandens nedaug, nenuskėsi, bet ir neiššoksi. Lapė sėdi, liūdi. Eina ožys, protinga galva, eina, barzdą krato, rageliais linguoja. Iš dyko buvimo pažvelgė į šulinį, pamatė ten lapę ir klausia:

– Ką tu ten, laputėle, veiki?

– Ilsiuosi, balandėli, – atsako lapė. – Ten viršuje karšta, tai aš čionai ir įsiropščiau. Jau kaip čia vėsu ir gera! Šalto vandenėlio kiek tik nori!

O ožys seniai gerti nori.

– Ar vanduo geras? – klausia ožys.

– Puikus, – atsakė lapė, – švarus, šaltas. Šok čionai, jei nori, čia abiems vietos pakaks.

Kvailas ožys išoko – ir vos lapės nenuspaudė. O ši jam:

– Ech, barzdotas kvaily, išokti nemokėjai – visą aptaškei.

Lapė užsoko ožiui ant nugaros, nuo nugaros – ant ragų, ir lauk iš šulinio. O ožys paliko šulinyje. Vos badu nemirė. Vargais negalais jį surado ir už ragų ištempė.

(Rusų; Ведерникова, Самоделова 6).

548

Kaip žvėrys mėsą dalijo

Štai suėjo kartu vilkas, lapė, ir meška. Jie rado gabalą kiaulienos ir mąsto: „Jeigu padalysime visiems, tai niekas sotus nebus“. Štai lapė ir sugalvojo, kadangi gudrumo turi, savo draugams pasiūlė:

– Na, bičiuliai, ką aš noriu jums pasakyti? Padarykime taip: kuris už visus vyriausias, tam tą gabalą ir atiduosime.

– Gerai, – sutiko vilkas ir meška. – Na, sakyk, kūma lape, kada tu gimei?

Lapė pagalvojo, pagalvojo ir sako:

– Aš tada mergina buvau, kai Adomo ir Ievos dar nebuvo.

– Gerai, – sako vilkas. Jis atsisėdo ant užpakalinių kojų, pažvelgė į dangų, paskui į kiaulieną, nuriėjo seiles, aplaižė savo lūpas: – Taip, tu sena, kūma, bet kiaulienos tau neteks. Aš už tave vyresnis. Aš žilas buvau jau tada, kai balto pasaulio dar nebuvo.

Atėjo eilė meškai kalbėti. Štai ji ir mano: „Lapė gerai sugalvojo, o vilkas – dar geriau, o man, meškai, nebėra ką besakyti. O kiaulienos netekti irgi gaila“. Meška irgi atsisėdo ant užpakalinių kojų, pažvelgė į lapę ir į vilką, įtraukė oro ir staiga ištarė:

– Aš neturiu jokio žilumo. Jums špyga, o ne kiauliena!

Pagriebė tą kiaulienos gabalą ir suriėjo, o vilkas su lape – senis ir senė – liko be nieko. Tai tokie dalykai.

Štai taip: kas narsus, tas valgo už du.

(Русų; Ведерникова, Самоделова 7).

549

Lapė nuodėmklausys

Lapė, pati tikriausia lapė, norėjo rasti dieną, kai jos draugai visi kartu. Ji pasakė jiems:

– Klausykite, vilke, loky ir triušiai, jūs visi galvojate apie malonumus, bet ne apie sielą. Ar nebūtų gerai pasikeisti, eiti išpažinties taip, kaip žmonės daro?

– Tai tiesa, – jie atsakė. – Tačiau kaip tai padaryti? Mes negalime eiti pas kunigą, jis mus nušautų.

– Nesirūpinkite, – nuramino juos lapė. – Aš būsiu jūsų kunigas. Aš būsiu jūsų nuodėmklausys, ir mes padarysime teisingai.

Pasakyta – padaryta. Vargšas vilkas, lokys ir triušis ėmė švarinti sielas. Jie visi gailėjosi, atviri ir pamaldūs. Kai jie pasirengė, pasakė:

– Mes einame išpažinties ir lapė yra mūsų nuodėmklausys.

Pirmas atėjo vilkas:

– Garbė Viešpačiui.

– Per amžių amžius. Pasakyk man savo nuodėmes, ką tu darei, ką tu ėdei?

– Ką aš dariau, ką aš ėdžiau? Kai aš radau avį, ožką, ėriuką ir net karvę – bet ką ėdžiau – aš mėgstu mėsą.

– Tai taip, tai taip. Taip ir daryk, ir rytoj atnešk man mėsos. Dabar eik, tavo nuodėmės atleistos.

Tada atėjo lokys. Lapė ir jį paklausė to paties. Jo atsakymai buvo panašūs į vilko atsakymus. Jis mėgo būti mėsa – ožkas, avis, ėriukus, triušius, ką tik galėjo rasti.

– Tai taip, tai taip. Ir toliau taip daryk, Dievas tave mato. Ir atnešk man mėsos.

Tada atėjo triušis. Jis drebėjo, vargšelis. Jis pagarbino tokiais žodžiais:

– Tegu bus pagarbintas Viešpats.

– Per amžių amžius. Pasakyk man savo nuodėmes, tu jų turi pilną maišą.

– Taip. Aš kenčiau žmonėms ėsdamas jų kopūstus, grauždamas viską jų laukuose. Žiemą, kai daugiau nieko nebuvo, aš graužiau jų medžių žievę.

– Tu nenaudėlis, vargšas nusidėjėlis! Aš negaliu atleisti tavo nuodėmių. Viskas, ką tu darai, yra skriauda. Daryti tokią skriaudą žmonėms?! Tu verčiau bėgtum šalin, nes aš tave suėsiu.

Taip kiškis ir nubėgo. Jis bėgo ilgai ir sparčiai, kad išsaugotų savo sielą ir kailį.

(Slovėnų; Vilenica str. 212).

550

Paskutinis kiškio noras

Lapė buvo pilna sumanymų, kaip gauti mėsos. Kur tik ji ėjo, ją visur vijo šautuvais, lazdomis ir kitaip.

Ji buvo su savo draugais, vilku ir lokiu. Jie viską darė kartu, net išpažinties ėjo. Lapė kažką sugalvojo ir pasakė:

– Paklauskite, gana jau, gana. Mes tiek badavome, kad vos paeiname. Nakvokime pas Tigą. Jo malūne mes galėtume surinkti kiek miltų ir pasigaminti geros tešlos. Tai sutvirtins kūną su siela. Rytoj mūsų keliai išsiskirs. Kai mes silpni kartu, mes pastebimi.

Lapė, vilkas ir lokys pajudėjo Tigo malūno link. Pakeliui jie sutiko kiškį.

– Ar galėčiau prie jūsų prisijungti? – paklausė kiškis.

Jie visi žinojo, kad lapei nerūpi kiškio kompanija, ji jo vengia. Tačiau šiuo metu ji pasakė:

– Eime kartu. Taip mes aplankysime vietas ir būsime draugai.

Kai jie pasiekė malūną, ji nurodė kiekvienam, kur miegoti. Tada pasakė:

– Miegokit ramiai ir neleiskite vabalams kandžioti. Ir nedrįskite paleisti bezdalo ar išmatų, nes mes suėsimė tą, kuriam taip atsitiks.

Sukta lapės galva gudravo. Ji labai norėjo mėsos paėsti. Kai visi užmigo, ji surinko miltų ir užminkė tešlą. Ji padėjo tešlą po kiškio užpakaliu. Vargšas kiškis miegojo ir nieko nejuto. Kai rytas atėjo, ji susuko nosį ir pasakė:

– Fu, fu, čia dvokia. Kažkas apsidirbo.

Vilkas pasakė:

– Ne aš.

Lokys pasakė:

– Ne aš.

Kiškis pajuto kažką minkštą po užpakaliu, bet nieko nesakė. Jis manė: „Tai keista. Mano išmatos visada labai smulkios“.

Bet jis tylėjo ir nieko nesakė. Lapė dairėsi šen ir ten. Ji patikrino vilką – nieko. Ji patikrino lokį – irgi nieko. Ji priėjo prie kiškio ir ką ji pamatė:

– Tu apsidirbęs, gyvulėli! Tu netinki būti civilizuotame pasauly. Mes turime tave tuoj pat pribaugti. Melskis paskutinį kartą, nes tu tuoj būsi suėstas.

Kiškis ėmė šaukti, bet tai negelbėjo.

– Aš tave užmušiu ir suėsiu.

Kiškis pasakė:

– Lape, tu esi gera siela. Leisk man išeiti nusilengvinti, paskutinį kartą pasimelsti ir pažvelgti į žvaigždes. Tada galėsi mane suėsti.

Jai šis prašymas nepatiko, bet ir vilkas, ir lokys kiškio pagailėjo:

– Kiekvieno nuteistojo myriop paskutinis prašymas turi būti įvykdytas. Mes turime leisti kiškiui patenkinti jo norą.

Kiškis išėjo, bet ne tam, kad nusilengvintų ar žiūrėtų į žvaigždes. Jis davė valią kojoms ir tolo nuo Tigo malūno. Jis bėgo smarkiai ir ilgai, prabėgo Bisko lauką ir nesustojo tol, kol pasiekė liepas Rainoje. Lapė, vilkas ir lokys, kurie jį vijosi, tą dieną Rainos nepasiekė. Jie buvo apsupti žmonių su šautuvais ir lazdomis, ir kiekvienas nubėgo į kitą pusę. Mažiausiai savaitę po to jie nesusitiko.

(Slovėnų; Vilenica str. 213–214).

551

Sutartis nekenkti

Dolo kaime, Tigo sodyboje, buvo vištos ir gaidys. Lapė atėjo nuo Brdo. Gaidys ją pamatė ir pasakė:

– Kraaak!

Lapė jam tarė:

– Ko tu šauki, kad tau galvą šalin?!

Gaidys atsakė:

– Aš šaukiu įspėdamas vištas.

– Puiku, – pasakė lapė, – bet kodėl?

– Nes aš bijau, kad tu ruošiesi mus suėsti.

– Aš jus esiu? – sakė lapė tarytum nustebusi. – Bet mes sudarėme sutartį, kad jokie maži gyviai nebūtų ėdami.

Gaidys šiek tiek palaukė, žiūrėdamas į kalną. Jis pamatė ateinantį vilką. Jis pakartojo tą patį garsą:

– Kraaak!

– Ko tu šauki? Kad tavo galva būtų šalin! – paklausė lapė.

Jis atsakė:

– Aš šaukiu, nes įspėju vištas.

– Kodėl?

– Nes vilkas ateina nuo skardžio.

– Gerai, – pasakė lapė, – jeigu jis ateina, man geriau bėgti.

Gaidys paklausė:

– Kodėl?

Lapė atsakė:

– Nes aš bijau, kad jis ruošiasi mane suėsti.

– Palauk minutę, – pasakė gaidys, – ar tu nesudarei sutarties, kad gyvūnai vienas kito neėstų?

Ji atsakė:

– Žinoma, mes sutartį sudarėme, bet jos nepasirašėme.

(Slovėnų; Vilenica str. 214–215).

552

Pychtilka

Gyveno kaime turtingi žmonės, jiedu turėjo du vaikus – Mašą ir Vanią. Jie susiruošė į miestą prekių. Dukteriai liepė:

– Neik į rūsį: ten *pychtilka*.

Kai jie išvažiavo, Maša sako Vaniai:

– Einam, Vania, į rūsį senelio ropių valgyti.

Vania ir sako:

– Ne, aš neisiu: ten *pychtilka* suės.

Maša išėjo viena. Užėina į rūsį – *pychtilka* pūkščia:

Puch, puch,

Ar ne Manka eina,

Ar ne ropių eina,

Ar jos nesuėsti,
 Ar nesučiaumoti?
 Am – suėdžiau.

Prarijo Maša. Vania sėdi namie, laukia Mašos. Mašos kaip nėra, taip nėra. Jis išėjo į rūsi jos [ieškoti]. Atėjo – *pychtilka* pūkščia:

Puch, puch,
 Ar ne Vania eina,
 Ar ne Maškos ieško,
 Ar man jo nesuėsti?
 Am – suėdžiau.

Vanią prarijo. Parvažiuoja tėvas su motina, visko pripirkę. O vaikų nėra namie.

– Tikriausiai jie nuėjo į rūsi ropių.
 – Motin, eik tu, – sako tėvas.

Motina nuėjo. Užaina į rūsi – *pychtilka* pūkščia:

Puch, puch, puch,
 Ar ne senė eina,
 Ar ne Maškos ieško,
 Ar ne Vankos ieško,
 Ar man jos neėsti,
 Ar nesučiaumoti?
 Am – suėdžiau.

Prarijo ir senę. Senis ilgai laukė, negalėjo sulaukti. Ir jis išėjo. Užaina į rūsi, pūkščia *pychtilka*:

Puch, puch, puch,
 Ar ne senis eina,
 Ar ne Maškos ieško,
 Ar ne Vankos ieško,
 Ar ne senės ieško,
 Ar man jo nesuėsti,
 Ar nesučiaumoti?
 Am – suėdžiau.

Ir prarijo. Čia *pychtilka* neištverė, perplyšo. Jie visi išsoko ir ėmė gyventi po senovei.

(Rusų; Минц, Савушкина 4).

553

Apie Budulineką

Kartą buvo senelis ir senelė, jiedu turėjo mažą Budulineką. Jie išvirė jam sriubos ir pasakė:

– Budulinekai, niekam neatidaryk durų!

Jiedu išėjo į mišką. Kai jie išėjo, atėjo lapė, pabeldė į duris ir šaukė:

– Budulinekai, atidaryk!

Budulinekas atsakė:

– Aš neatidarysiu.

Lapė šaukė:

– Atidaryk: aš tave ant savo uodegos pavėžinsiu!

Budulinekas labai norėjo ant lapės uodegos pasivėžinti, jis užmiršo senelio įspėjimą ir atidarė. Lapė įėjo į trobą ir išsrėbė jo sriubą. Kai senelis su senele grįžo namo, jie klausė:

– Budulinekai, kas čia buvo?

Budulinekas atsakė:

– Lapė buvo ir mano sriubą išsrėbė.

Senelis su senele pasakė:

– Matai, mes sakėme – niekam neatidaryk!

Kitą kartą jie išvirė jam košės ir pasakė:

– Niekam neatidaryk!

Kai tik jiedu išėjo į mišką, vėl atėjo lapė, pabeldė ir šaukė:

– Budulinekai, atidaryk!

Budulinekas atsakė:

– Aš neatidarysiu.

Lapė šaukė:

– Atidaryk, aš tave ant savo uodegos pavėžinsiu!

Budulinekas vėl atidarė, lapė įėjo, suėdė jo košę ir išbėgo. Kai senelis su senele grįžo iš miško, jie klausė:

– Kas čia buvo?

Budulinekas atsakė:

– Lapė buvo ir mano košę suėdė.

Senelis ir senelė pasakė:

– Matai, ar mes tau nesakėme: „Niekam neatidaryk?“

Trečią kartą jie išvirė jam žirnių ir išėjo į mišką. Kai jie išėjo, vėl atėjo lapė ir šaukė:

– Budulinekai, atidaryk: aš tave ant savo uodegos pavėžinsiu!

– Tu manęs nepavėžinsi.

Bet lapė labai tvirtai žadėjo, ir jis atidarė. Lapė įėjo į vidų ir išėdė jo žirnius. Tada ji pasodino Budulineką ant savo uodegos ir išvežė jį pasivažinėti. Ji tuoj ėmė bėgti ir nuvežė jį į savo urvą. Kai senelis su senele parėjo namo, jie iš karto suprato, kur yra Budulinekas. Jie pasiėmė varpelį, būgną ir dalgį ir nuėjo prie lapės urvo. Kai jie prie lapės urvo priėjo, pradėjo groti ir dainuoti:

Čia yra keturios lapės,
O penktas Budulinekas.
Dalgelė skamba,
Būgnas guli kampe.

Senoji lapė pasakė jaunai lapelei:

– Eik ir pažiūrėk, kas ten yra.

Jauna lapelė išlindo ir greitai uždarė angą. Senelis jai šėrė per galvą ir numetė po slenksčiu. Tada senelis vėl grojo ir dainavo:

Trys lapės yra viduje
Ketvirtas Budulinekas.
Dalgelė skamba,
Būgnas guli kampe.

Vėl senoji lapė prašė jaunos lapės:

– Eik ir pažiūrėk, kas čia yra.

Antra lapė išėjo. Greitai ir ji buvo užmušta. Senelė nukirto jai galvą ir numetė po slenksčiu. Senelis grojo ir dainavo:

Dvi lapės yra viduje,
O Budulinekas trečias.
Dalgelė skamba,
Būgnas guli kampe.

Vėl senoji lapė prašė jaunos lapės:

– Tikriausiai tos šoka lauke. Eik dabar tu ir pažiūrėk, kas ten yra.

Lapelė išėjo. Ir vos tik ji iš urvo išlindo, senelė nukirto jai galvą ir numetė po slenksčiu. Ir vėl senelis grojo ir dainavo. Senoji lapė pasakė:

– Dabar aš turiu pati eiti pažiūrėti.

Bet vos tik ji išėjo, senelė nukirto ir jos galvą ir numetė po slenksčiu. Tada senelis ir senelė įlindo į lapės urvą ir rado mažą Budulineką. Jis sėdėjo kertėje ir verkė, kad senelis ir senelė negirdėjo. Jie išlindo iš urvo ir parėjo namo. Ir nuo to laiko Budulinekas jų klausė ir jam gerai sekėsi.

(Čekų; Jech 1).

554

Apie Chichiliušką ir boba-jagą

Gyveno katinas ir Chichiliuška. Kartą katinas išėjo medžioti, o Chichiliušką pasodino į obelį žaisti aukso obuoliais. Štai boba-jaga ateina prie obels ir sako Chichiliuškai:

Chichiliuška,
Mano tėveli,
Duok obuolį iš rankos į ranką.

Tik jis ranką ištiesė, boba-jaga jį pagriebė ir nusinešė. Čia Chichiliuška ėmė šaukti:

– Katinėli, broleli, gelbėk mane!

Katinas išgirdo, pavijo boba-jagą ir atėmė Chichiliušką. Kitą kartą katinas išėjo medžioti ir pasodino Chichiliušką į obelį aukščiau negu pirma. Vėl jį boba-jaga nutempė, bet katinas vėl jį išgelbėjo. Trečią kartą eidamas medžioti katinas pasodino Chichiliušką pačioje obels viršūnėje. Vėl Chichiliuška papuolė į bobos-jagos rankas ir ėmė šaukti:

– Katinėli, broleli, gelbėk mane!

Bet katinas taip toli nuėjo, kad jo balso negirdėjo. Boba-jaga nusinešė Chichiliušką į savo namus ir liepė savo dukteriai jį iškepti, o pati išėjo. Toji padėjo ant prieždos ližę, kuria duoną į krosnį pakepa, ir Chichiliuškai pasakė:

– Sėskis ant ližės.

– Parodyk man, kaip reikia sėsti: aš nemoku.

Ji atsisėdo, o Chichiliuška paėmė ir įkišo ją į krosnį. Ten ji ir sudegė. Po to jis užlipo ant aukšto. Boba-jaga eina ir dainuoja:

Pasivoliosiu,
Pasikočiosiu
Po Chichiliuškos kaulus.

O Chichiliuška nuo aukšto jai atsako:

Pasivoliok,
Pasikočiok
Po dukters kaulus.

Ji lipo ant aukšto, o jis nustūmė ją nuo kopėčių. Ji nukrito ir mirtinai susimušė. O Chichiliuška parėjo namo. Ir jiedu su katinu ėmė gyventi ir gėrybių užgyventi.

(Русу; Ведерникова, Самоделова 34).

555

[Ivasikas ir ragana]

Gyveno sau brolis ir sesuo. Brolis buvo laive jūrininkas. Sesuo atnešdavo jam valgyti, ateidavo prie jūros ir šaukdavo:

– Ivasikai, Tulesikai, aš atnešiau tau pyragėlį [*kulesik*].

Jis atplaukdavo ir valgydavo pyragėlį.

Ragana išgirdo, atėjo prie jūros ir sako garsiu balsu:

– Ivasikai, Tulesikai, atnešiau tau pyragėlį!

Ivanas sako:

– Čia ne sesers balsas.

Ragana nuėjo pas kalvį, kad jis nukaltų balselį. Tas jai nukalė. Ji atėjo prie jūros ir plonu balsu šaukia:

– Ivasikai, Tulesikai, atnešiau tau pyragėlį!

Jis atplaukė. Jinai jį paėmė, parsinešė namo ir savo dukteriai Tetiankai įsakė:

– Nuprausk jį, apvilk baltais marškinėliais, padėk ant ližės ir įmesk į krosnį, kad jis iškeptų, o aš eisiu svečių kviesti.

Tetianka padarė taip, kaip motina liepė, tada ji sako:

– Sėsk ant ližės, aš tave pavežiosiu.

O Ivanas sako:

– Sėsk tu, aš tave pavežiosiu.

Tetianka atsisėdo. Ivanas ėmė ir įkišo ją į krosnį, dar ir uždarė. O pats įlipo į jovarą, į viršūnę ir sėdi. Ragana atsivedė svečius, išėmė Tetianką iš krosnies ir suvalgė. Tada išnešė kaulelius ir sako:

– Pasivoliosiu, pasikočiosiu ant Ivano kaulelių!

O Ivanas sako:

– Pasivoliok, pasikočiok ant Tetiankos kaulelių!

Ji tada ir sako:

– Oi, Dieve mano! Tai mes suvalgėm Tetianką, o Ivanas štai kur sėdi!

Ji nuėjo pas kalvį, kad nukaltų mažą kirvelį. Parėjo, ėmė kirsti jovarą. Štai skrenda žąsys. Ivanas šaukia:

Žąsys, žąsys, jūs gulbelės,
Paimkit mane ant sparnelių,
Nuneškite mane pas sesutę –
Ten bus lesti ir bus gerti.

Žąsys pasakė:

– Tegu tave paims kitos, prastos.

Na, skrenda paskutinės, prastos. Ivanas šaukia pulkui:

Žąsys, žąsys, jūs gulbelės,
Paimkit mane ant sparnelių,
Nuneškit mane pas sesutę –
Ten bus lesti ir bus gerti.

Žąsys paėmė Ivaną ant sparnų ir nunešė pas seserį į namus. Ivanas įlindo į kamara ir sėdi, o žąsys kieme.

Sesuo privirė virtinių, atsisėdo prie lango ir sako žąsims:

– Tai tau, žąsie, virtinis, o čia man.

O Ivanas sako:

– O man?

Ji išgirdo ir sako:

– Ivanai, kur tu?

O Ivanas sako:

– Štai kur aš, kamaroje sėdžiu.

Ivanas išlindo iš kamoros, pamaitino žąseles ir pagirdė; jos ir nuskrido. O jie pavalgė, brolis ir sesuo, ir džiaugdamiesi, kad sesuo neliko našlaitė, o brolių žąselės išvadavo.

(Ukrainiečių; Бріцина, Головако с. 294–295).

556

Marti

Gyveno senis su sene ir turėjo sūnų. Jie tą sūnų apvedsino. Anyta siunčia marčią avių kirpti. O tai ne jos avys, o meškos. Štai marti atsisėdo ažuole, šaukia:

– Meškelės, jūs pilkutės, ateikite, pačios nusikirpkite!

Jos atėjo, pačios nusikirpo. Paskui ji parėjo, parnešė tas vilnas anytai.

Paskui anyta ją siunčia karvių melžti. O tai ne jos karvės, o vilkai. Ji atsisėdo ažuole ir šaukia:

– Karvelės, žalosios, ateikite, pačios pasimelžkite!

Jos atėjo, pačios pasimelžė. Štai ji parnešė tą pieną savo anytai.

Paskui anyta ją siunčia pas savo seserį, pas ragana, paprašyti skieto. Ji atėjo pas tą ragana:

– Tetulyte, duok, – sako, – motinėlei skietelį.

– Dukterėčia, sėsk man paaudėk.

Paskui ta ragana nuėjo į rūšį dantų galąsti. Pagalanda, pagalanda ir sako:

– Dukterėčia, ar tu čia?

– Čia, tetulyte.

Paskui ji (ta dukterėčia) spjovė į visas keturias šalis. Ragana ir klausia:

– Dukterėčia, ar tu čia?

– Čia, tetulyte.

Paskui ta dukterėčia išėjo namo, katinui davė sviesto gužą, šakes puodams kelti su malda pastatė prie trobos. Duris pašlakstė vandeniu ir su malda jas uždarė. O šuniui davė jautienos gabalą ir išėjo.

Boba-jaga atėjo; pamatė, kad ji išėjo.

– Katine, kodėl tu ją išleidai?

– Ji, – sako, – man sviesto gužą davė. O pas tave kiek gyvenau, aš sudegusios plutos nemačiau.

Paskui ji ir sako:

– Šakės, kodėl ją išleidot?

– Mes, – sako, – pas tave amžių pragyvenom, sudegusios plutos nematėm. O ji mus su malda pastatė.

– Durys, kodėl jūs ją išleidot? Aš būčiau ją pritrėškusi.

– Mes, – sako, – pas tave amžių pragyvenom, sudegusios plutos nematėm, o ji mus su malda uždarė.

– Tu, šunie, kodėl tu jos nepapjovei?

– Aš, – sako, – pas tave amžių pragyvenau, sudegusios plutos nemačiau, o ji man gabalą mėsos davė.

Taip marti ir išėjo.

(Rusų; Ведерникова, Самоделова 43).

557

Burtininkė

Gyveno dvi seserys. Viena buvo vargšė, o kita turtinga. Štai miršta turtingoji ir sako:

– Štai, – sako, – sesuo, aš paliksiu tau namus, kai aš mirsiu. Ar tu prie manęs sėdėsi?

– Sėdėsiu, – sako.

– Na, – sako, – žiūrėk: ką aš bedaryčiau, tu vis sėdėk.

Štai mirė ši turtinga sesuo, o ji buvo burtininkė. Jai (vargšei) reikia naktį sėdėti. Štai atsisėdo ji pirmai nakčiai. Staiga dvyliktą valandą keliasi ji (burtininkė) iš karsto.

– Sesuo, ar tu sėdi?

– Sėdžiu, – sako.

– Na, sėdėk.

Paskui vėl klausia:

– Sesuo, ar tu sėdi?

– Sėdžiu, – sako.

– Na, sėdėk.

Paskui vėl kalba:

– Sesuo, ar tu sėdi?

– Sėdžiu, – sako.

Užgiedojo gaidys, ji (burtininkė) ir krito kniūbsčia. Ateina vargšė sesuo pas šventiką:

– Štai, – sako, – kokie dalykai darosi.

– Nieko, – sako, – štai aš tave palaiminsiu ir duosiu tau gaidį, naktį sėskis ant krosnies.

Štai ji atsisėdo antrą naktį. Dvyliktą valandą atsikelia šita burtininkė iš karsto.

– Sesuo, ar tu sėdi?

– Sėdžiu, – sako.

Štai burtininkė ėjo jos ieškoti.

– Sesuo, ar tu sėdi?

– Sėdžiu, – sako.

Štai ji (burtininkė) prieina prie krosnies.

– Sesuo, ar tu sėdi?

– Sėdžiu, – sako.

Kai ji (burtininkė) nusitvėrė už kartelės, kad galėtų ant krosnies užlipti, gaidys ją pamatė ir užgiedojo. Ji ir nukrito. Vargšė sesuo ateina pas šventiką:

– Ne, – sako, – tėveli, labai baisu, aš verčiau dvaro atsisakysiu.

– Nieko, – sako, – tu eik į tvartą ir atsisėsk ant laktos, kur vištos tupi.

Štai ji trečią naktį nuėjo, atsisėdo. Dvyliktą valandą keliasi ta burtininkė, eina tenai į tvartą.

– Sesuo, ar tu sėdi?

– Sėdžiu, – sako.

– Na, sėdėk.

O pati lipa, kad galėtų ją nutverti.

– Sesuo, ar tu sėdi?

– Sėdžiu, – sako.

– Na, sėdėk.

O pati norėjo ją nutverti, bet pagavo gaidį. Jis ir užgiedojo. Ji [burtininkė] ir parkrito. Kai gaidys užgiedojo, tada joks [nešvarusis] nedrįsta. Toji vargšė sesuo ir gavo visą dvarą.

(Rusų; Ведерникова, Самоделова 149).

558

Pasaka apie podukrą

Štai gyveno senis ir senė. Ir buvo senio dukterė ir senės dukterė. Ir senė senio dukters nemylėjo. Ji sako:

– Seni, vežk ją kur nori, kur nori padėk! Nes per ją jaunikiai neims mano dukters. Pirmą ją ims, o mano [dukters] neims. Tai išvežk ją kur nori.

Na, senis paėmė rogutes, pasodino savo dukterį ant rogučių ir išvežė ją. Pasodino smarkiam šaltyje.

Štai ateina šaltis Raudona Nosis ir Mėlyna Nosis. Brašk, trakš! O ji vargšėlė sėdi ir dreba, ta mergaitė.

– Dūduok, Šalti, tavo laikas. Petrinėse nebūsi! Tiktai aš drebu, mane sušaldysi.

Šaltis nuėjo, atnešė jai veltinius, kailinius. Aprengė ją. Ji sėdi ir dainelę uždainavo.

O ta pamotė verda, jos laidotuves ruošia. Kepa kukulius, verda juką ir sako:

– Eik parvežk ją. Paimk krepšį, jos kaulėlius į krepšelį suberk ir atvežk.

O kalaitė po stalu:

– Ciaū ciaū, senio dukterį atveš karietoje, o senės dukters jaunikiai neims.

O ji kalaitė žarstekliu:

– Lauk! Aš tau blyno neduosiu! Sakyk, kad senio [dukters] kaulėlius parveš, o senės [dukterį] jaunikiai paims.

O kalaitė vis tiek:

– Ciaū ciaū, senio dukterį jaunikiai paims ir karietoje parveš, o senės [dukters] jaunikiai neims.

Na, nuvažiavo senis ir veža savo dukterį. Tiesiog kaip kokia ponis: aprengrta, apauta, gražuolė.

Ir čia žmonės susirinko, jau žiūri, kad ją išvežė, o ji gyva ir taip aprengrta. Na, toji senė senį prispaudė:

– Vežk ir mano [dukterį] ir ten pasodink, kur tavoji sėdėjo, kad ir ją taip aprengrtu.

Na, senis taip pat paėmė ją. Savąją išvežė rogutėmis, o ją arkliu išvežė. Na, dukterį išvežė, taip pat pasodino. Ogi ateina Šaltis Raudona Nosis ir Mėlyna Nosis. Trakš, brašk! O ji:

– Kad tavo siela sprogtų! Kad tavo pilvas sprogtų! Aš sėdžiu – sušalau.

Tas Šaltis kad brakštels, kad trakštels, ir sušaldė tą senės dukterį. Na, o senė jau vestuves ruošia, kad jau jaunikiai ateis, visas kraitis jai bus. Na, kalaitė taip pat po stalu:

– Cia ciau, senės dukters kaulelius krepšyje veža, o senio [dukterį] jaunikiu paims.

Na, senis nuvažiavo, parvežė senės dukters kaulelius. O savo dukterį apvesdino su geru vaikinu.

(Baltarusių; БФ с. 367–368).

559

Kokia nuodėmė, toks ir atlygis

Viena mergaitė turėjo pamotę, o toji – dar ir savo dukterį. Pamotė nemėgo podukros, mušė, barė nežinia dėl ko, kamavo alkiu ir šalčiu. Ko tik nesumanydavo pikta moteris, kad ją iš pasaulio išvartytų, o mergaitė vis miellesnė ir sveikesnė darėsi. Pamotė suprato, kad nieko negali jai padaryti, ir, kai tėvas kartą išvažiavo, ji ir išvarė podukrą iš namų.

Mergaitė ėjo kur akys mato ir nuėjo į tamsų mišką. Ilgai vaikščiojo miške kol visai paklydo. Staiga mato – toli ugnelė žiba. Mergaitė ėjo prie ugnelės ir priėjo trobelę; o ten židinyje žarijos išsklaidytos ir vos dega. Ji paėmė šluotą, švariai iššlavė trobelę, žarijas surinko į krūvą. Paskui atnešė malkų, sukūrė ugnį ir atsėdėjo šeimnininko laukti.

Kai ėmė temti, pakilo baisus vėjas, medžiai braška, tik virsti. Mergaitė pasislėpė už trobelės, dreba iš baimės. O tai atskrido *chala*, įėjo į trobą, nosį susuko ir suriko:

– Fu, fu, rojaus dvasia kvepia! Kas čia? Išeik, rojaus dvasia, aš tavęs neliesiu.

Mergaitė pasirodė, *chala* jos klausia:

– Ar tu mano trobelę iššlavei ir ugnį sukūrei?

– Aš, senele.

– Na, gerai, – pasakė *chala*, – o dabar paieškok mano galvoje.

Chala padėjo galvą mergaitei ant kelių, ta pradėjo ieškoti. O galvoje kirminų pilna ir smarvė tokia, kad kęsti negalima.

– Ar nedvokia mano galva, mergaite? – klausia *chala*.

– Ką tu, senele! *Žolinės* žole kvepia.

Kitą dieną vos prašvitus *chala* susiruošė išvykti, o mergaitei liepė jos gyvulius pamaitinti ir vakarienę išvirti. Mergaitė ėmė gyvulius šaukti, bet net aiktelėjo! Iš visų pusių suskrido pelėdos, apuokai, varnos, atbėgo vilkai, lapės, barsukai, šeškai – nebuvo Dievo tvarinio, kuris neatbėgtų jos šaukiamas. Mergaitė visus pamaitino, ir žvėrys vėl pasklido po mišką.

Vakare grįžo namo *chala*, klausia, ar ji pamaitino jos gyvulius, o ji atsakė:

– Pamaitinau, senele.

Taip mergaitė ir gyveno pas *chala*. Kartą chala jai sako:

– Jeigu nori, eik namo. O už tai, kad man gerai tarnavai, išsirink bet kurią iš mano skrynių.

Mergaitė paėmė pačią lengviausią. *Chala* nustebo, klausia, kodėl ji pasirinko pačią lengviausią skrynią.

– Aš žinau, – atsakė mergaitė, – kad joje mažiausia gėrybių, o už keletą dienų, kai pas tave gyvenau, aš daugiau nenusipelniau.

Su tais žodžiais mergaitė išėjo namo. O kai parėjo ir atidarė skrynią, savo akimis nepatikėjo: skrynia pilna dukatų. Pamotė tai pamatė, ją apėmė pavvydas. Ji išvarė į mišką savo dukterį, kad ir ji atneštų skrynią su dukatais. Pamotės duktė surado trobelę, bet net nepagalvojo nei ugnies kurti, nei trobos tvarkyti. Kai atėjo vakaras, pakilo smarkus vėjas, grįžo namo *chala*. Ji klausia pamotės dukterį:

– Kodėl tu ugnies nesukūrei ir mano trobelės neiššlavei?

– Aš ir savo namuose kaip gimiau to nedariau, – atsakė pamotės duktė.

– Na, gerai, – pasakė *chala*, – paieškok mano galvoje.

Vos tik pamotės duktė prisilietė prie *chalos* galvos, tuoj ėmė spjaudytis:

– Tfu, kokia smarvė! Teužmuša mane Dievas, aš negaliu ieškoti tavo galvoje.

– Na, gerai, – vėl pasakė *chala*.

Kitą dieną *chala* liepė pamaitinti jos gyvulius, o pati išskrido. Pamotės duktė pamatė, kokie tai gyvuliai, pagriebė lazda ir kad ims gyvulius mušti: kurį per koją, kurį per galvą, kurį per sparną – visus išvaikė.

Vakare *chala* sugrįžo ir klausia, ar pamaitino gyvulius.

– O kaip! Aš lazda pamaitinau visas tavo velnio išperas.

– Na, gerai, – pasakė *chala*.

Rytą *chala* sako pamotės dukteriai:

– Tu man patarnavai, ir pakaks. Paimk kokią nori mano skrynią ir eik namo.

Pamotės duktė išsirinko pačią sunkiausią skrynią ir išėjo namo. Ji įtempė skrynią į trobą, puolė abi su motina jos atidaryti, manė, kad ten ras daugybę turtų. Pažvelgė į skrynią, o iš ten iššoko dvi gyvatės ir motinai su dukteriai į akis įsisiurbė.

Kokia nuodėmė, toks ir atlygis.

(Serbų; Караджич с. 395–397).

560

Podukra ir velnias

Gyveno kartą viena pamotė. Buvo jos duktė ir podukra. Ji savo dukterį labai mylėjo, o podukrą mušė, daužė, siuntė sunkių darbų dirbti. Kartą pamotė pabudo vidurnaktį ir užsimanė gerti, ėmė podukrą mušti, žadinti:

– Tu tokia ir tu šiokia! Imk kibirus, eik prie šaltinio, atnešk man švaraus vandenėlio.

Vargšė podukra pašoko, pagriebė kibirus ir nubėgo į mišką vandens. Priėjo prie šaltinio, tik pasilenkė semti vandens, ogi kad iššoks iš ten kudlotas, raguotas, ilga uodega velnias. Vargšė mergaitė taip ir nutirpo, o velnias tiesiai prie jos:

– Merga, mergaite, ar nori už manęs tekėti?

– Kaip man už tavęs tekėti, kad aš neturiu plonų marškinių.

Velnias nėrė į šaltinį ir neša iš ten plonus ir kaip sniegas baltus marškinius.

– Na, merga, mergaite, ar nori už manęs tekėti?

– Kaip man už tavęs tekėti, kad aš neturiu raudono sijono.

Velnias vėl panėrė į šaltinį, žiūri – neša raudoną kaip motinos sijoną.

– Na, merga, mergaite, ar tekėsi už manęs?

– Kaip man už tavęs tekėti, kad aš neturiu nei liemenės, nei prijuostės.

– Na, – sako velnias, – šitie greitai bus.

Jis vėl į vandenį ir neša šviesią kaip saulę geltoną liemenę, žalią gėlėtą prijuostę.

– Dabar, merga, mergaite, ar viskas, ar tekėsi už manęs?

– Kaip man už tavęs tekėti, kad aš nei kojinių, nei batelių neturiu.

Nieko nepadarysi, vėl velnias lenda į vandenį, neša baltutėles kojines, juodus ožkenų batelius.

– O dabar, merga, mergaite, ar tekėsi už manęs?

– O kaip aš už tavęs tekėsiu, kad aš neturiu nei baltos skarelės, nei nosinės.

Dar kartą velnias nėrė į šaltinį, dar neša ploną raudoną nosinę.

– Na, dabar, merga, mergaite, ar tekėsi už manęs?

– Kaip man už tavęs tekėti, kad aš neturiu pinigų, nėra kaip vestuves ruošti.

Dar kartą velnias įlindo į šulinį ir tempia maišelį, pilną auksinių ir sidabrinių pinigų. Tuo metu, kol jis į šulinį ir iš šulinio landžiojo, vidurnaktis seniai praėjo, ėmė švisti, o mergaitė uždainavo:

– Gaidžiai, anksti giedokit:

Mane pasitiko
Raguota, badanti,
Pinigų turtinga
Čiur mane, čiur.

O čia kaime buvo gaidžių, jie užgiedojo. Velnias kaip stovėjo, taip tekštelėjo į vandenį, net vanduo užvirė, taip ir nugrimzdo. Mergaitė susirinko parėdus ir pinigus su maišeliu ir nubėgo namo neatsigrėždama, net kibirus pamiršo. O troboje pamotė vandens laukia nesulaukia, iš pykčio net negula, atsikėlė ir uždegė balaną. Tik podukra ant slenksčio – puolė prie jos su lazda.

– Ach, tu tokia, ach tu šiokia! Kur tu buvai, kur iki šiol vaikščiojai?

Čia podukra ėmė pasakoti: taip ir taip, ir parėdus bei pinigus rodyti. Pamotė taip ir sušuko, pamačiusi gražius ir šviesius auksinius pinigus. Ir mušti pamiršo, vaikšto ir galvoja, kaip viso to gero ir gražaus jos dukteriai gauti. Visą dieną kaip nesava vaikščiojo, vos nakties sulaukė. Kai sulaukė vidurnakčio, pažadino savo dukterį, padavė jai kibirus, pamokė, kaip ir ko prašyti ir išsiuntė į mišką prie šulinio. Merga atėjo prie vandens, pasilenkė – velnias jau čia.

– Merga, mergaite, ar tu nori už manęs tekėti?

– Kaip man už tavęs tekėti, kad aš neturiu nei marškinių, nei sijono, nei prijuostės, nei skarelės nėra, nei pinigų vestuvėms.

Taip viską iš karto ėmė ir pasakė. Velnias greičiausiai į vandenį įšoko, greitai ir iš ten išlindo. Lenda net stena – tiek gėrybių neša. Viską atnešė, prieš merginą padėjo.

– Na, merga, mergaite, ar tekėsi už manęs?

O ji stovi kaip kvailė ir nežino, ką jam atsakyti: motina pamokė, ko prašyti, bet nepasakė, kaip nuo velnio apsisaugoti. Velnias kiek palaukė ir pagriebė merginą už kasos, ir įtraukė į šulinį. Taip ji ten ir prapuolė be žinios.

(Baltarusių; БНТ ЧК ч. 2, 48).

561

Nuolanki ir išdidi

Valstietis našlys vedė našlę. O ta moteris turėjo dukterį, ir jis turėjo savo dukterį. Tai ji, ta moteris, savo dukterį lepino, gerai valgyti davė, gražiai rengė ir ilgai migdė, o tą podukrą našlaitę skriaudė, liepė daug dirbti, nenorėjo jai valgyti duoti. Pažadino ją prieš aušrą ir liepė eiti ugnies [parnešti]. Taip ji vargšė eina, eina – net iki miško, o ten miško trobelėje ugnis šviečia. Ji ateina prie tos trobelės ir sako:

– Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus.

Ir jai atsakė:

– Per amžius amen.

O toje trobelėje buvo saulė, mėnuo, žvaigždės, vėjas, šaltis, lietus, visi buvo, o žmogaus nebuvo.

Tai ji sako:

– Mano ponai (nes jie pasidarė kaip žmonės), kad jūs man leistumėt ugnies [paimti].

Tai tie atsako:

– O gerai, – bet jos klausia: – Mano mergaite, kuris iš mūsų gražiausias?

O ji atsakė:

– Visi šitie ponai gražūs.

– Bet vis dėlto gali būti kuris iš mūsų gražiausias.

– Ne, nes esate vienodi, gražūs.

Taip iki trijų kartų [klausė]. O jie jai liepė paimti ugnies, kur tik ji gali padėti – ir į skverną, užantin, ir į puodą.

– Bet kai parneši tą ugnį namo, tai iškask rūsyje duobę ir išpilk tą ugnį, ir užkask. O nuėjusi ten kitą dieną anksti ir atkask. Ir matysi, ką ten turėsi.

Taip ji tą ugnį tiesiai į namus parnešė, uždegė, o tėvui nesakė, kad ten daug ugnies išpylė į duobę, nes jie neliepė sakyti. Nuėjo kitą dieną anksti prie tos duobės, atkasė, o ten pilnutėlė aukso iš tos ugnies. Paslėpė ir niekam to nerodė.

Bet ta pamotė matė, kad ji ką slepia. Susekė, kad ji tiek pinigų atnešė ir kad juos paslėpė skrynioje. Ta pamotė naktį apie dvyliką žadina savo dukterį ir liepia jai eiti ugnies į tą pačią trobelę (nes jai ta podukra pasakė, kur ėmė ir parnešė tą ugnį). Ta motina aprenkė tą dukterį kailinėliais, kad nesušaltų, ir davė didelį puodą, kad paimtų daug ugnies, nes manė, kad ir jai taip ponas Dievas duos, kaip anai davė. Ateina ji prie tos pačios trobelės ir mato tuos pačius ponus. Bet ji nesako „Tegul bus pagarbintas“, o kitaip:

– Mano ponai, duokite man tos ugnies.

Bet jie jos klausia:

– Mano mergaite, kuris iš mūsų gražiausias?

O ji atsako:

– Ech, visi esate bjaurūs. – Šaltį pavadino žiliu, vėją pavadino švilpiku, lietu – mirkliu, mėnesį – kreivu ir blyškiu, ir tiktai saulė esanti gana graži.

Taip liepė jai paimti ugnies, kur tik gali padėti. Paėmė tiek, kiek tik galėjo – į skverną, į rankoves, į kailinius ir t. t.

Bet vėjas jai sako:

– Aš tave užpūsiu.

Šaltis sako:

– Aš tave sušaldysiu.

O saulė sako:

– Nieko nebijok, aš čia būsiu.

Kaip ėmė šaltis šaldyti, lietus lyti, vėjas kad ims pūsti, kad ir saulė nepadėjo – taip tą jos ugnį įpūtė, kad ją sudegino kol namo parėjo. Toji buvo nuolanki, o ta pasipūtusi, išdidi.

(Lenkų; Kolberg t. 21 cz. II str. 189–190).

562

Apie du brolius

Buvo žmogaus namuose vestuvės. Jis pakvietė brolių į vestuves. Brolis vargšas, o vestuvės buvo pas turtingąjį. Ir jau tas vargšas iš tešlos likučių iškepė avižinę bandelę, nuėjo į vestuves ir atsistojo prie slenksčio. O brolis į jį nežiūri, kad tai jis atėjo į vestuves, tik žiūri į turtinguosius. Tas brolis jau stovėjo, stovėjo, stovėjo, į jį su ta avižine bandele nekreipia dėmesio. Jokio dėmesio. Tai jis mano: „Na, aš užkalbinsiu, nes jis manęs nemato“. Jis ėmė ir užkabino. Tas užpuolė ir sako:

– Eik tu pas velnio motiną su savo bandele.

Na, tas vargšas ėmė ir išėjo kelionėn. Eina keliu, eina, eina boba:

– Kur tu eini?

Jis sako:

– Buvau pas brolių vestuvėse. Jis mane, – sako, – išsiuntė pas velnio motiną su savo bandele. Tai ir einu keliu ieškoti velnio motinos, kad šitą bandelę atiduočiau.

Ji sako:

– Na, gerai. Duok man tą bandelę. O tu eik po valtimi atsigulk. Naktį atskris mano sūnūs, tik tylėk, ir jie kalbės, o tu gerai klausyk.

Jis nuėjo, atsigulė po valtimi. Naktį atskrenda trys tos bobos sūnūs ir kalba:

– Štai ten stato tiltą. Niekaip tilto nepastato. Naktį aš atskrendu, kaip švilpteliu, ir viską išvartau.

O kitas jau sako:

– O pono duktė serga, visai nesveika. Ponas daug pinigų duotų, jei kas ją pagydytų. O niekas nežino. Kai ji buvo cerkvėje ir priėmė komunią, ją stumtelėjo, tai jai iš burnos komunią iškrito. Tai rupūžė guli po grindimis, ji ir prarijo tą komunią. Rupūžė auga labai stora ir didelė, o pono duktė džiūsta.

Na, jis tai girdi, tas po valtimi. Tai sako trečias:

– Akmuo guli, o po tuo akmeniui pinigų katilas guli. Ir niekas nežino. Kad kas tą akmenį pakeltų, ten pinigų katilas.

Na, jis visa tai išklausė ir parėjo namo. Parėjo namo ir mergaitė jau sako:

– Eik pas brolių, paprašyk gorčiaus.

Mergaitė nuėjo:

– Dėdule, duok gorčių.

O jis:

– O ką jūs ten matuosite?

O ji:

– Tai aš nežinau, ką tėtė matuos. Každą matuos.

Jau jis pinigų katilą parsivežė. Jis pamatavo tuos pinigus, už lanko prikašė pinigų ir mergaitė sako:

– Tu per slenkstį mesk, kad viskas išbyrėtų.

Tai ji, mergaitė, atėjo, kaip metė – pinigai ir išbyrėjo. Tasai jau turtingasis bėga:

– Tai kur tu gavai? Kur tu gavai tiek pinigų?

Jis sako:

– Ogi tu mane pasiuntei pas velnio motiną. Pasiuntei, tai aš, – sako, – nuėjau ir gavau pinigų.

O vargšas brolis nuėjo pas poną.

– Pone, – sako, – aš tavo dukterį pagydyčiau.

Ponas sako:

– Oi, žmogeli, ko tik nori, žmogeli, duosiu, kiek nori pinigų duosiu, tik jau dukterį pagydyk!

Jis nuėjo į cerkvę, pakėlė grindų lentą. Pakėlė lentą, išėmė rupūžę, tą komunija nuplovė. Ta mergaitė suvalgė, ji ir pasveiko. Ponas davė daug pinigų. Jis nuėjo, kur tiltą stato:

– Ką jūs man duosite? Aš jums padarysiu, kad tilto neišgriaus. Įkalkite drebulės stulpą (stulpas – tai tiltui stulpus kala). Įkalkite drebulės stulpą, jūsų tiltas stovės.

Jie irgi jam davė daug pinigų. Brolis mano: „Na, palauk, jei tau už avižinę bandelę tiek pinigų davė, aš iškepsiu baltą kvietinę ir eisiu, ir man bus“.

Na, tas turtingas brolis iškepė kvietinę bandelę ir išėjo. Eina keliu – eina boba.

– Kur tu eini?

– Mano brolis ėjo su avižine bandele, o aš iškepsiu baltą kvietinę.

Ji sako:

– Na, duok man tą kvietinę. Eik po valtimi, atsigulk ir klausyk, ką kalbės mano sūnūs, tik tylėk, – tam jau turtingajam sako.

Tas atsigulė po valtimi, atskrido tie sūnūs.

– Oi, gal čia kas buvo? Jau pono duktė išgydyta, jau ir akmuo išverstas, jau ir auksas paimtas. Jau ir tiltas – aš šiandien švilpiau, švilpiau prie tilto – nieko tiltui nepasidarė. Jau drebulės stulpas įkaltas. Gal kas po valtimi buvo?

O jis sako:

– Kas buvo? Mano brolis buvo!

Tai jie:

– Oho! Jeigu tavo brolis buvo, – atvertė valtį ir jį pasmaugė.

Štai brolis broliui gerai nelinki.

(Baltarusių; БНТ ЧК ч. 2, 103).

563

Gudrus mokslas

Senė turėjo sūnų. Ir išvedė sūnų mokyti. Priešais eina pirklys:

– Kur, sene, eini?

– Ogi, tėveli, einu sūnų į mokslus atiduoti.

– Atiduok man.

– Na, ką, imk, vis tiek reikia kur nors atiduoti.

Senė parėjo namo, o pirklys parsivedė berniuką namo ir jam sako:

– Eik nupjauk beržiuką, sukrauk rietuvę.

Berniukas nuėjo, berželį nupjovė, sukrovė rietuvę.

– Dėdule, aš padariau.

Pirklys pasodino berniuką ant rietuvės ir ją uždegė. Paskui pelenėlius pakapstė, iš ten išėmė kiaušinį, o iš ten – berniukas.

– Ką tu žinai? – jo klausia.

– Nieko nežinau.

– Na, eik, nukirsk berželį, sukrauk rietuvę.

Berniukas nukirto berželį, sukrovė rietuvę:

– Aš, dėdule, padariau.

– Gerai.

Pirklys pasodino berniuką ant rietuvės, uždegė. Ji sudegė – pirklys pakapstė pelenus, iš ten išėmė kiaušinį, iš jo – berniukas.

– Ką tu žinai?

– Nieko, dėdule, aš nežinau.

Vėl jam pirklys sako:

– Nupjauk berželį, sukrauk rietuvę.

Berniukas nukirto berželį, rietuvę sukrovė.

– Aš, dėdule, padariau.

Pirklys pasodino berniuką ant rietuvės, uždegė, pelenėlius pakapstė, išėmė kiaušinį, iš ten – berniukas.

– Ką žinai?

– Nieko, dėdule, nežinau.

– Kvailys, jeigu taip.

O berniukas išmoko burtų (jis jį burtų mokino), bet nesisakė. Jis išėjo į sodą su vaikais žaisti, pavirto sakalu ir nuskrido pas motiną:

– Eik, mama, pas pirklį, prašyk manęs. Jis tau išleis dvylika šunų, visi tave puls, o aš tave už mažojo piršto laikysiu. Paskui išleis dvylika balandžių – visi vienodi – jie ims grūdus lesti, o aš bėgsiu šalin. Paskui jis išleis dvylika jaunuolių, jie visi ramiai stovės, o aš vis atkišiu mažąjį pirštelį.

Jis motiną pamokė, kaip jį atpažinti, pakilo sakalu ir nuskrido, ėmė kaip berniukas žaisti sode su vaikais.

Senė nuėjo pas pirklį.

– Sveika, sene.

– Sveikas, tėveli.

– Ko tu atėjai?

– Ogi štai, tėveli, noriu sūnų namo pasiimti, nieko jis pas tave nesimoko, aš jį piemenauti atiduosiu.

– Palauk, sene.

– Ne, tėveli, paimsiu.

Pirklys supyko:

– Na, atpažink, sena ragana.

Išleido dvylika šunų – ji atpažino.

– Iš kur tu žinai, sena ragana, kad tai jis?

– O kaip, tėveli, jis mano sūnelis.

Pirklys išleido balandžius. Visi balandžiai grūdus lesa, o vienas vis šalin traukiasi. Ji vėl atpažino. Pirklys pyksta:

– Kaip tu, sena ragana, atpažinai?

– Taigi jis man, tėveli, sūnelis.

Pirklys išleido dvylika jaunuolių. Visi ramiai stovi, o vienas stovi – mažąjį pirštelį atkiša. Senė vėl atpažino.

– O kaip tu atpažįsti?

– Juk jis mano sūnelis, tėveli.

– Na, pasiimk, eik sau.

Senė jį paėmė, jie išėjo. Eina – tiltas, ant tilto blindės krūmas, jame paukštelis čiulba, gieda išvingiuoja, taip gerai gieda. Berniukas ir sako:

– Ar, mama, žinai, ką paukštelis gieda?

– Ne, kas jį žino.

– Nežinai, o jis gieda, kad aš kojas nusiplausiu, o tu tą vandenį gersi.

– Ach tu, kalės vaike, ką motinai sakai! – ir nustūmė jį nuo tilto į upę.

Nustūmė į upę, o jis ten virto pūgžliu, o pirklys – jam iš paskos, virto lydeka, nori jį praryti. O jis įplaukė į duobutę ir atsuko lydekai uodegą, sako:

– Nors lydeka ir gudri, bet pūgžlio nuo uodegos nesuėš.

Upė tekėjo pro caro dvarą. Caro duktė atėjo vandens – jis virto žiedu ir jai į ašotį. Panelei žiedelis patiko, jinai šį paėmė, užsimovė ant piršto. Pirklys atėjo pas carą:

– Jūsų duktė rado žiedelį; tai mano žiedelis.

Ji neatiduoda, jai labai patiko. Vieną gražią naktį žiedelis virto labai gražiu jaunuoliu. Ir jis taip panelei patiko, kad ji įsimylėjo. Jaunuolis ją moko:

– Jūs pirkliui žiedelio neatiduokite. Jeigu labai prikibs, meskite žiedelį ant grindų, jis subyrės į aguonas, vieną aguonos grūdelį koja primink. Pirklys pavirs gaidžiu ir ims aguonas lesti, kita koja jam kaklą primink.

Tėvas caraitę prašo:

– Atiduok, atiduok, žiedelį pirkliui.

Ji supykusi sviedė jį ant grindų. Šis išsibarstė aguonomis, gaidys lesa grūdelius. Ji vieną grūdelį koja primynė. Gaidys po jos bateliu lenda lesti, ji jam kaklą primynė – uždusino. Šis nudvėšė, o iš aguonos grūdelio atsirado jaunuolis – nei pagalvoti, nei atspėti, nei plunksna aprašyti – toks gražuolis. Panelė už jo teka. Vestuves ruošia. Jaunikio klausia:

– Ar jūs neturite giminių ar kokių pažįstamų?

– Nėra, – sako, – bet sukvieskite vargšus pietauti.

Pokylis baigėsi, visus vargšus surinko, atėjo jaunikio tėvas su motina: jie buvo vargšai. Sūnus juos atpažino ir sako:

– O senį su sene paguldykit miegoti arčiau manęs.

Paguldė.

– Ir vandens niekur nestatykit.

Jaunikiui kojas nuplovė nakčiai, dubenį su vandeniu po lova paliko. Štai naktį senė užsinorėjo gerti, tiesiog kentėti negali.

– Seni, aš iš dubens atsigersiu, ne bėda, kad jaunikis kojas nusiplovė, jos švarios.

– Ką tu, sene, išgirs, ims barti.

– O aš tylutėliai, jis giliai miega.

– Žiūrėk man!

Senė palindo po lova, paėmė dubenį, atsigėrė, pastatė, bet dubeniu barkštelėjo.

– Kas ten? – klausia jaunasis.

– Tėveli, atleisk, dėl Kristaus, jau labai gerti norėjau.

– O, mama, argi aš tau nesakiau, kad aš kojas plausiu, o tu tą vandenį gersi?

Senė jo nepažino. Žinojo, kad sūnų į upę nustūmė, manė, kad nusken-
do. Puolė prie jo, apsidžiaugė. Ir paskui ėmė gyventi ir būti.

(Rusų; Ведерникова, Самоделова 31).

564

Velnias ir jo mokinys

Gyveno žmogus ir turėjo vienintelį sūnų. Kartą jis pasakė tėvui:

Tėve, ką daryti? Aš negaliu taip gyventi. Noriu eiti į pasaulį ir išmokti kokio nors amato... Juk pas mus taip yra: kas moka nors menką amatą, tas, koks jis bebūtų, gyvena geriau už bet kokį valstietį.

Tėvas jį ilgai atkalbinėjo, įrodinėjo, kad ir amatininkams reikia daug dirbti, ir jie turi daug rūpesčių, kaip jis savo tikrą tėvą paliksiąs. Bet sūnus nesidavė įkalbamas, ir tėvas galų gale jį išleido.

Sūnus išėjo į kelionę. Jis ėjo, ėjo ir priėjo upę. Čia jis sutiko žmogų žaliais drabužiais. Tas žmogus paklausė, kur jis einąs.

– Einu į pasaulį, ieškau kokio nors meistro, kad galėčiau amato išmokti, – atsakė jaunuolis.

– Aš meistras, eik pas mane amato mokytis, jei tavo sielą tai traukia, – pasiūlė žmogus žaliais drabužiais.

Vaikinas iš karto sutiko ir nuėjo su juo. Jie ėjo upės krantu. Staiga meistras kad šoks į vandenį, ėmė plaukti ir šaukė:

– Šok paskui mane, mokykis plaukti!

Vaikinas atsiskakinėja, plaukti nedrįsta, bijo nuskęsti, bet meistras pasakė:

– Nieko nebijok, šok!

Vaikinas šoko ir nuplaukė greta meistro. Kai tik išplaukė į upės vidurį, meistras pagriebė vaikiną ir nėrė su juo į dugną. Tas meistras pasirodė esąs velnias. Jis atvedė vaikiną į savo rūmus ir atidavė labai senai senei mokyti, o pats grįžo į žemę. Kai tik senutė liko dviese su vaikinu, ji jam pasakė:

– Sūneli, tu manai, kad tas žmogus meistras, kokių žemėje būna? O jis visai ne meistras, o velnias. Jis ir mane apgavo ir čia iš žemės atitempė.

Bet paklausk, ką tau pasakysiu. Aš tave mokysiu jo visų amatų, o kai jis ateis ir klaus, ar tu ko nors išmokai, tu atsakyk, kad nieko neišmokai, jeigu tu tik nori nuo jo ištrūkti ir į žemę sugrįžti.

Po kiek laiko ir tikrai atėjo velnias ir klausė jaunuolį:

– Ko tu išmokai?

– Kol kas nieko neišmokau, – atsakė tasai.

Taip praėjo treji metai. Ir kada tik velnias ateidavo ir klausdavo vaikiną, ko jis išmokęs, tas visada atsakydavo: „Nieko neišmokau“. Pagaliau velnias paklausė jo paskutinį kartą:

– Ar tu ko nors išmokai?

– Nieko neišmokau. Net tai, ką pirmiau mokėjau, užmiršau, – atsakė jaunuolis.

– Jei tu iki šiol nieko neišmokai, tai niekada nieko ir neišmoksi. Geriau nešdinkis, kur akys mato ir kur kojos neša, – pasakė supykęs velnias.

O iš tikrųjų vaikinai puikiai išmoko visų velnio amatų. Jis šoko į vandenį ir nuplaukė į krantą. Išlipo iš vandens ir parėjo pas tėvą. Tėvas jį iš tolo pamatė ir išbėgo pasitikti:

– Kur tu, sūneli, buvai prapuolęs?

– Mokiausi amato, – atsakė sūnus.

Netrukus visi vyko į gretimą kaimą į turgų. Sūnus ir sako tėvui:

– Tėve, ir mes eikime į turgų.

– O kaip eisime, sūneli, kad mes nieko neturim?

– Tai ne tavo rūpestis, – pasakė sūnus.

Jie išėjo į turgų. Pakeliui sūnus sako tėvui:

– Kai prieisime prie turgaus, aš pasiversiu į tokį gražų žirgą, kokio viename turguje nerasi. Visi juo gėrėsis. O mano meistras ateis jo pirkti ir duos tiek, kiek tu prašysi. Bet žiūrėk, neduok jam pavadžio. Kai gausi pinigų, nuimk nuo žirgo pavadį ir trenk juo į žemę.

Štai jie priėjo turgų, ir vaikinai pasivertė tokiu žirgu, kokio ir pasaulyje nebuvo. Senis nuvedė jį per turgų, žmonės iš visų šalių subėgo, o apie kainą niekas ir klausyti nedrįsta. Čia priėjo meistras turkiškai atrodantis, ilgu chala-tu apsirengęs ir su čalma ant galvos.

– Aš perku tavo žirgą, seni, – jis pasakė. – Kiek tu už jį prašai?

Ir kiek senis paprašė, tiek jam turkas, nei žodžio neprataręs, ir užmokėjo. Senis gavo pinigų, nuėmė nuo žirgo pavadį ir trenkė juo į žemę. Tuo akimirksniu neliko nei žirgo, nei turko. O kai senis parėjo su pinigais namo, žiūri – sūnus jau grįžęs, jo laukia.

Po kurio laiko vėl buvo mugė. Sūnus vėl tėvui sako:

– Tėve, eisime į turgų.

Tas iš karto sutiko ir su juo išėjo.

– Dabar aš pasiversiu pilna prekių krautuve. Gražesnės ir turtingesnės krautuvės visoje mugėje nebus, – pasakė sūnus. – Niekas jos negalės nupirkti, bet ateis mano meistras ir duos tiek, kiek tu paprašysi. Tik žiūrėk, neduok jam į rankas raktų. O kai gausi pinigų, paimk ir trenk raktus į žemę.

Taip ir atsitiko. Sūnus pasivertė gražia krautuve, visa mugė ja stebėjosi. Atėjo meistras, vėl turkiškai apsirengęs, ir paklausė senį, kiek krautuvė kainuoja. Kiek senis paprašė, tiek turkas jam tučtuojau ir atskaičiavo.

Senis gavo pinigų, trenkė raktus į žemę, ir tuo akimirksniu neliko nei krautuvės, nei turko. Krautuvė pavirto balandžiu, o turkas – vanagėliu ir ėmė vyti balandį. Tuo metu išėjo caraitė iš rūmų ir ėmė į juos žiūrėti. Staiga balandis strėle nusileido ant mergaitės rankos ir pavirto žiedu. O vanagėlis trenkėsi į žemę ir pavirto į žmogų. Žmogus nuėjo pas carą ir paprašė priimamas tarnauti: jis tarnaus trejus metus ir nereikalaus nieko – nei maisto, nei gėrimo, nei drabužių – tik kad caras duotų jam žiedą nuo caraitės rankos. Caras jį priėmė tarnauti ir pažadėjo duoti žiedą. Žmogus tarnavo, o mergaitė mūvėjo žiedą, o jis labai patiko, nes dieną buvo žiedas, o naktį virsdavo puikiu jaunikaičiu. Kartą jaunuolis jai pasakė:

– Kai norės paimti žiedą nuo tavo rankos, niekam neduok jo į rankas, o mesk ant žemės.

Po trejų metų caras atėjo pas dukterį ir paprašė duoti jam žiedą. O ji tarsi supykusi metė žiedą ant žemės. Jis sustrūko, iš jo pabiro smulkūs grūdėliai. Vienas grūdėlis nuriedėjo po caro batu. Tarnas tuoj pat pasivertė žvirbliu ir ėmė lesti grūdėlius. Jis prarijo visus, jau norėjo lesti paskutinį grūdėlį po caro batu, o tas staiga virto katinu ir griebė žvirblį už kaklo.

(Serbų; Караджич с. 387–389).

565

Ivanas caraitis ir jauna marti

Vienoje karalystėje, vienoje valstybėje gyveno caras. Jis turėjo vieną sūnų Ivaną caraitį. Na, Ivanas caraitis kasdien vyko į plyną lauką, į plačią platybę, į mėlynos jūros pakraštį medžioti. Jis gaudė žąsis, gulbes ir pilkas anteles. Ir papuolė į jo kilpas gulbelė. Ivanas caraitis pagavo tą gulbelę, parsinešė ją į palapinę ir patupdė į paprieždę. Rytą jis atsikėlė ir išvyko medžioti. Štai ta gulbė išėjo iš paprieždės, pavirto jauna martele ir prigaminio Ivanui caraičiui visokių valgių. Pati vėl pavirto gulbele ir atsitūpė paprieždėn.

Na, Ivanas caraitis grįžo namo į savo palapinę, o jo stalas padengtas. Na, jis ir nustebo: „Kas, – sako, – pas mane buvo?“ Ivanas caraitis atsisėdo ir papietavo, o viską ant stalo uždengė staltiese ir vėl išvyko medžioti. Gulbelė vėl pavirto jauna martele, sutvarkė stalą, vėl pavirto gulbele ir atsitūpė paprieždėn.

Kitą dieną Ivanas caraitis vėl išvyko medžioti, o jam nesant gulbelė išėjo iš paprieždės, pavirto jauna martele ir prigamino dar geresnių valgių. Jauna martelė padengė stalą, pavirto gulbele ir atsitūpė paprieždėn – laukia Ivano caraičio.

Štai Ivanas caraitis atvyko, atvežė žąsų, gulbių ir pilkų antelių. Ivanas caraitis pažvelgė į stalą ir nustebo:

– Na, kas tai prigamino? Pasirodyk, kas esi pas mane – ar jauna mergelė, ar jauna martelė.

Niekas su juo neprakalbėjo, net balso neparodė. Ivanas caraitis papietavo, padengė stalą staltiese ir vėl išvyko į plyną lauką, į plačią platybę, į jūros pakraštį medžioti.

Na, trečią dieną Ivanas caraitis susiruošė medžioti, išėjo iš palapinės ir pasislėpė. „Pasergėsiu, sako, kas pas mane ateina, iš kokios pusės“.

Štai baltoji gulbelė išėjo iš paprieždės, pavirto jauna martele ir ėmė gaminti valgius. Ivanas caraitis staiga atidarė duris. Jauna martelė nusigando, mėgino bėgti, bet Ivanas caraitis ją pagriebė glėbin. Na, ji jo rankose raitėsi, raitėsi ir į augsine verpstę išsiraitė. Jis ėmė ir verpstę perlaužė – apačią prieš save, o viršutinę dalį už savęs metė: „Tapk priešais mane jauna martelė, o už manęs gražūs drabužiai!“ Na, ir atsirado priešais jį jauna martelė, o už jo gražūs drabužiai. Jau tokia gražuolė – žiūrėtų ir žiūrėtų, akių neatitraukdamas.

Ivanas caraitis pas tėvą nevyko ir ėmė gyventi su jauna martele. Tame plyname lauke, plačioje platybėje jie pasistatė namą. Na, ir tapo nėščia jauna martelė. O pas juos ateidavo senelė trobelninkė. „Ivanai caraiti, dabar pavasaris, tu saugok savo jauną martelę, niekur toli neįėj“.

Na, jauna martelė pagimdė kūdikį. Ji sėdi pirtyje su senele trobelninke. Rytą skrenda gulbių pulkas, štai viena ir šaukia:

Ti go go, mano dukra,
Ti go go, mieloji,
Ar neduoti tau sparnelio,
Ar neduoti keliančio?
Skriskime kartu už jūros,
Skriskime kartu už mėlynos!

Tai tėvas skrido. O ji jam atsakė:

Ti go go, tėveli,
 Ti go go, mielasis,
 Neduoki man sparnelio,
 Neduoki man keliančio:
 Neskrisiu su tavim už jūros,
 Neskrisiu už mėlynos,
 Aš turiu kūdikėlj,
 Aš turiu mylimąjį.

Na, šitas pulkas praskrido. Skrenda kitas pulkas, ir vėl kita gulbė šaukia jauną martelę:

Ti go go, mano dukra,
 Ti go go, mieloji,
 Ar neduoti tau sparnelio,
 Ar neduoti keliančio?
 Skriskime kartu už jūros,
 Skriskime kartu už mėlynos!

Tai skrido jos motina. Jauna martelė jai atsakė:

Ti go go, motule,
 Ti go go, mieloji,
 Neduoki man sparnelio,
 Neduoki man keliančio:
 Neskrisiu su tavim už jūros,
 Neskrisiu už mėlynos,
 Aš turiu kūdikėlj,
 Aš turiu mylimąjį.

Na, ir šitas pulkas praskrido. Skrenda trečias, vėl šaukia viena gulbė:

Ti go go, sesute,
 Ti go go, mieloji,
 Ar neduoti tau sparnelio,
 Ar neduoti keliančio?
 Skriskime kartu už jūros,
 Skriskime kartu už mėlynos!

Tai skrido jos brolis; ji jam atsakė:

Ti go go, broleli,
 Ti go go, mano mielas,
 Neduoki man sparnelio,
 Neduoki man keliančio:

Neskrisiu su tavim už jūros,
 Neskrisiu už mėlynos,
 Aš turiu kūdikėlį,
 Aš turiu mylimąjį.

Ir tas pulkas praskrido. Skrenda ketvirtas. Vėl viena gulbė šaukia:

Ti go go, meilute,
 Ti go go, mieloji,
 Ar neduoti sparnelio,
 Ar neduoti keliančio?
 Skriskime kartu už jūros,
 Skriskime kartu už mėlynos!

Ji ir atsako:

Ti go go, mylimas,
 Ti go go, mielasis,
 Tu paduoki sparnelį,
 Tu paduoki keliantį –
 Skrisiu su tavim už jūros,
 Skrisiu su tavim už mėlynos!

Ji tik pakilo skristi, o Ivanas caraitis ją pagavo. Praskrido ir šitas pulkas. Na, ir sako jauna martelė Ivanui caraičiui:

– Jeigu tu nebūtum manęs sugriebęs, būčiau išskridusi į savo karalystę, į savo valstybę. O dabar, sako, man nėra su kuo skristi, praskrido ir mano mylimasis.

Ir ėmė jiedu gyventi ir būti, gėrybių pelnyti. Ir dabar gyvena.

(Rusų; Paskelbta „Permskije gubernskije vedomosti“ 1863 m.).

566

Žmona vilkė

Gyveno vienas grafas, kuris turėjo malūną. Tame malūne naktį niekas negalėjo būti, nes kasnakt ateidavo vilkas ir sudraskydavo tą, kurį ten rasdavo. Kartą grafas pasakė, kad malūnas teks tam, kas vieną naktį ten pernaktvos. Tuo metu vienas jaunuolis galvojo, kaip jam ten pernaktvoti. Jis nuėjo pas grafą ir pasakė, kad nori pernaktvoti malūne. Kai jis nuėjo į malūną, paėmė lentų ir užnešė jas į viršų. Paskui susikūrė laužą ir prie jo šildėsi.

Kai pajuto, kad vilkas eina, prie ugnies pastatė *kumelę* (ją naudoja kai lankus dirba), o pats greitai užlipo į viršų ant lentų. Vilkas atėjo, ir visur malūną apžiūrėjo, bet niekur nieko nerado. Jis priėjo prie ugnies, nusiėmė kailį.

O tas iš viršaus žiūri. Bet iš to vilko [atsirado] graži mergaitė. Ji ėmė snausti ir užmigo, o tas tyliai nulipo žemyn, kailį paėmė ir po malūnu trimis vinimis prikaldė. Pamatęs, kad čia ne vilkas, bet moteris, jis nebebijojo ir ją pažadino. Kai ji pabudo, norėjo griebti savo kailį. Pamačiusi jaunuolį, griebė jam už rankos ir norėjo įkąsti. Jis tai pamatė ir pasakė:

– Dar Dievas nesutvėrė tokios moters, kuri mane kandžiotų.

Ji ėmė maldauti, kad atiduotų jos kailį. Jis nenorėjo atiduoti. Ji pasakė, kad jam bus bėda, kai ji suras kailį. Jis jos neišleido iš malūno. Jiedu ilgai buvo tame malūne, ir jis ją vedė.

Jie ilgai gyveno kartu ir susilaukė vaiko. Kai vyro nebuvo namie, ji nuėjo po malūnu ir rado savo kailį ir tuoj apsilvilkė. Ji virto vilke ir išbėgo. Jis grįžo namo ir rado verkiantį vaiką. Jis klausė, ko vaikas verkia. Tas pasakė, kad motina kažkur išėjo. Jis tuoj ėjo žiūrėti po malūnu ir kailio neberado. Jis paėmė šautuvą ir išėjo jos ieškoti.

Liūdnas vyras nuėjo į kryžkelę, ten sutiko žmogų, kuris klausė, ko jis atėjo ir ko ieško. Jis papasakojo, kas atsitiko, ir žmogus jam pasakė:

– Aš esu vilkų piemuo ir noriu tau padėti. Aš sukviėsiu vilkus, jeigu tu ją atpažinsi, tai tavo.

Jis pasakė ją atpažinsiąs, o žmogus papūtė ragą. Prisirinko vilkų, jo klausia:

– Kuri iš jų?

Jis sako:

– Nėra.

Taip antrą ir trečią kartą sušaukė ir klausė:

– Kuri tavo?

– Ta, kuri paskutinė eina.

Ją vilkų piemuo sugavo. Vyras ją paėmė ir namo parsivedė. Ir jiedu ilgai kartu gyveno.

(Slovėnų; Novice XVIII, št. 12 (21 marca 1860), str. 93–94).

567

Žaltys

Kartą gyveno viena senė. Ji turėjo dukterį Anušką Snieguolę. Ji buvo šešerių metų. Ji susiruošė su draugėmis maudytis upelyje. Ir staiga – žaltys. Atsigulė ant Snieguolės marškinių. Išlipo iš upelio, žiūri – ant jos marškinių žaltys. Ji nusigando. Snieguolė sako:

– Žalty, žalty, atiduok man marškinius.

– Jeigu tekėsi už manęs, atiduosiu marškinius.

Ji ir pasakė, kad „aš tekėsiu“. Ir atidavė marškinius. Kai sukako aštuoniolika metų, žaltys atėjo prie jų trobos. Rangėsi, rangėsi – niekur negali įsiveržti, sugrižo į mėlyną jūrą. Surinko žalčių pulką ir atėjo prie trobos. Susirangė į kamuolį, trenkėsi į langą ir pasipylė po trobą. Ir rado Snieguolę, ir nunešė į mėlyną jūrą. Ir jie ėmė gyventi, ir ėmė sau vaikų prigylenti.

Ji parėjo pas motiną į svečius. Motina ją sutinka:

– Ach, dukrele, kur buvai?

– Aš, motule, buvau mėlynoje jūroje.

– O kaip tu, dukrele, ten gyvenai?

– Aš gerai gyvenau.

– O kaip, dukrele, tu prieisi prie mėlynos jūros?

– Taip: kai prieisiu prie mėlynos jūros ir pasakysiu: „Žalty, žalty, išeiš pas mane, paimk mane“, – išeis ir paims.

Ateina vakaras. Duktė vėl vyksta į mėlyną jūrą. Motina ir sako:

– Nakvok pas mane nors vieną naktelę.

– Ne, mama, nenakvosiu, man vyras neliepė.

O motina vis prašo, ir ji apsinakvojo.

Motina vidury nakties atsikėlė, kai visi sumigo, rado kirvį, šiaip taip patamsyje paėmė ir išėjo prie mėlynos jūros. Priėjo prie mėlynos jūros ir sušuko:

– Žalty, žalty, išeiš pas mane, paimk mane.

Žaltys išeiš, ima ją. Ji nukirto jam galvą ir parėjo namo, atsigulė miegoti.

Ateina rytas. Duktė atsikelia ir išeiš. Motina neleidžia.

– Ne, motule, eisiu.

Prieina prie mėlynos jūros, šaukia:

– Žalty, žalty, išeiš pas mane, paimk mane.

Žaltys neišeiš. Ir ji taip šaukė iki trijų kartų. Ir štai vanduo pasidarė kruvinas. Ir ji nuėjo krantu su savo vaikais. Ir rado žalčio galvą. Ir ji ėmė gaudžiai, gaudžiai verkti. Motina jiems pasakė:

– Maži vaikeliai. Tu, mažas sūneli, pavirsk lakštingalėliu, o tu, nelaiminga dukrele, tapk laisva paukštele, o aš tapsiu nelaiminga gegužėle – skraidysiu po miškus ir savo vyro kukuosiu. O tu, dukrele, sukis virš vandens, virš tikrojo tėvelio, o tu, sūneli, skraidyk po miškus, giedok aušrose.

Ir nuo to laiko atsirado ir paukšteliai, ir gegutė, ir lakštingalos.

(Rusų: АКИМОВА, кн. 1, 409).

568

Žaltelis

Kartą merginos nuėjo maudytis, iššliaužė žaltelis ir atsigulė ant vienos mergaitės baltinių. Štai visos išbrido, ėmė rengtis, o toji negali: žaltys šnypščia, neduoda drabužių.

– Jeigu tekėsi už manęs, – sako, – tai atiduosiu.

Kas jai daryti? Nors nuoga eik į kaimą. Pažadėjo. „Netekėsiu“, galvoja. Žaltys nušliaužė. Ji parėjo namo.

– Ko nuliūdusi? – klausia jos motina.

Ji papasakojo:

– Pažadėjau už žalčio tekėti.

– Dar kada tai bus – mes jį užkaposim.

Atėjo laikas. Šliaužia jų tiek, kad baisu, visas kaimas nustebo, išėjo pažiūrėti. Žaltys paėmė tą mergaitę ir nusivedė į vandens carystę. Ten, vandens carystėje, [gyvena] taip pat, kaip ir mes gyvename. Ji pagyveno su juo dvejus metus, jau ji turi mergytę ir berniuką. Ir ji pasiprašė pas motiną, pasiilgo. Jis ją išleido. Ji pasiėmė vaikus, ir jis ją išvedė.

Ateina ji pas motiną, motina džiaugiasi ja, neleidžia atgal:

– Užmušiu jį, – sako.

Duktė sako:

– Ne, mama, reikia eiti, aš pažadėjau.

Ji nuėjo prie ežero (tvenkinio), prieina prie vandens motina:

– Žalteli, žalteli, išaik pas mane.

Jis ir išeina. Ji puolė prie jo ir jį sukapojo. Duktė verkia, gaili, ji savo vaikus palaimino. Sūnui sako:

– Būk tu sakalėliu, giedok aušrelėse.

O dukteriai:

– Būk tu kregždėle, skraidyk virš vandens ir verk tėvelio. – (Juk jis jos tėvas buvo.) – O aš tapsiu gegute, verksiu savo žaltelio.

(Rusų; Ведерникова, Самоделова 40).

569

Kaip žalčio žmona pavertė sūnelį ažuolėliu

Senis turėjo tris sūnus ir vieną dukterį, o senė turėjo dvi dukteris. Senio duktė buvo darbšti, o tos senės dukterys – didelės tinginės. Kartą senis ruošėsi į miestą. Viena sako: nupirk man tą, kita – tą, o senio duktė sako:

– Tėte, atvežk man rožę.

Taip jis nupirko abiems tai, ko jos prašė, o savo dukteriai rožę nupirkti

pamiršo. Na, jis nuėjo į daržą skinti rožės. Ogi po tuo krūmu gulėjo žaltys. Jis pagriebė tėvą už galvos ir sako:

– Atiduok man tą dukterį, kuriai rožę skini.

Tai jis nusigando ir sako:

– Gerai.

Netrukus atvažiavo tas žaltys ir sako:

Karaliau, karaliau,
Karalaiti, senatoriau,
Atiduok dukterį Galenočką,
Kuri sode vaikščiojo
Ir man, žalčiui, prisiekė.

Tėvas taip sako:

– Duok man pilną stonią žirgų ir pilną tvartą karvių, ir pilną kluoną javų, tai atiduosiu.

Akimirksniu viskas, ko jis norėjo, atsirado. Tada jie dukters drabužiais aprenė tinginę. Ta sėdo ir išvažiavo su žalčiu. Jie važiuoja, važiuoja, o varnos virš jų krankia:

Kra kra kra, veža žaltys
Ne Galenočką darbštuolę,
O kitą – tinginę.

Žaltys tai išgirdo, išstūmė ją iš vežimo. Ji krisdama ranką susilaužė. Kitą dieną žaltys vėl atvažiavo ir sako:

Karaliau, karaliau,
Karalaiti, senatoriau,
Atiduok dukterį Galenočką,
Kuri sode vaikščiojo
Ir man, žalčiui, prisiekė.

Kai žaltys davė pilną stonią žirgų, pilną tvartą galvijų ir kluoną javų, tai aprenė kitą tinginę ir atidavė. Jis ir išvažiavo. Jie važiuoja, važiuoja, o varnos vis virš jų krankia:

Kra kra kra, veža žaltys
Ne Galenočką darbštuolę,
O kitą – tinginę.

Žaltys tai išgirdo, išstūmė ją iš vežimo. Ji krisdama koją susilaužė. Trečią kartą atvažiavo žaltys ir sako:

Karaliau, karaliau,
Karalaiti, senatoriau,
Atiduok dukterį Galenočką,

Kuri sode vaikščiojo
Ir man, žalčiui, prisiekė.

Nebebuvo ką daryti, tai aprenge Galenočką darbštuolę skarmalais ir atidavė jam. Jis važiuoja, važiuoja, o varnos virš jų skraido ir rėkia:

Kra kra kra, veža žaltys
Galenočką darbštuolę!

Nuvažiavo jiedu į dunojų ir gyveno laimingai. Ir Dievas davė jiems sūnelį. Paauginusi vaiką, kartą ji sako:

– Važiuojam tėvų aplankyti.

Tai sėdo ir išvažiavo. Važiuoja, važiuoja, kai jau nebetoli trobos, buvo upė, tai jis įlindo į vandenį, o ji nuėjo pas tėvus. Kai ten kiek pabuvo, tai nuėjo prie upės ir sako:

Žalty žalty,
Mano mielas vyre,
Tegu akys prisižiūri,
Tegu širdis prisidžiaugia.

Tai jis išlindo iš vandens. Kai jiedu pasidžiaugė, ji vėl nuėjo namo. Tuo metu broliai manė, kad jai bloga, susitarė jį nužudyti. Vyriausias brolis nuėjo prie upės ir sako:

Žalty, žalty,
Mano mielas vyre,
Tegu akys prisižiūri,
Tegu širdis prisidžiaugia.

Bet jis neišlindo. Vėliau atėjo vidurinis brolis ir sako:

Žalty, žalty,
Mano mielas vyre,
Tegu akys prisižiūri,
Tegu širdis prisidžiaugia.

Bet žaltys ir tą kartą nepaklausė. Pagaliau nuėjo jauniausias brolis ir sako:

Žalty, žalty,
Mano mielas vyre,
Tegu akys prisižiūri,
Tegu širdis prisidžiaugia.

Žaltys manė, kad jį žmona šaukia, išėjo iš vandens, o brolis jį ir užmušė. Ogi kaip tik Galenka norėjo su vyru pasimatyti, tai ji atėjo prie upės ir sako:

Žalty, žalty,
Mano mielas vyre,
Tegu akys prisižiūri,
Tegu širdis prisidžiaugia.

Tuomet jis neišėjo. Pamatė – ogi putos tik virš vandens plaukioja ir su-
prato, ir ėmė verkti. Išgirdo jos motina, tai priėjo prie jos ir sako:

Dukrele Galenočka,
Eik tamsią naktį nakvoti,
Šiltos košės valgyti!

O ji sako:

Nenoriu, nenoriu:
Nužudėt jūs mano vyrą,
Nužudysite ir mane!

Motina nuėjo namo ir nusiuntė tėvą. Jis priėjo ir sako:

Dukrele Galenočka,
Eik tamsią naktį nakvoti,
Šiltos košės valgyti!

Bet ji taip pat atsakė:

Nenoriu, nenoriu:
Nužudėt jūs mano vyrą,
Nužudysite ir mane!

Ji vaikšto prie upės ir taip verkia, taip rauda, taip ripuoja! Ateina viduri-
nė sesuo, paskui jauniausoji ir prašo:

Sesute Galenočka,
Eik tamsią naktį nakvoti,
Šiltos košės valgyti!

Bet ji atsakė:

Nenoriu, nenoriu:
Nužudėt jūs mano vyrą,
Nužudysite ir mane!

Paskui atėjo vyriausias brolis, po jo vidurinis ir prašo:

Sesute Galenočka,
Eik tamsią naktį nakvoti,
Šiltos košės valgyti!

O ji ir jiems atsakė. Tada pagaliau atėjo jauniausias brolis ir sako:

Sesute Galenočka,
Eik tamsią naktį nakvoti,
Šiltos košės valgyti!

Tai ji:

Nenoriu, nenoriu:
Nužudėt jūs mano vyrą,
Nužudysite ir mane!

Paversiu sūnelį ažuolėliu,
 O pati pulsiu galva verpetan.
 Akimirksniu sūnelis tapo ažuolėliu, o ji šoko į upę ir nusiskandino.
 (Baltarusių; БГТ ЧК ч. 2, 16).

570

Apie žaltį

Gyveno našlė ir buvo jos graži dukrelė. Štai atėjo pas ją mergaitės ir sako:

– Eime, Maša, maudytis į upę.

Ji ir sako:

– Mamos nėra namie...

– Na, nieko, einam.

Nuėjo prie upės, nusimetė savo drabužius, ėmė maudytis. Na, visos nusimaudė ir išėjo. Išeina jinai – ant marškinių guli toks didelis žaltys, guli ir neleidžia [apsirengti]. Ji sako:

– Na, kaip, – sako, – aš eisiu namo nuoga? Na, kaip? Na, leisk, žalty, na, leisk!

– Na, – sako, – pasakyk „Žaltys mano vyras“, tada leisiu.

– Na, žaltys mano vyras, na, paleisk.

– Ar būsi mano žmona?

Jinai pagalvojo...

– Būsiu. Būsiu, – sako. „Argi tu žinai, kur aš gyvenu, aš juk pabėgsiu, tu nežinai, kur aš gyvenu“. Sako: – Būsiu.

Jis paleido.

– Na, žiūrėk, – sako, – kad tu būtum mano žmona.

Ji sako:

– Būsiu.

Jis paleido, jinai apsirengė, parėjo namo. Pareina ir sako motinai:

– Oi, mama, ar žinai, aš maudžiausi ir ant mano marškinių toks žaltys.

Tai jis, – sako, – žada mane paimti.

O ji sako:

– Na, ar jis žino, kur mes gyvename? O mes užrakinsim duris, langus, ir nebus...

Na, jos jau uždarė. Jis laukė, laukė. Čia jau žaltys, lekia žalčiai, kaip ant sparnų. Jau atlėkė – durys užrakintos. Jie langą išmušė, įeina:

– O, – sako, – štai mūsų gražuolė. Mes dabar ją paimsime.

Ir jie paėmė prie upės, jis jau sako:

– Sėsk ant manęs.

Na, ir nėrė ten, o tenai jau kita karalystė. Ji įeina, o ten labai gražu: muzika groja, sodai žydi, paukščiai čiułba. Ir jau ji ten gyvena... Na, ji pagyveno, jau jų du vaikai, prigyveno jiedu. Jinai ir prašo, sako:

– Brangus mano vyre, leisk mane pas motiną. Kad tu mane pervežtum. Leisk, aš taip pasiilgau motinos, motina manęs pasiilgo.

Sako:

– Na, gerai, tiktai kad nenakvotum.

Sako:

– Ne, nenakvosiu.

Na, jis jau ją perkėlė per vandenį, ji jau su vaikais eina. Motina pamatė – eina dukte. Apsidžiaugė.

– Oi, kaip tu, – sako, – iš ten išsiveržei?

O ji ir sako:

– Mama, aš gyvenu labai gerai, man labai gera. O mes, – sako, – kitą kartą gal ir su juo į svečius ateisim.

Na, jinai jau pasodino ir pavaišino. O jinai ruošiasi namo. O [motina] jau:

– Mano dukrele, pernakvok ir pernakvok, o rytoj anksti pareisi.

– Oi, man juk įsakyta, kad nenakvočiau.

– O nieko neatsitiks.

Ji atsigulė miegoti, o motina ir galvoja... ir klausia:

– O kaip tu ji šauki?

– Aš, – sako, – priešiu prie upės, pasakysiu: „Žalty, tu mano vyre, išėik ir paimk mane“. Jis taip liepė. Ir aš taip, – sako, – šauksiu, jis išėis mane paims, tik leiskit mane.

– Tai, dukrele, pernakvok vieną naktele. Aš tave palydėsiu, ir viskas.

Na, jinai jau ir pernakvojo. Naktį atsigulė miegoti, o ji [motina] atsikėlė, išėjo, nuėjo su kirviu ir šaukia:

– Žalty tu mano vyre, išėik ir paimk mane. Žalty, tu mano vyre, išėik ir paimk mane.

Jis manė, kad žmona. Tik galvą [iškišo], o ji jam galvą nukirto. Kilo sumaištis po tą, po upę. Jinai jau nakvoja, jau atsikėlė, sako:

– Jau eisiu dabar, mama, palydėk mane.

(Jinai juk nežinojo.) O ji [motina] galvoja: „Eik, eik, bet tu sugrįši, pas mane gyvensi“.

Jinai atėjo, jau ji stovi ir klausosi, kas bus. Ji atsistojo ir sako:

– Žalty tu mano vyre, išėik ir paimk mane.

O iš ten atsako:

– Tavo vyrą motina sukapojo.

Ji tada ėmė:

– Mama, ką jūs padarėte! Kam jūs dabar padarėte? Ką man dabar daryti, kur man dabar pasidėti, dabar...

Jinai:

– Einam pas mane.

– Ne, motule, aš neisiu pas jus. O aš nežinau, kur man pasidėti. Dabar, – sako, – tu, dukrele, skriski kregždute. O tu, mano sūneli, – lakštingala. O aš, – sako, – jau sena, skrisiu gegute. Skraidysiu ir savo vyro kukuosiu.

Ir jie nuskrido.

– O tu, lakštingala, čiulbėk ir žmones linksmink. O tu, kregždute irgi čiulbėk.

Ir jau ji skraido, toji kregždutė, ir sako: „Cirin, cirin, o tu motule, verkti nustok“. Ir jie nuskrido. Motina rankas užlaužė ir taip nuėjo. Tai taip.

(Ukrainiečių; Брицина, Головако с. 228–232).

571

Trys unguariai

Kartą vienas žvejas negalėjo pagauti žuvų. Jis tris dienas metė tinklą ir kasdien ištraukė po vieną unguarį. Kai trečią dieną į jo tinklą pakliuvo trečias unguarys, žvejas supyko ir pasakė:

– Tegu velnias ima tokią žvejybą, kai per dieną vieną unguarį tepagauni! Bet čia vienas unguarys prašneko žmogaus balsu:

– Jeigu tu, nelaimingasis, žinotum, ką tau tinklas ištraukė, tu nesikeiktumei! Juk tau papuolė didelė laimė! Vieną iš mūsų tu supjaustyk į keturis gabalus. Vieną gabalą duok žmonai suvalgyti, kitą – kalei, trečią – kumelei, o ketvirtą gabalą užkask į žemę už namo. Žmona pagimdys tau du dvynius sūnus, kalė atves du šuniukus, kumelė – du kumeliukus, o už tavo namo išaugs du auksiniai kardai.

Žvejas paklausė ir viską padarė taip, kaip jį unguarys pamokė. Nepraėjo nė metai, o žvejo žmona pagimdė dvynius sūnus, kalė atvedė du šuniukus, kumelė – du kumeliukus, o už jo namo išaugo du kardai. Praėjo kiek laiko, sūnūs užaugo. Kartą vienas jų sako tėvui:

– Aš matau, kad tu neturtingas žmogus, tu mūsų neišmaitinsi. Duok man žirgą, šunį ir kardą, aš eisiu į baltą pasaulį. Aš jaunas, žalias, kaip nors prasimaitinsiu.

O broliui jis taip pasakė:

– Sudiev, broli. Aš einu ieškoti laimės pasaulyje. O tu saugok namus, užgyvenk gėrybių ir tėvą gerbk. Štai tau indas su vandeniu. Visą laiką jį

turėk su savimi. Kai pamatysi, kad vanduo susidrumstė, žinok – atėjo mano paskutinė valanda.

Taip pasakęs išjojo. Jis jojo, jojo ir prijojo didelį miestą. Jis ėmė vaikštinėti po miestą. Caro duktė jį pamatė ir tą pačią minutę įsimylėjo. Ji paprašė tėvą, kad pakviestų jaunuolį į rūmus; caras sutiko. Jaunuolis atsidūrė pas caraitę. Jinai jį geriau apžiūrėjo, ją nustebino kardas, šuo ir žirgas, kokių pasaulyje nebuvo. Ji dar labiau jį įsimylėjo.

– Tėve, leisk man tekėti už to jaunuolio, – ji tarė tėvui.

Caras ją palaimino. Jaunuolis džiaugėsi, kad viskas taip atsitiko. Jaunosius sutuokė, vestuves iškėlė.

Kartą jaunuolis su žmona stovėjo prie lango. Staiga mato – netoliese aukštas kalnas kaip ugnis dega. Jis klausė žmonos, kas tai per stebuklas, o ta jam atsakė:

– Neklausinėk! Tai baisus kalnas: dieną žėri, o naktį dega. O kas išdrįstų prie jo priėti, tas tuoj pat taptų nebyliu ir vietoje suakmenėtų.

Vyras jos nepaklausė: pabalnojo savo žirgą, prisirišo kardą, pašaukė šunį ir išjojo prie to kalno. Prijojęs prie kalno, jis pamatė: ant akmens sėdi senė, vienoje rankoje laiko lazda, o kitoje – nepažįstamos žolės puokštelę. Jaunuolis klausė senę, kas tai per kalnas, o ta liepė jam priėti arčiau, girdi, pats sužinosi. Jaunuolis priėjo arčiau, senė įvedė jį į kiemą. Tas kiemas buvo aptvertas žmonių kaulais, o viduryje nebylūs ir suakmenėję žmonės. Kai tik jaunuolis įėjo į kiemą, tuoj jis pats, jo žirgas ir šuo sustingo.

Tą akimirką vanduo inde, kurį paliko broliui, susidrumstė. Brolis pasakė tėvui ir motinai, kad jų sūnui ir jo broliui atsitiko bėda, ir išvyko ieškoti dvynio brolio. Jis prajojo daug miestų, kol laimė jį atvedė į tą patį miestą, tiesiai prie caro rūmų. Caras jį pamatė, nuskubėjo su džiaugsminga žinia pas dukterį:

– Tavo vyras grįžo!

Caraitė išbėgo iš rūmų, o kieme – jos svainis, kaip du vandens lašai panašus į savo brolių. Ir jo žirgas, ir šuo, ir kardas visiškai tokie pat. Kaip čia caras nepatikės, jog tai žentas, o caraitė – jog gyvas ir sveikas sugrįžo vyras? Apsidžiaugė caras ir caraitė ir ėmė jį bučiuoti. Jį veda į rūmus, o jaunuolis nesupranta, kodėl jį taip meiliai sutinka. O kai suvokė, kad jį laiko jo dvyniu broliu, ėmė elgtis taip, tarsi jis būtų caraitės vyras ir caro žentas.

Vakare, kai ruošėsi miegoti, jaunuolis nusirišo kardą ir jį padėjo tarp sąrašų ir caraitės. Caraitė netiki savo akimis, klausia, ar ko nors neatsitiko. Jaunuolis atsakė, jog miegas jo neima. Pašoko – ir prie lango. Jis pamatė keistą kalną ir klausė caraitę:

– Žmona, kas tai per kalnas?

– Dėl Dievo, negi tu pamiršai, ką aš tau sakiau apie tą kalną? – nustebo caro duktė. Jaunuolis nerimsta, jis vėl klausia:

– Tai koks tas kalnas?

Caro duktė jam atsakė:

– Kas prie to kalno prieina, tas iš karto tampa nebyliu ir tuoj pat suakmenėja. Juk aš bijojau, kad tu ten nuėjai.

Jaunuolis tai išgirdo, nuliūdo, vos ryto sulaukė. Kai tik prašvito, jis pabalnojo žirgą, prisirišo kardą, šūktelėjo šunį ir iškeliavo. Vos tik jis prijojo prie kalno ir pamatė senę, išsitraukė iš makšties kardą, užsiundė šunį ir, nertardamas nė žodžio, paragino žirgą tiesiai į senę. O toji iš baimės nei gyva nei mirusi, prašo pasigailėti.

– Atiduok brolių! – sušuko jai jaunuolis.

Senė atvedė brolių ir gražino jam kalbą bei sielą. Broliai apsikabino, paklausė vienas kitą apie sveikatą ir pasuko atgal. Jiedu joja, o čia tas brolis, kuris buvo nebylys, sako:

– Broli, grįžkime atgal ir išlaisvinkim visus tuos, kuriuos ragana užbūrė.

Jie taip ir padarė: grįžo prie kalno, pagriebė senę ir atėmė iš jos stebuklingą žolę. Broliai ėmė ta žolę trinti suakmenėjusius žmones ir tol trynė, kol visi pradėjo judėti ir kalbėti. Kai atgijo paskutinis užburtas junakas, jie nužudė raganą. Ir kiekvienas nuėjo savo keliu, o broliai grįžo į caro rūmus.

Meluoti – nepavargti, kad tik būtų kam klausyti.

(Juodkalniečių; Караджич с. 384).

572

Apie berniuką zuikelį

Buvo sau brolis su seseria, ir buvo jų pamotė pikta ragana. Tai jiedu susitarė eiti į pasaulį sau tarnystės ieškoti. Ilgai nelaukę išėjo. Jiedu eina ir eina, o tas brolis taip ištroško vandens. Jis mato – vilko pėdoje vandens yra, tai jis sako:

– Atsigersiu šito vandens.

O ji brolio prašo:

– Negerk, broleli, šito vandens, nes pavirsi vilku ir tave užmuš. Kaip aš viena būsiu?

Jis sesers paklausė ir negėrė. Jiedu eina toliau, jis mato vandenį jaučio pėdoje. Tai jis vėl sako:

– Aš atsigersiu.

Tai ji vėl jo prašo:

– Negerk, broleli, šito vandens, nes pavirsi jaučiu – tavimi ars, paskui tave papjaus, o aš viena prapulsiu pasaulyje.

Tai jis ir tą kartą paklausė. Ėjo toliau. Jiedu eina, ogi avies pėdoje vanduo, tai jis vėl būtinai nori atsigerti. O ji:

– Ai, negerk, broleli, šito vandens, nes pavirsi avele, tave, – sako, – papjaus. Kur aš tada vargšė pasidėsiu?

Jiedu eina toliau. Eina, ogi zuikio pėdelėje vanduo, tai jis ir sako:

– Jau dabar aš atsigersiu.

Ji taip prašė, prašė, bet jis nepaklausė, atsigėrė ir kaip mat tapo zuikeliu. Taip jinai eina ir verkia, o jis paskui ją bėga, šokinėja. Jau naktis atėjo, o baloje stovi stirta. Tai ji atsisėdo prie tos stirtos, o tas zuikelis prie jos. Ogi važiuoja koks ponas ir pamatęs zuikelį nori šauti. Tai jinai pribėgo ir prašo:

– Oi, oi, nešauk, ponuli, nes tai mano broliukas.

Ir pasakė jam taip ir taip. O ji buvo labai graži, tai ponui patiko. Tai jis paėmė ją su zuikeliu ir nusivežė. Parsivežė namo, ją vedė, o zuikelis jam patarnaudavo. Paskui jiems Dievas davė vaikelį, tai zuikelis jį auklėjo.

Kartą ponas išvažiavo iš namų, o ta pamotė sužinojo, kur jinai, ateina su savo dukteria ir įsišneko taip gražiai su ja. O paskui sako:

– Eime maudytis, nes tu tokia juoda.

Tai ji:

– Gerai. – sako.

Ir išėjo. Nuėjo prie maudyklės, o pamotė sako:

– Leisk, aš tau pečius nuplausiu.

Pamotė pradėjo jai pečius plauti ir kaip stums ją į vandenį! Toji nusken-do. Tada pamotė parėjo į namus ir jos vieton paguldė savo dukterį (o toji buvo tokia panaši, kad tos ir lašelius surinko).

O tas zuikelis vis dėlto pažino, kad čia ne jo sesuo. Bet ką padarysi, jos klausė ir vis tą vaikelį supo. O jis, žinai, be motinos, vis verkia. Tai kai atėjo vakaras, jis paėmė tą vaikelį ir neša prie upės. Atėjęs sako:

– Krysia-Marysia, kūdikis verkia, krūties nori.

O jinai sako:

– Bėgu, bėgu, pribėgu – žvyras kojeles ėda, vanduo akis užlieja.

Paskui atėjo, pamaitino tą vaikelį. Pamaitino ir vėl į vandenį. O zuikelis parnešė vaiką namo. Ir taip keletą dienų nešiojo.

Ogi tas ponas sau mano: „Motina guli, o jis vaiką vis nešioja“.

Kartą zuikelis nešė kūdikį, o ponas jį pasekė. Jis nunešė prie upės ir sako:

– Krysia-Marysia, kūdikis verkia, krūties nori.

Jinai išėjo maitinti ir sako broliui:

– Žiūrėk, broli, klausyk pono, kad jis tavęs nepapjautų. Ir jos klausyk.

O ponas girdėjo, nieko nesakė, bet paprašė gerų žmonių patarimo, ką daryti. Tai tie žmonės jamatarė:

– Kai ji, – sako, – išeis, tai tu paimk tą stulą, kur kunigas turi, ir užmesk ant jos, nes kitaip nepagausi. – Ir jam sako: – Jinai pavirs rupūže, driežu, o tu nekreipk dėmesio, imk ją.

Jis taip ir padarė: užmetė ant jos stulą, jinai visaip vartėsi, pavirto driežu, bet jis ją į krantą išnešė. Tada ji virto moterimi. Parvedė ją namo, o pats atėjęs ir sako tai:

– Kodėl tu nemaitini šito kūdikio?

O ji sako:

– Aš sergu, gal papjautum man tą zuikelį, tai aš pasveikčiau.

Tada jis pakvietė svečių ir paėmė ją [pamotės dukterį] tuoj sušaudė, o su ta [žmona] laimingai gyveno.

(Baltarusių; БНТ ЧК ч. 2, 57).

573

Broliai vilkai ir sesuo

Gyveno senis ir senė; jie turėjo tris sūnus ir vieną dukterį. Ir jų tėvas mirė. Tada motina ir duktė ėmė verkti tėvo, o sūnūs ėmė šokinėti. Motina gulėjo, gulėjo ant krosnies ir ėmė juos barti:

– Verčiau aš šimtą vilkų auginčiau, o ne jus!

Tada sūnūs virto vilkais ir išbėgo į mišką. Tada motina su dukteria tėvą palaidojo. Jos kiek pagyveno, joms pasidarė liūdna. Tada duktė sako motinai:

– Eisiu savo brolių ieškoti.

Ir išėjo. Ėjo, ėjo ir priėjo didelį mišką. Mato – stovi trobelė ant vištos kojos. Įėjo į trobelę – nieko nėra trobelėje. Ji panorėjo valgyti. Ji ėmė ieškoti ko nors pavalgyti, pažiūrėjo į krosnį ir ten rado tris puodus. Ji ištraukė vieną puodą iš krosnies – truputį užvalgė, nesuvalgė. Ištraukė kitą puodą, truputį pavalgė, nesuvalgė. Ištraukė trečią puodą, truputį pavalgė ir viską suvalgė. Ji pastatė puodus į krosnį, o pati palindo po krosnim ir sėdi. Tada pajuto, kad kažkas ateina. Ji toliau palindo ir žiūri pro plyšį. Mato: į trobą atėjo trys vilkai ir nusirengė, kailius pakabino ir virto ponaičiais. Du jaunesnieji ponaičiai atsisėdo, o trečias vyriausias ėmė traukti iš krosnies puodus. Ištraukė vieną puodą – nepilnas. Jis sako savo broliams:

– Kodėl mūsų puodas nepilnas?

Tada ištraukė kitą puodą – ir kitas nepilnas. Tada jis sako:

– Šiandien kažkas pas mus yra.

Jie sako:

– Gal taip dėl ko nors jie nepilni.

Jis jiems nieko nesakė, ištraukė trečią puodą. Ir trečias nepilnas. Tada jis sako:

– Ne, kas nors yra, paieškosim.

Jie sako:

– Kas pas mus esi, išlįsk. Jeigu neišlįsi, po pietų suėsime.

Tada ji išlindo iš pakrosnio ir atėjo. Na, jie ją atpažino ir pasodino kartu valgyti. Ji valgė, valgė ir nukrito jos šaukštas. Ji pasilenkė šaukšto pakelti ir pamatė, kad jų vilkų uodegos. Ji nusigando ir nebevalgė. Tada jie sako:

– Kodėl nevalgai?

– Dėkui, pavalgiau, nebenoriu.

Tada jie ir sako jai:

– Bėk, netoli auga liepa, įlipk į liepą ir sėdėk tenai. Ir septynerius metus nekalbėk ir neverk. Tada mes pas tave sugrįšim.

Jinai nubėgo, įlipo į liepą ir atsisėdo. Mato, kad tie vilkai bėga. Atbėgo prie liepos ir ėmė tą liepą graužti. Graužė, graužė, dantis išsilaužė ir nubėgo į mišką. Palei tą liepą važiavo kažkoks ponas. Jis pamatė po liepa ugnį ir užsimanė parūkyti. Tada vežėjas prisidėgė papirosą ir sako:

– Liepoje sėdi kažkokia panelė, labai graži.

Ponas jam sako:

– Paimk man ją.

Vežėjas įlipo ir paėmė. Tada ponas paėmė ją į savo karietą ir nuvažiavo. Atbėgo tie vilkai, žiūri – nėra sesers. Ir ėmė poną vytis. Pasivijo poną ir ėmė karietą graužti. Ponas ėmė šaudyti ir pabėgo į kaimą, o vilkai grįžo į mišką. Tas ponas buvo nevedęs. Jis parvažiavo ir panoro ją vesti. Ir klausia:

– Ar tu eisi už manęs?

Ji tyli. Tada jis sako savo motinai:

– Aš ją vesiu.

O motina sako:

– Kaip tu vesi, kad ji nebylė.

– Na, tegu sau. Vesiu.

Ir nuvažiavo į jungtuves. Grįžo namo – žmona nieko nesako. Tada motina sako:

– O ką – juk aš tau sakiau nevesti. O dabar tu vedei, gyvenk kaip nori.

Pagyveno jis metus ir kitus, o trečiais metais ji pagimdė sūnų. O jo nebuvo

namie, buvo išėjęs medžioti. Ta motina paėmė vaikelį papjovė ir ištepė marčią krauju, o vaikelį po grindimis numetė. Grįžo ponas iš medžioklės, motina sako:

– Na, žiūrėk, sūneli. Aš tau sakiau nevesti, o tu neklausėi, štai ir gyvenk.

– Kas?

– Eik ir pažiūrėk, ką ji padarė.

Jis nuėjo pas žmoną, ogi ji pagimdė ir papjovė vaikelį. Ir tyli, ir neverkia. Tada po metų jis vėl išėjo medžioti, o žmona pagimdė. Motina vėl vaiką papjovė, o ją krauju ištepė. Parėjo sūnus iš medžioklės, motina jam ir sako:

– O ką – aš sakiau: „Nevesk“. Pažiūrėk, ką ji padarė.

Jis vėl nuėjo pas ją:

– Ką tu padarei?

O ji tyli ir neverkia. Na, jis nieko jai nedarė. Dar po metų išėjo medžioti, o ji vėl sūnų pagimdė. Motina paėmė ir tą papjovė. Parėjo jos sūnus iš medžioklės, ji ir pasakė. Tą kartą jis supyko ir ėmė savo žmoną mušti. O ji tyli. Tada jis liepė padaryti ketaus krosnį, ėmė žmoną į krosnį ir ten uždarė. O kaip tik sukako septyneri metai. Ateina jo svainiai, o jos broliai ir klausia:

– Ar čia mūsų sesuo?

– Čia, bet ji jau numirė.

– Na, parodyk, kur ji.

Jis juos ten nuvedė. Jie sugriovė krosnį, ir ji išlindo iš krosnies gyva. Tada broliai apsidžiaugė ir ėmė seserį klausinėti, kaip ji į krosnį pateko. Ji papasakojo, kad motina jos vaikus papjaudavo ir numesdavo po grindimis. „O aš negalėjau kalbėti.“ Tada pakėlė grindis, o ten vaikai gyvi, vyresnis mažesniuosius laiko. Na, tada motiną pririšo prie arklių uodegų ir paleido arklius į laukus.

(Baltarusių; БНТ ЧК т. 2, 22).

574

Apie Katigorošką

Gyveno sau našlė ir turėjo keturis vaikus: du sūnus ir dvi dukteris. Kartą sūnūs išvyko į mišką, o viena duktė išėjo grybauti. Slibinas ją ir pagrobė. O našlė liko namie. Ji ėjo vandens į šulinį. Ogi rieda žirnis; ji paėmė ir suvalgė. Po savaitės gimė jos sūnus *Katigoroška* [Riedantis Žirnis]. Praėjo trys dienos. Jis ir sako motinai:

– Nueik, mama, pas kalvį, tegu jis nukala man dvidešimt penkių pūdų kuoką.

Kalvis padarė kuoką. Atėjo Katigoroška kuokos, pasiėmė ją, išėjo į plyną lauką, metė aukštyn, atkišo kelį; jinai trenkė per kelį. Jis ir sako:

– Čia man tokia kaip musė.

Nunešė kalviui ir sako:

– Šita man per maža. Padaryk man kuoką trisdešimt penkių pūdų.

Jis pasiėmė kuoką ir išėjo į plyną lauką, išmetė kuoką aukštyn ir atkišo kelį. Kuoka sudavė į kelį – tarsi musė įkando. Jis nuėjo pas kalvį ir sako:

– Šita man per maža; nukalk man penkiasdešimties pūdų.

Kalvis nukalė jam kuoką penkiasdešimties pūdų. Jis pasiėmė kuoką ir išėjo į plyną lauką, išmetė kuoką aukštyn, atkišo galvą. Kuoka sudavė jam per galvą. Jis ir sako:

– Šita jau bus gera.

Jis pasiėmė kuoką ir parėjo namo. Jis pasiėmė du kepalus duonos ir išėjo pas slibiną brolių vaduoti. Eina, eina, piemenys gano aveles ir klausia:

– Kur tu [eini], Katigoroška?

Jis ir sako:

– Einu su slibinu kautis.

Jie sako:

– Už tave stipresni ėjo, bet neišveikė, o tu ar įveiksi? Suvalgyk mūsų didžiausią aviną, tai nugalėsi slibiną.

Katigoroška sako:

– Duokite!

Piemenys papjovė aviną; jis suvalgė pusę avino ir pusę kepalą duonos ir nuėjo sau.

Eina, eina... Kažkokie bernai gano kiaules ir klausia:

– Kur tu, Katigoroška, eini?

Jis ir sako:

– Brolių vaduoti, su slibinu kautis.

Bernai ir sako:

– Stipresni už tave ėjo, bet neišveikė, o tu ar įveiksi?

Jis tada sako:

– Įveiksiu.

Tada bernai ir sako:

– Kai suvalgysi iš mūsų bandos patį didžiausią ir riebiausią meitėlį, tai tada nugalėsi slibiną.

Jis ir sako:

– Duokite.

Jie papjovė patį didžiausią ir patį riebiausią meitėlį. Katigoroška jį iškepė ir visą pasiėmė. Ir su meitėliu suvalgė pusę kepalą duonos. Tada ėjo toliau. Eina, eina... Ogi bernai gano galvijų bandą ir jo klausia:

– Kur tu, Katigoroška, eini?

Jis ir sako:

– Einu brolių nuo slibino ginti.

Bernai ir sako:

– Kur tau su slibinu kautis! Stipresni už tave ėjo, bet nugalėjo, o tu ar nugalėtum?

Jis ir sako:

– Ne, nugalėsiu.

Jie ir sako:

– Jei tu suvalgysi iš mūsų bandos patį didžiausią ir patį riebiausią jautį, tai nukausi slibiną.

Katigoroška ir sako:

– Duokite.

Jie sugavo patį didžiausią ir patį riebiausią jautį, papjovė. Jis iškepė ir su jaučiu suvalgė visą duoną. Tada nuėjo tiesiu keliu. Eina, eina... Užėjo į mišką, eina mišku. Eina, eina, ir mato geležinį namą, o prieangyje – jo sesuo slibinui galvą utinėja. Jis užėjo į kiemą. Šunys ėmė jį loti, jis nuvijio. Slibinas pabudo, atsikėlė ir sako:

– Kas tu toks? Eik.

Katigoroška priėjo prie prieangio, o slibinas nubėgo savo keturiasdešimties pūdų kuokos. Prišokęs ir sako:

– Ko tu čia atėjai?

Katigoroška sako:

– Kausiuos su tavimi.

Slibinas ir sako:

– Na, einam ten, kur išklota akmenimis: kuris kurį įmušime į akmenį.

Jis ir sako:

– Eime.

Pradėjo kautis. Katigoroška įmušė slibiną į akmenį ir nuėjo pas seserį. Atėjo ir sako:

– O kur broliai?

Sesuo sako:

– Kamaroje pakarti. Greičiau bėk, gal dar rasi gyvus.

Katigoroška nubėgo, rado brolius. Jie paėmė aštuonias jaučių poras, paėmė visokių gėrybių ir išvažiavo namo. Važiavo, važiavo... Kažkur stovi beržas; tas beržas trijų ketvirčių storumo. Katigoroška ir sako:

– Sustokime prie beržo.

Broliai sako:

– Gerai.

Susikūrė ugnį ir ėmė virti bulves ir košę. O Katigoroška ir sako:

– Aš pavargau, gulsiu pailsėti.

Broliai sako:

– Gulk.

Katigoroška užmigo, o jie ir sako:

– Imkime ir prikaustykim jį prie beržo. Jis slibiną užmušė, tai ir mus užmuš.

Prikaustė, o patys nuvažiavo ir košę palikę. Katigoroška pabudo, ogi nėra brolių! Jis tada išrovė beržą, nunešė paskui juos ir šaukia:

– Palaukite.

Jie palaukė. Jis atnešė beržą ir padėjo ant ratų. Jaučiai sustojo. Broliai ir sako:

– Sunku. Numesk jį žemėn.

Katigoroška numetė beržą; nuvažiavo toliau. Važiuoja, važiuoja – štai stovi drebulė penkiasdešimties ketvirčių storumo. Broliai ir sako:

– Po drebulę pailsėkim.

Katigoroška ir sako:

– Gerai.

Katigoroška atsigulė miegoti. Broliai paėmė ir prikaustė jį prie drebulės, o patys nuvažiavo. Jis pabudo – ogi nėra brolių. Jis atsistojo, išrovė drebulę su šaknimis ir nunešė, padėjo ant vežimo. Jaučiai niekaip nepatraukia. Katigoroška numetė [drebulę] ir važiavo namo. Parvažiavo. Katigoroška atsigulė miegoti. Broliai norėjo jį užmušti, bet jo kuokos nepakėlė.

(Ukrainiečių; Брицина, Головако с. 291–284).

575

Snieguolė

Gyveno senis ir senė. Jiedu neturėjo vaikų. Vaikai lipdė sniego senį, tai senė ir sako seniui:

– Seni, eime ir mes nulipdysim Snieguolę, gal ji pas mus ims kalbėti.

Išėjo senis ir senė lipdyti Snieguolės. Jie nulipdė Snieguolę, parsinešė į trobą. Ėmė Snieguolė su seniū ir sene kalbėti. Jiedu apsidžiaugė, kad Snieguolė ėmė kalbėti. Ji pas juos gyveno dešimt metų. Po dešimties metų piemenys gena karves ganyti. Ta Snieguolė sako:

– Senele, ir aš ginsiu karves.

Senė įdėjo į maišelį sūrio, duonos, dešrą įdėjo. Padavė į rankas maišelį ir pasakė:

– Tu tenai valgysi.

Ir ji išginė kartu su piemenimis dvi karves. Ji gano, gano – užsimanė valgyti. Išsiėmė maistą iš maišelio, ėmė valgyti. Pati valgė ir piemenukams davė. Ir viską iš maišelio atidavė, viską suvalgė. Dabar pradėjo žaisti. Žaidė, žaidė, vaikinai sako:

– Sukurkime ugnį.

Jie ėmė prie ugnies žaisti, ėmė per ugnį šokinėti. Berniukai peršoko, jiems nieko neatsitiko. O Snieguolė sako:

– Leiskite, aš peršoksiu.

Peršoko kartą, peršoko kitą kartą per ugnį, jai nieko neatsitiko. Trečią kartą peršoko ir nuėjo su dūmais. Ji sėdi danguje ir iš dangaus kalba:

– Piemenėliai, piemenėliai, parginkit senelės karves namo.

Piemenėliai paklausė, parvarė karves namo. Pargena karves namo, o senelė juos pasitinka:

– O kur mano Snieguolė pasidėjo?

Piemenėliai pasakė, kad išėjo su dūmais. Senė kad ims verkti, senis kad ims verkti, kad ims raudoti! Senė bara senį, kam išleido, o senis – senę. Senė išėjo ieškoti Snieguolės. Senė vaikšto ir šūkauja:

– Snieguole, Snieguole, kur tu pasidėjai?

Tris kartus šaukė. Atėjo į tą vietą, kur ugnį kūreno – Snieguolė iš dangaus ėmė kalbėti:

– Neverk, senele, manęs neieškok – aš danguje. Palauk, kai ateis žiema, aš pas tave ateisiu.

Parėjo senė namo ir ėmė verkti, kad nėra Snieguolės. O senis senę ramina:

– Neverk, ateis žiema – ateis pas mus Snieguolė.

Štai ir pasaka pasibaigė. Senis senei kumščiu, senė nusibaigė.

(Baltarusių; БНТ ЧК ч. 2, 58).

576

Bėda

Buvo sau vienas kalvis ir nežinojo, kas tai yra bėda. Tai ir išėjo ieškoti. Eina jis, eina – ogi miške stovi trobelė ant vištos kojos, o toje trobelėje buvo Bėda. Tai jis įėjo į vidų, užlipo ant krosnies ir sėdi. Ogi eina Bėda ir gena avinų bandą. Kai įėjo, pauostė ir sako:

– Čia kažkas yra. – Ir užlipo pas kalvį ant krosnies. Tuoj jie susibroliavo. Bėda papjovė aviną: priimti tai priimti! Bėda ir klausia:

– Kuo tu užsiimi?

O jis sako:

– Kalvyste.

– Tai nukalk man kitą akį (nes Bėda buvo viena akimi).

Tai kalvis sako:

– Atnešk dvi virves.

Kai bėda atnešė, tai kalvis surišo jai rankas, kojas, bet Bėda pasisuko ir virves nutraukė. Tai jis surišo kita virve, o Bėda pasisuko, tik subraškėjo, bet nenutraukė. Tada kalvis įkaitino strypą ir tiesiai į Bėdos sveiką akį ir kūju per strypą, kūju per strypą! Kai apakino, tai Bėda atsisėdo ant slenkščio ir sako:

– Dabar tu nuo manęs nepabėgsi! – Ir kaip ims avinus per slenkstį mesti! Bet, laimei, kalvis turėjo kailinius. Tai jis išvertė kailinius, atsistojo keturpėsčias ir slenka prie Bėdos. O Bėda pabraukė per nugarą ir manydama, kad avinas, išmetė kalvį per slenkstį. Ir taip kalvis išsigelbėjo nuo mirties. Parėjo namo, jo klausia:

– Na, kaip, ar matei bėdą?

– Mačiau, – sako, – kai nori miego, o neužmiegi, kai nori valgyti, bet nesivalgo, kai nori gerti, bet nesigeria – tai ir yra bėda.

(Baltarusių; БНТ ЧК ч. 2, 86).

577

Velnius, senus žmones jauninantis

Velnius septynerius metus lindėjo už kalvio krosnies, bet kalvis apie jį nežinojo. Bet ką tik tas meistras nukaldavo, tai viską mesdavo ant žemės, o didžiavosi ir pats sau kalbėjo: „Velniai taip gerai nenukaltų, kaip kad aš nukalu“. Pas kalvį atėjo kitas mažas velnius neva kaip darbininkas ir klausia, ar šis jo nepriimtų. Priėmė jį. Ir atėjo koks senas ponas pas tą kalvį, į jo kalvę, pažiūrėti, ką jis ten dirba. O tas mažasis velnius sako savo meistrui:

– Oho, koks tas ponas senas!

O meistras atsakė:

– O ką jam daryti, kad jis jaunas būtų?

O velnius:

– Ho, ho, kad tik jis norėtų, tai aš jį perdirbčiau, perkalčiau į jauną.

O meistras:

– O pasakyk tai tam ponui, kad pavyktų perdirbti.

Jis pasakė jam tai, kad galėtų iš seno perdirbti į jauną.

– O tai gerai, – atsakė ponas, – tegu mėgina, aš sutinku.

Bernas įmetė poną į ugnį ir sudegino, ir pakvietė kitą velnią, aprengė jį pono drabužiais (kuriuos jis nuvilko prieš jauninant) ir nusiuntė į jo dvarą, pas vaikus, ir sako:

– Matote, turite tėvą jaunesnį net už jus, bet ką aš gausiu atlygio? Ar yra pasaulyje geresnis už mane meistras?

Jie apsižiūrėjo, ar tas pats, ar panašus, ar tai gali būti. Ir rado, kad panašus, kad tiesa, kad tas pats, ir davė jam keletą tūkstančių zlotų užmokesčio. O tas bernas praturtėjęs padėjo kalviui už tarnystę ir išėjo sau kur nors kitur.

O tas velnias, perdirbtas į tą poną, nuėjo pas kitą senutį poną į dvarą ir jam sako:

– Ar mane ponas pažįsti?

Jis:

– Pažįstu, bet ne tokio amžiaus kaip ponas esi, – kad pažinojo senesnį, o tas labai jaunas.

Bet norėtų žinoti, ar tai galima padaryti.

– Žinoma, jeigu ponas nori, tai aš greitai taip padarysiu. Tiktai važiuokim pas kalvį, tai jis ir poną perdirbs.

Nuvažiavo. Ir klausia meistro:

– Ar yra tas vaikinai, samdiny?

Jis:

– Ne, atleidau, bet ir aš tą patį galiu padaryti, ką jis.

Na, senis nusirengia, kalvis jį į ugnį įdeda, ir jį sudegino. Ir paėmęs tuos kaulus, kala ant priekalo, kad iš jų ką padarytų. Bet jam kaulai subyrėjo, nieko nepadarė. Ir sako kalvis:

– Jėzus, Marija, gelbėk mane!

O čia nieko. O po to šaukia:

– Visi velniai, gelbėkite mane, nes jau nežinai, ką turiu daryti!

Atvažiuoja vėl tie kiti vaikai pas kalvį, nori matyti jauną tėvą, ir klausia, kas atsitiko. O kalvis:

– Oi, nepasisekė man, nežinau, gal jau buvo per daug senas, kad negalėjau nieko padaryti.

Tai tie vaikai nuėjo į tą pirmą dvarą, kur buvo tas perdirbtas ponas, ir tariasi, ką padaryti tam kalviui, kad jis tėvą nužudė. Ir susitarė, kad jį reikia pakarti.

Žinok, išlenda iš užkrosnio tas velnias (kuris pas kalvį buvo septynerius metus) ir sako:

– Matai, kiek metų tu gyreisi, sakydavai, kad „to velnias nepadarytų, ką aš padarau“, o aš buvau kantrus, klausiausi, o dabar matau, kad tikrai mano pagalbos prašai.

Jis:

– Oi, prašau, gelbėk mane nuo mirties!

Velnius į tai:

– Gerai.

Ir jam liepė eiti į karčėmą, kad gertų ir linksmintųsi ir kiekvienam sakytų, kad rytoj jau nebegyvens. Tuo metu velnius paėmė šiaudų kūlį, iš jo padarė tą kalvį, aprenė jo drabužiais, pastatė prie priekalo, visus apgavo. Žinok, jie paėmė tuos šiaudus (tie dvaro žmonės, kurie su ponais ėjo) ir pakorė tuos šiaudus vietoj jo. O kai kalvis išėjo iš karčėmos, velnius jį varo ir sako:

– Eik, eik, jau nebijok, jau kybai, jau nepakabins.

O vėjas išnešiojo tuos šiaudus (išdraskęs į gabalus), o velnius sako:

– O matai, kad tavo vėlė būtų taip draskoma pragare ir kūnas taip draskomas, kaip tie šiaudai, visokiose kankynėse ir kryžiuose, o tu su manimi visada taip elgeisi tuos septynerius metus, sakei bjaurius žodžius.

O kalvis puolė ant kelių:

– Jau visą gyvenimą taip nebedarysiu, jus visada laikysiu ir duosiu ko tik norit.

(Lenkų; Kolberg t. 21 cz. II str. 192).

578

Vestuvės tęsėsi tris šimtus metų

Kartą gyveno jauna mergaitė vardu Marija. Ji buvo negraži. O jos sužadėtinis Erminjo, už kurio ji manė tekėsianti, mirė nuo ispaniško gripo. Kai jis buvo dar gyvas, jiedu vienas kitam pažadėjo susituoksia gyvi ar mirę. Ji pasimetė ir nežinojo ką daryti. Jai skaudėjo širdį. Kasdien ji darėsi vis liesesnė ir liesesnė. Ji net negalėjo miegoti. Ji tik ir tegalvojo apie jį. Praėjus dviem mėnesiams po Erminjo mirties, mergaitė nuėjo į kapines. Buvo tamsi naktis, danguje jokios žvaigždės.

Ji vaikščiojo tarp baltų kryžių ir atsiklaupė prie savo sužadėtinio kapo. Karčios ašaros iš jos akių riedėjo ant puraus smėlio. Ji verkė ir šaukė:

– Ar girdi, aš negaliu be tavęs gyventi! Kartą, kai danguje švietė mėnuo, tu pasakei: „Mudu susituoksime – gyvi ar mirę“. O, mano Erminjo, ar tu mane girdi?

Tuo metu kažkas sudejavo ir kapas atsivėrė. Pasigirdo balsas:

– Mano Marija, eik čia žemyn.

Ji žengė į duobę. Kai pasiekė dugną, kapinės dingo. Ji atsidūrė gražiam kambaryje, kur viskas buvo paruošta sutuoktuvėms. Ji pamatė savo sužadėtinį ir jiedu puolė vienas prie kito. Jiedu bučiavosi ir glamonėjosi, bučiavosi ir glamonėjosi. Po to jiedu nuėjo į bažnyčią ir susituokė tarsi abu būtų gyvi. Iš bažnyčios jiedu nuėjo į namus, kur buvo daugybė maisto ir gėrimų.

Jie šoko, valgė ir gėrė tris dienas ir tris naktis. Ketvirtą dieną Erminjo pasakė savo mylimajai:

– Dabar tu turi išeiti.

Kai jis taip pasakė, viskas dingo, ir Marija pasijuto stovinti kapinėse. Švietė saulė, bet aplinka buvo keista, pasikeitusi. Ji ėjo namų link, bet kaimo nerado. Kur kadaise buvo kaimas, buvo tiktai krūmai ir akmenų krūvos.

Ar tu žinai kodėl? Nes ji grįžo po trijų šimtų metų. Kitame pasaulyje praėjo tik trys dienos, o mūsų pasaulyje trys šimtai metų. Kas atsitiko su mergaite? Kas žino...

(Slovėnų; Vilenica str. 200).

579

Ko niekada nebuvo ir ko nebus

Kartą Grobyje kaime gyveno žmogus, kuris turėjo visokeriopą gyvenimo patirtį. Vieną dieną jo kaimynas jam pasakė:

– Borsą, prašau, papasakok man apie tokį įvykį, kuris nutiko tik tau, bet nenutiko niekam kitam ir nenutiks vėl.

Borsą pradėjo: „Pavasarij aš sodinau žirnius. Jie augo ir augo, ir taip užaugo iki dangaus. Aš, smalsus žmogus, stebėjausi, kaip toli jie pasiekė. Ėmiau lipti vienu augalu. Aš patekau tiesiai į dangų. Dangus geras, aplinkui nieko nėra. Tada pamačiau kampe šventą Petrą, kuliantį avižas, metantį spalius į kampą. Mudu truputį pasikalbėjome ir aš susiruošiau grįžti į žemę. O siaube – žirnis dingęs! Šernai nutraukė augalą ant žemės, jį suėdė, o aš likau danguje. Prisiminiau šventą Petrą ir paprašiau padėti man nusivyti iš pelų virvę. Jis padėjo. Aš ėmiau leistis virvę žemyn, bet virvė buvo per trumpa. Aš vėl užlipau aukštyn. Mes nuvijome ilgesnę virvę, panaudoję visus pelus. Manėme, kad ji tiks. Mes atsiveikinome, ir aš pradėjau kelionę žemyn. Virvė vis tiek nesiekė žemės, ji buvo per trumpa, todėl nusprendžiau šokti nuo jos – nebuvo prasmės grįžti atgal į dangų. Aš įklimpau iki kaklo į žemę, negalėjau išlipti. Tada parėjau namo, pasiėmiau kastuvą, atsiraitojau rankoves ir išsikasiau. Ir štai aš esu.

(Slovėnų melų pasaka; Vilenica str. 208).

580

Pasakų sekėjas ir dainininkas

Dainininkas ir pasakų sekėjas vaikščiojo po pasaulį. Jiedu susitiko ir ėmė kartu vaikščioti. Jiedu taip susitarė:

– Tu dainuok dainas, o aš pasakas seksiu, ir kuris ką uždirbsim, kartu išleisim.

Jiedu atėjo į kaimą, užėjo į karčemą. Vyras geria degtinę. Dainininkas tuoj uždainavo. Čia geriantieji ėmė klausytis ir girti:

– Kaip gimėme, mes tokių dainininkų niekada ir niekur nematėme!

Ir ką kiekvienas jų valgė, vis davė dainininkui. O dainininkas, kaip sutarta, pasidalija su pasakų sekėju. Ir taip jie perėjo daug karčemų pagal tą sutartį. Vis dainininko klauso daugiau negu pasakų sekėjo. Tada dainininkas sako:

– Tu mano duoną valgai! Žinoma: dainos – teisybė, o pasakos – prasimanymas.

O pasakų sekėjas sako:

– Ne, pasakos – teisybė, o dainos – prasimanymas.

Ginčijosi, ginčijosi ir ėjo pas teisėją, kad teistų [ginčą]. Ateina pas teisėją.

– Ar namie teisėjas?

– Ne, klojime kulia.

Jie nuėjo į klojimą.

– Sveiki.

– Sveiki, – atsako jaunas žmogus.

– Dieve, padėk!

– Dėkui.

Kulė trise: du seni, o vienas jaunas. Jaunas žmogus ir klausia:

– Ko atėjote, gerieji žmonės?

– Atėjome, kad teistumei.

– Na, einam namo, išteisiu.

Parėjo į trobą. Jaunas žmogus nusiprausė, nusišluostė skarelės kampu ir tapo senas, senas.

– Na, dėl ko jūs atėjote teistis?

– Taip ir taip, – sako dainininkas, – mes susitarėme kartu duoną užsirdbti: aš dainuoju, o jis pasakas seka. Taigi už mano dainas daugiau duoda. Tai aš ir sakau, kad dainos – teisybė, o pasakos – prasimanymas, o jis sako, kad pasakos – teisybė, o dainos – prasimanymas. Tai išspręsk tu mūsų ginčą, teisingas teisėjas.

Teisėjas sako:

– Dainininke, stokis ant keturių!

Dainininkas atsistojo.

– O tu, pasakų sekėjau, sėskis ant jo!

Tas atsisėdo.

– Na, klausykite. Kai aš buvau jaunas, atsitiko ir man įvykis. Kartą aš atėjau į vakarėlį ir sakau: „Labas vakaras tiems, kurie nejodyti“.

Viena mergina ir pasakė: „Na, palauk, mes ant tavęs pajodinėsim“. Aš ten kiek pabuvau, ši tą, ir ėjau namo. Ir apie tai pamiršau. Atėjo pavasaris, ėmė naktį arklius ganyti. Štai aš kartą vedu arklius pro pirtį, o kažkas mane šaukia: „Ivanai, ateik, sako, čionai!“ Aš nulipau nuo arklio ir einu į priepirtį, o ten ta pati mergina. Ji kad griebts mane už kaklo apynasriu. „Kaip buvai, sako, geru vaikinu, tai dabar būk eržilu“. Aš ir pavirtau eržilu. Ji sėdo ant manęs ir išjojo ant plikojo kalno. Mane pririšo prie sauso ažuolo, ir galvą taip pritraukė, kad priešakinėmis kojomis man ir žemės nepasiekti. Prijojo tenai tokių merginų – apie du šimtus. Ir sena gyvatė ėmė jas skaičiuoti: šeria lazda ir įsako, kuriai ką padaryti. Taip visas perėjo. Tada jos atrišo arklius ir išjojo namo. Mane ta mergina taip nuvargino, kad aš vos ją į pirtį partempiau. Ji nuėmė nuo manęs apynasrį, ir aš vėl tapau tokiu žmogumi, koks ir buvau. Kitą naktį ji vėl mane nuvarė ant plikojo kalno. Ir taip aš tapau net nesveikas. Pamotė ėmė mane klausinėti, kodėl aš nesveikas, sakydama: „Ar tik ant tavęs kokia mergina nejudinėja?“ Aš ir prisipažinau. „Palauk, sako, mes ją pamokysim“. Trečiai nakčiai pamotė davė man apynasrį ir pasakė: „Kai ji tave šauks į pirtį, tu tiesiai neik, o apibėk aplinkui. Kai ji iššoks ir bėgs paskui tave, tu stenkis, kad pirmas į pirtį išotkum. Ir užmesk ant jos apynasrį“.

Aš taip, reiškia, ir padariau. Kai ji ėmė bėgti paskui mane, sako: „A, bijai!“ Aš tris kartus apibėgau – ir į pirtį. Pagriebiau apynasrį ir jai ant kaklo, ir sakau: „Kaip buvai graži mergina, tai būk gera kumele“. Ji ir pavirto kumele. Aš sėdau ant jos ir nujojau ant plikojo kalno. Ir aš ją pririšau prie to ažuolo, prie kurio ji mane pririšdavo, ir galvą taip pakėliau, kad priekinės kojos būtų per aršina nuo žemės. O pats įlipau į pačią ažuolo viršūnę ir sėdžiu. Atėjo visos tos merginos, sena gyvatė ėmė jas skaičiuoti. Skaičiauo, skaičiauo – vienos nėra. Suskaičiauo arklius – arkliai visi. Jos ėmė žiūrėti po arklių uodegomis, mato – viena kumelė. Ir tada jos ėmė manęs ieškoti: visą smėlį išrausė. Ieškojo, ieškojo ir išjojo namo. O aš nulipau ir išjojau. Kai užsėdau, ji sudejavo ir krito ant žemės. Aš vos parjojau. Kitai nakčiai pamotė man davė keptuvę ir liepė atsisėsti ant pirties krosnies ir keptuve prisidengti. Tik aš prisidengiau, jos atėjo ir klausia, ar aš čia. Ji sako: „Jis čia, bet aš nežinau, kur jis pasislėpė“. Sena gyvatė išsiuntė, kad atneštų kūdikį, kuris gimęs prieš tris dienas. Atnešė tą kūdikį. Toji gyvatė ir klausia: „Kur mūsų kaltasis?“ Kūdikis susijuokė. Gyvatė sako: „Nežino. Eikite ir paimkite tą, kuris vakar gimė“. Atneša tokį, ir tas susijuokė. Tada atnešė tą, kuris šiandien gimė. Gyvatė klausia: „Kur mūsų kaltasis?“ Jis sako: „Po geležiniu dangumi ant akmenų kalno“. Senė pažvelgė į krosnį, sako: „Štai jis!“

Ji išsiuntė visas merginas rinkti balanų, kurios iš abiejų galų degintos, ir kuodelių, kurie iš dviejų pusių verpti ir išmesti. Merginos pririnko ir atnešė. Ir jos ėmė laiptus statyti. O mano pamotė pasodino ant stalo gaidį ir ėmė Dievui melstis, kad gaidys užgiedotų. Na, jos statė, statė, jau tik mane paimti, o gaidys lop-lop sparnais ir krr!... Taip laiptai ir sugriuvo. O senoji gyvatė sako: „Statykit, statykit – tai nelaikis!“ Jos ėmė iš naujo statyti. Statė, statė, o gaidys antrą kartą užgiedojo: kakariekū! Laiptai ir sugriuvo. Senoji vėl sako: „Tai nelaikis, statykit!“ Vėl ėmė dėlioti, ir sudėjo iki pat viršaus. Mane tik paimti, o gaidys trečią kartą: kakariekū. Laiptai kiek susmego. Kiek palaukus ėmė giedoti visi gaidžiai. Tada jos dingo, o ta, kuria aš jodinėjau, guli ir dejuoja. Ir man sako: „Jei mane palaidosi, tau mano skarelė teks“. Ir numirė.

Pamotė man liepė kitai nakčiai padaryti karstą ir aprišti jį trimis virvėmis ir taip stipriai, kad adata nelįstų, ir kuo greičiau vežti laidoti. Aš ją įdėjau į karstą, aprišau stipriai virvėmis ir išvežiau ketvertu arklių laidoti. Aš vežu, o virvės trūkinėja. Kol nuvežiau, visos nutrūko, tiktai trys siūleliai liko. Aš greitai nustūmiau ją į duobę. Tai ji ir atsiliespė: „Na, skarelė tau teks“.

Tai aš ir dabar ta pačia skarele – vienu kampu nusišluostysiu – tapsiu jaunas, kitu nusišluostysiu – tapsiu senu seneliu. Tai ir išeina, kad pasakos – teisybė, o dainos – prasimanymas. Ar patenkinti mano teismu?

Dainininkas sako:

– Kad tau Dievas lemtų nieko neteisti.

– Na, eikite toliau.

Jie nuėjo toliau, žmonių klausinėjo ir jiems pasakė, kad eikite ten ir ten už upės, ten vienas teisėjas gyvena. Jie priėjo prie upės, sėdo į valtį ir perplaukė į kitą krantą. Mato: ant akmens sėdi žmogus ir ranka laiko beržą.

– Sveikas!

– Sveiki.

– Ar čia teisėjas?

– Čia. Dėl ko jus teisti?

Na, dainininkas ėmė pasakoti apie reikalą iš eilės, viską, kaip buvo. Teisėjas išklausė ir sako:

– Tu, dainininke, stok ant keturių, o tu, sekėjau, sėsk ant jo. Klausykite. Kadaisė aš buvau toks kaip jūs. Aš gyvenau su pirma žmona. Kartą aš su ja buvau svečiuose. Žmona ėmė šokti ir dainuoti nepadorias dainas. Aš ėmiau ją barti, o ji sako: „Ko tu loji, margas šunie? Eik lauk!“ Ir aš išbėgau šuneliu. Bėgiojau, bėgiojau – kaip man sielą išmaitinti? Aš staugiau, staugiau... Medžiotojai ėjo medžioti, šunys išvijo kiškį. Kol medžiotojas paleido kurtus, aš nubėgau paskui kiškį ir jį pagavau, ir nunešiau medžiotojui. Tas mane

paglostė ir atidavė man duoną ir jautieną, kurias nuo šunų paėmė, ir paėmė mane į savo dvarą. Ir aš ilgai pas jį gyvenau. Kartą aš vejuosi per lauką kiškį – kaip tik mano žmona važiuoja. Mane pamatė – aš tuoj purpt žvirbliu. O čia žiemos laikas – kur man pasidėti. Vaikai pastatė tinklus. Aš manau: palauk, aš nors vieną grūdėlį nutversiu. Ėmiau lesti ir įkliuvau. Mane paėmė, nunešė į trobą. „O, mamyte, žvirbliuką pagavom, vakarienei išvirsim“. Mane pasodino po puodu, pabėrė kanapių. O vaikams nuo liežuvio neina: „Išvirsim žvirblelį, išvirsim žvirblelį“. Na, dėkui bobai – toji vietoj manęs įmetė į viralą mėsos gabalą. Vaikai ėmė valgyti, valgo ir gardžiuojasi: „Ai, skanus, saldus žvirblelis“. Vakare tos bobos duktė sako: „Palaimink, motin, su žvirbleliu miegoti“. Motina palaimino ir mane vėl padarė geru jaunuoliu. Ir mes su ja susituokėme, ir ilgai gyvenome. Kartą važiavome į turgų. Ji man ir sako: „Žiūrėk, sako, mes susitiksime su tavo pirma žmona, imsime muštis, tu nesikišk“. Važiuojame lauku, o kitu keliu priešais važiuoja mano pirmoji žmona. Kai tik pamatė, tuoj šoko iš ratų marga kale. Ir toji mano žmona taip pat kale iššoko iš ratų, ir ėmė pjautis. Ir toji manąją įveikia. Aš išlipau iš ratų ir atsistojau ant margos kalės uodegos. Manau sau: tegu manoji nepralaimės. Tik aš atsistojau, ji ir tapo po manimi akmeniu. Aš atsisėdau ant jos. O šita žmona tapo beržu mano rankose. Taip ir sėdžiu iki šiol. Tai štai, brolau: pasakos – tiesa, o dainos pramanytos.

Na, dainininkas su tuo nesutiko. Jis ir pasakų sekėjas nuėjo kas sau.
(Baltarusių; БНТ ЧС ч. 2, 38).

MAGIŠKI TEKSTAI

Įvairių magiškų formulių ir užkalbėjimų užfiksuota visų tautų kūryboje: visi žmonės nuo senų senovės tikėjo savo žodžių veiksmingumu ir stengėsi paveikti gamtą ir net kitus žmones. Kiekvienoje tradicijoje esama stabilių formulių, kuriomis linkima gerovės, sėkmės ar sveikatos. Tai įvairūs specialūs linkėjimai, sakomi žmonėms, dirbantiems tam tikrą darbą, linkėjimai jauniems vestuvių metu ir kt. Šios magiškos formulės buvo sakomos atvirai, jas žinojo ir vartojo ne tik vyresnieji, bet ir jaunimas. Esama ir blogų linkėjimų (prakeiksmų), kuriuos žmonės ištaria spontaniškai, pagauti pykčio ar reaguodami į savo pačių nesėkmes. Deja, tik kai kurių tautų folkloro medžiagos rinkėjai ar skelbėjai įvertino stabilių magiškų posakių svarbą; bene daugiausia jų sukauptė ir paskelbė baltarusių folkloristai.

Visos tautos vartojo ilgesnius ar net labai ilgus įvairios paskirties užkalbėjimus. Juos labai sunku užrašyti, nes dauguma jų – slapti kūriniai, tariaimi pašnibždomis; žinovai juos perduoda kitiems tik jausdami savo artimą mirtį. Užkalbėjimų perdavimas labai griežtai reglamentuojamas: paprastai *žodžiai* pasakomi jauniausiam šeimoje žmogui, kuris įpareigojamas niekam jų neperduoti iki savo mirties. Todėl reikia sulaukti laiko, kai užkalbėjimų galia jau mažai tikima, žinių perdavimo taisyklių nebepaisoma, bet kūriniai dar neužmiršti. Kai kuriuose rytų slavų regionuose užkalbėjimai prisiminti net XX a. pabaigoje. Antai 1970–1990 metais Polesėje užrašyta daug atmintyje gerai išsaugotų užkalbėjimų.

Dauguma tautų ilgiausiai saugo medicininius užkalbėjimus. Daugiausia tokių užkalbėjimų užrašyta ir Lietuvoje. Rytų slavų užkalbėjimų masyve aptinkama labai įvairios paskirties maginių tekstų. Be abejo, daug ligų gydymui ir profilaktikai skirtų tekstų, tačiau ligos gana įvairios (užkalbama ne tik nuo gyvatės įkandimo, kraujo bėgimo, išnarinimo, bet ir gimdymo skausmams pašalinti, nuo drugio, sąnarių gėlos, nuo gyvulių ligų ir kt.). Liga išvaroma arba jai neleidžiama prie žmogaus ar gyvulio prisartinti. Užrašyta

gana daug tekstų, kuriais siekiama padidinti savo derlių, gauti daugiau pieno, o kartais aptikta ir tekstų, kuriais norėta kaimynams pakenkti – padaryti, kad jų daržovės augtų šaknimis į viršų, kad avys suktųsi kvaituliu ir pan. Labai daug meniškų užkalbėjimų, kurie naudojami meilės reikalams tvarkyti. Užrašyta net užkalbėjimų, kuriuos žmonės vartojo, eidami į valdžios institucijas – pas įvairius nesukalbamus pareigūnus ar į teismą.

LINKĖJIMAI

Įeinantis į trobą svečias sako:

581. Gera diena į trobą!
 582. Su pirmadieniu jus!
 583. Kakta lenkuiosi! – Lenkiamės tau!

Valgantiems / geriantiems:

584. Skanaus! – Prašome už stalo.
 585. Duonos ir druskos! – Ačiū už gerus žodžius, geras žmogau.
 586. Skalsa jums į taure!

Atsisveikinant:

587. Būkite sveiki! / Likite sveiki!
 588. Duok, Dieve, lengvą sapną iki aušros!

Dirbantiems:

589. Padėk, Dieve! – Dievas sakė, kad ir tu padėtum.
 590. Tau spartos! – Spartu, bet ne juokinga.

Dirbantiems lauke / darže:

591. Kad iš varpelės būtų pusė rėčio, o iš pėdelio – visa statinė!
 592. Pernešė Dievas per pjautuvą, pernešk, Dieve, per lanką ir spragilą!
 593. Skalsink, Dieve, rugius!
 594. [Kopūsto] galvos kaip kibirai!
 595. Augink, Dieve, ant akmens ir po akmeniu!

Žvejams:

596. Duok, Dieve, mūsų žvejui kaip avelę, o man – nors kaip telyčią!
 597. Pilni tinklai žuvų!

Avis kerpantiems:

598. Tankūs ir aukšti viržiai priešais jus!

Kepantiems duoną / blynus:

599. Kad jums pakiltų!

600. Skalsa į duonkepe, sūnus pavasarį!

601. Šokte, blynai!

Melžiančiai karvę / mušančiai sviestą / sūdančiai mėsą:

602. Pieningos jums!

603. Sviestas – gabalu!

604. Mėsa – lašiniai!

Verpiančiai / audžiančiai / skalbiančiai:

605. Šilku linas, sesute!

606. Kreivumas į mišką, tiesumas į stakles!

607. Tau gulbės skrenda!

Statantiems trobą:

608. Duok, Dieve, tam pastatui stovėti, o jums – gyventi!

Einantiems į pirtį / iš pirties:

609. Duok, Dieve, saldžią šilumą! Vyrams – rope, o boboms – pastarnoką.

610. Su lengvu garu!

611. Šilkinė vanta, lengva šiluma!

Išvykstančiam kelionėn:

612. Lygaus kelio!

613. Kad kelyje tavęs nelaimė nesutiktų!

614. Rankšluosčiu kelias!

615. Sakalo skrydžio!

Čiaudančiam:

616. Psik pas kalvį su nosimi!

617. Būk sveikas visus metus kaip Kalėdų ledas!

(Baltarusių; БНТ Высл с. 169–182).

PRIESAİKOS

618. Kad aš nesulaukčiau dukterį ištekant!
 619. Kad mano sodyba ištuštėtų!
 620. Kad Dievas man nieko gero neduotų, jei tai netiesa!
 621. Kad mano rankos nudžiūtų, o kojos kuolu virstų, jei tai netiesa!
 622. Kad aš iš tos vietos nenuėičiau!
 623. Kad perkūnas mano kluoną uždegtų, jei aš tai pavogiau!
 624. Kad mano liežuvis kuolu virstų, jei tai netiesa!
 625. Kad aš tėvo, motinos nematyčiau!
 626. Kad aš išsitiesčiau ant suolo, jei tai netiesa!
 627. Kad aš iš vietos nepasikelčiau!
 628. Prisiekiu savo vaikais!
 629. Duodu ranką nukirsti, jog tai netiesa!
 (Baltarusių; БНТ Выхл с. 195–199).

PRAKEIKSMAI

630. Kad tu prapultum!
 631. Kad tu surūgtum!
 632. Kad tu atšaltum!
 633. Kad tave žaibas sudegintų!
 634. Kad tu prasmegtum!
 (Baltarusių; БНТ Выхл с. 199–202).

MALDOS

- 635
 [*Atgaila aušrai ir mėnuliui*]
 – Nakties žara,
 Pone mėnuli,
 Atleisk Dievo tarnaitai Feolai.
 – Tau Viešpats atleis.
 – Vakaro žara,
 Tekantis mėnuo,
 Atleisk Dievo tarnaitai Feolai.

- Tau Viešpats atleis.
– Ryto aušra,
Pone mėnuli,
Atleisk Dievo tarnaiti Feolai.
– Tau Viešpats atleis.
– Vakarinė žara,
Pone mėnuli,
Atleisk Dievo tarnaiti Feolai.
– Tau Viešpats atleis.
– Rytinė aušra,
Pone mėnuli,
Atleisk Dievo tarnaiti Feolai.
– Tau Viešpats atleis.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 813).

UŽKALBĖJIMAI

636

Kraujui sustabdyti

Per auksinius lieptus, per sidabro tiltą ėjo trys seserys, visos trys tikrosios. Viena nešė auksą, kita – sidabrą, o trečia adatą ir šilko siūlą. Užkalbėjo tynimus, bėrimus ir užsiuvo žaizdą, ir užkalbėjo kraują.

(Baltarusių; Романов с. 25).

637

[Kraujui sustabdyti]

Iš po akmeninio kalno išėjo akmeninė merga į akmeninę milžtuvę akmeninės karvės melžti. Kaip iš akmeninės karvės pienas ims tekėti, taip tegu ir NN kraujas teka.

(Ukrainiečių; Познанский с. 89).

638

Nuo gyvatės igėlimo

Pone Janai, kur tu pasidėjai, kur tu sukandžiojai? Eik į mėlyną jūrą, mėlynoje jūroje baltas akmuo. Iš balto akmens kraujas nevarva, taip ir Dievo tarnui tavo nuodai nelimpa.

(Užrašyta Polesėje 1983 m.; ПЗ 695).

639

Nuo išnarinimo

Žirgas šyvas, plieno balnas ir plieno pasagos. Žirgas ėjo, suklypo – išnarinimas išsinėrė. Žirgas ėjo, sustojo – išnarinimas į vietą atsistojo. Per amžių amžius amen.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 894).

640

Nuo drugio

Užkalba vandenį. Reikia stovėti su stikline vandens po medžiu ir sakyti užkalbėjimą.

Po atviru medžiu stovi trys šventieji Simonai su ugniniais kardais, o priešais juos eina trys mergos nuogos, basos, nesusijuosusios, nepridengtais plaukais. Jas pasitinka trys Simonai su ugniniais kardais ir klausia: „Mergos, mergos, kur jūs einate?“ Jos šiurkščiai atsako: „Einam į pasaulį kūno gnai-byti, kaulų laužyti, sielos į mirtį varyti. Kas šią maldą moka, tegu tris kartus pakalba – mes prie jų neprišoksime“.

(Lietuvos rusų sentikių; Новиков т. 2, 854).

641

[Nuo drugio]

Iš pasaulio atėjo septyniasdešimt bobų, tokios didžgalvės, plaukuotos, tokios nušašusios, tokios snukiuotos, tokios kudlotos. Jos nemoka nei rašyti, jos nemoka nei skaityti, tiktai jos moka kaulus laužyti, jėgą atimti, kraują čiulpti. Jūroje okeane, Bojano saloje ten guli akmuo, ant to akmens sėdi trys seniai. Atėjo prie jų septyniasdešimt bobų drugių. „Kur jūs einate, nuodėmingosios, piktosios, prakeiktosios?“ „Pasaulin, pasaulin, kaulų laužyti, jėgos atimti“. „Neikit, jūs nuodėmingosios, piktosios, pasaulin kaulų laužyti, jėgos atimti!“ „Mes tada neisime pasaulin kaulų laužyti, jėgos atimti, kai žmonės visa tai žinos ir po tris kartus kartos“.

Reikia kalbėti užkalbėjimą ir rišti mazgą ant siūlo, kalbėti antrą kartą – kitą mazgą rišti ant jo. Kalbėti trečią kartą – trečią mazgą užrišti. Ir reikia juo susijuosti ir nešioti tris dienas, o ketvirtą dieną nuimti nuo savęs ir nunešti pakabinti ten, kur auga jauna drebulė. Siūlas lininis, baltas.

(Užrašyta Baltarusijos Polesėje 1976 m.; ПЗ 553).

642

Nuo spuogų / vočių

Spuogą apibrėžus tris kartus anglimi arba bevardžiu pirštu ir jį stipriai prispaudus reikia pasakyti:

– Nei iš akmens vaisių, nei iš spuogo kraujo, nei iš papauško galvos, mirk, prapulk!

Po to reikia mesti anglį atžagaria ranka, pasakyti:

– Iš kur atėjai, ten ir eik.

(Rusų; Майков 135).

643

[Nuo spuogų]

Nei iš anglies, nei iš akmens neišauga atžalų ir nežydi gėlės. Kad taip ir man, Dievo tarnui, ant kūno neaugtų nei spuogai, nei votys, nei dedervinės ir nė jokie papauškai.

(Rusų; Ефименко-2 48).

644

Nuo dantų skaudėjimo

– Jaunuoli mėnuli, kur tu buvai?

– Pas Adomą.

– Ar buvo žmonių pas Adomą?

– Buvo!

– Ką jie valgo?

– Akmenį!

– Ar jiems skauda dantys?

– Neskauda!

– Tegu ir Dievo tarnui Griškai neskauda!

(Baltarusių; Познанский с. 66).

645

[Nuo dantų skaudėjimo]

Sako į mėnulį:

– Jaunas, mėnuli, kur tu buvai?

– Kitame pasaulyje.

– O ką tu matei?

– Mirusius žmones.

– Ar jiems skauda dantys?

– Neskauda.

– Tegu šventintai, krikštytai Nataljai neskauda.

Reikia kieme atsistoti ir sakyti. Kai temsta, ateini, kad mėnuo [būtų] patekėjęs ir į mėnulį kalbėti. Atsistoji ir mėnulį matai. Kai mėnulio nėra, tai reikia vakare kalbėti, dieną nepadeda.

(Užrašyta Polesėje 1983 m.; ПІЗ 473).

646

[Nuo dantų skaudėjimo]

Jaunas mėnuo aukštai, akmuo jūroje giliai, o mėlynas ažuolas miške. Kai trys broliai sueis kartu gerti ir linksmintis, tada mano dantys ims skaudėti. Viešpačiui Dievui pasimelsiu, skaisčiausiai Dievo Motinai nusilenksiu. Skaisčioji Dievo Motina prie sosto atsistojo, Dievo tarnaitai Maniai pagalbą teikė, dantis užkalbėjo.

Reikia išeiti į jauną mėnulį ir kad stovėtų ažuolo stalelis. Laikytis jo ir kalbėti šnabždesį.

(Užrašyta Polesėje 1983 m.; ПІЗ 506).

647

[Nuo uždegimo]

Ėjo uždegimas (*zastrzal*) su savo žmona (*zastrzalowa*), su savo septynetu vaikų. Jį sutiko ponas Jėzus iš dangaus: „Kur tu eini, uždegime?“ „Einu į jo / moters vardines, pulsiau į jo gyslas“. „Neiki tenai, uždegime, nes aš tau to neliepiu. Eik tu į alksnynus, skroblynus, pušynus, į visokius medžius. Ten pats ponas Jėzus sustiprins, švenčiausia Panelė padės“.

(Lenkų; Познанский с. 65).

648

Kad pasveiktų

Atsikelsiu pasilaiminęs, išeisiu persižegnojęs. Atsistosis aš, Dievo tarnas NN, pasimelsiu, pasilaiminsiu, išeisiu į plyną lauką po skaisčia saulele, po šviesiu mėnuliu, po tankiomis žvaigždėmis, po skraidančiais debesimis. Atsistosis aš, Dievo tarnas NN, plyname lauke lygioje vietoje kaip ant Dievo sosto, debesimis apsirengsiu, dangumi pasidengsiu, užsidėsiu ant galvos vainiką – skaisčią saulelę, susijuosiu šviesiomis aušromis, apsikaisysiu šviesiomis žvaigždėmis kaip aštriomis strėlėmis. Dangau, tu dangau, teisioji saule, tu dangau, matai, tu dangau, girdi. Palaimink mane, Dievo tarną NN, išgydyti ir pataisyti Dievo tarną NN per amžių amžius. Amen.

(Rusų; Смирнов, Ильинская 76).

649

Gyvuliams gydyti

Viešpačiui Dievui pasimelsiu, šventam Ivanui Kupalai. Šventas Ivanai Kupala, stok tu juodo plauko gyvuliams padėti. Paimk juos ir padėk po samanomis, po balomis, po šviesiomis aušromis. Ateina skaisčioji Motina, paėmė tuos gyvulius juodo plauko, pastatė juos prie mėlynos jūros, trejomis devyneriomis geležinėmis tvoromis aptvėrė, trejus devynerius vartus uždarė, trejas devynerias spynas užrakino, trejus devynerius raktus jūron įmetė, trejas devynerias vyno taures pripylė, trejus devynerius ketvirčius aguonų išbarstė ir raganos burtininkės prie tų galvijų neprileido. Jeigu tu, ragana burtininke, gali prieš Dievą atsistoti, tų juodo plauko galvijų pieną atimti, tu turi, ragana burtininke, trejas devynerias geležines tvoras išardyti. Tu turi, ragana burtininke, trejus devynerius tamsius vartus atidaryti. Tu turi, ragana burtininke, trejas devynerias spynas atrakinti. Tu turi, ragana burtininke, trejus devynerius raktus iš jūros išimti. Tu turi, ragana burtininke, trejas devynerias vyno taures išgerti. Tu turi, ragana burtininke, trejus devynerius aguonų ketvirčius surinkti. Tada tu, ragana burtininke, tų juodo plauko galvijų pieną atimsi. Tu krauju spjaudysi, Dievas tave nubaus. Ir aš užkalbu tavo lūpas, dantis ir nasrus, pagurklį, kad tu po pasaulį nevaikščiotum ir su žmonėmis nekalbėtum.

Iš svetimo kaimo ateina, ant duonos, aguonų paberia, ant vandens užkalba. Reikia užkalbėti prieš Ioaną Kupalą. Jeigu neužkalbėsi, rytoj pieno sumažės, o jei užkalbėsi, nesumažės. Ir reikia dilgėlę į vartus įkišti. Jeigu karvę pagadino, taip pat užkalba.

(Užrašyta Polesėje 1984 m.; II3 786).

650

[Karvei gydyti]

Ant putino tilto stovėjo trys merginos, visos trys seserys. Vyriausia sesuo Jėzui Kristui marškinius skalbė, raudonos baužos karvės ligą atkalbėjo. Nuo raudonos mėsytės, nuo balto kaulo, nuo stangrių gyslų, nuo raudono kraujo. Ligą atkalbėjo, į mėlyną jūrą išsiuntė, kur vištos nevaikšto, kur javai neauga.

Tris kartus kalbėti.

(Užrašyta Polesėje 1983 m.; II3 805).

651

[Karvėms apsaugoti]*Dainuoja moterys, apardamos kaimą nuo „karvių mirties“:*

Tai dyvai, tai stebuklas –
 Mergos aria,
 Bobos smėlį sėja.
 Kai smėlis sudygs,
 Tada pas mus mirtis ateis.

(Rusų; Познанский с. 314).

652

Kad karvė duotų daugiau pieno

Dievo Motina po rasą vaikščiojo, rasą rinko, šitai karvelei skalsą davė.
 Duok jai skalsą į apvalius ragus ir į kanopas, ir į kojas, ir pridėk, Dieve, į jos
 keturis spenius, ir į NN (*šeimininkės vardas*) penkis pirštus.

Užkalbėti po karvę, tris kartus persižegnoti, papūsti, spjauti per kairįjį petį.

(Užrašyta Polesėje 1975 m.; П3 859).

653

Išgenant gyvulius į lauką

Graži saule ir aiški šviesa, ir su mėnesiais aiškiais, ir žvaigždėmis tankio-
 mis, ir aušromis ugninėmis, ir su ankstyva rasa ir vakarine, tu ir sausumą,
 ir jūrą apšviesti, ir motiną drėgną žemę sušildai. Ir pavasario šiluma, ir vasa-
 ros ugnimi tu sušildyk, įkaitink žemę, paleisk žalią žolę miškuose, pievose,
 grioviuose, po krūmais. Ir tu išsaugok mano mielus gyvulius nuo visokių
 piktavalių. Dovanok mano gyvuliams gėrimą ir ėdimą, uždenk juos šilkinę
 migla, o piktavalių užmušk ugnine strėle, ugnine liepsna. Eikite, motinėls, į
 lygų lauką, į žalią pievą. Ten jums ėdimas – žalia žolė, ten gėrimas – šaltas
 vanduo. Ir juos sušildyk, gražioji saule, ir namo parvesk, šviesus mėnuli. Ir
 saugok juos, graži saule, nuo pikto žmogaus, nuo lauko caro, nuo vandens
 caro, nuo miško caro, nuo jo vaikų caraičių, kad jis karvių namo nevedžiotų
 ir caraičių pienu negirdytų. Ir saugok juos nuo ugninės strėlės, nuo žvėries
 bėgiojančio, nuo gyvatės šliaužiančios, nuo žalčio po kelmą. Amen.

(Baltarusių; БФ с. 69).

654

[Galvijų išleidimas]

Vaikystėje aš piemenėliu buvau, girdėjau, kaip vyresnis piemuo išleidimą skaitė:

Plaukeli prie plaukelio susirink, kamuoliu susisuk. Krikščionių galvijai, Vlasijaus giminė, susirink į vieną pievą, į vieną ratą. Maloningasis Jegorijau narsusis, padėk! Kai ateis vakaro žara, ir aš, Dievo tarnas Vasilijus, užgrosiu aukso dūdele, tai, kur tu bebūtumei, mano miela banda, krikščionių galvijai – lauke ar pievoje, ant kalno ar miške, ar mažose tekančiose vietose – eik iš visų pusių į mano balsą, į mano aukso dūdele. Jaučiai ir karvės, telyčios ir maži veršukai, ir visi naminiai galvijai, eikite nesustodami ir dieną, ir naktį, bet kokią valandą, anksti rytą ir vėlai vakare, dabar ir per amžius. Eikite, bėkite prie savo namų, pas savo šeimininkus. Spyna į burną, raktas į jūrą. Amen.

Ir jo nė viena karvė neprapuolė. Tas išleidimas kaip knygutė buvo. Jis jį į keptuvę įsiuvo ir jos nenusiėmė, kol bandą ganė.

(Rusų; Иванова, Калуцков с. 17).

655

Kad galvijai nedingtų

Didįjį ketvirtadienį vienas iš namiškių užlipa ant krosnies, o kitas – ant aukšto ir kalbasi per kaminą. Nuo krosnies šaukia į kaminą:

– Ar namie veršeliai?

Nuo aukšto atsako:

– Namie, namie.

– Ar namie arkleliai?

– Namie, namie.

Ir taip išvardijami visi gyvuliai.

(Rusų; Познанский с. 66–67).

656

Kad žvėrys galvijų neliestų

Šventas Jurijau, tėve Georgijau, Dievo tarne, didžioji švente, prašau tavęs, meldžiu tavęs, nueik ant Siano kalno, ten stovi caras ažuolas, po tuo ažuolu guli akmuo, po tuo akmeniu guli raktai. Paimk ir užrakink žvėrių, žvėrelių lūpas ir dantis nuo mano galvijų. Kaip tas akmuo tarnauja senam ažuolui, tegu taip tarnauja ir man.

Sakoma vieną kartą.

(Užrašyta Polesėje 1983 m. ПЗ 907).

657

Kad [kaimyno] galvijai išnyktų*[Ratelį suka į priešingą pusę ir kalba:]*

Kaip šitas ratelis sukasi tegu galvijai ir avys išsisuka iš NN namų, kad būtų tuščia.

(Lenkų; Познанский с. 59).

658

Nuo vilko

Pirmu kartu, Dievo laiku. Viešpačiui Dievui pasimelsiu, šventai Dievo Motinai nusilenksiu. Pasaulyje daug caraičių, o man trijų reikia: pirmas caraitis – šviesus mėnuo danguje, antras caraitis – vilkas kemsyne, trečias caraitis – meška po sąvartynu. Kaip man su jais nesueiti, o jiems už vieno stalo nesėsti ir negerti, nevalgyti, nesilinksminti, nesikalbėti, taip vergui žvėriui su mano galvijais, su rudu plaukeliu nesusieiti, nesimatyti, nesunitikti. Aš savo galvijus užkalbu dviem aušromis – ankstyvąja ir vakarine, užstoju, tamsią naktį patalą kloju, smulkiomis aušrelėmis apšėju, šviesiu mėnuliui apdengiu. Vilkui laisvumą, vilkei nasrus juodu nakties drabužiu apdengiu, užrakinu dantis, lūpas, nagus aukso spynomis, sidabro raktais. Aš tuos raktus ištraukiu ir į mėlyną jūrą metu. Mano galvijams, rudam plaukui, čir nuo laiko iki kito laiko, iki skirtojo laiko.

(Baltarusių; БФ с. 70–71).

659

Sutikus vilką

Mano vilkeli pilkas, mano vilkeli baltas, tu manęs neliesk, eik savo keliu ir man leisk [eiti savo keliu]. Mane pats Dievas leidžia, angelą siunčia, kad mane saugotų nuo visokio žvėries, nuo staigos / netikėtos mirties.

(Užrašyta Polesėje 1982 m.; П3 714).

660

Nuo pasiutusio šuns įkandimo / šuns nuodu

Viešpačiui Dievui pasimelsiu, skaisčiajai Dievo Motinai nusilenksiu. Skaisčioji Dievo Motina atėjo, Dievo tarnaitė NN padėjo. Aš atsikelsiu anksčiau, nusiprausiu baltai balčiausiai, užlipsiu ant stataus kalno ir pažvelgsiu į skaisčią aušrą. Ten stovi senis-gulbė, senas ir barzdotas. Senigulbe, senasis ir barzdotasis, tu nuramink savo šunį sukulį, vartuolį ir vaikštuoelį [*kruciaku verciaku* ir *gulciaku*]. Jis įkando Dievo tarnaitę NN. Tegu išėina

iš kaulų, iš raumenų, iš neramos galvos. Kad Dievo tarnaitė NN kaulų nelaužytų, galvos nemarintų, šviesių akių netemdytų. Pašalink siutą iš šuns skaliko.

Pakartoti tris kartus ir nusispjauti.

(Užrašyta Polesėje 1983 m.; ПЗ 716).

661

[Nuo šuns įkandimo]

Ėjo Janas su trimis lazdomis, su trimis žvakėmis. Kol Janas sugrižo, žaizda užgijo. Nepulk nei rože, nei gėla, nei negyjančia žaizda.

(Užrašyta Polesėje 1983 m.; ПЗ 717).

662

[Kad šuo nekąstų]

Tu šunie, aklas gimei, cerkvėje nekrikštytas, tavęs popas kryžiumi nepalaimino, kad tu prieš mane nasrų neatvertum.

Pakartoti tris kartus.

(Užrašyta Polesėje 1983 m.; ПЗ 718).

663

Nuo priešų

Palaimink, Dieve, padėk, Dieve, talkink, Dieve. Aš, Dievo tarnas NN, einu gulti pasilaiminęs, atsikelsiu akis peržegnojęs, eisiu prieš savo nedraugą nekenčiamą. Suteik man, viešpatie, geležinę galvą, varines akis, sidabrinį liežuvį, tvirto plieno širdį, vilko bėgiojančio kojas. O mano nedraugui nekenčiamam suteik, viešpatie, mėsos žandus, avies liežuvį, veršio protą, kiškio širdį. O kuris mano nedraugas nekenčiamas žolėmis trinasi, šaknimis smilkosi, ir kuri žolė nuo žemės paimta ir išrauta rankomis, [yra] mano pirštais ant žemės numesta, mano kojomis ištrinta ir suminta.

(Русų; Рыбников т. 3 с. 216).

664

Nuo audros, griaustinio

Jeigu keliu eini, ir audra – pasakyk:

Eik, audra, į lygų lauką, ten plati laisvė, ten pats viešpats Jėzus Kristus tavęs laukia, audrą ir vėtrą išima, sidabro spynas, aukso raktus atrakina, šilko juostas išmeta, audrą ir vėtrą išima.

(Užrašyta Polesėje 1982 m.; ПЗ 719).

665

[Nuo audros]

Šventas Petrai, šventas Michailai, švenčiausioji Dievo gimdytoja Dievo Motina, pats viešpatie. Gelbėk mus tolumoje, lauke, išsiųsk šituos debesis į mėlyną jūrą, į tamsius miškus. Ir saugok mano šeimyną troboje, karveles – lauke.

Reikia kartoti devynis kartus.

(Užrašyta Polesėje 1991 m.; П3 720).

666

Nuo gaisro

Malda, kurią kalbėjo apeidami degantį namą su ikona rankose:

Dievo Motina ėjo liepteliais, ją sutiko senas senelis, einantis vandens. „Kur tu eini, seneli?“ „Mūsų šventovė dega, einu vandens jai gesinti“. „Štai tau rakteliai, eik atrakink Dievo šventovę. Atskris balandėliai ir užgesins Dievo šventovę“.

(Užrašyta Polesėje 1983 m.; П3 739).

667

[Gaisrui užgesinti]

Jojo Jurajus, šventas Jegorijus ant juodbėrio žirgo, auksiniame balne, žaliomis pirštinėmis, raudonomis sagomis. Dievo Motina ėjo pirmą mėlynomis jūromis, geležiniais tilsais; geležiniu šaukšteliu vandenį sėmė, juo ugnelę užliejo, savo brolių minėjo. O tu, Kondratai, ugnies nevok, o tu, Gordiejau, nieko nedaryk. Ne mano dvasia, Dievo dvasia, kad ta ugnis vietoje užgestų.

Tai reikia, kai gaisras, tai reikia kalbėti ir aplinkui apeiti, ir dar reikia Dievo paprašyti:

Viešpačiui Dievui pasimelsiu, skaisčiai Dievo Motinai nusilenksiu.

(Užrašyta Polesėje 1986 m.; П3 741).

668

Nuo žvirblių

Apeis aplink žemę, maldą pasakys – ir žvirblių nebėra. Žemės paima ir meta:

Labas vakaras, Danila, aš pas tave ne linksmintis atėjau, o žemės mainyti, žvirblių išvaryti. Štiš, štiš, štiš į nendrynus, į balas, į ilgus vijoklius, į sausus miškus, į geltonus smėlius. Ten jums linksmybė, ten jums maudynės. Paprašysiu viešpaties Dievo, Panteleimono, saugok savo dirvą. Štiš, štiš, štiš.

(Užrašyta Polesėje 1985 m.; П3 755).

669

[Nuo žvirblių]

Viešpačiui Dievui pasimelsiu, skaisčiausiai Dievo Motinai nusilenksiu. Skaisčioji Dievo Motina, ateik prie (*žmogaus vardas*) daržo pagelbėti. Tu žvirbleli Ladimerko, tavo žmona kunigaikštienė, tu savo vaikus turėk ir jų neleisk. Kad sparneliais nelakiotų, snapeliais nelasiotų. Susirinkite, žvirbliai, žvirbliai miške ant putino, baloje spanguolyne. Tai ten gėrimas, valgymas, miegojimas, linksmumas. Miegokite, tik su miestu (*vardas*) nesusitikit.

Kartoti devynis kartus.

(Užrašyta Polesėje 1986 m.; ПІЗ 747).

670

[Kad žvirbliai neatskristų]

Viešpačiui Dievui pasimelsiu, skaisčiausiai Dievo Motinai nusilenksiu. Skaisčiausioji Dievo Motina nuo sosto atsistojo ir iš Ganos miežių žvirblius išvijo. Skriskite, žvirbliai, į tankius krūmus, prie greitų upių. Krūmus valgykite, upes gerkite, o Ganos miežiuose nebūkite.

Prieš saulės tekėjimą apeiti lauką; ir jie nebeatskris.

(Užrašyta Polesėje 1983 m.; ПІЗ 749).

671

Nuo pelių

Kluoną apeidavo tris kartus ir kalbėdavo:

Kai mirusįjį veža, jis nieko nemato. Kad pelės nieko nematytu.

(Užrašyta Polesėje 1984 m.; ПІЗ 762).

672

[Pelėms išvaryti]

Tegu šiuose namuose pelėms bus taip nemalonu kaip Dievui ir visiems šventiesiems nemalonūs tie žmonės, kurie muša tėvą ir motiną.

Pasakyti tris kartus ne sekmadienio ir ne ypatingomis (piktomis / nelaimingomis) dienomis. Užkalbėjimą reikia sakyti tris dienas iš eilės rytą nevalgius.

(Čekų; Вельмезова 229).

673

Vabzdžių išvarymas

<...> Kai dudutis pirmą kartą užgieda, reikia pasakyti po langu:

Labą dieną, musės muselės, blakytės blakutės, dudutis jus kviečia į vestuves septyneriems metams.

(Užrašyta Polesėje 1981 m.; ПІЗ 769).

674

[Blakių išvarymas]

Kai gegutė pirmą kartą užkukuoja, mane varydavo į kiemą. Ir aš šaukiu:

– Labą dieną jums!

O jie atsako:

– O kas toks ten?

O aš sakau:

– Atskrido ten vabalinis, blakinis kviesti į svečius septyneriems metams!

– Ačiū.

(Užrašyta Polesėje 1981 m.; ПІЗ 770).

675

[Vabzdžių išvarymas]

Uždega žolę ir šaukia:

– Ei, namini, užeik! Prūsokai, blakytės, kraustykitės, nes naminis į trobą ateina!

(Užrašyta Polesėje 1986 m.; ПІЗ 777).

676

[Išveža tarakonus]

Šeimininkas vieną tarakoną sodina į vyžą, o pats apsižergia žarsteklį ir tris kartus „apjoja“ savo namus, po to žarsteklį palieka ant slenkščio, o tarakoną veža į kryžkelę. Tą patį daro ir jo kaimynas, abu susitinka kryžkelėje ir kalbasi:

– Ką tu veži?

– Prūsus parduoti.

– Po kiek jie?

– Pigiai prašau.

– O kodėl tu juos parduodi?

– Prūsas prūsą suėdė.

Suleidžia tuos du prūsokus kartu, jie kandžiojasi. Juos išmeta ir tas suplyšusias vyžas palieka ten ir eina namo.

(Užrašyta Polesėje 1981 m.; ПІЗ 778).

677

[Kad būtų geras derlius]

Prieš Naujuosius Metus, vadinamame turtingame ar dosniame vakare šeiminkė padeda ant stalo visą maistą, prie šventųjų paveikslų uždega žvakę, pasmilkę švęstomis žolėmis [ladan] ir paprašo vyro atlikti apeigą. Vyras atsėdė kertėje

(po paveikslais), garbingiausioje vietoje; prieš jį pyragų krūva. Pašaukia vaikus; jie įeina, meldžiasi ir klausia:

- Kur mūsų tėvelis? – *Tarsi nemato jo už pyragų.*
 - Ar jūs manęs nematote? – *klausia tėvas.*
 - Nematome, tėveli.
 - Duok, Dieve, kad ir kitais metais nematytumėt.
- (Ukrainiečių; Познанский c. 288).

678

Kad palytų

Lietuli, lietuli, išvirsiu tau barščių naujame puodelyje, pastatysiu ant ažuolėlio. Ažuolėlis susvyruos, o lietulis išsilies kubilu, kibiru, milžtuve ant mūsų laukelio.

(Ukrainiečių; Ефименко-1 c. 199).

679

Kad nelytų

Nelyk, lietuli, aš tau duosiu barščių, pastatysiu ant ažuolėlio. Atskris trys balandėliai, paims tave ant sparnelių ir nuneš į svetimą šalį.

(Ukrainiečių; Ефименко-1 c. 203). *Plg. vaikų dainas.*

680

Nuo miško dvasios

Vaikštau po miškus, po krūmus, po daubas, po balas, po kerplėšas, po puvėsius, po mėlynės, po avietes – kur tik einu, niekada nepaklystu. Saulėje pagal saulę, mėnesienoje pagal mėnulį, dažnose aušrose, vakaro žaroje vaikštau ir neklaidžioju. O tau, miško šeimininke, paklusnumą parodžiau, nuo manęs, tarno, atsitrauk, į beržą pavirsk. Amen.

(Baltarusių; БФ c. 71).

681

Nuo naminio

Kiemo care, kiemo cariene, tavo vaikai caraičiai. Aš dovanuju jums duonos ir druskos, mylėkite mano galvijus, šerkite juos grynais lėšiais, girdykite juos medaus viralu, uždenkite juos šilko šydu, saugokite juos nuo svetimos kiemo [dvasios], nuo svetimos lauko [dvasios], nuo ežių [dvasios], nuo kerpinės [dvasios], nuo krūminės [dvasios], nuo grybų [dvasios]

(Baltarusių; БФ c. 71).

682

Nuo maros

Tas, pas ką naktį ateina mara, turi miške nuskinti žolę „maros kojų“, paimti ją nakčiai į savo patalą, padėti po galva, o kai mara ateis, sušukti:

– Mara maručė, pragaras karštas, ateik pas mus rytoj rytą su puodu (ar su kuo nori) ugnies.

(Čekų; Вельмезова 360).

683

[Dovana marai]

Marai reikia pasakyti:

– Mara maručė, pragaras karštas, ateik pas mus rytoj, aš tau kažką duosiu.

Mara iš tikrųjų ateis (jau žmogaus pavidalo), atsistos prie durų ir tyliai lauks. Nereikia jos klausinėti, tiesiog duoti jai žadėtą daiktą.

(Čekų; Вельмезова 361).

684

Nuo rusalkos

Vandenine, miškine sublūdusi mergina, atsikabink, nususuk, mano kieme nesirodyk. Čia tau ne amžių gyventi, o savaitę būti. Eik į gilią upę, į aukštą drebulę. Drebule, drebėk, vandenine, nurimk. Aš įstatymą priėmiau, aukso kryžių bučiavau, man su tavimi nesivedžioti, nesikūmuoti. Eik į mišką pas miško šeimininką, jis tavęs laukia, ant samanų patalą paklojo, žolius patiesė, galvūgalyje kaladę padėjo. Tau su juo miegoti, o man, krikštytam, tavęs nematyti. Amen.

(Baltarusių; БФ с. 72).

685

Kad mylėtų

Tris dienas iš eilės reikia užkalbėti stovint prieš krosnį.

Dūme tėveli, dūme pilkasis, neik dangumi, o eik dideliu vėju per baltą pasaulį. Eik ir surask Dievo tarną Andrejų nuo tarnaitės Katios. Įdėk į jo sielą liūdesį liūdniausią. Dūme tėveli, į viršų, o tu, Dievo tarne Andrejau, pas Katią į namus. Kad tu prie jos suktumeis kaip sukasi kamine dūmai. Kad tu mylėtum ją kaip pats save ir mažą kūdikį. Kad tu bėgtum pas ją, kad tavęs nesulaikytų nei kalnai, nei žemumos, nei greitos upės. Kaip krosnyje dega ir ūžia, taip tegu skauda Andrejui neramią širdį, tegu verda jo karštas kraujas.

Šitie žodžiai bus tvirti-geri, tvirtesni-geresni už pilką akmenį, už aštrų plieno peilį. Mano žodžiai – spyna, liežuvis – raktas. Spyną suspausiu, raktu

užrakinsiu, raktą nunešiu į jūrą. Kaip žuvis į paviršių neišplaukia, taip Andrejus mano žodžius gauna ir į kupetą sukalba.

Tris kartus šaukia:

– Andrejau, ūū! Kad tu negertum nevalgytum, o pas Katią norėtum.

(Užrašyta Polesėje 1983 m.; ПІЗ 944).

686

[Kad pamiltų]

Aš išeisiu iš trobos pro duris ir pažvelgsiu į rytų šalelę. Kaip saulelė anksti keliasi ir įkaitina samanas, balas, nendres, kalnus-žemumas, kad taip užkaistų Ivanas prie Galios, širdis prie širdies, siela prie sielos, kraujas prie kraujo, kaktą prie kaktos, mintys prie minčių, žodis prie žodžio, tam žodžiui amen.

Išėik į kiemą, pažiūrėk, kai anksti saulelė teka. Kartoja tris kartus.

(Užrašyta Polesėje 1983 m.; ПІЗ 947).

687

[Kad vaikinai mylėtų]

Didįji ketvirtadienį nuo sidabro prausėsi, pinigus skaičiavo.

Kaip sidabrinius pinigų myli, kad taip ir mane vaikinai mylėtų.

(Rusų; P33 590).

688

[Kad pamiltų]

Jūroje, okeane yra baltas degantis [goriuč] akmuo alatyrius, niekieno nežinomas. Po tuo akmeniu paslėpta galinga jėga, ir ta jėga be galo. Aš išleidžiu galingą jėgą pas NN gražų jaunuolį, pasodinu galingą jėgą ant jo visų sąnarių, pusiau sąnarių, ant kaulų, pusiau kaulų, į visas gyslas ir pusiau gyslas, į jo šviesias akis, į jo rausvus skruostus, į jo baltą krūtinę, į jo narsią širdį, į vidurius, į jo rankas ir kojas. Būk tu, galinga jėga, su NN gražiu jaunuoliu neišeidama. Tu degink, galinga jėga, jo karštą kraują, jo verdančią širdį meilei NN merginai. Tegu gražus jaunuolis NN visam jo gyvenimui [būtų] negalintis atsitraukti nei užkalbėjimu, nei užbūrimu, kad jo nei senas žmogus nei jaunas savo žodžiu neatgrasintų. Mano žodis tvirtas kaip baltas degantis akmuo alatyrius. Kas išgers jūroje visą vandenį, kas išraus iš jūros visas žoles, ir tas mano užkalbėjimo neįveiks, galingos jėgos neišvilios. Ant amžių amžintųjų. Amen.

Šį užkalbėjimą sako tris kartus Didįji ketvirtadienį saulei netekėjus dėl to, kuris patiko.

(Rusų; P33 605).

689

[Kad nepamirštų]

Oi, atsikvėpsiu, galvą papurtysiu į visas keturias šalis. Neatsistoti, nevaikščioti, nemiegoti, negulėti, nei tėvo nei motinos neatsiminti, o manęs, Dievo tarnaitės NN nepamiršti. Devyni vėjai, dešimtas viesule, nunešk tu mano sielvartą ant balto kūno, ant Dievo tarno NN, kad jis nestovėtų, nevaikščiotų, nemiegotų, negulėtų, nei tėvo nei motinos neprisimintų, o manęs, Dievo tarnaitės, nepamirštų.

Užkalbėjimą reikia auštant, kol krosnys nekurtos. Reikia išeiti į priangį ir išpinti plaukus. Kalba ant vaško, ant druskos – reikia nuo dešinės rankos nagų skutenų į druską įberti.

(Rusų; P33 606).

690

[Kad gerbtų]

Merginos, kurioms [laikas] tekėti, eidavo praustis trimis rasomis. Ivano dieną tris kartus rasą rinko ir prausėsi ja, kalbėdamos:

– Šventa rasa nusiprausiu, aukso rūbu prisidengsiu. Atsiųsk man, Viešpatie, nevedusio garbę, kad visi mane mylėtų, visi gerbtų, visi garbintų. Amen, amen, amen.

(Rusų; P33 585).

691

Kad būtų graži

Einanti į vakarėlį mergaitė šluostosi rankšluosčiu ir į jį kalba.

Atsistosis aš dievo tarnaitė Elena palaiminta, persižegnojusi išeisiu į lygų lauką, į rytų pusę. Ten teka upė. Aš tuo vandeniu nusiprausiu, balta aušra nusišluostysiu, žvaigždėmis apsikaisysiu, šviesiu mėnuliu apsijuosiu, saulele pasipuošiu. Aš nueisiu, Dievo tarnaitė Elena, į lygų lauką, į puotą, į vakarėlį, kad aš visiems atrodyčiau miela, graži ir gera, o labiausia iš visų savo mielajam, kurį myliu. Kad aš būčiau už visus gražiausia ir geriausia ir kad jis mylėtų mane stipriau už visus. Mano žodžiai tvirti ir geri. Tegu bus kaip aš noriu. Vardan Dievo tėvo ir sūnaus, ir šventosios dvasios. Amen.

(Rusų; P33 551).

692

[Grožiui]

Šią maldą mergaitės gatvėje paleidžia pavėjui Švarųjį ketvirtadienį.

Stoviu aš palaiminta, einu persižegnojusi iš trobos pro duris, pro vartus į lygų lauką, ant švarios rasos. Šventąja rasa nusiprausiu, gėlėmis nusišluostysiu. Aš einu šviesaus mėnulio link, tankių žvaigždžių link, šventos saulutės link. Kad aš visiems atrodyčiau kaip šviesus mėnulis, kaip tankios žvaigždės. Kad aš visiems atrodyčiau kaip aguonos žiedas.

Kai į šokius eina, į pasilinksminimą, prausiasi ir kalba.

(Rusų; P33 558).

693

[Kad vaikinams patiktų]

Reikia praustis rytui auštant ir pasakyti tris kartus:

Aš atsikėliau anksčiausia, nusiprausiau balčiausiai, balčiau už baltą pasaulį, raudoniau už raudoną žiedą. Kaip raudona gėlė žydi ir klesti, kad taip ir aš, dievo tarnaitė Natalija, žydėčiau ir klestėčiau. Kaip žmonės pažįsta ir garbina šviesią saulę, kad taip pažintų ir garbintų, mylėtų ir girtų mane, dievo tarnaitę Nataliją, sutiktieji ir skersai kelią pereinantys (*poperečnyje*), jauni vaikinai nevedę.

(Rusų; P33 566).

694

[Kad patiktų]

Užvirina varnalėšos, tuo vandeniui prausiasi ir kalba:

Mano veidas rausvas, paraudęs, mano skruostai raudoni, mano akys linksmos. [Kaip žmonės žiūri,] kaip saulutė danguje pateka, kad taip žiūrėtų į mane, Dievo tarnaitę Galiną, gėrėtųsi mano grožiu. O mano draugės būkite kaip juodos juodukės (*černyje černuški*).

(Rusų; P33 575).

POSAKIAI. PATARLĖS

POSAKIAI APIE LIETUVIUS IR LIETUVĄ

Rusų raštijoje užfiksuoti posakiai

695. *Galičo kunigaikštis (XIII a.) įkinkė vietoj jaučių lietuvius belaisvius. Apie tai sakė: Romanai, blogai darai, žmonėmis ari.*

696. *Dievo Motinos ikona išgelbėjo Maskvą, o Vytautas užėmė Smolenską. Posakis: Kam Dievo Motina, o pas mus Lietuva.*

697. *Vytauto pulkai 1420 m. apsiautė Porchovą. Pirmą kartą panaudojo patranką, o toji sprogo. Daug lietuvių žuvo. Taip atsiradęs posakis: Johano patranka savuosius muša.*

698. *Kunigaikštis Radvila, nuvykęs kaip pasiuntinys pas Ivaną Rūstųjį (XVI a.), pasiteisino: Pasiuntinys kaip maišas: ką į jį įdeda, tą ir neša.*

699. *Po Stepono Batoro mirties (XVI a.) Lietuvos ir Lenkijos karaliumi norėta rinkti Ivano Rūsčiojo sūnų Fiodorą. Pasiuntiniai pagrasino – jei rusai nesutiksia, jie gali kviesti karalių vokiečių, tada rusams būtų keblumų: Rusų kalba su vokiečių niekada nesugyvens.*

Tradiciniai posakiai

700. „Matyt, kad čia rėčius varyte varė“, – pasakė lietuvis, pamatęs vyžų pėdas.

701. Su juo muškis kaip su Lietuva.

702. Vilniuje kaip pirtyje.

703. Kas Vilniuje nebuvo, tas stebuklų nematė.

704. To neturi nei caras Maskvoje, nei karalius Lietuvoje.

PAPROČIŲ, MITOLOGIJOS, TIKĖJIMŲ ATSPINDŽIAI
PATARLĖSE IR FRAZEOLOGIZMUOSE

705. Juodąją dieną (pvz., pirmadienį) nesitaikyk, nesikūmuok – susipyksit.
706. Jis savo tėvus svetimu *kanunu* [ritualinis laidotuvių / mirusiųjų mirties valgis] pamini.
707. Valgyk *kutjā* [laidotuvių valgis] – paminėk Kuzmą.
708. Buvo Maslenica prie kiemo, bet į trobą neįėjo.
709. Vienoje kišenėje Kūčios, o kitoje – švarusis pirmadienis [prieš Velykas].
710. Pokrovai, apšildyk mūsų pirkią be malkų.
711. Iš šykštuolio ir per Tris Karalius ledo neišprašysi.
712. Kas raišas, kas aklas, tas Kuzmai ir Demjanui.
713. Likimas lėmė kisieliumi užsigavėti.
714. Tęskitės, mūsų Užgavėnės [*Maslenica*], iki Prisikėlimo dienos / sekmadienio.
715. Ilgas kaip Pilypo [dienos, kai prasideda adventas] naktis.
716. Ilgas kaip Petrinių diena.
717. Šoka kaip senas vilkas Pilypo dieną.
718. Vaikšto kaip ragana per Ivaną Kupalą.
719. Vaikšto kaip mara.
720. Gudrus kaip žilas vilkas.
721. Stiprus kaip milžinas.
722. Įsiveis *zlydniai* trims dienoms, o neišnaikinsi amžinai.

Pagonybės reliktai

723. Blogą dievą ir veršiai laižo.
724. Kam melstis tam dievui, kuris nepadeda.
725. Kuris dievas sušlapino, tas ir išdžiovins. Plg.: Dievas sušlapins, Dievas ir išdžiovins.
726. Negi aš dievo veršį pavogiau, kad visi mane apeina.
727. Gyvena kaip dievo užantyje (užkrosnyje / už pečių).

Prievolės šventikams / santykiai su vienuolynais

728. Pirmas ėriuko kailelis popui apsiuovams.
 729. Kol popui naujų grūdų neatpylei, duonos neparduok.
 730. Vienuolynas mėgsta įkyrumą.

Dievas, tikėjimas

731. Dievas duos dieną, duos ir maisto.
 732. Dievas ir girdi, bet negreitai pasakys.
 733. Malda vietos neieško.
 734. Viena ranka cerkvę apiplėšia, o kita varpinę dengia.
 735. Tūlas dvejas mišias išklauso ir po dvi sielas suvalgo.
 736. Geras vagis be maldos nevogs.
 737. Ir velnias senatvėje vienuoliu tapo.
 738. Mums netinka, tai štai tau, Dieve.
 739. Už dūdelę yra [pinigų], o už žvakę nėra.
 740. Dievui gaila gaidžio, o velnias paims paršą.
 741. Popas sėdėdamas mišias laiko, o parapijiečiai gulėdami Dievui meldžiasi.
 742. Caras toli, o Dievas aukštai.
 743. Amen nepasakysi, tai ir išgerti neduosim.
 744. – Ar eisi į cerkvę?
 – Purvynas.
 – Na, tai į karčemą?
 – Nebent palei tvorą praeisiu.
 745. – Tėvai, kada Kalėdos?
 – Velniai jas žino! Kažkur čia stumdosi.

PATARLIŲ REIKŠMIŲ PAVYZDŽIAI

Anksčiau buvo geriau

746. Būdavo ir varna kukuodavo, o dabar ir gegutė nekarksi.

Šykštuoliai

747. Jo saujoje skylė.

748. Jis nuo akmens karnas lupa.

Skriaudžiamieji

749. Po kuo ledas braška, o po mumis lūžta.

750. Pašautą sakalą ir varna snapu kapoja.

751. Tapk avele, o vilkai čia pat.

752. Ant pakumpusio medžio ir ožkos šoka.

Niekam netinka

753. Nei prisiūti, nei užlopyti, nei pirštui aprišti.

Ir aš ne prastesnis

754. Ar mano kalė ne šuo?

755. Ar mano grašis skylėtas?

756. Ar ant manęs ragai matyti?

Patirtis

757. – Riestainiai labai skanu su pienu.

– O kur tu valgei?

– Aš nevalgiau, bet mačiau, kaip ponas valgė.

Abejingumas

758. O ar galvai rūpi kojos? Tegu mindo.

Paguoda / lemtis

759. Ne totorius iššoko, ne galvą nuėmė.
 760. Laiminga meška, kad nesutiko šaulio, o šaulys laimingas, kad meškos nesutiko.
 761. Jeigu skirta šunį mušti, tai lazda atsiras.
 762. Bus ir nuogam į užantį.

Kantrybė / atkaklumas

763. Mušk šarką iki varnos, išmuši ir iki baltos gulgės.
 764. Nebuvęs varpininku, nebūsi ir zakristijonu.

Kalbos ne laiku

765. Mirė Gavriła, o aš nebaigiau pasakoti.
 766. Miške medžiai dega, o Janka naujieną pasakoja.

Negalimi dalykai

767. Į teisybę ir į mirtį, kaip į saulę, atvirom akim nepažvelgsi.

Prisitaikymas / vagystės / kyšininkavimas

768. Kokia valdžia, tokia spalva.
 769. Tais pačiais puspadžiais septyniems carams tarnavo.
 770. Žiemą Foma, vasarą Filaretas.
 771. Žmonės eina kultū, o jis – spynų daužyti.
 772. Tai teisėjas! Keturi skvernai, aštuonios kišenės!
 773. Tavo tėvas tvartus rakino, kai arklius vogė.

Apsimeta, kad leidžia pasirinkti

774. Ar tu, tėvai, važiuok į mišką, o aš liksiu namie, arba aš liksiu namie, o tu važiuok į mišką.
 775. Arba tau duona, o man dešra, arba man dešra, o tau duona.

SVARBESNI SLAVŲ FOLKLORO ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

- Barag – *Belorussische Volksmärchen*. Herausgegeben von L. G. Barag. Berlin, 1966.
- Boškovič-Stulli – Boškovič-Stulli M. *Istarske narodne priče*. Zagreb, 1959.
- Čelakovsky – Čelakovsky F. *Mudroslovi narodu slovanskiego v prislovich*. Praha, 1852.
- Černý – Černý A. *Svatba u Lužických serbu*. Praha, 1893.
- Erben – Erben K. J. *Česke pohadky*. Praha, 1958.
- Federowski – Federowski M. *Lud Bialoruski na Rusi Litewskiej*. Materiały do etnografii słowiańskiej zgramadzone w latach 1877–1905, t. 1–8. Krakow, Warszawa, 1897–1981.
- Jech – *Tschechische Volksmärchen*. Herausgegeben von Dr. Jaromir Jech. Berlin, 1961.
- Kolberg – Kolberg O. *Dziela wszystkie*, t. 1–60. Wrocław, Poznań, 1961–1985.
- Krekovičova – *Slovenske koledy*. Zostavila Eva Krekovičova. [Bratislava], 1992.
- Krupoviec – Krupowiec M. *Polskie piesni ludowe na Litwie*. Ogólnopolski klub miłośników Litwy. Warszawa, 2000.
- Krzyżanowski – Krzyżanowski J. *Polska bajka ludowa w układzie systematycznym*, t. 1–2. Wrocław, Warszawa, Krakow, 1962–1963.
- Kulda – Kulda B. M. *Moravske narodni pohadky, povesi, obyčaje a povery*, 1–2. Praha, 1874–1875.
- Lintur – *Ukrainische Volksmärchen*. Herausgegeben von P. V. Lintur. Berlin, 1981.
- Polivka – Polivka J. *Slovenske pohadky*. Praha, 1932.
- Polivka1 – Polivka J. *Lidove povidky slovanske*, t. 1–2. Praha, 1939.
- Pomeranceva – *Russische Volksmärchen*. Herausgegeben von Dr. Erna Pomeranceva. Berlin, 1965.
- Stanonik – Stanonik M. *Procesualnost slovstvene folklore: Slovenska nesnovna kulturna dediščina*. Ljubljana, 2006.
- Štrekelj – *Slovenske narodne pesmi*. Iz tiskanih in pisanih virov zebrał in vidal K. Štrekelj, kn. 1–4. Ljubljana, 1980.

- Tille – Tille V. *Soupis českých pohádek*, 1–2. Praha, 1929–1937.
- Toncrova – *Lidove písně z moravského Horacka*. Vybrala a sestavila Marta Toncrova. Brno, 1999.
- Vilenica – Vilenica. Slovenica. *Slovenske folklorne pripovedi iz preteklosti in sodobnosti*. Izbrala, uredila in spremno besedo napisala dr. Marija Stanonik. Ljubljana, 1999.
- Zeman – Zeman M. *Hornaceke písně*. Usporadaly a zpracovaly M. Toncrova a Lucie Uhlíková. Brno, 2000.
- Азадовский – Азадовский М. К. *История русской фольклористики*, т. 1–2. Москва, 1958–1963.
- Акимова – *Фолклор Саратовской области*, кн. 1. Составление и вступительная статья Т. М. Акимовой. Ред. А. П. Скафтымов. Саратов, 1946.
- Ананичева, Самоделова – *Фольклорные сокровища Московской земли. Обряды и обрядовый фольклор*. Составление, комментарии Т. М. Ананичевой, Е. А. Самоделовой. Москва, 1997.
- Ананичева, Суханова – Ананичева Т., Суханова Л. *Песенные традиции Поволжья*. Москва, 1991.
- Астахова – *Былины Севера*. Записи, вступительная статья и комментарий А. М. Астаховой, т. 1. Москва, 1938.
- Афанасьев – *Народные русские сказки* А. Н. Афанасьева в трех томах. Издание подготовили Л. Г. Бараг и Н. В. Новиков. Москва, 1984.
- Афанасьев Лг – Афанасьев А. Н. *Народные русские легенды*. Москва, 1914.
- Балашов – *Народные баллады*. Вступительная статья, подготовка текста и примечания Дмитрия Балашова. Москва–Ленинград, 1963.
- Балашов, Красовская – Балашов Д. М., Красовская Ю. Е. *Русские свадебные песни Терского Берега Белого моря*. Ленинград, 1969.
- Барсов – *Причитания Северного края, собранные Е. В. Барсовым*, т. 1–2. Издание подготовили Б. Е. Чистова, К. В. Чистов. Санкт-Петербург, 1997.
- Барташэвіч – Барташэвіч Г. А. *Беларуская народная паэзія веснавога цыкла і славянская фальклорная традыцыя*. Мінск, 1985.
- Березовский – Героіко-фантастичні казкі. Упарадкавання І. П. Березовского. Київ, 1984.
- БлгъНП – Българска народна поезия и проза, т. 1–7. София, 1981–1983.
- БлгъНТ – Българско народно творчество, т. 1–12. София, 1961–1963.
- БНТБл – *Беларуская народная творчасць. Баллады*, кн. 1. Укладание, сістэматызацыя, уступны артыкул і коментарыі Л. М. Салавей. Мінск, 1977.
- БНТ Всн – *Беларуская народная творчасць. Веснявыя песні*. Складание Г. А. Барташэвіч, Л. М. Салавей, В. І. Ялатау. Мінск, 1979.
- БНТ Высл – *Беларуская народная творчасць. Выслоуі*. Складание, сістэматызацыя тэкстау М. Я. Грынבלата. Мінск, 1979.

- БНТ ГЗИ – *Беларуская народная творчасць. Гульні. Забавы. Ігрышчы. Уступны артыкул, укладанне, класіфікацыя, сістэматызацыя матэрыялаў і каментарыі* А. Ю. Лозкі. Мінск, 2000.
- БНТ ЛП – *Беларуская народная творчасць. Легенды і паданні*. Складальнікі: М. Я. Грынблат, А. І. Гурскі. Мінск, 1983.
- БНТ Пхв – *Беларуская народная творчасць. Пахаванні. Памінкі. Галашэнні*. Укладанне тэкстаў, уступны артыкул і каментарыі У. А. Васілевіча; Артыкул, сістэматызацыя і каментарыі напеваў Т. Б. Варфаламеевай. Мінск, 1986.
- БНТ ЧК – *Беларуская народная творчасць. Чарадзейныя казкі, частка 1–2*. Складальнікі: К. П. Кабашнікаў, Г. А. Барташэвіч. Мінск, 1973–1978.
- Бодянські – *Українські народні пісні в записах Осипа та Федора Бодянських*. Київ, 1978.
- Бріцина – *Калинова сонілка*. Хрестоматія української народної прози. Складала Олеся Бріцина. Київ, 1985.
- Бріцина, Головаха – *Прозовий фольклор села Плоске на Чернігівщині: Тексти та розвідки*. Бріцина О., Головаха І. Київ, 2004.
- Былины новой записи – *Былины новой и недавней записи из разных местностей России*. Под редакцией В. Ф. Миллера. Москва, 1908.
- БФ – *Беларуский фальклор*. Хрестоматія. Складалі К. Кабашнікаў, Г. Барташэвіч і др. Мінск, 1985.
- Варавва – *Песни казаков Кубани*. Запись текстов и подготовка к печати И. Ф. Вараввы. Краснодар, 1966.
- Ведерникова – *Фольклор Калужской губернии в записях и публикациях XIX – начала XX века*. Выпуск второй. Необрядовая поэзия. Составила Н. М. Ведерникова. Калуга, 1998.
- Ведерникова, Самоделова – *Фольклорные сокровища Московской земли. Сказки и неказочная проза*. Составление, подготовка текстов Н. М. Ведерниковой, Е. А. Самоделовой. Москва, 1998.
- Вельмезова – *Вельмезова Е. В. Чешские заговоры: исследования и тексты*. Москва, 2004.
- Верковик – *Верковик С. И. Македонски народни умотворби*, кн. 1–5. Скопје, 1985.
- Веселовский – *Веселовский А. Н. Историческая поэтика*. Ленинград, 1949.
- Виноградова – *Виноградова Л. Н. Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян: генезис и типология колядования*. Москва, 1982.
- Власова, Жикулина – *Традиционный фольклор Новгородской области: Сказки. Легенды. Предания. Былички. Заговоры*. Издание подготовили М. Н. Власова, В. И. Жикулина. Санкт-Петербург, 2001.
- Выходцев – *Лирические песни*. Составление, предисловие, подготовка текстов и примечания П. С. Выходцева. Москва, 1990.
- Гильфердинг – *Онежские былины, записанные А. Ф. Гильфердингом летом 1871 года, т. 1–3*. Москва–Ленинград, 1949–1951.

- Гнатюк – Гнатюк В. *Этнографічні матеріали с Угорської Русі*. Львів, 1897–1911.
- Головацкий – *Народные песни Галицкой и Угорской Руси*, собранные Я. Ф. Головацким, ч. 1–4. Москва, 1878.
- Григорьев – *Архангельские былины и исторические песни*, собранные Александром Дмитриевичем Григорьевым в 1899–1901 гг. с напевами, записанными посредством фонографа, т. II часть III: *Кулой*. Под редакцией А. А. Горелова. Санкт-Петербург, 2003.
- Гринченко – Гринченко Б. Д. *Из уст народа. Малорусские рассказы, сказки и пр.* Чернигов, 1901.
- Даль – *Пословицы русского народа*. Сборник В. Даля. Москва, 1957.
- Даль – Даль В. И. *О повериях, суевериях и предрассудках русского народа*. Материалы по русской демонологии. Санкт-Петербург, 1996.
- ДДУЦ – *Дети и детство в народной культуре Усть-Цильмы*: исследования и материалы. Научный редактор Т. Н. Бунчук. Сыктывкар, 2008.
- Дей, Гуменюк – *Ігри та пісні : Весняно-літня поезія трудового року*. Упорядковали О. І. Дей, А. І. Гуменюк. Київ, 1963.
- Добровольский – Добровольский В. Н. *Смоленский этнографический сборник*, часть 1–4. Санкт-Петербург, 1891–1903.
- Драгоманов – Драгоманов М. *Малорусские народные предания и рассказы*. Киев, 1876.
- Елеонская – Елеонская Е. *Сказка, заговор и колдовство в России*. Сборник трудов. Москва, 1994.
- Ермаченко – *Калужский фольклор*. Записал А. В. Ермаченко. Тула, 1979.
- Ефименко-1 – Ефименко П. *Сборник малорусских заклинаний*. Москва, 1874.
- Ефименко-2 – Ефименко П. *Материалы по этнографии русского населения Архангельской губ.* Москва, 1877.
- Зеленин Вят – *Великорусские сказки Вятской губернии*. Сборник Д. К. Зеленина. Издание подготовила Татьяна Иванова. Санкт-Петербург, 2002.
- Земцовский – *Песни крестьянских праздников*, вступ. статья, составление, подготовка текста и примечания И. Земцовского. Ленинград, 1970.
- Зиновьев – *Мифологические рассказы русского населения Восточной Сибири*. Составление В. П. Зиновьева. Новосибирск, 1987.
- Иванова – Иванова Т. Г. *История русской фольклористики XX века: 1900 – первая половина 1941 г.* Санкт-Петербург, 2009.
- Иванова, Калущков – Иванова А. А., Калущков В. Н. *Светлое Пинежье*. Путешествие по краю (справочник-путеводитель). Архангельск – Карпогоры, 2008.
- Календ. обыч. – *Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы, конец XIX – начало XX в. Весенние праздники*. Москва, 1977.
- Караджич – *Сербские народные песни и сказки из собрания Вука Стефановича Караджича*. Москва, 1987.

- Карнаухова – Карнаухова И. В. *Сказки и предания Северного края*. 2-е изд. Санкт-Петербург, 2006.
- Кербелите, Новиков – Кербелите Б., Новиков Ю. *Русский народный календарь и его литовские соответствия*. Кнуга mokytojams. Vilnius, 1993.
- Кирдан – Кирдан Б. П. *Собиратели народной поэзии: Из истории украинской фольклористики XIX в.* Москва, 1971.
- Киреевский – *Песни, собранные П. В. Киреевским*. Новая серия вып. 1–2. Москва, 1911, 1917.
- Кирюшин – *Ветлужская сторона: фольклорный сборник*, вып. 2. Подготовка песен Т. В. Кирюшина. [Кострома], 1996.
- Климчук – Климчук Ф. Д. *Песни из юго-восточного Загородья // Славянский и балканский фольклор: этногенетическая общность и типологические параллели*. Москва, 1984. С. 217–233.
- Комовская – *Сказки, рассказы, песни Горьковской области*. Вступительная статья, записи, реракция текстов, комментарии Н. Д. Комовской. Горьковское книжное издательство, 1956.
- Корепова – Корепова К. Е. *Русские календарные обряды и праздники Нижегородского Поволжья*. Санкт-Петербург, 2009.
- Круглов – Круглов Ю. Г. *Русские свадебные песни*. Москва, 1978.
- Кузнецова – *Предания и былички*. Памятники русского фольклора Водлозерья. Издание подготовила В. П. Кузнецова. Петрозаводск, 1997.
- Кузнецова – Кузнецова В. С. *Дуалистические легенды о сотворении мира в восточнославянской фольклорной традиции*. Новосибирск, 1998.
- Лінтур – *Дідо-всевідо*. Закарпатські народні казки. Запис текстів та впоряд. П. В. Лінтура. Ужгород, 1969.
- Листопадов – Листопадов А. *Песни донских казаков*, т. 4. Москва, 1953.
- Лопырева – *Лирические народные песни*. Вступительная статья, подготовка текста и примечания Е. Лопыревой. Библиотека поэта; малая серия. Ленинград, 1955.
- Львов-Прач – *Собрание народных русских песен с их голосами*. На музыку положил И. Прач. Под редакцией и с вступительной статьей В. М. Беляева. Москва, 1955.
- Майков – *Великорусские заклинания*. Сборник Л. Н. Майкова. Послесловие, примечания и подготовка текста А. К. Байбурина. Изд. 2-е. Санкт-Петербург, 1994.
- Марченко – *Зимние празднично-поздравительные песни в районах русско-белорусско-украинского пограничья // Русский фольклор*. Материалы и исследования т. XXXI. Санкт-Петербург, 2001. С. 238–304.
- Мехнецов – *Народная традиционная культура Псковской области*. Обзор экспедиционных материалов, т. 1–2. Автор проекта, составитель, научный редактор А. М. Мехнецов. Санкт-Петербург – Псков, 2002.

- Минц, Савушкина – *Сказки и песни Вологодской области*. Составители: С. И. Минц и Н. И. Савушкина. Вологда, 1955.
- Михайлов – *Русские плачи Карелии*. Подготовка текстов и примечания М. М. Михайлова. Петрозаводск, 1940.
- Морозова, Новиков – Морозова Н., Новиков Ю. *Чудное Причудье. Фольклор староверов Эстонии*. Тарту, 2007.
- Науменко, Якунина – *Солнышко-ведрышко. Детский музыкальный фольклор Архангельской области*. Запись, нотация и составление Г. Науменко, Г. Якуниной. Архангельск, 1994.
- Нидерле – Нидерле Л. *Славянские древности*. Москва, 1956.
- Никифоровский – Никифоровский Н. Я. *Нечистики*. Винно, 1907.
- Никольский – Никольский Н. М. *Происхождение и история белорусской свадебной обрядности*. Минск, 1956.
- Новиков – *Фольклор старообрядцев Литвы*, т. 1: Сказки. Пословицы. Загадкию Издание подготовил Юрий Новиков. Вступительные статьи Григория Потащенко, Юрия Новикова, надежды Морозовой и Валерия Чекмонаса; т. 2: Народная мифология. Поверья. Бытовая магия. Издание подготовил Юрий Новиков. Вильнюс, 2009; т. 3: Народные песни. Частушки. Детский фольклор. Издание подготовил Ю. Новиков при участии музыковедов Ю. Марченко и И. и Н. Захаровых. Вильнюс, 2010.
- Новиков-1 – *Живое слово: Фольклор русских старожилов Литвы*. Составитель Ю. Новиков. Вильнюс, 1999.
- Новиков-2 – *По заветам старины: Мифологические сказания, заговоры, поверья, бытовая магия старообрядцев Литвы*. Издание подготовил Ю. Новиков. Санкт-Петербург, 2005.
- Новиков-3 – *Русский фольклор в записях студентов Даугавпилсского университета (1963–1991)*. *Sastaditajs J. Novikovs (Vilna)*. Daugavpils, 2008.
- Новиков, Петкевич – Новиков Ю., Петкевич Г. Национальная картина мира в русском фольклоре. Вильнюс, 2008.
- Новиков, Шадрина – *Русские пословицы Литвы*. Из собрания Е. Колесниковой. Издание подготовили Ю. Новиков и Т. Шадрина. Вильнюс, 1992.
- Ончуков – *Северные сказки*. Сборник Н. Е. Ончукова, кн. 1–2. 2-е издание. Санкт-Петербург, 1998.
- Песни, собранные писателями – *Песни, собранные писателями: новые материалы из архива П. В. Киреевского*. Литературное наследство, т. 79. Москва, 1968.
- ПЗ – *Полесские заговоры: в записях 1970–1990-х гг.* Составление, подготовка текстов и комментарии Т. А. Агапкиной, Е. Е. Левкиевской, А. Л. Топоркова. Москва, 2003.
- Познанский – Н. Познанский. *Заговоры. Опыт исследования происхождения и развития заговорных формул*. 2-е изд. Москва, 1995.

- Померанцева – *Песни и сказки Ярославской области*. Под общей редакцией Э. В. Померанцевой. Ярославское книжное издательство, 1958.
- Потанина – *Русская свадебная поэзия Сибири*. Вступительная статья, составление и примечания Р. Л. Потаниной. Новосибирск, 1984.
- Потебня – Потебня А. А. *Объяснение малорусских и сродных народных песен*, т. 1–2. Варшава, 1887.
- Разумова, Коски, Митрофанова – *Русские народные песни Карельского Поморья*. Составители: А. П. Разумова, Т. А. Коски, А. А. Митрофанова. Ленинград, 1971.
- Р33 – *Русские заговоры и заклинания. Материалы фольклорных экспедиций 1953–1993 гг.* Под редакцией проф. В. П. Аникина. Москва, 1998.
- Романов – Романов Е. Р. *Белорусский сборник*, вып. 1–9. Киев, Витебск, Вильна, 1886–1912.
- Рыбников – *Песни, собранные П. Н. Рыбниковым*, т. 1–3. Изд. второе. Москва, 1910.
- Савушкина – *Обрядовая поэзия Пинежья*. Материалы фольклорных экспедиций МГУ в Пинежский район Архангельской области (1970–1972 гг.). Под редакцией Н. И. Савушкиной. Москва, 1980.
- Садовников – *Сказки и предания Самарского края*. Собраны и записаны Д. Н. Садовниковым. Изд. второе. Санкт-Петербург, 2003.
- СД – *Славянские древности. Этнолингвистический словарь* под редакцией Н. И. Толстого, т. 1–4. Москва, 1995–2009.
- Сержпудоускі – Сержпудоускі А. К. *Прымхі і забобоны беларусоу-поляшукі*. Менск, 1930.
- Смирнов – *Песни южных славян*, перевод с болгарского, сербско-хорватского и словенского. Вступительная статья, составление и примечания Ю. Смирнова. Москва, 1976.
- Смирнов, Ильинская – *Встану я благословясь: Лечебные и любовные заговоры*, записанные в части Архангельской области. Издание подготовлено Ю. И. Смирновым и В. Н. Ильинской. Москва, 1992.
- Соболевский – *Великорусские народные песни*. Изданы профессором А. И. Соболевским, т. 1. Санкт-Петербург, 1896–1902.
- Соколова – Соколова В. К. *Весеннее-летние календарные обряды русских, украинцев и белорусов*. XIX – начало XX в. Москва, 1979.
- Соколовы – Соколовы Б. и Ю. *Сказки и песни Белозерского края*, кн. 1–2. Санкт-Петербург, 1999.
- Сорокин – *Фольклор Московской области*. Выпуск первый. Календарный и детский фольклор. Составитель В. Б. Сорокин. Москва, 1979.
- Толстые – Толстые Н. И. и С. М. *Заметки по славянскому язычеству 5. Защита от града в Драгачеве и других сербских зонах // Славянский и балканский фольклор: Обряд и текст*. Москва, 1981. С. 44–120.

- УНТ – *Українська народна творчість. Загадки*. Київ, 1962; *Колядки та щедрівки*. Київ, 1965. *Жартівливі пісні*. Київ, 1967; *Народні оповідання*. Київ, 1983; *Рекрутські та солдатські пісні*. Київ, 1974; *Дитячий фольклор. Коліскові пісні та забавлянки*. Київ, 1984.
- Федосова – Федосова И. А. *Избранное*. Составление, вступительная статья и комментарий К. В. Чистова. Подготовка текстов Б. Е. Чистовой и К. В. Чистова. Петрозаводск, 1981.
- Худяков – Худяков И. А. *Великорусские сказки и великорусские загадки*. 2-е изд. Санкт-Петербург, 2001.
- Цепенков – Цепенков М. К. *Македонски народни умотворство во десет книги*. Скопје, 1980.
- Черепанова – *Мифологические рассказы и легенды русского Севера*. Составитель и автор комментариев О. А. Черепанова. Санкт-Петербург, 1996.
- Чистовы – *Русская народная поэзия: обрядовая поэзия*. Составление и подготовка текста К. Чистова и Белы Чистовой. Ленинград, 1984.
- Чулков – *Собрание разных песен М. Д. Чулкова*. Части I, II и III-я с прибавлением. Санкт-Петербург, 1770–1773. Второе изд. Санкт-Петербург, 1913.
- Шапкарев – Шапкарев К. А. *Сборник от български народни умотворения*, т. 1–4. София, 1968–1973.
- Шейн – *Материалы для изучения быта и языка русского населения Северо-западного края*, собранные и приведенные в порядок Павлом Шейном, т. 1 часть II: *Бытовая и семейная жизнь белоруса в обрядах и песнях* // *Сборник Отделения русского языка и словесности Императорской академии наук*, т. 51. Санкт-Петербург, 1890.
- Шейн Великорусс – *Великорусс в своих песнях, обрядах, обычаях, верованиях, сказках, легендах и т. п.* Материалы, собранные и приведенные в порядок П. В. Шейном, т. 1, вып. I–II. Санкт-Петербург, 1898–1900.
- Якушкин – *Собрание народных песен П. В. Киреевского*. Записи П. И. Якушкина, т. 1–2. Подготовка текстов З. И. Власовой. Ленинград, 1983–1986.

SIŪLOMOS NAMŲ DARBŲ TEMOS

1. Analogiškos Advento–Kalėdų ciklo slavų ir lietuvių dainos.
2. Ateities spėjimai slavų kalendorinių švenčių metu.
3. Slavų pastangos padidinti derlių ir vaisingumą per kalendorines šventes ir rugiapjūtės pabaigtuves.
4. Medis slavų papročiuose ir dainose.
5. Rusų šventės *Vjuniny* dainos ir jų analogijos lietuvių folklore.
6. Rytų slavų pavasario šaukimo bei Jurginių dainos; jų analogijos lietuvių tautosakoje.
7. Panašūs vaizdai baltarusių ir lietuvių rugiapjūtės dainose.
8. Rusų ir lietuvių Velykų lalautojų dainų lyginimas.
9. Baltarusių ir serbų mitologinių giesmių analogijos lietuvių sakmėse bei pasakose.
10. Lietuvos rusų sentikių ir lietuvių mitologinių sakmių analogijos.
11. Pasaka apie žalčio žmoną: lietuvių ir rytų slavų variantų ypatumai.
12. Dainuojamųjų intarpų vaidmuo rytų slavų pasakose.
13. Slavų užkalbėjimų paskirties ir kompozicijos įvairovė.

SI-15 Slavų folkloras. Tekstų rinkinys / parengė ir tekstus išvertė Bronislava Kerbelytė. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012. – 488 p.

ISBN 978-9955-12-767-3
e-ISBN 978-9955-12-768-0

Rinkinyje skelbiami rytų, vakarų ir pietų slavų tautosakos tekstų vertimai į lietuvių kalbą. Stengiamasi parodyti visų apeiginių tautosakos kūrinių santykius su papročiais, apeigomis, tikėjimais; jie grupuojami į skyrius: *Švenčių ir darbų metinio ciklo folkloras, Žmogaus gyvenimo švenčių folkloras*. Su konkrečiomis apeigomis nesusiję kūriniai grupuojami pagal žanrus; pastarieji trumpai apibūdinami.

Iš slavų tautosakos tekstų masyvo atrinkta ir išversta daug archajiškų variantų, galinčių padėti paaiškinti analogiškus lietuvių tautosakos kūrinius. Kartu siekiama supažindinti su savitais slavų folkloro reiškiniiais (pvz., su rusų ir pietų slavų mitologiniu bei istoriniu epu). Pirmenybė teikiama dabartinių lietuvių kaimynų – Lietuvos rusų sentikių, baltarusių, rusų, lenkų – kūriniams. Rytų, vakarų slavų ir dalis pietų slavų tautosakos tekstų į lietuvių kalbą versta iš originalų, o dalis pietų slavų tekstų – iš mokslinių vertimų į rusų ar anglų kalbas. Prie išverstų tekstų nurodomos šaltinių santrumpos. Pagal jas pridedamame sąrašė *Svarbesni slavų folkloro tekstų šaltiniai ir literatūra* galima surasti atitinkamus leidinius bei tekstų originalus.

UDK 783+398](=16)

SLAVŲ FOLKLORAS

Parengė ir tekstus išvertė
Bronislava Kerbelytė

Tekstų rinkinys

Redaktorė Renata Endzelytė
Maketavo ir viršelį kūrė Irena Sabaliauskaitė

2012-06-07. Užsakymo Nr. K-12-033
Išleido Vytauto Didžiojo universiteto leidykla,
S. Daukanto g. 27, LT-44249 Kaunas
Spausdino UAB „Spaustuvė Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, LT-51229 Kaunas